Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублїв, піврічна 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19. Адмінїстрація: Tür 6. Телєфон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

IV рік. Ч. 27. Відень, 1-го липня 1917. Ч. 157

Російські й українські програми в земельній справі.

Земельні відносини на Україні сильно рїжнять ся від загально-російських, Природні, економічні й історичні умови розвитку хлїборобства та получених з ним галузей промислу утворили на Україні своєрідну будову земельних відносин. Кожда спроба перевести земельну реформу на Україні на основі загально-російських взірців була-б небезпекою для дальшого нормального розвитку українського сїльського господарства. В межах України можуть, розуміють ся, знайти ся области, в яких земельні відносини подібні до центрально-російських, але вони нехарактеристичні для цїлости українських земель. Длятого розвязанне земельної справи на Україні мусить належати до самих Українців, бо рїжні російські партії пропонують розвязанне сеї справи незгідно з духом земельних відносин на Україні й проти національних інтересів українського народу.

В попереднїй статї про земельну справу*) згадували ми про фантастичні пляни російських соціялїстів-народників перевести загальнодержавну соціялїзацію землї. Тепер можемо познайомити ся зі способом розвязання земельної справи, який пропонують російські лїберали, зорґанїзовані в партії „народньої свободи“, та російські соціялдемократи-меншевики, сї дві провідні тепер полїтичні партії Росії.

На недавнїм зїздї партії народньої свободи (кадетів) прийнято такі основи розвязання земельної справи: „Для цїлей земельної реформи до державних земель (включаючи удїльні та кабінетські) долучають ся монастирські та церковні землї, далї належні селянському та дворянському банкам і землї, забрані примусово приватним власникам. Примусовому забранню не підлягають землї сїльських громад, дрібні маєтки, небільші робочої норми, помістя, сади, городи, землї під фабриками, а також землї, належні міським і земським інституціям, нарештї землї инших інституцій, призначені для просвітних, суспільно-санїтарних та инших загально-корисних цїлей. З инших приватних посїлостей забираєть ся всю землю понад робочу норму. Там, де недостає землї для нормального забезпечення місцевого малоземельного й безземельного населення, дозволяєть ся тим землевласникам, що обробляють землю власним інвентарем, задержати собі землї більше робочої норми. Землями загального державного запасу задоволяєть ся передусїм потреби місцевого малоземельного й безземельного населення. Викупна сума за відобрані землї виплачуєть ся власникам землї викупними свідоцтвами. Вирівнанне викупної суми перебирає на себе держава так само, як плаченне означених законом річних процентів за викупні свідоцтва. Решта процентових оплат покриваєть ся окремим податком з землї, відданої в користанне населенню. Лїси мають належати державі з виїмкою лїсових площ, які матимуть сїльсько-господарське значіннє, а також таких, що належать працюючому населенню (наділних і т. ин.) і громадянським інституціям. Державі належить найвище право управильняти користуваннє рїками яко джерелами порушуючої сили та зрошення. Землї державного запасу, які лишать ся по задоволенню потреб місцевого населення, можна призначити для пізнїйшого забезпечення потреб тогож населення або їх можна ужити на задоволенне потреб переселенцїв з инших місцевостей. Коли в якійсь місцевости недостає земельного запасу для нормального забезпечення місцевого малоземельного й безземельного населення, держава повинна дати широку поміч тим, що захочуть переселити ся в инші области. Примусове відобранне приватних земель переводить ся на основі викупу їх державою по оцїнцї, яка відповідає нормальному зискови з землї. Землї державного запасу віддаєть ся населенню, яке потребує їх, на основі постійного (безтермінового) користання, як громадам і товариствам, так і поодиноким хлїборобам відповідно до місцевих звичаїв і бажання населення“.

Приближно в такім дусї намічають розвязанне земельної справи й соціялдемократи-меншевики.

На конференції соціялдемократів-меншевиків у Петрограді в часї від 9-12 мая ст. ст. дискутовано над аґрарною програмою соціялдемократичного економіста Маслова. Основні тези програми Маслова такі: „Земельну реформу мають перевести Установчі Збори. Інтереси цїлої демократії й інтереси розвитку народнього господарства треба ставити вище інтересів поодиноких ґруп населення—землевласників, селян і т. д. Земельна реформа повинна причинити ся до переходу рентового доходу землевласників у розпорядимість громадянства шляхом забрання церковних, монастирських (без відшкодування) і приватних земель, більших визначеної норми. Дрібної земельної громадської та приватної власности не треба забирати. Купувати таку землю мають право лишень орґани місцевої самоуправи. Забрані землї стають власністю держави. З державної землї повинні користати передусїм родини вбитих і екалїчених вояків та малоземельне хлїборобське населенне. За забрані землї держава платить землевласникам частину вартости землї з проґресивним зниженнєм суми вартости до якоїсь норми, яку установлять Установчі Збори“.

Спеціяльна комісія, яка розглядала сю справу, змінила в дечім тези Маслова. У Маслова говорить ся про забраннє церковних, монастирських і приватних земель. Земельна комісія запропонувала слово „отчужденіе“ замінити словом „конфіскація“. Далї комісія викинула ту частину резолюції Маслова, де говорить ся про відшкодуванне землевласників за відобрану землю. Даючи пояснення щодо зроблених комісією змін, Пілєцкий зазначив, що земельна справа має нелишень економічне значіннє. Не можемо допустити,

*) Див. „Вістник“ ч. 155.

щоб землевласники дістали „контрибуцію“. Теза С. Маслова про відшкодуванне за забрані землї ріжнить ся по думцї Пілєцкого від розвязання земельної справи партії народньої свободи лише квантитативно, а не кваліґативно. В оборонї Маслова виступив Череванїн, пропонуючи залишити в резолюції слово „отчужденіе“. Маслов—по його думцї—правильно зазначив, що конфіскація землї зачіпає нелишень інтереси земельних власників, а й цїлої держави. Конфіскація викличе потрясенне цїлого економічного життя держави. З огляду на сї ріжниці думок конференція переважаючою більшістю голосів постановила зняти з черги земельну справу й доручити партійній пресї відкрити дискусію над сим питаннєм, аби приготовити його для найблизшої конференції. Наразї оголошено тактичну резолюцію, прийняту аґрарною комісією. В нїй говорить ся, що по думцї конференції земельну реформу можуть перевести тільки Установчі Збори та що тепер можливе лише тимчасове управильненне відносин користування землею місцевими демократичними інституціями (земельними правительственними комітетами). З сього видно, що течія за викупом приватних земель дуже сильна серед соц. демократів.

Тепер подивимо ся, як Українцї розуміють розвязанне земельної справи. Згідно з змаганнєм до полїтичного усамостійнення України Українцї також розвязанне земельної справи на Україні хотять взяти в свої руки й нї в якім разї не хотять допустити, щоб завідуванне українським земельним фондом належало до центральних орґанів російської держави.

Вже перед десятьма роками писав проф. М. Грушевський*: „Як нераз зазначувано, переданне в близькій будучинї в руки малокультурного й малодемократичного правительства величезного земельного фонду не може не викликати побоювань у всїх прихильників волї і народоправства“... — „Далї здїйсненнє сього проекту неминуче утворило-б нову міцну основу централїстичного ладу, а се дуже небезпечна перешкода для всїх прихильників федеративного чи автономного устрою в напрямі до його здїйснення. Тому всї прихильники майбутньої перебудови держави на основах національно-територіяльної та краєвої автономії не можуть допустити утворення загально-державного земельного фонду без таких обмежень, які обернули-б його в порожнїй звук“.

Думки проф. М. Грушевського про боротьбу проти російського централїзму в земельній справі були разом з тим і думками цїлого українського заступництва в добу першої революції. Найповажнїйша міщанська партія Українців — „Радикально-демократична Партія“ на своїх орґанїзаційних зборах у 1905 р. постановила, що всякого роду державні землї на Україні повинні перейти до краєвого фонду автономної України, що-ж торкаєть ся такогож переходу великої приватної земельної власности, дотичний проект про се має виробити майбутнїй Український Сойм.

Приблизно на тихже самих національних засадах опирала ся і земельна програма українських соціяльних демократів, які жадали конфіскації і муніціпалїзації великої земельної власности, розуміючи під муніціпалїзацією автономізацію, себто, що земельною справою займав ся-б Український Сойм. На конференції українських соціяльних демократів, котра відбула ся недавно у Київі, постановлено, що земельна програма, прийнята партією на її другім зїздї (1905 р.), лишаєть ся в силї й на далї.

Радикально-демократична партія й тепер лишила ся вірною своїй програмі в земельній справі. Обговорюючи недавно земельне питаннє, ся партія признала, що землї приватних власників повинні перейти в національний земельний фонд за плату, бо примусове вивласненнє земель від власників безплатно загрожує великими компліґаціями.

І українські соціялїсти-революціонери не пішли за своїми російськими товаришами; їх установчий зїзд, який відбув ся 24 квітня у Київі, признав у земельній справі, „що соціялїзацію землї в умовах української економічної дїйсности тяжко здїйснити й що найповіднїйшою формою передачі землї народови є націоналїзація землї“.

Численні зїзди українського селянства показують, що широкі маси народу на Україні підтримують ухвалу провідних полїтичних українських партій в земельній справі. Українське селянство згідно й рішуче висловило ся за тим, щоб земельну справу на Україні розвязував лишень Український Сойм і щоб землї великої державної чи приватної земельної власности перейшли до національного українського фонду. Напр. київський ґубернський селянський зїзд постановив, що земля повинна дістати ся без викупу в український земельний фонд, яким буде завідувати Український Народнїй Сойм. З того фонду треба давати землю до користування тільки тому, хто буде її обробляти власними руками. Тогож самого жадали ріжнородні зїзди селян на Полтавщинї, Харківщинї, Катеринославщинї і т. д.

Змагання українського народу в земельній справі виявили ся таким робом однодушно й недвозначно. Постійно та швидко зростаюча національно-полїтична зорґанїзованість українського народу свідчить і про те, що він є в силї з певною надїєю на успіх провадити боротьбу за свої жадання в земельній справі. *М. Троцький.*

---

* Освобожденіе Россіи и украинскій вопросъ. Петроградъ, 1917.

Значінне Івана Франка.

Коли перед нашими духовими очами уявимо собі загальний образ дїяльности Івана Франка, побачимо, що вона була незвичайно велика, ріжнородна та всестороння. Автор поезій, повістей, оповідань, драматичних творів, творів для дїтей і молодїжи, перекладач чужих літератур, досліґник народньої словесности, історик літератури, критик, публїцист з великим знанєм полїтичних і суспільних наук, популяризатор майже в усїх областях науки, редактор, громадський дїяч, бесїдник і аґітатор — отсе Іван Франко в освітленню своєї дїяльности. Сам він сказав про неї на обходї його 25-лїтнього ювилею ось що: „В усїй своїй дїяльности бажав я бути не поетом, не вченим, не публїцистом, а поперед усього чоловіком. Менї закидували, що я розстрілюю свою дїяльність, перескакую від одного зайняття до иншого. Се було саме випливом мого бажання — бути чоловіком, освіченим чоловіком, не лишити ся чужим у жаднім такім питанню, що складаєть ся на зміст людського життя. А пізнавши щонебудь, я бажав і всїх сил докладав довести й инших до того, щоб заціґавили ся тим і розуміли се. Дехто звиняв мене тим, що важкі обставини життя, конечність заробітку спонукували мене кидати ся на ріжні поля. Але менї здаєть ся, що тут більше причинила ся моя вдача, те гаряче бажанне — обняти цїлий круг людських інтересів. Може бути, що сей брак концентрації зашкодив менї як письменникови, але в нас довго ще будуть потрібні такі, як я, щоб розбуджували інтереси до духового життя і громадили матеріял, обтесаний бодай з грубшого. Фундаменти все так будують ся; а тільки на таких фундаментах, на таких стїнах може здвигнути ся пишне, сміле склепіннє“.

Франко зовсїм не сказав про себе за багато, коли назвав себе одним з тих, що „розбуджують інтерес громадянства до духового життя“. Він справдї весь час своєї дїяльности старав ся заціґавити громадянство всїма сторонами людського життя, всїма проявами людського духа, виявляючи безприкладну всесторонність своїх духових інтересів, свого знання і свого таланту. Але сказав він про себе рішуче за мало, зачисляючи себе до тих, що „громадять матеріял, обтесаний бодай з грубшого“. Се правда, що в своїй дїяльности брав ся він за всяку потрібну працю, не цурав ся „громадити матеріял, обтесаний бодай з грубшого“, також тодї, коли до сього не примушували його обставини заробітку. Одначе побіч такого матеріялу зоставив він у своїй письменській спадщинї багато-пребагато річей, які мають вічну вартість для культури, які на все зостануть ся перлинами творчости людського духа.

Яко поет дав Франко українській літературі цїлі скарби поетичної творчости, яка в поемі „Мойсей“, написаній тодї, коли його талант у своїм розвитку осягнув ступінь найвищої

зрілости, піднесла ся на вершини ґеніяльности. Лїрика й епіка, теми любовні, історичні, полїтичні, суспільні, фільософічні — мають в нїм однакового мистця. До нього українська поетична творчість розвивала ся майже виключно під впливом народньої поезії, а проби йти за европейськими взірцями не переходили середньої міри. Він перший великий поетичний талант, який присвоює українській поезії европейські взірці, як щодо форми, так і щодо змісту. В історії української поезії побіч ґенія Шевченка стоїть талант Франка яко символ нового, вищого ступня розвитку української поетичної творчости.

В оповіданнях і повістях дав Франко безлїч чудових малюнків з життя нашого народу: селян, робітників, інтелїґенції. Переважають в них і скількістю і красою образки з життя робочого народу. Йдучи за тогочасною европейською школою реалїзму в лїтературі, осяяний чоловіколюбними ідеями 19-го віку, малює він нетільки їх гірке житте, але також показує, що в тих простих, бідних і темних людей, прибитих темнотою, важкою працею і нуждою, є гарна, чиста людська душа, якій тільки не дають проявити ся суспільні порядки.

Як в поезіях, так і в оповіданнях дає Франко новий, незнаний досї в українській лїтературі тип — тип Жида, який виступає перед читачем в авреолї всїх гарних прикмет людської душі.

В области драми Франко тільки пробував своїх сил, неначе почуваючи їх надмір. Та хоч драма не була його спеціяльністю, одначе й нашу драматичну лїтературу збагатив він творами з лїтературною вартістю.

В своїй лїтературній творчости обдарував Франко також малих читачів дитячого та хлопячого віку творами, які треба поставити на перше місце в нашій лїтературі для дїтей і молодїжи.

В науковій области спеціяльністю Франка були досліди над українською народньою словесністю й українським письменством. Тут він заяснів яко першорядний фольклорист, історик і критик. І тільки жалїти треба, що він не осягнув у свій час університетської катедри, де міг би був свобідно розвивати сю свою наукову дїяльність. Та все-таки вспів він дати поважне число цїнних студій, які здобули йому славу першорядного українського вченого.

Побіч власних творів присвоїв Франко українській лїтературі чимало скарбів чужих лїтератур, перекладаючи їх на нашу мову. Як сам творив, так і перекладав він найріжнороднїйші річи: поезії, оповідання, повісти, наукові статї і т. ин. Найцїннїйшими є переклади поетичних творів, які перекласти може тільки поет. Та для духового розвитку громадянства чимале значінне мають також переклади повістевої й наукової прози.

Що як письменник поклав Франко великі заслуги для вироблення й розвитку української лїтературної мови, се розуміють ся само собою. В сїй области важна була також його редакторська дїяльність.

До вище вичислених родів письменства долучаєть ся незвичайно багата й всесторонняя публїцистична дїяльність Франка, яка щодо скількости творить величезну більшість його письменської праці. Стоїть вона в тїснім звязку з цїлістю його творчости, є тільки одною з її форм і почасти її синтезою. В поезії, оповіданню, повісти, драмі, науковім дослїдї творив Франко вартости тривкі, постійні, вічні; в публїцистиці поет, белєтрист, учений давав синтезу своєї творчости для щоденного ужитку. Зокрема належить зазначити, що яко публїцист заслужив ся Франко, стараючи ся писати про наші справи в чужомовній пресї—польській, російській, нїмецькій. Його статї у віденськім тижневнику „Die Zeit“ були перлами публїцистики й про них вдячно згадала віденьська преса з приводу його смерти.

З індивідуального становища, зі становища лїтературної слави публїцистична дїяльність Франка була безперечно дробленнєм його таланту. Але з суспільного становища була вона великою громадською службою, яка свідчить, що великий письменник і вчений був також великим громадянином. Для нього мало було творити вічні вартости, — він кидав ся у вир щоденного життя, де публїцистика була в нього оружєм щоденної боротьби за ідею.

Коли Франко схарактеризував ріжнородність і всесторонність своєї дїяльности яко виплив змагання бути л ю д и н о ю, ми на основі його дїяльности можемо назвати його в е л и к и м г р о м а д я н и н о м. В цїлій його дїяльности присвічувала йому одна ідея, ріжні роди його дїяльности були тільки способами до одної цїли: в е с т и у к р а ї н с ь к и й н а р о д ш л я х о м в с е с в і т н ь о г о, з а г а л ь н о - л ю д с ь к о г о п о с т у п у.

Став Франко до сеї громадянської праці як один з творців і провідників напряму, який в історії нашого національного розвитку одержав назву р а д и к а л ї з м у. Сей наш радикалїзм, під яким розуміємо рух, що розпочав ся пропаґандою Драгоманова й викликав серед українського громадянства в Галичинї глибокі переміни поглядів і способів громадянської дїяльности в усїх областях громадянського життя,—се неначе друге українське національне відродженнє. Як Котляревський і Шашкевич творцї українського відродження тим, що ввели в лїтературу народню мову, так радикалїзм відродив наше національне житте тим, що ввів у нашу лїтературу, в нашу полїтичну думку, в наше розуминнє суспільних відносин, в наші культурні змагання новий ідейний зміст, нові поняття, які осягнула в своїм розвитку Европа, поняття, в основу яких лягло змаганнє до всестороннього розвитку народньої маси як основи суспільного життя.

Під полїтично-суспільним оглядом став наш радикалїзм в особах своїх найвизначнїйших представників під прапором соціялїзму, який увійшов також до програми радикальної партії. Одначе пропаґанда соціялїзму се тільки один з проявів дїяльности українського радикалїзму. Притім соціялїзм українських радикалів не був зовсїм одноцїльною доктриною. Драгоманів уважав себе анархістом Прудонівської школи, Франко в своїм соціялїзмі був еклєктиком, з молодших одні були марксистами й заложили соціяльно-демократичну партію, инші, ті, що помагали творити національно-демократичну партію, перестали вірити в правдивість соціялїстичних доктрин, вкінцї ті, що досї творять радикальну партію, хоч мають в своїй програмі соціялїзм, і теоретично і в практиці відстали від соціялїзму.

Заслуга українського радикалїзму в справі соціялїзму лежить в тім, що творцї і провідники радикалїзму перші ввели в нашу полїтичну лїтературу поняття соціялїзму, привчили громадянство ставити ся до соціялїзму не як до „злочинної утопії“, тільки як до поважної суспільної проблєми. А те, що зостало з тої соціялїстичної пропаґанди українських радикалів яко цїнний набуток української полїтики, се переконанне про потребу глибоких демократичних полїтично-суспільних реформ.

Та сим далеко не вичерпуєть ся дїяльність і заслуги радикалїзму. Адже Драгоманів розпочав свою пропаґанду в Галичинї від критики нашої тодїшньої лїтератури, від вказівок, як треба збирати й науково використовувати етноґрафічний матеріял, що треба читати з европейських лїтератур, аби знайти вірний шлях для розвитку української лїтератури, від боротьби з церковним авторитетом в лїтературних, наукових і полїтичних справах і навіть — з огляду на москвофільство — від доказування потреби вживання народньої мови в лїтературі. А в полїтично-суспільних питаннях Драгоманів — хоч сам був соціялїстом — не переставав вказувати, що між західно-европейським соціялїзмом і обломками консервативно-клєрикального світогляду тодїшньої нашої інтелїґенції в Галичинї є ще просторе поле демократизму з його змаганнями до полїтичних і суспільних реформ, на якім можуть працювати для народу всї ті, кому соціялїзм видаєть ся занадто крайнїм або утопійним напрямком.

Сї уваги вистануть, щоб показати, що український радикалїзм обіймав усї явища духового життя народу. А дослїд над нашим розвитком показує, що скрізь викликав він глибокі переміни, так, що тепер в усїх областях нашого життя можна знайти елєменти, які в наше житте внїс радикалїзм. —

Як один з творців і провідників українського радикалїзму Франко своїм великим талантом найбільше причинив ся до тих перемін, які радикалїзм викликав у життю нашої суспільности.

Виступаючи з своєю пропаґандою в Галичині, Драгоманів хотів був поставити своєю девізою „destruam et aedificabo“ (зруйную і збудую), одначе признав її занадто смілою і тому змінив її на: „destruam et aedificabitis“ (зруйную, а ви збудуєте). Тою первісною девізою Драгоманова можемо найлїпше схарактеризувати дїяльність Франка: се було справдї руйнуваннє й будуваннє, руйнуваннє старого й будуваннє нового, яке означає новий, вищий ступінь в нашім національнім розвитку. Завдяки своєму великому талантови будував Франко те нове в усїх областях духового життя народу, зоставляючи скрізь печать свого духа.

Ведений реформаторським запалом, почасти також заставлений обставинами, Франко не обмежував своєї дїяльности на український народ. Він вірив у побіду своєї ідеї, вірив, що вона принесе нове житте його народови й, щоб прискорити прихід тої хвилї, не жалїв працї також для польського громадянства, думаючи, що коли його ідея там затриумфує, тодї Поляк перестане бачити свій національний обовязок в оборонї польського панування над українським народом. Ведений сею вірою, Франко поклав чималі заслуги для розвитку соціялїзму серед Поляків, не щадив працї, щоб покликати до життя й поставити на нїй польську людову партію, працював нетільки як чорнороб, але також в імя ідеї в польській пресї. І не була се фраза, тільки дїйсне признанне заслуг, яким закінчив посмертну згадку про Франка „Kurjer Lwowski“, пишучи: „Честь памяти письменника, який також польське письменство збагатив своїм пером!“.

Ми бачили, як ся часть дїяльности Франка покінчила ся, і чули його власні слова про той кінець. Яко лїтературний критик Міцкевича міг Франко під враженнєм хвилї бути несправедливий. Але чи він сам не був зраджений? Чи не зрадила його віра його в те, що працюючи для польського громадянства, працює для свого власного народу, чи не зрадили його його польські товариші працї, польське громадянство, для якого він працював? Ті польські гурти, яких він уважав своїми товаришами по ідеї, зростали — також завдяки його працї — в силу та значінне. Але рівночасно з сим займали вони щораз більше вороже, непримиримве становище супроти змагань українського народу до самостійного життя. І коли польський соціяльно-демократичний публїцист Гекер у краківськім „Naprzod-ї“ в посмертній статї про Франка підносить, що Франко в соціялїстичнім катехизмі з 1878 р. „став на становищі незалежности Польщі“, — то дух Франка міг би йому відповісти зза могили: „Так, я був за вільною Польщею, але ви, польські соціялїсти, мої товариші по ідеї й працї, зрадили мене й хочете, щоб Україна була невільницею вашої вільної Польщі!“.

Про полїтично-суспільні погляди Франка вже сказано, що він у своїм соціялїзмі був еклєктиком. Не належав він до нїякої соціялїстичної школи анї не витворив своєї власної доктрини, тільки робив вибір з рїжних соціялїстичних доктрин. Ще найбільше підходив би він до тих напрямків у соціялїзмі, які під окликом протесту против односторонности марксизму виявили ся як „ревізіонїзм“ у Нїмеччинї, „реформізм“ в Анґлії і т. ин. Під кінець своєї полїтичної дїяльности своєю участю в заснованню національно-демократичної партії зазначив він, що нестільки прикладає ваги до форми суспільного устрою в будучности, скільки до змагань до полїтично-суспільних реформ у межах сучасної можливости.

В історії української культури в Галичині Франкови належить ся перше місце яко борцеви за волю думки проти церковного авторитету в духовім розвитку нації.

В процесї витворювання свідомости єдности української нації Франко займає визначне місце нетільки яко великий талант, творчість якого стала духовим добром цїлої України, але також яко свідомий пропаґатор єдности окремих частей України для спільної працї. Вплив Драгоманова на його галицьких однодумців зазначив ся і тут корисно. Вже сама особа Драгоманова була неначе символом єдности російської й австрійської України; Драгоманів старав ся також, щоб дїйсні звязки між його однодумцями по обидва боки кордону вдержували ся й міцнїли. Ми бачили, як Франко особисто їздить до Київа, щоб зорґанїзувати видавництво журнала, як за гроші київських Українців видає в Галичині річи, які не могли-б тодї знайти місця в инших українських видавництвах у Галичині, як „Народ“ також користуєть ся помічю російських Українців. Почуттє єдности української нації знаходить вислів і в поетичній творчости Франка. Між його патріотичними віршами знаходимо вірш „Розвивай ся, ти високий дубе“, написаний 17 марта 1883 р., якого початкові строфи звучать:

„Розвивай ся, ти високий дубе,
Весна красна буде!
Розпадуть ся пута віковії,
Прокинуть ся люде.

„Розпадуть ся пута віковії,
Тяжкії кайдани,
Непобіджена злими ворогами
Україна встане.

„Встане славна мати Україна
Щаслива і вільна —
Від Кубанї аж до Сяну річки
Одна, нероздїльна“.

„Вільна, від Кубанї аж до Сяну-річки одна, нероздїльна Україна“ — се нетільки поезія, се вже ясне означенне полїтичних границь й ідеалу полїтичної незалежности українського народу.

Инший патріотичний вірш Франка: „Не пора, не пора, не пора Москалеви й Ляхови служить“ став одною з українських національних пісень.

Громадянські заслуги Франка не вичерпують ся його безпосередньою громадянською дїяльністю; він в усїх областях своєї дїяльности був громадянином, стараючи ся красою й силою свого слова збудити громадянські почування, запалити до громадянської працї. Не в тім тільки його великість яко громадянина, що він проповідував означені громадянські ідеали, — се роблять також инші, — але в тім, що він віддав для сеї проповіди свій великий письменницький талант, ту велику силу й красу слова, яка чарує серця й уми. В сїм саме лежить велике громадянське значінне красного письменства та його великих мистцїв — таких, яким був також Франко.

Колиб дїяльність Франка розложити на складові части й оцїнювати кожду часть зокрема, — то кожда з них виставала-б, щоб її творця признати великою людиною. Уявім собі Франка тільки яко поета, або як автора оповідань і повістей, або яко досліджника української народньої словесности й українського письменства, або яко громадянського дїяча й публїциста, — в кождій з сих областей перейшов би він до історії як найвизначнїйший або один з найвизначнїйших людей свого часу.

Коли-ж візьмемо на увагу, що все те творить образ дїяльности одної людини, то сміло можемо назвати Франка найбільшим з сучасних синів України, виїмковим явищем всесторонньої сили людського духа, постатю, що навіки яснїтиме в історії нашого розвитку величю й безсмертністю своїх дїл, які будуть невичерпаним джерелом духових вартостей для грядущих і грядущих поколїнь українського народу.

Др. М. Лозинський.

Думи та настрої.

(Тов. В. І.).

І.

Годї спать в таку ніч...
В тиху ніч весняну
На хвилиночку віч
Не склеплю, не засну.

Чи втопаю в думках?
Чи втопають в менї —
Всї в терновиx вінках
Мої думи смутні?

Чи терна́ми тернів
Думи ра́нять мене,
Чи то я може спля́в
Їм тернинв страшне?

Друзї стомлені сплять, —
Тиша дише кругом,
Лиш часом...
В діссонанс заскриплять
Десь дроти за вікном.

Кинуть дум моїх рій
В инший бік, в инший край —
І тодї в ставу мрій
Зашумить водограй.

Наче греблю — думки
Розрива́в, гребе
І колючі шматки
Кида в серце слабе...

А тодї-ж — чи до сна?
Прислухаю ся все:
Може ніч весняна́
Щось ясне́ принесе...

Але да́рма чекать!
Темно й тихо кругом,
Лиш часом...
Затремтять, задріжать
Десь дроти за вікном...

II.

Чую, — мабуть і ти,
Друже мій, не заснеш:
Як застогнуть дроти, —
Все тихенько зітхнеш...

І зітханнв твов
Йде з моїм в унїсон, —
Відітхнуть не дав,
Гонить праведний сон...

Вже й за північ мабуть
Десь на дворі зайшло,
Перейшло,
Але й дзвонів не чуть, —
Нї не чути було.

———

Не засну, — не заснеш, —
Ми чогось все ждемо...
Я зітхну, — ти зітхнеш,
З зітхань сїть плетемо...

Заплїтавмось в нїй —
В сїтї власних зітхань, —
Пливемо в морі мрій,
Міркувань, сподївань.

Хвилї кидають, бють
Нас об скелї міцні...
Так години пливуть,
Так пливуть наші днї...

III.

Аж ось... Тс...с.с... Тихше, ти,
Серце, — слухом упийсь, —
То не грають дроти,
То спів инший якийсь:

Вють ся хором
Над табором
Душ невольничих гурти
І співають,
Виливають
В співах співи... про дроти...

В кождім слові
Бризки крови
Сяють перлами страхіть,
Освічають
Слїз ручаї,
Слїз, що ллють ся мимохіть.

Знову сльози... Старий
Осоружний мотив!
З прастарої пори
Він нам душі гнїтив...

Якби хтїло ся тем
До пісень весняних,
Що палають вогнем
Поривань життьових!..

IV.

Ось в повітрі нічнім
Сїра постать сплива, —
Знову тоном сумним
Безнадійно співа:

Співець:

На останнїй струнї, на струнї голосній
Я програв, проспівав на веснї...
Чи-ж останнїй то спів, чи остання струна,
Що її сколихнула весна
В чужинї?

Може й так... Мабуть так... Ой, боюсь, — відтепер
Той, що радісно грав, — той умер,
А лишивсь на веснї самотиною я
Та лишилась неволя братів і моя...

Полетїв би в простір, але крила жаги,
Життьової жаги, підтяли вороги...
Чи-ж мої вороги? Чи лиш ката того,
Що був катом моїм і народу мого?

Заспівав би про день, про ясний, весняний,
Що осяяв мій край сяйвом волї, весни,
Що життв розбудив там, де попелом все,
Вже ось-ось, як здавалось, навік занесе...

Але-ж чую, що спів, не родившись, умре, —
Його з уст моїх злістно неволя зітре
І лишусь на веснї самотиною я
Та лишить ся проклята неволя моя...

І моїми устами вона, лиш вона
Зарегоче злорадно, немов навісна,
Над розбитим життвм, та нетільки моїм, —
Над життвм мілїонів — у рабстві тяжкім.

Знаю, вірю, — розрада вдина в сї днї —
Повна віри надїя на східні воїнї;
Та далеко вони... Ой, далеко від нас!
Чи пригріють в неволї? Коли? Де-ж той час?

... Струни порвані в грудях безрадно треммтять,
Мов осїннї листки шелестять...
Милий Боже! Чи будуть ще грати колись,
Чи навіки мовчаннвм, як цвіллю взялись??
Боже Волї, озвись!

Голос музи:

Хвилева зневіра, хвилевий сумнів
Вплїтають колючки тернові в твій спів...

Співець:

Та як їх позбутись, та як їх не знать?
Де чари, якими-б ті хвилї прогнать?
Та так би прогнать, щоб позбутись на все,
Забути неволю, що терни несе,
В неволї, а вільно про волю співать?..

Голос музи:

Терпіть, працювать!..

Співець:

Гай-гай, моя музо, царівно ясна,
Твоїми-б устами та пити до дна
Той келих неволї отруйний, гіркий,
Що час нам підносить безрадно тяжкий,—
Отруйного келих вина...

Працюючи, пити отрую? Ха-ха!
Терпіти неволю? — Боючись гріха,
Про болї мільонів тихенько мовчать
І пісню до того-ж любенько привчать?!
Смію ся я з того... Ха-ха!

V. **До пісні:**

О, пісне моя, безталанна, безсила!
Я чую, — й тебе вже чекав могила...
І ти, моя втїхо, невольника кинеш,
Безвістна, у безвість навіки полинеш...

Умреш, моя пісне, не вбивши ся в пірря,
В шуканнї шляхів до гори — край узірря,
Як квітка без сонця, завянеш, засхнеш,
В зневірі впадеш, край дороги впадеш...

І гордий повз тебе хтось пройде часом
З патентом — на право не бути рабом
І навіть не гляне, як будеш конать,
А може, штовхнувши, й поможе вмирать...

Зласкавить ся звисока кинуть слівце:
„Куди воно рвалось — нїкчеменство це?
Родившись у грудях плебейських, рабських,
Посміло сягать до висот надірських?

А може й не гляне, — вперед поспішить,
Презирливо пройде, — вмирать залишить?
А ті безталанні убогі раби
Тебе не відчують — твої журби;
Умре без відомону поклик до їх...
Умреш ти, загинеш в шуканнях своїх ..

VI. **Голос пісні:**

О, нї, мій улюблений, я ще не вмру:
Всї муки неволї, всї люті зберу
І з ними — тяжкими до сонця, до зір
Полину в далекий, безмежний простір.

До Бога полину. Я Бога найду,
Та й там, перед Ним, не схилюсь, не впаду,
Бо тим, хто корить ся, — не місце в горі, —
Їм тлїти, їм гнити в смердючій норі;
Не їм пориватись в надземний простір —
До Правди, до Волї, до Сонця, до зір...

Патент патентованих не піднесе, —
В хвилину найтяжчу він їх не спасе;
Єдиний патент — волелюбна душа,
До людських страждань небайдужно-чужа.

...До Бога полину. Я Бога найду,
Та й там, перед Ним, не схилюсь, не впаду,
А кину всї муки, всї болї рабів, —
Нехай спалахне на Престолї їх гнїв;

Нехай перед Вічним, Правдивим Творцем
Наш гнїв стане сміло з відкритим лицем;

Огнем хай, пекучим огнем спалахне,
Та бурею вдарить — Престол сколихне,
Примусить відкрити скарбницю скарбів
Для темних, забитих, незрячих рабів.

Я потім вернусь до людей, до землї —
В ті груди, де ледві що тлїють вулї,
Горючого хмизу — протесту піддам,
Вогнем запалю груди меншим братам.

І буду лїтати і кликати їх
Не гнутись, надїй не губити святих;

Я в самі сумні, найсумнїйші часи
Оружєм Правди, Добра та Краси
Узброю їх волю, узброю їх дух,
А Дух поведе їх, бо Дух — вічний рух.

І ти поміж ними, улюблений мій;
Твоя я, — родилась в душі бо твоїй.

Ти плачеш? Збери-ж свої сльози й чужі,
Та тільки не сїй їх на полї душі,
Бо зійде кукіль та колючий будяк
І виснажить поле, — впадеш, неборак...

Хай в серцї зростають, хай в серцї цвітуть, —
На ґрунтї своїм вони й плід принесуть;
До духа-ж шляху не показуй чуттєм, —
Він — вільний, він — рух, що кермує життєм.

Чи чуєш? Тодї лиш поможеш менї,
Тодї, як забудеш рахунки дрібні, —
Очима ясними в простір, в далечінь
Поглянеш, де йдуть ще ряди поколїнь;

Що сльози твої й мілїонів рабів
В бігу безупиннім коротких вікiв?
То навіть не крапля води в океан,
То не соломинка в горючий вулькан...

Ти вдар лиш по струнах, по струнах ще тих,
Що порохом рабства припали,
Що в нетрях безволля, безвірря густих
Неволею приспані спали.

І нові пісні — недрібненько-нудні
Потоплять в собі всї невольничі днї;
Ти будеш в просторах під небом лїтать, —
Не квилить-молить, але брать, вимагать!

А я, мій улюблений, я ще не вмру,
Не всхну, не зівяну і в спеку-жару;
То серце, зневірене серце твов
Вїщує там смерть, де вона ще не в.

Горять он — палають на сходї вогнї,
Вони — вістунами про кращії днї.
То-ж падать — не падай, бо горе рабу,
Що йде проти духа — забув боротьбу!

Хай муза ударить по струнах ще тих,
Що порохом рабства припали,
Що в нетрях безволля, безвірря густих
Неволею приспані спали.

І я нові звуки зі струн перейму,
Сама стану вільна й тебе підійму
Над сїрі, буденні картинки життя
До вічного царства, до царства буття.

VII. **Муза й пісня разом:**

Ми заграєм, проспівaєм твоїм мрiям в унїсон,
Розженемо співом дужим твій тяжкий, кошмарний сон;
То не буде фантастична казка—витвір мрій, чи снів,
Тільки Правда історична в світлї вічнойдучих днїв.

Ти-ж послухай вухом Духа звуків нових, звуків тих,
Що родились в вищій сферi почувань людських святих.

Ти-ж послухай,—що почуєш,—без слїду не залиши,
Тим, хто ще в зневірі ходить, передай, перекажи.

. . . . . .
. . . . . .

VIII.

Дужі звуки лились... Звуки рвались до сходу.
Там огні зайнялись. Там вітають Свободу.
Сїра постать знялась (разом з нею дві пані),
Поплила, розплилась в передсвітнїм тумані.

———

IX.

Схід засяяв огнем,
Ранок ніч проганя...
Вже тепер не заснем
В сяйві нового дня!

О. Кобець.

Керенский у Київі.

Про побут Керенского у Київі доносить „Русское Слово“ з 3 червня н. ст. і „Кіевская Мысль“ таке: Зі штабу округи А. Керенский поїхав на тайне засїданнє комітету військових депутатів. Опісля відвідав засїданнє обєднаних громадянських орґанізацій. Вислухавши ряд привітів ріжних громадянських орґанізацій, А. Керенский виголосив таку промову: „Київська земля — сказав мінїстер — се місце постійної борнї ріжних національностей. Те спільне єднаннє, котре ми бачимо тут тепер, показує велику побіду тих ідей, які стара власть уважала протидержавними. Новий лад признає повну краєву самоуправу та право на широку автономію. Але ми відкрито говоримо, що тимчасове правительство — се оборонцї, опікуни волї російського народу. До часу скликання Установчих Зборів ми не можемо нїчого остаточно порішити. Наше завданнє — зберегти цїлість держави, приготовляючи скликаннє Установчих Зборів, які розвяжуть корінні гострі питання.

„До представників окремих національностей — моя окрема просьба від імени російського народу. Ми — народ, що не любить завойовань. Ми по упадку власти царизму зостали ся самі на очах усього світа. Покажіть усїм, що ви нам довіряєте, покажіть, що ви не хочете урвати більше, нїж кождому з нас належить ся. Підїть усї на Установчі Збори, а я переконаний, що вони висловлять ся за федерацією. Але тепер, коли ми проливаєм кров, не дайте нїкому сказати, що тільки царська власть зберегла імперію, а без неї вона розпала ся“.

А. Керенский заявив, що він радо відповість на ті питання, з якими хотїли-б звернути ся до нього присутні. З сеї заяви мінїстра скористало багато присутних, котрі звернули ся до мінїстра з рядом питань. На питаннє, коли зачнеть ся наступ, А. Керенский відповів: Сього не можу сказати, але можу сказати одно: В кождім разї ранше, нїж ви думаєте. На питаннє про скликаннє Установчих Зборів А. Керенский відповів, що скликання Установчих Зборів ждуть на жовтень і падолист.

Цїлий ряд осіб питав у справі орґанізації національних військ. А. Керенский з сього приводу дав докладну відповідь: Ми уважаємо в теперішню хвилю неможливим переґрупуваннє військ по національному принципу. По війнї можна зайняти ся питаннєм зміни форми комплетування військ. Поки-що се неможливе. В сїй справі думка демократії досить однодушна. Наслїдком того ми постановили припинити орґанізацію естонських, лотиських і инших національних віддїлів. Що торкаєть ся польських військ, польське громадянство з невеличкими виїмками уважає за невідповідне в дану хвилю комплетуваннє польських частей. Сьогодні з Київа мені вказано на необхідність припиненння орґанізації чесько-словацьких віддїлів, у склад яких включувано навіть полонених. Загалом я мушу сказати, що тепер є хвиля нездорового одушевлення національними питаннями, а се деколи межує з шовінїзмом. Ось напр. у Фінляндії. Там хочуть явочним порядком здїйснити незалежність. Деякі народи на Кавказї також заявляють, що їх звязав особистий договір з царем, вони не признають тимчасового правительства й зачинають різати сусїдів. Ми домагаємо ся відложити всї такі справи до Установчих Зборів, на котрих сам народ їх розвяже.

Засїданнє скінчило ся великою овацією для А. Керенского.

Перед відїздом А. Керенский відвідав засїданнє Української Центральної Ради. Мінїстра привітав предсїдатель Ради проф. Грушевський. Потім відбула ся довірлива розмова з членами Ради. По розмові А. Керенский вийшов на залю, де зібрали ся представники українських громадянських і полїтичних орґанізацій, які стрінули мінїстра овацїями й окликами „слава“.

А. Керенский звернув ся до них з такою промовою: „Дякую вам, горожане, за сї привіти. Вони говорять менї, що почування українського народу однакові з почуваннями російського народу. Позвольте-ж менї вірити, що український народ буде разом з усїма народами Росії бороти ся за укріпленнє свободи та всїх завойовань революції. Всї домагання українського народу будуть без сумнїву розвязані Установчими Зборами в позитивнім змислї і я вірю, що український народ буде мудро вести свою творчу роботу та в дружбі і єднанню з усїм російським народом здїйснить свої ідеали, одержить свої права“. Промову мінїстра прийнято грімкими окликами „слава“ й бурею оплесків.

З голосів нїмецької преси про українську справу.

В часописи „Europäische Staats- und Wirtschafts-Zeitung“ (Берлїн, стор. 506—508) помістив „Livonus“ статю про „Український рух“. Свою статю зачинає автор: „Український зїзд, який недавно відбув ся у Київі та який зажадав далекойдучої автономії для великого народу полудня Росії, — коли йому заборонено висловити справжню думку, бо київська рада робітничих і салдатських депутатів грозила розігнати збори оружєм, — все-таки збив з пантелику публичну опінїю Росії. Коли в Петроградї обидва правительства поборюють себе, а дїяльність Лєнїна, як видаєть ся, грозить викликаннєм домової війни, коли повстають нові партії й росте незгідність, бачить себе тимчасове правительство — як і великоруські елєменти робітничої ради у Київі — проти збитої одности Українців. У Петроградї панує неясність, боротьба думок, приходить до ексцесів, — у Київі відбуваєть ся замкнений, зєднаний національний рух, котрий ясно знає, чого хоче й куди простує. Цїлю Українців є самостійність їх краю. Визволеннє від московщини під культурним і полїтичним оглядом. Щодо сього не може бути жадного сумнїву по звідомленнях зі зїзду. Чи українські провідники дїйсно у своїм дусї розпоряджають народнїми масами, чи цїлий рух такий глибокий, що можна говорити про зєднану народню волю 30 мілїонів Українців, не можна сказати. Передовсїм ясне тільки те, що провідники поступають свідомо й певні цїли та що істнуючі партії й орґанізації підпирають їх працю“.

Зазначивши, що ради робітничих і салдатських депутатів повстають з немісцевих салдатів і великоруських робітників, отже що одні й другі не мають нїякої особливої симпатії для національних змагань, пише автор: „Варто було-б докладно розслїдити, який русифікаційний вплив мав соціялїстичний визвольний рух останнїх десятилїть. Правда, соціялїстичні партії вступали ся в своїй програмі за правом самоозначення поневолених чужих народів, але мали великоруський і централїстичний вплив. Провідники загальноросійського пролєтаріяту були часто не-Росіянами, але почували себе заступниками російського революційного руху. Сей факт матиме тепер своє немале значінне зокрема, коли змагання до відокремлення чужих народів набирають щораз більше ваги. Для сього всеросійського революційного пролєтаріяту видаєть ся національний рух недемократичним і не безпечним для визвольного руху“.

Зайнявши ся подрібно поодинокими ухвалами зїзду, зазначує автор, що зїзд висловив ся тільки проти Поляків рішуче, а саме проти заяви польської тимчасової державної ради: „Ся остання точка заслуговує на зовсїм окрему увагу... Ціла історія України, її слава й занепад її самостійности се етапи в боротьбі проти Польщі. Тепер, коли Україна наново пробуджуєть ся до національного життя, коли сон починає прибирати дотикальні форми національного розвитку, не міг і перший крок українства бути вільним від руху оборони, від бажання утвердити ся перед польськими претенсіями".

Дальше подані відомости про територію України й населенне, про орґанїзацію економічної самостійности, мілїтарної, зокрема видвигає автор ухвалу зїзду в справі порозуміння з усїма інородцями Росії перед Установчими Зборами й на Зборах. Кінчить автор статю питаннєм: „Чи вийде з того тривкий компроміс, злучені держави Росії, чи повстане боротьба за бутте і небуттє поневолених народів, як досї протягом цїлих століть великоруської історії?".

Справі „Мира з Росією" присвятив Сільвіо Бредріх-Курмалєн (Silvio Broedrich-Kurmahlen) окреме пропамятне письмо, надруковане також в 234 ч. „Berliner Neueste Nachrichten". З сього меморіялу вибираємо те, що відносить ся до української справи. Зясувавши могутнїй український рух у Росії, з яким рахують ся також у Петрограді, пише автор: „Тепер відживає свобода всього 30 мілїонового народу й сю волю повинні ми привітати з сердечною щирістю, пособити її, бо сього вимагає наша будуччина... Що зроблено з нїмецького боку, щоб увійти в близькі зносини з Україною та її змаганнями, де ми не могли мати жадного успішнїйшого способу, щоб ослабити Росію, нїж підпомаганнє Україні? Майже зовсїм нїчого, бо української справи просто у нас не знали або уважали її справою без значіння! Певно головною виною був тут вплив польської полїтики, бо Поляки, головно в Австрії, всїма силами зміряють до того, щоб українську справу представити утопією тому, що вони нїчого так дуже не побоюють ся, як могутнього розвитку Українців, котрий забрав би їм міродатний вплив у східній Галичинї, що є чисто українським краєм; так само боять ся вони також за західну Україну, що вони перестануть істнувати там, де мають у своїх руках найбільшу часть великої земельної посїлости, а Українці дїйсно безумовно забрали-б її для внутрішньої кольонїзації. Але Нїмці у власнім інтересї можуть тільки з найбільшим задоволеннєм повітати противенство між Українцями та Поляками. Нїколи Українці не підуть спільно з Поляками—при старій завзятій ворожнечі між обома народами — проти нас, а тимчасом Поляки у широких шарах своєї народности сильно схильні навіть нинї йти разом з Москалями проти Нїмеччини"...

Згадавши про роботу Союза визволення України в таборах полонених та про 20.000 підписів полонених під петицією полонених до тимчасового правительства в Росії з жаданнєм привернення основ переяславського договору, автор висловлює далї жаль, що австрійська військова управа під польським впливом держала ся хибної полїтики в зайнятих частях України, на Волинї. „Там — каже він — Австрійці замкнули українські школи й замість того відкрили польські, показували всякими способами, що вони заступають тільки польські інтереси. І нїмецька управа, як здаєть ся, в тій части України, якою вона управляє, так само не виявила жадної дбалости для української справи. І се стало відоме на Україні та в звязку з радісним привітаннєм російської революції з боку Нїмеччини без згадки про інородців у Росії викликало сильну депресію. Але українська воля, ще раз треба се підчеркнути, вимагає нашого щирого зацїкавлення. Бо вона є нашим життєвим інтересом супроти Москалїв і Поляків. Не забуваймо, що ми через мир з Росією, як його плянує Петроград через Стокгольм, не одержимо нї зернята збіжа анї по заключенню мира, анї також у найблизшім часї, бо наші вороги певно зажадають від своїх петроградських приятелїв цїлого російського вивозу пшениці для себе. А сей вивіз походить з України. А коли ми заступимо ся за Україною та пособимо її свободї й незалежности, то придбаємо собі сей могутнїй пшеничний край для забезпечення нашого прохарчування, аж доки не зможуть нам доставити засобів для прохарчування Литва й Надбалтійський край.

„Ми все мусимо зробити зі свого боку, щоб зовсїм прилюдно з боку правительства й заступництва народу пособити свободї України та прилюдно привітати радо змагання Українців! До того ще непізно, а кождий день, який принесе швидше сю заяву, зближає нас також до миру. Заперечуваннє і затушовуваннє української справи зміцняє Поляків у їх змаганнях зрости коштом инших чужих народів. На полудню через гнїт Українців, а на північні через сподїване прилученнє Литви й Курляндії Поляки є на найкращій дорозї стати сильним ворогом Нїмеччини, а тимчасом вони в разї обмеження до Конґресової Польщі (без литовських Сувалок) з прилученнєм сильно спольщених східних частей віленської і городненської ґубернії, шаховані на полудню Україною, а на півночі окружені нїмецькою, литовською і балтійською територією, мусїли-б держати ся Нїмеччини".

Далї висловлює автор думку, що Нїмеччина нїчим так не може позискати собі Україну, як колиб удало ся прилучити східну Галичину до України, а за се одержати Бесарабію. На думку автора Україна могла-б зрезиґнувати з Бесарабії, „не маючи жадного інтересу до неї, бо вона неукраїнська, а Українці хочуть тільки національної держави". Свій меморіял кінчить автор заявою, що се обовязок нїмецького самозахованя по визволенню Польщі вставити ся за визволеннєм инших інородців: Українців, Фінів і инших.

Учительський зїзд в Гайсинї.

23, 24 і 25 квітня учительський повітовий зїзд в Гайсинї (на Поділлї) постановив:

1. Земство — се скарбниця, в котрій збирають ся народнї гроші. Школа — народнє дїло; через се ми звертаємось в більшости своїх постанов про шкільні потреби в першу чергу до земства.

2. Земство повинно особливо дбати про заведеннє загальної шкільної освіти (а також і позашкільної), бо з розповсюдженнєм освіти звязана краща будучність України.

3. Школа на Україні повинна бути і формою і змістом українська. Всї предмети навчання повинні викладатись на українській мові. Московська мова як предмет вводить ся з третього року навчання.

4. Зїзд постановив звернутись до земства, щоб асиґнувало кошти на придбаннє українських підручників для початкових шкіл.

5. Звернутись до повітового земства, щоб негайно впорядило в Гайсинї лїтнї курси по українознавству для вчителїв гайсинського повіту.

6. Звернутись до повітового земства, щоб негайно асиґнувало потрібні кошти на заснованнє повітової книгозбірнї для вчителїв по українознавству, а також на книжки і брошури для аґітації серед селян (про республику, про Установчі Збори, про автономію і т. ин.).

7. Інститут інспекторів і наблюдателїв церковно-парохіяльних шкіл скасувати, кошти, призначені на утриманнє їх, повернути на виборних від учительського товариства інструкторів.

8. Шкільними справами в повіті завідує „Шкільна Повітова Рада". Склад ради такий: виборний від всього повіту, представники від земства, представник від вищих початкових шкіл, 10 від низших початкових, представник від єврейського учительства, представник від польського учительства, представник від всїх „Просвіт" повіту.

9. Призначені завідуючі школою скасовують ся. Шкільними справами завідує місцева Шкільна Рада, котра складаєть ся з усїх учащих і двох представників від селян. Члени Ради з свого складу вибирають голову, инші функції

по школі поділяють ся між членами Ради по згоді. За виконанне трудніїших обовязків назначаєть ся плата. Примітка: Головою може бути вибраний тільки учитель професіонал.

10. Педагогів-урядовців, котрі будуть проводити тенденцію обрусіння нашого краю, ми будем вважати за ворогів нашої нової національної школи. Гроші, котрі видавалось на обрусіннє, повернути на потреби нашої нової школи.

11. Всї школи повинні бути одного типу. На кожного вчителя повинна припадати тільки одна ґрупа.

12. Учителї необхідно і негайно повинні взятись за підготовчу орґанізаційну роботу до виборів в Установчі Збори.

13. Роботу свою наше учительство повинно проводити серед українських селян та инших трудових елементів.

14. Доручити Раді товариства і підготовчій комісії розглянути всї соціялїстичні програми і підготовити матеріял для утворення разом з селянами на будучім зїздї одної соціялїстичної програми для селянства і инших трудових мас.

15. Для виконання деяких адмінїстративних функцій Рада товариства видїляє з себе „Виконавчий Комітет“.

16. Збільшити жалуваннє учителям низших початкових шкіл до 100 карбованців у місяць (основного) при готовій кватирі, опалї, світлї. Пятилїтня прибавка — 15 карб. Пенсія через 15 років у розмірі жалування останнїх років.

17. На пятилїтню прибавку і пенсію повинні зачислятись всї роки учительської працї у всїх типах шкіл.

18. Звернутись до попечителя шкільної округи, щоб розрішив усї запасні і остаточні кошти всїх шкіл повернути на придбаннє українських підручників для початкових шкіл гайсинського повіту.

19. Подати телеґраму мінїстрови, щоб церковно-парохіяльні школи негайно були передані в мінїстерство народньої освіти.

20. Щоб наш селянин не дивив ся на українську мову як на мужицьку, бажано було-б, щоб по всїх урядових інституціях на Україні служащі говорили і вели дїловодство по українському.

21. Вчительство повинно подбати, щоб в кождім селї було засноване товариство „Просвіта“.

Голова зїзду Миколайчук, товариш голови Бризкун, писарь Пшинитний. („Нова Рада“, ч. 28).

„Гей, на Івана, гей, на Купала“.

(Зміст: Що дїяло ся в Сїчовім Коші на Купала 1916 р.? — Прогулька У.С.С. до таємничого каміня в Підгородю. — Про народню символїку. — Інформації старої бабусї. — Як шанували заклятий камінь? — Чому окалїчіла жінка? Вигляд таємничого каміня. — Скорі теорії. — Про старославянську мітольоґію й її основні риси).

Як до Сїчового Коша заблукала зараза й застукала до дверей мужицьких хат, де були малі дїти з волоссєм білим, як лен, — тодї отаман Сїчового Коша др. Никифор Гірняк видав приказ, щоб його залога вийшла з мужицьких хат і стала табором на великім майданї Святослава на північний схід від села Потік. На величезнім ставищі між Рогатином і Підгородєм, рівнім як стіл, на котрім могло б помістити ся і сто тисяч війська, замаячіли довгими рядами стрілецькі намети поруч пахучих копиць і скирт сїна.

Але ті, що стояли близько пера, всякі канцеляристи та їх прислуга, отримали дозвіл, мешкати дальше в хатах. Одначе душно було в просторих мужицьких хатах, що пахли мятою і сїном. І якийсь неспокій дріжав у них і на квітах, що ними були прибрані образи, і на сволоках з надписями й на старих годинниках і на мисниках. Повітрє було парне й тяжке, хоч вікна день і ніч стояли на роствір.

А на полях дріжала золота повінь ясного гарячого світла й жовтого збіжа, замаєна зеленими лентами конопель, заквітчана синїми волошками. І пахла чебриком і пахла мятою і пахла теплом землї. Зближало ся свято Купала, таємнича ніч, найкоротша в році, ніч, в котрій цвіте папороть, що приносить щастє.

Хто розвяже загадку народньої символїки та її глибини? Хто в тій безіменній масї сотворив леґенду про символ щастя, що появляєть ся в найкоротшу ніч? Не в день, тільки серед темряви, що триває дуже коротко... Чи звенить у тій леґендї рівний, як промінь, голос великого учителя Азії, оберненого лицем до Гімаляїв, що вчив про неґативізм почувань, в тім і приємних? Мабуть ні. Ся леґенда виглядає на оригінальний твір наших батьків — тих, що в білих одежах ішли до святих місць Велеса й Дажбога й всевидючого Світовида. Її автор не радить шукати щастя, але й не відраджує: засада психіки Українця, улюблене реферованнє...

Нечутною ходою зближав ся Великдень старої віри, найбільший день у році, найбільше свято Дажбога й най-

„Камінь Велеса“ в Підгороддю, піднятий У. С. Стр.

більша побіда Світовида, що дивив ся на землї Славян вісьмома всевидючими очима.

В такий час і в такий день трудно було всидїти в хатї та й навіть у селї. І нас 16 вибрало ся з Коша до старого передмістя Рогатина, що називаєть ся Підгороде, відвідати подобу старого бога Велеса, викопану там перед самою війною. Вістку про се отримав я від професорів української ґімназії в Рогатинї й зараз зорґанізував прогульку.

Дїйсний її провід мав „вуйко“ Леонтович, найсильнїйша людина з цїлого Коша. Він узяв з собою великий топір і, застромивши його за пояс, виглядав, як жрець старого бога. „Принесемо Велесови збіжа в жертву“ — жартували дорогою стрільці.

Від рогатинських професорів знали ми лише, що подобу Велеса знайшли на обійстю одного господаря, що тамошнїй священик, освічена людина, дуже зайняв ся тою знахідкою, що біля подоби знайдено череп барана й решту костей звіряти, очевидно з принесеної жертви, та що хотїли його перевести до Рогатина й уставити перед ґімназійним будинком, але треба було на те робити окремий, дуже міцний віз — і через те справа перевозу затягнула ся. А як вибухла війна, вже годї було займати ся тим.

Перед селом стрічаємо стару бабусю, поморщену та згорблену.

„Бабуню“, питаємо, „є тут у селї стародавнїй камінь?“ — „Є“.

„А що се за камінь?“

— „Заклятий“.

„А у кого він є?“

— „У господаря, Бойкевич називаєть ся, але то на ґрунтї його жінки“.

Ідемо дальше шукати Бойкевича. А за нами збираєть ся і йде сїльська дїтвора, жінки й дївчата. Як мак, цвітуть. На дворі ясно й тепло. Тільки тїнь воєнної журби лежить на лицях усїх, з виїмкою дїтвори. Приходимо на обійсте Бойкевича. У воротах зустрічає нас господарь Андрух Бойкевич. Вдаємо ся з ним у розмову. Він має вже 62 лїт. Його покійна жінка Катерина, на ґрунтї котрої пристав, походила з Ґудзїїв, а сей ґрунт мала по маминім батьку Степанї Задорецькім. Відколи він запамятав, „заклятий камінь“ стояв навпростець в городї, звернений фронтом до гостинця, що веде з Рогатина до Львова. Кругом того каміня був цвітник, бо шанували той камінь здавна. І оборогом його накривали, аби не мок. А як він похилив ся, почав Андрух копати під ним, аби зсунув ся на землю й не убив коли дитини. Тодї його жінка спротивила ся тому, бо — казала — мій тато й дїд не рухав того каміня, не рухай і ти. Але він таки підкопав камінь і положив його на обійстю. Тодї його жінцї відняло руки й ноги й вона померла, ще нестара лїтами. При відкопуванню каміня відкрили під ним від заходу при дорозї кости, між ними щоку з барана.

Громада, що стояла кругом, зібрана вже у великім числї, притакувала однодушно й раз-у-раз докидав хтось то одно слівце, то друге.

Ми пішли докладно оглядати „заклятий камінь“. На землї під мужицьким плотом лежала велика камяна плита темно-сїрого колїру з невиразними слїдами якогось оброблення або й „природними“ зарисами. Її ширина виносить $4^1/_2$ пядей, довгота майже 11 пядей. Вона троха ширша в підставі й має в противній сторонї такий вигляд, що в сумерку або здалека може робити вражіннє великої голови. На підставі є вглиблення, котрі могли бути виконані дуже примітивним знаряддєм. Менше-більше на серединї є якісь знаки, виконані напевно людською рукою. Форма тих знаків пригадує вужа.

Що се?

Між нами були інженїри, малярі й будівничі, правники, фільольоґи і т. ин. і кождий завдав собі певно те саме питаннє. Почала ся завзята дебата й появили ся ріжні теорії, почавши від крайно скептичних („се звичайний камінь“, „се якийсь граничний камінь“ і т. ин.). Але відки та давня пошана місцевого населення?

Стрільцї почали підносити „заклятий камінь“—з великим трудом, при помочи дручків і підставлюваного каміння. Сипали ся дотепи в родї таких: „Як хто матиме ласку у Велеса, може тут легко здобути основу до висуду“... І дїйсно небезпечно було підносити сей тягар.

Піднесений і навпростець поставлений камінь робив значно сильнїйше вражіннє ніж лежачий. Ми довго уставляли таємничий камінь і робили світляні знимки. Маляр Курилас відрисував його. Вже було добре з полудня і днина виглядала, як утомлена війною країна, коли ми опускали Підгородє.

Перед нами простягала ся велика рівнина, осушене дно величезного ставища між Підгородєм і Рогатином, що входило колись в систему кріпостей сього старого города. Може тут у передмістю сього города стояла при головнім шляху ся подоба Велеса — й кождий князь, що переходив сюди з дружиною, і кождий купець, що переїздив з товарами, складав йому жертву... Се місце настроювало сильно до побожности, особливо вечерами. Як заблищали вогнї у вербах кругом великого ставу й блудні світла почали тиняти ся по шуварах і мочарях, відки заглядали русалки й річні духи, що пильно дивили ся на споконвічний шлях, котрий провадив берегами ставища. Так, се місце знаменито надаєть ся на відтвореннє всього безмежного багацтва форм старославянської мітольоґії наших батьків. Вона сильно ріжнить ся від грецької тим, що не мала впорядчика й будівничого, яким був Гомер. Бо будівельний матеріял тут зовсїм не уступає старогрецькому, хоч і ріжнить ся від нього, як ріжнить ся тепла, морем пошматована грецька країна від наших суцїльних і безмежних степів, праліcів і непрохідних болот. Тут людина мала більше захисту ніж на морі або в пустинях Азії. Длятого тут не витворили ся мітольоґічні велитнї зла та знищення. І се засаднича ріжниця між старославянською мітольоґією та мітольоґіями напр. азійських народів. Якіж невинні в порівнанню з Аріманом або Шівою наші страхи й хованцї, підміни й потерчата, покутники й потопельники, опирі й вовкулаки, хмарники й інклюзники... Се напів духи, напів люде або зовсїм люде. І тим пригадують вони грецькі божества. А ріжнять ся від них (у догомерівській епосї, бо опісля порівнювати їх годї) тим, що їх злоба більш жартобливо-пустїйська ніж дїйсно злобна. Ті духи не заслуговують навіть на назву „злих“ (поняттє „чорта“ принесене очевидно з християнством), бо що „злого“ в їх „злобі“. Вони сплїтають гриви коням, обмотують їх у ночі посторонками, сиплять з писка огнем, котрий нїкого не пече, мечуть каміннєм, котре нїкого не калїчить, ходять з палицями з костомах, завдають загадки людям і навіть стають до служби у людей. Правда, часом блудний огонь заведе когось на багна, мочарі, часом заскобочуть когось русалки, часом перестрашить когось якийсь дух, — але якеж те все невинне в порівнанню з принципом зла, олицетвореним у такім Аріманї, що котить урагани по пустинї й засипає та задушує все, що живе, навіть трави й ростини, навіть промінчик світла. Зрештою наша народня уява дає перед страхами цїлковитий „пропуск“ (перепустку) деяким людям, а саме: первакам і мизинкам. Вони зовсїм нїчого не боять ся. Так забезпечує вона рід. Благородна уява наших батьків.

А над тим усїм зносять ся могутнї постатї зовсїм инших богів. Годї називати їх „добрими“, бо де нема засадничо „злих“, там не може бути й засадничо „добрих“. Ся друга категорія старих божеств нашого народу ріжнила ся від першої своєю територіяльною й всеобнимаючою могутністю в данім напрямі або в кождім напрямі. Тут належать такі божества, як Сварог, Дажбог, Світовид, Велес. Між ними й духом („дїдом“), що сидить у бзинї й опікуєть ся домом, біля котрого та бзина росте, нема засадничої ріжниці. Є тільки велика квантитативна ріжниця. Бо коли „дїд“ з куща бзини пильнує одної домівки та її гаразду, Світовид глядить на всю країну, на весь світ своєю чотирообличою головою, а Велес опікуєть ся культурою всього народу. Так. Велес то перший культурний бог наших батьків у тїснїйшім значінню того слова: він бог освоєної худібки, з котрою починаєть ся та культура, на якій спочиває наша. На нього слушно присягають „сли і гостї“ княжої доби. Він стає й родоначальником духових творців народу.

Якуж величню й оригінальну будову можна-б сотворити з того мітольоґічного матеріялу!

Але — як можна все те вязати з підгородецьким каменем, примітивним і майже безформним? Саме тому можна, що він примітивний і майже безформний. Славний свого часу, а тепер ославлений памятник Світовида, витягнений з ріки Збруча, показав ся фальсифікатом (він стоїть тепер у передсїнку музею Оссолїньских у Львові. Він був за добре виконаний, щоб міг бути правдивий. А підгородецький камінь примітивний і грубий, — такий, що немов говорить: у мене відпало все зовнїшнє, зостала ся тільки внутрішня суть, — я не маю форми.

Зрештою — се річ фаховців сказати своє слово про таємничий камінь у Підгородю, котрий від непамятних часів квітами квітчають і зеленю замають малі українські дїти з волоссєм, як лен, що тепер гинуть з голоду й від хоріб...

О. Н.

Проєкт закона про вибори до Установчих Зборів.

„Рѣчь“ з 3 червня н. ст. приносить проєкт закона про вибори до Установчих Зборів юридичної наради при тимчасовім правительстві. Головні основи проєкту такі: Членів Установчих Зборів вибирають загальним, безпосереднїм, тайним і рівним голосуваннєм без ріжниці пола, на основі пропорціональної системи виборів. Правом участи у виборах користують ся російські горожане, що осягли 20 рік життя. Виборчою округою для переведення виборів до Установчих Зборів є ґубернїя. Число членів Установчих Зборів подїляють відповідно до населення в кождій округї. Округи дїлять ся на дїльниці; такими дїльницями є міста й волости.

Брати участь у виборах і бути виборцями в дїльниці можуть лишень особи, внесені до виборчих списків. Осіб, внесених до виборчих списків в якійсь одній дїльниці російської держави, можна вибирати в цїлій державі.

У виборчі списки не вносять осіб, які не мають права брати участи у виборах, а саме: вищі в межах ґубернії, области або градоначальства, а також повітові представники адмінїстративної власти, їх заступники й помічники; 2) особи, які стоять на службі в мілїції в межах виборчої дїльниці; 3) ченці; 4) признані в законній дорозї духово-хорими або дурними, глухонїмі та підлягаючі опіці; 5) засуджені на кари, получені з позбавленнєм або обмеженнєм прав власности протягом трьох лїт по відбутій карі та засуджені за крадїж, шахрайство, присвоєннє дорученого майна, перехованнє краденого чи добутого шахрайством майна, за підробленнє, лихварство, а також засуджені за злочини проти виборчого права протягом року по відбутій карі; 6) довжники, що не можуть платити, признані в законній дорозї необережними або банкротами, що мають злий намір; 7) всї, які відбувають кару позбавлення волї. Не беруть участи у виборах також особи, які до дня переведення виборів поносять кару позбавлення свободи, а також голови й члени та секретарі виборчих комісій. Виборчі списки до виборів Установчі Збори складають на основі виборчих списків, виготовлених для переведення виборів повітових земських гласних. Протягом 10-ти днїв від часу передання списків для оглядання публики представник місцевої адмінїстративної власти може внести протести, а дотичні особи вносити скарги на неправильність або недостачі в списках. Протести та скарги подають до повітової земської управи, яка розглядає їх протягом 5-ти днїв і повідомляє особи, що подали їх, про рішенне. Непізнїйше нїж 15 днїв перед виборами виборцї можуть подавати ґубернській виборчій комісії в списки кандидатів з залученнєм нотаріяльно ствердженої заяви кандидатів про їх згоду ставати на голосуваннє в данім списку. Кождий список має бути підписаний що найменше соткою виборців. Кождий виборець може підписати лише якийсь один список кандидатів на члена Установчих Зборів.

Виборче право можна здїйснювати лишень особисто, але не передавати його иншій особі. Вибори у всїх дїльницях одної виборчої округи відбувають ся одночасно в один з недїльних днїв або свят. День виборів у кождій виборчій окрузї призначає тимчасове правительство. Оскільки дозволить складаннє виборчих списків, день переведення виборів має бути тим самим для цїлої держави. Про день і місце виборів повідомляють увесь нарід непізнїйше нїж на два тижнї перед виборами.

Росія та Румунїя.

(Продовженнє).*

Слова Петра Великого (сказані у відповідь румуно-молдавській делеґації) про те, що мир поміж Росією й Туреччиною не буде тривким і що тому не має турбувати балканських християн, були справдї пророчими. Бо вже за рік (у 1710) дійшло до вибуху нового узброєного конфлїкту поміж Московщиною та Портою.

Ще перед початком сеї т. зв. прутської кампанії — молдавським господарем став Дмитро Кантемір, який відограв у початковім розвитку румунсько-російських зносин чималу ролю. Молдавський трон дістав він з почину Туреччини та з метою зловленя Бринковяну, котрого султан хотїв покарати за зрадницькі зносини з австрійським і московським царем. Одначе Кантемір, передбачаючи неминучий занепад османської держави та зріст московської на її руїнах, зрадив відразу свого суверена й перейшов на бік Росії, завязуючи з Петром І вельми довірливі полїтичні зносини з метою визволення своєї батьківщини з турецького ярма. Поміж ним і московським царем була з сього приводу перша румунсько-російська умова, під полїтичним оглядом досить цїкавий документ. Згідно з нею Молдавія мала стати ся автономною державою під російським протекторатом. Кантемір запевнив дїдичність своїй династії на молдавськім тронї. Потім він жадав заборони московської кольонїзації своєї батьківщини, в якій крім сього Росія не мала права мати свого війська й твердинь. Молдавський господарь не мав бути васалем московського царя, але його приятелем.*

Тимчасом прутський похід, як відомо, скінчив ся для Петра величезним фіяском, що подекуди споводував той самий Бринковяну, котрого хотїв зловити султан і проти котрого післав до Волохії двохсоттисячну турецьку армію.

Кантемір відповідно до умови з Петром видав заклик до балканських християн, аби вони підняли ся проти Туреччини й помагали Росії. Бринковяну також мав прилучити ся до Петрового війська. Але при переправі через Днїстер се спізнило ся так, що Турки раннїйше появили ся у Волохії, нїж могла надійти московська армія. Бринковяну, опинивши ся таким чином у безвихідно-критичній ситуації, скапітулював і здав ся султанови. Весь провіянт, призначений для московського війська, він віддав Туркам, але гроші, котрі дістав за нього від московського царя, післав йому з поворотом. Ані Петро ані Кантемір не знали нїчого про сю капітуляцію Бринковяну. Москалї перейшли Прут, зайняли Яси, де мав бути збірний пункт балканько-християнського добровільного війська. Але замісць обіцяних кількох десятків тисяч фактично набрало ся лише кілька невеликих віддїлів сих добровольцїв. Отже загалом мав Петро коло 40.000 війська, котре з півночі та з полудня облягала 200.000 османська армія. Москалї мусїли тому уступати з Молдавії. Після рішучої битви під Станїлешти — вони примушені були скапітулювати. В липнї 1711 р. в Уші (у Молдавії) Росія заключила мир з Портою. Вона знову стратила Азов і крім сього мусїла зректи ся своїх дальших протитурецьких забаганок. Порта запевнила собі право вільного господарювання у придунайських румунських князївствах, за що Петро дістав дозвіл вести без перешкод свої рахунки зі шведським королем Карлом XII. Турецьке домаганнє видання Кантеміра Петро відкинув абсолютно. Кантемір лишив ся у Росії, де швидко заакліматизував ся і став визначним дїячем у московській науцї та письменстві.**

Румунські русофіли приписували катастрофу прутського походу виключно зраді, себто капітуляції Бринковяну, за що прозвали його національним Юдою. На їх думку він страшенно скомпромітував Румунів в очах Петра та Росії. Тимчасом Бринковяну та румунські нерусофіли цїлком инакше дивили ся на сю справу. Вони переконали ся, що їх захопленнє московською могутністю — здалека сильно розвіяла правда непідмальованої дїйсности. З приводу прутського епізоду Бринковяну зауважив, що Османів не можна перемогти „чарками й горілкою“. А инший румунський патріот досадно висловив ся про прутський епізод, що

---

* Пор. ч. 147.

* Пор. про се Історію румунського народу М. Йорґі (N. Iorga. Geschichte des rumänischen Volkes in Rahmen seiner Staatsbildungen, Gotha, 1905, у двох томах, т. II. стор. 134—135. Далї порів. про сей епізод уваги в брошурі З. Арбуре: Liberarea Basarabiei (Визволенне Бесарабії) Букарешт, 1915, стор. 16—17, де наведено зміст вище згаданої румунсько-російської умови.

** Бергфельдъ-Борецкій: ст. 126—128.

„Москалї навіть у нїмецьких убраннях лишають ся все-таки Москалями“*.

Зобовязанне Росії після невдатного прутського походу: не втручувати ся у турецькі справи та залищити загалом свою протитурецьку полїтику — було очевидно дипльоматичним викрутом чисто формального характеру. Фактично наслїдники Петра I невпинно підкопували ся під Туреччину. Саме в першій половинї XVIII ст. царизм поволї загнїздже ть ся на кримськім півострові, простуючи до опанування північного побережа Чорного моря, та крім сього наближа ється ся до наддунайських країн, простуючи на Балкан.

Увесь сей час Росія має у Стамбулї своїх дипльоматичних аґентів, котрі фактично грають ролю сиґналїзаторів протитурецьких кроків царської держави. Один з них за панування царицї Анни інформував своє правительство таким робом: „Турки побоюють ся загального повстання, як лише російські війська наближать ся до кордону... Греки з провінції й особливо Болгари, Волохи, Румуни й инші так енергічно старають ся визволити ся з ярма, що наскільки віддані Росії, без хвилювання пожертвують житте за вашу великість — їх визвольницю. Теперішнїй момент вельми надаєть ся нелише для того, щоб зломити їх (Турків) люту гордість, але навіть щоб остаточно зовсїм вигубити се невірне племя“.**

У 1766 р. вибухла нова російсько турецька війна. Виповіла її Порта, але воєнний успіх мала Росія, котра знову здобула Азов і зайняла деякі важні позиції на Кримі. Се примусило Туреччину до мирових переговорів з Росією. Посередником була Австрія, яка мала тайну умову з царською державою. На немирівській конференції, яка мала полагодити сей конфлїкт, Росія між иншим виступила з домаганнєм автономного устрою для придунайських румунських князївств, розуміють ся, під царським протекторатом. Порта, котра згоджувала ся на инші російські умовини, про автономію Молдавії та Волохії не хотїла нїчого чути й рішуче відкинула сей постулят царизму.

Таким чином скінчила ся немирівська конференція без висліду. Війну відновлено, але воєнний успіх мала знову Росія. Одначе сим разом її „визвольні“ пляни щодо придунайських провінцій дуже швидко здемасковано. Ось що з сього приводу пише цитований вже тут російський історик Румунії: „Головний командант російської армії Мінїх увійшов до Молдавії; а л е з а м і с ц ь т о г о, щ о б п р о г о л о с и т и с ю д е р ж а в у н е з а л е ж н о ю, в і н п о ч а в у н ї й п о в о д и т и с я, я к у з а в о й о в а н і й к р а ї н і, й т а к и м р о б о м, я к с е р о б и л и Т у р к и в с в о ї х п а ш а л и к а х (підчеркненнє моє. Н. В.).

Се була велика хиба з боку Росіян, бо Молдаване побачили, що їх заступництво за Румунів нещире й має такуж саму заборчу мету, до якої простували Турки й инші держави, заінтересовані у справах близького сходу. Отже в сїмже часї, коли Мінїх диктував молдавським боярам умови піддання російському правительству, уважаючи себе не за визвольника, але за завойовника Молдавії, в неї появила ся вже сильна протиросійська течія.***

Ся кампанїя, котра почала ся для Росії під дуже гарними виглядами, скінчила ся одначе дуже прозаїчно наслїдком воєнних неповоджень її спільниці Австрії та зростаючої небезпеки протиросійської опозиції у Молдавії. Її знову повернено Туреччині, котра, вимогши ще знищенне азовської твердині, до значної міри дістала винагороду за немирівське пониженне. Росія лише домагала ся права мати свого постійного дипльоматичного представника у турецького уряду.

Але після сеї невдачі вона так само, як і після прутського походу, ані на хвилю не відцурала ся від своїх протитурецьких кроків. Скорше навпаки. Кожне воєнне чи дипльоматичне неповодженнє ще більше розпалювало її протитурецьку завзятість і смак. Саме Катерина II довела протитурецьку полїтику царизму до найвищого ступня напруженя, опираючи її знову на буцїм-то визвольних тенденціях щодо балканських християн і Славян.

В часї найблизшої російсько-турецької війни (1769—1774 рр.) північна Семираміда видала кілька спеціяльних манїфестів до сих останнїх, в яких прилюдно обіцяла визволенне зпід варварського турецького панування поневоленого християнського населення „Молдавії, Волохії, Болгарії, Босни, Герцеґовини, Македонії й инших частин отоманської імперії“*.

Катерина II починає кувати пляни відновлення греко-византійської імперії й утворення нової дако-румунської держави, на трон якої кандидатом виставляє свого любимця Потемкіна.**

Вона одним словом небо й пекло порушує проти Туреччини, не жалкуючи найфантастичнїйших і зовсїм шарлятанських принад на адресу поневолених народів у турецькім ярмі, щоб тільки могла осягнути свої заповітні заборчі пляни щодо опанування Чорного моря та наближення до Царгороду.

Цїкаву й вірну характеристику сеї полїтики Катерини II знаходимо у вище згаданого російського історика Румунії: „З пануваннєм Катерини II — каже він — успіхи російської армії на сході значно посунули ся наперед. Ані ривалїзація Австрії, ані інтриґи французького представника в Царгородї не могли зупинити сього „напору на схід“ Росії. Вже у 1764 р., коли Австрія потерпіла фіско зі своїм втручуваннєм до польських справ і коли Росія перевела свого кандидата на польський преетіл, отоманська Порта не скривала своїх побоювань. Турецький султан, доведений до розпуки успіхами російської заграничної полїтики, котрий досї нїколи не турбував ся долею християнських народів, почав говорити про „захист польських вільностей“. Він хотїв зладити щось у родї дипльоматичного катаклїзму в Польщі, заплутати в її справи Росію та Австрію, аби таким чином відтягнути сї — щораз сильнїйші — держави від питань східної полїтики або вірнїйше наддунайської полїтики.

Міжтим Катерина працювала на двох фронтах. Вона не покидала Польщі, роздїл якої був справою найблизшого часу, а рівночасно стягала свою армію над турецькі межі. Крим вже фактично належав до Росії, отже тепер лишало ся знайти якийсь претекст, аби виповісти війну Туреччинї. Та чогож хотїла Катерина на сході? Вона переконувала всїх, що її сумлїннє мучить ся з приводу поневоленого положення християн балканського півострова, що її святим обовязком є визволити їх з турецького ярма. Найбільше брала вона до серця долю придунайських князївств. У кількох манїфестах до Румунів вона закликувала їх до зєдинення і говорила про необхідність закінчити те „велике“ підприємство, котре розпочав ще Петро Великий у часї першої війни з Туреччиною. Такі манїфести дїлали, як електричний ток, на трохи охолонуле патріотичне почуттє румунських бояр, які знову заворушили ся та почали надіяти ся свого визволення. Імя Катерини II не сходило з їх уст; ще надовго до її війни з Туреччиною, котра скінчила ся повною побідою Росії, вони називали її „визвольницею“ румунського народу.*

На згори поставлене питанне про те, до чого саме простувала північна Семираміда, той самий автор дає таку загальну відповідь, котра добре характеризує основний мотив протитурецької полїтики царизму: „Східне питанне — зауважає він з сього приводу — насамперед було справою переваги Росіян на Чорнім морі, а визволенне християнських народів з турецького ярма було фіранкою, за якою скривали ся справжнї забаганки російського імператора“.**

* N. Iorga, стор. 133.
** Бергфельдъ-Борецкій, стор. 142.
*** Бергфельдъ-Борецкій, стор. 143.

* Докладнїйше про се у брошурі румунського публїциста Historicus-a: Singura primejdie Rusia (Одинока російська небезпека), Букарешт, 1915, стор. 17.
** N. Iorga, II. стор. 195.
* Бергфельдъ-Борецкій, стор. 149—150.
** Тамже, стор. 149.

Як було вже вище зазначено, ся підкопна політика царизму обурювала Порту та провокувала її до відплатного, дуже рішучого виступу. Серед таких обставин вона видала Росії війну у 1768 р., котра під воєнним оглядом почала ся для Турків величезним неповодженнєм наслїдком затоплення османської армії вельми розлитим Днїстром. Опісля Росіянам не трудно було побити військо Гамзи-паші в кількох битвах і майже без перешкід дійти до румунських границь. Сю війну називає Берґфельд-Борецкий „зворотною точкою в історичній долї Румунів“. Румунське населенне придунайських князївств привітало російське військо яко своїх визвольників. Стихійне національне захопленне Румунів майже потонуло в неменш стихійнім русофільстві. Ще передтим, ніж Росіяне зайняли Яси (у вересні 1769 р.), молдавське населенне вислало до головного команданта кн. Ґолїцина спеціяльну делеґацію, котра запропонувала йому добровільну піддачу молдавського князївства. Одначе се не перешкоджало Ґолїцину після окупації молдавської столиці поводити ся з її людністю в дуже анексійнім дусї, де в чім на зразок навіть вище згаданого тут його попередника Мінїха.

На розпорядок Ґолїцина вірнопідданчу молдавську депутацію післано до Катерини II. Її члени таким чином маніфестували свою льояльність супроти Росії: „Ми дякуємо Богови — казали вони — за те, що він, змилосердивши ся над нами, післав нам вашу великість, ясну та всемогутню імператорку, сердечною тугою якої є визволенне нас з отоманського ярма, нас, визнавців одної віри, що так гаряче бажаємо протягом стільки років здихати ся сього нещастя при помочи вашого всемогутнього захисту“. Потім делеґація заявила, що Молдавія від „усього серця“ добровільно піддаєть ся Росії. Згодом до сеї заяви прилучила ся також Волохія*.

Зайво говорити, що царизм чудово потрапив використувати політично се румунське захопленне придунайських країн. Одначе боючи ся заводити відразу у них власні розпорядки воєнним шляхом, як се було його звичаєм, царизм вельми хитро й дотепно накинув свої заповітні думки та пляни щодо сього молдавському й волоському боярству, яке потім у численних петиціях домагало ся для себе режіму й управи по проєкту, який наперед та давно вже спрепаровано в Петроградї.

Які-ж наміри мала Росія справдї щодо Молдавії й Волохії, про се дуже докладне поясненне знаходимо в нашого російського інформатора: „З сього проєкту адмінїстративної реформи, — зауважає Берґфельд-Борецкий, — інспірованої Росією, було ясно, що Катерина приготовляла ґрунт для повільного прилучення до своєї імперії придунайських держав. Ще більше переконувало щодо сього домаганне волоських бояр прилучення Волохії до тих областей, котрі знаходили ся вже під протекторатом Росії, та щоб у нїй заведено російські закони, а волоські бояри щоб мали право вступати до російської армії в офіцерськім чинї. Вони також домагали ся заведення тариф, російської податкової системи, а крім того щоб румунське духовенство було підчинене московському Синодови; словом, вони хотїли зробити ся російською провінцією“. „Таким чином — цитує російський історик румунського — Росіяне осягли здїйсненне пляну Петра Великого й навіть пішли значно далї, бо Петро Великий все-ж-таки полишав Молдавії принаймнї тінь її незалежности в особі її національного князя, а Катерина простувала до остаточного позбавлення сеї країни сякої-такої самостійности та до зросійщення її в як найкоротшім часї“ (стор. 152—153).**

Такі були царські передумовини придунайсько-румунської політики, котра у своїй першій основі була саме одним з кількох проявів московського протитурецького поступования загалом. Як вони конкретно здїйснили ся після ліквідації вище згаданої російсько-турецької війни (1769—1774), а саме кучук-кайнардзькою умовою, про се говоритимемо окремо в дальшім уступі сього нарису, бо кучук-кайнардзький договір був дуже важною подїєю в історії царської експанзії на близький схід і тому потребує докладнїйшого обговорення. *Н. В.*

(Далї буде).

* Бергфельдъ-Борецкій, стор. 151.

** Цїкаві дипльоматичні знадїбки до румунської політики Катерини II див. у цитованій брошурі Historicus-a, стор. 17—20.

Вісти.

Похорон Ярослава Весоловського відбув ся дуже величаво дня 23 червня о 5 год. пополудні на центральнім віденськім кладовищі. З технїчних трудностей, з огляду на те, що прийдуть знимки з похорону й фотоґрафія покійного, некрольоґ і опис похорону Яр. Весоловського увійдуть до найблизшого числа „Вістника“.

Україна жадає самостійности від Московщини. Берлїнський „Lokalanzeiger“ доносить зі Стокгольму: „Напруженне між Україною і петроградським правительством загострило ся в останнїх днях. По докладним звідомленням „Рѣчи“ й „Русской Воли“ український комітет ухвалив резолюцію, в якій називає російське правительство ворогом самостійного українського розвитку. Тому український народ не довіряє петроградським мужам. Українські части армій не хочуть видати без оборони Петроградови свого Рідного Краю, яким є виключно Україна, а не Росія. Тому вони відмовляють ся іти на фронт. Подібну ухвалу оголошує український військовий зїзд. Він називає се незаконним, що міністер війни хотїв заборонити зїзд. Зїзд ухвалив обсадити збройно всї філії державного банку та воєнні склади, які на будуче не будуть підлягати приказам з Петрограду. Домагання, звернені з Київа до Петрограду, мають форму ультиматуму й жадають поперше урочистого проголошення самостійности України, подруге негайного адмінїстративного відокремленя 12 українських ґуберній від Петрограду, потрете утворення самостійної української армії. Сї домагання відкинув Петроград, покликуючи ся, як звичайно, на Установчі Збори. Правительство не уважає себе в праві постановляти щось наперід. В сїй справі підтримує правительство рада робітничих і салдатських депутатів, що в своїй більшости одобрює його становище. Тільки большевики жадають автономії України. Петроградські часописи доносять, що Україна находить ся на передодні горожанської війни. У Київі дуже великий нелад. Цїлий день відбувають ся масові демонстрації, в яких беруть участь салдати-Українцї. Москалї опускають город. На головних вулицях виголошують палкі промови, в котрих закликують до боротьби проти Москви. Українська національна часопись „Нова Рада“ заповідає на найблизші днї події рішаючого значіння“.

Про сучасне положенне на Україні довідуєть ся стокгольмський „Aftonbladet“ через Гапаранду, що положенне України щораз більше загострюєть ся і його уважають поважним. Як доносить „Русская Воля“, в день перед відкриттєм забороненого українського військового зїзду відбуло ся у Київі кілька масових зборів і маніфестацій, в котрих кождого разу брав участь український полк. Виголошені притім промови займали ся самостійністю України і боротьбою проти Москалїв. Від українських військ зажадано присягнути, що вони нескорше відійдуть на фронт, аж правительство розвяже вдоволяючо питанне самоуправи. — З Уманя доносять, що там утворив ся український козацький полк, що відсвятковано урочистим богослуженнєм.

Український військовий зїзд у Київі. Як доносить „Stockholms Dagblad“, заборонений правительством український військовий зїзд, на який прибуло 2000 учасників, розпочав свої наради. В присутности українського полку нарадживав ся зїзд над справою безпосереднього здїйснення самоуправи України. Начальний командант військ західного фронту приказав українському полкови відійти зараз на фронт.

Українські маніфестації у Київі з приводу свята в честь Мазепи. Берлїнський „Acht-Uhr-Blatt“ доносить від російської

границі: „Відірваннє України від Росії можна сьогодні уважати за довершений фактъ. Недавно утворена „Українська Центральна Рада“ управляє вже краєм у всіх позавійськових справах. У повній свідомости ціли працює „Рада“ над осягненнєм повної суверенности української держави. Число відкритих шкіл на Україні побільшило ся в останніх місяцах о кругло 150 шкіл. Університет у Київі находить ся тепер у необмеженій управі Українців. У Київі прийшло в сих днях до великих українських манїфестацій з приводу свята в честь українського національного героя Мазепи. Перший раз виступила притім новоутворена національна мілїція“.

Делеґація гельсінґфорської Української Ради в Севастополі. „Утро Россіи“ з 3 червня н. ст. доносить таке з Севастополя: Прибули до Севастополя делеґати від гельсінґфорської Української Ради. Делеґати привезли з собою і наказ, даний їм товаришами. В наказі стоїть, що хоч Українці й проголосили автономію України, але не задумують віддїлювати ся і будуть все своїми грудьми боронити ненарушености границь. Рада настоює на тім, щоб правительство проголосило територіяльну автономію України. Треба конче творити українські запасні полки, необхідно, щоб чорноморська фльота комплєтувала ся виключно з Українців. Сї домагання зовсім годять ся з домаганнями Українців города Севастополя. Окремий мир Українці відкидають.

Зїзд представників третьої армії в національній справі. „Биржевыя Вѣдомости“ з 8 червня н. ст. доносять: Зїзд представників 3-ої армії з 6 червня н. ст. обговорив національне питаннє в Росії і більшістю голосів ухвалив таку резолюцію: Признаючи, що система управи народами, які входять у склад російської держави, заснована на постійнім насильстві та придушенню національних змагань і почувань, відійшла до історичної минувшости разом зі старим ладом, зїзд армії висловлює ся за удїленнєм кождому народови незалежно від його скількости найбільшої міри політичних прав, яка має цїлком забезпечити йому волю і можність культурно-національного розвитку. Для сього зїзд уважає потрібним, не нарушуючи цїлости єдиної російської держави, скасувати всї національні обмеження, завести широку автономну управу, завести всюди навчаннє в рідній мові й уживаннє місцевих мов поруч з державною у громадських та державних установах в місцевостях з мішаним населеннєм.

Ухвали фронтовового зїзду про будучий лад Росії. „Биржевыя Вѣдомости“ з 6 червня н. ст. подають телеґраму П. Т. А. з Одеси про вечірнє засїданнє 14 дня фронтового зїзду. Після довгих дебат прийнято резолюцію в національній справі, запропоновану референтом соціялдемократом Тучапським і членом центрального комітету Бунду Золотаревим. Перша резолюція звучить: Право на самоозначеннє нації забезпечує найкраще демократична республика на основах національно територіяльної автономії з забезпеченнєм прав національних меншостей. Умови автономії установлюють ся на Установчих Зборах. Автономні частини вяже спільне законодавство в загально-державних справах, з загальною управою державним майном, спільною армією, спільним найвищим судом, спільними правами й обовязками горожан, спільними основними законами, торговельними договорами, монетами, шляхами получення і т. д. Земельну справу розвяжуть Установчі Збори. Друга резолюція звучить: Всї національні меншости повинні мати автономію в области культурних прав, право уживання рідної мови в судї, в адмінїстративних інституціях і орґанах самоуправи. Резолюції прийняла більшість. До резолюцій прилучили ся представники національного блоку Лотишів, Естонців, Литовців, Татар та инших національностей.

Керенский про Україну. Як подав стокгольмський „Aftonbladet“, на зїзді делеґатів рад робітничих і салдатських депутатів Ленїн закинув Керенскому його становище супроти Фінляндії й України, а Керенский відповів, що він не змінив свого становища в сїй справі: „Є воно таке саме, як перед трьома лїтами, себто за автономією України й Фінляндії“. Та, видко, ні Україна ні Фінляндія не дуже вдоволені, коли, як доносить телеґрама П. Т. А., „у фінській і українській справі звернув ся Керенский з гарячим покликом до демократії обох країв, аби не нарушували єдности Росії в часї боротьби за спільну цїль, спільну волю і спільний мир“.

Виступленнє Михайла Могилянського з партії кадетів. В ч. 65 „Дня“ з 4 червня н. ст. надрукував Михайло Могилянський отсей лист до редакції: „До городського комітету петроградської ґрупи партії народньої свободи. Становище, зайняте в справі автономії VIII-им зїздом партії народньої свободи, приневолює мене покинути її ряди. Не буду говорити про те, яке дуже тяжке се для мене, але я мушу сказати, що виступаю з повною пошаною для щирости й переконаности моїх бувших товаришів по партії у питанню, що розділило нас. І думаю, що маю право рахувати на таке саме відношеннє до моїх поглядів і переконань. Тому з жалем зазначую, що близька до партії „Рѣчь“ сходить з сього шляху. Передова статя ч. 110 газети (12/25 мая) кваліфікує гасло „федералїзм“, „федеративна республика“ яко гасло, „багато обіцююче, а нїчого не говоряче, кинене в маси сучасною демаґоґією. Кожде гасло можна оцінювати ріжно: для одних дуже змістове, для других воно може бути „нїчого не говоряче“. Се на порядку справ. Але против обвинувачування в демаґоґії, котра для мене особисто у всїх проявах противна, я рішуче протестую. У своїй промові на зїзді, роблячи уступку ясно висловленому бажанню скоротити дискусію, я не торкнув ся зовсім питання гасла федералїзму в історичнім розвитку української ідеольоґії. Але чейже багато знає правдоподібно, що сьому гаслу в українськім руху вже йде 70-ий рік. Воно одушевляло Кирило-Методіївське Брацтво, теоретиком котрого був М. Костомарів, далекий і від сучасности і від демаґоґії. Від романтизму кирило-методіївців увільнив федералїзм Драгоманів, що уважав своєю заслугою приложеннє до практичної політики тих руководних ідей, до яких прийшли в 40-х роках кирило-методіївці. Він розвинув федералїзм яко природний льоґічний вивід до послїдовного демократизму. В тім самім напрямі йшли й пізнїйші — аж до сучасних включно — українські публїцисти. І федералїзм в українській публїцистиці давно вже став міцною традицією. Його гасло спільне всїм українським політичним партіям. Отже нехай збивають наші докази, нехай розкривають наші „помилки“, але нехай не обиджають нас, обвинувачуючи в демаґоґії. Сї обвинувачування несправедливі й фактично невірні. Кинені нам, вони вернуть ся з поворотом до тих, хто їх кинув. 16 (29) мая 1917. Мих. Могилянський“.

Відновлена катеринославська „Просвіта“, як довідуємо ся з перших трьох чисел її часописи п. з. „Вістник Товариства „Просвіта“, береть ся жваво до перерваної насильством старого ладу дїяльности. На зборах дня 11 марта ст. ст. в присутности 300 осіб прийнято новий статут Товариства, вибрано Раду Товариства й ріжні комісії, ухвалено видавати свою часопись і ин. Дня 18 марта відбуло ся „свято відродження „Просвіти“, получене з святом в память Т. Шевченка. Представники ріжних орґанїзацій з міста й околиці складали свої привіти. Були хорові й сольові співи й деклямації. Народу було дуже багато. Театральна заля Комерційного Клюбу не могла помістити всїх тих, що прибули на свято. Відновляють ся закриті й засновують ся нові філії Товариства по містах і селах — в Мануйлівці, Лоцманській Камянці, Старому Кодаці, Дїївці, Новому Кодаці, Олександровську, на Запорожу Камянським і ин. Відчитова комісія „Просвіти“ постановила орґанїзувати скрізь по ґубернії відчити на українські й загально-політичні теми та видавати „метелики“ для поширення серед народу. До мануйлівської філії „Просвіти“ за перші два днї записало ся 102 члени.

Українське видавниче товариство у Катеринославі. По закриттю адмінїстрацією в 1916 р, катеринославської „Просвіти“ на ліквідаційних зборах Товариства дня 24 лютого ст. ст. 1916 р. кілька його членів оснували нове видавниче товариство п. н. „Українське Видавництво у Катеринославі“ на нотаріяльнім договорі. Договір підписано дня 28 марта,

членів було на початку 30, з кінцем року 56, а тепер досягає сотки. Членський пай визначено на 25 руб. Сплачувати можна частками. На протязі свого річного істнування видало товариство 9 книжок, між иншим працю С. Русової „Про Чехію і її національне відродженнє“. Приготовляєть ся й приготовлено та віддано вже до друку 20 ріжних инших книжок. Приготовляєть ся до друку також відривний стінний календарь на 1918 рік (В. Т. П.).

Українське учительське Товариство у Катеринославі заснувало ся 16 марта ст. ст. і зорґанізувало в перших днях квітня окружний учительський зїзд у Катеринославі. Товариство займеть ся також виданнєм популярних книжок для народу. Між иншим намічено такі книжечки: 1. Якої нам треба школи й 2. Якого політичного ладу треба українському народови.

Нова українська часопись. У Білій на Холмщинї почала виходити українська тижнева часопись „Рідне Слово“. Перше число, датоване днем 23 червня 1917, досить гарно зредаґоване, містить передову про завдання часописи, статейки: Межі української держави, Наша мова, вірш Рідне слово, Огляд українського життя, Всеукраїнський національний зїзд у Київі, Перший український учительський зїзд, Положеннє в Росії та дрібні вісти. В фейлетонї уміщено оповіданнє Максименка „Між чужими“. Видає часопись „Українська Громада“ в Білій, редактор М. Соловейчук. Передплата виносить на пів року 1 руб. 20 коп. (2 м. 40 ф.). Адреса: Redaktion der Ukrainischen Zeitung „Ridne Slowo“, Deutsche Feldpost 192. — Бажаємо новій часописи найдовшого життя і успішної праці на користь занедбаного краю, нараженого на небезпеку винародовлення.

Річниця Кирило-Методіївського Брацтва у Винниці. „Кіевская Мысль“ з 26 мая н. ст. доносить з Винниці, що 24 мая відбула ся там у память Кирило-Методіївського Брацтва величезна манїфестація українського фонду. Брало участь кількадесять тисяч у половинї з доокружних сїл: Луки, Цкуринець, Хуторів і ин. Похід розпочав ся по богослуженню в церкві при залїзничім двірцї і тривав 4 години. Людське море складало ся з військових частей ґарнїзону з оркестрами авіяційного віддїлу, з моделем аероплану, міщан і селян з національними піснями. Віяли десятки прапорів з відповідними написами. Несли портрети Шевченка. При деяких ґрупах селян ішли священики. Манїфестація перейшла у взірцевім порядку й була далеко величнїйша від тої, що відбула ся в перших днях революції.

Шевченкове свято в таборі волинських виселенців у Ґредіґ. Дня 17 с. м. заходами учителїв і урядників Українців табору відбуло ся свято й честь Тараса Шевченка, на яке зложили ся промови, привітання й продукції хору школярів. На святї був представник краєвого правительства в Зальцбурзї, українські посли др. Льонґін Цегельський, радник Семака, др. Р. Перфецький і відпоручник Союза визволення України А. Жук. Віденські гості через два днї інформували ся про положеннє виселенців, відбували з ними збори та наради й обіцяли інтервенїювати у властей в справі поліпшення харчу й ин. В таборі істнує українська школа. Успіхи науки гарні.

Німецьке обчисленнє скількости Українців. У числї 168 „Deutsche Warschauer Zeitung“ з 21 червня в статї „Українська національна територія в Росії“ зазначує автор, що дуже мале число тих, котрі сьогоднї говорять або пишуть про „українську справу“, має вірне поняттє про далекосяглість сеї справи. В Німеччинї все є схильність уважати „українську справу“ чимсь анальоґічним до литовської, лотиської, естонської, грузинської і т. ин. „справи“. Реальний політик оцїнює великість політичного питання, яке торкаєть ся цїлого народу, все відповідно до великости сього народу й заселеного ним краю. Великі національні території, великі народи се ті елєменти, з яких можуть повстати великі політичні орґанїзми (підчеркненнє „D.W.Z.“), а не малі національні території й не малі народи. В теперішніх часах, коли стільки разів названа завмерлою національна думка щойно здобуває собі силу, можна будувати нові політичні комбінації тільки на основах замкнених національних територій і народів, які їх заселюють. При своїм обрахуванню автор лишає на боцї австро-угорську Україну, а стараєть ся, як каже, можливо близько підійти до правди, подаючи мінїмальні числа. Під українською національною територією розуміє ту територію, яку заселюють Українцї збитою масою і яка виказує абсолютну більшість українського населення. Для визначення меж сеї території для автора міродатні виключно етноґрафічні межі. Підставу конструкції української національної території в російській державі творить перша (й одинока) перепись сеї держави з 1897 р., як і урядове обчисленнє з 1 сїчня 1914 р. З переписи 1897 р. взяв автор процентові стопи Українців у поодиноких землях, а їх прикладає до чисел обчисленя 1914 р.

„Починаючи від західних граничних земель України, — пише автор, — стрічаємо яко першу українську частину території холмську ґубернїю (11900 квадр. верст з 1,090.000 мешканців). Населенне Холмщини складаєть ся в 52% з Українців. Тому, що при утворенню сеї ґубернії російське правительство прилучило також деякі частини збитої польської національної території, виносить українська національна територія в Холмщинї в дїйсности тільки кругло 9000 квадр. верст з 930.000 мешканцями, з чого є 560.000 Українців, себто 60%. Найблизша українська земля се Підляше (сьогоднїшні округи Берестє, Кобрин і східна частина більської округи, городенської ґубернії) з 10.000 кв. верст і 610.000 населення, з того 460.000 Українців, себто 76%. Третя гранична українська земля на півночі се Полїсє (округи пинська й мозирська минської ґубернії) з 17.000 кв. верст і 600.000 мешканців, з того 440.000, себто 72% Українців. Волинь з 63.000 кв. верст і 4,190.000 мешканців, з котрих 70%, себто 2,940.000 Українців, се вже чисто українська корінна територія, а ще більше подільська ґубернія з 37.000 кв. верст, 4,060.000 мешканців, з того 3,280.000 Українців, себто 81%, і київська з 45.000 кв. верст, 4,790.000 мешканців, з того 3,800.000 Українців (79%). На полудні аж до Чорного моря іде далї херсонська ґубернія: 62.000 кв. верст, 3,740.000 мешканців, з того 2,000.000 Українців (54%) і українська частина Бесарабії: частини округів: хотинської, акерманської і инших: 10.000 кв. верст, 780.000 мешканців, з того 530.000, себто 68% Українців. Всї отсї краї творять т. зв. правобічну Україну (рахуючи по бігу Днїпра).

„Лївобічна Україна (отже лївобіч Днїпра) повстає також з кількох корінних українських країв і кількох граничних земель. Корінні краї се чернигівська ґубернія: 46.000 кв. верст, 3,130.000 мешканців, з того 2,680.000 Українців (86%); полтавська: 44.000 кв. верст, 3.790.000 мешканців, з того 3,530.000 Українців (93%); харківська: 48.000 кв. верст, 3,420.000 мешканців, з того 2,750.000 Українців (81%) і катеринославська: 56.000 кв. верст, 3,460.000 мешканців, з того 2,380.000 Українців (69%). До того приходять ще дві землї, в яких Українцї по урядовим даним творять тільки релятивну більшість. Таврійська ґубернія: 53.000 кв. верст, 2,060.000 мешканців, з того 870.000 Українців (42%) і Кубань: 83.000 кв. верст, 2,980.000 мешканців, з того 1,400.000 Українців (47%). Граничні землї творять: Слобідська Україна (полудневі части курської та воронїзької ґубернії, разом 39.000 кв. верст, 2,650.000 мешканців, з того 2,040.000 Українців (77%), українська Донщина з 40.000 кв. верст, 1,860.000 мешканців, з того 1,090.000 Українців (59%), і українська частина ставропільської ґубернії: 19.000 кв. верст, з 600.000 мешканців, з того 480.000 Українців (80%).

„Одначе взята в основу урядова російська статистика має ряд основних помилок. Напр. з донських козаків нїодного не подано за Українця, хоч се відома річ, що долїшні, себто полудневі донські козаки говорять по українськи. В ставропільській ґубернії є, як каже Русов, не 37%, але 80% Українців, на Кубанщинї не 47%, тільки 60%, „російські“ части населення в Таврії і в области Чорного моря тільки в маленькій частинцї російські, зрештою українські. То само треба сказати про населенне области Тереку. Коли усунути всї ті недостачі урядової статистики й поширити українську національ-

ну територію також на ті части російської держави, де живуть „неофіціяльні“ Українці, дістанеть ся для національної території Українців у Росії 960.000 кв. верст з 50 міліонами населення, з чого є 32 й пів міліона Українців...

„Певно не скажемо неправди, коли будемо твердити, що між 50 ма міліонами населення України є бодай 39 міліонів (78%) Українців. Невзяту тут під увагу українську територію Австро-Угорщини обрахував автор на 85.000 кв. кільометрів з 6 міл. населення (в 1910 р.), з того 4 міл. (67%) Українців. Очевидно, автор не бере в рахубу Українців-римокатоликів.

Реформа російської правописи. „Русское Слово“ з 1 червня н. ст. доносить, що міністер народньої просвіти А. Мануїлов звернув ся до попечителів наукових округ з предложеннем повідомити підчинених їм начальників середніх мужеських і жіночих наукових заведень, а також директорів і інспекторів народніх шкіл про необхідність невідложно приступити до реформи російської правописи зараз з початком будучого шкільного року. Треба поробити отсі зміни в правописи: викинути букву ѣ і замінити її буквою е; викинути букву ѳ і замінити її буквою ф; викинути букву ъ при кінці слів і в частині зложених слів (контръ-адмиралъ), а полишити її в середині слів зі значіннем відокремлюючого знаку; викинути букву і й замінити її буквою и; писати приставки: из, воз, низ, раз, роз, без, чрез перед глухими співзвуками, а також перед с через с (разстояніе, бесполезно); писати в другім відмінку прикметників, дієприкметників і заіменників о г о і е г о замісць а г о і я г о (доброго, синего); писати в першім і четвертім відмінку множини жіночого й середнього роду прикметників і заіменників ы е, и е замісць ы я, і я (добрые, какие); писати о н и замісць о нѣ в першім відмінку жіночого роду; писати в жіночім роді о д н и х ъ замісць о д н ѣ х ъ; писати е е замісць е я; упрощують ся також правила про перенесенне слів.

Бібліографія.

Виданнє Союза визволення України.

О. Кобець. З великих днів. Відень, 1917. Стор. 22. Ціна 50 сот.

Се відбитка з „Вістника“, що й для наших Читачів буде новістю задля свого ілюстраційного боку. Ілюстрації підібрані до тексту віршів. Усіх ілюстрацій 7 крім вінєти — одного артиста-Українця.

Чужі видання.

Іван Гилька. Орґанізація й боротьба сільських робітників. І. Українська соціялдемократія Росії ч. 7. Софія. 1917 р. Стор. 23. Ціна 5 коп.—12 сотиків.

Зміст: Економія: І. Звідкіля взялись економії; ІІ. Хто витворює багацтва економій? ІІІ. Що буде з економіями? Жнива. Основи сільської робітничої орґанізації.

Микола Гоголь. Вій. Переклав Іван Кревецький. Друге виданнє. (Літературно-Наукова Бібліотека, ч. 34). У Львові, 1917. Стор. 83. Ц. 60 сот. Українські оповідання Гоголя не потребують ніяких похвал. Гарний переклад і велика дешевість книжечки робить її дуже пожаданою лектурою для найширших кругів Українців у теперішню криваву заверюху.

Б. З. Житє українського народа. Маленька ґеоґрафія України. ІІ частина з 13 образками. І випуск: Українське будівництво: хата, село, містечко, приватні й громадські будови, церква, український стиль й орнамент. Воєнна Читанка, ч. 7. Відень, 1917. Стор. 23. Ц. 40 сот.

Співаник для української молодіжи. Воєнна Читанка, ч. 6. Відень, 1917. Стор. 15. Ц. 20 сот.

Марійка Підгірянка. Малий Василько (оповідання і вірші). Воєнна Читанка, ч. 4. Відень, 1916. Стор. 16. Ц. 20 сот.

Українські письменники. Сер. 1. Під сим заголовком вийшла накладом д. Петра Дятлова серія карток з отсими українськими письменниками: В. Винниченко, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманів, О. Кобець, О. Кобилянська, М. Коцюбинський, Ів. Нечуй-Левіцький, В. Стефаник, Л. Українка, Ів. Франко, Т. Шевченко. Виконанне бездоганне. Ціна серії 1·20 К.

Wladimir Ritter von Schilling-Singalewytsch. Zur Frage der Sonderstellung Galiziens. Ein Streifzug in das galizische Problem (До питання відокремлення Галичини. Екскурс у галицьку справу). Відень, 1917. Стор. 51. Ц. 1 кор.

Зміст: І. Цісарське відручне письмо з 5 падолиста 1916 і офіціяльний коментарь; ІІ. Боротьба за відокремленне Галичини й проти нього; ІІІ. Галицька автономія; IV. Відокремленне Галичини й австрійська державна ідея; V. Поділ Галичини.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союза визволення України:

		к.с.
1.	**В. Антонович.** Хмельниччина в повісти Г. Сенкевича	—·40
2.	**М. Богданович.** Білоруське відродженне	—·40
3.	**Ів. Бочковський.** Фінляндія та фінляндське питанне	1·20
4.	**H. Boczkowski.** Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питанне). По чеськи. З картою України	1·—
5.	**Вяч. Будзиновський.** Як Москва нищила Україну	—·60
6.	**М. Возняк.** Наша рідна мова. З 18 портретами	—·20
7.	**Памяти Івана Франка.** Опис життя, діяльности й похорону. Зладив М. Возняк. З малюнками	1·—
8.	**Вол. Гнатюк.** Національне відродженне австро-угорських Українців (1772—1880 рр.)	—·80
9.	**Вол. Гнатюк,** Українська народня словесність.	1·—
10.	**Prof. M. Hruschewskyj.** Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—·50
11.	**Проф. М. Грушевський.** Як жив український народ.	—·50
12.	**Вол. Дорошенко.** Українство в Росії. Найновійші часи. З численними портретами	1·20
13.	**Б. Заклинський.** Що треба знати кождому Українцеви.	—·30
14.	**Памяткова книжка** Союза визволення України і **календарь** на 1917 р. з 103 іл. Ціна 2·50 опр. прим.	3·70
15.	**О. Кириленко.** Українці в Америці	—·50
16.	**G. Cleinow.** Das Problem der Ukraina. Українська проблєма.	—·20
17.	**О. Кобець.** В Тарасобу ніч. З образками	—·50
18.	**О. Кобець.** З великих днів. З образками	—·50
19.	**Др. І. Крипякевич.** Українське військо. З малюнками	—·40
20.	**Dr. E. Lewyckyj,** Galizien	—·60
21.	**Др. Е. Левицький.** Листи з Німеччини	—·80
22.	**Др. М. Лозинський.** Галичина в життю України	—·60
23.	**М. Лозинський.** Іван Франко. З портретом Ів. Франка	—·50
24.	**Др. М. Лозинський.** Михайло Павлик	—·40
25.	**Др. Осип Назарук.** Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками. Брошур. 3·50, в оправі	4·50
26.	**Наша пісня.** Співаник. 20 найпоп. укр. пісень з нотами	—·50
27.	**St. Rudnyćkyj.** Ukraina. Land und Volk. Бр. 10·— в полотні	12·—
28.	**Сім Пісень.** Гостинець для українських вояків. З нотами	—·20
29.	**О. Скоропис-Йолтуховський.** Значінне самостійної України	—·20
30.	**Проф. С. Томашівський.** Церковний бік української справи	—·30
31.	**М. Trotzkyj.** Die ukrainische national-politische Bewegung	—·50
32.	**М. Троцький.** Литовці	—·40
33.	**V. Choma-Dovski.** Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи)	1·—
34.	**Др. Л. Цегельський.** Русь-Україна і Московщина-Росія	—·80
35.	**Чужинці про українську справу**	—·40
36.	**Т. Шевченко.** Кобзарь. 2-ий випуск. Бр. 1·—в опр.	1·50
37.	**Проф. І. Шишманов.** Роля України в болгарськім відродженню	—·20

Набувати можна отсі всі книжки в Адміністрації видань Союза визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II. St., T. 6.**

На жаданне висилаєть ся почтовий чек ч. 107.090.

В адміністрації „Вістника С. В. У.“ можна набути отсі книжки видавництва „Відродженне“:

Ів. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. Наталка Полтавка	Ціна	60 сот.
Гр. КВІТКА-ОСНОВЯНЕНКО. Перекотиполе	„	40 „
Ів. ФРАНКО. До світла	„	40 „
В. ВИННИЧЕНКО. На пристані	„	40 „
М. ГРУШЕВСЬКИЙ. Про укр. мову й укр. школу	„	48 „

Просимо усіх наших Читачів ласкаво вирівняти залеглости, відновити передплату на другий піврік і зєднувати нам нових передплатників серед своїх знайомих. При зміні адреси необхідно висилати 50 сот.

Коли заходить трудність при висилці грошей, можна усякі квоти висилати почтовими марками. Адміністрація.

Зміст: М. Троцький. Російські й українські програми в земельній справі. — Др. М. Лозинський. Значінне Івана Франка. — О. Кобець. Думи та настрої. — Керенский у Київі. — З голосів німецької преси про українську справу. — Учительський зїзд в Гайсині. — О. Н. „Гей, на Івана, гей, на Купала“. — Проєкт закона про вибори до Установчих Зборів. — Н. В. Росія та Румунія (Продовженне). — Вісти. — Бібліографія.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублїв, півріча 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редаґує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19. Адмінїстрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

IV рік. Ч. 28. Відень, 8-го липня 1917. Ч. 158

ПРОСИМО ВІДНОВИТИ ПЕРЕДПЛАТУ, ИНАКШЕ ЗДЕРЖИТЬ СЯ ВИСИЛКУ ВІСТНИКА.

Російське правительство відкидає домагання Української Центральної Ради.

Яко вислів волї цїлого українського народу, виявленої на загально-українськім конґресї, на військових і инших українських зїздах Українська Центральна Рада, що є верховним орґаном національної полїтики українського народу, через спеціяльну делеґацію передала тимчасовому правительству та петроградській Радї робітничих і салдатських депутатів декларацію з такими жаданнями, які негайно задоволити домагала ся: 1. Виданнє правительственного акту, в якім в тій чи иншій формі висловлено-б засадниче доброзичливе відношеннє до гасла автономії України. 2. Неминучість поставлення української справи на обговореннє міжнародньої конференції в звязку з долею Галичини й частинами української землї, окупованої Нїмцями, примушує негайно розвязати в засадї питаннє про участь у сїй конференції представників українського народу, бо така участь вимагає негайного здїйснення підготовчих практичних заходів. 3. Для всебічного обзнайомлення правительства з настроями на Україні та жаданнями українського населення треба утворити при тимчасовім правительстві посаду окремого комісара в справах України. 4. В ґубернїях з українським населеннєм повинні бути окремі українські комісари. 5. В інтересах збільшення бойової сили армії та відновлення дисциплїни необхідно видїлити Українцїв в окремі військові частини, як поза фронтом, так по можности і на фронтї. 6. Признану тимчасовим правительством українїзацію народньої школи необхідно поширити на середню і вищу школу. 7. Відповідальні посади, як світської, так і духовної адмінїстрації на Україні треба заміщати людьми, які користують ся довірєм населення, говорять його мовою, знайомі з його жаданнями. 8. Для задоволення національно-культурних потреб народу необхідно видати з державного скарбу до розпорядимости Центральної Ради відповідні суми. 9. Необхідно дозволити поворот до Рідного Краю тим закордонним Українцям, яких неправно виселено з місць їх побуту, а також улекшити долю Українцїв Галичан, розмістивши їх в українських ґубернїях.

Для розгляду сих українських домагань правительство покликало осібну комісію. „Русское Слово“ з дня 7 червня н. ст. доносить, що українська делеґація в Петроградї прислала до Центральної Української Ради у Київі телеґраму з повідомленнєм про перебіг засїдань утвореної правительством комісії в справі національних жадань Українцїв. У телеґрамі говорить ся: „Відбуло ся перше засїданнє комісії з делеґатами. Перша точка викликала палкі дебати. Постановлено, що правительство в своїм актї може признати право України на національне самоозначеннє, але не згадуючи слова „автономія“. Жаданнє участи в мировій конференції можна задовольнити лишень умовно. На українїзацію війська довго не годили ся. Загалом комісія є проти утворення окремої армії, але признала можливим допустити часткову українїзацію. На думку комісії автономія можлива лише в межах економічної єдности. Цїлковита автономія відокремить Росію від Чорного моря“.

Ся вістка ще не могла-б позбавити надії Українцїв на якісь уступки правительства, але ось в „Биржевыхъ Вѣдомостяхъ“ з 15 червня н. ст. находимо вістку про цїлковите відкиненнє правительством жадань Центральної Української Ради. Читаємо тут, що на засїданню тимчасового правительства вислухано декларації Української Центральної Ради у Київі, яка торкаєть ся справи принципіяльного признання автономії України й негайного здїйснення деяких заходів у справі реформи управи в українських ґубернїях. Товариш мінїстра внутрішнїх справ Д. Щепкин, під предсїдательством котрого відбула ся тимчасова нарада, при участи окремої делеґації від Ради, представив тимчасовому правительству подрібно погляди на всї справи, виложені в декларації. Вислухавши реферату, тимчасове правительство не признало можливим задоволити жадання Ради, виходячи передовсїм з того становища, що всї питання, звязані з автономією, як України, так і инших областей держави можуть розвязати тільки Установчі Збори.

Отже всї питання, звязані з автономією, се значить і питання українїзації адмінїстрації, війська, школи і т. ин. правительство відкладає до порішення Установчим Зборам, хоч в инших випадках, напр. у фінляндській і польській справі правительство, не дожидаючи порішення Установчих Зборів, нетільки признало право обох сих народів на державну самостійність у звязку з Росією, але й поробило практичні кроки до розширення полїтичних прав Фінляндії і до лїквідації російського правлїння у Польщі. А Українцї мусять ждати на порішеннє Установчих Зборів навіть з такими справами, як середнї й вищі школи. Чому-ж така неоднакова міра?

Самозрозумілі та в усякім разї не нарушуючі державної єдности Росії домагання Української Центральної Ради зустрічають у російського правительства рішучий опір. Чому? Бо російські демократи й соціялїсти хотять зберегти й для демократичної Росії суверенні права над усїма неросійськими народами, що входять тепер в склад російської держави. Вони не хотять допустити до жадної зміни внутрішньої конструкції Росії і старатимуть ся не допустити до того, а коли йдуть на уступки напр. Полякам, то длятого, що не мають вже у себе анї клаптя польської землї, а Фінляндцям дають розширенне їх прав длятого, що ся країна туй-туй може цїлковито порвати всяку звязь з Росією. Але анї в однім анї в другім випадку Росіяне не думають зрікати ся своїх „суверенних“ прав, бо вони вірні наслїдники утвореного царизмом централїзму.

„Биржевыя Вѣдомости“ з 15 червня н. ст. в статї, присвяченій фінляндським справам, висловлюють ся про „суверенність“ Росії, се зн. Великоросії, над иншими народами цїлком ясно й відкрито. „Приймаючи розширенне прав фінляндського сенату, — читаємо тут, — Росія не прийме полїтичного відокремлення Фінляндії. Суверенні права Росії повинні лишити ся в силї. З того, що революція усунула великого фінляндського князя, ще не виходить, що Росія втратила верховні права в Фінляндії“... „Сей наш погляд — читаємо далї — можна однаково приложити до всїх сепаратистичних змагань усїх народностей, котрі входять у склад Росії як єдиної імперії“. „... Як не можна прийняти домагання Українців права представництва на будучій міжнароднїй мировій конференції, котре домаганнє ставить Україну в державно незалежне становище від Росії, так само не можна прийняти й фінляндського змагання до такої повноти прав самоуправи, яка відривала-б Фінляндію від Росії. Се було-б нарушеннєм прав і інтересів цїлости в користь частини, зневагою до історичних прав Росії й зіпсованнєм (?) демократичних завдань російської революції, котра не ставить собі цїлю зруйнувати єдність великого краю і розбити його на безпомічні »самостійні« клаптики“.

Яснїйше не треба вже говорити. І коли часопись в сїй самій статї повторяє, що „повна національна, культурна й місцева автономія се природний і законний висновок з демократичного кодексу революції“, є се тільки завиванне в бавовну безоглядної централїстичної позиції, яка не хоче знати жадних „клаптиків“, тільки цїлість і неподїльність Росії.

Яку дають відповідь Українцї, на се становище Росіян у національній справі, про се доносить „Рѣчь“ з 15 червня н. ст. Подає вона, що на всеукраїнськім селянськім зїздї у Київі Степаненко внїс пропозицію про повне відокремленнє України, причім Центральна Рада повинна проголосити себе тимчасовим українським правительством. Починаючи від 28 липня н. ст., всї податки, як домагав ся Степаненко, треба платити українському правительству.

Иншої відповіди не може бути!

Чи перед українською військовою революцією?

Справа українського війська в звязку з иншими домаганнями Українців, чим далї, тим більше загострює російсько-українські відносини. Опір Росіян против українських домагань готовий викликати відкриту революційну боротьбу України проти Росії.

Як відомо, окрема нарада в головній російській квартирі при участи мінїстра Керенского прийшла до висновку, що переформуванне армії і твореннє нових полків у теперішнїй час неможливі, але з огляду на вперте домаганнє українських громадянських орґанізацій бачити військові части під українськими прапорами ухвалено зукраїнщити три корпуси армії, що находять ся на південно-західнім фронтї. Ті корпуси будуть доповнювати ся виключно Українцями доти, доки всї три корпуси не будуть складати ся цїлком з українського елєменту, як салдатського, так і офіцерського. Потім корпуси будуть названі українськими. Вони дістануть українські прапори. Перший український полк ім. Богдана Хмельницького, що находить ся у Київі, відішлеть ся до одного з тих корпусів.

З сього приводу, як доносить „Русское Слово“ з 8 червня н. ст., оголосив головний начальник київської (української) воєнної округи К. Оберучев широкий приказ по військам округи, в якім порушує й инші справи в звязку з змаганнями Українців до знаціоналїзування армії. Правительство — говорить ся у приказї — дало вже відповідь на домагання, висловлені зорґанїзованими Українцями, затвердивши склад Українського Військового Ґенерального Комітету й дозволивши на формуванне одного українського полку з добровольців і необовязаних до військової служби. Хоч полк скомплєтував ся не добровольцями, а салдатами, котрі в більшости самовільно покинули свої части, одначе мінїстер війни задоволив прошеннє признати сей полк першим українським полком ім. гетьмана Богдана Хмельницького, але під умовою, щоб до скінчення війни не було дальших формовань українських військових частей. Таким робом, не зважаючи на се, що в теперішню пору всяке нове формуванне і зміни в скомплєтуванню вносять компліґації й навіть деяке нарушеннє та пониженнє бойової здатности армії на фронтї, все-таки йдучи назустріч бажанням Українців мати війська, які складають ся з самих Українців, тимчасове правительство дало можливість здїйснення деяких починів у сїм напрямі.

В теперішнїй час—говорить ся дальше в приказї К. Оберучева—я одержую з ріжних місць вістки, що збирають ся товпи салдатів з цїлю формувати нові полки, що творять ся окремі українські військові ради, які деколи заступають загальні військові ради, що деякі части військ під українським прапором усувають невигідних для них командантів, що сього прапору уживають військові части длятого, щоб під його покривкою захапувати стації, почту й телєґраф.

Зазначивши сї прояви, К. Оберучев вказує, що Український Військовий Ґенеральний Комітет і орґанізаційний комітет для формування українського полку добре розуміють, що означають такі окремі самостійні виступи в частях військ і ґарнїзонів, і повинні прийняти на себе провід у цїлім руху серед малосвідомих Українців, бо сей рух може прийняти анархістичний характер. Сим орґанізаціям К. Оберучев поручає поробити заходи в цїли недопущення таких виступів серед салдатів, деколи під проводом навіть і офіцерів, і не допускати нарушення ладу під українським прапором. К. Оберучев висловлює переконанне, що Українська Центральна Рада, котра находить ся поза компетенцією військових властей, покористуєть ся всїм своїм моральним впливом, аби український рух у теперішнїм часї не прийняв анархістичного характеру. Висловлюю переконанне, — кінчить Оберучев свій приказ, — що зорґанїзовані українські сили незаінтересовані очевидно в тім, аби рух прийняв стихійний характер насильних виступів і викликав примару горожанської війни, та пороблять усї заходи, щоб у постійнім контактї зі мною в пору попереджувати насильну акцію.

З сього приказу видно, що Українцї не задоволили ся затвердженнєм „явочним порядком“ сформованого у Київі першого українського полку ім. Б. Хмельницького та приреченнєм повільного зукраїнщення трьох корпусів на південнім фронтї, але дальше тим самим „явочним порядком“ беруть ся до формування нових українських полків та загалом до повного знаціоналїзування всїх військових частей, зложених з Українців. Оберучев називає се анархією і пониженнєм бойової здатности армії. Чи так воно є? Російська армія, як і цїла російська держава, впадає в щораз більшу анархію, не тому, що ріжні національности, а передовсїм Українцї, домагають ся повного знаціоналїзування їхнього життя аж до сформування національних армій включно, а тому, що тимчасове правительство й російська революційна демократія не хоче понехати унаслїдуваного

від старого ладу централїзму, не хоче піти назустріч тим домаганням.

Поверх мілїона салдатів покинули фронт ще перед революцією і під час революції. Се переважно салдати Українці. Вони не бачили перед революцією цїли проливати свою кров. Тепер готові жертвувати своїм життєм, але тільки під українською командою, під українським прапором, в о і м я в о л ї У к р а ї н и. Коли сей мілїон салдатів хоче повернути на фронт як українська армія і проти волї вищої команди армії орґанїзуєть ся в окремі українські військові части, сеї роботи нїхто неупереджений не буде називати анархістичною й деструкційною, тільки строго конструкційним і пляномірним оздоровленнєм відносин в російській армії. До такого розуміння військового українського руху не можуть підняти ся російські централїсти, бо вони далї стоять на точцї погляду єдиности й неподїльности Росії. Та ся позиція доведе саме до противного висліду, тоді як вчасне заспокоєннє українських домагань могло-б змякшити й силу й форму тих практичних кроків Українців до усамостійнення свого життя, які вони примушені тепер робити яко протест проти безоглядної централїстичної позиції тимчасового правительства й революційної демократії.

Як далеко йде боязнь тимчасового правительства, а навіть мінїстра Керенского перед усїм, що йде до сконсолїдування армії й держави через фактичне знаціоналїзуваннє життя населяючих Росію народів і зреформуваннє армії на національній підставі, про се свідчить факт заборони другого українського військового зїзду у Київі.

Як доносить „День“ з 8 червня н. ст., український військовий ґенеральний комітет звернув ся до мінїстерства війни з просьбою видати розпорядок у справі висилки делеґатів від Українців салдатів, матросів, офіцерів і урядників на український військовий зїзд, котрий скликуєть ся до Київа. В мінїстерстві уважають небажаними скликування національно-військових зїздів, що можуть внести дезорґанїзацію до армії. Остаточно ухвалу в сій справі відложено до часу повороту А. Керенского. В такім самім дусї в мінїстерстві відповідають на запити начальників фронтів, комендантів фльоти й округ. Учора питав про се й одержав таку відповідь адмірал Колчак.

По поворотї до Петрограду Керенский згідно з опінією свого мінїстерства заборонив зїзд. Який „інструкційний“ ефект викликала ся заборона, видно з сього факту, про який доносять „Биржевыя Вѣдомости“ з 14 червня н. ст. з Київа. На засїданню всеукраїнського селянського зїзду відчитано телеґраму мінїстра війни Керенского, в котрій він у звязку з воєнними обставинами признає не на часї скликаннє другого українського військового зїзду. Зїзд признав розпорядок мінїстра нарушеннєм свободи зборів у відношенню до Українців і вислав тимчасовому правительству та петроградській Радї робітничих і салдатських депутатів телеґраму такого змісту: „Звертаємо увагу на перший випадок нарушення закона свободи зборів, приложений мінїстром Керенским у відношенню до українського військового зїзду. Складаємо з себе відповідальність за можливі наслїдки нарушення демократичних засад нового життя у відношенню до Українців і, висловлюючи рішучий протест, ждемо негайної відповіди на домагання, які предложила Українська Центральна Рада тимчасовому правительству“.

Зібране на зїзд зорґанїзоване українське селянство, яке найкраще знає настрої українських салдатів, складає з себе відповідальність за можливі наслїдки заборони зїзду. Пересторога цїлком на місцї й слушна, але Росіянам показала ся вона нахабністю, анархістичним кроком і ин., бо як смів хтось закидати революційному мінїстрови нарушеннє свободи зборів! Напр. „Биржевыя Вѣдомости“ (з дня 14 червня н. ст.) містять цїлу редакційну статю з ріжними моралями під адресою Українців з приводу телеґрами селянського зїзду та закінчують свою статю саме тим, що лежить в основі опірного відношення правительства до українських домагань, а саме, що „непомірний зріст сепаратистичних змагань починає загрожувати єдности й цїлости Росії“. На жаль „Биржевыя Вѣдомости“, як і цїла російська публична опінїя, негодні зробити розумного висновку з сконстатування „непомірного зросту сепаратизму“, себто — так далеко піти назустріч „сепаратизмови“, аби поневоленим досї народам було вигідно добровільно позістати в спільній звязи з великоруським народом. А всякі моралї можуть дїйсно довести поодинокі народи тільки до повного відсепарування між собою.

Засобом до сього є лише відкрита оружна боротьба. Підіймаючи крик, що домагання й поступованнє Українців ведуть до горожанської війни, російські централїсти своїм опором супротив українських домагань саме провокують сю війну. Симптоми такого звороту подій є вже тепер. Як доносить „День“ з 8 червня н. ст. з Ростова на Дону під датою 5-го червня н. ст., у відповідь на постанову місцевого виконавчого комітету салдатських і офіцерських депутатів з протестом проти національної армії велика ґрупа салдатів Українців з кількома офіцерами, а також з професором університету Данилевичем на чолї уладила вуличну демонстрацію з орхестрою музики. Демонстранти перервали засїданнє Ради робітничих і салдатських депутатів і поставили ультиматум видати їм оружє й мунїцію та призначити примїщенне. В разї відмови грозять Українці відїхати до Київа.

Домагання Українців відкинула рада. Чим історія закінчила ся, — не знаємо. Такі факти, як се зрештою стверджує приказ Оберучева, є масовим явищем. Відосібнені наразї протести Українців проти російських централїстів можуть скоро перейти в загальну й зорґанїзовану оружну боротьбу загалом проти Росії. Чи київські події, про які подали ми звістки в попереднїм числї за нїмецькою пресою, є початком сеї боротьби, відповіди на се ще не можна дати, бо не маємо автентичнимх відомостей про перебіг тих подій. Одначе нема сумнїву, що зорґанїзовані українські сили, а передовсїм український полк ім. Б. Хмельницького й инші части військ, зложені з Українців, мусїли поважно зареаґувати на заборону військового зїзду й на відкиненнє правительством домагань Української Центральної Ради, коли по пізнїйшим відомостям Керенский узяв назад свою заборону, а правительство нагло вислало своїх делеґатів для навязання переговорів з Радою.

Будемо ждати дальшого розвитку подій в тій певности, що ставлений Росіянами опір проти здїйснення українських домагань остаточно буде зломлений, а заслуга сього буде належати передовсїм українським салдатам.

Кубанське й донське козацтво.

Дві козачі области — кубанська й донська заселені головним чином Українцями. Сї дві области, а також терська область та ставропільська ґубернїя, що так само мають поважний процент українського населення, як і надкаспійська степова рівнина по правім боцї долїшньої Волги, заселена Калмуками, Ногайцями й ин. кочевими племенами, можна уважати ґеоґрафічною цїлістю. Всї ті землї, з виїмкою Донської области й калмуцького степу, в економічній російській літературі називають ся Підкавказєм. Нема нїяких підстав не зачисляти сюди й Донської области з огляду на те, що Підкавказє має лучність з Донщиною нетільки під загально-економічним оглядом (тяготїннє цїлого комплєксу сих земель до портів Азовського й Чорного моря), а також під оґлядом побутовим, правно-публичним, а головно під аґрарним оглядом. Донські, кубанські й терські козаки володїють землями на осібних умовах. Мають вони осібну орґанїзацію управи, що значно виріжняє сї области від решти Росії, поносять вони великі військові тягарі.

При перебудові Росії на основі самоозначення народів і областей треба числити ся з сими особливостями козачих областей та, надавши їм одноцїльний устрій, звязати їх з рештою українських земель Росії в один правно-державний орґанїзм. Спеціяльно треба тут обережно ставити ся до укла-

ду земельних відносин і занехати загально-російські шаблони. Міжтим російські централїсти й „уравнители“ вже тепер посягають на освячені традицією права козаків, а мінїстер хлїборобства Чернов заповів, що надвижка козацьких земель підлягатиме вивласненню на рівнї з поміщицькою земельною власністю для наділення між чужостороннї елємснти. Зрозуміла річ, що ся думка мінїстра Чернова викликала велике занепокоєннє й обуреннє серед козаків. Ось що пише про се кореспондент „Биржев-их Вѣдомостей“ (з дня 14 червня н. ст.) з Новочеркаську, столицї донських козаків:

„Необережно кинене мінїстром Черновим слово про козацькі землї є дальше на Дону предметом дуже живого обговорювання і правдоподібно дасть понуку для запитання на недалекій військовій радї. Добре, як на слова мінїстра Чернова глянуть яко на тактичну з точки погляду хвилї й авдиторії вічеву методу, котра не обовязує до нїчого. Але коли рада подивить ся на се яко на явний визов і підійме кинену рукавичку, може повстати колїзія, що викличе дуже тяжкі наслїдки. Настрій козацької маси такий, що вона нетільки не уступить і пяди землї, але зажадає звороту усїх земель, котрі колись належали до війська, а котрі під сим чи иншим претекстом відібрано від нього або продано в приватні руки. І щодо сього „козацьке слово тверде“, з ним прийдеть ся рахувати ся. А подібні обіцянки населенню на чужий рахунок тільки дражнять козаків і витворюють зайве, а притім небезпечне осяче гнїздо. Одиноке, щодо чого можна зговорити ся з козаками, — се справа військової виправи. Тут можна сподївати ся, що козаки підуть на уступки й не стануть домагати ся переложення тягарів на державу. — Хто такий Чернов, відки?... Хто назначив його мінїстром?... Там не було наших козаків, коли його назначували мінїстром, а нас мілїони... Чують ся розворушені голоси по станицях“.

Ледво чи можна відмовити слушности сим запитанням козаків. І нема сумнїву, що козаки себе відстоять.

Які жадання виставляють козаки під теперішню пору, про се довідуємо ся з постанов військової козачої Ради кубанських козаків у Катеринодарі, яка є новим свобідним орґаном козацької самоуправи. Військова Рада виробила й затвердила цїлий кодекс директив, якими мають руководити ся виконавчий орґан Ради й будучі делеґати козаків на Установчих Зборах. Найважнїйші постанови відносять ся до військової служби й земельної справи. Військова Рада постановила: З огляду на руїну козацького господарства й надмірне подорожіннє умундурування і виправи віднести всї видатки на виправу на рахунок скарбу. Крім того постановлено зажадати звернення всїх розходів, понесених при мобілїзації в сїй війнї. В земельній справі ухвалено резолюції такого змісту: 1) признати, що як громадські землї станиць і хуторів, так і ті землї, лїси й ин., що находять ся в спільній власти війська, творять добро всього кубанського козацького війська, 2) признати, що всї землї в приватнім посїданню, всї землї, виділені з козацької території шляхом подарувань і нагород, всї державні, монастирські, церковні й инші землї, а також землї нїмецьких кольонїстів також переходять на власність козацького війська.

Такі жадання ставить і донське козацтво. Якби до сих жадань не відносити ся, на всякий випадок зрівнання козацьких областей в аґрарнім відношенню з рештою Росії не можна перевести, як не можна перевести такої самої аґрарної реформи на Українї, як у Московщинї, з причини рїжниці аґрарних відносин в обох краях. В сїй справі, як і в справах нової орґанїзації правно-публичного життя, має передовсїм голос місцеве населеннє. І нїхто сторонній не сміє накидати йому своєї волї. На такім становищі стоїть населеннє цїлої України, такий погляд на справу подїляють і кубанські та донські козаки. Треба тільки дбати, щоб між козачими областями й рештою України, при відмінности аґрарного устрою й инших сторін життя, зберегла ся і затїснила ся загально-економічна, культурна й полїтична єдність. В сїм напрямку повинні енерґічно працювати українські полїтичні орґанїзації.

Голос Француза в українській справі.

В женевськім тижневику „La Nation“ з 9-15 червня помістив відомий французький письменник Едмон Прів а (Edmond Privat), що перед кількома лїтами обїздив Росію і Галичину і в своїй вітчинї уважаєть ся знавцем польського питання, статю п. з. „Пробудженнє великої нації“, котру подаємо в перекладї.

„Для тих, що між воюючі нації кинули шляхотне гасло „за право й незалежність народів“, не повинно бути несподіванкою, що таке грімке гасло викликало також і в далечинї відгомони. Ще менше їм випадає жаліти з сього приводу й справдї приходить ся чудувати ся, бачучи кампанїю, яку сьогодня то сей то другий із палких шампіонів антанти веде проти національностей Росії.

„В серпнї 1914 р. всї поневолені народи східної Европи побачили на небі зірку надії, промінне котрої загріло їхнї серця, придавлені віковим гнетом. Але царський режім швидко заслонив сей надто ясний блакит, та західні демократії, зайняті боротьбою зі страшним противником, мусїли мовчати, щоб не дратувати вразливого союзника. Ми дожили до того, що навіть такий бельґійський ідеалїст, як д. Жорж Люран, кинув національностям Росії доволї чудний зазив до самовідречення.

„Сю важку тучу хмарних виглядів і чорної зневіри розриває російська революція могутнїм громом: Польща відокремлена, Фінляндія визволена, Україна орґанїзуєть ся серед велетенського одушевлення і вулиці Київа пристроюють ся жовто-синїми стягами на всї національні зїзди, які там збирають ся.

„Чи пора тепер, коли ті великі народи відроджують ся до нового життя, чи випадає народам заходу кричати їм: „Стрівайте!“ Маловіри, чи ви боїте ся власної тїни, коли здїйсненнє ваших ідей наганяє на вас переляк і вкладає вам в уста сї гіркі слова?

„Ви бажали висвободження народів: воно здїйснило ся. Ваші дїти вмирали геройською смертю за сей ідеал: тепер пора його здїйснити. Безперечно, що Франція і Бельґія ще залиті ворогом і нїхто про се не забуває, але чи-ж се шлях до їхнього визволення — заганяти народи сходу в табор противника, відмовляючи їм здїйснення справедливої обіцянки.

„Росія рїжнородна й складна. Союзникам потреба всїх її народів. Сьогодня вони відкидають сепаратний мир, але що зроблять завтра, коли ми їх відопхнемо від себе?

„Знаю, що в Лондонї боять ся „розбору“ Росії. Преса заховує мовчанку про російську проклямацію до Поляків. „Morning Post“ лякаєть ся пробудження України. Анґлія доволї часто була короткозора. Будучність повинна кермувати теперішнїстю. Коли сього не матиме в тямцї, стратить овочі дотеперішнїх зусиль і литиме воду у бочки без дна старинних Данаїд.

„Робити Прусію могутньою, щоб її в дану хвилю ужити проти Франції, потім бажати собі Росії-велетня, щоб розторощити сю Прусію, куди все отсе провадить, коли не до продовжування в безмежність сеї надто вже непрозорливої політики?

„Правдива мудрість домагаєть ся навпаки негайного переведення в житте так довго проповідуваних принципів: треба вже від сьогоднї підготовлювати сю пересипану Европу, в котрій будучність належатиме нестільки до великих держав, як радше до народнїх федерацій.

„Австро-Угорщина збираєть ся ступити на сю дорогу. Сама Анґлія поспішила вже дати приклад у відношенню до деяких своїх кольонїй. Тепер почуває, що наспіла вже крайня пора віддати справедливість Ірляндії. Так чогож їй лякати ся Фінляндії або України!

„Сорокомілїонова нація, що заселює найбагатші землї південної Росії, радо заплатить свою пайку спільного довгу в заміну за полїтичну піддержку.

„Небезпека для Анґлії була-б щойно тодї справжня, коли-б відопхнена Україна обернула ся до Нїмеччини, котра могла-б найти притім чимало економічних користей.

„Ставати поперек змаганням України, поводячи ся з нею яко з „нїмецькою інтриґою“, значить гнати воду на пруський млин.

* * *

„Україна відзискає своє місце між націями. Щоб відбудувати сю державу, сей рільничий народ потребуватиме чужого співробітництва, Тепер конкуренція відкрита. Сього не треба легковажити. Чи мало насміхали ся через два роки над „утопістами“, котрі говорили про незалежну Польщу? А нинї чи ще хто будь сумнїваєть ся, що вона здїйснить ся як одна із великих винагород історії через сю таку коштовну війну?

„Колись була Україна могутньою державою. Її мова звенить ще досї від Карпат аж по Волгу. Київ, Одеса, Харків, Ростів і Полтава — се столиці її земель, а в східній Галичинї й на Буковинї більшість населення українська.

„Недаром царські армії звертали свої офензиви все в сей бік замість загрозити Берлїнови, відбираючи Познанщину для Поляків.

„Їм перше всього ходило про те, щоб зруйнувати останнє огнище української культури, зручно протеґоване Австрією. Нїколи не забуду вигляду сеї страшно опустошеної Галичини, де я з весною 1915 р. мав нагоду бачити, якими способами епископ Евлогій і ґенерал-ґубернатор Бобрінский „освободжали“ сю землю. Позамикані школи, заборонена мова, вивезений митрополит, церкви, знасилувані у своїм обрядї, пророчисто говорили про долю, яка ждала сей нещасний край на випадок анексії.

„Сьогодня положеннє зовсїм инше. Російська революція перенесла се питаннє на правний ґрунт.

„Україна, звязана з Росією від 1654 р. вільною і обопільною умовою з царем, тепер, з упадком царату, має розвязані руки. Вона повинна спільно з тимчасовим правительством у Петроградї розглянути, яку форму обидві нації думають надати своїм новим відносинам.

„Українська держава буде демократична, як завдяки бажанню своїх хлїборобів, так також завдяки своїм давнїм корпоративним традиціям.

„Полїтичні провідники сеї землї поставили собі перш усього за завданнє зорґанїзувати всї національні сили, а їхній земляк М. Терещенко, ставши мінїстром заграничних справ Росії, безперечно з щораз більшим інтересом слїдить за однодушними зусиллями свого Рідного Краю.

„Се очевидна річ, що вже нїщо не зможе перепинити відбудови України. Події показують се надто ярко, щоб ще можна було сперечати ся про сю справу. Але для західної Европи дуже важно знати, як ся держава стане відбудовувати ся. Чи буде вона незалежна? Чи заховає злуку з Росією? Чи звернеть ся в бік нової Польщі? Отсе питання, котрі висунуть ся до першорядного значіння ще перед закінченнєм війни“.

* * *

P. S. „Дневний порядок, ухвалений французькою палатою послів 4 червня, говорить про „тривкі ґарантії мира й незалежности для великих і малих народів через вже тепер підготовлювану орґанїзацію товариства націй“.

„Се знаменита формула, що робить честь її авторам і показує справжнє бажаннє рахувати ся з домаганнєм, виявленим з боку нового російського правительства.

„І саме в тім вже тепер підготовлюванім товаристві націй західні союзники можуть найти ґарантії проти роздроблення російських сил. Лякають ся відбудови Польщі, України, Фінляндії і т. ин. ізза майбутнїх мілїтарних наслїдків. Алеж, як се знаменито виказав професор Едґар Рільо (Edgar Rilaud) в „Humanité“ у відношенню до польської армії для Росії, зовсїм зайве накидати своїм державам мілїтарну унію, щоб їхнї війська були все готові бороти ся проти наїздника. Вистане, коли вони візьмуть участь у товаристві націй і обовяжуть ся підтримувати його волю до мира та міжнародню силу, яка буде витворена по пляну Вільсона.

„З другого боку се очевидне, що хоч яка велика була Росія і хоч які численні народи, що заселюють її територію, не годить ся надуживати гарних принципів. Попри змаганя кількох великих народів витворити свої держави прокидають ся місцеві бунти та проклямації незалежности одного города або й містечка, котрі спричинюють радше поширенне заколоту нїж справедливости й котрих не треба ставити на одну дошку зі справжнїми національними рухами.

„І наскільки треба жалїти над сими збоченнями, настільки схибленим було-б не бачити рїжницї між одними й другими рухами“. *Едмон Пріва.*

Доля Івана Франка.

Ми бачили, що дало житте Івана Франка суспільности. Тепер погляньмо, що дало воно йому самому.

Перші дїточі лїта, на селї, були для нього безперечно щасливі, — як для дитини засібних селян, коли вони притім мають добру вдачу. З автобіоґрафії і з автобіоґрафічних оповідань Франка знаємо, що такими були його батько-мати. Про їх особливу любов до свого найстаршого синка свідчить також те, що вони постановили зготовити йому лїпшу долю, нїж самі мали, й дали його до школи.

Але ті щасливі дїточі лїта скінчили ся дуже швидко. Міська школа привітала сїльського хлопчину, як зла мачоха. Що він у Василіянській школї в Дрогобичі, заки дійшов до першої льокації, натерпів ся знущань і побоїв від учителїв, се знаємо з автобіоґрафії Франка та його автобіоґрафічних оповідань. А що мусїв також натерпіти ся від шкільних товаришів, — він, хлопська дитина, від міщанських і панських дїтей, — се знає кождий, хто проходив той шлях.

На порозї сього „нового життя“ впало на нього важке особисте горе — смерть батька. Щастє, що малий сирота дістав доброго вітчима, який продовжував дїло батька, посилаючи Франка далї до школи.

Ґімназійні лїта хлопця з села такі сїрі, що плакати хочеть ся над змарнованою молодістю тих, що тим шляхом ідуть „до світла“. Бідне мешканнє, вічне недоїданнє, бідна одїж, насмішливе відношеннє товаришів-паничів, дуже часто також учителїв. А радощів — майже нїяких. Від сїльського життя з його радощами відстав такий хлопець, а життя, яке ведуть його однолїтки з інтелїґенції, нема для нього. Одно щастє, як сїльський хлопець спосібний. Тодї хоч частинною нагородою за ту сїрість стає для нього той новий світ, який відкриває перед ним наука.

Таке мусїло бути житте Франка в ґімназії. Притім знов особисте горе — смерть матери.

Лїта університетських студій хлопця з села подібні своєю сїрістю до ґімназійних. Бувають навіть важчі. Звичайно мусить він уже зовсїм самостійно дбати сам про себе, не має анї матеріяльної помочи анї моральної підпори. А радощі молодости для нього найчастїйше замкнений рай, бо він чужий в тім окруженню, в якім живе. Входить в нього він тільки дуже поволї й асимілюєть ся з ним — та й то не все — аж „на становищі“.

Та університетські лїта Франка не пішли звичайним шляхом. Втягнений у вир письменської творчости й громадських ідей, він швидко стає поважним письменником і громадянином.

Зараз на початку сього шляху зустрічає Франка вязниця. Яким ударом була вона для нього, знаємо з його автобіоґрафії. Одначе сама вязниця не стала-б була таким ударом; стала вона ним тільки в звязку з особистими й громадськими обставинами.

Один з моїх знайомих з віденського університету, син лїкаря з подільської ґубернії, коли його за участь в студентських розмовах у київськім університеті віддавали в салдати, дістав від батька на спомин тої хвилї свого життя золотий годинник. Для нього-ж те, що він потерпів за ідею, не стало

ударом долі, тільки ясним спомином молодечої ідейности. Бо він мав моральну опору — і в своїх найближших, і в тисячах таких, як він, товаришів, і в громадянстві, яке своїми почуваннями було по сторонї віддаваних у салдати студентів.

Кн. Петро Крапоткін — вибираю навмисне таку загальновідому особу — просидїв три роки в Петропавловській кріпости й опісля три роки в французькій тюрмі. А одначе се зовсїм не мало для нього такого значіння, як тих кілька місяцїв вязниці для Франка. Бо для Крапоткіна вязниця анї не була несподіванкою анї не позбавила його звязків — родинних, товариських, наукових, громадянських. З Петропавловської тюрми врятувала його утеча, устроєна родиною і приятелями; з французької — амнестія, яка наступила завдяки домаганню поважних кругів французького полїтичного й наукового світа.

В таких відносинах наскільки лекше сидить ся і в найважчій тюрмі!

Коли Геся Гельфман, одна з учасників убійства Олександра II, ждучи смертної кари, вродила дитину, дитинї прислали „зі світа“ чудову виправу. Чи не дізнало серце матери найвищої радости на такий обяв спочуття громадянства?

І загалом з історії революційних рухів у Росії знаємо тисячі-тисячі прикладів, як люде „зі світа“ старали ся всїма способами облекшувати долю полїтичних вязнїв, як передавали їм одїж, їду, гроші, як молоді дївчата удавали наречених, щоб тільки доставити вязневи приємність побачення й розмови, — і т. д.

Зрештою маємо ми і в нас такі приклади. Візьмім наших студентів, арештованих і засуджених за розрухи у львівськім університетї. Як за них дбало громадянство під час слїдчої вязниці, як опікувала ся ними наша парляментарна репрезентація під час процесу й по засудї! Або пригадаймо собі молодого вязня з 1908 р.!

Инакше було з Франком. Нїхто його у вязниці не відвідував, нїхто не старав ся нїяк облекшити його долї. Родини, яка могла-б се робити, не було; в громадянстві — так само не було нїкого. Коли Драгоманів прислав на руки проф. Омеляна Огоновського гроші для арештованих, які були його студентами, Огоновський не рішив ся передати їх, щоб його не обвинуватили в симпатії до арештованих, і звернув назад.

Така була доля Франка. Арештований і засуджений за ідею, для якої наше тодїшнє громадянство не мало не то симпатії, але навіть зрозуміння і уважало її через половину божевіллєм, через половину злочином, — він не міг мати нїякої опори в громадянстві. Де було її знайти? „Старий світ“ був проти нього. А „новий світ“, ті „тисячі таких самих, як я“, про яких говорить Франко в „Каменярях“, був тільки в його поетичній фантазії, а не в дїйсности. В дїйсности був тільки невеличкий гурток студентів, наляканих переслїдуваннями, хитаних сумнївами, які не могли утворити для себе нового громадського круга й поволї вертали до „старого світа“. Мало воно своє значіннє: несли вони туди також відломки своїх ідей, які таким чином поволї входили в громадянство. Але для тих, що не могли вернути до „старого світа“, означало се особисту трагедію: зоставати з своїми ідеями самотою серед байдужих, неприхильних, ворожих людей.

В таких відносинах місцем, де можна-б відпочити тїлом і духом, могла-б бути родина. Уявім собі Франка-студента сином освічених і засібних батьків, які хоч не подїляли-б його поглядів, але мали-б зрозуміннє для молодечих поривів, — якою супокійною пристаню був би для нього по виході з вязниці такий батьківський дім! Все менї пригадуєть ся мій знайомий і його золотий годинник...

Одначе такої пристани не могла дати Франкови його селянська родина. В своїй автобіографії він тільки раз згадує про те, що приведений яко волокита жандармом до рідного села „прожив тиждень вдома в дуже прикрих відносинах“. Решту легко собі уявити. Селянин дає сина до школи в тій надії, що колись яко син „вийде в люде“, на цїлу родину спливатиме за се честь і шана. І коли замість того в селї появив ся Франко в товаристві жандарма з тавром арештанта й волокити, можемо собі уявити, як його зустріли. Щастє, що батька й матери не було вже на світї, бо їх біль був би найбільшим болем для сина.

Так Франко став „викинений з суспільности“. Кожде горе з часом забуваєть ся і сам Франко на комерсї по ювилейнім обходї в честь Павлика (20 падолиста 1904) в дискусії зі мною звертав увагу, що не треба пережитого ним у ті часи брати так траґічно, бо хто вибираєть ся голосити нові ідеї, все мусить бути готов на терпіння. Одначе читаймо його поезії з тих часів, де висловлені його тодїшні почування, а побачимо, яким важким горем були ті часи для нього.

Скласти за се всю вину на тодїшнє громадянство, зокрема на його визначнїйших дїячів, було-б односторонно й несправедливо. Безперечно, винні вони були і недостачею зрозуміння для нових ідей і нетолєрантністю для відмінних поглядів і таки особистою злобністю супроти людей иншої думки, одначе вони були також плодом свого часу й відносин і, виступаючи проти нових ідей і їх проповідників, були переконані про слушність своєї справи. Притім ще й се треба взяти на увагу, що вони самі були залякані тим полїтичним режімом, який налягав на український народ у Галичинї й супроти якого вони були безсильні. А ідеї, які під впливом Драгоманова починали голосити Франко і тов., давали представникам того режіму нове оружє против українського народу. Словом, не знимаючи вини з осіб, треба тямити, що був се передовсїм суспільний конфлїкт. А що він так особливо важко наляг на Франка і тов., винні сьому особливо важкі обставини життя нашого народу.

Розрив, який наступив між Франком і громадянством на вступі письменської дїяльности Франка, зоставив на протязї цїлого його життя слїди на відношенню між ним і громадянством. Франко властиво нїколи не увійшов в круг громадянства, не засимілював ся з ним, а все зоставав у нїм до деякої міри чужим.

В міру того, як розвивав ся талант Франка, як множили ся плоди його творчости, як він здобував, — можна сказати: серед неприхильного настрою громадянства просто завойовував собі щораз визначнїйше місце в нашім письменстві, громадянство не могло відмовляти йому щораз більшого признання й пошани. Але се відносило ся нестільки до його особи, скільки до його працї. Його праця неначе відривала ся від нього, не приносила йому, його особі, того відношення з боку громадянства, яке повинні приносити та звичайно приносять творцеви плоди такої безцїнної творчости. Особа Франка дає нам характеристичне суспільне явище, як можна бути найбільшим працею й заслугами в своїм народї і таким самітним, чужим серед громадянства.

Ми бачили, яке було положеннє Франка в „Дїлї“ й „Зорі“: його працею стояли вони й розвивали ся, але його самого контролювали, цензорували, усували, — неначеб се не був творець і громадянин, перейнятий любовю й почуттєм обовязку, тільки наймит, якому не можна довіряти. В ті часи ще найлїпше мусїв почувати себе Франко в польськім поступовім гуртї, з яким був зійшов ся; свідоцтво сього знаходимо в описї тих часів в його Історії української лїтератури. Та стати в тім гуртї зовсїм своїм перешкоджала йому рїжниця національности і в міру того, як польсько-українське питаннє в Галичинї загострювало ся, Франко з тим гуртом зовсїм розійшов ся. Круг громадянства, в якім Франко міг почувати себе зовсїм своїм, почав був виробляти ся в радикальних кружках і в радикальній партії. Але й радикалїзм не дав Франкови потрібної атмосфери. Молоді ідеалїсти, які, захоплені його словом, збирали ся кругом нього, — входячи опісля в життє, мирили ся й асимілювали ся з громадянством. А він далї зоставав самітний і чужий.

Не змінило ся основно його положеннє й тодї, коли він став одним з головних робітників у виданнях Наукового Товариства ім. Шевченка та його славою. І тут був він залежний від волї инших.

В останнїх роках перед недугою Франка були ми з собою настільки близькі, що часто розмовляли про особисті справи.

В одній з таких розмов, в лїтї 1907 р., сказав він про себе: „Перших 10 лїт прожив я серед переслїдувань властей і ворожнечі громадянства, других 10 лїт в неволї наймів у польській публїцистиці, третіх 10 лїт, — як бачите...“ Зміст цїлої розмови й тон тих слів не зоставляв нїякого сумнїву, що і працю в Науковім Товаристві ім. Шевченка відчував він до деякої міри яко працю в наймах, у залежности від инших.

Гірке почуттє, яке мусїла будити свідомість сеї залежности, збільшувала неменше болюча свідомість, що значна часть громадянства — хоч примушена признати в нім великого письменника — відносить ся до нього неприхильно яко до проповідника „лихих і шкідливих ідей“.

Відношеннє громадянства до Франка, особливо в першім 10-лїттю його дїяльности, вплинуло також на найбільш внутрішню сторону його життя — на любов і подружє. Серед українського громадянства в Галичинї не знайшло ся для Франка товаришки життя, хоч були такі, що він їх любив і вони його любили. Але де в ті часи напр. священик був би віддав свою доньку замуж за письменника й ще до того за Франка?! І зостав ся тільки жмуток любовних віршів.

Тепер, коли шлях життя Франка скінчений, можна міркувати про те, який се вплив мало-б на його дальше життє, якби такій любови-мрії судило ся стати дїйсністю. Якби подружє не було дало йому нїчого більше крім того пересїчного буденного щастя, яке бачимо в сотень і тисяч подруж,—навіть се означало-б користь для його життя. Особливо, що великий поет, який носив безмірні скарби краси в душі своїй, був у щоденнім життю натурою такою простою, що зовсїм не дбав про зверхню, щоденну красу життя і йому особливо треба було когось, хто з люблячим серцем обставляв би красою й вигодами його щоденне життє. Поза тим через подружє Франко був би увійшов в той круг громадянства, для якого він був чужий, через що всї ті, що були-б близше або дальше споріднені з його товаришкою життя, стали-б також заінтересовані в його життєвій долї. А що в прозї щоденного життя такі реальні звязки мають більшу вартість нїж увесь платонїчний подив для великого письменника, можна-б навести доволї прикладів з життя нашої (та й нетільки нашої) інтелїґенції.

Та Франко одружив ся не в Галичинї, тільки у Київі. З вище сказаного ясно, що се не був тільки припадок. У Київі зустріли Франка яко визначного письменника, не питаючи, чи має він т. зв. „становище“; у Київі вихованнє дївчат і погляди на справи подружя настільки рїзнили ся від Галичини, що „панна з доброго дому“ могла вийти за письменника замуж; словом, у Київі була та громадянська атмосфера, в якій могли вільнїйше дихати такі люде, як Франко. Але Франко не міг жити у Київі; його товаришка життя мусїла жити з ним у Львові.

Вирости в инших відносинах, а жити в инших — се для кождої людини означає крізу. Таку крізу перебуває жінка, яку подружє переносить в инші відносини, як ті, в яких вона виростала й розвивала ся. Таку крізу мусїла перебути також п-нї Франкова. Не треба аж виказувати, наскільки була тодї й зостала досї відмінна громадянська атмосфера серед українського громадянства у Київі й Львові; се загально відоме. Сильна жінка, перейшовши з київської атмосфери у львівську, могла була внести сюди багато цїнного, особливо, маючи за собою такий моральний авторитет, як мужа Франка. Але п-нї Франкова була недужа людина, яка сама потребувала особливо корисних умов життя. В атмосфері, в якій вона виросла й розвинула ся, серед якихсь особливо корисних умов, може її слабе здоровлє й було-б вистало на дальше життє. У Львові, серед чужої атмосфери, здалека від родини, воно зломило ся. Так і подружє не принесло Франкови того щастя, якого ждуть від нього, а внесло в його життє нове горе: на його очах нидїла найблизша йому людина.

Недаром між поетичними дрібницями Франка знаходить ся анекдота про те, як циганка ворожила одному, що буде „сїм лїт бідувати“. — „А потім?“ — запитав він. — „Потім привикнеш!“ — була відповідь. Сї слова любив Франко через половину жартом, через половину болюче повторяти в розмовах про життєві клопоти. Мабуть тому він і перевіршував її, що вона так підходила до його життя. Він справдї щораз більше привикав до своєї важкої долї, мирив ся з нею і погіднїв. І здавало ся, бодай старість матиме спокійну й погідну.

Аж тут доля зіслала на нього останнїй удар: недугу, з якої був тільки один вихід — смерть. Але смерть прийшла не зараз. Минуло 8 лїт важких фізичних і духових страждань, заки його очі замкнули ся на вічний сон.

Таку долю мав Іван Франко. Він, піонїр тих полїтичних думок, які лягли в основу нашого полїтичного розвитку; він, що стільки натерпів ся за них; він, що міг бути красою і славою нашої полїтичної репрезентації, — усунув ся від полїтики тодї, коли його посїв почав приносити плоди. Він, найвизначнїйший учений у своїй области, замість учити з університетської катедри та свобідно віддавати ся науковій працї, мусїв чорною літературною роботою: статями, перекладами, виправлюваннєм чужих писань, коректою заробляти на хлїб, якого не могла дати сама творча письменська праця. Він, найбільший письменник і громадянин в своїм народї, відчував, що ті скарби, які він дав народови свому, не здобули йому тої любови й пошани серед громадянства, яку мали багато менші люде, але зате зручнїйші, що вміли використати свої родинні й товариські звязки та все збагнути, звідки вітер вє. Йому, що носив у своїм серцї таке море чуття і такі дорогоцїнні перли видобував з нього на радість иншим, відмовила доля навіть пересїчного родинного щастя. А вкінцї захід сонця його днїв закрила чорними хмарами довголїтня смертна недуга.

Так селянське походженнє, ідейний конфлїкт з громадянством, суспільні відносини й цїлий ряд особистих нещасть склали ся на те, що великий письменник і громадянин мав виїмково нещасну долю, що його життє було виповнене самими важкими стражданнями. Від ударів долї годї захистити ся. Але Франкови лекше було-б їх переносити при иншім відношенню громадянства до нього. І тому в його особистій лїрицї — від найдавнїйшої до найновійшої — звенить та сама нота: самота, духове сирітство, невдячність громадянства.

Що при такім життю він міг стільки скарбів дати народови свому, — се робить його тим більше великим.

Др. М. Лозинський.

Ярослав Весоловський.

Дня 21 червня помер у Відні в 36 році життя визначний український громадянський дїяч і журналїст Ярослав Весоловський. Походив Покійний з священичої родини з Галичини. Ґімназію скінчив у Коломиї. Вже на ґімназійній лавці пробував пера, — писав вірші, оповідання й дописи до українських часописей. Належав до провідників ґімназійної, а потім університетської молодїжи в її боротьбі за національне самоозначеннє і за права рідного народу.

Записавши ся по скінченню ґімназії на правничий видїл львівського університету, кинув ся відразу Покійний до практичної громадянської роботи в Коломийщинї, під прапором української радикальної партії — закладав „Сїчи“, відбував віча, збори, працював у радикальних і инших видавництвах.

В 1902 р. був редактором просвітного тижневника „Поступ“ у Коломиї, а в 1904 р. перенїс ся до Чернівців на редактора „Буковини“, яку вів до 1906 р., беручи найактивнїйшу участь у буковинськім громадянськім життю, а зокрема в життю академичної молодїжи. В Чернівцях навязав зносини з українськими еміґрантами з Росії й підтримував їх до кінця життя.

В 1907 р. переїхав Покійний до Львова і тут став редактором видавництв тов. „Просвіта“. За участь в університетських розрухах був арештований, перебув голодівку і судив ся потім з польським письменником Сенкевичем, який закинув публично українським студентам, що вони „удавали“ в тюрмі голодівку. Віденський суд признав Сенкевича клеветником.

Ярослав Весоловський.

В лїтї 1907 р. став Покійний співробітником „Дїла“, не перестаючи якийсь час працювати коло видавництв „Просвіти“, а в 1910 р. обняв начальну редакцію „Дїла“ і вів її майже два роки, опісля працював у „Дїлї“ як один з редакторів, редаґуючи між иншим літературний додаток до „Дїла“—„Неділю“. В червні 1914 р. переїхав до Відня і тут обняв у мінїстерстві заграничних справ посаду референта української, а потім російської преси.

У Львові брав Покійний дуже дїяльну участь у товаристві „Просвіта“, через ряд лїт належав до „Головного Видїлу“ й до видавничої комісії товариства. Займаючи визначне місце серед членів радикальної партії, належав до головної управи партії й до Головного Сїчового Комітету. Був бажаним учасником кождого громадського почину, особливо в літературній і артистичній сфері.

У Відні, з вибухом війни та по перенесенню сюди політичного й культурного життя, взяв Покійний найвизначнїйшу участь у творенню сього життя. Співробітничав у нашій часописи й инш. українських видавництвах, видав календарь „Просвіти“ на 1915 р., не докінчив через хоробу видання цїкавого альманаху п. з. „З крівавого року“ (вийде він аж по Його смерти), належав до Загальної Української Ради й довший час до президії Ради, належав також до управи Української Культурної Ради.

При кождій роботї й на всякім місцї був Покійний совісним, чесним, незалежним, а притім скромним. Любив усїм правду в очі говорити, ніколи не вагав ся натаврувати фальш і брехню. Любив дуже життє і вносив скрізь життє, де-б не опинив ся. Природа краю, в якім Він вродив ся, наложила на Нього свою печать. Був Він рухливим, як спадистий гірський потік, жартовливим, як вітрець полонин, сумовитим, як тиша дрімучого лїсу, а мріяв, як тихе шелестїннє смерек...

Величнїй похорон Ярослава Весоловського відбув ся дня 23 червня на центральнім віденськім кладовищі. Зібрала ся тут майже вся віденська українська кольонія. В темній нїші каплицї стояв гріб Покійного, вкритий вінками з живих квітів. Півкругом стояли товариші, приятелї, знайомі та просто люде, багато людей. Мовчки віддавали останнїй поклін порохови та відтворяли в своїй уяві живий образ Покійного...

По відправі панахиди о. митратом Жуком при асистї трьох священиків і співі хору академиків вийшов з каплицї довгий похоронний похід до „місця спокою“ на однім з далеких кінцїв великого кладовища. Тут знову відправа. Потім промовляли до зібраних людей і до гробу з останками Покійного. Др. Лагодинський прощав свого партійного товариша, др. Загайкевич змалював постать Покійного яко громадянина, радник Семака з вдячністю пригадав працю Покійного на Буковинї, академик Пеленський прощав Того, хто перший стояв у рядах молодїжи, А. Жук прощав доброго товариша й громадянина... — Опускаємо Твоє тїло в сиру землю, але образ Твій лишимо з собою...

Над опущеною в могилу труною заторохтала земля, повітрє прорізав голосний спазматичний плач осиротїлого брата. Публика тихо розходила ся. Остання відійшла молода жіночa постать у чорнім і згубила ся серед гробів.

На гробі Ярослава Весоловського зложено такі вінки: Коханому Братови Василь, В. від С. О., Управа Української Радикальної Партії Дорогому Товаришеви, Довголїтньому Співробітникови і Начальному Редакторови Видавництво „Дїла“, Членови Головного Видїлу Товариство „Просвіта“ у Львові, Прихильникові і Співробітникові видавництв Союза визволення України, Дорогому Товаришеві і Громадянинові Українцї знад Днїпра, Від редакції „Буковини“

Ярослав Весоловський у шпиталї.

Василь Стефаник, брат Покійника Василь і сестра милосердя над ліжком Хорого.

послїдний привіт, Від Союза українських послів з Буковини, Das Preßdepartament des k. u. k. Ministerium des Äußeren.

Брат Покійного Василь Весоловський і партійні товариші дістали багато кондоленційних писем. В день похорону увечері найблизші товариші й приятелї покійного уладили поминальні сходини, на яких між иншим ухвалено ввести в житте товариство робітників друкованого слова, з думкою про яке все носив ся Покійний Ярослав. Зайняти ся сею справою поручено комітетови, зложеному з пп. Василя Стефаника, Мирона Кордуби, Льва Бачинського й А. Жука.

Українські просвітні товариства в таборі виселенців у Імінді на вістку про смерть Ярослава Весоловського відбули 22/VI жалібне засїданнє, ухвалили дати почин до основання фонду українських журналїстів ім. Покійного та вислали на похорон п. Олеськову, Коваля й д-ра Л. Ганкевича.

Поклін евакуованих Волинців Тарасови Шевченкови в таборі в Нідеральмі.

Дві важні моральні вартости випливають із Шевченкових поминок, уладжених у таборі для евакуованих Волинців у Нідеральмі коло Зальцбурґа заходами таборової школи та просвітної секції. Зібрані з усїх усюдів „Малороси“ волинської ґубернії пізнали, як слїд, значіннє рідної мови та школи й зрозуміли, що Шевченко не якийсь собі „крестянин“, але „сочинитель“, як і Пушкин і инші, — що його поезії інтересують і захоплюють нелише своїх, але й чужих.

Концерт виведено два рази: у суботу дня 16 червня і неділю 17 червня 1917; перший для шкільної молоді, другий для инших жителїв табору. У гарно галуззєм умаєній і українськими фарбами прибраній столовій виднїв образ поета. По відправі панахиди в тій самій столовій зачав ся концерт промовою голови концертового комітету, ц. к. шк. пов. інспектора для українських шкіл у Чернівцях на Буковинї, Олександра Купчанка, придїленого тут для таборової школи. Про житте Тараса Шевченка говорила учителька Марія Ґурґулова. Співи дїточого хору під знаменитою дириґентурою учителя Петра Бодара й деклямації шкільних дїтей творили основу сеї гарної української національної манїфестації, доказу перед своїми й чужими живучости українського слова та пісні! Жива, талановита душа Шевченкових земляків — російсько-українські дїти, ті красні квіти нашої будуччини, виголошували: „Думи мої“ (Параска Аршуляк), „Село“ (Григорій Ковердюк), „Сон кріпачки“ (Артим Ващук), „Три шляхи“ (Михайло Ксюк), „Не називай її“ (Варка Гурин), „Менї однаково“ (Дмитро Наглюк), „Іван Підкова“ (Віктор Підгальський), „Учіте ся, брати мої“ (Харитон Турок) — та відспівали артистично ряд пісень: „Мово рідна“, „Чорна ріля“, „Реве та стогне“ й „Гамалїя“, переплїтаючи сю останню співо-деклямаціями (Віктор Свідерський).

Другого концертового дня битком набила ся столова (24м+9м). Зібрали ся Волинцї, дальше усї баракові урядники й низжа служба; прибув начальник табору, ц. к. надкомісар др. Вінцентович із жінкою і правительственний радник із Зальцбурґа др. Рамбусик із жінкою. Приїхали: представник „Союза визволення України“ Андрій Жук і посли: бук.-український пар. посол Ілля Семака, гал.-укр. пар. посол др. Льонґін Цегельський та др. Роман Перфецький. Концерт відбув ся у тім самім порядку, що й для молоді, й викликав глибоке та сильне вражінне серед усїх присутних.

Зачали ся привіти делеґатів. Посол Семака привітав Волинців гарячими словами від української репрезентації Буковини. Тепер, коли революція зірвала окови всеї Росії й України, — говорив Семака, — будемо ми, австрійські Українцї, жити близшим життєм із вами, будемо разом змагати до здїйснення ідеалів поета-пророка.

Глибоке вражінне мала промова „земляка до земляків“, члена „Союза визволення Україна“ Андрія Жука. „Як муки Христа принесли спасеннє всьому християнському світови, так за ваші муки, дорогі земляки, прийде, ба, вже й прийшло спасеннє України. Волї-спасення нашій землї бажав Тарас Шевченко. Шевченко був тим, що поставив на сторожі нашого народу — „слово“, а „слово“ по євангелію — то Бог! Не упадайте, земляки, духом, хвиля повороту на нашу обновлену, вольну землю недалека“...

Любов рідні, рідних сторін — виявила ся рясними сльозами у зібраних синів Волинї: „вертати, ах, вертати хочемо“...

„Вернетесь, людоньки добрі, — говорив делеґат др. Льонґін Цегельський, — вернетесь на ясні зорі, у край свій рідний, на свою землицю, — скоро лише закінчить ся світова заверюха, — щезнуть бойові кордони, що тягнуть ся смертоносним слїдом і слїдом знищення та руїн через ваші рідні сторони“...

Відспіваннєм „Ще не вмерла“ й роздачею книжок-дарунків між дїтвору і старших закінчено се величне свято. Книжки для роздачі даром прислав „Союз визволення України“ на суму 540 К, а „Українська Культурна Рада“ дала на закупно таких книжок 300 К готівкою. Під непереможним вражіннєм українського слова та пісні пані радникова Рамбусикова жертвувала на волинську шкільну дїтвору 200 К на руки інспектора О. Купчанка.

Учительство баракової школи в Нідеральмі складаєть ся з українського учительства Буковини й учителїв-Українців Галичини. З Буковини є тут крім укр. шкіл. інсп. Олександра Купчанка: надучитель Омелян Іваницький як управитель таборової школи, дальше як учителї: надучитель Володимир Романовський, Володимир Корниляк, Каєт. Горвацький, Ник. Ґелка, Денис Омельський, Денис Евстафієвич, Оп. Руснак, Іван Синюк, Михайло Вітан, Кость Вітан, уч. Петро Бодар та учителька Анна Федеровичева, а з Галичини: упр. шк. Андрій Яворський, учителї Іван Завадович, Іван Рибчук та учительки Марія Ґурґулова, Леокадія Яворська та Анна Твердохлїбівна. .... к.

Міжнародня соціялїстична конференція у Стокгольмі.

Так званий голяндсько-скандинавський комітет, зложений з соціялдемократичних провідників Голяндії, Данії, Норвеґії і Швеції, дав, як відомо, почин до скликання загальної міжнародньої соціялїстичної конференції у Стокгольмі. Найвизначнїйші члени сього комітету — се відомі лїдери соціялїстичної думки Ван-Кол, Трильстра, Албарда, Ставнінґ і Брантінґ, вони являють ся ініціяторами скликання загального міжнароднього соціялїстичного конґресу.

Також секретарь Міжнароднього соціялїстичного Бюра Бельґієць Гуйсменс згодив ся взяти участь в ініціятивнім комітеті. Він приїхав з зайнятої Нїмеччиною Бельгії, осїв постійно в Стокгольмі й обняв уряд секретаря ініціятивного комітету.

Голяндсько-скандинавський комітет поставив собі дві задачі: 1. відновити розбиту через воєнні події всесвітню і міжнародню соціялїстичну орґанізацію т. зв. „Інтернаціонал“ і довести поновно до правильної дїяльности Міжнароднє соціялїстичне Бюро; 2. устійнити умови, на яких по думці соціялїстичних полїтиків цїлого світа повинен бути заключений світовий мир, що положив би кінець сучасній війні.

Завдяки сій другій цїли, котру ініціятори конґресу йому визначили, надано майбутньому конґресову назву — мировий соціялїстичний конґрес. Розуміють ся, що ся назва не відповідає ані цїли, ані спроможности майбутнього конґресу. Бо-ж сей конґрес не є тим тїлом, що мало-б бути управненим заключати мир між воюючими державами. Нїхто инший, тільки заводова дипльоматія воюючих держав — довела до війни й, беручи справу з формального

боку, таж сама заводова дипльоматія управнена заключати мир.

В тім тільки біда, що рішенне: мир, чи війна лише так довго було дійсно в руках заводової дипльоматії, як довго не розпочато війни. Раз розпочата війна опанувала, так сказати-б, від голови до ніг нетільки цілі держави, замотані у війну, але підчинила під свої закони також і той чинник, що своєю постановою спровадив війну й був її безпосереднім творцем, себто заводову дипльоматію. Розпочата війна вирвала ся з рук дипльоматії і стала самостійною, від волї дипльоматії вже більше незалежною появою! Війна триває, розвиває ся, розширює ся по своїм природним законам і йде до своєї природної мети — до загального винищення...

Заводова дипльоматія стоїть безрадна й безпомічна... Одна її частина бажала-б уже положити війні кінець, пробує всяких способів, робить заходи, але вона безсильна, а її змагання безуспішні...

Щоб ліпше уявити собі сю справу, — уживемо порівнання: Сусїд на сусїда мав велику злість і завзяв ся знищити його. Вибрав відповідну хвилю і підложив огонь під сусїдську хату. Вітер віяв на сусїдські будинки й палїєви здавало ся, що за пару годин його ворог вигорить до тла й на тім скінчить ся. Але — розложений огонь бухнув язиками на всї сторони світа, обхопив усе довкруги й почав шалїти з божевільною силою. Без пуття і толку нищить — пожирає все, захоплює щораз дальші будівлї, розливає ся морем по цілім селї, забирає також палїєви всї його добутки! Наляканий, душевно сторощений, палїй хапає ся спинити пожежу, він кличе рятунку, робить заходи, пробує всяких способів, але він безсильний, а його змагання безуспішні. Пожежа шалїє по своїм природним законам: невинно й невмолимо йде до своєї природної мети — загального винищення. І хоча палїй підложив огонь, та не його сила згасити пожежу!

Ідучи далї слїдами нашого порівнання, зрозуміємо, що вгасити пожежу цілого села можуть тільки доцільні й однозгідні заходи всїх мешканців села. Не сам тільки палїй тут безсильний, але так само безсильна й ся частина мешканців села, що, бачучи безглуздість і безтолковість пожежі, рада би спинити її, — коли рівночасно друга частина старає ся піддержати огонь і кидає розжарені головнї під цілі ще будинки, щоб розширити пожежу.

Смішно виглядав би той, що в таку страшну хвилю виліз би на горбок десь на вигонї посеред села і в небоголос став кричати: гасїть! рятуйте! Його заклики гомонїли-б дармо, як того, що кричить в пустинї; ще смішнїйше, хоч дуже болючо покінчив би той, що сухими долонями й босими ногами кинув ся-б душити пожежу.

І такі добродушні заклики до мира й такі односторонні відокремлені спроби спинити війну повторюють ся на наших очах уже, здаєть ся, більше нїж від року. Одні з них кінчать ся смішною невдачею, инші виходять тільки на шкоду й тому, хто пробує, і самій справі мира!

Ініціятори стокгольмського конґресу не подали ся на сю, хоча вже протоптану, але слїпу стежку. Вони хоча скликують „мирову конференцію“, не ставляють її задачею — заключити мир. Мирова задача стокгольмського конґресу лежить передовсїм у тім, щоб помирити наперед поміж собою соціялїстичних полїтиків усїляких народів. Розумієть ся, знову не в дослівнім значінню, бо соціялїстичні полїтики не стріляють до себе взаїмно, ані не водять ся за чуби. Річ в тім, що нема тепер серед соціялїстичних полїтиків однозгідного погляду на всякі важні й рішаючі справи. Те, що одним видаєть ся слушне й справедливе, инші уважають за найбільшу неправду та кривду; одні бажають такої, инші цілком инакшої розвязки питання і т. д. і т. д. Розумієть ся, що серед такої розбіжности й суперечности поглядів — неможлива нїяка спільна й одноцїльна робота! Тому голяндсько-скандинавський ініціятивний комітет поставив собі насамперед питанне, чи справдї сеї розбіжности та суперечности не можна усунути, чи може навпаки можливо дійти до одної думки, прийняти одну формулу, на основі котрої нетільки прийшло-б до порозуміння між усїма соціялїстичними партіями світа, але й всї соціялїстичні партії могли-б зачати одноцїльну роботу в цїли прискорення загального мира.

Революція в Росії, вплив і значінне, до якого в російській полїтиці прийшли тепер російські соціялїсти, а найбільше вже формулка мира, проголошена Радою салдатських і робітничих представників у Петроградї: мир без анексій, без воєнних контрибуцій, на основі загального права народів на самоозначенне, дуже пособили ідеї і плянам голяндсько-скандинавського комітету. Отсю формулку петроградської Ради салдатських і робітничих представників голяндсько-скандинавський комітет поставив на чолї своєї програми.

Щоб провірити, чи ся формулка й усї висновки, що випливають з неї льоґічно, по лїнії соціялїстичного світогляду, зможуть стати платформою майбутнього конґресу, комітет уложив квестіонар, себто цїлий ряд питань. Квестіонар комітету є основою вступних конференцій, які комітет переводить з делеґацією кождої соціялїстичної партії, що зявляєть ся в Стокгольмі.

Він складаєть ся з пятьох частей: 1. умови мира; 2. головні основи міжнароднїх умов; 3. практичне здїйсненне сих цїлей; 4. акція Інтернаціоналу; 5. загальна соціялїстична конференція.

Кожда часть містить у собі ряд питань, уложених зі становища соціялїстичної думки в приложенню до практичних справ, видвигнених сучасною війною. В подробиці сього квестіонара не можемо входити, бо він має довірливий характер і призначений тільки для внутрішнього ужитку комітету й партійних делеґацій. На підкладї сього квестіонара складає кожда делеґація від імени своєї партії заяву й передає комітетови письменне виготовленне сеї заяви. Короткий витяг заяви комітет оголошує в пресї у формі комунїкату про свої наради з даною делеґацією, сама-ж заява є внутрішнїм актом між делеґацією і комітетом.

Сї заяви поодиноких делеґацій служать тому, щоб комітет міг виробити собі погляд, як усякі соціялїстичні партії задивляють ся на питання, котрі по намірам комітету мають стати предметом нарад загального конґресу.

Крім такої звязкої заяви прислугує кождій делеґації право предложити широкий меморіял про справи своєї партії та свого народу. Того роду меморіяли мають вже дальшейдуче значінне, — вони призначені не для ініціятивного комітету, а для самого конґресу. Як що конґрес зійдеть ся і буде правильно радити, по всякій правдоподібности будуть установлені окремі комісії, що розглядатимуть згадані меморіяли, здавати звідомленне на повних засїданнях конґресу й ставляти внесення, як по думцї комісії конґрес мав би поставити ся до справ, піднесених дотичним меморіялом.

Як що конґрес зійдеть ся і буде правильно радити? Отсе ще до сьогодня є питаннем! До сьогодня годї дати певну відповідь. Головне питанне розпадаєть ся на два побічні. Побічні не своєю вагою, а часово. Часово перше питанне: чи схотять і чи зможуть соціялїстичні партії всїх держав, особливо воюючих, вислати своїх заступників на стокгольмський конґрес?

Ще з початком червня не було відомо, чи соціялїстичні партії порозуміння (антанти) згодять ся взяти участь у конґресї. Сьогодні справа вияснила ся в додатнім напрямку, та зате виринув другий сумнїв: чи зможуть? Як відомо, правительство Франції, Злучених Держав Північної Америки й Італії відмовило ся дати подорожні паси висланцям на стокгольмський конґрес. Супроти воєнних загострень приписів для подорожних така відмова пасів рівнозначна з забороною і унеможливленнєм їзди! Висланцям Америки удало ся таки, не зважаючи на відмову пасів, приїхати до Стокгольму. Може бути, що таке саме удасть ся і иншим, а може й дотичні правительства під напором своїх соціялїстів і публичної опінії цілого світа змінять постанову.

В кождім разї треба ще підождати, заки справа остаточно рішить ся.

Часово друге питанне: чи удасть ся ініціятивному комітетови осягнути згоду усіх делеґацій на одну платформу для конґресу? Ясна річ, що комітет мусить змагати не так до того, щоб усї делеґації згодили ся, що се або те питанне має прийти під наради конґресу, але саме до того, щоб конґрес однозгідно рішив дані питання. Як що будуть вигляди на таке однозгідне порішенне, — щойно тоді буде розумна ціль відбути конґрес. Як що до такої згоди не дійшло-б, шкода скликувати конґрес, бо він розбив ся-б на нїчім!

Давати відповідь на отсе питанне — значило-б ворожити! А полїтичне ворожбицтво — дуже непоплатна річ. Отже мусимо зачекати, аж комітет відбуде вступні наради з усїма делеґаціями й, порівнявши поодинокі заяви, спробує допровадити до порозуміння. Сьогодні одно тільки можна сказати, що поміж заявами тих делеґацій, котрі дотепер відбули вступну нараду з комітетом, нема таких великих суперечностей, котрих не було-б можна по взаїмнім обговоренню справи вирівняти й усунути. Отже — колиб тільки так далї!

Досї комітет відбув вступні наради з ось якими делеґаціями: 1) австрійсько-нїмецької соціялдемократичної партії, заступленої: д-рами Адлером, Гартманом, Елєнбоґеном, Реннером і Зайцом та секретарем заводових орґанїзацій Гуебером; в сих нарадах узяли участь: др. Діямand, представник польської соц. дем. партії Галичини та Шлезка; Буріян і Штейн від чеських централїстів; Маркіч і Ґлюмац від соціялдемократії Босни й Герцеґовини; 2) фінляндської, заступленої Ірє Сіроля і Карлом Віік; 3) угорської—Бокані, Бухінґер, Ґарамі, др. Кунфі, Вельтнер і Ясай; 4) державно-нїмецької (фракція Шайдемана), — Шайдеман, Міллєр, Молькенбур, Давід, Сассенбах, Бауер, Леґіен, Фішер; 5) австрійсько-української — Володимир Темницький; 6) американської—Ґольдфарб, Давідович, Райнштейн; 7) державно-нїмецької незалежної соц. дем. партії—Каутскі, Бернштейн, Гаазе й Герцфельд. Крім сих, так сказати, офіціяльних переговорів комітет відбув неофіціяльну розмову з представниками Єгипту й анґлїйської Індії, з грузинською партією соціялїстів-федералїстів і представником анґлїйської робітничої партії Юлїєм Вестом; тим самим неофіціяльним способом комітет говорив з французьким соціялїстичним мінїстром Альбертом Томá. В найблизших днях відбудеть ся конференція з чеськими автономістами, представники яких: Нємец, Шмераль і Гоберман вже явили ся в Стокгольмі. *В. Темницький.*

Становище українського делеґата з Австрії на соціялїстичній конференції у Стокгольмі.

Про конференцію українського делеґата Володимира Темницького з голяндсько-скандинавським комітетом, що відбула ся дня 14 червня, приносить орґан шведської соціялдемократії „Socialdemokraten“ з дня 19 червня 1917 такий комунїкат:

„Українська делеґація висловлює погляд, що, правда, загальною причиною війни є імперіялїзм, одначе неупорядковані національні відносини середущої і східної Европи послужили імперіялїзмови вигідною покришкою для його завойовницьких змагань. Тих самих неупорядкованих відносин надуживаєть ся і поза сим зручно до того, щоб затемнювати клясові суперечности й під покришкою національної солїдарности заманювати пролєтаріят на блудні дороги націоналїстичної полїтики.

Супроти того українська делеґація уважає, що справедлива розвязка національного питання є: наказом справедливости, передумовою тривкого мира й умовою розвитку соціялїстичної ідеї.

При заключенню мира мусять бути установлені інтернаціональні ґарантії повної рівноправности всїх народів. Ся рівноправність має бути здїйснена дорогою права на самоозначенне кождого народу й дорогою полїтичної та господарської національно-територіяльної автономії.

Територіяльне розмежуванне автономних національних областей повинно відповідати етноґрафічним границям, причім чужонароднїм островам повинні бути запевнені найдальшейдучі права меншостей.

Зєдиненне областей, заселених одним народом, в одноцїльні автономні державні орґанїзми є неминучою необхідністю корисної розвязки національних питань.

Українська делеґація не заявляєть ся одначе за роздробленнем істнуючих державних і господарських областей, а тільки за їх основною перебудовою!

З тих принципіяльних основ випливають для практичної полїтики українських соціялїстів з огляду на будучий мир ось які провідні домагання: національно-рїжнородні держави Середущої і Східної Европи — Австро-Угорщина, Росія і Балкан повинні бути перетворені у федеративні держави автономних і рівноправних народів.

Зокрема, що торкаєть ся національних домагань українського народу, котрий тепер входить в склад трьох рїжних держав (Австрії, Росії й Угорщини), зєдиненне всїх українських областей в одноцїльний під полїтичним і господарським оглядом автономний державний орґанїзм є на тепер остаточною цїлю української національної полїтики. Якби одначе ся остаточна ціль не могла бути осягнена вже при найблизшім заключенню мира, на сей випадок українська делеґація домагаєть ся, як для Українцїв Австро-Угорщини, так і для Українцїв Росії повної полїтично-господарської, національно-територіяльної автономії у федеративнім союзї з названими державами.

Слїдом за сим українська делеґація заявляєть ся проти дальшого істнування дотеперішнїх коронних країв Австрії, чи то ґуберній в Росії, а домагаєть ся нового розмежування областей на основі меж національного оселеня.

Українська делеґація рішуче противить ся змаганням Поляків, щоб до майбутньої польської держави придїлити деякі, як етноґрафічно, так історично українські области (Холмщина, Східна Галичина, Підлясє), й обстає при тім, що сї области можуть бути прилучені тільки до инших українських областей. Рівночасно заявляєть ся за відбудованнем Польщі, але тільки в її етноґрафічних межах при самозрозумілім забезпеченню прав меншости чужонароднїм островам на польській території.

Для береженя національної рівноправности всїх народів має бути при намірен міжнароднїм розємчім трибуналї утворений окремий видїл для охорони прав націй. Кождому народови, що почуватиме себе покривдженим, чи то з боку иншого народу, чи держави, до котрої буде належати, має прислугувати право виступити перед сей видїл зі своєю скаргою і жадати міжнародньої інтервенції.

Українська делеґація заявляєть ся за найскоршим заключенням мира без анексій і воєнних контрибуцій.

Ті народи, на областях котрих вела ся війна, мають бути в повній мірі відшкодовані воюючими державами за понесені страти, оскільки війна не вела ся в інтересї дотичної території, а територія стала ся театром війни не зі своєї власної волї, а з накиненої иншими необхідности.

Делеґація заявляєть ся за приверненнем самостійности Бельґії, Румунії й Сербії при рівночаснім зєдиненню Сербії з Чорногорою.

Щодо Ірляндії та Ельзас-Льотрінґен — належить полагоду сього питання віддати спільному порозумінню безпосередно

інтересованих народів, при чім воля місцевого населення сих країв мусить бути міродатна.

В справі світово-господарських і міжнародно-правних питань українська делеґація прилучаєть ся до виводів нїмецької делеґації з Австрії.

Українська делеґація заявляєть ся з а с к л и к а н н є м з а г а л ь н о г о к о н ґ р е с у робітничих соціялїстичних партій, а л е ж а д а є, щ о б в и с л а н ц я м у к р а ї н с ь к и х соціялїстичних партій Австрії й Росії признано в с ї п р а в а о к р е м о ї н а ц і о н а л ь н о ї с е к ц і ї Інтернаціоналу вже н а с ї м к о н ґ р е с ї, як також у м і ж н а р о д н ї м с о ц і я л ї с т и ч н і м Б ю р і. Уважає дальше за потрібне, щоб на сїм конґресї були заступлені всї національні секції, як їх більшости, так і меншости.

Однозгідними постановами майбутнього конґресу повинна бути сотворена спільна основа для робітництва всїх країв, на котрій то основі соціялїстичні партії повинні підняти енерґічну дїяльність, щоб присилувати воюючих найшвидше заключити загальний мир.

Делеґація висловлює домаганнє, щоб будучий мировий договір скасував постійне військо, запровадив народню мілїцію, призначену тільки для охорони меж держав, перевів загальне розоруженнє й усунув тайну дипльоматію".

Як треба було надїяти ся, кореспонденти міщанських газет, що їх тепер у Стокгольмі цїла громада, пустили в світ всїлякі баламутні, перекручені й невірні вісти про становище та домагання української соціялдемократії.

Між иншим будапештенський „Pester Lloyd" оголосив таку депешу тутешньої своєї кореспондентки: »Домагання Українців«. „Голяндсько-скандинавський комітет нараджував ся вчора з українським висланцем В. Темницьким. Висланець заявив: Найдальшим домаганнєм Українців є зєдиненнє російсько-польських Українців і угорських Малоросів у самостійну державу. Вони не бажають одначе в нїякім разї злуки з Польщею; евентуально могли-б на взірець Хорватії бути прилучені до Угорщини, або приєднати ся до російської конфедерації. Подаєть ся, що число Малоросів в Угорщинї виносить один мілїон. Жадаєть ся комітатів по Береґ. Мінїмальним домаганнєм є тимчасова автономія України, як під культурним, так під полїтичним оглядом та спільні наради в державнім парляментї над фінансовими й заграничними справами; в иншім випадку персональна автономія по думцї ідей, виложених в книзї Реннера".

Сї дивовижні інформації передрукував берлїнський орґан нїмецької соціялдемократії: „Vorwärts".

Щоб баламуцтво не ширило ся в партійних соціялдемократичних кругах, делеґат В. Темницький вислав дня 22-го червня ось таке спростуванне до редакції „Vorwärts-у":

„Поважана Редаціє! 163 ч. Вашого дуже цїнного денника подало п. з. »Домагання Українців" стокгольмську депешу »Pester Lloyd-у«. Домагання української соціялдемократичної партії Австрії, котру то партію я мав честь заступати на конференції з голяндсько-скандинавським комітетом у день 14 червня б. р., подає ся депеша почасти недокладно, почасти невірно й перекручено. Не є се в моїй силї, а через се не може бути моїм наміром слїдити за всїма донесеннями міщанської преси про становище й домагання нашої партії й все невірне простувати; одначе дуже багато залежить менї на тім, щоб соціялїстична преса подавала тільки згідні з правдою інформації. Щоб отже протидїлати поширенню мильних поглядів у партійних кругах про наше становище, прошу оголосити ось яке моє спростуванне:

Невірне се, буцїм наше найвище домаганнє—се зєдиненнє „російсько-польських Українців" і угорських „Малоросів". В дїйсности нема на світї анї „російсько-польських" Українців анї угорських „Малоросів", — є тільки поверх 30 мілїонів Українців на російській Україні, коло три з половиною мілїона Українців в австрійськім короннім краю Галичинї, коло 300.000 Українців в австрійськім короннім краю Буковинї й коло 500.000 Українців у північній Угорщинї. Нашим домаганнєм є, щоб усїх тих між трьома державами (Австрія, Росія, Угорщина) роздїлених Українців зєдинено в одній під полїтичним і господарським оглядом самостійній державі.

Що ми не хочемо в нїякім випадку бути прилучені до Польщі, — се нетільки цїлком вірне, але й самозрозуміле, бо поперше через прилученнє до Польщі не осягнено-б бажаного цїлим народом зєдинення, а тільки дальший новий поділ українських областей; подруге бути віддїленими від Австрії або революційної Росії і прилученими до Польщі— значило-б попасти зпід дощу під ринву!

Чому одначе поверх тридцятьшістьмілїонова нація Українців мала-б бажати прилучення до десятимілїонових Угрів і попасти в таку залежність, як Хорватія, від угорських олїґархів, сього не потрапить зрозуміти нїякий здоровий людський мозок хиба з виїмкою опанованого манїєю великости мозку мадярських міщанських кореспондентів!

Наше мінїмальне домаганнє — то повна культурна, полїтична й господарська автономія в С о ю з ї Н а ц і о н а л ь н и х Д е р ж а в Австро-Угорщини, як також в такім самім С о ю з ї Н а ц і о н а л ь н и х Д е р ж а в — Р о с і ї. Ми домагаємо ся отже, щоб Австро-Угорщину перетворено в союз національних держав, а й нову Росію щоб побудовано яко такий союз, при чім в однім і другім союзї держав українські области, приналежні до нього, мають бути зєдинені й творити по одній Союзній Державі.

Щодо персонально-національної автономії по думцї ідей, виложених у книзї Реннера — жадаємо її приложення для національних меншостей в кождій національній союзній державі, що мають потворити ся повищим способом. Національних меншостей не можна оминути в державах, побудованих на етноґрафічних основах, а персонально-національна автономія буде найлїпшим забезпеченнєм національних прав меншостям.

Зрештою відсилаю до комунїкату голяндсько-скандинавського комітету, оголошеного в 140 ч. стокгольмського „Social-Demokraten" з 19 червня б. р. про вступні наради між українською делеґацією і комітетом. Наразї сей комунїкат є одиноким достовірним джерелом, з котрого можна черпати потрібні відомости про становище української соціялдемократичної партії до справ, порушених квестіонарем голяндсько-скандинавського комітету. — Пересилаю сердечний партійний привіт — Володимир Темницький, висланець української соціялдемократичної партії Австрії. Стокгольм, 22 червня 1917".

Письмо Володимира Темницького до Ради робітничих і салдатських депутатів у Петрограді.

Висланець української соціялдемократичної партії Австрії на міжнародню соціялїстичну конференцію в Стокгольмі Володимир Темницький звернув ся до Ради робітничих і салдатських депутатів у Стокгольмі з таким письмом:

Товариші! У відповідь на Ваш заклик, звернений до соціялдемократичних партій всїх країв, зі запрошеннєм їх до участи в міжнароднїй соціялїстичній конференції, яку Ви скликуєте до Стокгольму межи 28 червня і 8 липня, маю честь іменем української соціялдемократичної партії Австрії заявити, що наша партія дуже радо годить ся взяти участь у скликаній Вами загальній міжнароднїй конференції і вітає щиро Вашу ініціятиву яко багато обіцюючий ступінь до віднови, відбудови й поновного скріплення міжнародньої солїдарности пролєтаріяту.

Український освідомлений пролєтаріят в Австрії відносив ся все з найбільшою симпатією до російського пролєтаріяту та з правдивим подивом слїдив за боротьбою російського робітництва проти темного царизму та його прислужників.

Нетільки симпатією і подивом для Вас і Вашої героїчної роботи були все наповнені наші серця і наша думка,

але й наші руки помагали Вам у святій Вашій праці, як і де тільки була спромога.

Від десятків літ стояло українське робітництво та його орґанізації в Галичині та на Буковині у близьких товариських зносинах з тими революційними дїячами Росії, котрих царська самоволя та люта жорстокість царських прислужників виперли поза межі Росії.

На нашій землї находили вони все сердечний захист. У кругах наших партійних товаришів являли ся все цїлі гурти людей, що, уважаючи справу російської революції своєю справою, нетільки не жалїли труду для сього великого дїла, але не лякали ся і жертв.

У нашім Львові, в наших Чернівцях творили ся при нашій живій участи та співробітництві осередки революційної пропаґанди в Росії. Між нами свого часу жили, рука об руку з нами працювали, спільним напруженнєм ума обдумували пляни роботи ті Ваші товариші, що мов огненні стовпи визначували революції шлях до побіди! Ясно живуть іще в нашій памяти і, як святі, зберігають ся в наших серцях постати Ваших Карповичів, Каляєвих і цїлої плеяди инших!

Вашу справу ми уважали своєю і трудили ся для неї по нашим силам так, як для своєї.

Тому вітаємо Вас найщирійше з побідою революції, з поваленнєм крівавого царизму, з побідою молодої російської свободи!

У Вашій робітничо-салдатській Раді вітаємо тих, що, поваливши ненависний, опертий на кривдї й неправдї, на темноті і неволї царський лад, заведуть в Росії новий лад, опертий на правдї та справедливости, на рівности, свободї й демократизмі, осяяний світлом соціялїстичних ідей!

Вітаємо Вашу побіду так щиро, сердечно й радісно, як вітали би свою власну, бо знаємо, що Ваша побіда, добута при визначнім співробітництві українського робітництва й українських салдатів, принесе й українському народови в Росії, нашим найблизшим братам по крови, думцї та змаганням, повну свободу, широку незалежність і далекойдучі можливости вільного розвитку!

Ми найглибше переконані, що з Вашою побідою зникла раз на все Росія національного гнету, обмежень, переслїдувань і насильства; віримо найсильнїйше, що Ви, товариші, сотворите нову Росію — союз свобідних, рівноправних, незалежних народів! А в тім союзї наша Україна займе таке місце, яке колись визначив її був незабутнїй Богдан Хмельницький і яке належить ся їй слушно та справедливо нетільки на основі історичних актів, але на основі її сили, значіння, людського й річевого багацтва та на основі однодушних і одностійних жадань і змагань цїлого українського народу, де і серед яких обставин він не жив би!

Висловлюючи тверду віру, що саме тим шляхом Ви, Товариші, попровадите перебудову Росії, вітаємо Вас яко перших справдїшнїх піонірів ідеї перетворення цїлої Европи у федерацію свобідних, незалежних, рівноправних народів, бо така тільки федерація дасть ґарантії вічного мира, виключить потребу й можливість війни, забезпечить усїм мешканцям Европи розвиток до найкращого й найлїпшого.

Тож, Товариші, вступайте сміло і рішуче на сю дорогу! Вам товаришитимуть симпатії, любов і найкращі бажання нетільки нашої рідної України, нетільки всїх народів Росії, — але всїх народів Европи, цїлого людства!

Таким своїм кроком Ви покажете світови шлях до правди й добра та наблизите свою частину світа, нову Росію, до вселюдського ідеалу.

Такий Ваш вчинок буде чимось більшим нїж прискореннєм кінця війни, — він буде першим кроком до запевнення людству вічнотривалого мира, буде рівночасно розвиненнєм і усовершенненнєм Вашого гасла — мир без анексій, без контрибуцій, на основі права народів до самоозначення. В тім переконанню, що пролєтаріят Росії, як своїм гаслом до мира дав основу робітничим партіям навязати наново спільну соціялїстичну міжнародню працю для загального добра людства, так і в дальшім розвиненню ідеї мира визначить нові шляхи пролєтарської політики, що доведуть дорогою свобідної федерації народів до тривалого помирення народів і звязання їх у загальний братнїй союз, кличемо: Хай живе російська революція! Хай живе російський пролєтаріят, хай живе ідея вічнотривалого помирення народів! Хай живе на тій ідеї збудована федеративна республика Росії! За українську соціялдемократичну партію Австрії Володимир Темницький, делеґат партії на міжнароднїй соціялїстичний конґрес у Стокгольмі. Стокгольм, 24 червня 1917 р.

Вісти.

Союз української державности у Київі. „Новое Время“ з 14 червня н. ст. доносить з Київа, що там відкрив ся новий український зїзд, від марта дванадцятий. На сім зїздї перший раз виступала нова українська орґанізація, а саме Союз української державности, представник котрого офіцер Павелко так виложив завдання Союза: „Тодї, коли український народ виступив на свій історичний шлях, він заявив, що сам хоче в своїй хатї мати свою волю. Його змагання до самостійности не могли викорінити століття переслїдувань. Змаганнє до самоозначення і самостійности є в кождого здатного до життя народу. Народ може істнувати тільки в межах своєї держави й зараз, скоро тільки впали кайдани вікової неволї, український народ рішуче заявив, що на українській землї може бути паном тільки він один. Український народ не може допускати й думки, щоб хтось став йому поперек дороги. Тепер ясно, що московський народ нас не зрозумів і не може зрозуміти. Московський народ хоче лишити ся господарем на нашій землї, бажає далї панувати, а нам лишає становище раба. Се приневолило Союз української державности шукати инших шляхів. Новий шлях—се самостійна українська республика, що може вступати в союзи з иншими державами по своїй уподобі. Наш Союз буде бороти ся усїма силами, щоб добити ся самостійности України й до сеї боротьби закликує усїх. Тільки шляхом самостійности вдасть ся нашому народови добути собі й волю й землю“.

Резолюція юнкерів-Українців. „Русское Слово“ з 14 червня н. ст. доносить з Київа: Утворений у Київі Союз Юнкерів ухвалив отсю резолюцію: „Не маючи досї відповіди на свою заяву з бажаннєм служити в українськім національнім війську, Всеукраїнський Юнкерський Союз постановив відмовити ся від усїх вакансій у неукраїнських частях і не на території України та жде вакансій тільки від Українського Військового Ґенерального Комітету“.

Останнї вістки з України. Під заг. „Бажання Українців“ подає „Frankfurter Zeitung“ у ранїшнїм виданню з 27 червня таку відомість від свого стокгольмського кореспондента: „Як доносять з Київа, поки-що там привернено спокій. Війська, стягнені з фронту, перейняли охорону державного банку й публичних будинків. Тимчасове правительство заповіло висланнє кількох своїх заступників до Київа, щоб нарадити ся з українським селянським комітетом і військовими делеґатами над основами відокремлення України в межах російської держави. Пропозиції заразом з плянами автономії инших інородцїв мають предложити будучим національним зборам. Керенский звелїв повідомити український комітет, що він відкликує заборону українського військового зїзду. Зїзд висловив обуреннє всїм тим так званим незалежним Українцям, що досї відмовили ся признати ухвали української військової орґанізації“.

Тимчасове правительство, як доносить П. Т. А., звернуло ся до народу України з покликом, у котрім заявило, що воно все старало ся дійти до порозуміння з політичними партіями й соціялдемократичними орґанізаціями України в справі реформ, які можна-б і треба-б сформулувати на будуче, щоб забезпечити всї права народу України аж до часу скликання Установчих Зборів.

У поклику стоїть: „Брати України! Не йдіть зловіщим шляхом до роздвоєння увільнених сил Росії! Не відривайте ся від матернього краю та не вносіть розбрату в спільну армію у хвилї великої небезпеки! Не вносіть незгоди та братовбійства в ряди нації в тій хвилї, коли вона повинна бути тїсно звязана з собою, щоб оберегти край від мілїтарного розторощення і запанувати над внутрішнїми трудностями. Через вашу нетерплячку й нагальність, щоб уже тепер закріпити полїтичний режім України, не завдавайте смертного удару цїлій державі й собі самим, бо загибіль Росії була-б також вашою загибілю!“.

Як доносить стокгольмський кореспондент до ранїшнього видання „Frankfurter Zeitung“ з 2 липня, петроградська преса живо займаєть ся покликом українського (селянського) зїзду до українського народу без огляду на тимчасове російське правительство, котре не є в силї удержати ладу, узяти в свої руки справи краю.

„Рѣчь“ називає проклямацію лихим дотепом, у найгіршім разї звеном у ланцюзї нїмецьких спроб розшматкувати Росію. Правда, поклик говорить, що Україна не хоче зірвати з Росією і бажає нове українське законодавство переложити на будучі російські національні збори, все-таки се незаперечений факт, що так звана Українська Центральна Рада виповіла послух тимчасовому правительству й проголосила себе саму правительством. Ще покажеть ся, чи тимчасове правительство, котре упораєть ся з гурмою максималїстів, збереже Росію перед розпочатим розшматкуваннєм її. Для тимчасового правительства безумовно необхідно тепер ужити всїх засобів сили супротив Українців, котрі тепер хочуть довершити того, чого досї не могли осягнути Нїмці.

„Новое Время“ пробує говорити про українську справу в іронічнім тонї, але з нього виразно видко неспокій часописи. Часопись сподіваєть ся, що правительству вдасть ся без особливих утрат вийти зі слїпої вулиці, куди дістало ся наслїдком української справи.

Також петроградський зїзд делєґатів робітничих і салдатських рад займав ся теперішнїм загостреннєм української справи. Українці Михальський і Ткаченко назвали невідповідною дотеперішню виминаючу тактику ради робітничих депутатів у національній справі, щоб скріпити силу демократії, й домагали ся негайної згоди зїзду на твореннє українських шкіл і полків. Фракція інтернаціоналїстів заявила ся за повною автономією України й незалежністю Фінляндії.

І „Svenska Dagbladet“ доносить з Гапаранди, що петроградські часописи займають ся у передовицях проклямацією українського військового зїзду й Української Центральної Ради до народу України, в котрій повідомляють про замір самим порядкувати справи на Україні без огляду на російське тимчасове правительство. Найбільша часть часописей, між ними „Новое Время“, говорять про справу холоднокровно або зневажливо. Одначе деякі признають, що київська проклямація представляє собою поважну державну проблєму. Незвичайно нагально звертаєть ся против Українців „Рѣчь“. Українська Центральна Рада — пише часопись — своєю проклямацією проголосила Україну дїйсно відірваною від Росії. А се є звеном у плянах Нїмеччини розшматкувати Росію. Цїлий російський народ з виїмкою горстки большевиків як найрішучійше виступить проти того, колиб правительство мало показати ся слабим против успіхів пропаґанди Союза визволення України. З дальших донесень „Svenska Dagbladet“ довідуємо ся, що виступи Михальського й Ткаченка були відповідю на реферат Войтинского, котрий у національній секції петроградського союза делєґатів робітничих і салдатських депутатів запротестував проти сепаратистичних змагань національностей, як і проти домагання утворення національних армій.

Зі Стокгольму доносить австрійське кореспонденційне бюро, що збори українських правників у Київі проголосили судівництво на Україні незалежним від російського правительства та признали українську мову мовою судових розправ.

Як доносить П.Т.А., тимчасове правительство ухвалило вислати на Україну окрему комісію, що на місцї має поінформувати ся про положеннє. Комісія складатиметь ся з найпопулярнїйших особистостей і найголовнїйших заступників полїтичних партій і орґанізацій.

Вкінцї, щоб і гумористики не бракувало, подаємо телєґраму кореспонденції антанти „Північ-Полудне“: Київська преса осуджує проголошеннє самостійности України й твердить, що таке проголошеннє плянували вже в мартї особи, що до останнього часу стояли в австрійській службі.

Київські Росіяне ставляють опір українським домаганням. „Новое Время“ з 12 червня н. ст. доносить з Київа: Південно-російський демократичний союз, обговоривши останнї прояви українського руху у звязку з висланнєм української делєґації до Петрограду, післав до тимчасового правительства, до петроградської Ради робітничих і салдатських депутатів, до селянського зїзду, голові комісії в справі підготування Установчих Зборів і членам Державної Думи півдня Росії таку телєґраму: „Південно-російський демократичний союз, занепокоєний відомостями про майбутнє оповіщеннє автономії України, гадає, що сю справу можуть розвязати лишень Установчі Збори та плєбісцит цїлого населення південної Росії. Оповіщеннє автономії тимчасовим правительством було-б неправним актом, бо нїчим не доведено, що більшість Малоросів солїдарна з Центральною Українською Радою“.

Таж газета з 13 червня н. ст. доносить з Київа: Виконавчий комітет громадських орґанізацій (переважають в нїм Росіяне. Ред.), обговоривши автономні домагання Центральної Української Ради, делєґація якої находить ся в Петроградї, вислав до помічника мінїстра внутрішнїх справ Щепкина телєґраму, в якій просить повідомити його про рішеннє в українській справі, прийняте нарадою, й дати виконавчому комітетови можність ще перед передачею сеї справи на розгляд тимчасовому правительству висловити свій погляд. На засїданню сконстатовано, що представники українських орґанізацій фактично виступили зі складу виконавчого комітету громадянських орґанізацій, переставши приходити на його засїдання. В жаданнях української орґанізації комітет бачить бажаннє одної нації сконцентрувати власть у своїх руках.

Склад президії Українського Військового Ґенерального Комітету. Як доносить „Кіевская Мысль“ з 9 червня н. ст., відбуло ся в залї Педаґоґічного Музею засїданнє Українського Військового Ґенерального Комітету. До президії вибрано: полковника Пилькевича, матроса Письменного, військового урядника Петлюру й прапорщика Полозова, до секретаріяту: Горемику, Потишка, Чернявського; скарбником Певного.

Депутація Українців до Петрограду. Таж часопись доносить, що на засїданню Українського Військового Ґенерального Комітету вибрано депутацію з 4 людей для поїздки до Петрограду в цїли познайомлення правительства з ухвалами українського військового зїзду й виєднання по можности скорої реалїзації тих ухвал. У склад депутації увійшли полк. Пилькевич, прапорщик Чернявський, матрос Письменний і салдат Ровинський. Разом з депутацією ґенерального Комітету їдуть члени Центральної Української Ради: Єфремів, Винниченко, Ковалевський, Барановський, Одинець, Степко, Снїжний і Сторубель.

Український Військовий Клюб і залога Камінця Подільського послала телєґраму князеви Львову й Керенскому з жаданнєм негайного оповіщення акту про признанне автономії України, українізації армії та призначення окремого мінїстра для справ України (Р. С.).

Українське зібраннє у Київі під охороною українських баталїонів. Петроградські часописи доносять, що у Київі знову відбуло ся масове зібраннє Українців. Коли полїція ще раз пробувала заборонити віче, вмішали ся у справу

українські баталіони й заявили, що наради зборів відбувають ся під їх охороною. Опісля поліція мусїла забрати ся.

Петроградський зїзд делеґатів рад робітничих і салдатських депутатів у національній справі. П. Т. А. доносить, що всеросійський зїзд делеґатів рад робітничих і салдатських депутатів прийняв ухвалу в національній справі, в котрій стоїть: Розвязка сеї справи підлягає тільки Установчим Зборам. Одначе міжтим тимчасове правительство повинно негайно видати тимчасові закони, які признали-б усїм народностям, що заселюють Росію, право розпоряджувати ся своєю політичною будуччиною й орґанїзувати її відповідно до свого бажання, а так само докладно означити урівноправненнє мов, причім російській мові лишаєть ся застережена роля урядової мови.

Прилученнє Холмщини до України. „Новое Время“ з 10 червня н. ст. доносить з Костроми, що евакуовані корінні мешканцї холмської ґубернії на загальних зборах одноголосно висловили бажанне, щоб Холмщину й Підлясє прилучити до України на основах автономности.

Про Білу в Холмщинї, де почала виходити українська часопись, пишуть нам: Під час маєвої офензиви 1915 р. попали менї в одній школї річники „Холмск-ої Руси“. З цїкавістю переглядав я число за числом. Зокрема-ж цїкавили мене дописи з сїл та містечок. В що другім, третїм числї була допись про Білу. На їх підставі виробив я собі такий погляд, що в Білій стрінув польський Drang nach Osten (напір на схід) на українську скелю. Читальня громадила щораз більше членів також і таких, які були латинського обряду. За них головно йшла боротьба, бо Польща стояла на основі: cuius religio, eius regio (чия віра, того власть). Ширенне „Холмск ої Руси“ причинило ся без сумнїву до скріплення православя, а заразом українства на західних, найбільш загрожених окраїнах.

Др. В. Ґ.

Український рух в Росії й Поляки. Краківська „Nowa Reforma“ в 295 ч. у передовицї „Українські змагання в Росії“, де називає стихійний український рух в Росії найбільшою несподіванкою сеї війни, так оцїнює його у відношенню до Поляків: „Для нас, Поляків, у теперішнїм укладї відносин такий український рух представляє так само плюси, як і мінуси. Перші містять ся в тім, що спричинене українським сепаратизмом розбитте Росії забезпечило-б нас раз на все перед небезпеками, які грозили-б нам від усякої царської чи республиканської російської імперії. А мінуси, і то дуже великі, містили ся-б у тім, що наш спір з Україною мусїв би загострити ся і поширити ся на цїлу довжину нашої етнічної з нею сумежности. Росія яко наша суперниця на сході усунула ся-б на дальший плян. Осередок, що по тім боцї кермує тим спором, переніс ся-б з Петрограду чи Москви до Київа, а тут був би він з цїлого ряду психольоґічних і традиційних причин значно сильнїйший нїж чисто бюрократичний петроградський чи московський. Зрештою для наших національних меншостей, що опирають ся на Україні головно на великій польській власности, українська республика була-б далеко небезпечнїйша нїж якесь російське правительство. Бо тут знову поруч усїх моментів чисто суспільної і економічної природи дїлали-б з окремою силою психольоґічні моменти, які випливають з наново оживленої традиції боротьби й ненависти проти — польських панів“.

Злученнє австрійської України в одну адмінїстраційну цїлість. „Новое Время“ з 10 червня н. ст. подає телеґраму з Женеви про новий адмінїстраційний поділ Австрії. Між иншим стоїть тут, що Галичину задумують поділити на дві части, а з них східну злучити з Буковиною і вони будуть творити одно королївство під назвою волинсько-володимирського під військовою управою. Галичина й Буковина будуть у такій політичній залежности від Австрії, в якій у теперішнїй час находить ся Хорватія від Угорщини.

Всеукраїнський селянський зїзд. „Биржевыя Вѣдомости“ з 13 червня н. ст. подають таку телеґраму П. Т. А. з Київа під датою 11 червня: Відкрив ся всеукраїнський селянський зїзд. Прибуло коло 1500 делеґатів. У зїздї беруть участь проф. Грушевський, письменник Винниченко й инші.

— „Биржевыя Вѣдомости“ з 14 червня н. ст. подають таку телеґраму П. Т. А. під датою 13 червня н. ст.: Всеукраїнський селянський зїзд у справі відношення до правительства постановив прилучити ся до домаганнь Української Центральної Ради, зложених в її деклярації, жадати від тимчасового правительства негайного задоволення сих домаганнь, поручити Центральній Українській Радї вкупі зі Всеукраїнською Радою селянських депутатів виробити проект статуту автономії України й федеративно-демократичного ладу російської республики та негайно скликати зїзд представників инших народів і областей, котрі добивають ся федеративно-демократичного державного ладу. Зїзд висловив ся за негайною українїзацією всїх самоуправ і інституцій України.

В справі війни постановлено домагати ся від правительства мира без анексій і контрибуцій на основі самоозначення народностей. З огляду на згоду союзників переглянути воєнні договори, заключені царським правительством, зїзд уважає необхідним, аби тимчасове правительство вкупі з союзниками негайно виробило й оповістило умови, на яких вони годять ся заключити мир. Крім того зїзд висловив ся за обовязковою участю представників українського народу на мировім міжнароднїм зїздї.

Ухвали волинського селянського зїзду. „Русское Слово“ з 8 червня н. ст. доносить з Житоміра: Сьогодня скінчив ся селянський волинський зїзд. Узяло в нїм участь біля 1500 осіб. Прийнято резолюції про переданнє цїлої землї без викупу в руки працюючого народу, про скасуваннє приватної власности на землю та про рівне користанне землею. Окрім того зїзд признав необхідним передати в завідуваннє земельних комітетів секвестровані маєтки бувших нїмецьких кольонїстів. У справі двердих цїн на хлїб ухвалено просити негайного заведення твердих цїн на предмети ужитку. Земства, ґубернське та міське, постановлено скасувати. Замість них ухвалено вибрати окремі ради, повітову, сїльську та ґубернську.

Ухвали харківського ґубернського селянського зїзду в земельній справі. „Биржевыя Вѣдомости“ з 12 червня н. ст. пишуть, що харківський ґубернський зїзд селянських депутатів ухвалив таку резолюцію в земельній справі: 1. Приватна власність на землї касуєть ся на завжди. Всї землї в приватнім посїданню, державні, монастирські, церковні та всї инші стають громадянським добром. 2. Користувати ся землею можуть тільки ті, хто буде оброблювати її своєю працею особисто, родиною або спільно з иншими, але без наємної праці. 3. Всї землї, як у приватнім посїданню, так і инші повинні перейти у всенароднє користанне без жадного викупу. 4. Загально-народнїй земельний фонд дістаєть ся в завідуваннє місцевих окружних і центрального орґану народньої самоуправи. 5. Надра землї, лїси, ріки, озера і ин. стають загально-народнїм добром; форми користування ними установлюють центральні законодатні орґани. 6. Загальні принципи земельного законодавства, що обовязують усю державу, установлюють Установчі Збори, а подрібне розробленнє земельних законів згідно з умовами місцевого життя полишаєть ся автономним одиницям, на Українї — Українському Соймови. Остаточне порішенне земельної справи установить ся на Установчих Зборах. Закликуючи трудове селянство здержати ся від самовільних захватів землї, ґубернська рада селянських депутатів вказує заразом на необхідну потребу участи зорґанїзованого селянства в установленню умов аренди землї, найму сїльсько-господарських робітників і контролї над веденнем сїльського господарства, а також контролї над рубанням лїсів.

Українська ґімназія у Полтаві. „Биржевыя Вѣдомости“ з 9 червня н. ст. подають телеґраму П. Т. А. з Полтави під датою 7 червня: Надзвичайне зібраннє полтавського повітового земства, поділяючи змагання Українців відкрити у Полтаві українську ґімназію, ухвалило поробити заходи, щоб передати сїй ґімназії будинок і інвентарь полтавського „Інституту для благородних дївчат“ і асиґнувало для ґімназії на перший рік 10.000 рублїв.

Український концерт-віче в Петрограді. „Новое Время“ з 10 червня н. ст. доносить, що петроградський комітет української партії с. р. уладив 11 червня н. ст. в оперній залї „Народнього Дому“ український концерт-віче при участи артистів Маріїнського театру, Музикальної драми, Народнього Дому, українського хору й бесїдників партії.

Установчі Збори. Як доносять телеґрами П. Т. А., комісія, якій поручено виробленнє закону про вибори до Установчих Зборів, установила число депутатів на 800, а саме одного депутата на 200.000 мешканців. Кожда ґубернія творитиме виборчу округу, котра висилає найменше пятьох депутатів. Міста Петроград і Москва творитимуть окремі виборчі округи. Зійдуть ся Установчі Збори в осени дня 13 жовтня.

Висліди виборів до районних дум у Петрограді. Крім головної Думи на цїле місто заведено в Петрограді ще 9 районних дум. Недавно відбули ся вибори до сих дум на основі загального виборчого права й пропорціональности виборів. Висліди такі: всї відтїнки й комбінації соціялїстів, крім соц. дем. большевиків, дістали 389.932 голосів і 372 місць в радах, соціялдемократи-большевики 107.760 голосів і 105 місць, кадети 152.719 голосів і 157 місць, инші ґрупи правійші кадетів 13.591 голосів і 14 місць. Всїх голосів подано 664.000, всїх радних (гласних) вибрано 648. З сїх вислідів виборів бачимо, що несоціялїстичні елємснти дістали в районних радах ледво одну четвертину місць (26%), решту місць здобули соціялїсти, в тім максималїсти-большевики 16% загального числа виборних радних. Російські часописи відмічають, що вибори відбували ся при повній пасивности поміркованих елєментів і при галасливій аґітації, що межувала часто з терором, з боку найкрайнїйших соціялїстів.

Національно-полїтичні домагання всеросійського зїзду сіонїстів. На зїздї сіонїстів, як доносять „Биржевыя Вѣдомости“ (з 13 червня н. ст.), в справі національно-полїтичних домаганъ Жидів у Росії мав реферат І. Бруцкус. Він указав, що зріст сіонїзму в Росії доказує тїсний звязок сього руху з европейською історією, культурою і економією. Перед сіонїзмом стоять три завдання: культурне відродженнє жидівства, соціяльний переворот в економічнім укладї жидівства й полїтична орґанїзація жидівського народу. Основним маточником жидівської національної орґанїзації повинна бути жидівська громада, а орґаном усього російського жидівства — всеросійська рада. Серед громади сіонїзм яко дрібно-буржуазійна партія стане в оборонї інтересів працюючих мас. Сіонїстична орґанїзація повинна стати полїтичною партією і вступати в бльок зиншими загально-російськими орґанїзаціями, з котрих найблизше з усїх до сіонїзму стоять народницькі партії.

В справі поправи долї полонених. Як подають „Биржевыя Вѣдомости“ з 10 червня н. ст., всеросійський офіцерський зїзд у Петрограді прийняв резолюцію в справі помочи російським полоненим. В резолюції вказано між иншим на необхідність звернути ся до демократії усього світа в справі режіму для полонених, який істнує в Австро-Угорщинї й Нїмеччинї, а до правительств тих країв — з домаганнєм установити режім, який забезпечував би полоненим відповідні права. З огляду на те, що дипльоматичними зносинами російському правительству не вдало ся досї істотно поправити долю російських полонених, зїзд настоював на негайнім приложенню відповідного режіму до полонених у Росії. На кінцї підчеркнено бажаність найширших асиґновань на справу помочи полоненим і пороблення всяких заходів у справі поширення виміни та збільшення числа інтернованих у невтральних краях.

Потрібні друкарські складачі-полонені. Звертаємось до наших читачів полонених розшукувати й подавати нам адреси товаришів полонених, що працювали в друкарнях і вміють добре складати (набірати). Треба читко писати імя й назвище, особистий нумер, назву табору й почтову адресу сих полонених складачів та присилати до редакції Вістника Союза визволення України у Відні. — Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina, Wien VIII, Josefstädterstraße 79, T. 19.

Полонені на українські школи в зайнятих землях. Друге число „Рідного Слова“ в Білій подає виказ жертв полонених, зібраних в українських таборах у Нїмеччинї й пересланих редакції часописи з призначеннєм на українські школи 1777 марок 73 ф. і на виселенців 522 марки 27 ф.

Бібліоґрафія.

В. Левинський. Царская Россія и украинскій вопросъ. Женева, 1917. Стор. 104+(4). Ціна 1·50 фр.

Зміст: Передмова. 1. Історична боротьба Москви й Польщі за володїннє над Україною. 2. Українська народність в рямках російської державности. 3. „Завершенне дїла“ великого князя Івана Калити. 4. Великоруське громадянство й українська справа. 5. Вплив російської державности на українську національну думку. 6. Закінченнє. — Книжка видана на складку українських соц. дем. робітників Канади.

Спомини з терневої дороги Преосвященого Митрополита Андрея гр. Шептицького. Видання Товариства св. Апостола Павла. Ч. 16. Львів 1917. Стор. 64. Ц. 1 кор.

Зміст: І. Царська тюрма. ІІ. Труди Преосв. Митрополита для нашої церкви і народа. ІІІ. Події на початку війни. Становище Преосв. Митрополита. ІV. Події у Львові по приходї Росіян. Увязненнє Митрополита. (Перше вивезенне Митрополита. Проповідь-Преосв. Митрополита в Успенській церкві. Друге вивезенне і заславнне Преосвященого Митрополита). V. Доля Преосв. Митрополита на заславню. VI. Як відчув наш нарід заславнне Преосв. Митрополита. VII. Освободженне Преосв. Митрополита і побіда доброї справи. До збірки додано кільки віршів Евгена Мацелюха „На привіт пастирю“.

Куплю українсько-нїмецький словник. Dr. Vl. Vopršálek. K. Hötzendorfstr. 23. Budweis.

В адмінїстрації „Вістника С. В. У.“ можна набути отсї книжки видавництва „Відродженнє“:

Ів. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. Наталка Полтавка	Ціна 60	сот.
Гр. КВІТКА-ОСНОВЯНЕНКО. Перекотиполе . . .	„ 40	„
Ів. ФРАНКО. До світла	„ 40	„
В. ВИННИЧЕНКО. На пристані	„ 40	„
М. ГРУШЕВСЬКИЙ. Про укр. мову й укр. школу .	„ 48	„
М. ПОРІЇ. Про автономію України	„ 60	„
Б. СВІДЕРСЬКИЙ Економічні нариси	„ 80	„

Бібліотека Полоненого. Серія перша:

Взірцї української літератури в російськім перекладї.

Иванъ Франко. Моисей. З передм. й портр. автора. Ц. 1 К

О. Кобецъ. Пѣсни плѣнника. Ціна 20 с. з пересилкою 25 с.

Тимже накладом вийшли **портрети** В. Винниченка, Б. Грінченка, М. Грушевського, М. Драгоманова, О. Кобця, Ольги Кобилянської, М. Коцюбинського, Ів. Нечуя-Левіцького, В. Стефаника, Лесї Українки, Ів. Франка і Т. Шевченка. **12 карток-портретів 1 кор. 20 сот.**

Замовляти на адресу: *P. Djatlow, Josefstädterstr. 79, 14; Wien.*

Просимо усїх наших Читачів ласкаво вирівняти залеглости, відновити передплату на другий піврік і зєднувати нам нових передплатників серед своїх знайомих. При змінї адреси необхідно висилати 50 сот.

Коли заходить трудність при висилцї грошей, можна усякі квоти висилати почтовими марками.

Тим, хто не вирівняє залеглости й не відновить передплати, здержить ся висилку Вістника. Адмінїстрація.

Зміст: Російське правительство відкидає домагання Української Центральної Ради. — Чи перед українською військовою революцією? — Кубанське й донське козацтво. — Голос Француза в українській справі. — Др. М. Лозинський. Доля Івана Франка. — Ярослав Весоловський. — ...к. Поклін евакуованих Волинців Тарасови Шевченкови. — В. Темницький. Міжнародня соціялїстична конференція в Стокгольмі. Становище українського делеґата з Австрії на соціялїстичній конференції в Стокгольмі. Письмо до ради робітничих і салдатських депутатів у Петрограді. — Вісти. — Бібліоґрафія.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарнї Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів, піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. **Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.**

Редаґує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Микола Троцький.**

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адмінїстрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

IV рік. Ч. 29. Відень, 15-го липня 1917. Ч. 159

ПРОСИМО ВІДНОВИТИ ПЕРЕДПЛАТУ, ИНАКШЕ ЗДЕРЖИТЬ СЯ ВИСИЛКУ ВІСТНИКА.

Записка Української Центральної Ради тимчасовому правительству.

„Кіевская Мысль“ з 9 й 10 червня н. ст. друкує за „Новою Радою“ текст деклярації делеґації Української Центральної Ради, яку надрукувала „Нова Рада“ під заголовком „Особливій увазї тимчасового правительства й російської демократії“. Ось текст сеї записки.

„Зріст українського руху, що так інтензивно проявив ся в днях революції, вимагає нових метод для його оцїнки, нових підхідних шляхів, не говорячи вже про саме фактичне познайомленнє з його висловом. Міжтим у сїй сферї лишило ся все по старому й російські громадянські круги в більшости стають на давнї неозначені позиції.

Се вже й тепер сумно відбиваєть ся на взаїмних відносинах двох братнїх народностей, а на будуче грозить се дуже й дуже небажаними компліґаціями, а щоб їх усунути та злагіднити, обидві сторони повинні поробити заходи державного та громадянського значіння.

Для людей, що мало познайомлені з історією і характером українського руху, зовсїм незрозумілий той розмах, котрий проявив він зараз у перших днях революції. То, що уважало ся справою невеличкого гуртка інтелїґенції, нагло прибрало масовий характер: національні гасла й домаганнє стали дуже популярними в народнїх масах. Се пояснюєть ся тим, що український рух, у своїй істотї глибоко демократичний, все стояв на ґрунтї народнїх потреб, широко охоплюючи їх, і все говорив доступною і зрозумілою народови мовою про його власні інтереси. Ось чому від самого початку свобідного життя став сей рух орґанїзуючою силою, споєннєм, ось чому до нього прилучали ся щораз більші сили народу, справедливо бачучи саме тут ґарантію здїйсненнє своїх загально-людських і національних потреб і домагань. Відроджена українська преса щоденно приносить вістки про те, як серед українських мас все більше й більше проявляєть ся громадянська та національна свідомість: українське село орґанїзуєть ся під гаслами, виставленими українським рухом. Про те саме говорять дуже численні й многолюдні зїзди, що відбувають ся на Україні в останнїм часї: кооперативні, Селянського Союза, військові, національні в широкім змислї слова, педаґоґічні, партійні і т. ин. Сї зїзди представляли в цїлости мілїонову масу (один військовий зїзд у Київі представляв собою — 993.400 зорґанїзованих салдатів) і в розвязцї національних завдань виявили себе одною спільною всїм душею.

При всїм неоднаковім складї їх учасників усї названі зїзди однодушно сходять ся в національних домаганнях, як політичних (автономія і федерація), так і культурних (украïнїзація школи, громадянських інституцій і т. ин.) і признають своїм найвищим національним орґаном Українську Центральну Раду у Київі. Центральна Рада оснувала ся в перших днях революції з цїлю надати орґанїзаційні форми стихійному рухови на Україні.

Находячи ся в осередку руху, вона дїйсно послужила тою орґанїзаційною основою, коло котрої почали збирати ся українські сили. Вона зуміла виробити й поширити популярні та зрозумілі для народу гасла нового державного ладу та здобула значінне дїйсного національного представництва на Україні. Зокрема се стало на твердий ґрунт потім, як на многолюднім зїздї представників усїх зорґанїзованих сфер українського народу, котрий відбув ся у Київі у Великодню неділю, обновлено Центральну Раду й доповнено її новими силами. В даній хвилї вона є виборним орґаном національного представництва на Україні, авторитет і значінне якого лежить у загальнім признанню його демократичними кругами українського населення.

Сьогодні, здїйснюючи національно-культурну автономію українського народу, Центральна Рада відограє величезну орґанїзаційну ролю, будучи національним споєннєм для найріжнороднїйших сфер українського народу. Строго демократична у своїм складї, побудована на зразок правильного представництва зорґанїзованих сил, вона має необхідний їй авторитет і засоби вислову щирих бажань українських народнїх мас, які поручили їй висвітленнє й охорону своїх інтересів. Голос Центральної Ради — се голос зорґанїзованого народу. Тому він повинен мати відповідне значінне в державних справах, що торкають ся побуту й конструювання українського народу. З сього короткого нарису видко, якої кольосальної стихійно-орґанїзаційної роботи довершила за тих три місяцї українська демократія.

А як відносить ся до того на правду казкового пробудженнє 35-мілїонового народу російське громадянство там на Україні? Треба зараз з початку сказати: відношенне неглибоке, незвязане з інтересами революційної Росії, навпаки таке, що грозить багатьома компліґаціями для усїєї справи свободи. Причин сього багато. А головна з них се клясові інтереси. Пануючі шари на Україні — не-Українцї.

Промисловість у руках буржуазії російської, жидівської, французької; торговельну, а також велику часть аґрарної буржуазії творять Поляки, Росіяне й Українці, що давно називають себе „русскими“. Так отже всї адмінїстраційні обовязки в руках не-Українців. А сфери експльоатованих — велика часть городського пролєтаріяту, ремісники, дрібна служба — Українцї.

Таким робом у даній хвилї нема на Україні української буржуазії, що признавала-б себе такою. Є окремі особи, невеличкі ґрупи, що прилучають ся задля своїх клясових інтересів до пануючих кляс під економічним оглядом, але кляс, повторяємо, ще нема.

Наслїдком сього серед українських партій досї не було нїодної, яка не внесла-б до своєї програми ідеї соціялїзму. Очевидно, сї окремі особи та ґрупи завдяки клясовому нахилови скоро зіллють ся в одну компактну масу й заложать фундамент виразно національно-означеної української буржуазії і очевидно боротьба за пануваннє повинна розгорiти ся між буржуазійними сферами всїх націй на Україні.

І ось саме та перспектива боротьби й передбаченнє побіди української буржуазії настроюють неукраїнські пануючі сфери населення дуже ворожо до всього українського руху. До того необхідно додати ще в цїлости — національний момент. Увіссавши з молоком самодержавности ідеї централїзму, привикнувши глядїти на Україну тільки яко на полуднево-західний край російської імперії, а на Українців яко на „хахлів“, що відрiжняють ся від Росіян тільки деякими маленькими побутовими окремішностями, нїколи не турбуючи ся про те, щоб познайомити ся з життєм сих „хахлів“ і їх ідеалами, що нїколи не завмирали, навіть під гнетом царизму, буржуазійна інтелїґенція не змогла, не найшла в собі сили підняти ся до правильного розуміння процесу, який відбував ся цїлий час. І піддаючи ся сим двом силам — клясовому й національному еґоїзмови — пішла дорогою енерґічного супротивлення орґанїзації української демократії. Для сього уживали ся всї можливі способи.

Перекручуючи факти, як у пресї, так і в горожанських розмовах, розпускають чутки про те, що „хахли“ хочуть відокремити ся від Росії, що вони збирають ся прогнати з України всїх не-Українців, бо, мовляв, їх гасло — „Україна тільки для Українців“, що загалом увесь український рух без ріжниці соціяльно-полїтичних окремішностей — се контр-революційний рух, який вимагає негайного припинення. І так дуже настрахав їх величезний зріст сього руху, що вони заразили своїм переляком навіть демократичні сфери не-Українців. Коли у Київі мав зібрати ся національний всеукраїнський зїзд, по городї стали поширювати ся дурні чутки, що Українцї мають замір проголосити сей зїзд Українськими Установчими Зборами й по нїм прогнати всїх не-Українців. Не зважаючи на се, що програму засїдання зїзду оповіщено ще передтим, що в нїй не було й натяку на Установче Зібраннє, всї неукраїнські елємснти, навіть і соціялїстичні ґрупи, повірили тим чуткам, перелякали ся і почали робити заходи. На щастє вони поробили найраціональнїйші заходи, себто запитали самих Українців, чи се правда? Відповідь Українців успокоїла й на деякий час розвіяла тяжку атмосферу.

Але наскільки заразила ся і російська демократія настроями російської буржуазії, наскільки ідея національного панування на Україні російського народу, ідея господаря, власника, глибоко вїла ся у свідомість навіть демократичних елємснтів, показує сей незвичайно підвищений ворожий настрій, під впливом якого напр. у предсїдателя київської ради робітничих і салдатських депутатів на нараді соціялїстичних орґанїзацій усїх національностей вирвала ся погроза розігнати баґнетами український зїзд. І треба зазначити, ся погроза, ся ворожість у більше або менше культурній формі цїлий час гнїздить ся у свідомости і буржуазійних і небуржуазійних сфер неукраїнського громадянства. Нїякі запевнення Українців не можуть побороти сього збаламученого національного почування господаря, якому хоче нанести удар підчинена досї національність, нанести удар самим фактом свого істнування, своєї ростучої орґанїзації й тим, що вона природно (а не насильно) витїсняє з пануючого становища того господаря.

Заходить цїлий ряд фактів, що в них у більшім або меншім ступнї висловлюєть ся та ворожість. Справа українського полку, орґанїзацію якого всї неукраїнські сфери уважали трохи не загибелю Росії, „ножем у спину революції“, иншими подібними страхами, тепер, коли воєнна власть признала можливим формувати цїлі корпуси, ясно показала, що люде берегли не інтересів революції й Росії, а своїх клясових або національних позицій.

Так само всї заходи, признані в останнїм часї пануючими у Київі неукраїнськими сферами за необхідні, повстають на тім самім ґрунтї й нетільки не схиляють ся утвердити та закріпити демократичні основи, проголошені революцією, але навіть ідуть їм наперекір. Так напр. постанова київської ради робітничих і салдатських депутатів про зїзди відкрито та грубо нарушує основи виявленої волею революційного народу свободи зборів.

Відповідно до сеї постанови можна від сьогодня скликувати зїзди тільки за дозволом київської ради робітничих і салдатських депутатів. І нетільки за дозволом, але й по реґляментації ради. Сей крок мотивують тим, що у Київі в останнїм часї відбуваєть ся дуже багато зїздів: селянських, кооперативних, салдатських. Хоч у сїм мотиві й не згадуєть ся про те, що майже всї такі зїзди були українські, всеж кождому ясно, що постанова вимірена виключно против Українців.

Анальоґічне до того бажаннє київського виконавчого комітету громадянських орґанїзацій видїлити Київ в окрему адмінїстративну одиницю, незалежну від усього краю.

Признаючи, що в зросійщенім за довгі роки абсолютизму Київі перевага неукраїнського елємснту недовговічна, що край з розвитком демократичних основ нового життя залле сей остров національною хвилею, пануючі елємснти старають ся відгородити його від рідної йому стихії високою греблею, ізолювати його від краю.

Не маючи можливости в сїй короткій записці навести всї важнїйші факти прояву національної ворожнечі російського громадянства до українського відродження, ми спиняємо ся на вже вказаних прикладах. Але зі свого боку ми уважаємо своїм громадянським і моральним обовязком зложити таку заяву: Таке відношеннє ми уважаємо злочинним для справи революції й таким, що лишить тяжкі наслїдки для усїєї Росії.

Люде, що живуть по городах України, бачуть перед собою зросійщені вулиці сих городів, чують довкола жаргонову російську мову, цїлком забувають на те, що сї городи тільки маленькі острівцї серед моря усього українського народу. Забувають, що по кількох лїтах зросійщений елємснт значної части населення тих самих городів вернеть ся до рідної стихії, що зросійщеннє деяких центрів України, котре видаєть ся таким повним, се тільки хвилева поява, витворена ненормальними умовами знищеного абсолютизму й централїзму, котрий стараєть ся урятувати свої позиції. Мало того, заслїплені клясовим або національним еґоїзмом, загіпнотезовані сею облудною ясністю свого національного панування, сї люде не бажають рахувати ся з тим, що вже істнує нетільки почуттє звязи з інтересами усїєї державної цїлости (тут коректурний пропуск у „Новій Радї“). Всї ті дуже численні зїзди (селянські, кооперативні, партійні, загально-національні), на котрі делеґовано представників мілїонової зорґанїзованої української демократії, повинні-б уже переконати всїх, що український рух не видумка гуртка інтелїґентів, як його все рекомендувало російському громадянству царське правительство, а що се величезна сила, яка вирвала ся зпід вікового гнету, що ся сила росте з кождою, навіть не днною, годиною, що спинити її, якби не хотїли сього її вороги, вже рішуче нема нїякої можливости, бо пробудив ся 35-мілїоновий народ. Треба вернути ся до царизму, до пониження всїх прав людини й горожанина,

щоб жити деякою надією повернути українську демократію до первісного стану „пониженого й закованого раба“. Бо в національній самосвідомости передовсім вилило ся у широких народніх мас почуттє тих прав, тої гідности людини й горожанина. Від сьогодня він не „хахол“, не „бидло“, не „мужик“, а Українець, рівний з усїма тими, хто до революції мав власть понижати його.

І домаганнє національної школи, армії, українїзації всього життя на Україні має у корінї головно се відроджене, визволене почуттє гідности людини. І віра в се така велика в масах, що вони в перший час навіть не могли зрозуміти, з якої причини се їх бажанне, се свобідне прегарне почуваннє зустрічає зле, недобре, вороже до себе відношенне у тих, хто стоїть на чолї демократичного руху. В їх простій, незатроєній спокусою психиці не укладаєть ся така сильна протирічність. Вони думають, що кождий, хто би не був, обовязаний разом з ними радувати ся і веселити ся їх визволенням, їх переродженнєм з рабів у людей. Нетільки радувати ся, але й усїма силами пособляти такому чудовому переродженню.

Зовсім зрозуміло, що впертий опір доводить до розчарування, далї до ворожнечі, а вкінцї до страшного обурення. Тепер на всїх зїздах, зборах скрізь тільки й чуєш скарги, докори, погрози. І чим впертїйше стоїть одна сторона, тим сильнїйше та глибше вїдаєть ся недовірє до Росіян, тим ширше розливаєть ся хвиля стихійного протесту.

Невідповідальні особи, не розуміючи усього того, що тепер відбуваєть ся, немовби з якоюсь цїлю далї ставляють ріжні перешкоди орґанїзації українських мас. Українська Центральна Рада яко представницький орґан, зорґанїзований українською демократією, досї відограваля, навіть і тепер відограє здержуючу ролю, звертаючи рух у зорґанїзоване річище.

Але вона могла й може се робити тільки до того часу, поки така орґанїзація іде в контактї з природним розвитком народнього руху. Коли з якоїсь причини вона мусїтиме спинити або навіть відмовити ся від своєї орґанїзаційної дїяльности, її знесе стихійний потік. До сього може її приневолити неґативне відношенне, як місцевого, так і російського громадянства зокрема. А таке неґативне відношенне до українського руху запримічено нетільки на Україні, але і в центральній Росії. Коли не відкрите неґативне відношенне, то затушовуване або просто нїяке.

Ми не можемо мовчати, а повинні попередити всю російську демократію про дуже велику небезпеку з приводу такого відношення. Росія і без того находить ся в грізнім положенню і без того нема дисциплїни в армії, нема довозу хлїба в краю.

Не вільно підбурювати мілїони людей, що стоять на фронтї і відчувають тяжку обиду своїх найблагороднїйших поривів, не можна доводити тих людей до того, щоб вони, занепокоєні незадоволенням нїодного з їх бажань, піддали ся стихії й кинули ся на Україну, як грозять вони в багатьох своїх заявах. Не можна доводити селян до погроз лишити без хлїба увесь край. А се роблять ті люде, що бажають віддїлити Київ від України. Природно, що на се селяне відповідають: а що буде, як ми віддїлимо ся від вас? Ми беремо на себе сміливість звернути найсеріознїйшу увагу тимчасового правительства, Ради робітничих і салдатських депутатів і усїєї російської демократії на теперішнїй стан справ і закликуємо піти нам назустріч у розвязцї нашого тяжкого відповідального завдання — звернення української стихії на такий шлях, котрий нетільки не пособляв би все ростучим спорам, а навпаки помагав би орґанїзації сил усїєї Росії. Ми закликуємо як найуважнїйше прислухувати ся до гомону сеї стихії. Як що правительство й російська демократія уловлять в нїм ноти, на котрі треба відповісти згодою, вони зроблять то, що ся стихія стане найвірнїйшим, найбільше одушевленим чинником волї Росії. Як що вони не звернуть на все те уваги або навіть віднесуть ся ворожо, то ся стихія відвернеть ся від них. І тодї Українська Центральна Рада передасть свої завдання в руки тих, хто буде такий сміливий, що візьме їх на себе.

До самого останнього часу Українська Центральна Рада була в можности здержувати ся від того, щоб ставити до правительства якісь домагання, давно вже заявлені цїлим рядом постанов зїздів українського народу. Але все ростуче нерозуминнє завдань і цїлей української демократії з боку російського громадянства, а також його ворожість до українського руху, а з другого боку ростуче недовірє української демократії до російського громадянства й щораз більший напір на нас з боку сеї демократії приводить нас до твердого переконання, що одиноким правильним виходом з положення буде негайне задоволенне домагань, котрі українська демократія в особі Української Центральної Ради представляє тимчасовому правительству й Раді робітничих і салдатських депутатів і котрі ми тут коротко викладаємо:

1. Беручи під увагу однодушне домаганнє автономії України, виставлене українською демократією, сподіваємо ся, що тимчасове правительство висловить у тім або иншім актї принципіяльно своє прихильне відношенне до сього постуляту.

2. Необхідність поставлення української справи на міжнароднїй конференції у звязку з долею Галичини й частей української землї, зайнятих Нїмцями, спонукує зараз же принципіяльно порішити справу участи в такій конференції представників українського народу, бо така участь вимагає негайного пороблення приготовчих практичних кроків, що торкаєть ся закордонної України.

3. Для всестороннього познайомлення правительства з настроями на Україні, з домаганнями українського населення, а також для практичної помочи правительству в переведенню в життє ріжних заходів, викликаних окремішностями життя краю, необхідно оснувати при тимчасовім правительстві уряд окремого комісара для справ України.

4) Для обєднання правительственних мір в усїх ґубернїях з українським населенням необхідний уряд окремого комісара з краєвою радою при нїм.

5. В цїли піднесення бойової сили армії й відродження дисциплїни необхідно перевести в життє виділенне Українців в окремі військові части, як в тилу, так, наскільки можна, й на фронтї.

6. Признану тимчасовим правительством українїзацію початкової школи необхідно розтягти й на середню та на вищі школи, як у змислї мови, так і предметів навчання.

7. Відповідальні місця, як горожанської, так і духовної адмінїстрації на Україні необхідно обсаджувати особами, що користують ся довірєм населення, говорять його мовою і знайомі з його побутом.

8. Для задоволення національних потреб, здавлених за старого режиму, необхідно відпустити з державної каси в завідуваннє Центральної Ради відповідні засоби.

9. Необхідно дозволити відїхати до Рідного Краю тим закордонним Українцям, котрих виселено несправедливо з місць їх постійного побуту, а також улекшити участь полонених Українців-Галичан, розмістивши їх по українських ґубернїях.

Члени делеґації Української Центральної Ради: В. Винниченко, Д. Коробенко, Письменний, Д. Ровинський, Н. Ковалевський, О. Пилькевич, А. Чернявський, С. Єфремів, І. Снїжний, Г. Одинець.

Свято революції скінчило ся! Настає грізний час!

Такими словами схарактеризував проф. Михайло Грушевський на всеукраїнськім селянськім зїздї факт відкинення тимчасовим російським правительством жадань Української Центральної Ради. Становище російської революційної демократії в українській справі дїйсно є поворотом до передреволюційних буднїв, коли перед Українцями стояла з російського боку глуха стїна — „не было, нѣтъ и быть не можетъ“. Ся

формулка тепер не уживаєть ся (не ті часи!), але фактичне відношеннє Росіян до української справи недалеко від неї відбігає. Але не ті часи! Український народ виріс з пеленок, прокинув ся з політичного сну й не може далі терпіти, щоб над його потребами та змаганнями переходили до денного порядку, щоб його зневажали, щоб йому перешкоджали кувати свою долю по власній волі.

Російська революційна демократія, відкидаючи найумірковаиїйші переходові жадання Української Центральної Ради, завдала смертельний удар загально-російській революції, скомпромітувала її визвольні гасла й, образивши найвищу політичну репрезентацію українського народу, поставивши в сумнів репрезентаційне право Української Центральної Ради, кинула Українцям рукавичку. Українці її підіймають, свідомі слушности своїх домагань, своєї сили й відповідальности перед історією. Між українською і російською демократією, між двома великими народами сходу зривають ся штучні мости, що їх побудувала епоха царизму. Починаєть ся відкрита боротьба за відмежуваннє, за національне самоозначеннє в найповнійшім значінню сього слова. Грізний час настає!

Подаємо в упорядкованій формі найважнійші події й факти в звязку з відкиненнєм правительством домагань Української Центральної Ради.

Російські демократи у Київі застерігають собі слово в українській справі.

„Кіевская Мысль“ з 10 червня н. ст. пише: На вчорашнім засіданню виконавчого комітету А. Гольденвейзер на вістку про розмову представників Центральної Української Ради з товаришем міністра внутрішніх справ Щепкіним у справах, які торкають ся будучої управи України, домагав ся, щоб заки сі питання розгляне тимчасове правительство, наперед їх обговорити у виконавчім комітеті або хочби мати можливість бути докладно познайомленим з ними. Гольденвейзер запропонував звернути ся з запитом з сього приводу до товариша міністра Щепкіна.

Ся справа викликала досить довгі дебати. А. Доротов поставив справу ширше та в звязку з оголошеною в „Новій Раді“ декларацією Української Центральної Ради підніс питаннє про скликаннє загального засідання виконавчих комітетів усіх рад обєднаних громадянських орґанізацій, робітничих і військових депутатів і коаліційного студентства для обговорення декларації. Доротов указував, що виконавчому комітетови як орґанови, котрий здійснює власть тимчасового правительства у київській области, треба конче реаґувати на все те, що відбуваєть ся у Київі, треба конче знати, яку програму управи України виробила Рада.

Проф. Ю. Ваґнер звернув увагу, що від деякого часу представники української національности у виконавчім комітеті перестали ходити на засідання. Невідомо, що се: демонстрація, чи звичайне слабе ходженнє на засідання?

М. Порш (Українець) рішуче висловив ся проти пропозиції обговорювати українську декларацію на обєднанім засіданню або засіданню виконавчого комітету, бо виконавчий комітет — не політична орґанізація, а орґан власти й не орґанови власти обговорювати течії політичної думки, се справа політичних партій.

А. Лепарский (начальник київської міліції) доглянув у декларації Українців і в усім тім, що звязане з поїздкою української делеґації до Петрограду, бажаннє одної національности зосередити власть у своїх руках. Неможна допустити, щоб якась національність в якійсь области здійснювала свою власть(?). Кому дорогий порядок, кому дороге обєднаннє, той повинен висловити ся за тим, щоб справу про наші взаїмні відносини до Українців поставлено у всій ширині.

Такі самі погляди розвивав і С. Зеліньский, котрий вказував на те, що недостача представників Українців у виконавчім комітеті приводить до задумання...

Накінець виконавчий комітет ухвалив вислати товаришеви міністра внутрішніх справ Щепкіну телеґраму, текст якої подали ми в попереднім (158) числі „Вістника“ у вістях п. з. „Київські Росіяне ставляють опір українським домаганням“.

Склад правительственної комісії в українській справі.

„Русское Слово“ з 17 червня н. ст. доносить з Петрограду під датою попереднього дня, що окрема нарада (комісія) під предсідательством тов. міністра внутрішніх справ Д. Щепкіна, котрій правительство поручило вислухати заяви делеґатів Центральної Української Ради, познайомити ся з мотивами заявлених Радою жадань і установити точку погляду на можливе при нинішніх умовах здійсненнє жадань Українців. У нараді взяли участь: проф. Котляревський, товариші міністра внутрішніх справ Авінов і Урусов, від міністерства війни полковник Туган-Барановський і член юридичної наради при тимчасовім правительстві Лазаревський.

Представлені делеґацією жадання, подрібно виложені в осібній записці, яку друкуємо окремо, розпадають ся на три основні ґрупи: 1) виданнє тимчасовим правительством окремого акту принципіяльного значіння в справі автономії України; 2) негайне видїленнє в окрему адміністраційну одиницю 12 ґуберній з українським неселенням з заведенням краєвої ради та з установленнєм при тимчасовім правительстві окремого комісара для справ України; 3) утвореннє окремого українського війська.

Деякі вістки про перебіг сеї наради подали ми в попереднім числі „Вістника“*. Нарада, вислухавши жадання української делеґації, не дала від себе нїякої відповіди тій делеґації, але зреферувала справу тимчасовому правительству, яке й відкинуло українські жадання, оголосивши про се осібний комунїкат.

Мотиви відкинення українських жадань.

В тім комунїкатї, опрацьованім юридичною комісією при правительстві, подають ся такі мотиви відкинення українських жадань (подаємо за „Русскимъ Словомъ“ з дня 17 червня).

Передовсїм правительство сумнїваєть ся, чи можна Центральну Українську Раду уважати правосильною в змислї признання за нею компетенції висловлювати волю всього населення тих місцевостей, які Центральна Рада бажає включити в територію будучої автономної України? Тому, що Рада невибрана шляхом всенароднього голосування, тимчасове правительство не може признати її виразницею правдивої волі всього українського народу. Длятого тимчасове правительство признає, що як з формального боку, так і з фактичного справу установлення автономії України можуть порішити тільки Установчі Збори.

З сеї точки погляду для тимчасового правительства було-б тяжко видати якийсь акт в справі автономії України, бо сей поступок мав би випереджуюче значіннє. Крім того виданнє акту принципіяльного значіння, без докладного означення змісту поняття автономії України, могло-б повести до ріжнородних територіяльних і инших непорозумінь.

Отсе відмовне рішенне в справі видання акту про автономію України прийняло тимчасове правительство одноголосно.

Так само тимчасове правительство признало, що воно не має права установляти новий адміністративний лад України з видїленнєм в її територіяльний склад 12 ґубернїй і утвореннєм окремих комісарів, бо тим самим наперед розвязувано-б справу будучого ладу України, котра на думку тимчасового правительства цїлком належить до компетенції Установчих Зборів.

Щодо справи самостійного українського війська—тимчасове правительство признало можливим тимчасове порішенне сеї справи тільки в тім обємі, в якім се означив міністер війни у своїх заявах українським орґанізаціям у Київі.

Приймаючи таке рішенне в справі предложених українською делеґацією жадань, тимчасове правительство підчеркує рівночасно, що воно признає національні окремішности та своєрідні умови життя Українийвід-

* Див. статю: Російське правительство відкидає домагання Української Центральної Ради.

повідну необхідність розвязки справи будучого ладу України, котра вповнім обємі належить до Установчих Зборів.

Погляд на справу мінїстра-предсїдателя кн. Львова.

Відомий украіножер, посол до Думи Шульгин, налякавши ся самого факту, що правительство застановляєть ся над українською справою, удав ся до предсїдателя мінїстрів кн. Львова за „виясненнями“ й подав до „Кіевлянина“ таке „заспокоєннє“ кн. Львова: „Правительство в жаднім випадку не дасть згоди на українські домагання до Установчих Зборів. Автономія України—се справа усього російського народу. Тимчасове правительство одержало власть від усїєї нації й не може взяти на себе відповідальности за розшматкуваннє Росії. Коли народи та племена Росії забажають розмежувати ся, се їх справа. Але такий акт від імени тимчасового правительства, котрому вручена російська держава в цїлости, був би нїчим неусправедливленою розтратою того, що поручено охороні правительства. Сього тим більше не можна зробити в часї війни, яку видано Росії та всїм її частям, а Малоросії грозить може щось більше ніж Великоросії. Як що Українцї бажають проголосити автономію до часу Установчих Зборів, — значить, вони побоюють ся, що Установчі Збори не згодять ся на автономію. Значить, хочуть те зробити не в порядку згоди, а проти волї решти Росії.

„Але у правительства нема навіть переконаности про те, чи висловлює дїйсні бажання всього населення полудня Росії та його ґрупа, котра називає себе Українцями та проявляє велику активність. Правительству зовсім невідомо, як стрінуть се Великороси й инші племена, коли київську, подільську, волинську, чернігівську, полтавську, харківську, катеринославську й таврійську ґубернії Українцї проголосять автономними, не захотївши навіть запитати про се думки решти Росії. Дуже можливо, що се признаєть ся актом неуваги й нерозуміння спільности інтересів у минулім і будуччинї і що се викличе в найвищім ступнї ворожі почування до Українців. А з того ворожого відношення можуть повстати великі компліkації. Тому правительство всїма силами буде протидїлати змаганням розвязати українську справу до Установчих Зборів“ (Р. С. з дня 16 червня н. ст.).

В передачі розмови Шульгина з кн. Львовим иншими часописями мав кн. Львов сказати, що він не знає, що то за особи, які виступають іменем Українців!

Становище київських громадянських (російських) орґанїзацій.

„Русское Слово“ з 17 червня н. ст. доносить, що дня 16 червня відбуло ся у Київі дуже численне обєднане засїданнє громадянських орґанїзацій, присвячене українській справі. Засїданнє скликано по одержанню вістки, що правительство відкинуло домагання Українців, для розглянення сих домагань.

Засїданнє зайняло ся українською справою у цїлій її ширинї. Більшість бесїдників указувала, що правительство поступило зовсім добре, відмовивши ся розвязати справу, яку розвязати мають повновласть тільки Установчі Збори. Київські громадянські орґанїзації повинні цїлою силою свого авторитету підтримати тимчасове правительство. Деякі бесїдники думали, що Українцї добивають ся тільки принципіяльного признання їх прав. Міжтим в дїйсности вони самі здїйснюють уже ті права, напр. захопили „Народнїй Дім“.

Представник ради військових депутатів капітан Карум домагав ся виступити рішуче й говорити щиро, відкинувши всякі двозначности, як се робить деклярація Українців. — Українцї не довіряють російській демократії — говорив він. — Ми в свою чергу не довіряємо Українцям. Українцї ухвалили явочним порядком відбути заборонений військовий зїзд. Се непризнаваннє власти!

Начальник мілїції Лепарский, цитуючи слова проф. Грушевського на українськім зїздї, говорив: — Не можна скривати, що ми йдемо до горожанської війни. Вже тепер спостерігаємо випадки захвату, анархії й зорґанїзованого убійства (?), що є наслїдком внесення національних пристрастей.

Представник соц.-дем. меншевиків Лєвін вказував, що українські с. д. ідуть разом з большевиками, але загострюють не соціяльні, а національні питання і займають ся демаґоґією. Українські соц. демократи — говорив Лєвін — у своїй газетї написали, що Керенский душить свободу. Чи се не демаґоґія?

Представник ради робітничих депутатів Доротов указував, що соц. демократи все висловлювали ся против армії. А сьогодні українські с. д. домагають ся національної армії. — Тримати національну армію — говорив Доротов — се значить звернути баґнети на другу національність або самим сидїти на тих баґнетах.

Присутні на зборах представники Українців Єфремів і Нїковський обмежили ся до коротких заяв. Єфремів підчеркнув недостачу спільної мови й невідповідний тон дискусії. Нїковський заявив, що Українцї не домагають ся від правительства розвязки справи автономії. Правительство повинно висловити свою думку в сїй справі, а також вступити на шлях здїйснення автономії. Переходячи до справи українських військ, Нїковський вказував, що в одній українській части, котра прибула на фронт, було на 200 людей більше комплєту, тодї, як поїзди, що їдуть на фронт з червоними прапорами, приходять на місце порожнїми. — Ви нам не вірите — говорив він. — Повірте, а все буде добре!

Зібраннє ухвалило таку резолюцію (подаємо за часописю „День“ з 17 червня н. ст.); „Обєднане засїданнє виконавчих комітетів громадянських орґанїзацій, ради робітничих депутатів, ради депутатів військ київської воєнної округи й ради коалїційного студентства, вислухавши телєґраму тимчасового правительства у відповідь на декларацію Української Ради, освідчає: Стоячи зовсїм виразно на ґрунтї порядку в Росії і на принципах децентралїзації та широкої автономії, ми вповнї прилучаємо ся до тимчасового правительства й усїєю силою свого авторитету готові піддержати його точку погляду щодо того, що ся справа в змислї загальних основ автономії, її обєму й фактичного змісту може бути розвязана тільки Установчими Зборами. В теперішнїм часї на нашу думку може бути мова тільки про приготуваннє справи до Установчих Зборів і про здїйсненнє культурно-національних гасел“.

Свято революції скінчило ся! Настає грізний час!

Та сама часопись доносить з Київа під датою попереднього дня, що того дня на всеукраїнськім селянськім зїздї у Київі проф. Грушевський, оголосивши одержану з Петрограду від члена української делєґації Стебницького телєґраму про відкиненнє правительством українських жадань, заявив: „Свято революції скінчило ся! Настає грізний час! Україна повинна бути зорґанїзована! Свою долю повинен рішати тільки український народ. За нього нїхто инший не рішить. Я переконаний, що свобідна автономна Україна буде жити“. (Сї слова покрито гучними окликами: „Хай живе вільна Україна!“). Потім проф. Грушевський звернув ся до зїзду з просьбою як найскорше закінчити вибори тимчасової Ради селянських депутатів України, щоб разом з Комітетом Української Центральної Ради зараз того самого дня уладити нараду з приводу положення, витвореного відношеннєм правительства до домагань Українців.

Відгомін постанови правительства на всеукраїнськім селянськім зїздї.

Як доносить „Русское Слово“ з 13 червня н. ст. з Київа, на засїданнях всеукраїнського селянського зїзду в днях 11 й 12 червня відбували ся бурливі та пристрасні

дебати з приводу реферату про переговори спеціяльної делєґації з тимчасовим правительством про українську автономію. На зїзді помітно переважають шовінїстичні й сепаратистичні змагання. Промовцї заявляють про своє недовірє до російської революційної власти та її орґанів, а разом з тим накидають ся і на Центральну Українську Раду, яка на їх думку не показує досить енерґії в осягненню національно-політичних жадань Українців. Промовцї відкрито говорять, що нема чого сподївати ся анї від тимчасового правительства анї від російської демократії. Треба зєднати ся з українськими соціялїстичними партіями в ціли фактичного здійснення своїх національно-політичних прав. Частина промовців обстоює негайне відокремленнє України в самостійну державну одиницю, негайне скликаннє сойму для проголошення української республики й т. ин. Член делєґації Одинець між иншим заявляє: „На Петроград, на сю калюжу, де лежить багато костей нашого народу, нам нема чого покладати ся. Треба орґанїзувати ся. Ся зорґанїзованість дасть нам автономію“.

„Сумно нам, — говорить другий член делєґації селянин Ковалевський, — ми сподївали ся, що нове правительство піде новими шляхами, й помилили ся; Полякам признало правительство незалежність Польщі; ми не сього хочемо, хочемо лише признання права підготувати край для управи по своїм законам; права Фінляндії ширші нїж наші. Недавно у київськім виконавчім комітеті заявлено, що комітет, а не Центральна Рада повинна керувати краєм. Щож буде? Промовець закликує переводити всюди своїх людей, щоб бути господарями на Україні.

Пригадуючи переяславський договір України з Москвою, Ковалевський заявляє, що деспотичний московський союзник переступив усї точки того договору, який установлював власноправність українського народу. Промовець жадає рішучих заходів проти ворожих Українцям виступів.

Салдат Білий закликував піти слїдами славетних предків, які з зброєю в руках бороли ся за волю і право, і пропонував виступити активно з зброєю в руках. Нам нема чого комусь кланяти ся, ми самі здобудемо належне нам. Потім виступив Степаненко й поставив резолюцію в дусї самостійности України, про що докладнїйше в звідомленню з засїдань селянського зїзду.

Дальші промовцї кидають ся на все: на російське громадянство, на пресу і т. д., жадають українїзації адмінїстрації на Україні. Деякі промовцї підчеркують, що російське правительство робить полегкости Полякам, дозволяючи польські зїзди та польські леґіони. Химчук пропонує скликати загально-український конґрес для проголошення української республики.

Зїзд ухвалив резолюцію в справі відношення до правительства, зміст якої подали ми в попереднїм числї „Вістника“ у Вістях п. з. „Всеукраїнський селянський зїзд“.

Відповідь Української Центральної Ради на постанову правительства.

„Русское Слово“ з 19 червня н. ст. доносить з Київа під датою 17 червня, що протягом двох днїв відбували ся тайні засїдання Центральної Української Ради. Обговорювано питання тактики й орґанїзації українського народу й текст відповіди на постанову правительства. Довкола Педаґоґічного Музею, де відбували ся засїдання, були безперервні віча. Вкінцї Рада прийняла таку резолюцію:

„Обміркувавши відповідь тимчасового російського правительства на домагання Української Центральної Ради й думаючи, що признаннє права українського народу на автономію відповідає його трудовим і національним інтересам, загальні збори Української Центральної Ради, доповнені Українською Радою селянських депутатів і Військовим Українським Ґенеральним Комітетом, признали, що відкинувши домагання Центральної Ради, тимчасове правительство свідомо пішло против інтересів трудового народу на Україні та проти принципу самоозначення національностей, проголошеного ним самим, тимчасовим правительством. З огляду на те Центральна Рада признала конче потрібним:

1. Звернути ся до всього українського народу з закликом орґанїзувати ся та приступити до негайного заложення фундаменту автономного ладу на Україні.

2. Центральна Українська Рада уважає потрібним негайно видати до українського народу універсал, котрий має вияснити істотність домагань української демократії, представленої Центральною Радою, а також ті завдання, що стоять перед нею при будові автономного ладу на Україні вкупі з иншими національностями української землї.

3. Загальні збори уважають, що Центральна Рада використала всї засоби, щоб увійти в порозуміннє з тимчасовим російським правительством з приводу проголошення принципу автономної України та, прийнявши під увагу, що стихійний зріст українського руху приймає все більші й більші розміри, що відмова тимчасового правительства може звернути сей рух на небажаний шлях, Українська Рада постановила тепер з ще більшим напруженнєм сил приступити до орґанїзації і надання сьому рухови напряму, щоб не привести краю і всеї Росії до анархії та знищення завойовань революції.

Демонстрації. „Вже давно не блищали шаблї козаків!“.

„Русское слово з 19 червня н. ст. доносить з Київа, що дня 17 червня н. ст. відбув ся ряд українських демонстрацій. О 11 годинї ранку в Троїцькім Народнїм Домі мав почати ся всеукраїнський військовий зїзд, якого не дозволив Керенский. На зїзд зібрало ся коло 1500 делєґатів від війська на фронті й поза фронтом, а також від балтійської та чорноморської фльоти. Ранком виявило ся, що не всї делєґати прибули, прибувші делєґати заповнили залю театру Народнього Дому, тому постановлено перенести зїзд до більшого міського театру, а відкриттє призначити на 10 годину ранку найблизшого дня.

Зібрані в Народнїм Домі уладили під проводом Винниченка віче. Більшість промовців зазначувала, що тимчасове правительство „відвертаєть ся від українського питання“. Тому український народ сам повинен перебрати на себе його розвязку. Чули ся докори під адресою Керенского за те, що він не дозволив зїзду. Пропонували не рахувати ся з сим; зазначувано також необхідність самим розвязати українську справу до часу скликання Установчих Зборів.

Потім до театру прийшов у цїлім складї український полк імени Богдана Хмельницького. Віче перервано. Делєґати вийшли на вулицю, де почали ся взаємні привітання. Делєґати зїзду разом з полком пішли на площу св. Софії, до памятника Богдана Хмельницького. На площі відслужено в українській мові короткий молебень. Військо й народ впали на колїна. Після молебня на площі почали ся промови. Промовцї закликали делєґатів на військовий зїзд присягнути, що вони без рішення справи про автономію України не повернуть до своїх військових частей.

— Присягаємо! — почуло ся з рядів військ, з піднесеннєм до гори рук.

Один з промовців зазначив, що раніше український народ душили царі, а тепер його душить „московське правительство“.

— Керенский душить! — почули ся оклики з ріжних місць. Чути було також оклики — неправда!..

Ряд промовців виразно висував гасло самостійної України. Сї поклики товпа вітала з особливим одушевленнєм.

Священик кличе: — Вже давно не блищали шаблї козаків!

В часї промов ґрупа салдатів пішла на дзвінницю Софійського собору та вдарила в дзвони.

Голова Військового Клюбу імени Полуботка Міхновський піднесено сказав: — Се свята Софія вас вітає, вільне українське військо!

Довго тривають промови. Увечері полк, делеґати зїзду й товпа розійшли ся по городї, уладили в ріжних місцях летючі віча, виставляючи над будинками українські прапори.

Становище київської ґубернської ради обєднаних громадянських орґанїзацій.

Як подає „Рѣчь“ з дня 22 червня н. ст. в телеґрамі з Київа, предсїдатель київського ґубернського виконавчого комітету, ґубернський комісар Суковкін звернув ся до міністра предсїдателя князя Львова з телеґрамою такого змісту:

„Останнїми днями український рух проявив ся у Київі всеукраїнським зїздом селянських депутатів у числї 2200 учасників і всеукраїнським військовим зїздом при участи 2000 делеґатів. Селянський зїзд, що закінчив свої праці прийняв одноголосну постанову про необхідність національно-територіяльної автономії України, а також про підтримку всїма засобами армії та про необхідність рішучої оборони краю. Засїдання військового зїзду відбувають ся у тімже самім настрою.

„Київський ґубернський виконавчий комітет уважає своїм обовязком звернути увагу тимчасового правительства, що відмова признання заявлених Центральною Українською Радою жадань, як рівнож телеґрама міністра війни про невчасність українського військового зїзду, викликала велике заворушеннє серед українського населення, яке вилило ся в безперестанних, многолюдних летючих вічах, що відбувають ся від раннього ранку до пізної ночі. Хоч се заворушеннє сприяє різкому зміцненню досї непомітних крайніх течій, проте завдяки зорґанїзованости Українців життє у Київі, як і в ґубернії, йде спокійно й без ексцесів. Ґубернський виконавчий комітет уважає своїм обовязком категорично запевнити, що всї чутки, котрі иноді походять навіть з офіціяльних джерел, про начеб доконані або підготовлювані Українцями ексцеси не мають під собою нїяких фактичних підстав.

„Для збереженя на Україні й надалї спокійного життя і можности плянової праці для потреб армії ґубернський виконавчий комітет уважає необхідним, аби тимчасове правительство як найскорше ужило рішучих заходів, щоб заспокоїти населеннє України. Український рух набрав великої сили, яка безперервно розвиваєть ся, длятого його дальшого ігнорування цїлком не можна допустити. Найкращим способом заспокоєння, що мав би забезпечувати також інтереси цїлої держави, виконавчий комітет уважає потребу видання правительственного розпорядку про найскорше скликаннє до Київа осібної наради з представників тимчасового правительства, національних і політичних орґанїзацій і партій при умові, що Українцї дістануть відповідне представництво. Сїй нарадї треба поручити підготовленнє для Установчих Зборів підстав автономії України та взаїмних відносин України до цїлої держави.

„Виконавчий комітет ґубернської ради обєднаних громадянських орґанїзацій на своїм засїданню з дня 20 червня н. ст., яке відбуло ся під моїм проводом, постановив отсю свою одноголосну ухвалу довести до відома тимчасового правительства та просити найскоршої розвязки порушеної тут справи“. Підписав предсїдатель київського ґубернського виконавчого комітету ґубернський комісар Суковкін.

Пропозиція зірвати зносини з петроградським правительством.

„Рѣчь“ з 23 червня н. ст. доносить з Київа: Всеукраїнський військовий зїзд ухвалив повідомити тимчасове правительство, що коли йому дорогі здобутки революції, а зокрема спокій і пляновість орґанїзацій народніх мас на Україні, воно повинно негайно признати всї домагання Центральної Ради та зїзду. Центральній Радї зїзд пропонує не звертати ся більше до правительства й негайно почати міцну орґанїзацію краю у згодї з національними меншостями. Зїзд забезпечує Радї рішучу активну допомогу в усїх її заходах і кличе цїлий український народ солїдарно й непохитно виконувати всї постанови Ради.

Останнї вісти.

У демаґоґічних цїлях вислало тимчасове правительство окрему комісію, „яка має на місцї поінформувати ся про положеннє“. До демаґоґічности сього кроку признаєть ся само П. Т. А., заявляючи, що „комісія складатиметь ся з найпопулярнїйших особистостей і найголовнїйших заступників політичних партій і орґанїзацій“.

Як доносить зі Стокгольму кореспондент австрійського телеґрафічного бюра, „Рѣчь“ повідомляє, що Центральна Українська Рада у Київі утворила ґенеральний Комісаріят з предсїдателем В. Винниченком на чолї. Крім предсїдателя входять до Комісаріяту секретарі: держави (внутрішнїх справ), фінансів, заграничних справ, війни та справедливости.

„Рѣчь“ доносить також, що Українська Центральна Рада постановила, що на Україні не можна виповнювати нїяких приказів тимчасового правительства, поки не затвердить їх Українська Центральна Рада.

Всеукраїнський селянський зїзд у Київі.

За „Кіевской Мыслью“ з дня 13 й 14 червня і за „Русскимъ Словомъ“ з 12 червня н. ст. подаємо звідомленнє про всеукраїнський селянський зїзд, який відбув ся у Київі в днях 11, 12 й 13 червня н. ст.

Зїзд був дуже численний. Брало в нїм участь коло 1500 делеґатів з рішаючим голосом, які представляли коло 1000 волостей, а крім того було багато людей з дорадним голосом. Всїх учасників зїзду було 2200. Представник Центр. К-ту Українського Селянського Союза Стасюк, відкриваючи зїзд, заявив, що тепер українське селянство зібрало ся, щоб перебрати в свої руки державну справу України та сказати, чого хоче український народ. У склад президії увійшли: письменник Винниченко, журналїст Христюк і инші. Почесним головою зїзду вибрано проф. Грушевського. Проф. Грушевський повітав зїзд від імени Центральної Української Ради й закликував селянство сміливо опирати ся на Центральну Раду. Її завданнє — оборона інтересів працюючого народу. Петлюра, вітаючи зїзд від імени „Українського Військового Ґенерального Комітету“, говорив: „Коли сонце волї відродило нашу землю, воно відродило думку про орґанїзацію української армії. Треба боронити своїх прав силою. Колиб захотїли нам забрати наші права, ми, маючи армію, скажемо: „Геть! не віддамо!“ В такімже дусї складав привіт зїздови Винниченко. Серед письменних привітань відчитано між инш. привітаннє від міністра апровізації А. Пешехонова, який бажав зїздови успіху й висловлював жаль, що не може особисто бути на зїздї. Зїзд привітав також ґубернський комісар Суковкін, зазначивши, що український народ є сам господарем своєї землї. На першім засїданню зїзду переведено вибори до комісій.

На першім засїданню Стасюк виступив з рефератом про відношеннє до правительства і війни й говорив між иншим про багацтва України та її культуру в минулім і теперішнїм часї. Україну завше визискували, обтяжали невідповідно великими податками й тим самим збільшували виселеннє Українців. Краєва Українська Рада заведе народнї порядки, облїчить землю на Україні, означить спосіб передання її народови та призначить справедливі цїни на хлїб. Війна є великим лихом для народу, необхідний мир без анексій і контрибуцій. На мировій конференції повинні бути й представники України. Референт не крив ся з тим, що розбиттє російської армії грозить Україні спустошеннєм, і кликав до підтримання армії й оборони краю.

Перерване о 2-ій годинї 11 червня засїданнє зїзду продовжало ся о $5^1/_4$ год. під проводом Б. Мартоса. Дебатовано над рефератами Н. Ковалевського про переговори делеґації

Української Центральної Ради з тимчасовим правительством і М. Стасюка про відносини до найвищих орґанів російської революційної власти та до війни. Не зважаючи на значно стриманий тон і досить законні для даної хвилї виводи референтів, збори реаґували на них у незвичайно підвищенім настрою, впадаючи хвилями в ексцеси, що висловлювали ся в гострій критиці відношення тимчасового правительства до Українців і навіть у критиці акції Української Центральної Ради. Поставлено резолюції крайно радикального характеру.

Селянин з уманського повіту Ковалевський, покликуючи ся на реферат члена делеґації Центральної Ради свого одноіменника, котрий заявив, що на домаганнє Українців автономії члени правительственної комісії дали відповідь, що не бачуть для сього якихсь основ, — з обуреннєм указав на історичні права, котрі відбили ся у переяславськім договорі Богдана Хмельницького з Москвою ще в 1654 р. Він відчитав у повноті всї пункти сього договору, підчеркуючи всю ширину повновластя українського народу, закріплену сим договором тодї на вічні часи й незабаром грубо потоптану деспотичним союзником. Наші теперішнї домагання автономії — говорив бесїдник — значно вузші, а коли і їх відмовляє нам навіть революційне правительство, ми повинні взяти їх самі. Практичний шлях до сього бачить він у негайній однодушній орґанізації всього українського народу, а зокрема селянства; ся орґанізація повинна висловити ся особливо в утворенню народніх мілїцій, як се вже зроблено в деяких повітах. Українцям — говорив далї бесїдник — треба конче утворити таку могутню національно-революційну орґанізацію, на яку Центральна Рада могла б усе з певністю оперти ся. Революція вимагає рішучих мір для протидїлання контрреволюційним і контрнаціональним виступам, відки-б вони не походили. „Ви всї самі — звертаючи ся до зїзду, говорив Ковалевський — се жива революція, що дише огнем обурення, — проявіть же свою активну силу. Не вільно ждати!“.

В такім самім дусї виступив представник від черкаського повіту салдат селянин Білий. Він говорив, що сучасні Українцї повинні йти за прикладом своїх славних предків, котрі вміли бороти ся за волю і право з оружєм в руках. Хвиля велика — говорив він далї — й нам не простять наші дїти та внуки, як ми її промарнуємо. Він закликував до активного виступлення з оружєм в руках, але поки-що не пускаючи сього оружя в акцію. Закінчив він свою промову словами: „Нам нема чого й нїкому кланяти ся, — візьмемо своє!“.

Хвилею окликів спочуття відгукнула ся півторатисячна товпа на промови сих бесїдників, представників черкаського й уманського повітів, що були історичною ареною найбурливійших виступів гайдамаків.

По сїм представник російської соц. рев. партії Друґанов висловив бажаннє взяти участь у всїх дебатах зїзду, які заїкавлять його, з правом дорадчого голосу. Президія запропонувала дати йому право говорити тільки в такім разї, колиб хтось з бесїдників допустив ся невірного пояснення програмових завдань його партії. Ряд бесїдників — О. Степаненко, Миколайчук, Кибалич — стояли за обмеженим допущеннєм до голосу Друґанова. На питаннє Степаненка, чи признають російські соціялїсти революціонери за Українцями право на основанне окремого національного земельного фонду, Друґанов відповів, що його партія, ставлячи в свою програму соціялїзацію землї в широкім загальнодержавнім змислї, признає необхідність істнування одного спільного для всїх російського земельного фонду. **Ся заява викликала негодуваннє авдиторії.** Миколайчук зазначив, що російські соціялїсти-революціонери говорили йому на Сибірі, що „в імя політичної асиміляції Українцї повинні пожертвувати свою народність“. Се ще більше долило оливи до огню. Вкінцї Кибалич рішуче заявив, що постороннїм людям нїчого мішати ся в справи Українців, бо видавати свою думку про сї справи вони некомпетентні.

Дальші бесїдники — українські соціялїсти-революціонери Імшанецький, Заливчий і Пугач, вказуючи на пункти ріжниці їх з російськими соц. революціонерами, тим неменше підчеркували спільність (?) їх політичної платформи й висловлювали ся за признаннєм для Друґанова слова без обмежень. Їх виступи зробили вражінне на авдиторію і Друґанову позволено забирати слово без обмежень, але він, прибитий інцидентом, не скористав зі свого права.

По залагодженню сього інциденту виступив представник від канївського повіту Бала. Він уважає Українську Центральну Раду напів буржуазійною, длятого вона не має права й можливости представляти інтереси українського селянства. Треба конче на його думку зорґанїзувати окрему селянську раду й доповнити Українську Центральну Раду значним числом представників від селян, тільки тодї можна буде піддержувати Центральну Раду.

О. Степаненко протестував проти думки попередника про Центральну Раду та признав конче потрібним зорґанїзувати „Раду українських селянських депутатів“ і йти нога в ногу з Центральною Радою, опираючи ся тільки на свої сили й не покладаючи надії на російське тимчасове правительство, котре відвертаєть ся від Українців і не хоче задоволити їх законних домагань. Дальше говорив бесїдник, що коли Українцям не дають автономії, вони повинні зажадати самостійної української республики. Він предложив такі резолюції: 1. відкликати українських делеґатів з російської ради селянських депутатів, 2. проголосити, що український народ яко господарь своєї землї основує свою власну державу, республику, 3. доповнити склад Української Центральної Ради представниками новозорґанїзованої „Ради українських селянських депутатів“ і проголосити Центральну Раду своїм національним тимчасовим правительством, 4. се тимчасове національне правительство має скликати у Київі Установчі Збори, котрі установлять лад України, сойм і земельні закони, 5. конче потрібно поробити заходи, щоб на конференції у Стокгольмі були представники українських соціялїстів, 6. українське тимчасове правительство повинно вислати своїх представників на мирову конференцію, 7. українїзація війська повинна бути доведена до кінця і 8. від 18 липня н. ст. всї податки, збирані з українського населення, мають поступати у виключне і безпосереднє завідуваннє Української Центральної Ради.

З дуже змістовою промовою, а по дорозї з рефератом про свою поїздку по Петрограду яко делеґата на всеросійський селянський зїзд виступив Бандура, що відчитав резолюції української фракції на тім зїздї й поділив ся своїми враженнями з переговорів з мінїстрами та членами Ради робітничих і салдатських депутатів. Його загальне вражінне далеко нерожеве. Як і його товариші, він мусить сконстатувати факт неґативного відношення до домагань Українців навіть з боку російської демократії. В дусї попередніх бесїдників висловлювали ся Ковтуненко й Микитюк, перший піддержуючи резолюції, внесені від імени орґанізаційного комітету Стасюком, другий осуджуючи відношенне до української справи російської преси й російського громадянства та домагаючи ся українїзації адмінїстрації на Українї. Останнїй бесїдник предложив свої резолюції, передані потім президії.

В тім самім напрямі, але в ще рішучійшій формі, близькій до резолюцій Степаненка, виступив Химерик. З його промови зазначує „Кіевская Мысль“ два місця. Пер-

ше: крім волї потрібна земля, инакше, працюючи на чужій землї, український селянин замість волї найде неволю. Друге: російське тимчасове правительство явно потурає Полякам; воно позволило на зїзд представників польського леґіону, на котрім відомого ворога полковника Пілсудского вибрано почесним членом. Бесїдник вказав на грозу подїлу України між Польщею і Росією. Він поставив резолюцію: поручити Українській Центральній Радї скликати всеукраїнський зїзд і на нїм утворити українську демократичну республику.

Клунний запропонував поручити президії надрукувати в сотках тисяч примірників протоколи теперішнього зїзду й розіслати на місця в аґітаційних цїлях на імя кождого деле ґата по 20—30 примірників. Се може бути гарним аґітаційним засобом. Його друга пропозиція — назвати союз селянських депутатів козачим союзом.

Ряд дальших бесїдників Люльченко, Марцинюк, Руденко, Пащенко, Котеленець, Хоменко й Калиненко — повторювали більше або менше думки, висловлені вже їх попередниками; з них треба підчеркнути думку Марцинюка — негайно вибрати Український Сойм.

По перерві засїдання на 15 мінут вийшло на трибуну з промовами ще кілька бесїдників, які також домагали ся негайного здїйснення автономії. Не обійшло ся й без пересторог перед українською буржуазією! Павличенко протестував проти нацьковування селян на українську трудову інтелїґенцію, яку деякі засліплені називають буржуазією; він стоїть цїлком за підтриманнєм Центральної Ради. В такім самім дусї говорили Імшанецький, Кіяниця і Фредро.

Кінцеву промову, невільну від докорів на адресу Центральної Ради й деле ґації, що їздила для переговорів до Петрограду, виголосив предсїдатель зїзду Б. Мартос. Він зазначив опущенне в промовах попереднїх бесїдників згадки про права національних меншостей на Україні. На його думку треба шляхом нових виборів відновити склад Центральної Ради. Конкретно він поставив такі пропозиції: 1) поручити Центральній Радї скликати конференцію недержавних народностей, 2) поручити Радї в можливо скорім часї виробити устав автономного ладу України, 3) поручити Радї прискорити скликанне національно-територіяльного зїзду, 4) відкинути резолюцію Степаненка та внести поправки до резолюції Стасюка, доповнивши їх резолюціями його, Мартоса.

Вкінцї з огляду на пізний час предсїдатель запропонував перервати дальші дебати, переносячи їх на найблизший день, а тепер вибрати редакційну комісію для погодження й оброблення предложених резолюцій. Вибрано комісію з 5-х людей, а сї вибори затягнули засїданнє зїзду майже до 11 год. в ночі. Пізно увечері зїзд ухвалив резолюції у справі відношення до війни:

1. Беручи під увагу, що війна потрібна поміщикам, фабрикантам і иншим багачам, а трудовому народови несе тільки нещастє, перший всеукраїнський селянський зїзд признав конче потрібним, аби працюючий народ воюючих держав домагав ся від своїх правительств мира без захвату чужих земель і без контрибуцій з тим, аби кождий народ, що находить ся під чужим панованнєм, сам означив, до якої держави він хоче належати.

2. З огляду на згоду союзників Росії переглянути воєнні договори, заключені з царським правительством, зїзд уважає необхідним, аби тимчасове правительство разом з союзниками негайно виробило й оголосило умови, на яких воно годить ся заключити мир.

3. Щоб український народ міг по заключенню мира жити національно-полїтичним життєм в цїлости, нероздїлений між иншими державами, тимчасове правительство повинно поклопотати ся, щоб представники українського народу взяли участь у мировім міжнароднїм конґресї.

4. З огляду на те, що розгром російської армії грозить руїною Україні, зїзд уважає необхідним помагати всїма способами армії й закликує її до активної оборони Рідного Краю.

Раннїшнє засїданнє третього дня зїзду, дня 12 червня н. ст., відбуло ся серед дуже підвищеного настрою, викликаного дебатами про відношенне до правительства, до Центральної Ради й зокрема поданою на зїздї телеґрамою міністра Керенского, котрий повідомляв про те, що він задля воєнних обставин уважає військовий український зїзд не на часї. Предсїдателем був В. Винниченко. З початку зїзд вислухав кількох промов бесїдників, що записали ся попереднього дня до голосу, про відношенне до правительства та війни. Але з огляду на те, що бесїдники повторяли уже сказане в инших промовах, зїзд голосуваннєм припинив дальші дебати.

З промов бесїдників, котрі успіли забрати голос, підчеркує „К. Мысль“ промову Збаражського, котрий висловив думку, що українська деле ґація стала на неправильну точку погляду, коли їздила „просити“, а не заявити жадання. Губернський комісар Суковкін, представник тимчасового правительства, сказав зїздови, що український народ сам господарь на своїй території; центральне правительство признає народам Росії право національного самоозначення. Сї дві основи: господарюванне на своїй землї та національне самоозначенне і повинні лягти в основу територіяльно-національної автономії України у федеративній республицї з забезпеченнєм прав меншости, але не в змислї панування меншости над більшістю. Боронити такого права на автономію на думку бесїдника треба не трьома українськими корпусами, а всїм 30-мілїоновим свідомим народом. В теперішню хвилю нема такої небезпеки, ізза якої треба було-б брати ся за баґнети. На основі всїх тих думок Збаражський запропонував відкинути пропозицію О. Степаненка як іскру для міжусобиць; з предложення Стасюка викинути явочний порядок заведення автономії, бо потрібні закони, а не явочний порядок, а Центральна Рада повинна як найскорше виробити основи самоуправи.

В оборонї Центральної Ради виступив Миколайчук. Салдат Мартиненко протестував проти того, що до президії зїзду не вибрано салдатів, і закінчив свою промову тим, що українські салдати хочуть іти на фронт, відки з оружєм в руках вернуть по скінченню війни.

По скінченню дебат над рефератом попереднього дня В. Винниченко, а по нїм М. Грушевський боронили Центральної Ради від нападів на неї, які почули ся на зїздї.

В. Винниченко заявив, що Центральну Раду вибрав український національний зїзд, хоч і не на основі загального виборчого права, котре ще не здїйснило ся нїде на світї, але другим шляхом вибрати її не було можливости. Вибрати наново Раду тепер на основі загального, безпосереднього, рівного й тайного голосування нема можливости, бо нема апарату для переведення такого вибору. Коли говорили, що Рада не правительство, се вірно, бо правительство повинно мати всю повноту власти. В тім змислї Центральна Рада не правительство, а лишень законодатний орґан для зорґанізованого свідомого народу, який її вибрав. Правительством вона не може бути ще й тому, що її не признали ще неукраїнські народи. Але се не самовільний орґан, бо висловлює волю зорґанізованого українського народу. Коли Рада невповнї демократична, то чейже всяке правительство повинно висловлювати рїжні відтїнки краю. Як що мало в нїй селян, винні селяне, що вибирали на зїздї до Ради не-селян. Говорять, що Рада їздила „просити“ у тимчасового правительства своїх прав, але се невірне: прошень не було, а була заява законних домаганъ.

М. Грушевський бачить заслуги Центральної Ради в тім, що зроблено велике дїло орґанізації українського громадянства по розгромі й розгонї, довершенім старим правительством. Усїм українським орґанізаціям дано доступ на зїзд і сей зїзд з його 900 мандатами вибрав Цен-

тральну Раду. В теперішнім часі Центральна Рада сама клопочеть ся над справою нових виборів або доповнення себе. Всіх представників з місць можна наново вибрати, але се робить ся поволі. Селянський зїзд може вибрати зпосеред себе депутатів для доповнення Центральної Ради. То само можуть зробити військові й робітничі зїзди. Можливі також нові вибори до Ради в цїлости. Що торкаєть ся дїяльности Ради, вона вела роботу спокійно, стараючи ся не дїлати в користь контрреволюції й не викликувати небажаних компліkацій. Від Росії Рада відокремляти ся не бажає, а змагає до того, щоб у демократичній республиці не було централїзму, тому видвигає домаганнє федерації. Меншість у правах обмежена не буде. Коли привернено фінляндську конституцію, повинна бути привернена й наша переяславська конституція 1654 р., без гетьманів і старшин (?). Наші економічні права повинні бути розвязані на місцї в Українськім Соймі (земельна справа). Право українських селян на українську землю — се основа нового ладу. В сім містить ся програма Ценральної Ради.

Мартос, що виступав проти Центральної Ради, забирає голос, щоб опрокинути несправедливі обвинувачення Ради, приписані йому.

Вислухавши пояснення представників Центральної Ради, зїзд приступив до резолюцій з приводу вчорашніх рефератів. Автори рефератів Ковалевський і Стасюк коротко зрезюмували суть своїх поглядів про відношенне до центрального правительства. М. Ковалевський пригадав, що зорганїзовані Українцї не бажають відривати ся від Росії, але хочуть мати право розпоряджувати ся своїм життєм і своїми багацтвами. М. Стасюк думає, що усякі розмови про самостійність даремні (?).

Перед голосуваннєм над резолюціями член Центральної Ради й Військового Ґенерального Комітету В. Винниченко подав вістку про телеґраму мінїстра війни Керенского, котрий признав військовий український зїзд не на часї задля воєнних обставин. Вістка крайно схвилювала авдиторію і на нервове обговореннє сеї вістки пройшла решта засїдання.

„Нї у кого з нас — говорив Винниченко — ся телеґрама не викликала радости (Чують ся оклики: „ганьба“), але ми не маємо підстави робити рішучих заходів з приводу телеґрами, бо правительство ще не вспіло повзяти постанови з приводу домагань делеґації. Не можна жадати відповіди на важну справу в 2—3 днях. Реченець для відповіди установлено 2—3 тижнї. Лишив ся в Петроградї один делеґат, котрий правдоподібно привезе на днях відповідь. Тепер ми маємо в телеґрамі Керенского деяку нотку відповіди, але все-таки се нецїла відповідь. Серед правительства є схильність признати наші домагання. Сама комісія сказала нам: »Ми розуміємо, що ви не можете вернути ся на Україну з відмовою«. Але що спонукало Керенского так нарушити право свободи зборів? Чи важні події на фронтї, від котрих може відтягнути сили зїзд? Тепер відбуваєть ся польський військовий зїзд. На днях відкриваєть ся зїзд всеросійських салдатських і робітничих депутатів. Але все-таки недемократичне поведенне Керенского не заставило нас прилучити ся до предложення наших дещо гарячих товаришів. Ми не вибрали шляху полїтичної розпуки, знаємо, що постанова Ради викличе гнїв гарячих голов проти Ради, як і проти Керенского, але ми думаємо, що нашу стриманість оцїнить і тепер і пізнїйше мудрий розум. Центральна Рада заявила, що вона протестує та складає з себе відповідальність за можливі наслїдки. Ми не беремо відповідальности за полїтику ґвалту й анархії, яку відкидаємо, але ми рішуче займаємо у відношенню до правительства полїтику недовіря і обережности. Центральна Рада вислала телеґраму до всього правительства й виконавчого комітету Ради робітничих і салдатських депутатів. Ґенеральний Комітет також вислав телеґраму Керенскому, з копією ґен. Брусилову, Гуторови й инш. Військовий Ґенеральний Комітет думає, що головнокомандуючі вплинуть на Керенского й він візьме свою заборону назад. Потім В. Винниченко оголосив текст телеґрами, висланої Центральною Радою“. (Зміст її подібний до телеґрами селянського зїзду, поданої у нас в попереднїм числї в статї „Чи перед українською військовою революцією?“).

З приводу телеґрами Керенского гаряче висловлювало ся кілька бесїдників (Котеленець, Кибальник і ин.), що предложили зїздови висловити як найрішучійший протест. Поставлено й прийнято пропозицію відложити обговореннє телеґрами Керенского до вечірнього засїдання, коли буде оголошена телеґрама Керенского, вислана Ґенеральним Комітетом. Засїданнє перервано до 5-ої години.

По обідній перерві засїданнє зїзду продовжало ся знов від 5½ год. й тягнуло ся до 11 год. в ночі. Предсїдателем був П. Христюк, що запропонував вислухати вироблених редакційною комісією вкупі з президією резолюцій зїзду в справах автономного ладу України й відношення до війни. При сім предсїдатель заявив, що резолюцій, поставлених Степаненком, вповнї не розглянено з недостачі часу й тому вони будуть предложені зїздови дещо пізнїйше. Одначе Степаненко, добачивши в поступованню президії і комісії самоволю, постановив відкликнути ся безпосередно до зїзду. Щоб вийти з витвореного положення, предсїдатель на пропозицію Мартоса постановив поставити під голосуваннє питанне по сути резолюцій, чи хоче зїзд автономії, чи самостійної республики? Перед голосуваннєм Мартос і Степаненко одержали слово за і проти сих двох справ. Перший говорив Мартос проти резолюцій Степаненка, а Степаненкови не дали говорити й він зійшов з естради. На поставлене предсїдателем дивним способом принципіяльне питанне по думцї внесення Мартоса зїзд відповів неґативно. За самостійною українською республикою при такім поставленню справи подано дуже мало голосів.

Потім приступлено до читання, обговорення і голосування над резолюціями. Всї резолюції з деякими незначними змінами й доповненнями прийняв зїзд великою більшістю голосів, а деякі одноголосно. Внесені А. Левицьким доповняючі резолюції передано редакційній комісії.

Резолюція про автономію України.

Вислухавши звідомлення з переговорів делеґації Української Центральної Ради з російським тимчасовим правительством, перший всеукраїнський селянський зїзд ухвалив:

1. Прилучити ся до домагань Української Центральної Ради, проголошених в її деклярації, жадати від тимчасового правительства негайного задоволення сих домагань.

2. Беручи під увагу, що тільки заведенне федеративно-демократичної республики в Росії, з національно-територіяльною автономією України й ґарантією прав національних меншостей, може запезпечити край від анархії, зїзд постановив поручити Українській Центральній Радї вкупі з Всеукраїнською Радою селянських депутатів: а) негайно виробити проєкт уставу автономії України й федеративно-демократичного ладу російської республики, б) негайно скликати зїзд представників инших народів і областей, що добивають ся федеративно-демократичного ладу, в) доложити всїх сил до приспішення орґанізації українських територіяльних зборів.

3. Зїзд ухвалює, щоб у нас на Україні всї самоуправи й інституції були негайно зукраїнщені й тому закликує всї громадянські (селянські, земські й ин.) орґанізації і адміністративні інституції, а також військові орґанізації України помагати Українській Центральній Радї та Всеукраїнській Радї селянських депутатів в приготуванню автономного ладу на Україні.

По перерві вислухано реферату М. Ковалевського в земельній справі. Загальні виводи референта такі: Право приватного володїння на землю треба скасувати, земля повинна стати власністю народу, котрий її оброблює. Тому треба конче оснувати національний земельний фонд, яким буде завідувати власть народу. Для справедливого поділу землї треба установити відповідну земельну норму — (небільше трудової й неменше норми зуживання). На питанне:

як відобрати землю від приватних власників — з викупом, чи без викупу, відповів: без викупу. Давши короткий огляд аґрарних програм ріжних партій, він ширше задержав ся на програмі українських соціялїстів-революціонерів. На кінці референт змалював утопійну картину селянського щастя по війні, коли разом з переведенням земельної реформи зацвіте аґрікультура та промисловість на селї. Дискусію над рефератом відложено на другий день.

Ранїшнє засїданнє 13 червня пройшло при напруженій увазї, що зосереджувала учасників зїзду: обговорювано найболючійше питаннє селянської дїйсности — земельну справу. Проводили зборами Мартос і Осадчий. Як і треба було ждати, до голосу записало ся дуже багато, бо 64 бесїдників. Тому зїзд постановив дати в першу чергу слово по одному бесїдникови від кождої ґубернії. Бесїдників назначено голосуваннєм. Говорили особи, відомі вже зі своїх промов з попереднїх засїдань. Заки приступлено до обговорення реферату Ковалевського, зїзд вислухав коротенького реферату селянина Осадчого. Він розвинув окремі точки земельної програми. До земельної справи на Україні треба конче підійти без ломання дрібних трудових господарств. Справа земельних господарств, основаних на наємнім трудї, розвязуєть ся простїйше: вони переходять у народнїй український національний фонд. Умови користання землею виробить місцевий земельний комітет. В першу чергу наділяєть ся землею безземельних, малоземельних і оборонців Рідного Краю. Право продажі й аренди касуєть ся. Заводить ся державне забезпеченнє і пенсії для інвалїдів-хлїборобів. Переселенне зостаєть ся засобом боротьби з безземеллєм, але на розумних основах. Великі маєтки переходять до національного фонду без викупу (може з пенсією для власників у поодиноких випадках), хоч референт уважав би „при теперішнїм капіталїстичнім ладї справедливійшим викуп“. Надра землї, лїси й инші багацтва переходять у національну власність. Український Сойм і український земельний комітет завідують українською землею.

Соц. дем. Мартос полємізував з вчорашнїм референтом М. Ковалевським. Партія соціяльних демократів заявляє, що землї приватних власників переходять в руки держави й віддають ся разом з иншими землями в завідуваннє місцевих органів самоуправи. Таку постанову ухвалено на зїздї партії в 1905 р. Конференція партії, що недавно відбула ся, поручила центральному комітетови виробити виразно означений погляд на земельну справу у звязку з переживаною хвилею. Партія стоїть за забороною продажі й купна землї та годить ся з думкою Каутского, що великі посїлости треба оброблювати кооперативно, щоб оминути наємний труд.

З огляду на внесену заяву Мартос запропонував ушанувати память поета Т. Шевченка, котрий говорив, що не можна торгувати землею. Почули ся оклики: „Слава Шевченкови!“ Всї присутні встали та відспівали „Заповіт“ і „Вічну память“ великому поетови. Зараз зїзд прийняв резолюцію в справі памятника Шевченкови у Київі: „Перший вееукраїнський селянський зїзд, приступивши до обговорення земельної справи, передовсїм пошанував память нашого першого борця за землю і волю на Україні й постановив поручити Українській Центральній Радї поставити на першу чергу справу памятника Тарасови Шевченкови та поклопотати ся про те, щоб памятник поставлено в найкращім місцї Київа“.

М. Ковалевський дав кілька пояснень до свого реферату. Пояснення зводять ея ось до чого: Інвентарь великих маєтків пригодить ся при кооперативнім їх обробленню; будинки використають ся для зразкових ферм, шкіл і ин.; скарбові лїси треба зберігати, але не впадати в крайність, бо паливо необхідне для державних і громадянських потреб; справу пасовищ повинні розвязати земельні комітети; українські землї переходять в український, а не загально-державний фонд.

В справі орґанїзації земельних комітетів виступив з рефератом М. Лисий від імени орґанїзаційного комітету української селянської „Спілки“. Комітети на основі закону основуєть ся в цїли приготування проєкту земельного закона для Установчих Зборів, для зібрання відомостей про скількість і якість землї, для порішення аґрарних непорозумінь усякого роду, що повстануть до часу Установчих Зборів і т. д. Орґанїзація комітетів така: в Петроградї головний земельний комітет, на місцях—ґубернський, повітовий і на бажаннє волосні комітети. Референт подрібно перелїчив склад кождого комітету. Напр. повітовий комітет складаєть ся з 4-х представників від земських зборів, одного від городської Думи, по одному від волости, одного аґронома, одного статистика, одного мирового судді. Україна повинна мати свій краєвий комітет, зложений з 9 представників ґубернського земства, 6-х—Української Ради селянських депутатів, 3-х Селянського Українського Союза, 3-х від Центральної Ради, 3-х від кооперативів, 2-х юристів, 44 від партій (соц. революціонерів, соц. дем., автономістів-федералістів і радикальних демократів).

Позапрограмово забрав слово представник від чернигівської ґубернії в центральнім земельнім комітетї Назаренко, що вернув з Петрограду. Він познайомив зїзд з дїяльністю комітету й запропонував вибрати місцеві українські земельні комітети з тим, щоб їх делеґати були у Петроградї в головнім комітетї 14 липня н. ст.

Почали ся промови представників від ґубернїй. Представник подільської ґубернії соц.-рев. Миколайчук познайомив зі станом земельної справи в своїй ґубернії, де більша часть землї в руках поміщиків Поляків і Великоросів і тільки $^1/_4$ в руках селян. Розвязку земельної справи бесїдник бачить у програмі соц. революціонерів. Представник Полтавщини соц.-демократ Мартос подав, що одна шоста селян зовсїм не має землї і йде в найми, а міжтим такі маєтки, як Карлівка (принца Меклєнбурґ-Стерлїцкого), налїчують 40.000 десятин. Але є й селяне (60.000), що мають землї більше нїж по 15 десятин; вони є проти передання землї в національний фонд. Треба конче розмежити землю Полтавщини по повітам і тоді вже передати в завідуваннє повітових комітетів.

В дискусії забрав слово київський городський голова Ф. Бурчак, що побажав зїздови успіху в роботї, котра повинна привести до такого стану справ на Україні, щоб усї народности уважали її своєю вітчиною. З приводу виступу городського голови зїзд на пропозицію М. Ковалевського поручив Ф. Бурчакови передати виконавчому городському комітетови, що Українцї своїм орґаном уважають Центральну Раду, котра буде працювати вкупі з Радою селянських депутатів. А комітет повинен погоджувати свою дїяльність з Центральною Радою. Городський голова взяв на себе порученнє передати сю заяву виконавчому комітетови.

Представник харківської ґубернії Заливчаний (соц.-рев.) запропонував земельну реформу почати від низу до гори, від сїльських громад і дійти до всеросійського земельного комітету, котрий завідував би всею землею в державі.

В. Винниченко (від херсонської ґубернії) потвердив заяву свого товариша по партії Мартоса, що українські соц.-дем. мають виразно означену земельну програму, але не стоять за соціялїзацією земельної власности, розуміючи під соціялїзацією нетільки переданнє землї до українського фонду (як розуміють соц.-рев.), а й громадське володїннє землею. Такого громадського володїння на Україні не було й тому внести його тут тепер трудно. В програмі партії українських соц. демократів розуміють ся переданнє всїх земель автономним одиницям. Право завідування, а не володїння землею нале-

жить громадам. Дальші дебати відложено на вечірнє засїданнє.

На вечірнїм засїданню зїзду далї вели ся дебати про земельну справу, але вже в значно ослабленім темпі. Очевидно справа набрала вже остаточної ясности та й бесїдники потомили ся. З виступів зазначує „Кіевская Мысль“ докладні пояснення предсїдателя того дня зїзду Христюка щодо свобідних земель (на окраїнах), які на його думку повинні належати до держави й поступати в міру потреби в розпорядимість усїх народів, які заселюють Росію. Инші бесїдники знайомили своїх товаришів з сучасним земельним ладом на місцях. Характеристичні були виступи представників від Українців, що переселили ся до орловської й пензенської ґубернії. Живеть ся їм незле, але вони просять зїзд дати їм можливість вернути на рідну Україну. Кінцеве слово референта й голосуванне над резолюціями відложено на другий день.

Забрав слово позачергово член президії Військового Ґенерального Комітету С. Петлюра в злободневній справі заборони військового зїзду. Петлюра познайомив зїзд з усїма періпетіями сеї історії. Салдат Ровинський доповнив його пояснення вражіннями від переговорів у сїй справі з товаришем міністра війни Якубовичем. Зїзд постановив післати тимчасовому правительству на пропозицію Ковалевського телеґраму в справі заборони зїзду, яку ми подали в попереднїм числї „Вістника“ в статї „Чи перед українською військовою революцією“.

Опісля в особистій справі виступив з примірником „Кіевской Мысли“ в руках Степаненко. Він скаржив ся на пресу й місцеві орґани демократичної власти за нагінку, яку уладжують на нього у звязку з розкриттєм провокатора Плавюка, та просив зїзд вибрати зпосеред себе комісію для розслїду сеї історії і заявлення йому яко делеґатови довіря або недовіря відповідно до висліду розслїдження. Зїзд постановив поручити президії вибрати комісію для розслїду справи Степаненка.

На сїм засїданнє закінчило ся і делеґати відійшли до театру Троїцького Народнього Дому на спеціяльно уладжену для них виставу.

В справі відбудови знищених земель всеукраїнський зїзд признав конче потрібним, аби знищені війною українські землї: Галичину, Буковину, Волинь, Холмщину, а також Польщу, Бельґію, Сербію і инші области відбудовано засобами та в завідуванню держав, котрі брали участь у війні. Порядок задоволення знищених земель має виробити міжнароднїй мировий конґрес. Що торкаєть ся знищених місцевостей України, зїзд признав конче потрібним, щоб російське тимчасове правительство вкупі з Українською Центральною Радою і Радою українських селянських депутатів негайно приступило до розроблення проєкту відбудови сих місцевостей, а де на се позволяють воєнні обставини, приступило до його фактичного здїйснення.

В земельній справі зїзд постановив, що приватна власність на землю повинна бути скасована. Вся земля на Україні без викупу поступає в український земельний фонд, яким завідує сам народ через Український Сойм і повітові та волосні земельні комітети, вибрані на демократичних основах. Всеросійські Установчі Збори повинні се затвердити. З сього фонду можуть користувати ся землею тільки ті, котрі будуть оброблювати землю своїми руками. Необхідно установити земельну норму, котра повинна бути неменша від норми зуживання і небільша від трудової. В межах сеї норми всї хлїбороби можуть зостати ся при своїх господарствах. Бажано, щоб більші зразкові господарства передавати в руки сїльско-господарським товариствам. Лїси, води, шахти й инші земельні надра в межах України признають ся власністю усього народу. Розходи по земельній реформі платить держава. Всї посереднї й инші податки касуєть ся. Замість них заводить ся один безпосереднїй доходовий податок (з „Биржевыхъ Вѣдомостей“).

„Утро Россіи“ приносить резолюцію в земельній справі в докладнїйшій формі: Всеукраїнський зїзд крім загальної резолюції в земельній справі прийняв ухвалу про негайне здїйсненнє деяких заходів, щоб забезпечити Україну від неладу й руїни, признавши конче потрібним до часу Установчих Зборів не робити самовільних захватів землї й самовільних рубань лїсів; домагати ся від тимчасового правительства негайної орґанїзації центрального українського комітету, котрий обєднав би дїяльність усїх земельних територій України; видати розпорядок про українські земельні комітети; слїдити, щоб не було продажі, заставу, довготермінової аренди й роздроблення землї; признати всї земельні умови по першім марта недїйсними; жадати, щоб тимчасове правительство установило через вибрані на демократичних основах земельні волосні, повітові й инші комітети нагляд над скарбовими та приватними лїсами й негайно зовсїм заборонило рубаннє лїса під будову й на матеріял без згоди земельних комітетів, щоб скасувало дозволи на рубаннє такого лїса, які видав комітет для береження лїса при старім правительстві; зорґанїзувати доставу сїльско-господарських машин і знарядів державними мірами. Беручи під увагу, що земельним фондом на Україні повинен завідувати Український Сойм, зїзд висловив ся проти монополїзації Донецького басейну на межах України російським тимчасовим правительством і признав, що використаннє сього басейну правительством можливе тільки за згодою українського комітету. Довідавши ся від делеґатів пензенської, орловської і саратівської ґубернії, що Українців у сих ґубернїях напастують і грозять прогнати їх, і маючи на увазї, що українських переселенців за межами України дуже багато, зїзд звертає увагу правительства на се сумне явище й заявляє протест. Маючи на увазї, що в звязку з будучою автономією України дуже багато переселенців-Українців забажає вернути ся до Рідного Краю, зїзд признає, що розвязка сеї справи повинна бути дїлом Українського Сойму в згоді зі соймами инших областей Росії.

Щодо російської преси зїзд прийняв таку резолюцію: Обговоривши справу відношення російських газет на Україні до української справи та взявши під увагу, що в більшій части сї газети невірно освітлюють український рух, а деякі, як газета „Кіевлянинъ“, щоденно ведуть усякими нечесними засобами боротьбу з українським рухом, зїзд ухвалив: 1. селяне не повинні передплачувати й читати чорносотенної газети „Кіевлянинъ“, 2. иншим газетам, що невірно освітлюють домагання і потреби українського народу, зїзд звертає на се увагу та сподіваєть ся, що російська преса буде вірно відбивати український рух.

По 5 дневних нарадах закінчив ся всеукраїнський селянський зїзд. На передостаннїм засїданню були гарячі дебати в справі конкретної форми селянської орґанїзації на Україні. Вибрано членів тимчасової Всеукраїнської Ради селянських депутатів по 2-х від кождого повіту. Депутати творять представництво „Спілки“. Головно вибрано соціялїстів. Відбуто вибори центрального виконавчого комітету „Спілки“ по одному від кождої української ґубернії, 7 від Київа. По виборах прийнято резолюцію про українїзацію школи, щоб від осени наука на Україні від найнизшої до найвищої школи відбувала ся в українській мові. Зїзд закрито по відспіванню „Заповіту“.

По закриттю зїзду Українці з прапором продефілювали по Хрещатику до Педаґоґічного Музею, щоб привітати там Центральну Раду, яка відбувала саме засїданнє. Коло Музею відбуло ся віче.

* * *

„Кіевская Мысль“ подає, що українські шовінїсти (?), бажаючи дістати ся на зїзд, старали ся купувати (?) у селянських делеґатів їх білєти для входу, причім ціна за білєт з рішаючим голосом зростала до 100 рублїв, а за білєт з дорадчим голосом до 50 рублїв. Такі випадки стали відомі президії, яка, побоюючи ся ексцесів, зорґанїзувала пильне провіреннє білєтів.

* * *

На засїданню Ради зєднаних громадянських орґанїзацій обговорювали пропозицію, внесену ґрупою членів ради, послати привіт всеукраїнському селянському зїздови. Почали ся палкі дебати. Більшість указувала на те, що післанне привіту було-б можливе на початку зїзду, але тепер, коли характер зїзду виразно означив ся, привіт був би одобреннєм зїзду, що неможливе (?). Питанне поставлено під голосуванне. Представники ради робітничих депутатів висловили ся проти привіту та демонстративно опустили засїданне. З недостачі законного числа засїданне закрито, не прийнявши жадної ухвали.

Український військовий рух.

Справа українїзації війська, зустрічаючи ріжні проволоки й перешкоди, починає прибирати гострий характер. Зложені з Українців військові части, відмовляють послуху приказам вищої команди, доки не переміннть ся їх на чисто українські формації. В цїлім ряді місцевостей зложені з Українців полки українїзують ся «явочним порядком», приймаючи нові назви й ин. Військовий український рух відбуваєть ся також поза арміею. Творить ся народня міліція—вільне козацтво. Сей елєментарний місцевий рух заставляє власти йти на деякі уступки, щоб уникнути оружних конфліктів. Подаємо кілька фактів.

Справа націоналїзації війська в Одесї.

«Русское Слово» з 16 червня н. ст. в телеґрамі з Одеси доносить, що під впливом підвищеного настрою київських Українців дня 14 червня місцева Українська Рада заявила військовим властям жадання в справі українїзації військ. Одеська Українська Воєнна Рада спішно викликала до себе начальника штабу ґенерала Маркса та в ультимативній формі зажадала негайного сформування українського полку з виборним українським командантом, власними прапорами й ишими окремішностями. Ґенерал заявив, що без розвязання сеї справи мінїстром війни місцеві власти не можуть перебрати на себе ініціятиви. Переговори між ґенералом Марксом та одеськими Українцями прибрали гострий характер, причім ґен. Маркс заявив, що він скорше подасть ся до димісії, ніж порішить справу на свою руку. Висловлюючи спочуттє Українцям, ґен. Маркс просив їх стримати ся від рішучих кроків. Потім ґен. Маркс скликав виконавчий комітет воєнних депутатів і познайомив їх з жаданнями Українців. Комітет висловив Українцям спочуттє щодо їх бажання мати власний полк, але прийняв резолюцію в тім напрямі, що треба чекати на принципіяльне розвязанне сеї справи вищими властями. Рада післала до ґен. Щербачева своїх делеґатів, просячи підтримати перед правительством жадання одеських Українців.

В сїй самій справі часопись «День» з 17 червня н. ст. подає такі інформації: Українська Військова Рада почала розповсюджувати в останнїм часї проклямації, закликуючи Українців не відходити на фронт, доки не зорґанізуєть ся окремих українських частей, бо відхід української зорґанізованої сили з Одеси загрожує обороні прав українського народу, які нарушують (російські) громадянські орґанїзації та представники воєнних властей. Під впливом сеї аґітації маршеві роти одного з місцевих резервових полків, призначені до відіслання на фронт 16 червня, заявили, що з Одеси не відійдуть. Одночасно Українцї послали делеґацію до головного команданта фронту ґен. Щербачева з прошеннєм позволити на орґанїзацію українських полків. Офіцерів і членів полкового комітету, які умовляли роту виконати розпорядок військових властей, названо на зборах Ради провокаторами. Вчора увечері скликано засїданне виконавчого комітету Ради салдатських і робітничих делеґатів (зложена з Росіян і общеросів), при участи начальника штабу округи ґен. Маркса й голови Української Ради д-ра Луценка. Збори затягнули ся до ранку й мали дуже бурливий перебіг. Др. Луценко відмовив ся відкликати заяву Ради або скликати її вдруге для перегляду її рішення. Він зажадав негайного признання прав України на автономію та військо й заявив, що не вірить російській демократії, запропонував комітетови прийняти резолюцію про негайне виданне акту про автономію України та про скасуванне розпорядку Керенского про заборону українського військового зїзду. Резолюцію Луценка відкинено, по чім виконавчий комітет прийняв таку резолюцію: «Признаючи право Українців на автономію, виконавчий комітет уважає такі жадання, як зорґанїзуванне національних частей війська, невчасними. Маршеві роти треба за всяку ціну відіслати на фронт і комітет вірить, що Українська Рада допоможе йому в сїм напрямі.»

Сю справу розглядали потім зєднані збори виконавчого комітету салдатських делеґатів і всїх ротних та полкових комітетів залоги. Представник місцевої Української Військової Ради Гаврилюк ствердив, що проклямацію, яка закликає роти не йти на фронт, видала Рада. Він заявив, що 30 мілїонів Українців дали Раді право затримати роту. В часї дебат прибули представники полку, маршеві роти відмовили ся виступити й заявили, що Молдаване прилучили ся до жадань Українців і також жадають відокремлення їх в осібну військову орґанїзацію. Збори офіцерів полку постановили, що маршеві роти мають виступити на другий день. По відході рот в полку мають бути сформовані українські й молдаванські роти для відокремлення їх у національні полки. Разом з тим збори запропонували офіцерам-Українцям і Молдаванам негайно відійти до рот і повідомити їх про рішенне та закликати виступити на фронт. Українцї й Молдаване, почувши про таке рішенне, мали виступити на фронт. Зєднані збори висловили офіцерам полку вдячність за гідне й тактовне виконанне обовязків.

Але «Русское Слово» з 17 червня н. с. доносить з Одеси, що в призначених до виступленя маршевих ротах одного з резервових полків, зукраїнщення якого жадають Українцї, почали ся забурення. Відмовили ся виступати також Молдаване. До рот прибули члени виконавчих комітетів робітничих і салдатських делеґатів і військові урядники. Настрій дуже неспокійний.

Така постава Українців мала той наслїдок, що тимчасове правительство, як доносить про се «Утро Россіи» з дня 19 червня, дало дозвіл на орґанїзуванне українських рот для відосланя їх до українських корпусів, що формують ся тепер. На сій підставі штаб ґенерала Щербачева прислав телеґраму з приказом затримати відосланне маршевих рот з українським складом до нового розпорядку. Діставши сю телеґраму, Українська Рада, беручи під увагу, що затриманне роти з військово-технїчних оглядів дуже небажане, постановила: дозволити післанне на фронт згаданих маршевих рот. Роти виступили, перейшовши місто з музикою і прапорами, при одушевлених привітанях населення.

Українські полки ім. Сагайдачного й Гонти.

«Биржевыя Вѣдомости» з 17 червня н. ст. доносять з Житомира: Один з місцевих полків переіменовано в український полк ім. гетьмана Петра Сагайдачного. Та сама часопись доносить з Уманя, що там відбуло ся віче 14 піхотного резервового полку

й прийнято резолюцію, в якій жадаєть ся переіменувати сей полк в український полк ім. Гонти.

Вільне козацтво.

«Русское Слово» з 19 червня н. ст. доносить з Київа: В звенигородськім повітї між місцевим селянством утворила ся добровільна воєнна орґанїзація «Вільне козацтво», що має своєю ціллю оборону інтересів України, оборону маєтків і лїсів від насильства, боротьбу з темними силами та дезертирами. В члени козацтва приймаєть ся необовязаних до військової служби. Козаки озброєні карабінами та револьверами й одягнені в національний козацький стрій. Поки-що нараховують біля 500 озброєних козаків. Орґанїзатори мають намір у внутрішнїм побутї відновити звичаї Запорозької Сїчи.

Військові Українці признають Український Ґенеральний Військовий Комітет своєю найвищою властю.

«Новое Время» з 20 червня доносить: Збори офіцерів і салдатів-Українців винницької залоги в числї 2000 постановили узнати Український Ґенеральний Комітет при Центральній Раді найвищою для себе військовою властю, а Центральну Раду найвищою установою України й активно підтримати постанову першого київського українського військового зїзду про орґанїзацію української армії і підпорядкуваннє її Українському Ґенеральному Комітетови при Центральній Раді. Зажадати від тимчасового правительства негайного виконання всїх українських домагань.

Київський український полк ім. Б. Хмельницького відсилають на фронт.

Щоб позбавити київських Українців вірної їм оружної сили, з головної команди армії вийшов приказ, щоб полк ім. Б. Хмельницького чим скорше відійшов на фронт. Сей приказ викликав очевидно серед Росіян дуже велику радість, як се видко зі змісту приказу до полку коменданта київської округи Оберучева. «Русское Слово» з 19 червня доносить саме з Київа, що головний начальник київської воєнної округи К. Оберучев оголосив такий приказ: «Я дістав сьогодня радісну для Українців телеґраму: Головний командант південно-західного фронту приказав сформований український полк гетьмана Богдана Хмельницького зараз же післати до армії, на пункт, призначений штабом армії». «Поздоровляючи перший український полк ім. гетьмана Богдана Хмельницького з призначенням на фронт для оборони матери України й дорогої нам волї, я певний, що всї члени полку, перейняті високою свідомістю важности теперішнього історичного моменту, віддадуть усї свої сили на служеннє вітчинї та покажуть взірець найбільшої хоробрости в боротьбі за волю спільної всїм нам вітчини Росії. Командант полку має подбати про приготуваннє полку для негайного відіслання на фронт».

Оскільки можна орієнтувати ся в останнїх подіях у Київі, полк ім. Хмельницького з Київа не відійшов.

Національне питаннє в загально-російській Радї селянських депутатів.

„Биржевыя Вѣдомости“ з 9 червня н. ст. подають зміст реферату М. Березина, виголошеного на загально-російській Радї селянських депутатів, у котрім він сказав між иншим: „Кождій з народности, які заселюють Росію, має бути забезпечена свобода самоозначення у всїх випадках, які зачіпають її національні інтереси. Кожда національність має бесумнївне право користувати ся своєю рідною мовою у школї, місцевих судах і інституціях. Усїм національностям треба признати право творити без перешкоди інституції, які мають на ціли збереженнє і розвиток їх національної лїтератури, штуки, мови й ин. Основні державні закони повинні забезпечити всїм національностям право на свобідний національно-культурний розвиток і право на національну автономію. Основи сеї автономії мають бути вироблені згідно з бажанням і волею населення національні представницькі зібрання, скликані на підставі загального, безпосереднього й тайного голосування, а щойно потім вони підлягають затвердженню всеросійського представницького зібрання. Здїйсненнє національної автономії, наскільки вона буде звязана з тою або иншою територіяльною одиницею, треба поставити у звязок з орґанїзацією місцевої самоуправи. Так само в кождій области необхідне забезпеченнє і охорона меншости населення, що не належить до пануючої національности“. На тім самім засїданню предсїдатель зборів повідомив, що тимчасове правительство в найблизших днях видасть декрет, який забороняватиме всякі умови на землю.

На деннім порядку обрад Радї селянських депутатів була також справа полїтичного ладу в Росії. „Биржевыя Вѣдомости“ з 10 червня н. ст. пишуть, що постанова президії Радї зняти сю справу з денного порядку викликала невдоволеннє серед делеґатів національних ґруп, а головно Українців. Сї останнї побачили у постанові президії бажаннє затушувати виступи представників національних ґруп: про федерацію і автономію Росії. В сїй справі мали Українці ряд нарад і ухвалили запротестувати проти поступованнє президії, вказуючи на те, що коли зїзд не схоче розглянути питання в справі будучого полїтичного ладу Росії, вони демонстративно покинуть збори й про дїяльність зїзду зарефернують своїм виборцям на місцях.

Така постава Українців зробила своє і в імени президії з рефератом у сїй справі виступив І. Бунаков. Він вказав, що в справі будучого полїтичного ладу в Росії більшість всеросійської Радї селянських депутатів стоїть за федерацією і автономією Росії. І. Бунаков запропонував подрібне обговореннє питання про самоозначеннє народностей відложити до найблизшого всеросійського зїзду, бо до того часу соціялїстичні партії остаточно намітять шлях, по якім повинна будувати ся будуча Росія, а поки-що обмежити ся прийняттєм отсеї деклярації: „Всеросійська Рада селянських депутатів, виразниця зорґанїзованої волї трудового селянства, в урочистий час закріплення і поширення завойованої кровю синів народу свободи заявляє: Трудова Росія, ідучи непохитно шляхом здїйснення найширшої свободи й повного самоозначення, як осіб, так і національностей, котрі заселюють Росію, повинна утворити такий державний лад, який вповнї забезпечував би ті засади. В імя того всеросійська Рада селянських депутатів закликує російське трудове селянство настояти на Установчих Зборах, щоб в Росії заведено федеративну демократичну республику, в якій усї народи мали-б повну свободу уладженя свого внутрішнього життя. Всеросійська Рада селянських депутатів глибоко переконана, що тільки при найширшій автономії народів, які заселюють Росію, без поневолення одного народу другим, може утворити ся нова сильна свобідним внутрішнїм єднанням свобідних націй — Росія“. Текст деклярації задоволив представників усїх націй і загальні збори прийняли її одноголосно.

Вісти.

Статю М. Меленевського, видруковану в ч. 146 „Вістника“ п. з. „Наше відношеннє до революції в Росії“, передрукувала київська українська часопись „Нова Рада“. „К. Мысль“, подаючи довший уривок зі статї Меленевського за „Новою Радою“ в числї з 14 червня н. ст., де між иншим говорить ся про привернення переяславського договору, робить від себе таку замітку: „Гідне уваги, що „Нова Рада“ друкує сей заклик до боротьби за повну полїтичну самостійність України без усяких коментарів від себе. Адже єсть

якась ріжниця в позиціях пп. Грушевського й Винниченка з одного боку, а пп. Меленевських і Степаненків з другого боку".

Або є або й нема!

Союз української державности. „Русское Слово" з дня 19 червня і „Рѣчь" з дня 22 червня н. ст. доносять, що у Київі дня 18 червня відбуло ся велике віче, зорґанізоване Союзом української державности в театральній залї Народнього Дому. На вічу було присутних поверх 2500 люда, переважно військових, які прибули до Київа на всеукраїнський військовий зїзд. Виступали на вічу Степаненко, Павелко й инші з гарячими промовами проти Московщини. По оживленій дискусії віче прийняло одноголосно резолюцію, в якій говорить ся, що московське тимчасове правительство своїм неґативним відношеннєм до української автономії не признає Україні того права, яке воно признало Польщі. Відповідь правительства в сїй справі є образою українського народу. Длятого Союз української державности, стоячи на основі незалежности української нації, звертаєть ся до українського народу з таким закликом: 1. Змагати до здїйснення на обєднаній Україні демократичної республики з суверенністю української нації, але з забезпеченнєм прав національних меншостей. 2. Змагати до утворення з другими націями свобідних союзів на території обєднаної української республики. 3. Тому, що утвореннє української республики є міжнароднїм питаннєм, бо в її склад мають входити области, зайняті тепер центральними державами, Союз української державности домагаєть ся, щоб у міжнароднїй мировій конференції взяли участь і представники українського народу.

Інструкторські українські курси. Як доносить „Кіевская Мысль" з дня 27 мая ст. ст., українське Товариство шкільної освіти в згоді з куратором шкільної освіти відкрило дня 28 мая інструкторські курси для підготовки лекторів на лїтнї учительські курси.

Українська фракція у київській раді військових депутатів. „Кіевская Мысль" з 27 мая ст. ст. доносить: В раді військових депутатів київської округи депутати Українцї видїлили ся в окрему українську фракцію на такій платформі: 1) Цїлю фракції є обєднати всїх депутатів Українців у справах переведення в життє національно-територіяльної автономії України в межах демократичної, федеративної російської республики; 2) до української фракції приймають усїх депутатів Українців, незалежно від їх партійних поглядів, але при умові, що вони признають першу точку платформи; 3) українська фракція складаєть ся з двох секцій: соціялїстичної й несоціялїстичної; до соціялїстичної секції належать соціяльні демократи, соціял-революціонери, соціялїсти-народники та всї ті, які спочувають сим партіям; до несоціялїстичнвї секції належать усї инші, як партійні, так і непартійні члени фракції; 4) постановам фракції підлягають усї члени фракції, коли се не противить ся їх партійній дисциплїні; в противнім випадку вони без дозволу фракції не мають права виступати на загальних зборах ради військових депутатів київської округи на шкоду напрямку фракції. Бюро фракції містить ся в бувшій царській палатї. Секретарь фракції приймає від 10 до 3 год. Звідтиж посилають аґітаційну українську лїтературу на провінцію. Фракція просить товаришів з фронту посилати всякі відомости про їх життє на адресу: Київ, Палата, Рада військових депутатів київської округи, Українська фракція.

Зїзд залїзничних учителїв у Київі. У „Кіевской Мысли" з дня 14 червня н. ст. читаємо: Закінчив ся зїзд учителїв і управителїв залїзничних шкіл південно-західних залїзниць. Зїзд прийняв такі постанови: 1. При переведенню українїзації школи повинні брати ся на увагу інтереси меншостей. Школа не повинна брати участи в розвязанню питань, полученых з національним самоозначеннєм населення. При здїйсненню українїзації потрібно рахувати ся з волею населення. Загально-державна мова повинна вводити ся в науку на другім році. В усїх школах на південно-західних залїзницях треба завести курс українознавства, а в російських школах, за згодою населення, курс української мови. Потрібно завести в школах українські бібліотеки. 2. Школа може й повинна давати релїґійно-моральне вихованнє. Наука божого закона повинна обіймати головним чином читаннє і поясненнє евангелія. Питаннє про обовязковість чи необовязковість навчання божого закона має рішати ся місцевою шкільною радою. 3. В справі орґанїзації учителїв постановлено увійти в склад загально-російського учительського союза. 4. В справі шкільної управи постановлено, що управа шкіл здїйснюєть з двома орґанами: автономною педаґоґічною радою з представниками від батьків і шкільною радою, яка складаєть ся з усїх членів педаґоґічної ради й рівного їм числа представників громадянських орґанїзацій і орґанїзацій батьків учеників.

Український катехизм. „Рѣчь" з 22 червня н. ст. подає, що одно українське видавництво у Київі видало катехизм, в якім говорить ся, що всї люде наші браття, але не Москалї, не Ляхи, не Угри, не Румуни й Жиди. Се вороги нашого народу так довго, як довго вони панують над нами та гнетуть нас (Се з відомих десятьох заповідей, виданих свого часу У.Н.П. Повторенне сього видання ледви чи можна уважати відповідним. Р е д.).

На Шевченковім святї в селї Кирилівцї, уладженім звенигородською повітовою управою на другий день Зелених Свят, виступав зі своїм хором звісний український композитор дириґент А. Кошиць з Київа.

На селянськім зїздї в Житомирі, як доносить „Кіевская Мысль" з 9 червня н. ст., крім ухвал у земельній справі, як передача землї в руки народу без викупу, скасуванне приватної власности на землю, жаданнє про заборону договорів щодо купна та заставу земель і ин., прийнято також ухвали про відокремленнє церкви від держави, про федеративний устрій російської республики та про автономію України, з забезпеченнєм прав національних меншостей.

Народня школа ім. Котляревського в Полтаві переміняєть ся в середню школу. „Кіевская Мысль" з 9 червня н. ст. доносить, що на надзвичайних зборах повітового земства ухвалено школу ім. Котляревського перемінити на середню школу (очевидно з українською викладовою мовою).

Українцї-матроси за українїзацією фльотських частей. „Кіевская Мысль„ з 9 червня н. ст. доносить з Петрограду, що матроси Українцї піднесли жаданнє в імя рівности та братерства народів обєднати всїх матросів-Українців для спільної служби у фльоти на однім з кораблів балтійської фльоти, от хочби на міноносцї „Україна". Гельсінґфорська рада депутатів армії та фльоти, йдучи назустріч домаганням Українців і подїляючи їх змагання, постановила підтримати жадання Українців перед командантом балтійської фльоти.

Краєвий учительський зїзд в Одесї. Як доносить „День" з 17 червня н. ст., відбув ся в Одесї краєвий учительський зїзд, який присвятив багато уваги справі націоналїзації школи. Прийнято резолюцію, в якій говорить ся, що в рами національної автономії повинно входити заведенне національної школи, утриманнє якої повинно опирати ся на державних і муніципіяльних фондах. Національна школа повинна вщіплювати в учеників любов до вітчини. Зїзд признав необхідним заснованнє поруч з українськими й жидівськими національними школами осібних ще шкіл для Великоросів.

Український соціялїстичний клюб „Праця" в Петрограді. „Кіевская Мысль" з дня 14 червня н. ст. доносить з Петрограду, що там відкрив ся перший український соціялїстичний клюб під назвою „Праця", який поставив собі цїль пропаґувати соціялїзм і автономію України.

Відозва Дорошенка до населення Галичини й Буковини. „Рѣчь" з дня 20 червня н. ст. в телеґрамі з Київа доносить, що краєвий комісар окупованої Галичини й Буковини Дорошенко видав відозву до населення, в якій він говорить, що попередня політика російських властей у відношенню до місцевого населення стояла в тїснім звязку з загальним напрямком політики царського правительства й тепер цїлком відкидаєть ся. Нова власть не уважає можливим накидати населенню чогось такого, що нарушувало-б його попереднїй громадсько-адмінїстративний устрій, уважає справедливим поробити всякі заходи, щоб облегчити становище мешканців

зайнятого краю, і відкидає всяку думку про утиски й обмеження у відношенню до всіх народностей краю. Предметом особливих старань нової власти буде упорядкуванне апровізаційної справи й в сій цїли орґанїзуєть ся галицько-буковинський апровізаційний комітет.

Російські часописи про В. Темницького. Російські часописи містять замітки про становище українського делеґата з Австрії на соціялїстичній конференції в Стокгольмі. У „Кіевск-ій Мысли“ з дня 14 червня н. ст. находимо телеґраму про розмову кореспондента газети з Темницьким. Подаєть ся тут в скороченню відоме з попереднього числа „Вістника“ освідченнє Темницького в українській справі на конференції з деякими додатками, які напевно належать не Темницькому, а кореспондентови, як се було з кореспондентом „Pester Lloyd-y“.

Національні домагання Жидів на Україні. „Кіевская Мысль“ доносить, що 24. мая відбула ся нарада краєвої орґанїзації сіонїстів. Прийнято таку резолюцію в національній справі: а) незалежно від краєвої автономії, яку дістають територіяльні нації, кожда нація, що живе на території Росії, творить окремий національний союз публично-правного характеру, який має право юридичної особи, також право петицій; б) союз провадить свої національні справи цїлком автономно; в) в його склад входять усї члени, приналежні з походження до даної національности, які не заявили свого виступленя з нього, незалежно від місця замешкання; ґ) до розпорядимости поодиноких національних союзів відчислюють ся з загально-державних і місцевих грошевих засобів деякі суми на спеціяльні потреби союза, відповідно до скількости його членів; незалежно від сього союз має право для тоїж самої цїли примусово опо-даткувати своїх членів на основах, установлених загальними законами; ґ) мови всїх без виїмки націй, що живуть на території Росії, мають рівні права в школї, судї, урядуванню, на публичних зборах, у пресї й загалом всюди в приватнім і публичнім житю; д) коли в якійсь місцевости якась нація осягає призначений законом відсоток цїлого населення, всї державні інституції сеї місцевости, як місцеві, так і загально-державні мусять по бажанню дотичних сторін уживати мови сеї нації в зносинах з її членами на письмі й устно, причім усї законодатні акти, офіціяльні повідомлення та загально-обовязкові постанови місцевих властей підлягають опублїкуванню в мові також сеї нації; е) кожда нація повинна мати право діставати освіту в своїй мові на кошт держави.

Лист з України до полоненого. Полонений з фрайштадтського табору К. Д. одержав з України отсей лист: Мурафа 1917 р. 29/III. Щиро вітаю Шановного К. з великими днями, як ми оце зараз празнуємо, власне кажу „днями“, бо звичайно у нас нетільки один „Великий день“, а „великі днї“. Ви мабуть уже знаєте, що ми всї кричимо: „Да здравствует Федеративна республїка Росії, да здравствует Вільна Україна“. Боже, Ви не уявляєте (собі), яка радість сповнила всїх після державного руху, ми нїби-то знов народились на світ, щоб з новими силами працювати на рідній ниві. Скрізь тільки й чути заклики до праці, до праці, до єднання. Да, Ви питаєте про Кобзаря (С. Кучугуру-Кученко), він — благополучний, зараз його кличуть скрізь, щоб нагадував, що: „Ще не вмерла Україна“. Хотїлось би багато дечого написати, та нїгде, хай колись. Я учителюю в харківськім повіті в с. Пересїчна. Прощайте. Феня Пушкарь“.

Виказ жертв.

На цїли Союза визволення України: Михайло Терлецький з Борислава 100 кор. Збірка Антона Весоловського серед робітників Українців бориславсько-тустанівської полоси 150 кор. 40 сот.

На волинські школи: Гриць Дубик, збірка 105 К. 30 сот., о. Дм. Панасевич 12 К., Гриць Лещишин 20 К., Мечислава Чернїївна уч. 3 К.

На національний фонд: полонені Українці: І. Портянко 4 К, С. Копачинський 3 К, П. Лопачинський 4 К, П. Пастушак 2 К. М. Пастушин, Мих. Повержук, Іван Бобров, Мих. Пилат разом 8 К, Антін Поліщук 50 сот. Герасим Гайдар 10 К. і учителька Мечислава Чернїївна 3 К. й кличе п. Є. Яворського, п. Т. Синеньку, п. Р. Дзєкцяра і п. Зацеху!

Подані в 153 ч. Вістника 30 К яко від української бібліотеки на бойовий фонд призначені орґанїзацією полонених Українців табору Дунасердагель на Український Національний Фонд у Київі.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союза визволення України:

	к. с.
1. **В. Антонович.** Хмельниччина в повісти Г. Сєнкевича	—·40
2. **М. Богданович.** Білоруське відродженнє	—·40
3. **Ів. Бочковський.** Фінляндія та фінляндське питанне	1·20
4. **H. Boczkowski.** Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питанне). По чеськи. З картою України	1·—
5. **Вяч. Будзиновський.** Як Москва нищила Україну	—·60
6. **М. Возняк.** Наша рідна мова. З 18 портретами	—·20
7. **Памяти Івана Франка.** Опис життя, діяльности й похорону. Зладив М. Возняк. З 12 малюнками	1·—
8. **Вол. Гнатюк.** Національне відродженнє австро-угорських Українців (1772—1880 рр.)	—·80
9. **Вол. Гнатюк,** Українська народня словесність.	1·—
10. **Prof. M. Hruschewskyj.** Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—·50
11. **Проф. М. Грушевський.** Як жив український народ.	—·50
12. **Вол. Дорошенко.** Українство в Росії. Найновійші часи. З численними портретами	1·20
13. **Б. Заклинський.** Що треба знати кождому Українцеви.	—·30
14. **Памяткова книжка** Союза визволення України і **календарь** на 1917 р. з 103 іл. Ціна 2·50 опр. прим.	3·70
15. **О. Кириленко.** Українці в Америці	—·50
16. **G. Cleinow.** Das Problem der Ukraina. Українська проблєма.	—·20
17. **О. Кобець.** В Тарасову ніч. З образками	—·50
18. **О. Кобець.** З великих днїв. З образками	—·50
19. **Др. І. Крипякевич.** Українське військо. З малюнками	—·40
20. **Dr. E. Lewyckyj,** Galizien	—·60
21. **Др. Е. Левицький.** Листи з Німеччини	—·80
22. **Др. М. Лозинський.** Галичина в житю України	—·60
23. **М. Лозинський.** Іван Франко. З портретом Ів. Франка	1·—
24. **Др. М. Лозинський.** Михайло Павлик	—·40
25. **Др. Осип Назарук.** Слїдами Українських Січових Стрільців. З малюнками	3·50
26. **Др. Іван Пулюй.** Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung	—·80
27. **St. Rudnyćkyj.** Ukraina. Land und Volk. Бр. 10·— в полотнї	12·—
28. **Сїм пісень.** Гостинець для українських вояків. З нотами	—·20
29. **О. Скоропис-Йолтуховський.** Значінне самостійної України	—·20
30. **Проф. С. Томашівський.** Церковний бік української справи	—·30
31. **M. Trotzkyj.** Die ukrainische national-politische Bewegung	—·50
32. **М. Троцький.** Литовці	—·40
33. **V. Choma-Dovski.** Ukrajina i Ukrajinci (по хорватски)	1·—
34. **Др. Л. Цегельський.** Русь-Україна і Московщина-Росія	—·80
35. **Чужинцї про українську справу**	—·40
36. **Т. Шевченко.** Кобзарь. 2-ий випуск. Бр. 1·—в опр.	1·50
37. **Проф. І. Шишманов.** Роля України в болгарськім відродженню	—·20

Набувати можна отсї всї книжки в Адмінїстрації видань Союза визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II, St., T. 6.**

На жаданнє висилаєть ся почтовий чек ч. 107.090.

В адмінїстрації „Вістника С. В. У.“ можна набути отсї книжки видавництва „Відродженнє“:

Ів. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. Наталка Полтавка	Ціна 60 сот.
Гр. КВІТКА-ОСНОВЯНЕНКО. Перекотиполе	„ 40 „
Ів. ФРАНКО. До світла	„ 40 „
В. ВИННИЧЕНКО. На пристані	„ 40 „
М. ГРУШЕВСЬКИЙ. Про укр. мову й укр. школу	„ 48 „
М. ЦОРІІ. Про автономію України	„ 60 „
Б. СВІДЕРСЬКИЙ Економічні нариси	„ 80 „

Просимо усїх наших Читачів ласкаво вирівняти залеглости, відновити передплату на другий піврік і зєднувати нам нових передплатників серед своїх знайомих. При змінї адреси необхідно висилати 50 сот.

Коли заходить трудність при висилцї грошей, можна усякі квоти висилати почтовими марками.

Тим, хто не вирівняє залеглости й не відновить передплати, здержить ся висилку Вістника. Адмінїстрація.

Зміст: Записка Української Центральної Ради тимчасовому правительству. — Свято революції скінчило ся! Настає грізний час! — Всеукраїнський селянський зїзд у Київі. — Український військовий рух. — Національне питанне в загально-російській Радї селянських депутатів. — Вісти.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарнї Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублїв, піврічна 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. **Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.**

Редаґує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Микола Троцький.**

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19. Адмінїстрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

IV рік. Ч. 30. Відень, 22-го липня 1917. Ч. 160

ПРОСИМО ВІДНОВИТИ ПЕРЕДПЛАТУ.

Проголошеннє автономії України.

Дня 26 червня н. ст. у Київі на площі св. Софії коло памятника Богдана Хмельницького Центральна Українська Рада всенародно проголосила волю українського народу до самостійного життя. Слїдом за сим утворила Рада тимчасове правительство — Ґенеральний Український Комісаріят, який має покласти основи під будову вільної України. Ся подія розпочинає нову епоху в історії українського народу, вона буде товчком до великих перемін в укладї политичних сил Европи, вона стане прикладом і гаслом для розкріпощення всїх поневолених народів Росії.

Проголошено автономію, а не повну самостійність. Не відриваючи ся від решти Росії, Україна самоозначує себе як окрему національно-територіяльну одиницю, не пересуджуючи наразї свого правно-державного відношення до решти Росії. Зроблено перший крок на шляху до политичного усамостійнення України. Межі сього усамостійнення та його внутрішнїй зміст уложать ся в процесї будови автономного життя, в процесї боротьби за удержанне здобутих уже і завойованне дальших національних позицій.

Витична лїнїя усамостійнення України, визначена на теперішнїй час українською политичною думкою, сягає привернення основ переяславського договору. Безпосередно перед проголошеннєм унїверсалу про автономію України проф. М. Грушевський освідчив на військовім зїздї, що Україна мала-б стояти в такім відношенню до Росії, як Баварія до Нїмеччини, при захованню економічної самостійности. Як відомо, Баварія має окреме дипльоматичне представництво за границею і окреме військо. Те саме запоручало ся Українї переяславським договором. Уконституованне України в дусї сього договору зробило-б її державою в державі.

Рахуючи ся з укладом политичних сил в Росії й тенденціями загально-російської революції та з ступнем національно-политичної свідомости й орґанїзації народнїх мас на Українї, Центральна Українська Рада йде до наміченої цїли постепенно, крок за кроком, не забігаючи вперед, виставляючи такі практичні постуляти, які-б з одного боку зустрічали найменше опору у російської демократії, а з другого боку знаходили-б відповідне приготованне в реальних обставинах місцевого життя.

Але таке умірковане поступованне политичної репрезентації українського народу прийнято в Петроградї мабуть за ознаку слабости українського руху, над яким не слїд і спиняти ся довго. Предложені делеґацією Центральної Української Ради відомі жадання без довгого надумування відкинено. Рада витягла з сього відповідні консеквенції, зірвала зносини з Петроградом і рішила перевести самочинно в житте те, на що домагала ся згоди і помочи тимчасового петроградського правительства.

Се рішенне Ради викликало зрив ентузіязму серед Українців, гнїв серед одної частини російського громадянства і занепокоєннє серед петроградського правительства. Ворожа українському рухови російська преса окричала акт Центральної Української Ради яко віддїленнє України від Росії і зажадало ужитя рішучих репресивних заходів супроти Українців. Перед в сїй акції повела кадетська „Рѣчь“. Але значна часть демократичної преси віднесла ся до події спокійно й розважно, накликуючи правительство направити помилку, навязати зносини з Центральною Українською Радою і пійти Українцям назустріч в їх домаганнях.

Правительство пішло за радою сеї другої частини громадянської опінії і вислало до Київа делеґацію, зложену з трьох мінїстрів (Керенского, Церетеллї й Терещенка), щоб на місцї розслїдити справу і прийти до порозуміння з Центральною Українською Радою. Зблизька справа показала ся мінїстрам не такою страшною, як її змалювала ворожа Українцям (і теперішньому правительству) преса, але й не така „передчасна“, як видавала ся в Петроградї, коли туди приїздила делеґація Центральної Української Ради.

Мінїстри мабуть переконали ся, що Центральна Українська Рада дїйсно репрезентує волю зорґанїзованої української демократії та що практичні домагання Ради не нарушують наразї анї єдности Росії, анї не дезорґанїзують її революційних сил. І ще мінїстри переконались, що на чолї українського руху стоять люде непохитної волї, що умїють переводити слово в дїло, не оглядаючись на перешкоди. І прийшло до компромісу.

Як видно з уміщеного на иншім місцї повідомлення петроградської телеґрафічної аґенції, тимчасове правительство майже в цїлости прийняло тепер постуляти Центральної Української Ради, згодилось на утвореннє Ґенерального Комісаріяту для орґанїзації нового життя на Українї, признало за Радою її политично-репрезентаційне значінне і пішло на дальші уступки в справі націоналїзації армії. В передачі телеґрафічної аґенції ся декларація правительства в українській справі звучить дуже неясно, але в головнім відповідає вона нашому розуминню сути компромісу.

Українцї побідили! Завойовано дуже важні позиції, на яких уже легко буде розвернути всю силу творчої працї для повного усамостійнення Рідного Краю. Зроблено по словам проф. Грушевського „перший ступінь на шляху здїйснення національного ідеалу“.

Універсал Української Центральної Ради до українського народу.

„Русская Воля“ з 27 червня н. ст. подає телеґраму П. Т. А. з Київа під датою попереднього дня:

На всеукраїнськім військовім зїзді товариш голови Української Центральної Ради Винниченко відчитав виданий Радою універсал до народу. Є се акт, що установлює відношенне до тимчасового правительства й закладає перший камінь у справі здійснення самоозначення України. Ось його зміст:

Універсал Української Центральної Ради до українського народу, на Україні й поза Україною сущого.

Український народе, народе селян, робітників і трудового люду! Ти своєю волею поставив нас, Українську Центральну Раду, на сторожі прав і вольностей української землї. Найкращі твої сини, виборні люде сїл, фабрик, салдатських казарм, усїх українських громад і товариств, вибрали нас до Української Центральної Ради, поручили нам стояти й бороти ся за сї права та вольности. Український народ і виборні його люде виявили свою волю, щоб Україна була вільна. Не відриваючи ся від цїлої Росії, не розриваючи звязку з російською державою, хай український народ на своїй землї розпоряджує своїм життєм, хай порядок і лад на Україні установлять вибрані загальним, рівним, безпосереднїм і тайним голосуваннєм всенароднї українські збори.

Усї закони, які мають завести порядок на Україні, мають право видавати тільки наші українські збори. А ті закони, які установлятимуть лад на просторі цїлої російської держави, повинен видавати всеросійський парлямент.

Нїхто від нас не може краще знати, чого нам треба, — які закони для нас кращі. Нїхто краще від наших селян не може знати, як господарювати на своїй землї. Тому хочемо, щоб після того, як у всїй Росії будуть відібрані поміщицькі, скарбові, царські, монастирські й инші землї на власність народу, після того, як про се видадуть закон всеросійські Установчі Збори, право і спосіб розпоряджати ся землею в нашім краю належали тільки до нас самих, до наших українських зборів, до нашого сойму.

Так сказали виборні цїлої української землї. Сказавши так, вони вибрали зпосеред себе нас, Українську Центральну Раду, та приказали нам стати на чолї нашого народу, стояти за його права й утворити нове житте вільної автономної України. І ми, Українська Центральна Рада, виповнили волю свого народу, взяли на себе великий тягар будови нового життя і приступили до сеї великої роботи.

Ми думали, що центральне російське правительство подасть нам руку в сїй роботї, що в згоді з ним ми, Українська Центральна Рада, зможемо завести правовий порядок на нашій землї. Одначе тимчасове російське правительство відкинуло всї наші домагання, відпхнуло простягнену руку українського народу.

Ми післали до Петрограду своїх делеґатів — послів, аби вони представили російському тимчасовому правительству наші домагання. Наші найголовнїйші жадання були такі: щоб російське правительство всенародно окремим актом проголосило, що воно не є проти національної волї України, проти права нашого народу на автономію; щоб центральне російське правительство мало у себе для розвязки всїх справ, що торкають ся України, нашого комісара; щоб місцева власть на Україні була обєднана в особі одного представника центрального російського правительства, себто вибраного нами комісара; щоб якась частина засобів, збираних до центрального скарбу з нашого народу, була передана нам, представникам сього народу, на його національно-культурні потреби.

Всї ті наші жадання центральне російське правительство відкинуло. Воно не хотїло сказати, чи признає за нашим народом право на автономію, право йому самому розпоряджати ся своїм життєм. Воно відмовило ся від відповіди, відіславши нас до будучих всеросійських Установчих Зборів. Центральне російське правительство не захотїло мати у себе нашого комісара, не захотїло разом з нами творити новий лад, як і не захотїло назначити комісара на всю Україну, щоб ми могли вкупі з ним вести наш край до згоди й ладу. Правительство відмовило ся передати на потреби нашої школи, просвіти й орґанізації частину своїх засобів.

Тепер український народ приневолив нас до того, щоб ми самі творили його волю. Ми не можемо кинути нашого краю на самоволю анархії і марнотравства. Тимчасове правительство не є в силї утворити для нас правовий порядок, не бажає стати вкупі з нами на шлях великої праці. Сьогодні ми повинні взяти ту працю на себе. Се — наш обовязок перед нашим краєм, перед тими народами, що живуть на нашій землї.

Ось чому ми, Українська Центральна Рада, видаємо сей універсал до цїлого нашого народу й оголошуємо, що тепер ми самі будемо творити наше житте. Хай кождий член нашої нації, кождий горожанин села або города від сьогодня знає, що настав час великої праці, що кожде село, кожда волость, кожда повітова або земська управа, що боронять інтересів українського народу, повинні стояти в найтїснїйших зносинах з Центральною Радою.

Там, де з якихсь причин адмінїстраційна власть зістала ся в руках, ворожих українству, ми наказуємо нашим горожанам почати широку, могутню орґанізацію і освідомленне населення і тоді взяти адмінїстрацію в городах і тих місцях, де українське населенне живе вкупі з иншими національностями, в свої руки. Наказуємо всїм горожанам негайно увійти в порозуміннє з демократіями всїх національностей і вкупі з ними приступити до приготовлення нового правильного життя.

Центральна Рада сподіваєть ся, що неукраїнські народи, народи, що живуть на нашій землї, будуть також клопотати ся про порядок і спокій у нашім краю і в сім тяжкім часї загальної державної анархії дружно разом з нами стануть до дїла орґанізації автономії України.

Коли ми зробимо сю приготовчу орґанізаційну працю, ми скличемо представників усїх народів української землї й видамо закони для неї. Ті закони, цїлий уклад яких ми приготовимо, російські Установчі Збори повинні будуть затвердити їх своїм законом.

Український народе! Перед твоїм виборним орґаном, Українською Центральною Радою, стоїть велика і висока стїна, котру вона мусить зруйнувати, щоб вивести народ на шлях свободи. Потрібні сили. Для сього потрібні могутні, кріпкі руки, потрібна велика народня праця, а для успіху сеї праці потрібні передовсїм величезні засоби. Досї український народ всї свої засоби віддавав до російського центрального скарбу, але сам не мав та й не має від нього того, що повинен би мати за се. Тому ми, Українська Центральна Рада, наказуємо всїм українським громадським радам наложити від 14 сього липня (н. ст.) податок на народню справу. Треба конче справно і реґулярно пересилати сей податок до каси Української Центральної Ради.

Український народе! В твоїх руках твоя доля. В сім тяжкім часї руїни й розпаду докажи своєю спокійністю і державним розумом, що ти, народ хлїборобів і робітників, можеш гордо й гідно стати поруч з кождим зорганізованим і державним народом яко рівний з рівним.

* * *

Відчитанне сього історичного акту, автентичного тексту якого ще не маємо, викликало, як доносить „Русская Воля“,

вибух ентузіязму. На залї зїзду лунали невмовкаючі оклики: „Слава Центральній Радї!“ „Слава відродженому українському народови!“ Петлюра, характеризуючи переживаний історичний момент, сказав між иншим: Центральне правительство зостало ся глухим на задоволенне наших жадань і Центральна Рада для рятунку України та всеї Росії бере на себе від сьогодня тяжкий тягар. Винниченко закликував делеґатів по оголошенню універсалу розвезти його по місцях, обговорити й тїсно звязати себе з Центральною Радою. На кінцї знову пролунала „Слава“ воскресшому українському народови, пошановано память Шевченка й відспівано національний гимн „Ще не вмерла Україна!“.

Всенароднє проголошеннє універсалу на площі св. Софії у Київі.

„Русская Воля“ з 27 червня н. ст. в телеґрамі з Київа подає, що перед закриттєм зїзду урочистим способом проголошено універсал, по чім проф. Грушевський звернув ся до членів зїзду з промовою, закликуючи енерґічно піддержувати постанови Ради. Універсал роздано всїм учасникам зїзду. По закінченню засїдання члени Українського Військового Ґенерального Комітету та члени Центральної Ради прийняли на площі св. Софії коло памятника Б. Хмельницького парад українського полку Богдана Хмельницького й инших військових частей та всенародно проголосили універсал.

Та сама часопись з 28 червня н. ст. подає такі подробиці про всенароднє проголошеннє універсалу у Київі:

Проголошенню Радою універсалу товаришив ряд урочистих зборів. У „Народнїм Домі“ в присутности військового зїзду українські провідники проф. Грушевський і Петлюра виголосили декларативні промови про збираннє української землї та про „перший ступінь на шляху здїйсненння національного ідеалу“. Перед промовою Грушевського голова зборів запропонував усїм встати, „бо говоритиме офіціяльна особа, голова Українського Правительства“. Грушевський підчеркнув основну думку універсалу, висловлену словами: „Від сьогодні ми самі творитимемо наше життє. І слово повинно перетворити ся в дїло“. Заступник голови Ґенерального Військового Комітету Петлюра заявив: „Універсал для нас — приказ і закон, якого нїхто не має права не послухати“.

Ще більшою урочистістю відзначало ся оголошеннє універсалу на площі св. Софії. Сюди прибув український полк в повнім бойовім узброєнню з машиновими карабінами. Коло памятника Богдана Хмельницького відправлено урочистий молебень. Духовенство проголосило многолїттє українському народови, українському правительству, українському війську і старшинам. Грушевський звернув ся до народу з закликом самому творити український лад. По сїй промові Грушевського взято на руки й понесено над товпою.

* * *

Для поширення і популяризації універсалу Центральна Рада ухвалила розпустити на кілька днїв до домів усїх членів військового зїзду, яким Рада дала окремі інструкції в справі скликування народніх зборів.

Петроградські українські й російські полїтичні дїячі про універсал Української Центральної Ради.

„Русская Воля“ з 28 червня н. ст. подає освідчення виднїйших українських і російських полїтичних дїячів у Петроградї в справі універсалу Української Центральної Ради, з якими говорив співробітник „Русск-ої Воли“:

Н. Коробка (Українець) сказав: Не треба переймати ся надмірними страхами й переборщувати небезпеку відокремлення України. Не зважаючи на максималїстичні тенденції крайнїх партій, серед великої більшости українського населення змаганнє до злуки з Росією лишаєть ся досить твердим. Рїжниця між українським і великоруським народом є без сумнїву на одній точцї: Україна кровно заінтересована справою Галичини, а ті тенденції, які висловлює в теперішнїй хвилї в сїй справі російська демократія, зовсїм не ґарантують прихильної для Українців розвязки галицької справи.

М. Славинський, член Української Національної Ради в Петроградї, сказав: Тимчасове правительство зробило фальшивий крок, відкинувши всї жадання України, заявлені Центральною Радою. Я думаю, що теперішнї події — се тільки початок загальної боротьби окремих національностей за свої права. В революції сей момент повинен був настати й він настав. Як зреформовано верховну власть у державі, так буде зреформована загальна конструкція управи краю, причім централїстичну засаду повинна замінити автономно-федеративна. А наше правительство хотїло досї йти старим шляхом: від центра до периферії, з верху до низу.

П. Стебницький (Українець) сказав: Я вірю, що звичайний тверезий розум київських провідників поможе їм повести дальше український рух у строго державних і юридично-законних рямках.

П. Мілюков (бувший міністер заграничних справ) сказав: Я думаю, що проголосивши акт відокремлення, Рада допустила ся великого злочину (?) і зіпсувала свою будуччину. Стати проти тимчасового правительства значить — потвердити, що справедливі ті обвинувачення, які закидало українському народови давнє правительство в сепаратизмі. Такі поступки ледви чи принесуть користь будуччинї України.

Ф. Родічев (кадет) сказав: Кілька разів перечитуючи газети, які доносять про відокремленнє України, я досї не можу зорієнтувати ся, де тут пусті слова, а де дїло. Чи то мало проголошують тепер всячини. Сьогодні читаємо голосну вістку, а завтра показуєть ся се мітом. Я постановив зайняти вижидаюче становище й тільки по кількох днях, коли довідаю ся, в чім справа, висловлю свою думку.

Ф. Дан (с.-д. меншевик) сказав: Україна, як і всї національні провінції, без сумнїву має право на автономію і навіть на відокремленнє та федеративну звязь з Росією, коли за тим стоїть більшість населення, хоч особисто я яко соц. демократ думаю, що інтересам пролєтаріяту протирічить роздробленнє великих держав, які повстали історично. Роздробленнє звузить основи клясової боротьби, затримає розвиток промисловости, роздробить робітничу клясу на невеличкі віддїли й тим обезсилить її. Інтереси робітничої кляси вимагають збереження неподїльности Росії з широкою автономією областей. В кождім разї я уважаю зовсїм шкідливим передвчасне висуваннє на перший плян національних і обласних прав, поки не забезпечено й не закріплено завойовань революції та не усунено можливости повороту таких порядків, при яких усякі, навіть найскромнїйші національні змагання будуть безмилосерно здавлені. Тепер передовсїм треба вистерігати ся всього того, що дробить революційні сили. Тому остаточна розвязка національних справ, у сїм числї й української, повинна бути дїлом Установчих Зборів.

А. Ґоц (соціялїст-революціонер) сказав: Я гляджу на факт відокремлення України яко на факт великої полїтичної ваги. Думаю, що Українцї допустили ся великої помилки, якої на мою думку не можна допустити, бо вона ослаблює російську демократію. Щойно на днях на засїданню виконавчого комітету Ради робітничих і салдатських депутатів були представники Української Ради й настоювали на негайнім опублїкуванню декрету про національно-територіяльну автономію, про утвореннє військових національних частей і про полишеннє Українї права прислати свого представника до тимчасового правительства. Ми заявили, що задоволити сих домагань до часу скликання Установчих Зборів нїяк не можна, бо тимчасове правительство, маючи тимчасову власть, не може опублїковувати актів такої великої полїтичної ваги. Від делеґатів Української Ради не чули ми жадного натяку на те, що Україна задумує відокремити ся в самостійну одиницю, і тому сьогоднїшнїй акт є для нас вповнї несподїваним і буде предметом наших нарад.

Київська українська преса про універсал Української Центральної Ради.

„Робітнича Газета“ (орґан Винниченка) пише: Універсал — се гасло, дане українським масам, котрі самостійно й самочинно, не тратячи звязи з демократією инших національностей, повинні взяти ся за утвореннє основ вільної України. Віримо, що в короткім часі доживемо великої радости побачити завершену справу утворення вільної автономної України.

„Нова Рада“ (орґан Грушевського) пише: Центральна Рада заговорила яко виборний орґан тоном власти, котра домагаєть ся послуху й дисциплїни. Центральна Рада не має офіціяльної сили, але її значінне опираєть ся на моральнім авторитеті. Очевидно ворожі українству люде знову задзвонять у трівогу й побачуть замах на революцію і инші страхи, але ми не завернемо з вибраного шляху.

Російська преса з приводу універсалу Української Центральної Ради.

Орґан Мілюкова „Рѣчь“ поставив ся до проголошення автономії України дуже ворожо. „Українці — пише „Рѣчь“ — грають не добру гру з Росією. Волею українських політиків здійснено тепер те, над чим працювали Нїмці, піддержуючи Союз визволення України“. „Рѣчь“ закликує правительство ужити рішучих заходів, щоб приборкати Українців.

„Биржевыя Вѣдомости“ пишуть, що універсал Української Центральної Ради „закликує народи, що заселюють Україну, до вчинків, які підкопують основи російської державности“. „Мусить бути дана рішуча відповідь на сей універсал, для якого не може бути иншої назви, як злочин супроти держави“. „Не треба спиняти ся перед крайнїми заходами, аби знищити силу деклярації Української Ради“.

На ляментації „Рѣчи“ і инших подібних орґанів відповідає „Русская Воля“ таке: „Потрібна не боротьба з Україною, а переговори й погодженнє (согласованіе) інтересів обох народів. А щоб се було можливим і дало результати, треба передовсїм перестати кричати „караул“, як то поспішив зробити орґан Мілюкова“. „Русская Воля“ не бачить в актї Української Центральної Ради нїякого відокремлення України, а лише проголошенне автономії „з прийняттєм деяких підготовчих заходів до їх здійснення“. Се „самовільне“ проголошенне автономії „Русская Воля“ усправедливлює негативним відношеннєм тимчасового правительства до заявлених Центральною Українською Радою домагань.

„День“ пише: „Принципіяльно ми не против автономії України. Ми щиро бажаємо дати Українї в будучинї нетільки всю необхідну їй свободу для розвитку її національних сил, але признаємо за Українцями право на заспокоєннє тимчасовим правительством їхніх найнеобхіднїйших потреб вже тепер. З сеї точки погляду ми уважаємо, що як тимчасове правительство, так і громадянська опінія Росії мають гріх перед Українцями“. „Тимчасове правительство повинно вислати своїх членів на місце для ознайомлення з ситуацією і для вироблення програми, яка диктуєть ся інтересами Українців“.

Останнї вісти.

По проголошенню універсалу сформувало ся Українське Тимчасове Правительство, склад якого найдуть читачі на иншім місці. Петроградське тимчасове правительство вислало міністрів: Терещенка, Керенского й Церетелї для переговорів з Центральною Українською Радою у Київі й наслїдком переговорів прийшло до компромісу. Вернувши до Петрограду, зреферували міністри перебіг справи на міністерській раді. Вислїд переговорів згаданих трьох міністрів з Українською Центральною Радою був причиною уступленя кадетських міністрів: Шінґарйова, Мануїлова та князя Шаховского. На їх місце увійшли поки-що Прокопович і Чарновский (?).

Петроградське тимчасове правительство видало заяву в українській справі, в якій признає: 1) Вищим орґаном для управи в справах українських областей є окремий Ґенеральний Комісаріят, членів якого іменує правительство у спільнім порозумінню з Українською Центральною Радою, доповненою на справедливих основах заступниками инших національностей, що заселюють Україну й мають власні демократичні орґанізації. Згаданому орґанови поручить правительство перевести в житте все, що відносить ся до нової управи України. 2) Зваживши, що справу національної і політичної орґанізації України, як і спосіб розвязки земельної справи в сій области, в межах загальної засади передання землї працюючим, мусять розвязати Установчі Збори, тимчасове правительство прийме з симпатією вироблений поширеною вище зазначеним способом Українською Центральною Радою проект управильнення національних і політичних справ України в такім змислї як се сама Центральна Рада уважатиме відповідним інтересам України, як і проект розвязки земельної справи на Україні. Проекти предложить ся президії Установчих Зборів. 3) З уваги на конче потрібну в часї війни бойову одність армії і небажаність зміни мобілїзаційних плянів тимчасове правительство заявляєть ся проти негайного заведення системи територіяльного комплєтованя військ або перенесення прав команди на якусь громадянську орґанїзацію. Але рівночасно уважає можливим допомогти до найтїснїйшого національного обєднання Українців у рядах армії, як і поповнювання військових одиниць виключно Українцями, наскільки се по рішенню міністра війни покажеть ся можливе з технїчного боку. Для осягненя сього в спільнім порозумінню з Центральною Радою будуть придїлені окремі українські делеґати до кабінету міністра війни, до ґенерального штабу й до начального команданта армії. Що торкаєть ся місцевих українських військових комітетів, вони далї продовжатимуть свою працю на загальних засадах у порозумінню з иншими, а в першій мірі з військовими орґанїзаціями.

Воскресенне України.*)

Під сим заголовком помістило вечірнє виданнє берлїнської „Vossische Zeitung“ з 16 липня (ч. 358) таке телеґрафічне звідомленнє свого стокгольмського кореспондента Макса Теодора Бермана під датою попереднього дня:

Про події на Україні не можна виробити собі з російської преси одноцїльної і згідної картини; відповідно до партійного напрямку російських часописей одні навмисне переборщують події у Київі та коло Київа, другі так само умисно уважають їх дрібницею. Тим цїкавійші можуть бути отсї виводи одного інформатора, котрий щойно 30 червня опустив Київ і оповів мені ось що про свої спостереженя яко наочний свідок:

Хто знає Київ з давнїйшого часу, не пізнав би тепер „матери руських городів“. Зникли червоні прапори, котрі повівали від часу вибуху революції над ратушем і міським театром, над земством і судовою палатою; усюди синьо-жовті барви старої України. На головних вулицях і площах тисячі постатей, котрі немов переложені з Гоголевого Тараса Бульби на щоденну дотикальну дїйсність: зникли „московські“ бороди, які нараз зробили місце вояцьким вусам старої козацької „Сїчи“; селянин і салдат, купець і урядник походжують в широких синїх шараварах, над ними червоний „жупан“, на голові сива шапка, у цивільних і військових коло лївого бедра крива шабля старої України. Петроградська преса з досадою викпиває сї зверхні познаки могутнього, розкипілого національного життя, але за тими зверхнїми познаками криєть ся поважне дїло й бажаннє.

Незабутнїм буде для кождого глядача сей вівторок увечері, коли на київській площі св. Софії коло памятника Богдана

*) Подаємо сю статю не так задля її змісту, як для прикладу, якої фарби набирають в передачі чужої людини в своїй основі вірні факти, коли ся людина, не знаючи дотичних обставин, позбавлена змоги контролї.

Хмельницького перед тисячами зложили тисячі „велику малоруську присягу“. Прийшов туди цїлий новоутворений „перший український полк Богдана Хмельницького“ у повнім узброєнню, на чолї з своїми офіцерами, що походять з найдавнїйших українських родів. З відкритими головами став полк навколїшки перед памятником великого визвольника України, з історичної катедри св. Софії виступило в ризах духовенство й під звуки церковних дзвонів зложили офіцери та війська голосно й виразно присягу, „що віддадуть останню каплю крови за вільну й самостійну Україну“. Багато тисяч глядачів повторило сю присягу. Відчувало ся, що сї викплені — й затрівожуючі — „зверхнї ознаки“ випливають з найглибшої середини бажання народу, який змагає до національної волї.

День пізнїйше відбув своє перше засїданнє новоутворений Ґенеральний Комісаріят Української Центральної Ради. Про утвореннє сього Ґенерального Комісаріяту, першого українського кабінету мінїстрів, уже донесено телєґрафічно з Петрограду; для доповнення замічу тут, що Ґенеральний Комісаріят складаєть ся з вісьмох ресортів, які обсаджено ось так: Винниченко, предсїдатель, головний комісар і внутрішнї справи; Єфремів, заграничні справи; Петлюра, війна; Христюк, державний секретарь; Барановський — фінанси, Стасюк — справи виживлення, Мартос — рільництво, Садовський — справедливість.

До кінця червня довершено вже зукраїнщення всїх досї російських властей київської ґубернії: поліція, земство, уряди прохарчування, комісії краєвої оборони заявили однозгідно у своїх резолюціях, „що Українська Рада се одинока тимчасова найвища правительственна інстанція“, і ухвалили „мати потрібні дипльоматичні зносини з російською державою через Ґенеральний Комісаріят Української Ради“.

Досї російські шильди, печатки й фірмові листи вище згаданих урядів заступлено такими в українській мові. Плаченнє податків російському правительству устало вже з 27 червня; (се не вірно, бо нїхто не закликував Українцїв не платити державних податків, тільки Рада завела окремий податок на національні цїли по 10 коп. від десятини до кінця року. Ред.); щодо чисто української системи податків мали-б незабаром видати постанову Рада й Ґенеральний Комісаріят. Тимчасом Ґенеральний Комісаріят вислав 11 уповновласнених комісарів до полтавської ґубернії, 7 до кремінчузької (мабуть катеринославської?) і 4 до харківської ґубернії, щоб упорядкувати тамошнїй український рух, що зробив також великі поступи. З багатьох повітів вище згаданих ґубернїй вже надійшли до київської Центральної Ради вістки, що вони прилучили ся до Центральної Ради.

В селянськім царстві.

„Кіевская Мысль“ з 16 червня н. ст. приносить під сим заголовком враженнія А. Бринського з всеукраїнського селянського зїзду, докладне звідомленнє з якого ми подали в попереднім числї.

В сих днях дім Купецького Зібрання нагадував кольосальний, чимсь затрівожений вулій пчіл, де шуміло, гудїло, хвилювало селянське царство України. Безперервно одні входили ще свїжі, з засобом нової енерґії, инші виходили—ті, що напрацювали ся, утомили ся, відітхнути на повітрє... І довкола сього вулію — густі товпи, що збили ся в суцїльні, тїсні круги довкола бесїдників, що розгарячені спорять.

Там у залї строга дисципліна, дебати над одним питаннєм, а тут під відкритим небом — одно питаннє заміняє инше. Що круг, то окреме віче. Люде протискають ся то в одну товпу, то в иншу, липнуть то до одного круга, то до иншого... Жадливо слухають і—самі вмішують ся в палкі дебати...

Але знову таки одно прокляте питаннє домінує, розбурхує пристрасти, вириває з людських грудей різкі фрази. Обступили кругленького горожанина в сурдутї з сирого шовку й соломянім капелюсї. Він один урядник, а довкола нього салдати й очевидно розмова про „неї“,—про війну та про „нього“—про наступ.

— Коли ви пішли вже туди, повинні довести справу до кінця! — вперто твердить людина у сурдутї з сирого шовку.

З усїх боків посипало ся:

— До якого кінця? Чому ви не йдете? Чому иншим радите?

— Всї підемо, — кричить ще хтось.

— Так, язиком ви всї підете! Бажаєте, — будь ласка, в окопи...

Один поясняє иншому:

— Бачиш, рекомендує перервати нїмецький фронт...

Довкола вибухає сміх.

— А чи розуміє він, що таке перервати фронт? Мало ще там нашої крови! Наша кров, наше мясо уже висить на дротяних перешкодах!.. Також — перервати фронт!..

І до якого круга не підійдеш, до якої товпи не прислухаєш ся, всюди промови, викликані сим божим проклятєм...

Туга стискає серце й хочеть ся чим швидше відійти, не чути таких річей...

І в ті щасливі хвилї, коли на селянськім зїздї не бурхають національні пристрасти й не чують ся демаґоґічні заклики, тодї — там віддихаєш душею. Невільне, майже священе тремтїннє огортає, коли побачиш подібні збори. І питаєш себе:

— Чому се? Від чого так відразу хвилює сей незвичайний вид чепурного Купецького Зібрання?

Для „солодких“ звуків була у нас призначена головно ся заля. Для відомих співаків і співачок, для ґенїяльних пянїстів і скрипаків, яких з задержаним віддихом слухала чепурна городська публика. Тепер тут — і публика инша і звуки инші й музика инша, якої і не порівнювати нї з чим нї по красотї нї по силї нї по значінню.

І стає зрозумілим невільне хвилюваннє.

— Тут народ творить свою волю...

— Тут народ будує своє нове житте..

— Тут народ трудолюбиво та вдумчиво кладе камінь за камінем свого нового, прегарного дому...

І ми щасливі, що дожили до сього часу. Ми на очі, не у снї, а на яві бачимо народ, покликаний по своїм розумінню перебудувати цїле своє життє. І бачити се та слухати простих, але завжди ясних, розумних селянських промов — без тремтїння і без хвилювання не можна...

Величезна заля з верху й до низу (буквально!) залита селянством. Тут селянське царство. Десь-не-десь тільки побачиш інтелїґента в урядничім або офіцерськім унїформі. А все решта — одні селяне — і старі й молоді, і заможні і сїльська біднота. І всї з такими поважними обличями, з печатю глибокої думи народнього ума. Густо стовпили ся довкола широкого предсїдательського стола, за яким орудує молодий, енерґічний „товариш голова“—предсїдатель. Стоять і сидять по краях естради. А деякі — просто розложили ся на підлозї перед столом голови й часами, як статуї, стоять навколїшки, не рухаючи ся та слухаючи кождого слова референта й бесїдників. Всї ряди крісел, всї канапи, всї входи зайняті селянством, шереги стоять коло стїн залї. Хори обліплені народом. Нї клаптика свобідного місця. Куди не глянеш, — море голов, море селянських облич і тїл... То настає глибока тишина й виразно, ясно чують ся слова того, що говорить. То знов зашумить і заремствує народнїй гомін — здаєть ся, що старий Днїпро бє припливом у непогідну, бурливу нїч... Дисципліна й послух голові — взірцеві.

— Підійміть руки! — кричить голова. — І цїлий лїс сильних, засмалених селянських рук підіймаєть ся до гори.

— Спустїть! І руки в одну хвилю спали в дїл. Тільки вітрець понесеть ся по залї від сього масового руху...

— Товаришу голова! — чуєть ся зі середини залї, — прошу слова.

— Товаришу голова! — чути з кута, — я не дочув, що сказано.

І товариш голова й референти терпеливо та зрозуміло дають пояснення — по селянськи, як треба докладним людям піль і степів — „по господарськи“...

А деколи товариш голова кличе:

— Увага! Товариші! Не можна нараз усїм говорити!.. І коли невідразу почули голову, з переднього ряду підняв ся у великий ріст сивоголовий селянин і по молодецьки сильно кликнув на цїлу залю...

— Товариші! Чи ви такі?

І відразу все замовкло. Нї, ми не такі, ми любимо лад у всїм...

Не знаю, де ще селянство так жадливо й уважно слухало, як на сїм зїздї. А багато — з записними книжечками й щось то виводять у них кривульками. І скромна вродлива молодичка акуратно записує відломком олївця на картцї з бльочку.

— А чи зрозуміють все на місцях? — питає товариш голова.

— Зрозуміють! загудїло народнє море.

А молоденький парубчак з почервонїлим дївочим обличчєм, яке сияє радістю, гукає:

— Як же вони не зрозуміють, коли я тут слухаю і все їм оповім!..

І відчуваєть ся, що сей делеґат від села не пропустить з усього зїзду нїодного слова. Він нїчого не записав, все — все до останнього слова зложив у своїй памяти й нїчого не переплутає...

Йшло питанне про орґанїзацію сїльських, волосних, повітових і центрального селянського союза. Не було, повторяю, нї полїтичних нї инших пристрастей. А була спокійна селянська праця трудолюбивих муравлїв. Точка за точкою приймаєть ся реферат.

— Товариші! говорить голова, — сказано, що делеґат вибираєть ся від кождих 200 людей дорослого населення. Треба конче вставити пояснення: „мущин і жінок“...

— Добре! Справедливо! — несеть ся по залї.

— Не вибирайте жінок! Біди нароблять! — гримнув нагло голос з хорів.

Високий, кремезний селянин охопив, як бібліїйний Самсон, масивну кольонну. Видко його широку лисину, обрамлену ще чорним волосом. Заля зареготала від сміху. А „Самсон“, стрівожений, гукає в долину:

— Я кажу: не вибирайте жінок, бо лиха нароблять!

— Чому? Вибирати! Вибирати й жінок!..

— Не треба! Не треба жінок — вигукував „Самсон“...

Сміх покотив ся по цїлій залї.

— Ось налякали жінки бідного чоловіка!..

— Він боїть ся, що його у волость виберуть разом з його жінкою!

На естраду виходить жінка. Її вітають бурливими оплесками.

— Громадяне! Товариші! Нерівно та хвилюючи ся, — говорить вона, — чи не сором вам? Чим давнїйше була жінка... Вона з коцюбами й рогачами стояла коло печі й родила вам дїтей... Ну, може вона й не була через то такою розумною, як ви, але тепер нове житте. — Ви з початку довідайте ся, як працюватиме жінка в комітетах, а потім говоріть, чи надаєть ся вона, чи не надаєть ся.

— Жінки знаменито працюють! — чуєть ся голос — ми їх уже вибирали...

— Товариші! Хто за жінками, підіймайте руки.

— Не треба жінок! Баламуцтва нароблять! — пробуе ще раз оборонити свою думку кремезний селянин.

Руки, як лїс, виросли над головами...

Жінка зрівнана в правах.

І так крок за кроком ішла праця. Так очевидно вона буде йти і в тій важно-прегарній святині, відкриття котрої ми всї ждемо з тремтїннєм, — на Установчих Зборах.

...Ніч покрила город. З Днїпра повіяло свїжістю. З одного боку темнїли Днїпрові далечини; з другого — комашив ся народом Хрещатик, залитий елєктричністю...

А перед Купецьким Зібраннєм було вже не 5, як з вечера, а 15 віч.

— ...„а Малоросія“...

— Ха-ха-ха-ха! Яка вам „Малоросія“?

— А я говорю „Малоросія“ — вперто твердить хтось у густій товпі.

— Еге! Нема вже Малоросії... відїхала Малоросія: є Україна...

І знов:

— Що?! у мене на селї зостав ся старий батько й 5 душ дїтей... Чим вони будуть жити? Язиком усї ви хоробрі!...

Нерви напружені, пристрасти розгоряють ся.

А. Бринський.

Докладний опис похорону Івана Франка містить ся в виданню Союза визволення України

П. з.

Памяти Івана Франка

(опис життя, дїяльности й похорону).

Зладив **Михайло Возняк.**

Зміст: 1. Прометеєви України. 2. Іван Франко. Народе мій. 3. Іван Франко (Життєпись, дїяльність і значінне). 4. Іван Франко. Ще не вмерла і не вмре... (Закінченнє прольобу „Великі Роковини“ 1798—1898). 5. Смерть і похорон Ів. Франка. 6. З голосів преси. 7. Завіщанне. 8. Полонений Микола Струмок Івану Франкови (вірш).

Книжка ілюстрована 12 образками. 96 стор.

Цїна 1 корона.

Замовляти: Адмінїстрація видань Союза визволення України. Wien, VIII, Josefstädterstraße 79, II. St., T. 6.

В руках кождого Українця повинно найти ся дешеве виданнє Союза визволення України:

Володимир Дорошенко

УКРАЇНСТВО В РОСІЇ.

Новійші часи. З численними портретами, між иншим дїячів, що відіграють найживійшу ролю в теперішнїм українськім русі.

Стор. 116. —— Ціна К 1·20.

По представленню початків українського відродження, сорокових років з славним Кирило-Методіївським брацтвом, 50, 60, 70 і 80 рр. з дїяльністю Драгоманова автор можливо повно оповідає про оживленнє українського руху перед першою революцією, здобутки першої революції й реакцію, дотягаючи своє оповіданнє до воєнного часу включно.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союза визволення України:

		к.с.
1.	**В. Антонович.** Хмельниччина в повісти Г. Сенкевича	—·40
2.	**М. Богданович.** Білоруське відродженнє	—·40
3.	**Ів. Бочковський.** Фінляндія та фінляндське питаннє	1·20
4.	**H. Boczkowski.** Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питаннє). По чеськи. З картою України	1·—
5.	**Вяч. Будзиновський.** Як Москва нищила Україну	—·60
6.	**М. Возняк.** Наша рідна мова. З 18 портретами	—·20
7.	**Памяти Івана Франка.** Опис життя, дїяльности й похорону. Зладив М. Возняк. З 12 малюнками	1·—
8.	**Вол. Гнатюк.** Національне відродженнє австро-угорських Українців (1772—1880 рр.)	—·80
9.	**Вол. Гнатюк,** Українська народня словесність.	1·—
10.	**Prof. M. Hruschewskyj.** Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—·50
11.	**Проф. М. Грушевський.** Як жив український народ.	—·50
12.	**Вол. Дорошенко.** Українство в Росії. Найновійші часи. З численними портретами	1·20
13.	**Б. Заклинський.** Що треба знати кождому Українцеви.	—·30
14.	**Памяткова книжка** Союза визволення України і **календарь** на 1917 р. з 103 іл. Ціна 2·50 опр. прим.	3·70
15.	**О. Кириленко.** Українці в Америці	—·50
16.	**G. Cleinow.** Das Problem der Ukraina. Українська проблєма.	—·20
17.	**О. Кобец ь.** В Тарасову ніч. З образками	—·50
18.	**О. Кобець.** З великих днів. З образками	—·50
19.	**Др. І. Крипякевич.** Українське військо. З малюнками	—·40
20.	**Dr. E. Lewyckyj,** Galizien	—·60
21.	**Др. Е. Левицький.** Листи з Німеччини	—·80
22.	**Др. М. Лозинський.** Галичина в життю України	—·60
23.	**М. Лозинський.** Іван Франко. З портретом Ів. Франка	1·—
24.	**Др. М. Лозинський.** Михайло Павлик	—·40
25.	**Др. Осип Назарук.** Слїдами Українських Сїчових Стрільців. З малюнками	3·50
26.	**Др. Іван Пулюй.** Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung	—·80
27.	**St. Rudnyćkyj.** Ukraina. Land und Volk. Бр. 10·— в полотні	12·—
28.	**Сїм пісень.** Гостинець для українських вояків. З нотами	—·20
29.	**О. Скоропис-Йолтуховський.** Значінне самостійної України	—·20
30.	**Проф. С. Томашівський.** Церковний бік української справи	—·30
31.	**M. Trotzkyj.** Die ukrainische national-politische Bewegung	—·50
32.	**М. Троцький.** Литовці	—·40
33.	**V. Choma-Dovski.** Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи)	1·—
34.	**Др. Л. Цегельський.** Русь-Україна і Московщина-Росія	—·80
35.	**Чужинці про українську справу**	—·40
36.	**Т. Шевченко.** Кобзарь. 2-ий випуск	1·—
37.	**Проф. І. Шишманов.** Роля України в болгарськім відродженню	—·20

Набувати можна отсї всї книжки в Адміністрації видань Союза визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II, St., T. 6.**

На жаданнє висилаєть ся почтовий чек ч. 107.090.

В адміністрації „Вістника С. В. У.“ можна набути отсї книжки видавництва „Відродженнє“:

Ів. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. Наталка Полтавка	Ціна	60	сот.
Гр. КВІТКА-ОСНОВЯНЕНКО. Перекотиполе	„	40	„
Ів. ФРАНКО. До світла	„	40	„
В. ВИННИЧЕНКО. На пристані	„	40	„
М. ГРУШЕВСЬКИЙ. Про укр. мову й укр. школу	„	48	„
М. ПОРШ. Про автономію України	„	60	„
Б. СВІДЕРСЬКИЙ Економічні нариси	„	80	„

Бібліотека Полоненого. Серія перша:

Взірцї української літератури в російськім перекладї.

Иванъ Франко. Моисей. З передм. й портр. автора. Ц. 1 К

О. Кобецъ. Пѣсни плѣнника. Ціна 20 с. з пересилкою 25 с.

Тимже накладом вийшли **портрети** В. Винниченка, Б. Грінченка, М. Грушевського, М. Драгоманова, О. Кобця, Ольги Кобилянської, М. Коцюбинського, Ів. Нечуя-Левіцького, В. Стефаника, Лесї Українки, Ів. Франка і Т. Шевченка. **12 карток-портретів 1 кор. 20 сот.**

Замовляти на адресу: *P. Djatlow, Josefstädterstr. 79, 14; Wien.*

Памяти жертви сусїдства.

... „Школи піддано під власть польських інспекторів, які... з учительками так обходять ся, що одна з них наслїдком того кинула ся під колеса поїзду“. —

(„Дїло“, ч. 132 [3984]).

Ой, боролась берізонька
З буйним серед поля...
Ой, звалилась молоденька, —
Гірка-ж її доля!

Ой, звалилась, простелила
Гілки край дороги...
Гей, не топчіть ніжних гілок,
Людські брудні ноги!

Ой, не топчіть ніжних гілок,
Біленького тїла,
Ой, чи винна-ж молоденька,
Що так жить хотїла?

———

Ішов полем, ішов ланом
Пастушок хлопчина
Та й спинив ся, задивив ся...
Щож то за причина?

„За щож тебе повалено?
За що, — чи ти знавш,
Розпустившись, не розцвівшись,
Не живши, вмиравш?“

Сїв, схилив ся, притулив ся
До білого тїла,
Слухав хлопчик вухом серця,
Як вона треммтїла...

„Виріж, хлопче, виріж з мене
Найвищую гілку
Та й вистружи з тоненької
Голосну сопілку.

Заграй в неї, спитай її, —
Вона все розкаже, —
За що бідна берізонька
В гріб завчасно ляже.

Учителька Пеленська. Вчила в українській школі в Ковлі. Наслідком переслідування українського шкільництва на Волині відібрала собі життє.

Я-б сказала тобі, хлопче,
Та вже сил не маю, —
Своїх болів, болів лютих
У слова не вбіаю;

Я-б сама тобі сказала,
Та вже сил нестане, —
Бачиш, — вянуть мої гілки
І листячко вяне...“

— — —

Ой, виструнав сопілочку
Хлопець голосную,—
Вона-ж йому заспівала
Пісеньку сумную.

Ой, так тая сопілочка
Жалібно співала...
А берізка, заслухавшись,
Усе вяла, вяла...

...„Послухайте, люде добрі, тут, де лан тепер пустий,
Тут недавно, ще недавно тут пишав ся ліс густий;
В його нетрях непрохідних може й вяли деревця,
Та в родині близьких, рідних і цвіли часом серця;

Може сонця світ прекрасний заступали їм верхи,
Та, борючись, було можна розвиватись навкруги;
Ми ховали в собі сили, зберігали буйну міць
І поволеньки до сонця пробивались силоміць;

Було тяжко, але гарно боротьбою брати все,
Бо-ж ми знали, що ніхто нам даром щось не принесе:

Аж прийшли недобрі люде, з ними сили, сили злі,
Поламали, порубали ліс — окрасоньку землі;

І лишились ми—маленькі, беззахисні берізки,
А навколо — все руїна, на руїнах — могилки...

Потім вітер, буйний вітер налітати став на нас,
Ми боролись, але важко нам було нераз;
Чужий вітер непривітний, злісно нас гойдав і бив,
Знищить нас цілком завзяв ся — і мене-ж ото звалив...
. . . . . .
. . . . . .

Уже й сонечко за обрій
Личенько схиляло,
А листячко, під ту пісню,
Усе вяло, вяло...

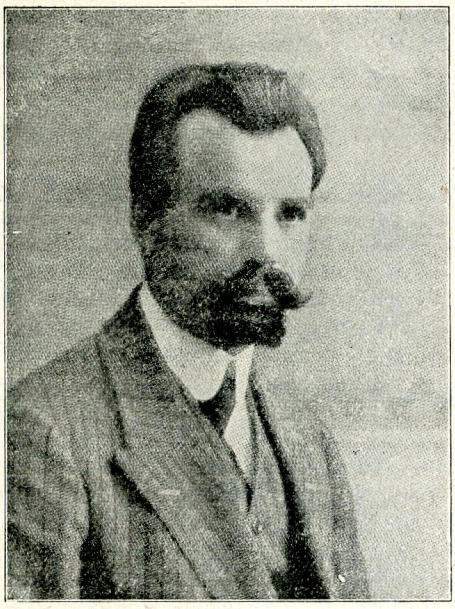
О. Кобець.

Голова Української Центральної Ради та члени Ґенерального Комісаріяту (тимчасового кабінету міністрів) у Київі.

Проф. Михайло Грушевський.

Голова Центральної Української Ради проф. М. Грушевський є найвизначнїйшим українським істориком, автором монументальної „Історії України“ (досї вийшло вісїм томів), численних инших праць по історії України й публїцистичних статей на ріжні теми українського національного життя. Є він орґанізатором і творцем полїтичного, культурного і наукового життя українського народу за останнїх 25 лїт. Професор східно-европейської історії на львівськім університеті від 1894 року. Довголїтнїй голова українського Наукового Тов. ім. Шевченка у Львові й редактор його видань (уступив з головства незадовго перед війною), голова такогож Наукового Тов. ім. Шевченка у Київі й ин. По переконанням є національний демократ, автономіст-федералїст. В Галичинї якийсь час належав до національно-демократичної партії, в заснованню якої брав визначну участь, але пізнїйше виступив з сеї партії. Останнїми роками не брав участи в полїтичнім життю австрійської половини України. З тим більшою енергією займав ся народнїми справами російської України, відограючи провідну ідейну ролю в Товаристві українських поступовців, нелеґальній міжпартійній орґанізації на Україні, що тримала в своїх руках майже цїлий український рух до революції. Війна застала Грушевського на лїтнїм відпочинку в галицьких Карпатах. Перша російська інвазія до Галичини заставила приятелїв Грушевського постарати ся про вивезеннє його з терену воєнного до Відня, аби він не дістав ся в руки царських військ. За дозволом австрійських властей виїхав професор в марті 1915 р. через Румунію до Росії. В кілька днїв по приїздї до Київа арештовано Грушевського, а потім адмінїстративно вислано до Симбірська. На висланню був Грушевський до революції, не перестаючи й на чужинї працювати для рідної справи, воюючи між иншим з своїми ворогами і ворогами українського руху в російській поступовій періодичній пресї. По вибуху революції повернув відразу до Київа і став на чолї Центральної Української Ради, яка обняла провід в українськім русї і є тепер фактично народньою властю для України. Проф. Грушевський має 50 лїт, походить з урядничої родини, родом з Київщини.

Володимир Винниченко.

Володимир Винниченко, головний комісар-предсїдатель і для внутрішніх справ. Має 37 лїт, є селянським сином з Херсонщини. Скінчив права на київськім університеті. Від 1902 до 1905 р. належав до революційної української партії, а потім до української соціялдемократичної робітничої партії. Є тепер одним з провідників сеї партії і редактором центрального орґану партії „Робітнича Газета“ у Київі. Є заступником голови Центральної Української Ради. Найпопулярнїйший і найталановитший з сучасних українських письменників. Людина великого полїтичного темпераменту й революційної енергії.

Сергій Єфремів, для заграничних справ, має коло 45 лїт, походить з священичої родини з Київщини, скінчив права на київськім університеті, визначний український дїяч, публїцист, лїтературний критик, автор Історії української лїтератури. Належав до української радикальної партії, по переконанням народній соціяліст. Є заступником голови Центральної Української Ради.

Симон Петлюра, для військових справ. Син міщанина з Полтави, має 36 лїт. Учив ся в полтавській духовній семинарії. З шостої кляси зістав видалений з цїлою ґрупою своїх товаришів за українську пропаґанду поміж семинаристами. Належав до революційної української партії, а потім і дотепер до української соц. дем. робітничої партії, беручи визначну участь в лїтературних видавництвах партії. В часї реакції по революції 1905—1906 рр. жив у Москві, служив там в якімсь комерційнім підприємстві й редаґував український журнал по росийськи п. з. „Украинская Жизнь“. Покликаний на війну — зістав приділений урядником в Земськім Союзї. Все інтересував ся історичними питаннями, а спеціяльно козаччиною і побутом сучасного козацтва. Якийсь час жив на Кубанї. Є прекрасним бесїдником, має багато орґанїзаційного хисту. Є заступником голови й фактичним керманичем Ґенерального Українського Військового Комітету, який переводить українїзацію армії і заступає українське мінїстерство війни.

Христюк, державний секретарь, український журналїст, брав участь в кооперативнім русї, по переконанням соціяліст-революціонер.

Барановський, для фінансових справ. По всякій імовірности є се Христофор Барановський, директор Союзного Українського Кооперативного Банку у Київі. Найвизначнїйший кооперативний дїяч на Українї, який змалку пройшов практичну кооперативну школу в знаменитім Дзенгелївськім кредитовім Товаристві на Київщинї, будучи з початку урядником, а потім директором товариства. Походить з селянської родини, має низшу освіту, полїтичним світоглядом наближаєть ся до народніх соціялїстів.

Редакція „Слова“ з 1909 р.
В. Садовський, теперішній комісар судівництва, С. Петлюра, ком. війни, М. Порш, талановитий автор праць по автономії України, Хв. Міхура.

Микола Стасюк, для справ вижившення, родом з Катеринославщини, має коло 40 лїт, скінчив вищу технічну школу. Належав до української революційної партії, а потім до української соц. дем. роб. партії, тепер є безпартійним соціялїстом. Автор наукових розвідок з економії України. Брав визначну участь в кооперативнім русї на Українї.

Борис Мартос, для рільничих справ, походить з дворянської родини з лубенського пов. на Полтавщинї, має 40 лїт, скінчив історично-фільольоґічний факультет на харківськім університеті. Належав до революційної української партії, а потім до української соц. дем. роб. партії. Є до сьогоднї членом сеї партії. Якийсь час займав ся педаґоґічною дїяльністю в Харкові, останнїми роками служив у полтавськім ґубернськім земстві й був ґубернським інспектором кооперації. Публїцист, добрий бесїдник і орґанїзатор.

Валєнтин Садовський, для справ судівництва, походить з священичої родини з Волинї. Має 30 кілька лїт. У Київі скінчив права, в Петроґраді полїтехнїку. Є молодим адвокатом. Належав до революційної української партії, потім до української соц. дем. роб. партії.

Волосне всесословне земство.

У „Вістнику тимчасового правительства“ опубліковано новий закон про волосне земство. Сей закон заводить в Росії вперше дрібну земську одиницю, збудовану на демократичних нестанових основах. Наведемо коротко головні постанови закону.

З обсягу дїяльности волосних земств виключають ся міста. В обсяг дїяльности волосних земств включаєть ся все населенне, що живе на даній території, без ріжниць. Повітові земські збори мають право дїлити волость на кілька частин або зеднювати кілька волостей в одну.

Волосне земство складаєть ся з волосних земських зборів і волосної земської управи. Волосні земства вибирають на 3 роки, але перші вибори переводять ся на час до 1

січня 1919 р. Волосні земські збори складають ся з гласних в числї від 20 до 50 осіб, в залежности від числа населення волости. Се число гласних розділюєть ся між окремими сільськими округами. Кожде село, на яке припадає неменш 3-х гласних, творить сільську виборчу округу.

Волосна земська управа складаєть ся з голови й неменш ніж 2-х членів управи. Управа є виконавчим орґаном волосних земських зборів.

Виборче право до волосного земства загальне, рівне, безпосереднє й тайне, при зрівнанню в правах мущин і жінок. Позбавлено виборчих прав лише ченців і умово-хорих. Кара за кримінальні злочини потягає за собою позбавленнє виборчого права протягом 3 років від часу відбуття кари. Вибори переводять ся не по пропорціональній, а по мажоритарній системі. На виборчій картці зазначуєть ся імя, власне імя батька й назвище осіб, на які виборець подає голос. Число поданих на картці осіб не повинно перевищувати числа гласних, які мають бути вибрані. Вибраними уважають кандидатів, що дістали більше половини поданих голосів. Коли-ж покажеть ся, що вибрано гласних менш призначеного числа, на найблизший день призначують нові вибори, при яких уважають вибраними всїх, що дістали відносну більшість голосів.

Виборчі списки складають волосні виборчі комісії, які складають ся з голови і 4—8 членів. Вибори переводять сільські виборчі комісії, складені з виборців. Списки виставляють на 6 тижнїв перед виборами для загального оглядання. Протягом 7 днїв після виставленнє списків дозволені скарги та протести до відповідної інстанції. По виправленню виборчих списків виставляють їх остаточно непізнїйше ніж на 2 тижні перед виборами. Виборчим правом користують ся лишень особи, внесені до виборчих списків.

Функції волосного земства відповідають функціям попереднїх волосних управ і земства; з заведеннєм волосного земства касують ся волосні збори й волосні управи, посади волосних старшин і їх помічників, засїдателїв волосних управ і волосних писарів, а також всї инші волосні орґани.

Всї справи місцевого громадського господарства й управи переходять до волосних земств. Волосне земство може для задоволення своїх потреб накладати податки на нерухоме майно в межах волости, а також призначати окремі податки. Поки-що закон не реґулює фінансового устрою волосного земства, але міністрови внутрішнїх справ доручено в найкоротшім часї виробити проєкт закону в сій справі. Обовязки волосного гласного виконують ся задармо. На покритте видатків можна призначати денні дісти і покритте коштів подорожі. Голову земських зборів вибирають що року споміж гласних тайним голосуваннєм. Засїдання земства — публичні.

Членів земської управи й голову вибирають волосні земські збори споміж осіб, що мають скінчених 21 років, грамотні й мають право бути вибраними гласними. Отже щоб бути членом управи, не треба бути гласним. Але вибрані члени управи й голова стають гласними. Посад голови та членів управи не можуть займати особи, що знаходять ся в перших ступнях споріднення чи посвоячення, а також чоловік і жінка. Члени управи й голова не можуть займати платних посад або брати участь в комерційних підприємствах, котрі мають якесь відношенне до земства. Удержанне членам управи призначають волосні земські збори на цїле трьохлїтте і воно не може бути зменшене ранійш сього часу.

Між волосним і повітовим земством усталюєть ся деяку залежність. Цїлий ряд постанов волосного земства вносить ся на затвердженне повітових зборів (про відчуженне й заставу нерухомого майна, належного волосному земству, про розміри деяких податків, про заключенне договорів на довше ніж 10 років). Постанови волосних земств, які не підлягають затвердженню повітового земства, передають ся до політичної власти для провірення їх законности й не виконують ся протягом двох тижнїв. Але в нагальних випадках волосні земства (управи) можуть на власну відповідальність виконувати рішення, не чекаючи упливу призначеного часу. Ґубернські й повітові земства мають право ревідувати волосні земства. В деяких окремих випадках право ревізії належить ся урядови.

Всеукраїнський військовий зїзд.

Заборонений міністром Керенским другий український військовий зїзд, не зважаючи на все, зібрав ся і стягнув коло 2500 люда, які репрезентують коло два мілїони Українців-салдатів. Подаємо тут деякі відомости до історії заборони зїзду та відомости про засїдання самого зїзду.

Телеґрама Петлюри в справі заборони зїзду.

У відповідь на заборону Керенским зїзду заступник голови Українського Військового Ґенерального Комітету Петлюра вислав на імя міністра війни, верховного головно-командуючого всїм фронтом, головно-командуючим окремих фронтів, усїм командантам фльоти, командантам военних округ і отаманови кубанського козацького війська циркулярну телеґраму такого змісту: „Беручи під увагу, що заборона українського військового зїзду — се перший випадок заборони військового зїзду загалом і саме українського; що рівночасно военні умовини, якими пояснюють ся заборона зїзду, не перешкаджають відбувати ся всеросійському зїздови военних делеґатів, зїздам польському, козацькому, авіяційному й иншим, які відбувають ся або назначені на сї самі дні; що невзяті назад відпустки військових без порівнання більше відтягають салдатів і офіцерів з армії; що Українцї, одушевлені дозволом на українські корпуси й инші комплєтування, сьогодні величезними масами йдуть на фронт; що заборона зїзду викличе неминучу реакцію і посіє в масах недовірє до верховної команди та понизить бойовий дух Українців, котрих в армії одна третина; що про час і умовини зїзду ухвала запала на першім зїздї, а оповіщено його значно вчаснійше, ніж одержано телеґраму про заборону зїзду; що заборону зїзду можуть використати сьогодні в цїлях, зовсїм небажаних і небезпечних для бойової здатности армії на фронтї в порядку в тилу, — Український Ґенеральний Комітет, подаючи до вашої відомости отсе, що тут виложено, рішуче підтримує своє жаданнє дозволу на зїзд і жде негайної відповіди. За Український Військовий Ґенеральний Комітет: П е т л ю р а.

Керенский починає відступати.

„Русское Слово“ з 16 червня доносить з Київа, що на телеґраму Українського Військового Ґенерального Комітету міністер Керенский прислав таку відповідь: „Кождий салдат та офіцер може здїйснювати всї права вільного горожанина, оскільки обовязки служби не перешкаджають сьому. Тепер я уважаю обовязком кождого салдата лишати ся в рядах армії, тому всякі подання про дозвіл зїздів, що не входять в систему загальної військової орґанізації, я примушений відкидати“.

По донесенню „Утра Россіи“ з 17 червня крім відповіди в справі зїзду Керенский прислав відповідь і в справі негайної українізації війська, а саме, що питанне спішно вносить ся на розгляд правительства.

Керенский виправдуєть ся перед журналїстами.

„Русское Слово“ з 16 червня доносить з Петрограду: З приводу заборони міністром війни Керенским українського військового зїзду представники преси мали розмову з Керенским і він дав такі пояснення: Я дїйсно не дав дозволу на сей зїзд і знаю, що се постарають ся використати, щоб представити мене противником автономії. Не хочу говорити про своє відношенне до справи автономії. Українцї добре знають мій погляд на сю справу, особливо їх провідні круги. Я не дав дозволу на сей зїзд, бо се було получене з відісланнєм салдатів та офіцерів з фронтів. Нїкому з військових я тепер тимчасово не дозволяю зїздів, цїлком незалежно від

того, хто і з якою ціллю їх уладжує. Тепер у виїмкових обставинах війни я не можу взяти на себе відповідальности відпустити когось з військових. Бувають такі моменти в життю армії, коли всї за всяку ціну мають бути на своїх місцях. Такий момент переживаємо ми тепер".

Не зважаючи на заборону, зїзд мусить відбути ся.

„Русское Слово" з 16 червня н. ст. доносить з Київа: До Українського Військового Комітету, як доносить „Нова Рада", з ріжних фронтів і військових частей поза фронтом приходить багато телеґрам, в яких зазначуєть ся, що українські вояки, не зважаючи на заборону, стоять на тім, що український військовий зїзд мусить відбути ся. Ґенеральний Комітет готуєть ся тому до відкриття зїзду. Починають зїздити ся делеґати на зїзд.

Масові протести військових українських частей проти заборони зїзду.

„Биржевыя Вѣдомости" з 19 червня н. ст. доносять: Міністер війни та фльоти А. Керенский в останніх днях дістає багато телеґрам від Українців з ріжних військових частей з протестами проти недозволення скликання українського зїзду. Сьогодня такий протест приїшов від українських салдатів, офіцерів та робітників кріпости Кронштадту. Кронштадтські Українці рішуче протестують проти заборони міністром Керенским орґанізації другого українського зїзду та заявляють, що така несправедливість у відношенню до Українців поруч з очевидною доброзичливістю до инших націй не може прислужити ся до припинення загально-росийського безладдя. Кронштадтські Українці ж а д а ю т ь н е г а й н о г о в и к о н а н н я в с і х п о с т а н о в У к р а ї н с ь к о ї Ц е н т р а л ь н о ї Р а д и й Українського Військового Ґенерального Комітету. — Про такі протести доносить з Київа і „Русское Слово" з 17 червня н. ст., а саме, що Центральна Українська Рада й Український Військовий Ґенеральний Комітет оголощують телеґрами, які вони дістають, з протестами проти заборони зїзду міністром Керенским. Зїзд має відкрити ся, делеґати прибувають.

Погроза розігнати зїзд.

„Новое Время" з 19 червня доносить: За всяку ціну постановили Українці відкрити військовий український зїзд, недозволений міністром війни Керенским. На зїзд прибуло вже з ф р о н т у 1 0 0 0 д е л е ґ а т і в, яким Рада уладила обід. Невиключений конфлїкт, бо більшість (?) війська київської залоги настроєна проти шовінізму (?) Ради. Є т е ч і я, щ о б р о з і ґ н а т и з ї з д, к о л и й о г о д ї й с н о в і д к р и ю т ь (Треба уважати, що се гадає „Н о в о е В р е м я". Ред.).

Заборонений зїзд зібрав ся!

„День" з 20 червня н. ст. доносить з Київа: Відкрив ся недозволений правительством український військовий зїзд, в якім бере участь біля 2000 делеґатів. На передодні відбув ся ряд численних українських віч з участю першого українського полку ім. Богдана Хмельницького. На вічах, які кінчили ся пізно в ночі, без ексцесів, обговорювано справу негайного здїйснення автономії України (про сї віча докладнійше в попереднїм числї в оглядї подій під заголовком „Свято свободи скінчило ся! Грізний час настає!").

Засїдання зїзду мали відбувати ся в театральній залї Народнього Дому, але що ся заля не могла вмістити великої маси делеґатів, що прибули на зїзд, ухвалено перенести засїдання зїзду до великого міського театру. Близчі про се інформації подає „Русское Слово" з 19 червня н. ст. Доносить воно, що представники делеґатів українського військового зїзду прибули до антрепренера київського міського театру Богрова й заявили, що з а й м а ю т ь т е а т р н а 4 д н і з а с і ґ д а н ь з ї з д у. Богров заявив, що тепер відбувають ся представлення і тому зайнятте театру спричинить йому матеріяльні втрати. Делеґати відповіли, що се їх не обходить, хай втрати зверне правительство. Богров запитав начальника воєнної округи К. Оберучева, що він має робити. Той порадив йому виконати жадання Українців, щоб не викликати ексцесів.

Орґанізація зїзду.

Зїзд скликано на таких орґанізаційних основах, оголошених у „Кіевской Мысли" з дня 7 червня н. ст.: Делеґатами мають право бути виключно особи української національности. Делеґатів вибирають тільки Українці, що входять у склад відповідної військової части або орґанізації. Від Українців кождого полку піхоти, кінноти, артилєрійної бриґади або дивізії, кождого окремого баталїону ріжного роду оружя, від кождої управи або штабу, кождої окремої части фльоти й загалом від кождої військової одиниці, що має значіннє окремої військової части,—посилаєть ся на зїзд по одному делеґатови; як що в такій части є більше нїж 500 Українців, — двох делеґатів. Військові українські клюби, громади, товариства й инші орґанізації, що обєднюють більше нїж одну окрему військову часть і мають неменше 500 членів, посилають також по одному представникови. Українці військові посилають на делеґатів салдатів, обер і штаб-офіцерів, ґенералів, лїкарів і ріжних військових урядників без ріжниці чину та звання. Кождий делеґат обовязаний предложити на зїзд мандат, в якім має бути зазначено, що його відкомандировують на сей зїзд, і має бути подане число Українців тої військової части або орґанізації, котра відкомандировує його, також посвідченнє від начальства. Делеґати повинні одержати від своєї части або орґанізації гроші на харч і денні гроші за цїлий час командировки та подорожні документи.

Склад зїзду

„Кіевская Мысль" з 19 червня н. ст., за якою далї подаємо перебіг двох перших засїдань, приносить такі інформації про склад зїзду: До початку засїдання дня 18 червня о годинї 11 рано видано 1812 делеґатських карт, а в половині засїдання 1988 карт. Делеґати зїзду по приближному підрахунку є представниками 1,390.000 вояків; 65 процент делеґатів є представниками фронту, а 35 процент — тилу. Від фронту було на першім засїданню зїзду приближно 1250 делеґатів, а від тилу 750. Представників від окремих частей армії можна поділити на основі даних орґанізаційного комітету ось як: 1045 від піхоти, 251 — від артилєрії, 263 — від технїчних частей військ (сапери й ин.), 74 — від кавалєрії, 60 — від летунів, 17 — від воєнних шкіл, 5 — від фльоти, 81 — від українських громад, товариств, клюбів і 140 — від инших формацій.

Відкриттє зїзду. Перше засїданнє.

„Рѣчь" з 21 червня н. ст. доносить з Київа: Всеукраїнський військовий зїзд відкрив ся 18 червня о 10-ій год. ранку в будинку міського оперного театру, зайнятого для зїзду. В зїздї бере участь біля 2000 делеґатів. Театр переповнений. Зїзд відкрив заступник голови Військового Ґенерального Комітету П е т л ю р а. Навкруги театру відбували ся віча, на яких дебатовано про українську справу. Дехто з публики закидає Українцям, що вони самовільно скликали зїзд, не слухаючи міністра-соціяліста. Закидають їм також намір відокремити ся від Росії. Українці відповідають на се: Иншим, як напр. Полякам, зїзд дозволено, чомуж Українцям заборонено? Намір відокремити ся — заперечують. Висловлюють лише почуттє образи супроти правительства, яке відмовляєть ся в засадї признати автономію України. Уваги, що мають чекати на Установчі Збори, ігнорують. Зїзд вибирає президію.

Промова Петлюри при відкриттю зїзду.

Від імени Ґенерального Українського Військового Комітету відкрив зїзд його член С. П е т л ю р а. У своїй промові С. Петлюра сказав: Ґенеральний Комітет вітає вас і у вашій особі українських вояків і громади, які вислали вас, яко найкращих представників своїх думок у тій цїли, щоб ви розвязали питання великої ваги. Ми зібрали ся на зїзд при таких умовах, коли нам треба конче піднести ся до най-

кращого розуміння сучасних обставин. Українські військові громади, посилаючи вас, думають, що ви будете душею їх душі, тому Комітет вітає у ваших особах найкращих представників українських військових орґанізацій. Ми переживаємо велику хвилю. Наша земля переживає хвилю уведення в життє наших ідеалів. А се домагаєть ся спокійної праці, розважної роботи, чого і жде від зїзду Ґенеральний Комітет. Комітет дасть вам найдокладнійше звідомленнє зі своєї роботи за невеличкий протяг часу від дня першого військового зїзду. Позвольте у ваших особах привітати велику часть українських мас. Ми всї переодягнені члени української демократії. Її ідея — наша ідея. Слава українському війську!“ Зїзд з одушевленнєм підхоплює „Славу“ і з свого боку проголосив „Славу Ґенеральному Комітетови!“.

Вибір президії зїзду.

На пропозицію С. Петлюри зїзд приступив до вибору президії. Довго дебатовано над справою числа членів президії. Вкінцї прийнято предложенне Ґенерального Комітету вибрати тільки 5 людей. Кождий кандидат познайомлював зїзд зі своїм полїтичним світоглядом і дїяльністю в теперішнїм і минулім часї. Явним голосуваннєм вибрано до президії отсих пятьох членів: П. Курявого (офіцера), соціялїста-революціонера, автономіста-федералїста, Н. Левитського (офіцера), соц. демократа, автономіста-федералїста, І. Дудкина (матроса), соц. революціонера, автономіста-федералїста, К. Бротновського-Сивошапку, автономіста-федералїста, безпартійного, І. Гаврилюка, соц. революціонера, автономіста-федералїста. Самостійники Павелко й инші не одержали потрібної скількости голосів або зняли свою кандидатуру. Почесним предсїдателем вибрано М. Грушевського, появу якого привітав зїзд бурливими оплесками. Вибрані почесними членами президії В. Винниченко й С. Петлюра відмовили ся від того з огляду на їх приналежність до Ґенерального Комітету, котрий ухвалив не входити до президії. Президії дано право кооптувати до 10 секретарів.

Привітне слово проф. Грушевського.

Потім забрав слово М. Грушевський та привітав зїзд від імени Центральної Ради. „Від імени Центральної Ради — говорив М. Грушевський — вітаю делеґатів узброєного українського народу, поставленого на сторожі оборони свободи й порядку в нашій землї. Центральна Рада дуже вдоволена, що має в теперішню хвилю вас коло себе. Так само, як селянський зїзд, виберете Раду українських салдатських депутатів, котрі увійдуть до Центральної Ради. Тодї вона ще з більшим авторитетом працюватиме в таку дуже відповідальну хвилю. А хвиля тепер важна, рішуча, хвиля перелому. Наступили по святї сїрі, трівожні будні, коли треба нам стояти на сторожі нашої землї. Центральна Рада звернула ся до тимчасового правительства з закликом до співробітництва на українській землї, щоб охоронити її від усякої анархії. Правительство відмовило ся проголосити принципіяльну згоду на автономію України. Отже ми самі повинні поклопотати ся про спокій на Україні. Яко предсїдатель Центральної Ради кличу вас: стійте твердо, розважно, не захоплюйте ся поривом мінути, стійте на сторожі України й инших народностей, що є під вашою обороною, проти замахів задля викликання анархії і розрухів, щоб Україна одержала автономію з забезпеченнєм прав народів, що живуть у нїй. Центральна Рада, вітаючи вас, бажає вам успіху в працї“.

Друге засїданнє. Вшануванне памяти Шевченка. Дальші привіти.

По промові М. Грушевського засїданнє перервано до 7-ої год. увечері. Вечірнє засїданнє розпочало ся о $7^1/_2$ год. увечері. Предсїдателем був Гаврилюк, який відкривши засїданнє, предложив пошанувати встаннєм з місць Ґенія України — Т. Шевченка. Всї встали й гармонійно та велично відспівали „Заповіт“. По співі, який викликав сильне вражінне на всю авдиторію, голова кликнув: „Слава автономній Україні у федеративній Росії“. Зїзд гаряче відгукнув ся на сей оклик.

Виголосили привіти від центрального комітету української партії соц. революціонерів М. Ковалевський і представник центрального комітету Українського Селянського Союза М. Стасюк. Перший бесїдник між иншим сказав, що в той час, коли всюди говорять про „одність фронту союзників“, ми повинні поставити гасло: „Хай живе единий фронт боротьби за трудові інтереси українського народу!“. М. Стасюк, зазначуючи важність хвилї, заявив: „Ми переживаємо важну хвилю, коли нас свідомо можуть спровокувати вступити в боротьбу не тодї, коли ми готові. Я пропоную „Славу“ в честь федерації свобідних народів у російській республицї, в котрій инші народи глядїтимуть на Україну, як на старшого брата“.

Поза чергою забрав слово полковник Глинський, що виложив історію формування українського полку. Він говорив про трудности сеї справи й відчитав телеґраму з приказом відіслати негайно український полк на фронт. Обговореннє справи відсилки полку на фронт відложено до реферату Ґенерального Комітету. Одночасно полковник Глинський зложив привіт зїздови.

Останню частину вечірнього засїдання присвячено першим двом справам програми зїзду: Про правосильність зїзду й реферати Ґенерального Комітету. Обидві справи обговорювано при зачинених дверях. Лишили ся тільки делеґати та члени Центральної Ради разом з селянськими депутатами.

Програма зїзду.

На предложенне президії приймаєть ся з поправками, поробленими зїздом, отся програма працї зїзду: 1. Справа правосильности зїзду. 2. Реферат Ґенерального Комітету. 3. Реферати делеґатів військ. 4. Земельна та просвітна справа. 5. Сучасне полїтичне положенне. 6. Справа націоналїзації армії. 7. Справа рекрутів-Українців і формуванне тильних частей на Україні. 8. Справа Ґенерального Комітету. 9. Вибір постійного Ґенерального Комітету. 10. Біжучі справи.

Третє засїданнє на другий день зїзду. Привіти й резолюція в справі заборони зїзду.

Раннїшнє засїданнє другого дня зїзду відбувало ся під проводом Левицького. Звідомленнє за се й дальші засїдання подане за укр. „Робітничою Газетою“. Голова Левицький відчитав телеґраму від польського військового зїзду, що відбував ся в Петрограді: „Загальний зїзд військових делеґатів Поляків щиро й сердечно вітає у вашій особі братнїй український народ. Ми віримо, що назавше впали кайдани, які сковували ваші народнї сили, і тепер відкрито шлях до розвитку та слави вільної України. Спокійно і радісно дивимось ми в будуччину з певністю, що Українцї і Поляки в тїсному братньому єднаннї будуть стояти на сторожі непорушного права кожного народу на самоозначенне. Нехай живе відроджена Україна!“

Збори реаґували на сю телеґраму гарячими оплесками.

Президії доручено скласти й послати польському військовому зїздови телеґраму — відповідь.

Потім виступив з вітаннєм „артїльний батько“ М. Левитський, а за ним від „Товариства Шкільної Освіти“ з промовою виступив Ів. Стешенко:

Цїлі віки наш народ був у неволї. Цїлі віки кайдани шматували наше тїло. Але нїякі катування не вгасили в нас іскри Божої, — дух не вмер. Як один, підняв ся весь наш нарід і впали кайдани. І відкрив ся перед нами великий і широкий шлях, по якому ми підемо до свого щастя. Але довга до того щастя дорога. На сїй дорозї багато ям, рівчаків, каміння і инших перепон. Де взяти крила, щоб перелетїти через всї сї перепони? Де джерело, яке дасть потрібні нам крила? Джерело се — всесвітня наука. Ви, лицарі, стоїте на сторожі полїтичних інтересів нашого народу. Але мало бути військовою силою, мало мати штики й гармати.

Єсть вища сила — дух. Буде час, коли люде будуть мирно й полюбовно розвязувати всї суперечности, коли виставлятимуть не штик і гармату, а чисте серце й вільний, світлий розум.

Ми, Українцї, разом з усїма повинні стати в оборону всесвітньої культури. Ми повинні йти під прапором науки.

Разом з тим ми будемо творити власну культуру і забезпечимо їй вільний розвиток. Україна йде певним шляхом, бо ті принципи, які виробила й дала нам наука, принципи автономії, федерації всїх народів соціялїзму — є принципами нашого руху. Слава-ж вам нетільки яко війську фізичному, але й духовому. Хай живе Україна і наш великий народ!

У відповідь залунав грім оплесків.

Т. Левицький попрохав голову редакційної комісії прочитати

резолюцію по питанню про правосильність зїзду,

яку ухвалили всї члени редакційної комісії против одного Масюка. Резолюцію прийняв зїзд без жадних поправок в такій редакції: Український народ, рівний зо всїма культурними народами світу, має від часу знищення російського царату повні права вільного народу, котрі й буде боронити. Право зборів і зїздів належить Українцям, як і иншим вільним народам, а тому Другий Всеукраїнський Військовий Зїзд постановив: 1. признати заборону зїзду військ. міністром Керенским незаконною і 2. свої постанови обовязково проводити в життє.

Збори перейшли до слухання кінця реферату Ґенерального Комітету при зачинених дверях. На сьому раніше засїданнє закінчило ся.

Четверте засїданнє на другий день зїзду. Провокація начальника київської мілїції Лепарського

На вечірнїм засїданню 19-го травня, проводив Курявий. Він попередив, що справа дуже важна й закликав зїзд до спокою. Ворогів у нас багато і вони неспокійні. Але ми, як і селяне, будемо спокійно вирішувати наші справи, нехай вороги наші турбують ся і кплять, ми будемо спокійні. Зараз поступила позачергова заява Ґ. У. К. Зза лаштунків вийшов у повному своїому складї Ґ. У. К.

Петлюра. Товариші! Проф. Грушевський повідомив Ґ. У. К., що до нього учора о 3 годині у ночі дзвонив по телєфону п. Оберучев і схвильовано запитував, чи правда, що увечері одбулась нарада зїзду, на якій у 2 год. ночі вирішено захопити державний банк та губернїяльне казначейство (голоси. «Провокація!»). Проф. Грушевський заявив йому, що він того не знає, бо на вечірньому засїданнї не був, але може запевнити, що по складу президії, на його думку, такої постанови зїзд не міг зробити.

З огляду на те, що якісь такі чутки дані до преси, Ґ. У. К. постановив послати делеґатів до п. Оберучева, аби докладно дізнатись, у чому саме й де закопана, як то кажуть, собака. Поїхали я і т. Поплавко. Від Оберучева ми дізнались, що нач. мілїції п. Лепарський розбудив у ночі Оберучева й повідомив, що у 2 годині ночі військовий український зїзд постановив захопити державний банк та ґубернїяльне казначейство. До сього п. Лепарський додав, що населенне обурене і страшно хвилюєть ся. Тодї Оберучев і видав своє відоме оповіщенне до населення і видав прикази постановити сторожу біля інституцій, яким загрожувала небезпека.

На се ми — я та т. Поплавко — від імені Ґ. У. К. заявили, що те, що зробив п. Лепарський, є брехня, і брехня, зроблена з провокаційною метою. Ми прохали п. Оберучева подати у часописи, що факти, подані Лепарським, не відповідають дїйсности.

Ми так просто і сказали, «брехня», переводячи на російську мову «ложь», але п. Оберучев прохав нас змінити редакцію, бо, мовляв, командуючий округом не може так писати у своїх спростованнях. Далї ми вказали, що у тому спростованню мусить бути уміщено, що «засїданнє зїзду закінчилось у 11 годині», що нїяка подібна справа не підіймала ся, що у той вечір взагалї нїяких резолюцій не ухвалювано.

Погляд Ґ. У. К. на справу такий, що зїзд має рішати більш важливі справи, а коли якийсь пан Лепарський провокує зїзд, то на се треба дивитись, як дивить ся чоловік на муху, що сїда йому на ухо. Але не реаґувати на вчинок п. Лепарського не можна. Треба раз і на завше сказати таким добродїям, що вони роблять, прикриваючись революцією, справжню контр-революцію. Тільки ми стоїмо на сторожі революції на Українї. Ми стоїмо тут і борем ся з контр-революційною «демократією», з панами Лепарськими. А коли ворожа нам демократія заявляє, що ми розпорошуєм революційні сили, то ми з свого боку мусимо заявити, що, навпаки, ми революцію на Українї спасаємо, бо тільки на наші зорґанїзовані сили може оперти ся, яка би там не була, демократія. І ріжні небезпеки тільки викликають тут невідповідальні вчинки Лепарських. Ми хочемо довести революцію до кінця, йдучи, як брат з братом, з революційною демократією усїх націй. Ми їм помагаємо, а вони будуть помагати нам, і добродїям Лепарським не вдасть ся викопати межи нами прірву. На мою думку доручити Ґ. У. К. виробити відозву до населення від імені зїзду, в якій правдиво освітлити сей факт, і послати до «Извѣстій Роб. і Сал. Депутатовъ» і у всї видатнїйші часописи. Я потверджую, що велику працю по підготовцї революції у Петроґрадї зробили наші зорґанїзовані товариші Українцї. І тому, коли всї народи Росії скинули ненависне ярмо неволї, то в сьому є багато нашої роботи.

Тепер запитаємо п. п. Лепарських, що вони роблять? Вони сїють вітер, пожнуть бурю! Нам вкажуть, що се все від того, що двері зачинені для стороннїх, але ми се робимо не через конспірацію, а лише тому, що хочемо провадити свою роботу спокійно. Ми йдемо чистими шляхами до своїх ідеалів і робимо чистими руками. Дозвольте прохати вас доручити сю справу Ґ. У. К. Він виробить текст відозви до населення і подасть до преси для заспокоєння переляканого Лепарським громадянства. Наприкінцї я ще раз заявляю одно: хай знає демократія иньших націй, що Український Військовий Зїзд стоїть на сторожі революції і ганьбить провокаційний вчинок Лепарського. (Вигуки: «Ганьба!»).

Голосованнєм зїзд доручає займити ся сим Ґ. У. К.

Привітання.

Голова оголошує, що на зїзд прибув представник естонського війська офіцер Підонов. Проголосили, вітаючи його: «Слава вільному естонському народовй!» «Слава Естонцям воякам!» «Слава!» гремить у відповідь на се з бальконів та партеру.

Представник промовляв на російській мові. Товариші! я прошу вибачити, що не промовляю до вас вашою рідною мовою, мовою, на котрій писав ґенїяльний Шевченко. Але я думаю, що ми зрозуміємо один другого, бо спільні у нас думки й однаково велика любов до свого народу. Ми, скільки сил вистарчає, хочемо помагати вам. Ми хотїли послати по телеґрафу привітанне, але коли кочули про заборону, ми послали телеґрафний протест до тимчасов. уряду, та до Ради роб. і с.-депут. Дозвольте-ж побажати вам у вашій роботї повного успіху. Ми бажаємо, аби всї ідеали вкінцї були переведені в життє. Ми так само, як і ви, бажаємо автономії і одного разу нам уже дозволено робити вибори, але тепер напрям полїтики переминив ся (голоси «Ганьба!»). Нас мало, ми маємо усього один баталїон війська та три газети для аґітації, але-ж надїємо ся зібрати велику силу людей. Побажаю-ж ще

раз, аби в найблизшому часі задовольнили все, чого ви хочете.

Член президії Г а в р и л ю к. Любо і радісно було нам чути слова привіту від представника естонського війська й народу. Приїзд його сюди показує нам, що, як казав тов. Петлюра, інші нації йдуть поруч з нами. І моє щире бажанне, щоб і далі усї недержавні народи йшли, як брат з братом, по шляху утворення нового щасливого для всїх життя!

Член зїзду, депутат від Українців ревельського ґарнїзону, оповів, що Естонцї з самого початку йдуть у Ревелї укупі з українською громадою.

П е т л ю р а у довгій промові складав йому за привітанне подяку від більш нїж 2000 членів зїзду, представників більш нїж 1,000.000 вояків. Дозвольте, дорогий товаришу, скласти подяку рідному нам естонському народу. Рідному не по крові, але, що міцнїйше, рідному по духу й ідеалам. Рідному по полїтичним змаганням, що звязують нас золотою ниткою взаємної солїдарности. Ми бачимо, що від тої централїстичної полїтики, що гнїтила нас при старому режимі, не одійшов ще й новий революційний уряд. Він ще не розуміє того, що Нова Росія буде тільки тодї могутньою, коли буде цїлковито перебудована на підвалинах федеративного устрою. Але спільними зусиллями ми зможемо переконати тимчасових ворогів наших, що правда не на їх боцї і що кожний народ може вільно порядкувати своїми справами. Коли ми ранїйш були рідні більше теоретично, то тепер уже прийшов час стати до реальної роботи, до реальної допомоги один одному во імя врятування цїлої Росії. Міцно згуртованими рядами ми підем разом до кращого майбутнього життя. Хай живуть вільні народи у вільній федеративній Росії.

Лїкарь Л у ц е н к о вітав зїзд з припорученння молдаванського зїзду і казав, що Молдаване обєднались з Українцями в Одесї у спільній роботї. «Хай живе вільна Молдавія та Бесарабія!» Зїзд гучно підхопив се гасло.

З в е н и г о р о д с ь к и й в о я к вітав зїзд від вільного звенигородського козачого війська. Оповів коротенько, як стихійно виникло воно і як виконує зараз обовязки повітової мілїції. Усїх їх біля 700 душ, усї дїди. Представникови 57 років. Він у запорозькому вбранню з шаблюкою при боцї та жовто-блакитною повязкою через плече.

Продовженнє дебат у справі Оберучева та д. Лепарського.

Ґ. У. К. предложив зїздови відозву до населення, в якій він заплямував провокаційний вчинок Лепарського:

З приводу відозви до населення командуючого військом київської округи К. М. Оберучева, надрукованої у вечернїх часописях, Укр. Військ. Ґен. Комітет та президія 2-го Українського Військового Зїзду визнають своїм обовязком заявити населенню: «Повідомленнє начальника мілїції м. Київа Лепарського на імя командуючого військом про постанову українського військового зїзду захопити державний банк та ґубернське казначейство, котру буцїм-то ухвалив зїзд о 2 годинї ночі, є повідомленнєм у вищій мірі легковажним, збудованим на безпідставних чутках і нї в якім разї не відповідає дїйсности. На черговім засіданнї зїзду нїяких обговорень, а тим більш нїяких резолюцій про захопленнє державного банку й казначейства не було.

Засїданнє закінчилось о 11 год. увечері, про що п. Лепарський як начальник мілїції мусїв би знати.

У. Ґ. К. вважає вчинок д. Лепарського або провокаційним або таким, що виник завдяки його нездатности виконувати обовязки начальника охорони міста, бо його повідомленнє викликало панїку і нацьковує одну частину населення проти другої, що нї в якім разї не може вважати ся обовязком начальника міської мілїції. У. Ц. Ґ. К. та президія 2-го Українського Військового Зїзду».

Поступає пропозиція, що тому, що справа з п. Оберучевим се — тілько один з маси подібних наклепів на український рух, то треба обрати комісію, яка зайняла ся би сїєю справою, зібрала-б до купи усї такі випади і подала-б до відома зїзду. Тодї можна було-б на все реаґувати одразу. Член президії повідомив, що до нього дійшла звістка, що п. Оберучев уже подав до друку спростованнє у сїй справі. (Вигуки: «Сього мало! в одставку!»).

П а в л о в с ь к и й пропонував зїздови винести гострійшу постанову.

П е т л ю р а. Шлях, на який хоче виступати зїзд, є шлях невірний і небезпечний. Давайте говорити льоґічно, маючи документи у руках та уважно їх обмірковуючи. Коли зїзд висловлюєть ся за усуненнє Лепарського, то се є вислів нашого обурення. Лепарський поставив ся до справи легковажно і се в резолюції зазначено. Легковажність ся має провокаційне значіннє. Вона веде до того, що населеннє м. Київа та й поза Київом буде нарочито невірно освідомлене. Таким чином вчинок п. Лепарського є злочином, бо він іде проти революції, намагаючи ся перекопати шлях до нашого порозуміння з демократією инших національностей. На сей вчинок зїзд відповість заявою, що зявить ся завтра у всїх часописях нетільки Київа, але і по всїй Росії.

Перейдемо тепер до Оберучева. Менї неприємно, що в сїй справі я буду говорити власне проти вас. Менї здаєть ся, що в сїй справі ми трохи стоїмо на ріжних точках погляду. Питаннє йде про те, чи мав, чи не мав право з формального боку, як командуючий військовою округою і як людина, що знає сучасний стан краю, п. Оберучев видати свою заяву до населення м. Київа. Я думаю, що мав, і кожен з вас на його місцї зробив би у подібному випадкови так само. Справдї, подивім ся, як все стало ся. О другій годинї уночі Лепарський звернув ся до Оберучева і стурбовано оповів про небезпечну постанову зїзду. Начальник округи не може не вірити начальникови мілїції, бо то є людина офіцїяльна. Уся вина тому цїлком спадає на Лепарського. У відозві п. Оберучева зазначено, що сам він «не допускаетъ мысли», щоб таку постанову міг ухвалити зїзд. (Голоси: «Чого він до зїзду не звернув ся?»). Він звертав ся до проф. Грушевського, себто, до кого міг, бо дїло було у ночі. Виходячи з всього того, можна вважати, що п. Оберучев мав право поставити охорону.

От всї ті міркування від холодного розуму, які нам треба узяти на увагу, щоб поставитись спокійно до вирішення сього питання.

Проф. Г р у ш е в с ь к и й. Тому, що п. Оберучев і т. Петлюра обидва покликались на мене, мушу сказати кілька слів у сїй справі й оповісти, як воно фактично все було щодо мене. Учора у чверть на четверту годину уночі мене розбудив дзвінок телєфону. Підійшовши до телєфону, я довідав ся, що зо мною хоче говорити п. Оберучев. Він запитав мене, чи відомо менї, що на нарадї зїзду о 2 годинї у ночі ухвалено резолюцію перейти до «насильственныхъ дѣйствій». Він нїчого не говорив про захопленнє державно банку та ґубернїяльного казначейства. Він запитав мене, чи я був при тому та чи я цїлком певний? Я сказав, що на вечернїй нарадї не був, що такої постанови не було; сказав, що зважаючи на напрямок зїзду та на обраний ним склад президії, я навіть і думки про щось подібне не припускаю. Але звичайно, що крім свого глибокого переконання в сім иншої нїякої гарантії я йому не міг дати. Він запитував мене про телєфони членів Ґ. У. К., але номерів сих телєфонів я йому не міг дати, бо й сам не знав. Отсе вся моя розмова з п. Оберучевим. Рано вранцї повідомив мене директор банку, що теж мав подібну розмову з п. Оберучевим о 3 год. ночі

і теж назвав сї відомости провокаційними і прохав його, як що він має становити охорону, то зробити се як найобережнійше, аби не викликати обурення. Отсе і все, що я мав власне сказати.

Після того, як висловило ся ще двох промовців, зїзд дав свою згоду на надрукованнє наведенної вище відозви Ґ. У. К. та президії зїзду. Питанне-ж про Оберучева вирішено залишити поки-що відкритим. На сьому голова о $10^1/_2$ год. веч. зачинив зїзд. На пропозицію голови усї встали й відспівали «Заповіт» та «Ще не вмерла Україна». І знов залунав могутнїй спів з грудей двох тисяч свідомих борців українського визвольного руху.

Пяте засїданнє третього дня. Керенский нїчого не має проти дїяльности У. Ґ. В. К. Привіти.

Ранїшнє засїданнє дня 20/VI почало ся в $9^1/_2$ години. Головою Сивошапка.

Член редакційної комісії Дяченко відчитав вироблені учора комісією резолюції щодо відношення до реферату Українського Ґенерального Комітету. Внесено поправки й справу передано знову редакційній комісії.

Член Ґен. Ком. Пількевич повідомив присутних, що з ставки одержано телеґраму. В залї рух. Читають телеґраму: „Кіевъ. Укр. Генеральному Комитету (копія). По приказанію нач. штаба верх. главнокомандующаго передаю телеграмму начальника кабинета воєн. министра: „военный министръ приказалъ сообщить, что не встрѣчается препятствій къ продолженію дѣятельности Украинскаго Генеральнаго Вой. Комитета. Минутъ“.

У відповідь залунав гомеричний регіт. Дехто через те не дочув і прохав ще раз прочитати, що Пількевич і виконав. Знову почув ся сміх.

Коли встановилась тиша, голова Сивошапка повідомив, що зїзд прийшов вітати представник Українців—залїзнодорожників тов. Макаренко й представник Української Чорноморської Громади м. Севастополя. В коротенькій промові представник залїзнодорожників підкреслив, яке велике значінне має для культурного, політичного й економічного українського народу українїзація залїзниць.

Від імени цїлого зїзду т. Макаренкови відповів голова Сивошапка. „Укр. вояки дуже добре розуміють всю силу й вагу єдности й орґанїзації українських залїзнодорожників. Нам, котрі майже три роки пробувають в окопах, дуже добре відома вся сила і значінне залїзних доріг. Я не буду спиняти ся на тому, які перешкоди чинились на багатьох стаціях нашим делеґатам, а перейду до заклику сотворити одну постійну, міцну орґанїзацію, на одному бігуні якої будуть стояти українські вояки, а на другому — українські залїзнодорожники. А де сила, — там і воля“.

Другим вітав зїзд представник чорноморської Громади. Зїзд дуже тепло зустрічав обох представників.

Звідомленнє про подорож делеґації Ради до Петрограду.

Далї забрав слово т. Винниченко, який з огляду на те, що того дня мало бути важне засїданнє Ц. Р., прохав зїзд вислухати його реферат з приводу делеґації до тимчасового уряду зараз і таким чином звязати се питанне з питаннєм про відношенне до сучасного моменту, себто з 4-им пунктом програми, до якого зїзд переходив того дня. Всї згодили ся. Тодї т. Винниченко у великій цїкавій промові інформував, хто і як зустрінув делеґацію від Ц. Р. і що остання встигла зробити в Петроградї.

(На жаль не знаходимо в „Робітничій Газетї“ сеї промови Винниченка, тому подаємо лише коротку згадку про неї за „Русск-им Словомъ“).

Винниченко виступив з іронічним звідомленнєм про подорож української делеґації до Петрограду. При безупиннім сміху зїзду Винниченко докладно оповів, як приймав делеґатів князь Г. Львов, який з початку заявив, що питанне ясне, а потім передав його до комісії, як делеґація довго домагала ся прийняття у Чхеїдзе, котрий призначав час авдієнції і не зявляв ся, як відбували засїдання комісії, на яких учені професори, водячи пальцями по мапі Росії, провадили торг про установленнє меж України і т. ин. Своє звідомленнє Винниченко закінчив заявою, що очевидно Українцям доведеть ся своїх права не випрошувати, а брати, Але що і як брати, про се треба поговорити докладно.

По скінченню сього докладу на трибуну вийшов офіцер і схвильовано почав говорити про те, що тепер всїм присутним ясно, що сподївати ся задоволення наших домагань тимчасовим правительством нема чого, тому треба домагати ся, аби Ґен. Ком. видав манїфест до українського народу, в якому би зазначив, що Україна оголошує себе самостійною.

По сїм зїзд постановляє запросити на консультантів у військових справах ґенер. Кондратовича, полков. Сливинського, полков. Жукова, полков. Гриневича і полковника Войтенка.

Зїзд перейшов до голосування.

Резолюція з приводу Ґен. Ком.

„Всеукраїнський військовий зїзд делеґатів фронту, тилу та фльоти — представників від 1,000.000 зорґанїзованого узброєного українського народу, вислухавши реферат Військового Комітету щодо делеґації до тимчасового правительства, а також і його загальної праці, постановив:

1. Визнати заходи Українського Військового Ґенерального Комітету відповідними постановам 1-го українського військового зїзду і працю для українського і загалом російського війська корисною, за що висловлює Ґен. Комітетови щиру подяку.

2. Щоб вища російська військова влада негайно провела по всїх приказах затвердженнє Українського Військового Ґенерального Комітету.

3. Щоб всї звертання Українського Військового Ґенерального Комітету до вищої російської військової влади визнавались і виповнювались нею обовязково.

4. Щоб надалї всї постанови Укр. Військ. Ґен. Ком. переводити в життє негайно.

Ще прийнято таку резолюцію:

„Всеукраїнський Військовий Зїзд, висловлюючи догану тим воякам-Українцям, які не корились постановам Українського Військового Ґенерального Комітету й сим гальмували дїло революції, вносили дезорґанїзацію в українських справах, постановив: що прикази Укр. В. Ґ. К. для всїх Українців вояків і українських військових орґанїзацій від сьогодня обовязкові.

Текст телеґрами до польського зїзду.

„Петроградъ. Предсѣдателю общаго съѣзда делегатовъ воен. Поляковъ.

Всеукр. Войсковой Съѣздъ отъ лица организованнаго украинскаго воинства благодаритъ за привѣтствіе возродившемуся украинскому народу и вѣритъ, что свободные польскій и украинскій народы рука объ руку пойдутъ къ осуществленію идеаловъ демократіи всего міра. Да здравствуетъ свобода, равенство и братство народовъ! Президіумъ съѣзда“.

Далї голова передав, що Ґен. Ком. має зробити дуже важну заяву при зачинених дверях. Тому він оголосив засїданнє зачиненим. (Кінець буде).

Зрівнанне в горожанських правах військових осіб в Росії.

Мінїстер війни Керенский видав приказ до армії й фльоти дня 24 мая н. ст. такого змісту:

Приказую перевести в життє в армії та фльотї такі основні права військових осіб згідно з другою точкою деклярації тимчасового правительства з 7 марта 1917 р.: 1. Всї військо-

ві особи користають з усіх прав горожанина, але при сім кождий військовий повинен строго пристосовувати своє поведенне до вимог військової служби та військової дисципліни. 2. Кождий військовий має право бути членом кождої політичної, національної, релігійної, економічної або заводової орґанізації, товариства чи союза. 3. Кождий військовий має право поза службою вільно й відкрито висловлювати устно, в письмі та друком свої політичні, релігійні, суспільні й инші погляди. 4. Всі військові користають зі свободи совісти й тому ніхто не може переслїдувати їх за належність до якоїсь віри або примушувати їх бути присутними при службі божій або доконанню релігійних обрядів якоїсь віри. Участь у спільній молитві необовязкова. 5. Всі військові в приватнім листуванню підлягають загальним правилам для всіх горожан. 6. Всі без виїмки друки, періодичні й неперіодичні видання повинні передавати ся без перешкод відбираючим. 7. Всі військові мають право носити поза службою цивільний одяг, але військова форма лишаєть ся обовязковою на цїлий час для військових осіб, що стоять на фронті та в округах, які лежать на области війни. Право дозволяти носити цивільний одяг військовим у деяких більших великих містах, які знаходять ся на воєнній области, належить головному командантови армії фронтів чи командантам фльот. Мішаної форми в нїякім разї не можна носити. 8. Взаїмні відносини між військовими повинні основувати ся на пильнім додержанню військової дисципліни, на почуттю гідности горожан вільної Росії та на взаїмнім довірю, повазї та ввічливости. 9. Вислови, які уживають ся яко обовязкові для відповіди поодиноких осіб і команд поза строєм та в строю, як напр. „так точно“, „нїкак нет“, „не моґу знать“, „ради стараться“, „здравія желаєм“, „покорно благодарю“ і т. ин., заміняти загально уживаними: „так, нї, не знаємо, будемо старати ся, бувайте здорові“ і т. д. 10. Призначенне салдатів до услуг офіцерам касуєть ся. Дозволяєть ся се лише яко виїмку для бойових армій, у фльоти, в укріпленнях, у таборах, на кораблях, в часї маневрів, також на окраїнах і в тих місцевостях, де нема спроможности найняти служби. В останнїм випадку неможливість констатує полковий комітет. Офіцери, воєнні лїкарі, військові урядники й духовенство мають право мати для власних послуг небільше одного „вістового“, але по взаїмній згоді його й особи, до якої він придїляєть ся, та за винагородою по взаїмнім порозумінню. На таких самих основах придїляєть ся служба при офіцерських конях. 11. Вістові для особистих прислуг не увільняють ся від бойової служби. 12. Обовязкове салютуванне (отданіе чести) для поодиноких осіб і командантів касуєть ся. Замісць обовязкового салютування заводить ся добровільне взаїмне привітанне. Салютуванне при церемоніях, похоронах і т. ин. випадках затримуєть ся. Команда „смирно“ лишаєть ся в усїх випадках, означених військовими уставами. 13. У військових округах, що знаходять ся поза областю війни, всї військові в часї, вільнім від служби, мають право виходити з касарень і з кораблїв у портах, але повідомивши про се своїх командантів і доставши належне посвідченне. В кождій части повинна лишати ся вартова рота, чи відповідаюча їй часть, а крім того в кождій ротї, сотнї, батерії і т. ин. повинен ще лишати ся вартовий віддїл. З кораблїв, що стоять на рейдї, увільняєть ся таку частину команди, яка не позбавляє корабля можливости в разї крайньої потреби негайно вийти в море. 14. Нїхто з військових не може підлягати карі без суду, але на військовій области командант має право на свою особисту відповідальність уживати всїх засобів включно до уживання збройної сили проти тих, що не виконують його приказів. 15. Всї кари, що ображають честь і гідність людську та шкідливі для здоровля, касують ся, між иншим касуєть ся поставленне з рушницею. 16. Уживанне кар, незгаданих у дисциплїнарнім уставі, уважаєть ся злочином; винуватих у сім треба віддавати до суду. Судови підлягає кождий командант, що вдарить низшого ранґою в строю чи поза строєм. 17. Нїхто з військових не підлягає тїлесним карам, не виключаючи й тих, що відбувають кару у військових вязницях. 18. Право призначати на посади й в означених законом випадках тимчасово усувати начальників усїх ранґ з посад належить виключно начальникам. Так само лише вони мають право видавати прикази відносно бойової дїяльности й бойового підготування віддїлів, їх вивчення і ин. Внутрішнїй лад у частях, призначенне кар і контроля в точно означених випадках (прикази міністерства війни з 16 квітня 1917 Ч. 213 та 8 мая 1917 Ч. 274) належать до виборних військових орґанізацій, комітетів і судів.—Оголошуючи сї загальні постанови, приказую прийняти їх, а також і правила, установлені приказом до військової секції 1917 р. Ч. 114 як основу при перегляді уставів і законів, які означують внутрішнїй побут та службову дїяльність військових, а також їх дисциплїнарну та судову відповідальність.—Підписав А. Керенский, міністер війни та фльоти.

Вісти.

Зїзд українських правників. „Русская Воля“ з 28 червня н. ст. доносить, що в Київі відкрив ся зїзд українських правників. По виборі президії прочитано унїверсал Української Центральної Ради. Проф. Грушевський виступив з промовою на тему про основи автономії України з точки погляду історичної й політично-економічної. „Русское Слово“ з 28 червня н. ст. подає, що на зїздї українських правників вислухано рефератів на теми: Історичний огляд розвитку українського права та Про мову судових установ у Галичинї. Зїзд ухвалив подати до відома Центральної Української Ради, що суд на Україні повинен бути незалежний від російського правительства та на його чолї повинен стояти найвищий краєвий судовий орґан. Зїзд прийняв ряд резолюцій, з яких кореспондент наводить отсї: Судові розправи повинні відбувати ся на Україні в українській мові з забезпеченнєм прав меншостей. На відповідальні судові місця треба призначувати Українців і загалом осіб, що знають українську мову. Повітові мирові інституції повинні негайно приступити до вибору мирових суддїв Українців. Усї правники Українцї, що находять ся поза межами України, повинні вернути ся до Рідного Краю. Треба конче утворити при Центральній Українській Радї комісію для видання всїх сучасних законів в українській мові.

Екскурсія на могилу Шевченка. Українське культурно-просвітне товариство „Рух“ уладило 10 й 11 червня н. ст. екскурсію до Канева на могилу Шевченка. Чистий дохід обернено на виданнє книжок для дїтей у шкільнім віцї (К. М.).

І. Кирієнка, знаного з того, що признаючи ся до Українців, відмовляє рації українському рухови, призначено на правительственного комісара XI армії (К. М.).

Шевченків міст на Днїпрі. Міністер заліжниць Н. Некрасов згодив ся, щоб назвати міст через Днїпро на лїнії Гришино-Рівне-Хашків-Цвітково, яка тепер будуєть ся, мостом Тараса Шевченка. Міст побудуєть ся в українськім стилю. Крім того ухвалено дати українські назви стаціям (К. М.).

Д-ра Ф. Ляндера іменував комісар тимчасового правительства для Галичини й Буковини Д. Дорошенко старшим урядником для окремих поручень при комісаріятї (К. М.).

Уступленнє катеринославського ґубернського комісара. Уступив голова ґубернського виконавчого комітету в Катеринославі, ґубернський комісар Гесберґ. Причиною була заява павлогородського делеґата свому комітетови, що Гесберґ — „аґрарій“, в о р о г У к р а ї н и і став припадково головою. Повітовий комітет по сїй заяві ухвалив подати до відома Гесберґа, що уважає його головою тільки тимчасово (Р. С. 28-VI).

Новий комісар подільської ґубернії. „Русское Слово“ з 28 червня н. ст. доносить з Винниці, що ґубернським комісаром подільської ґубернії вибрано Українця д-ра Стаховського (Др. Стаховський видавав у 1905 р. у Київі соц. дем. українську часопись „Боротьба“).

З м і с т: Проголошенне автономії України. — Унїверсал Української Центральної Ради до українського народу. — Воскресенне України. — А. Бринський. В селянськім царстві. — Проти ворожої адмінїстраційної системи в зайнятих українських землях. — О. Кобець. Памяти жертви сусїдства. — Голова Української Центральної Ради та члени Ґенерального Комісаріяту (тимчасового кабінету міністрів) у Київі. — Волосне всесловне земство. — Всеукраїнський військовий зїзд. — Зрівнанне в горожанських правах військових осіб в Росії. — Вісти.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублїв, піврічна 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редаґує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19. Адмінїстрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

IV рік. Ч. 31. Відень, 29-го липня 1917. Ч. 161

Критична хвиля.

Як важко дають ся Українцям їх національні здобутки, показують факти неприхильного відношення до українських постулятів значної части правительственних сфер і російських революційних орґанізацій та публичної опінії нетільки в самій Росії, але й на Україні.

Міжтим намічена й доконана вже Центральною Українською Радою у Київі велика праця над усамостійненнєм Рідного Краю наражена останнїми подіями внутрішнього російського життя і подіями на галицькім українськім фронті на велику небезпеку.

Коли Центральна Українська Рада зважила ся зірвати зносини з петроградським тимчасовим правительством і унїверсалом до народу проголосила автономію України, а потім утворила орґан автономічної правительственної власти — кабінет міністрів, то в сих своїх чинах напевно рахувала нетілько на зорґанїзовану волю народнїх мас, які відразу стали при нїй, а також на досить добру внутрішню полїтичну конюнктуру.

Непримирливе супротив Українців становище займала в петроградськім правительстві його лїберальна часть. Але намірам ужити супроти Центральної Української Ради репресійних заходів рішуче спротивила ся соціялїстична часть кабінету на чолї з Керенським. Замісць князя Урусова з широкими повновластями до присмирення Українців—виїхав до Київа сам Керенський у товаристві Церетелї й Терещенка та наперекір опінії лїберальної части кабінету поробив Українській Центральній Радї найдальшейдучі уступки.

Треба затямити, що тодї починала ся нещаслива й непотрібна, вимушена союзницями Росії офензива на галицькім фронтї. Керенський яко мінїстер війни не міг допустити з боку правительства нїякого такого кроку, який міг би зашкодити офензиві. Знайомий з настроями армії і спеціяльно тої части армії, яка складаєть ся з Українців; знайомий з тою кольосальною роботою, яку перевела на Україні Ц. У. Р., а яка поставила український нарід у війську, на селах і в містах у бойову готовість для оборони своїх національних інтересів, Керенський знав, що в таких обставинах ужитє супротив Українців репресії могло-б нетілько перекреслити його стратеґічні пляни, але й викликати на цїлій Україні збройний народнїй рух супроти Росії.

Не міг Керенський і його однодумці в кабінетї пускати ся на непевну дорогу примусового здавлення українського руху ще й з принципіяльних причин. Узнаючи право націй на самоозначенне, будучи в принципі сторонником перебудови Росії на федерацію самостійних народів і узнаючи право України на автономію в федеративнім звязку з Росією, Керенський не бачив причини, чому-б Українцї не могли власними силами приготовляти вже тепер своє усамостійненнє і мати для сього відповідні орґани власти й адмінїстрації.

Не пійти назустріч Українцям, не признати доконаних ними фактів, які не йдуть в розріз з полїтичним світоглядом репрезентованої соціялїстичними мінїстрами части російської демократії і нетільки не загрожують нїякими комплїкаціями у внутрішнїх відносинах держави, але противно скріплюють революцію на Україні творчою орґанїзаційною працею Центральної Української Ради, значило-б спроневірити ся своїм переконанням і причинити ся до ще більшої анархії, яка скрізь в Росії тепер панує.

Знаємо вже, що відомий комунїкат правительства з уступками для Українців був безпосередньою причиною мінїстеріяльної крізи, наслїдком чого трьох членів кабінету з партії кадетів зложили свої портфелї. Та ся кріза в мінїстерстві нетільки не пошкодила-б українській справі, але противно була-б для неї корисна, бо з усуненнєм неприхильних для Українців мінїстрів зреконструоване наліво мінїстерство йшло-б на дальші уступки Українцям і мало-б у сїм користь, бо цїла Україна піддержувала-б таке правительство.

Але на сей час припали проби нового полїтичного перевороту в Петроградї й инших містах з боку максималїстичних елєментів, т. зв. большевиків, перевороту, який звертав ся, як проти правительства, так і проти дальшого ведення війни, товчком до якого була розпочата офензива. Се внесло нові комплїкації у внутрішнї відносини, причинило ся до дальших змін у кабінетї й до загального замішання.

Дальше прийшла нїмецько-австрійська контр-офензива в Галичинї й загальний відворот російських армій. Сей відворот мусїв внести дезорґанїзацію життя передовсїм на Україні, яка є тилом оперуючої армії, нарушив наладжений тут розгін життя і ставить під великі іспити всю ту творчу орґанїзаційну працю, яку дотепер перевела Центральна Українська Рада. В цїлій Росії в звязку з пробами нового перевороту й невдатною офензивою запанувала диктатура, а всяка диктатура, хочби й на чолї з Керенським, потягає за собою обмеження всїх дотеперішнїх можливостей переводити в житте намічені Українцями пляни.

Відворот російської армії ще незакінчений. Як далеко будуть посувати ся за відступаючою російською армією армії центральних держав, не відомо. Можливо, що цїлю сеї контр-офензиви є лише випертє Росіян з Галичини. Але факт сього несподіваного уступлення російської армії з Галичини й Буковини мусить зробити незвичайно пригноблююче вражінне на цїлу російську армію і суспільність, його вина буде приписана теперішньому правительству й невиключені дальші проби внутрішнїх переворотів уже не з боку лївих максималїстичних елєментів, а з боку помірковаої лїберальної буржуазії. Се грозило-б утратою і для Українців здобутих уже полїтичних позицій.

Переживаємо під кождим оглядом критичний час і будемо бажати, щоб внутрішнї відносини в Росії зложили ся як найкраще для остаточної побіди й закінчення революції, бо поражка революції є нашою поражкою.

Український універсал і його критики.

„Русская Воля“ з 30 червня н. ст. містить під сим заголовком статю проф. М. Чубинського, яку отсе подаємо в українськім перекладі.

Опублїкованнє у Київі українського універсалу, котрий викликав після того стільки шуму в пресї, є подїєю величезної ваги. Ся подія вимагає вдумливого й уважливого відношення до себе, вимагає тої мудрої обережности, в разї недостачі якої заходять різкі дісонанси там, де могли-б звучати спокійні й гармонїйні ноти.

Російське громадянство на жаль мало знає Україну, особливо, як уложило ся її житте, її народнїй дух, її історична доля, її страждання. І коли у відповідь на універсал у деяких орґанах почули ся крики про „сепаратизм“, „великий злочин“, „удар в спину Росії“ і ин., і т. д., то в тім виявили ся і неправильне розуміннє того факту, що зайшов, і крайно однобічна та несправедлива його оцїнка.

Про який „удар у спину“ можна говорити, коли раннїйше, нїж Рада випустила універсал, вона звертала ся до тимчасового правительства та ясно й докладно формулувала свої сподївання і домагання?

Про який „сепаратизм“ можна говорити, коли в універсалї зовсїм виразно сказано, що бажаннєм України є бути у складї російської держави й, маючи краєвий сойм, у справах загально-державного характеру, виходити з тих основ, які приймуть Установчі Збори?

Про який „великий злочин“ при таких умовинах можна говорити в краю, де відкидають ся принципи поневолення пануючою національністю инших і кождому народови признають ся права національного самоозначення?

Коли нам скажуть, що не треба було випускати універсалу в часї війни, ми відповімо поперше, що Україна твердо стоїть за дальшим веденнєм війни і в нїй є найменше відгуків на пропаґанду в дусї анархізму, ленїнства й большевізму, а подруге, що разом з війною ми переживаємо й революцію, яка викликала таке велике порушеннє і видвигнула до життя такі справи, котрі инакше довго й поволї дозрівали-б і далеко не так швидко потребували-б спїшної розвязки. Зважившись се, ми легко побачимо однобічність згаданих нами відзивів, але ми хотїли-б доказати їх несправедливість.

За старого режіму було довголїтнє переслїдуваннє всього, що українське. 30 мілїоновому народови відмовляли навіть права на власне культурно-національне обличче. Досить вказати на повну відмову прав української мови в школї і в судї та на безприкладні переслїдування культурних інституцій і лїтератури, що доходили до заборони евангелія на українській мові, щоб зрозуміти, скільки наболїло за давнього часу в українській душі та з якою силою мусїло вкінцї прірвати ся, стихійно прірвати ся велике багацтво так довго здавлених сил і змагань, коли упав старий режім і в повітрі загомонїло слово „свобода“. Нам скажуть: „А чому ексцеси?“ На се ми відповімо, що в такім процесї ексцеси неминучі й, коли на Україні вони зайшли на національнім ґрунтї, в инших місцях і навіть тут, у столицї, рїжних ексцесів було і є аж за багато; инший тільки ґрунт під ними й инші гасла.

Не забуваймо, що в революційних і лїберальних рядах Україна здавна мала нетільки приятелїв, але й ворогів; одні не бажали рахувати ся з її національними змаганнями тому, що належачи до пануючої народности, вони не терпіли національного гнету, отже не придавали відповідного місця національній ідеї, а навіть уважали її шкідливою яко компліґацію боротьби за загальні світові й соціяльні ідеали; инші, як П. Струве, доходили навіть до неґації української народности, не признавали її права навіть на культурно-національне самоозначеннє і в імя „загальноруської“ культури закликували до боротьби з найскромнїйшими культурними домаганнями Українців і навіть до боротьби „без усяких сентиментальностей і потурань“ в імя імперіялїстичного ідеалу єдиної великої Росії, забуваючи, що ідеал великої держави не вимагає здавлення життєвих окремішностей окремих народів загалом і найблизше споріднених зокрема, не вимагає механїчної нївеляції і що сей ідеал можна вповнї погодити з ідеєю свободи національного самоозначення.

При таких умовинах чи можна дивувати ся, що український народ, знаючи, що в минулім проти його сподївань виступали нерідко люде, від котрих згідно з їх загальним полїтичним „вірую“, здавало ся, можна було ждати тільки спочуття, не міг не побоювати ся того, що про нього забудуть на великім святї свободи Росії і бажав отримати від тимчасового правительства потвердженнє того, що воно, будучи тепер верховною властю у державі, принципіяльно признає українському народови право на автономію.

І ми глибоко переконані, що проста й позитивна відповідь сотворила би ґрунт для тїсного братнього союза й величезної солїдарности; тоді не появив ся-б і теперішнїй універсал, який зявив ся тільки тому, що майже на всї сподївання, заявлені правительству в девятьох відомих пунктах, була відповідь: „non possumus“ (не можемо).

Ми звернемо окрему увагу на перший, щойно виложений нами пункт і на сьомий пункт. На перший дано відповідь, що справа автономії України належить зовсїм до компетенції Установчих Зборів, а тому тепер не можна видавати деклярації з приводу неї. Чому? Щодо цїлого ряду инших справ і навіть таких, як справа Польщі, звязаних зі зменшеннєм теперішньої державної території Росії, видавано деклярації в певности, що будучі Установчі Збори дадуть їм свою санкцію.

У відношенню до України був і юридичний ґрунт під ногами: Україна се не завойований край; вона добровільно прилучила ся до Росії договором, *який затверджував її автономні права*; ті права потоптано й постепенно зведено нїнащо в імператорський період, але правительство свобідної Росії могло згадати за них і сказати: Так, ми стоїмо за відбудовою потоптаного права України на автономію; її межі установлять Установчі Збори відповідно до історичних умов, які змінили ся за багато лїт, але її принцип ми признаємо і зробимо, що можна, для його негайного здїйснення бодай у скромних межах“.

Але сього не сказали...

Ще яркійша й ще незрозумілїйша відповідь на сьомий пункт, вироблений юридичною нарадою на порученнє правительства. Українцї настоювали на обсадї адмінїстративних місць особами, що користують ся довірєм населення України. У відповіди признано, що сей принцип треба переводити у відношенню до всього населення імперії, а тому даний пункт... очевидно належить задоволити, — подумає читач. Нї, признаєть ся „таким, що не належить до обговорення“...

Чи можна дивувати ся, що відповідь такого роду нетільки викликала глибоке розчарованнє, але й піднесла на місцї температуру до кипіння? Чи можна обурювати ся, що такий модний сьогодні на цїлій території Росії принцип явочного здїйснення своїх сподївань і протесту проти директив центра *при описаних умовинах* найшов відгомін на Україні й довів до універсалу?

Ми думаємо, що зроблено велику помилку, але таку, яку можна направити. Потрібно, щоб правительство наново звернуло ся до Української Ради, потрібні переговори з нею для вияснення непорозуміння, яке зайшло, а передовсїм для катеґоричного вияснення того, що новій великій і свобідній Росії чужа насильна централїзація, полїтика, якого-б не було, поневолення і неґації права на автономію України. Коли замість відмовних відповідей і формальних відводів зазвучить просте й щире слово, ми переконані, се слово найде негайний відгомін у серцях українського народу, котрий все був вірний Росії, не стратив сеї віри в часї найтяжших іспитів і тепер настоює не на відокремленню, а на братнїм спільнім життю.

Проф. М. Чубинський.

Земства, громадянські орґанізації й військо заявляють ся за Центральною Українською Радою та за знаціоналізуваннєм життя на Україні.

Канівська повітова земська управа.

„Русское Слово“ з дня 30 червня н. ст. в телеґрамі з Київа з датою попереднього дня подає таку постанову канівської повітової земської управи: „Канівська повітова земська управа, обговоривши універсал Української Центральної Ради, постановила привітати Українську Центральну Раду з великим почином у справі орґанізації спокою й порядку на Україні. Узнаючи Центральну Українську Раду Тимчасовим Українським Правительством, повітова управа яко репрезентантка населення канівського повіту приймає до виконання імперативні вказівки Ради яко найвищої адміністративної власти на Україні. Слава Українській Центральній Раді! Слава українському народови! Слава українському війську!“.

Київське повітове земство й инші громадянські інституції.

„Русское Слово“ з дня 30 червня н. ст. в телеґрамі з Київа з попереднього дня подає, що на спільнім засіданню президій київських повітових управ — земської, громадянської, земельної і для справ виживлення по обговоренню універсалу Центральної Української Ради прийнято таку резолюцію: „З уваги на те, що універсал не означає зірвання відносин з російським тимчасовим правительством і російською державою, а лише провадить до утворення автономії України в федеративній російській республиці, президії перечислених управ признають Центральну Українську Раду своїм найвищим Тимчасовим Українським Правительством. Всї зносини з загально-російським тимчасовим правительством вестимуть через Центральну Раду, як також виконуватимуть всї розпорядки, які виходитимуть від Центральної Ради“.

Ґубернське та всї повітові земства Київщини.

„Русское Слово“ з 30 червня н. ст. в телеґрамі з Київа з попереднього дня доносить, що на нараді представників повітових земських управ цілої київської ґубернії в справі відношення до Центральної Української Ради й до виданого нею універсалу прийнято таку резолюцію: „Вітаючи універсал Центральної Української Ради як найвищого орґану зорґанізованого українського народу, нарада представників київської ґубернської земської управи та представників повітових земств київської ґубернії висловлює повну готовість працювати в контакті з Радою, узнає потрібним давати Раді матеріяльну піддержку й зі свого боку просить Раду давати земським орґанізаціям моральну піддержку в їх роботї на користь населення. Разом з тим нарада признає дуже бажаним, щоб Центральна Українська Рада подбала про найскорше скликанне територіяльного зїзду з представників усїх національностей краю для вироблення проєкту орґанізації громадських і адміністративних інституцій на Україні“.

На тій самій нарадї, як доносить „Русское Слово“ з 1 липня н. ст. в телеґрамі з Київа з попереднього дня, обговорювано питанне про українїзацію урядування в управах. Виявило ся, що в деяких управах така українїзація вже переводить ся. Нарада признала бажаним, аби в земських управах дїловодство постепенно переходило на українську мову, щоб усї печатки й шильди на земських інституціях замінено українськими та щоб усї письма до всїх місцевих інституцій писали ся українською мовою. Російську мову можна вживати лише в зносинах з центральними правительственними орґанами, а також з інституціями великоруських місцевостей.

Київський ґубернський український національний зїзд.

Як доносить „Русская Воля“ з 3 липня н. ст. в телеґрамі з Київа під датою 1 липня, відкрив ся там ґубернський український національний зїзд. Прибуло велике число делеґатів повітових, волосних і сїльських рад, комітетів, а також представників полїтичних, культурних і кооперативних українських орґанізацій. Проф. Грушевський познайомив членів зїзду зі станом української справи. Пожарський відчитав універсал Центральної Української Ради, який привітано оплесками й окликами „Слава“. Вислухано багато рефератів.

На сїм зїздї, як подає „Русская Воля“ з 5 липня н. ст. в телеґрамі з Київа з 2 липня, прийнято постанову, що розпорядки тимчасового правительства перед переведенням їх у житте на Україні повинна наперед обговорити та прийняти Українська Центральна Рада. Всї державні та громадські інституції на Україні повинні зносити ся з тимчасовим російським правительством лише через Центральну Українську Раду. Зїзд ухвалив просити Центральну Українську Раду переглянути всї постанови тимчасового російського правительства, видані ним в земельній справі, в справі виживлення населення й в инших справах, як також у справі монополю на збіже та прийняти на себе керовництво в переведенню тих постанов у житте на Україні та видати приказ до всїх державних і громадських інституцій на Україні, як почта, телеґраф і т. д., щоб вони перевели у себе українїзацію. Прийнято також постанову відчитати універсал Центральної Ради в церквах і оповістити про нього цїле населенне.

Полтавська рада робітничих і салдатських депутатів і соціялїстичні партії.

Як доносить „Русская Воля“ з 3 липня н. ст. з Полтави під датою попереднього дня, прибуло сюди зі східних ґубернїй до 4000 салдатів-Українців з офіцерами в цїли сформування українських військових частей. Салдатів і офіцерів урочисто привітала місцева Українська Військова Рада під проводом голови Громади — салдата Панченка. В честь прибувших, при величезнім здвизї народу, відбуло ся величне віче коло памятника полтавської побіди. На вічу проголошено постанови ради робітничих і салдатських депутатів і всїх соціялїстичних партій про прилученне до виданого Українською Центральною Радою універсалу. Вислано телеґраму Центральній Радї з запевненнєм підтримки її акції.

Військо присягає Центральній Українській Радї.

„Русское Слово“ з дня 1 липня н. ст. доносить в телеґрамі з Уманя під датою 30 червня, що день передтим по молебнї і перечитанню універсалу 5-й український полк прийняв присягу на вірність Центральній Українській Радї.

Український селянський зїзд на Подїллю про українїзацію життя на Україні.

„Русская Воля“ з 5 липня н. ст. в телеґрамі з Камінця Подільського під датою 2 липня доносить, що на засїданню 5 зїзду селянських депутатів 30 червня прийнято резолюцію про українїзацію всїх повітових управ з заведенням української мови та про заміну в них осіб, які перешкаджають українїзації. Дальше зїзд прийняв пропозицію орґанізації земельних комітетів і утворення волосних і сїльських комітетів з правом монополю на збіже.

Російське тимчасове правительство, революційні й полїтичні орґанізації про українську справу.

У відповідь на універсал Центральної Української Ради, який урочисто проголошено у Київі дня 26 червня н. ст., російське тимчасове правительство, постановивши вислати до Київа окрему делеґацію для вияснення на місцї ситуації, видало одночасно „успокоюючу“ відозву до українського народу під датою 29 червня н. ст., підписану мінїстром-президентом князем Львовим. Крім тимчасового правительства

примушені були уважнїйше зайняти ся українською справою і ріжні центральні та провінціяльні революційні орґанізації, військові части, а також орґани преси. При перечитуванню всїх сих відгуків кроку Центральної Української Ради приходить ся сконстатувати, що цїла революційна Росія, від правительства почавши й на соціялїстичних орґанах преси скінчивши, віднесла ся — природна річ — до проголошення автономії України ворожо, хоч у поглядах на українську справу зробила великий поступ під впливом поглядової лекції. Се становище російських політичних кругів цїкаве тим, що наперекір йому кілька днїв пізнїйше скапітулювало перед українськими домаганнями передовсїм правительство, а слїдом за ним мусїла піти й та часть преси, яка підтримує правительство. Знову треба було поглядової лекції, якою було утвореннє тимчасового українського кабінету міністрів і признанне публичними та громадянськими орґанїзаціями Центральної Української Ради найвищим орґаном політичної власти на Україні, про що переконали ся міністри Керенський, Церетелї і Терещенко під час свого побуту у Київі. Тільки факти переконують людей. До сих фактів мусїла взяти ся Центральна Українська Рада, щоб крім гарних часом слів почути від російської революційної демократії нарештї хіть діла. Се єдино раціональна політична тактика. Вона вже дала багато Українцям, а ще більше дасть. Ся тактика причиняєть ся між иншим до диференціяції політичної думки в російськім таборі в українській справі й витворює ясність відносин. Наслїдком уступок Українцям виступили з кабінету міністрів кадети. Українцї тепер знають, хто їх ворогй, а хто приятелї, з ким можна до якогось часу йти, а з ким треба безоглядно боротись.

———

Страдомський успокоює петроградське правительство.

Як доносить „Русское Слово“ з 29 червня н. ст. з Київа, товариш міністра внутрішнїх справ Д. Щепкін прислав до київського виконавчого комітету запитанне про події у Київі в звязку з українським рухом. Дня 27 червня голова київського міського виконавчого комітету М. Страдомський вислав Д. Щепкінови широкий реферат, в якім говорить ся, що військовий зїзд у Київі, який відбув ся проти заяви міністра А. Керенського про його невчасність, проходив зразу в дуже піднесеній атмосфері, як на самім зїздї, так і в місті. Хоч жадання зїзду і не згоджують ся з крайньою українською течією самостійників, все-таки вони прилучають ся до максимальних жадань на полї негайного здїйснення автономії й орґанїзації окремих українських військових одиниць. — Сї жадання військового зїзду з боку всїх демократичних орґанїзацій Київа (російських) стрічають рішучий відпір. На доказ наводять ся резолюції київських рад робітничих і салдатських депутатів, що відмовно поставили ся до жадань зїзду. В теперішню хвилю — говорить ся на кінцї — пристрасти дещо улягли ся. Наступає деяка реакція і серед Українців проти крайнїх елементів серед них. В найблизших днях відбудеть ся нарада з Українською Радою. Задумуєть ся в найблизшім часї скликати окружний зїзд. Можливо, що намітить ся конкретний шлях для порозуміння з Українцями. Нема нїяких підстав непокоїти ся і робити якісь надзвичайні заходи.

Одержавши такі успокоюючі вісти, князь Львов видав відозву до українського народу, в якій нетерпеливих Українців успокоював:

Українському народови від тимчасового правительства.

„Горожане Українцї! У днї великих іспитів звертаєть ся до вас тимчасове правительство від імени всеї свобідної Росії. Через тяжкі іспити йде Росія до закріплення свободи, яка дасть народови добробут і верне всїм національностям їх права. Завойовання революції в небезпеці. Коли розгромить Росію сьогоднїшнїй ворог або побідять вороги свободи, згине спільна справа всїх народів, що заселюють Росію. Провести край через усї небезпеки, зібрати всенароднї Установчі Збори, на котрих усї народи Росії загальним і рівним голосуваннєм твердо й відкрито висловлять свою волю, се те завданнє, яке ставить собі правительство, тимчасовий носитель революційної власти. Се й ваше завданнє, горожане-Українцї. Чи ви не частина свобідної Росії? Чи доля України не звязана нерозривно з долею всеї освобожденої Росії? Хто може сумнївати ся в тім, що Росія, яка стоїть під прапором повного народовластя, не забезпечить прав усїх народів, що входять в її склад? Народи зможуть через своїх представників на Установчих Зборах викувати для себе ті форми державного й господарського ладу, які вповнї відповідали-б їх національним змаганням. У відношенню до всїх народностей Росії тимчасове правительство уже почало проводити в життє права культурного самоозначення і, перейняте живим спочуваннєм і свідомістю обовязку перед українським народом, воно змагає до того, щоб згладити всї слїди гнету, на який був виставлений сей народ.

Тимчасове правительство клало та кладе собі в обовязок прийти в порозуміннє з громадянсько-демократичними орґанїзаціями України щодо тих переходових мір, які далї можна й треба буде поробити, щоб забезпечити права українського народу в місцевій управі й самоуправі, в школї та судї, — мір, які приготовлять перехід до того остаточного свобідного ладу, котрий Україна повинна одержати з рук всенароднїх Установчих Зборів. Але повна перебудова державного орґанїзму Росії й перебудова всеросійської армії неможливі під огнем внїшнїх ворогів і при величезних небезпеках в серединї держави для справи свободи“. Далї відозва апелює до Українців, щоб не відривали ся від „спільної вітчини“, й закликує всї народи Росії тїсно злучити ся в боротьбі з внїшнїми та внутрішнїми небезпеками. Підписав міністер предсїдатель князь Львов.

Українська справа на всеросійськім зїздї рад робітничих і салдатських депутатів.

Українську справу порушувано тут побіжно при ріжних нагодах. Більше уваги присвячено їй в секції по національному питанню. Дискусія тут відбувала ся під враженнєм київських подій, а українську справу розглядано як часть національної проблєми взагалї. По донесенню „Б. В.“ з дня 27/VI референував справу на національній секції Войтинський і виводив, що національної справи не можна розвязувати до Установчих Зборів. У національній справі, як і в земельній справі, зїзд повинен видвигнути тільки загальний принцип. Таким принципом признав референт право кождої нації на самоозначенне в найширшім розмірі. Сей принцип треба положити в основу, як зовнїшнього, так і внутрішнього життя. У резолюції в національній справі не можна включати справи будучих форм ладу Росії. Передовсїм необхідно усунути пережитки давнього ладу, що витворили національні обмеження. Конче треба, щоб кожда нація отримала право школи в рідній мові. Необхідно категорично висловити ся проти сепаратних проб розвязки національної справи захватним порядком, як напр. се відбуваєть ся на київськім українськім зїздї. Поруч з тим треба відкинути і спробу видїлення національних полків. Се розєднює сили демократії.

Українець Михальський вказав на те, що тактика виконавчого комітету Ради робітничих і салдатських депутатів у національній справі не обєднює, а розколює сили демократії. Треба порішити справу будуччини України негайно. Михальський заявив ся за негайним утвореннєм українських полків.

З великим рефератом по національному питанню виступив член виконавчого комітету Н. Лїбер. Він не годив ся з Войтинським, що можна обійти ся без програмо-

вого порішення національної справи. В національній справі повинно ходити не про декларації справ націй, але про забезпеченнє сих прав. Не можна усувати ся від розвязки сути справи. Справа національних полків се не національне домаганнє, а політичне. Сю справу повинно порішити право кождого служити у своїм рідним краю. Гасло про самоозначеннє національностей торкаєть ся справи, чи бажає дана нація лишати ся в межах означеної держави, або ні, але зовсїм не рішає справи мирного спільного життя ріжних національностей. Розходить ся не про самоозначеннє націй, а про означеннє демократичних умовин забезпечення спільного життя націй. У відношенню до великих національних територій, як Литва, Україна, Кавказ, мусить бути приложена широка політична автономія. Культурною стороною життя, як школа, народня творчість і т. д., порішеннє національної справи неможливе.

Інтернаціоналїст Преображенський різко критикував Войтинського й заявив, що фракція інтернаціоналістів стоїть за повною автономією України та за відокремленнем Фінляндії.

Предетавник Українців Ткаченко критикував Войтинського й заявив, що як тимчасове правительство, так і соціяльні демократи не розуміють ходу революції й тому неправильно розвязують національну справу. По його переконанню розвязка національної справи звязана з територією. Українську справу необхідно розбирати з точки погляду території. Бесїдник стояв за утвореннем національних полків і за повною автономією України.

Національну справу обговорювано потім на пленарнім засїданню всеросійського зїзду рад робітничих і салдатських депутатів дня 3 липня н. ст. Зїзд прийняв таку

резолюцію в національній справі:

1. Розвязка національної справи Росії нерозривно звязана з закріпленнем завойовань російської революції в загально-державнім розмірі. Тому зусилля всїх народів Росії, як в імя загально-державних, так і в імя їх національних інтересів треба передовсїм звернути на забезпеченнє можливости найшвидшого скликання всеросійських Установчих Зборів без перешкоди. Тільки Установчі Збори, утворяючи основи нової демократичної Росії, утворять умовини, що ґарантуватимуть неторкальність прав усїх національностей.

2. Разом з тим в інтересї закріплення завойовань революції і сконсолїдування трудової демократії всїх національностей революційна Росія повинна негайно вступити на шлях децентралїзації управи, що відкривав би широкий простір самодїяльности демократії й розвиткови народнїх сил усїх національностей.

3. Для забезпечення прав національностей свобідної Росії революційна демократія буде добивати ся на Установчих Зборах широкої політичної автономії для областей, які відріжняють ся етноґрафічними або соціяльно-економічними окремішностями з забезпеченнем національних прав основними законами, шляхом утворення заздалегідь орґанів місцевого й загально-державного характеру.

4. До часу остаточної розвязки національної справи Установчими Зборами зїзд пропонує тимчасовому правительству приступити до негайного здїйснення таких заходів: а) видання декларації тимчасового правительства про признаннє всїм народам права самоозначення аж до відокремлення при умові згоди всенароднїх Установчих Зборів, б) видання декрету про рівноправність мов і збереженнє для російської мови права загально-державної мови та про полишеннє горожанам усїх народностей права й можливости користувати ся народньою мовою при здїйсненню горожанських і політичних прав у школї, судї, орґанах самоуправи та в зносинах з державною властю і т. д., в) утворення при тимчасовім правительстві ради в національних справах, куди входили-б представники всїх національностей Росії в тій цїли, щоб приготовити матеріял у національній справі для всеросійських Установчих Зборів і щоб виробити способи управильнення національних відносин і форм, які давали-б напрям розвязування справ внутрішнього національного життя.

5. Закликуючи всю демократію держави до дїяльної підтримки національної програми при розвязанню національвої справи й настоюючи на енерґічнїйшій нїж досї дїяльности тимчасового правительства для задоволення потреб націй, зїзд висловлюєть ся проти спроб розвязки національних прав до часу Установчих Зборів явочним порядком, шляхом відокремленя від Росії її окремих частей і т. д.

Потім виступила Колонтай, котра в імени большевиків предложила свою резолюцію. Ся резолюція допускає твореннє на окраїнах самостійних держав.

Виконавчий комітет всеросійської ради селянських депутатів.

Як доносять „Б. В.“ з 4 липня н. ст., під проводом М. Авксентєва відбули ся 2 засїдання виконавчого комітету всеросійської Ради селянських депутатів в цїли обговорення українського унїверсалу.

Референт Сорокін говорив: Тимчасове правительство на декларацію Центральної Української Ради в справі принципіяльної згоди на автономію України відповіло, що воно неправосильне видавати акти про автономію. Отримавши відмовну відповідь, Рада видала відомий усїм унїверсал. Колиб унїверсал можна було розглядати яко бажаннє, а не яко закон, під ним можна було-б підписати ся обома руками. Але справа так не маєть ся. Сей акт треба розглядати не як резолюцію, а яко декрет, виданий правительством України, яко закон, що проголошує політичну автономію. В унїверсалї вказуєть ся, що Установчим Зборам лишить ся приложити тільки стемпель на вироблені Радою засади. На думку деяких Українців справа стоїть так: Україна бажає бути самостійною державою, що умовлювала ся-б з російською державою яко рівна з рівною. На таку точку погляду — говорив Сорокін — ми не можемо стати, бо думаємо, що поки істнує єдина російська держава, Україну можна розглядати тільки яко її частину. Акт Ради в найкращім разї проголошує автономію, в найгіршім — суверенну державу й він незаконний. Рада присвоїла собі права Установчих Зборів, котрі одні тільки можуть розвязати національну справу. Акт Ради нетільки безправний, але і небезпечний. В розвязцї національної справи Рада проводить політику большевізму. Унїверсал викликує реакцію нетільки з боку буржуазії, але й демократії. Коли за тим прикладом підуть инші національности, то свобода і революція загинуть. Нема ґарантії, що виданнє сього акту не викличе горожанської війни, наслїдком якої може згинути й сама Україна. Треба сказати ясно й виразно, що Рада зробила помилку і повинна її направити в імя загальної справи. Вірячи в здоровий змисл українського народу, ми повинні сказати, що хоч принципіяльно проти того акту нетільки не маємо нїчого, але всїма силами його підтримуємо, одначе ми не можемо одобрити переведення в життє сього принципу явочним порядком, бо шляхом до остаточного переведення всїх кардинальних реформ є Установчі Збори, поза сим шляхом — спільна загибіль.

Член ради Чумаченко говорив: Заки ухвалювати резолюцію, треба вислати делеґатів на місця для повнїйшого досліджения справи. В актї Ради, коли до нього приглянути ся ближше, нема нїчого страшного. Серед молдаванського й українського населення нема змагання до відокремлення. В унїверсалї нема шовінїзму, здїйснило ся тільки право народу на самоозначеннє, право, якого не можна відмовити. В скомпліґуванню української справи багато винувате й тимчасове правительство, котре заявило, що воно неправосильне давати принципіяльну згоду на автономію України, а рівночасно видало акт у відношенню до Польщі.

Забрав слово член комісії для досліджения української справи, делеґат Пічкуров (тоже Українець, що не знає,

де зачинаєть ся, а де кінчить ся територія України) та сказав, що універсал се демагогія большевізму.

Делегат Биховський говорив: Доля України в небезпеці, й коли вона буде змагати до відокремлення від нас, як тільки се станеть ся, то Австрія і Німеччина поневолять її. Більшість українського народу відчуває тісну звязь з російським народом. Україна повинна одержати все, але повинна бути звязана з Росією.

Делегат Гордієнко заявив: З універсалу старають ся утворити щось страшне. Міжтим український народ настроєний дуже мирно та змагає до того, щоб отримати землю і волю.

Від імени комісії для дослідження української справи

збори прийняли таку резолюцію:

1. Всеросійська рада селянських депутатів проголосила яко бажану й необхідну форму політичного ладу в Росії демократичну республику на федеративних основах. Виповняючи волю ради селянських депутатів, виконавчий комітет заявляє, що він прилучаєть ся до бажань, проголошених Центральною Українською Радою, і разом з нею буде добивати ся повної автономії, як України, так і ряду инших областей і національностей Росії.

2. Проголошуючи сї засади та признаючи необхідним можливо найбільше плянове й широке приготовленнє до її здійснення, виконавчий комітет не уважає проте можливим тепер проголосити сих засад законом і тепер в повноті переводити їх у життє, бо найвищою інстанцією для порішення, як сих, так і инших основних справ державного політичного життя є тільки всеросійські Установчі Збори яко одинокий повновласний господарь російської держави.

3. З огляду на се виконавчий комітет думає, що відмова тимчасового правительства негайно проголосити автономію України є слушною, бо такого права воно не має, а проголошенне сеї автономії означало-б присвоєнне собі прав Установчих Зборів тимчасовим правительством і перевищенне даної йому народом власти.

4. З уваги на ту саму обставину виконавчий комітет уважає неправним і небезпечним виданнє універсалу Центральною Українською Радою, котрий проголошує негайне здійсненнє повної автономії України. Виданнє універсалу небезпечне тому, що негайне здійсненнє його основ вносить нові величезні комплікації в державне життє, грозить витвореннєм національної ворожнечі, помагає національним конфліктам, ослаблює силу спротиву держави, яка необхідна з огляду на небезпеку внішнього ворога, підриває авторитет тимчасового правительства, дає понуку для подібних домагань иншим національностям, а в сумі всього того — розриває і ослаблює революцію.

На основі виложеного виконавчий комітет уважає в інтересї революції, добра народів Росії і добра самого українського народу конче потрібним скасуванне Українською Центральною Радою виданого нею універсалу. А рівночасно гаряче спочуваючи відродженню України як автономної области будучої всеросійської федеративної республики, виконавчий комітет уважає необхідним:

Негайне заведеннє на Україні культурної автономії в найширших розмірах, негайне розробленнє Українцями її будучої політичної автономії та приготованнє до її здійснення. Виходячи з того, виконавчий комітет звертаєть ся з закликом до тимчасового правительства пійти назустріч всім тим бажанням України, здійсненнє котрих не грозить загостреннєм національної ворожнечі, не нарушує моці та зорганізованости сил революції й не ослаблює бойової здатности армії.

Від участи в голосуванню над сею резолюцією Українці усунули ся.

Дискусія з приводу універсалу на обєднанім засіданню київських громадянських (російських) орґанізацій.

Як доносить „Русское Слово“ з 29 червня н. ст. з Києва під датою попереднього дня, відбуло ся того дня обєднане засіданнє виконавчих комітетів усіх громадянських орґанізацій, присвячене обговоренню відношення місцевих орґанів революційної власти до універсалу Українців. Представник соц.-революціонерів Фрумін вказав на те, що універсал виявляє тенденцію Центральної Ради надати собі характер публично правової інституції, що висловлюєть ся в закликах до заміни неприхильних для Українців представників власти, в наложенню окремого податку й т. ин. Універсал змагає до того, щоб здискредитувати тимчасове правительство в очах Українців. Тому бесідник пропонував прийняти резолюцію з закликом до української демократії йти одним шляхом з російською демократією (не по дорозї. Ред.) і з закликом до населення платити законні податки й не заміняти властей. Голова ради робітничих депутатів Незлобін говорив, що Центральна Рада проявляє міщансько-буржуазійний націоналізм, (?) від якого повинна відвернути ся справжня українська демократія. — Представники жидівського „Бунду“ піддали універсал різкій критиці. Він уже викликав такі явища, як зїзд адвокатів, котрі признали, що на Україні можуть бути суддями тільки Українці. — Український соц.-дем. Паламарчук заявив, що тільки завдяки Центральній Радї на Україні нема анархії. Тимчасове правительство не може дати собі ради навіть з Петроградом. — Представник меншевиків Балабанов предложив з огляду на недалекі вибори (до міської ради) звернути ся з закликом до населення і поробити всї заходи, щоб вибори відбули ся нормально. — Большевик Фіялек дивував ся, що українська соц.-демократія не диктує лінії поведення своєї інтеліґенції, а навпаки сама одержує директиви від інтеліґенції. — Українець Порш, боронячи універсалу, вказав на те, що його завданнє — орґанізація народніх мас, а се російській революції нїчим не грозить.

„Русское Слово“ з 1 липня н. ст. доносить з Києва під датою попереднього дня, що на обєднанім засіданню президій громадянських орґанізацій дальше обговорювано український універсал. Представник коаліційного студентства Баткіс указав на те, що універсал написаний так, що навіть окремі орґани української преси пояснюють його ріжно; акти революційної демократії не повинні вимагати сенатських пояснень. — Представник большевиків указав на те, що українські зїзди у Київі були перейняті духом шовінїзму. Центральна Рада, опираючи ся на українськім заможнім селянстві, проголосила себе правительством. Появу універсалу викликала хибна акція правительства. Треба конче уладити всенароднїй плебісцит для вияснення, як народ хоче уладити своє національне істнуваннє. — Представник військових депутатів полковник Чехович побоював ся, щоб резолюція засїдання не збільшила пропасти між Великоросами й Українцями. Треба конче для вироблення резолюції запросити представників Української Ради. — Представник військових депутатів капітан Карум указав на те, що тяжко найти спільну мову з Українською Радою, бо демократія Росії й Українська Рада стоять на ріжних принципіяльних засадах. Для Української Ради вся „московська республика“ не ціль, тільки спосіб осягнення своїх національних завдань. Бесідник запропонував звернути ся до народу України з відозвою, яка пояснювала-б дійсний стан справи. — Представник соц.-револ. Фрумін вказав на те, що універсал творить подвійну власть, яка доведе до анархії (?), погубної для російської революції й української автономії. — Голова ради салдатських депутатів Таск вказав на те, що проби порозуміти ся з Українською Радою, як із иншими українськими орґанами, показали ся даремними. Сї орґани ухвалили сепаратно вести свою будову. — Представник військових депутатів Рябцов заявив, що під впливом універсалу деякі горожа-

не питають, чи платити їм податки від 14 липня. Рябцов предложив признати універсал актом, який не має юридичної сили. — Представник Українців соц.-дем. Чикаленко заявив, що Українці небагато сподівають ся від Установчих Зборів, не відомо коли вони будуть — в сім вересні, чи в будучім. Поки-що Центральна Рада говорить льояльною мовою, але може наступити час, коли їй прийдеть ся заговорити иншою мовою. Чикаленко закликував признати Центральну Раду яко орґан більшости України, що має фактичну власть. Коли представники меншостей не признають того, можливе, що їх інтереси будуть нарушені, — заявив він. — Начальник міліції Лепарський вказав на те, що український рух се сумне явище (радісним явищем певно є п. Лепарський. Ред.), бо гра відбуваєть ся на найпогайнійших людських інстинктах — націоналїстичних і шовінїстичних. — Ми не повинні здавати своїх позицій, а повинні продовжати ідейну боротьбу, хочби нам грозили сотками машинових карабінів.

Нарада вибрала редакційну комісію, якій поручено виробити резолюцію з приводу універсалу. У склад комісії запрошено українського соц.-дем. Чикаленка.

Віча на передодні другого всеукраїнського військового зїзду.

Під заголовком „Недїльні віча“ помістив А. Бринський у „Кіевской Мысли“ з 19 червня н. ст. свої враженія про українські віча в передодень всеукраїнського військового зїзду у Київі.

Минулої недїлї хвилї українського народнього руху підневсли ся високо й круто. Тимчасове правительство передає домагання Центральної Ради Установчим Зборам. Керенський не признає відповідним скликання в даній хвилї українського війського зїзду. Сї два факти розхвилювали українство й викликали гучний і шумний приплив. У суботу до пізної ночі в Педаґоґічнім Музею відбувало ся тайне засїданнє Центральної Ради. Прийнято відому вже резолюцію. На недїлю на 11 год. з ранку в Троїцькім Народнім Домі назначено відкриттє українського військового зїзду.

Був жаркий день. Хоч з ранку перейшов дощ, але він не освїжив атмосфери. Входу до Народнього Дому бережуть салдати й до середини поки-що нїкого не пускають. Довкола — дуже величезні товпи салдатів-Українців, матросів у білих сорочках і тут та там між тою товпою, що комашить ся мов муравлище, окремі постатї горожан. Виясняєть ся, що відкриттє зїзду відкладаєть ся на 5 год. попол. тому, бо не всї ще делеґати прибули до Київа. А народ усе підходить—і знов салдати, знов матроси. Багато офіцерства, делеґованого на зїзд. Майже половина делеґатів — з бойовими нагородами на грудях, з ґеорґіями, з орденами. Подибують ся салдати, груди котрих прикрашені всїма ступнями ґеорґієвських хрестів. Поневолї любуєш ся рослими, поставними, свобідними в рухах матросами. Засмалені молоді люде видають ся відлитими з прегарного бронзу й загалом поневолї піддаєш ся, поневолї заражуєш ся настроєм, який тут царює.

Але настрій напружений. Довкола — летючі імпровізовані віча майже на цїлім просторі від Народнього Дому до Миколаївського парку. Всюди — розмови про українські справи, — гарячі, одушевлені, але ба! — часто переходять у роздражнений крик, трохи що не взаїмні образи.

— Нас Московщина ранше душила! — чути з одної товпи, — триста лїт душила. І тепер ваше правительство не позволяє нам зібрати ся, коли ми захотїли уладити своє життє...

А доброволець Українець просто рубає без надуми:

— Російська демократія проти нас!

— Позвольте, товаришу, — мягко пробує хтось полемізувати, — я розумію, коли ви ще говорите про буржуазію, але сором вам говорити так про російську демократію...

— А чогож ваша демократія мовчить? І московське правительство — чи не з демократії?

— Буржуазія скрізь є...

— У нас, на Україні, нема буржуазії. У нас — одна партія, один народ.

— Російська демократія зовсїм не проти домаганъ Українців...

— А звідки ви се знаєте? — різко перебиває говорячому доброволець.

— А звідки ви знаєте, що демократія проти вас?

Уже почуло ся роздраженнє і люде спішно або замовкають або розходять ся. Українці говорять сміливо, свобідно й часто різко. Ті, що з ними полемізують, почувають себе змішаними: бо справу ставить ся так, що їх обвинувачують трохи не в насильствах.

— Їм зїзд став більмом в очах, а польський зїзд дозволений? — говорить високий український салдат — Чому нам не можна?

Скрізь товпу протискаєть ся гарно одїтий, маленький повний пан. Витягнувши вперед руку з відтятим вказуючим пальцем, він гаряче говорить сильним польським наголосом.

— Я вам скажу дуже коротко: польський зїзд скликуєть ся длятого, щоб усадити ніж у груди Нїмцеви. А український зїзд — длятого, щоб всадити ніж у спину великої російської революції... Більше я вам нїчого не скажу!.. — Він нагло повертаєть ся на каблуках і швидко віддалюєть ся.

В одній товпі підстаркуватий Жид-ремісник з Великої Васильківської пробує спорити:

— Я так думаю, що всї називають ся „русскіе“: і Українці і Поляки і Жиди і Вірмени — я уважаю, що все „русскіе“... Іронїчний сміх.

— А ви історію знаєте? — сиплеть ся на нього град питань.

— Нї, — змішано відповідає той, — історії не знаю...

— Ну, то ранше довідайте ся, а потім говоріть...

Той самий спір у другої товпи. Обступили російського ремісника.

— Та що ви говорите? Корінь „русскаго“ народу се Українці, як хочете знати, а північні народи се галузи...

І знову:

— А історію знаєте, читали?

— Читав...

— Ну, й багато-ж знаєте! Прочитайте ще!

Салдат Великорос стоїть проти салдата Українця. Спорять і зачинають сердити ся:

— Щож то буде, — говорить Великорос, — всї зачнуть відокремляти ся, Українці, Литва, Сибір... Ви хочете всїх звідси вигнати...

— Товаришу! Ви говорите дурницю! Ви не читали нашої програми.

— Яку дурницю, коли я сам чув: і то наше і то наше... Вчора на стації кричать: „І стація наша!“. Чому ми від вас не відокремлюємо ся, а ви хочете від нас відокремити ся?

— Що? — дивуєть ся Українець.

— Я говорю: Чому ми вас не кидаємо, а ви хочете нас кинути?

Українець вибухає:

— Та йдіть собі, куди хочете! геть на всї чотири! Ми вас не тримаємо! Ще з заду дамо копняка!

Вибухає і Великорос: тяжко дишучи, обидва міряють один одного недобрими поглядами.

— Та ви не хвилюйте ся, товарищу! — поволї відзиваєть ся Великорос.

— Ну, і ви так само заспокійте ся! — многозначуче говорить Українець.

І цїлий день бурило ся се людське море розхвильованих пристрастей. І думало ся: далеко ще до повної побіди ідей соціялїзму...

* * *

Перед Музеєм також салдатське море. Тут видають ся карти вступу на зїзд. Черга почала ся від 1-ої ґімназії і тягнула ся у діл давньої стїни з залїзними ґратами.

— Ось тобі й заборонили зїзд! Дивіть ся, як народ іде хмарою! — весело говорить добре збудований салдат, що обливаєть ся потом від палячих парусів жаркого сонця.

Народ прибуває. При вході до Музею зібрала ся величезна товпа й нїяк не може дістати ся до середини. Величезний вестибуль Музею гуде. Гомін відбиваєть ся відгомоном десь наверху від тисячі голосів, від тупоту тисяч ніг військових людей, що входять і виходять. Під стїнами за столами писарі безперервно пишуть синї членські карти та й дають пояснення... А нагорі засїдає Військовий Ґенеральний Комітет, куди приходять за розвязкою ріжних орґанїзаційних справ.

* * *

О 5-ій год. Народнїй Дім переповнений. Дуже величезна густа товпа лишаєть ся на вулиці. Не всї делеґати з синїми картами попадають сюди, а тим, хто хотїв би бути присутним яко публика, відмовляють:

— Добродїю! Нема нїодного місця. Ось повірте-ж.

— І дїйсно нема нїодного місця! Театр з низу до верху залитий народом — салдати, офіцерство, матроси. Одна суцїльна маса, що густо збила ся. Коли зі сцени глянеш на ґалерію і инші верхнї місця, бачиш чорнїючу купу народу. Коли глянеш у партер — одно салдатське людське обличче. На сценї президія. Голова Винниченко. Він досвідний, умілий голова, — спокійно й дїлово проводить сим незвичайним вічем з огляду на скількість народу. Послух голові, дисциплїна — взірцеві. Але й тут настрій напружений. Ухвалюють, що буде віче, а зїзд відкриєть ся в понедїлок рано в городськім театрі.

— А дадуть театр? — питає хтось.

— Його сусїд усміхнув ся і не відповів нїчого.

На сценї один з перших бесїдників віча — людина в салдатськім унїформі. Бесїдник починає говорити, але не знає добре української мови. Чують ся бурливі протести. Від бесїдника домагають ся пояснень: хто він? Він пояснює: він почтово-телеґрафічний урядник, родом з катеринославської ґубернії; просить вибачення, що умови життя були такі, що він забув свою рідну мову. У відповідь несуть ся палкі оклики. Віче ухвалює: Хай говорить, як може, як уміє!...

Про що говорили на вічу? Про автономію.

— А чи буде зїзд? — запитує бесїдник. У відповідь — бурливі оплески.

— Ось і відповідь! закінчує бесїдник.

— Керенський не міг заборонити зїзду!

— Попросїть Керенського, — хай він сам прийде сюди, хай почує від нас, чого нам треба!..

— Ми вільний народ! І нї Керенському, нї тимчасовому правительству, себто російському народови, й нїкому иншому не вдасть ся спинити вільний народ!..

— Як народ захоче, так і уладить своє житте!..

Один з делеґатів подрібно оповідає; як трудно було йому дістати ся до Київа на зїзд: всюди робили перепони, на кождій стації пропонували вернути ся назад.

— Лекше було менї в Карпатах наступати, — говорить офіцер, нїж приїхати зі Пскова до Київа.

А коли одну ґрупу спинили в однім місці й бесїдник спитав їх, чи їдуть вони дальше, отримав відповідь:

— Часу не гаємо, їдемо в Київ!

— І так зїзд повинен відбути ся. Се не буде дезорґанїзацією. Дезорґанїзація буде тодї, коли зїзд не відбудеть ся!..

— Розвяжім українську справу тепер; вони запихають її то сюди то туди в ріжні кутки. Коли не розвяжемо, — скажуть, що боїмо ся!..

* * *

Сильно гудїв з дзвінницї Софійського собору дзвін „Рафаїл“ і сквапливо сипав звінкі дрібні звуки збір малих дзвонів. Ціла площа, яка вже потонула в сумрацї вечера, представляла незвичайний вид. Десятки тисяч народу заповнили її — від Софійського собору до Михайлівського монастиря. У самого памятника Хмельницького відслужено молебень. Український полк гетьмана Богдана, як один чоловік, упав на колїна. Стала навколїшки й публика. У сумрацї блискала щетина сталевих баґнетів над головами вояків, що стали навколїшки...

А потім почули ся пристрасні промови.

— Брати—Українцї! Ви вже присягли раз... Присягнемо-ж ще, що без автономії нашої Матери-України не вернемо ся до своїх частей!..

— Присягайте-ж!

— Присягаємо! — й повітрє затрясло ся від однодушного оклику, що вирвав ся із грудей...

Гучно встали на ноги. Почула ся в темнотї команда й гучно стало переходити вояцтво. Полила ся пісня:

— ...„докажем, що ми браття козацького роду“!

— ...„ще нам браття-козаки, усміхнеть ся доля“...

— ...„душу, тїло ми положим за свою свободу“...

На темнім небі засвітили ся великі ясні звізди. Виразно відбивав ся темною бронзовою купою Богдан на конї з піднесеною булавою...

І здавало ся, що тисячолїтнї київські вулиці смутно згадують якийсь давнїй-давнїй сон... *А. Бринський.*

Другий всеукраїнський військовий зїзд у Київі.

Подаємо за „Робітничою Газетою“ звідомленнє з перебігу четвертого й шостого дня згаданого зїзду.

Четвертий день. Привіти. Звідомлення з місць.

Раннїшнє засїданнє.

Збори оголошує відкритими голова Дудкин. На початку він читає ряд привітних телеґрам від отсих орґанїзацій: роменської української громади, військової української громади 24 зап. полку, Української Ради в Гельсінґфорсї, Українцїв радзивилівського ґарнїзону, полтавської української громади, українського обласного зїзду в Пермі, кронштатської української громади „Просвіта“ й тов. „Просвіта“ в Білій Церкві. Від імени української громади військових гідротехнїків вітає зїзд голова громади Шумицький.

Після сього зїзд переходить до слухання докладів з місць. Першим промовляє Панченко (М. Серпухов). „Спершу наша Громада налїчувала 11.000 людей. Коли звернулись до місцевого начальства з проханнєм зробити дві дивізії українськими, то зустріли опір демократичних російських кол. Через короткий час стало ся так, що наша громада зменшила ся вдвоє тому, що маршеві роти поповнялися виключно Українцями. Підоспіли вибори делеґатів до всеросійського зїзду робітничих і салдатських депутатів. Ми звернули ся до місцевої ради салдатських депутатів, аби нам дано одно місце. Але вона на се нїяк не хотїла погодити ся, хоч Українцї-вояки складали третину всього місцевого ґарнїзону. Ми почали тодї домагати ся, щоб на сей зїзд делеґовано двох наших представників з дорадчим голосом. Мотив — дати фактичний матеріял під час дебат по національному питанню. На се вони також рішуче відмовили: „это съѣздъ Всероссійскій, а не національный“. Терпець наш увірвав ся. Ми скликали величезний мітинґ, на котрім прийнято резолюцію-протест, в якій поводженнє місцевої ради салдатських депутатів названо недемократичним і контрреволюційним. Наслїдком сього було скликаннє загальних зборів салдат. деп. і дебатовано над українським питаннєм. Більша частина депутатів виявила під час дебат повну непоінформованість у національній справі. Вкінцї засїдання дійшло дїло до того, що радї загрожував розкол. Але якось поладнали, постановивши запрошувати нас для ознайомлення з українськими справами на всї за-

сїдання. Суперечки між нами й ними після того значно зменшили ся".

Другим робить доклад Свідерський (т. Зубцов). „Націоналїзація в нашім ґарнїзонї почалась ще в перших числах травня. Наша громада виставила вимогу, щоб Українців виділили в окремі роти. Після кількох мітінґів наші представники поїхали в сїй справі до ґен. Гурко. Зразу-ж він сказав, що не має нїчого проти обєднання Українців у окремий полк. З такою відповідю й вернулись наші делеґати. Але на місці счинилась перешкода. Начальник матеріяльної части й ще одно „лицо" відмовились перейти в другу часть і уступити місце Українцеви. Річ в тім, що нам дано було право самим формувати ся, отже й всї офіцери повинні були бути нашими. Ми настоювали на переводї. Тодї ті два начальники, які між иншим ґріли свої посади з початком війни, також поїхали до штабу. Саме у ті днї Гурко вийшов в одставку. І ось той, що змінив його тимчасово, поклав резолюцію: хай Українцї шукають собі баталїони, начальство яких згодилось би перейти в инші части. Де шукать і як шукать, — не відомо. Нарештї вчора на наш зїзд приїхав ще один делеґат нашого ґарнїзону й привіз звістку, що за останнї днї стала ся ще одна зміна: нам — Українцям дозволено сформувати лише один баталїон. Так стоїть справа на місцях, де вже почала ся націоналїзація".

З довгим докладом виступає лїкарь Луценко (м. Одеса). „Як тільки почав ся визвольний рух, то всї Українцї м. Одеси почали ґуртувати ся до купи, але швидко виявилась потреба окремої військової орґанїзації. Такий орґан повстав 28 марта. Тут докладчик оповідає подрібно їх орґанїзацію. Зразу-ж виявило ся неґативне відношенне до нас з боку російської демократії й її виконавчих орґанів. Коли ми намітили похід, аби демонструвати свої сили, нас почали представники російської демократії умовляти перенести ся на 1-ше травня н. ст., себто взяти участь в загальнім поході. Казали, що часте одриванне військових вносить дезорґанїзацію і т. инш. Ми погодили ся відкласти свій похід, але тодї почули ся нові балачки. Почали казати, що всї мусять йти лише під червоними прапорами, а національних не повинно бути. На те не зважаючи, 1-го травня Українцї, Жиди, Молдаване — кожна нація йшла під своїм прапором. Були у нас звичайно й червоні. Українцї виявили найбільшу зорґанїзованість. Нам перестали перешкоджати, але все-ж-таки й не рахувались. Після зборів і походу в день національного фонду виконавчі комітети м. Одеси оголосили нам відкрито війну. Маршеві роти складали ся виключно з Українців. Таким чином вони хотїли роздробити наші сили. Тодї Українська Військова Рада ухвалила відому вам з ґазет постанову—припинити відхід українських маршевих рот доти, доки Українцї-вояки не утворять сталої орґанїзації, яка могла-б забезпечити вільний розвиток українському рухови м. Одеси. Далї докладчик спиняєть ся на всїх постановах, які ухвалила Українська Військова Рада, їх наслїдками і т. ин.

Наприкінцї Луценко подає цифри: Українців в Одесї налїчуєть ся до сорока тисяч. Молдаване увесь час йдуть з нами в згоді. Їх налїчуєть ся 12.000. Таким чином, коли нам загрожували штиками, то молдавське військо, кулеметний полк і навіть козаки запевнили нас в піддержцї.

Голова Дудкин повідомляє шановні збори, що т. Винниченко має зараз пійти на загальні збори Центральної Ради, тому він прохає дозволити йому поза чергою прочитати резолюції редакційної комісії по пункту: „Наше відношенне до сучасного моменту" й „По питанню нашого відношення до російської демократії". Після коротеньких дебат резолюції приймають ся одноголосно в такій редакції:

Про відношенне до сучасного моменту.

Другий Всеукраїнський Військовий Зїзд в складї 2308 делеґатів з фронтів, тилу й фльоти представників 1,600.000 озброєного українського народу, обміркувавши позицію, яку зайняв центральний тимчасовий уряд щодо українського народу та Центральної Української Ради, визнає:

1. Тимчасовий російський уряд цїлковито не розуміє національних відносин на Україні й не оцїнює як слїд великої зорґанїзованої та стихійної сили пробудженої української демократії.

2. Сим нерозумінням і систематичним опором домаганням української демократії тимчасове центральне правительство загострює національні конфлїкти на Україні, перепкоджає великій орґанїзаційній роботї українського народу і викликає анархістичні настрої серед населення рїжних національностей, на Україні сущих.

Зважаючи на се, Другий Військовий Зїзд постановляє:

1. Поставити на увагу тимчасовому російському урядови, що коли він дорожить збереженнем здобутків революції по всїй Росії, а зокрема спокоєм і пляновою орґанїзацією народнїх мас на Україні, то першим засобом для сього є одміна постанови уряду в справі домаганъ, які були представлені йому Центральною Українською Радою, і негайне признанне тих домаганъ.

2. Пропонувати свому найвищому представницькому орґанови — Українській Радї — в сїй справі до уряду більше не звертати ся і негайно приступити до твердої орґанїзації краю в згоді з національними меншостями, — себто до фактичного переведення в житте підстав автономного ладу яко єдиного способу врятувати Україну й всю Росію від безладдя та загибелї.

Зїзд з свого боку забезпечує найактивнїйшу і рішучу піддержку Центральній Радї в усїх її заходах і кличе весь зорґанїзований український народ одностайно й неухильно виконувати всї її постанови.

Проф. М. Грушевський про автономію України.

Поза чергою з поясненнем про те, якої ми хочемо автономії, виступає проф. М. Грушевський. — Вчора після зборів дехто з товаришів питав мене про се. Але довго зупиняти ся на сьому я не буду тому, що більшість з вас знає, якої автономії ми повинні добивати ся. Нас може задовольнити лише широка полїтична національно-територіяльна автономія у федеративній російській республицї. Прикладом може сяк-так послужити нам Баварія. Нї обласної, нї культурної автономії ми не хочемо. Статут нашої автономії тільки виробляєть ся, тому я висловлюю свою особисту гадку, коли кажу, що ми повинні мати більші економічні права нїж окремі нїмецькі держави. Не може бути нїякої розмови про те, чи маємо ми права на те, чи нї. Ми самовизначимося й прийдемо на російські Установчі Збори, як що вони колись відбудуть ся, лише за юридичною санкцією (законним затвердженнем).

Громові оплески лунають у відповідь.

Дальший хід нарад.

Президії доручаєть ся повідомити про першу резолюцію тимчасовий уряд телеґрамою. Голосуєть ся над другою резолюцією. Луценко рішуче протестує проти того, що нїби-то російська демократія не розуміє нас. Частина її цїлком свідомо йде до того, аби задавити український рух. Резолюція з деякими змінами приймаєть ся.

Що торкаєть ся відношення до Українців деякої частини неукраїнської демократії, яка не розуміє українського питання і ставить ся вороже до змагань української демократії, „Зїзд уважає необхідним для забезпечення здобутих демократіями всїх націй Росії свобод закликати таких товаришів для порозуміння і товариського співробітництва в будуванню нового загально-державного ладу".

Далї йдуть привітання. Лащенко від імени „Правничого Т-ва" вітає товаришів-вояків яко борців за волю народів. Федорченко вітає від ґрупи Українців-католиків.

Після перерви виступає з привітаннем орґанїзатор вільного козацтва в звенигородськім повітї козак Гризло. Мета нашої орґанїзації, яка налїчує 1700 (з них 350 кінних) озброєнних людей, захищати місцеве населенне від грабівників, бороти ся з прихильниками старого ладу, дивити ся за тим, аби пани не лишали незасїяної землї, щоб лїси не нищили ся. Окрім того ми освідомлюємо населенне з націо-

нального боку, ширимо українську літературу, закладаємо „Просвіти“, „Спілки“ й т. ин. Далі Гризло питає, чи відомо Центральній Раді й Ґенеральному Комітетови, що польські поміщики заводять у себе леґіонерів, які своїм нахабним поводженнєм дуже дратують селян? Разом з тим ми не заваджаємо, а навпаки—допомагаємо орґанізації національних меншостей, коли вони з свого боку підтримують наші домагання. Ми заложили рішучий протест з приводу заборони Керенським українського військового зїзду (Оплески).

Член президії т. Гаврилюк від імени всього зїзду вітає виступ зорґанїзованого селянства. Се дуже важлива справа. Коли ми будемо всї на фронтї, ви, вільні козаки, будете боронити наш край від тої анархії, яка насовуєть ся на Україну. Пропоную, аби ваша орґанїзанія підлягала Українському Ґенеральному Комітетови. Остання пропозиція прийнята одноголосно.

Дальше тому, що Ґен. Ком. має зробити дуже важну заяву, збори провадять ся при зачинених дверях.

Шостий день. Українїзація війська. Орґанїзація У. В. Ґ. К.

Раннїшнє засїданнє.

За півгодини до початку зборів делеґати, розбившись по арміям, намічали своїх кандидатів до Ґенерального Комітету і в Раду військових депутатів. Після скінчення сих нарад член президії Вратновський-Сивошапка оголошує засїданнє відчиненим.

Читаєть ся телеґрама від рязанської української громади: „Вітаємо перших наших військових представників, що не дивлячись на незаконну заборону, зїхали ся виявити свою волю, котра буде мати для нас рішуче значінне“.

Далї читаєть ся резолюція по земельному питанню, прийнята принципіяльно ще вчора. З приводу-ж другої прохає слова кап. Сливинський. Він зазначує, що Ґенер. Ком. нїчого конкретного нам не запропонував, а лише намітив головні віхи українїзації. На його думку останню треба провадити так, аби не розпорошувати фронту. Коли буде порушена єдність всього фронту, то ми не матимемо Вільної України. Треба починати з тилу і т. ин.

Йому відповідає Кедровський, який нагадує, що Ґен. Ком. все се мав на увазї. В запропонованій нам резолюції ясно говорить ся, яким шляхом мусить пійти українїзація війська. Так само ясно висловив ся й перший військовий зїзд, постанови якого ми цїлком підтримуємо. Очевидно попереднїй промовець проспав дебати по сьому питанню. Зїзд переходить до голосования. Резолюція прийнята одноголосно.

Читаєть ся ще резолюція в справі переведення автономії в життє. Поступає заява обміркувати коротенько поза чергою шкільне питаннє. З приводу сього висловлюєть ся ряд промовців. Всї твердження зводять ся до того, аби доручити Ц. Р. утворити Українське Мінїстерство Народньої Освіти, подбати, аби всї вищі шкільні посади на Українї займали Українцї. Вносить ся пропозиція, з огляду на ясність справи, обмежити промовців і закрити список.

Останнїм говорить Кондрашко. Перша наша громада — селяне, що вже живуть своїм розумом, друга — військо, а третя — наші дїти — наша будуча сила. Моя конкретна резолюція така: слїд домагати ся, щоб тепер, коли повертають з армії всїх фаховців (спеціялїстів), були повернуті на села до наших дїтей учителї — фаховцї по народнїй освітї й орґанїзації села.

Голова пропонує всї подані резолюції передати до погодження редакційній комісії. Зїзд пристає на те і переходить до останнього питання денного порядку — до конструкції Ґенерального Комітету.

З дуже змістовим докладом по сьому пункту виступає член Комітету т. Петлюра. Зїзд вітає товариша щирими оплесками. „Щож виявляє собою Ґен. Ком.? Які його завдання? Щоб відповісти на се питаннє, треба підійти до нього з потрібною поважністю й серйозністю. Ґен. Ком.—інституція, утворена революцією на нашім національнім ґрунтї, Ґен. Ком. є та установа, яку утворили українські вояки для закріплення волї нашого народу. Коли в дїяльности Ґен. Ком. були хиби, незорґанїзованість, то ті хиби пояснюють ся станом революції, яка ще не скінчилась. Ви знаєте, що в кожній революції є краса й сила, є порядок і хаос. Революція набірає краси й сили тодї, коли порядок запанує над хаосом. Практика нашої роботи показала нам наші хиби. Ми багато думали над тим, аби надати Ґ. К. авторитетности. Надзвичайно тяжко в наш перехідний момент творити міцну орґанїзацію (якою має бути Ґен. Ком.), яка-б відповідала всїм потребам нашого національного життя. Для розвязки сього ми скликали комісію з чотирьох спеціялїстів. Після довгих обговорень ми прийшли до певної згоди з сею комісією, аби надати роботї майбутнього Ґен. Ком. продукційности і авторитетности, щоб надати дїяльности характеру, аби вона відповідала нашим потребам. Схема орґанїзації Ґ. К. намічена така. Перше всього почнемо з президії, себто з того орґану, який має бути найвищим законодавчим, а разом з тим реґулюючим орґаном. Се той орґан, який буде зносити ся з найвищою російською владою, буде посередником між українським військом і тою владою. Президія санкціонує всї прикази Ґ. К. Отже на нашу думку сей орґан мусить складати ся з чотирьох членів і пятого писаря. Останнїй мусить бути обібраний зїздом, бути уповноваженим ним, бо роля писаря відповідальна. Далї т. Петлюра докладно спиняєть ся на самій схемі — діяґрамі. Комітет має складати ся з восьми віддїлів, з яких кожний веде свою окрему працю, висунуту розвитком нашого життя.

Одділи такі:

1. Аґітаційно-просвітний і орґанїзаційний. Се щодо загальних завдань. Далї йдуть одділи з чисто військовими завданнями.

2. Інспекторський. Сей одділ має вести реґістрацію, себто реєстр особистого складу, працю, звязану з новобранцями, вести реєстр всїх Українців по округах Росії. Питаннє—скільки нас й де ми — важне питаннє. Сей одділ має також дбати про перевод окремих військових одиниць (вже затверджених), орґанїзувати українські роздїльні пункти, реґіструвати народню мілїцію—вільне козацтво.

3. Мобілїзаційний, а до нього прилучаєть ся одділ воєн. повідомлень.

Сей одділ мусить зайняти ся дуже важною справою — справою демобілїзації. Чи довго ще буде тягти ся війна, чи нї, а вже час готувати ся до демобілїзації. Я вже казав в свому першому докладї, що через наші поля посунуть після замирення маси війська; отже треба заздалегідь подбати, аби наш край не був зруйнований. А хто може й буде найкраще боронити добробут України, як не ми самі? Ясно, що головною задачею сього віддїлу є заходи, аби в першу чергу увільнено тих людей, що живуть в місцевостях, найблизших до фронту.

Виходячи з потреб, при сьому віддїлї мусить бути три секції: а) демобілїзаційна, б) воєн. повідомлень і в) топографічна.

4. Муштровий або строєвий.

5. Комісія спеціяльних служб секції: а) кавалєрійська, б) піхотна, в) артилєрійська, ґ) інженїрська і д) авіяційна.

В сю комісію спеціялїсти мають входити головним чином консультантами.

6. Санїтарно-медичний з ветеринарною секцією. Сей одділ мусить наглядати за сан.-медичним життєм наших воякiв. Длятого він мусить вести реєстр всїх шпиталїв, лазаретів, і т. ин., стежити за евакуацією хворих Українців.

7. Канцелярія Комітету. Сей одділ провадить всю канцелярську і господарську справу. Йому підлягає комендант при Ґен. К., який реґіструє всїх українських офіцерів і салдатів, що перебувають проїздом у Київі. Сї останнї мусять являти ся в Ґ. К., брати інструкції, доручення, літературу, давати інформації і т. ин.

Нарештї останнїй одділ є — 8. правно-консультаційний. Сей одділ складатиметь ся з юристів. Можливо, що наші права будуть рос. центр. орґанїзаціями і орґанами нарушувати ся. Через те являєть ся необхідність сього одділу.

Далї, на нашу думку, Ґ. К. мусить мати найменше трьох представників в російськ. ґен. штабі. Се конче потрібно, бо нам прийдеть ся бути в постійних зносинах з найвищою властю. Неменше ніж двох представників при ставцї, по одному при кожнім штабі всїх фронтів, по одному при округах, 1-го при штабі Кубанського війська і по одному при штабах двох фльот—скрізь треба мати своїх людей.

Таким чином в склад Ґ. К. має увійти найменше 40 люда. Така наша схема конструкції Ґ. К. Робота, як я вже казав, велика і відповідальна. Через те ми увесь час дбали, аби надати нашому орґанови стройности і льоґічности.

Вибирати треба людей, добре ознайомлених з військовою справою. На сьому доклад закінчуєть ся.

Йдуть запитання. Прохає слова член технічної (консультативної) комісії ґен. Кондратович. Можливо, що тут серед вас не знайдеть ся потрібних нам 40 фаховців. Тому наша комісія ухвалила запропонувати зїздови надати право Ґ. К. $^1/_3$ її складу обібрати самому. Але потрібно додержувати перейнятте справ. Тому ми постановили запропонувати вам увести в новий склад Ґ. К. три чверти старого. В такім разї прийдеть ся з 17-ти теперішнїх членів виключити пятьох. Решту членів ви вибираєте тут. Приймаєть ся пропозиція припинити балачки, дати слово за і проти схеми Ґ. К. і приступити до голосования над ними. Капітан Сливинський висловлюєть ся за, але з великими оговорками. Ґ. К. на його думку є лише технічна орґанізація. Полїтичні директиви Ґ. К. одержує від Ц. Р. Але тому, що революція розвиваєть ся, то може стати ся так, що демократичний принцип побідить військовий принцип, а від сього справа може постраждати. Длятого, щоб робота була продуктивною, провадилась швидко—по військовому, потрібний принцип „єдиновластія“. Подивіть ся, — патетично вигукує промовець з аксельбантами, — у Росіян один Керенський стоїть на чолї військової справи! В Ґен. Ком. всїма дїлами мають завідувати цїлих пять людей з однаковими правами. Виходячи з сього, ми повинні признати нашу схему нецїлком влучною, але... прийняти її ми мусимо, щоб забезпечити в військовій орґанізації демократичний принцип. Инакше українська демократія буде вести проти Ґ. К. аґітацію, яко проти клясової і воєнно-бюрократичної орґанізації. Мій конкретний додаток: надати право Ґ. К. міняти внутрішнїй розпорядок, розширити право Ґ. К. і кооптувати до 20 людей.

Слово проти схеми в цїлому говорить салдат. Тут велике значінне надаєть ся аґітаційно-просвітному оддїлу. Значить Ґ. К. буде мати в своїх руках велику полїтичну силу. А коли так, то й доля всього укр. народу буде у нього в руках. Сього не повинно бути!

На се дає поясненне т. Петлюра. Задачі аґіт.-просв. оддїлу обмежені. Він буде перекладати військові підручники, редаґувати „Військовий Вістник“ і ширити не спеціяльну військ. лише літературу, а й соціялїстичну. Нїякої незалежної полїтики ми робити не будемо. Ґарантією тому служить те, що весь Ґ. К. входить в склад Ц. Р., себто підлягає їй.

Принципіяльна схема ухвалюєть ся одноголосно. Голосують над пропозицією збільшити число кооптованих членів.

Прийнято, що Ґ. К. має право кооптувати стільки, скільки визнає потрібним, але правом рішаючого голосу користують ся згідно з схемою лише 13 з них. Отже дїйсних членів Ґ. К. має бути 40 люда. Із них кооптованих Ґ. К-ом з рішаючим голосом 13 душ. Лишаєть ся виборних 27. В число їх входить 12 членів теперішнього Ґ. К., значить, зїзд вибирає споміж себе сьогодня 15 душ.

Під час обговорення на кону зявляєть ся проф. М. Грушевський, якого зїзд зустрічає рясними оплесками. Починають ся з приводу виборів дебати. Всї промовці по більшости спиняють ся на деталях. Кілька бесїдників підтримують пропозицію, щоб не виключати цїлим зїздом таємним голосуваннєм пяти душ з теперішнього складу Ґ. К., а передати се на порішенне самому Комітетови. Мотив той, що Комітетови більше відомо, хто з його членів не приймав досї участи в його роботї й тому не являєть ся корисним. Т. Петлюра пояснює, що Ґ. К. не має нї морального, нї фактичного на се права. Голова Вратновський-Сивошапка нагадує, що пропозицію виключити 5 членів подала технїчно-консультаційна комісія з ґен. Кондратовичем на чолї. Не дивлячись на се, багато з делеґатів настоює, аби Ґ. Ком. сказав зїздови, хто з його членів не приймав участи в загальній роботї. Инакше виключеними можуть бути потрібні нам товариші. Питанне се лишаєть ся відкритим.

Вносить ся пропозиція відкласти вибори до Ґ. К. на вечір, а зараз вислухати доклад з приводу виборів до Ради військових депутатів. Зїзд пристає на таку пропозицію. Доклад робить Полозов. Після докладу йдуть запитання. М. Грушевський дає поясненне з приводу ролї майбутньої Ради військ. депутатів. Після того проєкт Ради приймаєть ся. Разом з тим забезпечено право, в звязку з вимогами життя, зміняти окремі пункти. В $2^1/_2$ години ранїшне засїданне закінчуєть ся. Перерва, під час якої мають бути окремі наради с.-д., с.-р., окремих армій і частей, протягаєть ся до 7 години вечера.

Резолюції.

I.

„Всеукраїнський Військовий Зїзд в справі переведення підвалин автономії України в житте уважає необхідним пропонувати Центральній Радї яко мога скорше скликати територіяльні збори для порозуминня з національними меншостями і розгляду проєкту статуту автономії України“.

II.

„Всеукраїнський Військовий Зїзд в земельнім питанню на Україні цїлком приєднює свій голос до постанов про земельну справу Всеукраїнського Селянського Зїзду, що відбув ся 28 травня—2 червня сього року у Київі, і всїма засобами буде підтримувати його постанови“.

III.

„Підтримуючи постанови 1-го Українського Військового Зїзду про українїзацію війська, зїзд доручає Укр. Військ. Ґен. Ком. як найскорше розробити детальний плян українїзації війська і ужити всїх заходів для негайного проведення його в життє“.

Наказ делеґатам від 26-го пішого запасного полку на всеукраїнський військовий зїзд у Київі 4—9 червня с. р.

Ми, Українці 26 пішого запасного полку, на зібраннї 31 травня 1917 року ухвалили такі постанови:

I.

1. Гаряче вітати Центральну Українську Раду, визнаючи її Тимчасовим Урядом України, який один компетентний й правосильний рішати всї справи, що торкають ся України, до скликання Українського Сойму.

2. Зважаючи на те, що російська держава склала ся з ріжних національних частей, які мають свої культурні, економічні й історичні особливости, визнати, що єдино можливою формою державного устрою Росії надалї може бути тільки федерація вільних демократичних республик з забезпеченнєм прав національних меншостей.

3. Вимагати від тимчасового російського уряду негайного оголошення державного акту, подібного до Польщі та Фінляндії, про права України на широку національно-територіяльну автономію, а зараз зєднати українські ґубернії в одну спільну країну з краєвим комісаром і Краєвою Радою, якою зараз признаємо Центральну Українську Раду.

4. Вимагати від тимчасового російського уряду, щоб за Україною негайно визнано право мати в російськім уряді — міністра по справах України, якого має призначити Центральна Українська Рада.

5. Зважаючи на те, що після війни при розмежуванні земель повинно рахувати ся з волею пограничної людности, вимагати від тимчасового російського уряду, щоб він порозумів ся з иншими державами, аби на мировім конґресї забезпечено місце для представника України.

6. Протестувати проти примусового прилучення Холмщини до Польщі.

II.

7. Військо повинно бути надалї переорґанїзоване на національно-територіяльнім принципі.

8. Всїх Українців у війську тепер треба видїлити в українські полки в тилу обовязково, а на фронтї по можливости постільки, поскільки се не буде шкодити бойовій здатности армії. Українїзація війська підійме дисципліну і дух, які підупали.

9. Бажано, щоб українські запасні полки стояли на території України.

10. Перевести українїзацію армії і надалї керувати сею армією, коли армія не буде скасована по всїх державах, повинен Український Військовий Ґенеральний Комітет, якому з казни мусять видавати ся потрібні кошти.

III.

11. Земля на Україні переходить без викупу до Українського Національного Фонду, яким завідує Український Сойм. Користувати ся землею мають право ті, хто на нїй працює без наймитів.

12. Фабрично-заводські підприємства й будинки так само переходять до Національного Фонду і передають ся перші робітникам, — другі містам.

IV.

13. Школи всїх типів на Україні від найнизшої до найвищої повинні стати українськими. В низших школах з початку наступного шкільного року навчанє українською мовою повинно перевести ся обовязково, а в середнїх та вищих по можливости. Російська мова є обовязкова яко державна мова.

V.

14. Церква на Україні повинна бути незалежною від російської (автокефалія). Служба повинна правити ся українською мовою.

Голова зборів Гацанюк. Писарь Г. Любченко.

Українцї вояки з 24 корпусу за проголошенєм автономії України.

Віче Українців 24-го корпуса 501, 503 полку й инших окремих частин, числом коло 1000 душ, обговорюючи питанє про автономію України, згодились одноголосно з тим, щоб Українська Рада, опираючи ся на нас, вояків, і на все свідоме українство, вимагала від тимчасового уряду негайного оголошення декларацією широкої національно-територіяльної автономії України, як се вже зроблено з Польщею й Фінляндією. Ми певні, що така декларація задовольнить усїх вірних синів російської України, а в Галичині зорґанїзовані Українцї зрозуміють, що тимчасовий російський уряд не йде старим шляхом централїзму.

Голова віча, підпоручник Головченко. Голова Військової Громади 24-го корпуса, єфрейтор Сидорянський.

(Робітнича Газета).

Північно-західна Україна.

(Продовженнє)*].

5. Рільництво й годівля домашнїх звірят.

Немалий інтерес для нас має також питанє про національну приналежність земельних власників у тій ґрупі. Звичайно Поляки опирають свої претенсії на українські землї на тім, що хоч число польського населення на Україні дуже невеличке, все-ж-таки значний відсоток землї находить ся в польських руках. Польські денники при тій нагоді безнастанно торочять, що в українських областях більша половина, а то й три четвертини всеї землї належать до посїдачів польської народности. Що серед дворян-дїдичів на правобічній Україні є чимало Поляків, сього нїхто не стане оспорювати, се наслїдок давнїх полїтичних обставин з часів приналежности до польської держави. Але польський елемент зовсїм не грає тут такої ролї, яку йому приписують. Баламуцтво виходить вже через те, що — свідомо, чи несвідомо — іґноруєть ся офіціяльний подїл земель на три ґрупи й відносини в ґрупі приватних посїдачів переносить ся на цїлу земельну власність. Для вияснення справи наводимо статистичні обчислення з 1909 р., подані в польській публїкації: Krzyżanowski i Kumaniecki, Statystyka Polski.

Ґубернія	Відсоток польської власности в ґрупі привати. земель	Вартість польської власности у відношенню до инших (крім Жидів)
Городненська	43·12	8·6
Минська	49· 5	29·2
Волинська	45· 7	27·3
Холмська	74· 6*	?

Таким чином тільки на самім етноґрафічнім пограничу, в одній Холмщинї, відсоток землї, котра находить ся в польських руках, досягає $^3/_4$ всеї видїленої у ґрупу приватної земельної власности. В трьох инших областях північно-західної України польська посїлість не досягає навіть половини простору земель тої ґрупи. Але практичне значінне має не так сам простір, як справжня вартість посїданої землї. Урожайна і старанно управлена ріля дає зовсїм иншу економічну силу нїж піскові видми, багновища й підзоли. З огляду на се для оцїнки економічного становища Поляків у ґрупі приватної земельної власности рішаюче значінне мають числа, наведені нами в другім рядку. Для Холмщини не маємо на жаль даних про відсоткову вартість польських ґрунтів; але коли навіть приймемо, що вона рівна відсотковi простору, то й тоді вартість польської власности у відношенню всеї иншої (крім жидівської) власности в ґрупі приватних посїдачів винесе 34·9% або мало-що більше нїж третину.

Зовсїм инший образ вийде, коли розглянути відношенє польської земельної посїлости до цїлого простору земель, беручи під увагу всї три ґрупи земельної посїлости. Про простір польських надїльних ґрунтів не маємо даних, але він, з виїмкою Холмщини, всюди зовсїм мізерний, куди менше нїж відсоток населення; його можна в найлїпшім разї прийняти за половину відсотку населення, допускаючи притім можливість помилки на 1—2% в один або другий бік. Землї першої ґрупи (державні, надїльні й т. ин.) всї в непольських руках. Маючи отсе на увазї, легко обрахувати, що властивий відсоток польської земельної посїлости виносить:

в	городненській	ґубернії 18·6%
„	минській	„ 12·3%
„	волинській	„ 23·7%
„	холмській	„ 35·4%

Як бачимо, і в самій Холмщинї сума польської земельної посїлости далеко не доходить до половини всеї землї. В трьох инших областях північно-західної України вона виносить менше нїж четвертину, в минській ґубернії ледви восьмину.

Третя ґрупа земельної посїлости се т. зв. надїльна земля, значить, та, котра припала мужикам яко надїл при освободженню з кріпацтва в 1861 р. Таким чином се корінна мужицька земля. Щоб дати загальний образ мужицького стану посїдання, зведемо тут мужицьку землю всїх категорій, нетільки надїльну, але й з инших ґруп посїдачів.

Мужицька посїлість:	Ґубернії: Городнен.	Минська	Волинська	Холмська
1. Надїльна, гектарів	1,653.709	2,121.132	2,505.728	750.511
відсоток	86·1%	80·1%	89·0%	85·6%
2. Особиста власність: гектарів	124.601	154.551	171.677	126.520

*] Пор. чч. 142, 143, 145, 148 і 149.

* На підставі даних у звідомленню Чіхачова.

3. Власність мужицьких товариств, гект.	16.487	5.561	19.933	—
4. Власність мужицьк. стоваришень, гект.	123.956	367.696	119.231	—
5. Власність мужицько-міщанських стоваришень, гектарів	277	106	—	—
Разом всеї мужицьк. власности, гектар.	1,919.030	2,649.046	2,816.569	877.031

З того зіставлення виходить, що відношенне простору мужицької землї до простору земельної посїлости инших суспільних верств на нашій области дуже неоднакове. Найлїпше представляєть ся справа в Холмщинї, де мужицькі ґрунти становлять 64·9% всеї землї, але ті дані зібрані в 1909 р., отже вже по виданню закону з 9 падолиста 1906 р., причім Холмщина стояла все під особливою опікою „Крестьянскаго Поземельнаго Банка". Корисно укладають ся відносини в городненській ґубернії, де мужицька посїлість становить 53·7% всеї землї, супроти 24·1% дворянської. У волинській ґубернії 44·1% мужицької землї, 35·4% дворянської. Найгірше поставлені мужики в минській ґубернії, де не мають навіть третини землї (30·3%), міжтим коли дворянам належить більше нїж половина (50·4%). Загалом на північно-західній Україні мужицька посїлість виносить 41·4%, отже менше нїж половину всеї землї. В Галичинї простір т. зв. рустикальних земель виносив у 1902 р. 4,933.000 гектарів, себто 62·8% цїлої поверхнї; але не вся рустикальна земля належить справдї до мужиків.

Головною підставою економічного побуту мужиків у російській державі — се надільна земля. В північній-західній Україні вона виносить 80—89% всеї мужицької землї. Наділи, котрі припали на долю мужиків при освободженню в 1861 р., були далеко нерівні, залежні нетільки від доброти землї, але й від приналежности кріпаків до поодиноких ґруп земельних посїдачів. Найлїпше забезпечено землею мужиків на державних ґрунтах: вони дістали пересічно по 7·3 гектара на кожду ревізську душу. На удїльних землях пайка виносила в середнїм 5·2 гектара, на дїдичівських по 3·5 гектара, отже менше нїж половину державного наділу. Треба додати, що мужики при освободженню не дістали всеї тої землї, котрою користували ся за часів кріпацтва; часть її зостала ся в руках дїдичів, удїлу й держави. Освобожденим прийшло ся господарювати на менших пайках і ще платити величезні суми викупної плати. Крім того закон дозволяв дїдичам давати мужикам надільну землю безплатно, коли мужик вдоволяв ся $^1/_4$ звичайного паю. Сим правом користувало ся чимало дїдичів, творячи таким чином зараз же на початку вольної доби клясу мужиків, недостаточно забезпечених землею. Вкінцї двірська служба зовсїм не дістала наділів і попала відразу в положенне сїльського безземельного пролєтаріяту.

З протягом часу відносини все погіршали ся. Розмноженне населення серед мужицької верстви йшло куди швидше нїж прикупка нової землї. Наслїдком того щораз більше дробленне земель, а заразом чисельний зріст безземельних пролєтарів. Як представляла ся справа в 1905 р., показує отся табличка:

Ґубернія:	Простір надільної землї, гектарів:	Число господарств:	На 1 господарство приходить гектарів
1. Городненська	1,653.709	91.700	18·0
2. Минська	2,121.132	213.900	9·9
3. Волинська	2,505.728	292.400	8·5
4. Холмська (в 1909 р.)	750.511	119.130	6·3

Сї дані стануть яснїйші, коли скажемо, що в звичайній господарській сїмї буває 2—3 давнї ревізські душі, бо дорослі сини, навіть подруживши ся, звичайно ведуть спільне господарство з батьком. До того ще треба тямити, що тут не взято під увагу безземельних, число котрих напр. в одній Холмщинї (в селах і посадах) доходить до показної висоти 139.672 душ, себто 13·9% всього сїльського й посадського населення.

Але пересїчні дані ще не дають докладного поняття про фактичний роздїл мужицької землї на господарства ріжної величини та про відношенне поодиноких ґруп великости до себе. Се слїдно щойно з отсього зіставлення.

Число господарств великости

Ґубернії	менше 1 дес (1·09ha)	1—3 дес. (1·09-3·3ha)	3—5 дес. (3·3-5·5ha)	5—7 дес. (5·5-7·6ha)	7—10 дес. (7·6-11ha)	більше ніж 10 д. (11 ha)
Городненська	2700	700	800	1800	7700	78000
відсоток	2·9%	0·8%	0·9%	1·9%	8·4%	85·1%
Минська	0	1900	24400	60500	71800	55300
відсоток		0·9%	11·4%	28·3%	33·6%	25·8%
Волинська	1500	6700	71400	78500	69200	65100
відсоток	0·9%	2·3%	24·4%	26·8%	23·7%	22·3%

Для Холмщини дат нема, тому прийдеть ся нам заступити їх бодай відсотковими даними про люблинську й сїдлецьку ґубернію, причім у статистичних виказах і категорії великости дещо відмінно розділені.

Відсоток господарств великости:

Ґубернія	менше $1^1/_2$ дес. (1·64ha)	$1^1/_2$-$7^1/_2$ дес. (1·64-8·55ha)	$7^1/_2$—10 дес. (8·55—11ha)	більше ніж 10 дес. (11ha)
Люблинська	10·9%	77·0%	6·7%	5·4%
Сїдлецька	9·8%	68·8%	9·9%	11·5%

Звичайно мужицькі господарства дїлять на 1. середнї, де хоч сам власник з родиною також працюють у полї, але та праця не вистарчає і тому він мусить послугувати ся також наємною працею і продукує більше, нїж спотребовує; 2. малі, де власник з родиною самі обробляють землю і де земля може ще від біди їх виживити; 3. дрібні, де робота коло господарства не зуживає вповнї сил цїлої родини, ані не дає їм повного утримання. Само собою зрозуміле, що границя між тими трьома родами мужицьких господарств не може бути різка, ані всюди однакова. Вона залежить від якости ґрунту, інтенсивности й роду управи, умов збуту і т. ин. Беручи всї ті умови на увагу, ми уважаємо за середнї ті мужицькі господарства, що мають більше нїж 11 гектарів (10 десятин) землї, за малі господарства від 3·3 до 11 гектарів (3—10 десятин), за дрібні господарства менші нїж 3·3 гектари (3 десятини).

Тепер розгляньмо вище наведені дані. Найлїпше представляєть ся справа на Підляшу (городненська ґуб.), де 85·1% господарств приходить ся прирахувати до середнїх, 11·2% до малих, а тільки 3·7% до дрібних, несамостійних. Правда, тутже треба зробити застереженне, що Підляше лежить в области найменше урожайних ґрунтів, у полосї підзол. На другім місцї кладемо Волинь з 22·3% середнїх, 74·9% малих і 2·8% дрібних мужицьких господарств. На третїм Полїсє (минська ґуб.) з 25·8% середнїх, 73·3% малих і 0·9% дрібних господарств; тут чисельно справа виглядає навіть дещо лїпше нїж на Волинї, але якість ґрунтів стоїть куди низше. Для Холмщини, з огляду на відмінне уґрупуванне господарств у статистичних виказах, прийдеть ся пересунути границю між малим і дрібним господарством на $1^1/_2$ десятини (1·64 гектара), що одначе не спричинить більшої ріжниці нїж на 2-3%. В південній Холмщинї (люблинська ґуб.) середнїх господарств виходить 5·4%, малих 83·7%, дрібних 10·0%, в північній (сїдлецька ґуб.) середнїх 11·5%, малих 78·7%, дрібних 9·8%. Узявши під увагу, що північна Холмщина має малоурожайну землю, подібну, як південна городненська ґубернія, прийдеть ся економічне положенне мужиків у сїй области признати за найскрутнїйше.

Пригадуємо, що ми всюди брали на увагу саму надільну землю, без уваги на пізнїйше прикуплені ґрунти, бо про роздїл сеї останньої на категорії господарств нема потрібних дат. Не зважаючи на се, наведені відсоткові числа можна уважати за зовсїм реальний образ відносин, бо — як вище показано — надільні землї становлять 80—90% всеї мужицької посїлости, отже пізнїйше придбані землї грають відносно дуже незначну ролю.

В Галичинї роздробленне мужицької землї поступило куди дальше нїж в північно-західній Україні під російським панованнем. На се вказує вже хочби се, що Галичина має значно густїйше населенне, а не зважаючи на се, відсоток населення, що живе з хліборобства, тут навіть дещо вищий. Подрібний образ роздїлу земельної посїлости подають ось які дані з 1902 р.

Область	Відсоток господарств великости: менше 0·5 ha.	0·5—1 ha.	1—2 ha.	2—5 ha.	5—10 ha.	більше ніж 10 ha
Ціла Галичина	6·9%	12·4%	23·3%	37·5%	15·0%	5·4%
Західна Галичина	7·4%	11·7%	22·5%	37·5%	15·5%	5·7%
Східна Галичина	6·5%	12·6%	23·5%	37·2%	14·4%	4·9%

Як бачимо, ріжниці у відношенню господарств ріжної великости між польською і українською частю краю дуже невеличкі; все-ж-таки роздробленнє в українській части ще дещо більше ніж у західній. Коли за границю між дрібним і малим господарством, з огляду на дещо більшу інтенсивність управи й кращі відносини збуту, покласти за Буяком на 2 гектари (замісць 3·3 гект., як у північно-західній Україні), все-таки відсоток дрібних господарств у східній Галичині вийде на 42·6%, малих на 51·6%, середніх тільки на 4·9%. Значить, майже половину всіх господарств треба прирахувати до категорії несамостійних, які не в силї виживити своїх власників. В пирівнанню до того навіть відносини в північній Холмщині являють ся ще дуже корисними.

Тепер переходимо до огляду рільничої продукції, до вияснення питання, які земельні плоди та в якій скількости дає лїборобство на території північно-західної України й наскільки вони покривають запотребуваннє місцевого населення. Ізза обмеженого обему нашої розвідки збираємо всї ґрупи земельної посїлости в одно, хоча порівнаннє управи та продуктивности мужицьких, дїдичівських і державно-удїльних земель було-б безперечно також доволї інтересне.

Продукція поодиноких родів збіжа представляєть ся на нашій території ось як:

Пшениця

Ґубернії	Засїяний простір тисяч. гект.	Сер. збір за 31 гект. р. 1907—11 зібрано метр. сотн.	
Городненська	24·5	216.693	8·8
Минська	32·2	260.416	8·1
Волинська	275·2	2,725.155	9·9
Люблинська	105·0	1,281.890	12·2
Сїдлецька	42·9	470.975	10·9
Разом .	479·8	4,955.129	10·3

Жито

Ґубернії	Засїяний простір тисяч. гект.	Сер. збір за 31 гект. р. 1907—11 зібрано метр. сотн.	
Городненська	416·8	3,116.873	7.5
Минська	634·5	4,236.464	6·7
Волинська	625·0	5,182.515	8·3
Люблинська	227·8	2,235.271	9·8
Сїдлецька	250·7	2,168.605	8.6
Разом .	2154·8	16,939.728	8·0

Ячмінь

Ґубернії	Засїяний простір тисяч гект.	Сер. збір за 31 гект. р. 1907—11 зібрано метр. сотн.	
Городненська	53·2	399.586	7·5
Минська	109·0	845.354	8·0
Волинська	185·4	1,679.196	9·1
Люблинська	99·0	1,187.196	12·0
Сїдлецька	28·7	282.179	9·8
Разом .	475·3	4,393.511	9·2

Овес

Ґубернії	Засїяний простір тисяч гект.	Сер. збір за 31 гект. р. 1907—11 зібрано метр. сотн.	
Городненська	182·9	1,244.563	6·8
Минська	270·1	2,077.400	7·7
Волинська	435·0	3,984.101	9·1
Люблинська	170·3	1,662.648	9.8
Сїдлецька	130·8	1,119.858	8·6
Разом .	1189·1	10,088.570	8·5

Гречка

Ґубернії	Засїяний простір тисяч. гект.	Сер. збір за 31 гект. р. 1907—11 зібрано метр. сотн.	
Городненська	32·7	139.023	4·3
Минська	78·3	339.775	4·3
Волинська	131·2	867.478	6·6
Люблинська	34·0	258.234	7·3
Сїдлецька	14·1	91.217	6·5
Разом .	290·3	1,695.727	5·9

Просо

Ґубернії	Засїяний простір тисяч. гект.	Сер. збір за 31 гект. р. 1907—11 зібрано метр. сотн.	
Городненська	2·2	13.907	6·3
Минська	14·0	98.187	7·0
Волинська	39·7	432.550	10·9
Люблинська	10·2	126.362	12·4
Сїдлецька	5·7	60.024	10·5
Разом .	71·8	731.028	10·2

Горох і сочевиця

Ґубернії	Засїяний простір тисяч гект.	Сер. збір за 31 гект. р. 1907—11 зібрано метр. сотн.	
Городненська	18.3	125.270	6·9
Минська	19·4	139.166	7·2
Волинська	47·7	2,429.396	9·4
Люблинська	15·8	143.077	9·1
Сїдлецька	14·9	131.728	8·9
Разом .	116·1	988.636	8·5

Бульба

Ґубернії	Засїяний простір тисяч гект.	Сер. збір за 31 гект. р. 1907—11 зібрано метр. сотн.	
Городненська	117.1	7,345.710	62·7
Минська	196·4	13,758.125	70·1
Волинська	150·7	11,588.306	76·9
Люблинська	111·4	13,339.284	119·7
Сїдлецька	107·8	10,023.746	93.0
Разом .	683·4	56,055.171	82·1

Лен

Ґубернії	Засїян. простір т. гект.	Середн. збір за р. 1907—11 м. с. сїмя	зібр. м. с. волокна	З 1 гект. сїмя	волок.
Городн.	11·0	59·335	56.170	5·4	5·1
Минсь.	24·6	130.872	153.586	5·3	6·2
Волин.	10·6	61.615	65.288	6·0	6·2
Любл.	4·6	30.914	31.240	6·7	6·8
Сїдлец.	5·2	32.374	29.143	6·2	5·6
Разом	56·0	31.511	0335.427	5·6	6·0

Коноплї

Ґубернії	Засїян. простір т. гект.	Середн. збір за р. 1907—11 м. с. сїмя	зібр. м. с. волокна	З 1 гект. сїмя	вол.
Городн.	1·3	5.756	5.822	4·4	4·5
Минсь.	6·0	30.324	39.721	5·1	6·6
Волин.	11.3	66.600	85.280	6 0	7·6
Любл.	3·8	28.487	31.242	7·5	8·2
Сїдлец.	0·9	4.477	5.281	5·0	5·6
Разом	23·3	135.644	167.346	5·8	7·2

Цукрові буряки

Ґубернії	Засїяний простір тисяч гект.	Сер. збір за 31 гект. р. 1907—11 зібрано метр. сотн.	
Городненська	—	—	—
Минська	—	—	—
Волинська	33·4	4,491.304	134·5
Люблинська	16·6	3,233.358	194·8
Сїдлецька	—	—	—
Разом .	50·0	7,724.662	154·5

Тютюн

Ґубернії	Засїяний простір тисяч. гект.	Сер. збір за 31 гект. р. 1907—11 зібрано метр. сотн.	
Городненська	4·4	87·0	20·0
Минська	—	—	—
Волинська	320·0	3941·6	12·3
Люблинська	—	—	—
Сїдлецька	—	—	—
Разом .	324·4	4028.6	12·4

Отсї таблички дають наглядний образ головних родів рільничої продукції північно-західної України. Як вже кілька разів попереду, так і тепер ізза недостачі даних про поодинокі повіти й частини ґуберній ми мусїли брати дані для цїлих ґуберній, хоч вони не в цїлости належать до української области. Так само недостача окремих даних для Холмщини спонукала нас послугувати ся числами для люблинської і сїдлецької ґуберній, з котрих Холмщину видїлено. Таке мимовільне розширенне території дослїдів зовсїм не зіпсує образу, який ми задумали дати, бо-ж і головну ролю гратимуть не абсолютні, лишень відносні числа. Недостача статистичних звідомлень про збір льну, конопель, цукрових буряків і тютюну за останнї роки спонукала нас при обрахованню пятилїтньої пересїчи збору взяти за підставу роки 1907—11, хоч для инших збіж є дати також і з років 1912—14.

Дані про пересїчний збір з одного гектару поля показують нам, що всї управлювані ростини, з виїмкою одного гороху, найбагатший плід приносять в люблинській ґубернії, отже в південній Холмщинї. Се потверджує то, що ми вище сказали про родючість землї. Крім того тут, на західнім пограничу України, замітна більша інтенсивність господарства, котра спричинює, що й в північній Холмщинї (сїдлецької ґуб.), не зважаючи на переважно лихий ґрунт, рільництво дає зовсїм вдоволяючі вислїди та що вона під оглядом врожаю головних артикулів рільництва: пшениці, жита, ячменю і бульби, слїдкує зараз за люблинською ґубернїєю. На третїм, що до деяких продуктів навіть на другім місцї, приходить ся покласти Волинь, де чорноземний південь накладає недостачі пісної північної части. Найслабші успіхи дає рільництво на Підляшу й Полїсю, причім при поодиноких родах управлюваних ростин замітні деякі ріжниці. Управа пшениці, жита та гречки, себто головних засобів людської поживи, дає найгірші вислїди в минській, управа инших рільничих ростин в городненській ґубернії.

Зрештою щодо врожайности північно-західна Україна займає в російській державі чільне місце. Для порівнання наводимо дані з того самого пятилїття про пересїчний врожай в трьох найплодовитших ґуберніях чорноземної полоси.

Пересїчний врожай з 1 гектара рілї метр. сотн.

Ґубернії	пшениці	жита	ячменю	вівса	гречки	проса	гороху	бульби
Подільська	9·0	9·7	11·0	11·2	8·2	10·2	10·3	74·8
Орловська	10·9	7·8	6·1	7·7	3·8	7·8	6·1	66·7
Рязанська	10·5	8·7	9·1	8·6	3·8	7·8	7·3	67·5

(Далї буде). *Мирон Кордуба.*

Вісти.

Всеросійський зїзд народніх соціялїстів про національну справу. В „Биржевыхъ Вѣдомостяхъ“ з 4 липня н. ст. находимо згадку про засїданнє зїзду народніх соціялїстів, присвячене обговоренню справи державного ладу Росії й національній справі. Референт Марґолїн висловив ся за установленнєм в Росії демократичної федеративної

республики при широкій децентралїзації управи в інтересах усіх національностей, що заселюють Росію. Референт уважав конче потрібним заведеннє краєвої і національно-краєвої автономії з забезпеченнєм прав національних меншостей. Голова зїзду В. Мякотін запропонував утворити окремий орґан, який забезпечував би інтереси окремих областей і народів. Сей орґан запропоновано назвати „верховним федеративним судом“. Зїзд поручив президії виробити резолюцію, що випливала-б із тез реферату Марґоліна, згідно з поправкою Мякотіна. В національній справі реферати предложили нар. соц. Салїковський і трудовик Шаскольський. Салїковський у своїм рефератї зазначив, що права національних меншостей в областях зі змішаним населеннєм конче потрібно закріпити в основнім законї. Цїлий ряд бесїдників з Мякотіним на чолї заявляли, що не можна допустити до положення, яке витворюєть ся у звязку з відокремленнєм Фінляндії. Коли сей принцип візьме гору, Фінляндія передовсїм зажадає забрати російські війська й очевидно настоюватиме на тім, щоб їй дано міжнародні ґарантії недоторканости. Такі самі домагання можуть предложити й инші територіяльні одиниці, що входять у склад Росії. Але як при таких умовинах оборонити державу від удару зовні? Домагають ся свого всї національности, зовсїм не інтересуючи ся тим, що Росія позбавляєть ся через то всякої ґарантії для свого дальшого державного істнування. Катеґорично полемізуючи з сепаратистичними змаганнями, Мякотін зазначив, що границею національних жадань може бути федерація. Такого погляду, як Мякотін, були майже всї члени зїзду.

Зїзд російських соціялїстів-революціонерів про національну справу. „Кіевская Мысль“ з 19 червня н. ст. доносить з Москви, що на зїздї соц.-революціонерів прийнято резолюцію в національній справі. Відкидаючи войовничий імперіялїзм так само, як космополїтизм, зїзд признав, що одиноким способом розвязки національної справи є право нації на самоозначеннє. Зїзд висловив ся за федеративною республикою і признав право окремих націй на твореннє областей з територіяльно-національною автономією в розмірі етноґрафічних границь і реального розселення. Зїзд обстоював рівноправність мови та принцип пропорціональної участи у спільнім буджетї на потреби національно-автономних громад національних меншостей.

Козацька програма. „Кіевская Мысль“ подає за „Извѣстіями Петроградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ“ цїкаву програму козацької партії, вироблену козацькою фракцією при раді виборних одної армії. В сій програмі між иншим говорить ся, що всїма справами кождого козацького війська повноправно управляє військова рада, вибрана козацьким населеннєм. До військової ради належить видаваннє місцевих законів, завідуваннє державними та промисловими підприємствами, управа кооперативами, установленнє монополю, мит, залїзничах і инших концесій. Військові козацькі части за дозволом військової ради можна ужити для здавлення внутрішніх народніх розрухів у Росії. Автори програми говорять про утвореннє вільного козацтва поруч зі свобідною Фінляндією та свобідною Україною, яка народжуєть ся.

Про положеннє на Україні принесла велику передовицю „Nowa Reforma“ в ч. 332 з 20 липня. Зазначено тут, що події на Україні „свідчать про велику силу українського руху, а також і про значну політичну інтелїґенцію сил, що ним проводять“. Щодо тимчасового правительства — воно, „правда, не сповняє головного домагання Української Ради та не проголошує автономії України, відкладаючи се до Установчих Зборів у надії, що вони нїколи не згодять ся на таку автономію, але тим не менше посередно воно признає вже адміністраційну окремішність українських територій, пристаючи на утвореннє Ґенерального Комісаріяту для України“. Подавши відому нам з попереднього числа телеґраму стокгольмського кореспондента берлїнської „Vossische Zeitung“ про „Воскресеннє України“, пише „Nowa Reforma“: „Ступінь скорости й інтенсивність українського руху дивують певно самих Українців. Сей наглий вибух такої сильної національної самосвідомости й такої збірної енерґії се також без сумнїву зовсїм небувалий феномен. Не пересуджуючи дальшого розвитку подій, треба признати, що стало ся вже багато річей, яких не можна нї відкликати нї відвернути. Деякі інформатори приписують швидкість пробудження сеї національної самосвідомости фактови енерґічної спільної праці галицьких Українців, котрих царське правительство на своє нещастє повивозило з Галичини й поселило у Київі. Тут поодержували вони ріжні посади по банках, земствах і т. д. і через близько два роки мали широку можливість провадити інтенсивну пропаґанду, котра дала такі нечувані наслїдки“ (По що така пересада? Ред.). Зазначивши далї зукраїнщеннє адміністрації в зайнятій Галичинї й Буковинї й лїберальне та справедливе становище Української Центральної Ради до инших народностей на Україні, кінчить часопись: „Як розвинеть ся все, тяжко передбачити. В кождім разї певне те, що українська справа в Росії виросла нагло на принципіяльну й засадничу, сяка чи така розвязка котрої рішатиме про долю цїлої величезної російської держави. Бо мусить на ту долю рішаючо вплинути остаточне уложеннє відношення України до решти російської держави, України, що замикає доступ до одинокого теплого моря, що посїдає 70% продукції камінного вугля цїлої Росії, що продукує половину цїлого її збіжевого засобу. Росія може стратити кожду иншу свою територію. Може обійти ся від біди нетільки без Польщі, Фінляндії, надбалтійських провінцій, але навіть без Закавказького краю й самого Кавказу, також східного Сибіру. Все ще лишить ся тоді Росія велика та здатна до державного життя. Одначе утрата України се для Росії поворот до великого московського князївства, то нагле скоченнє на рівень другорядної середконтинентальної держави. Тому й не можна дурити себе щодо того, що великоруський державний змисл нїколи не погодить ся з утратою України, але старатиметь ся забезпечити її приналежність залежно від обставин — або силою або уступками. Сьогодні переважають уступки“.

Зїзд українських Поляків. Як доносить „Р. В.“ з 3/VIII н. ст. з Київа під датою 2/VII, відкрив ся там польський зїзд. Прибуло 434 делеґатів польських орґанїзацій на Україні. Голова польської окружної Ради Бартошевич, відкриваючи зїзд, вказав на те, що „край повинен бути нашою вітчиною, а ми його вірними синами“. Головою зїзду вибрано представника консервативних елементів, землевласника графа Здислава Ґрохольського.

Дейч уважає домаганнє автономії України передчасним! Відомий російський с. д. Дейч, з роду Українець, як доносить „Кіевская Мысль“ з 19 червня н. ст., на концертї-вічу у Купецькім садї у Київі виступив з промовою, в якій між иншим сказав, що Київ його рідний город, де він учив ся, служив і сидїв у тюрмі. Тепер в рідним городї він яко свобідний горожанин переживає хвилююче почуваннє щастя і сих мінут не переміняє нї за які багацтва світа. Але його радість затемнює сумне явище (?), ненормальні (?!) форми українського руху. Сам Киянин і Українець, він стоїть за національним самоозначеннєм, за автономією України, але проба розвязати справу зараз вносить незгоду в загальну справу революції, треба конче зачекати до Установчих Зборів.—Се пісня, спільна всїм Росіянам, а спеціяльно зросійщеним Українцям, але вони її скоро перестануть співати. Непереможний народнїй рух заглушить голос народніх відступників.

Українські відступники проти домагань Української Центральної Ради. Російські часописи доносять, що у противагу делеґації Української Центральної Ради, яка їздила до Петрограду, виїхала туди контрукраїнська делеґація „югоросів“ і російського Торговельно-промислового Товариства.

Справа оподаткування на українські цїли. „Русская Воля“ подає таку телеґраму: Рада пояснила, що оподаткованнє не є державним податком, а національним, який має спеціяльне значінне: добути автономію України й землю для свого народу. Великість податку 10 коп. від десятини на пів року. Податок збирають волосні комітети й відсилають до Центральної Ради.

Без санкції Української Ради не можна зносити ся з центральним правительством. На відкритім у Київі окружнім сїльсько-господарськім зїздї, як доносить „Русская Воля“

з 5 липня н. ст., зайшов такий інцидент: „Поставлено внесеннє вислати привітну телеґраму з приводу наступу російської армії міністрови війни Керенському, верховного головнокомандуючому Брусилову й командуючим арміями. Сю пропозицію стрінено бурею сплесків. Українець Федоренко заявив, що без санкції Центральної Української Ради не можна зносити сяз центральним правительством і привітну телеґраму треба переслати через Раду. Підняв ся шум, крики, протести. Вислати телеґрами безпосередно А. Керенському, Брусилову й ин. ухвалено більшістю 110 голосів проти 67. Федоренко й меншість, що прилучила ся до нього, заявили, що вони обурені такою постановою зїзду й покидають залю засїдання. Інцидент вилив ся в таких формах, що прийшло ся вибрати нового голову. Останньому удало ся дещо успокоїти збори й помирити сторони компромісовою ухвалою: телеґраму уложить на зїзді окрема комісія і відішле її через Раду. На се всї згодили ся і зїзд приступив до дальшої праці.

Українець головою полтавських ґубернських земських зборів. Як доносить „Русская Воля з 5 липня н. ст. з Полтави під датою 3 липня, відкрило ся там надзвичайне ґубернське зібраннє при відновленім на демократичних основах складї. Головою вибрано предсїдателя полтавської повітової земської управи Стїньку (Українця), що користуєть ся великим авторитетом серед селян.

Українцї у виконавчім комітетї всеросійської Ради роб. і салд. депутатів. Як доносять „Бирж. Вѣд.“ з 3 липня н. ст., перед закриттєм засїдань всеросійського зїзду рад робітничих і салдатських депутатів оголошено спис осіб, вибраних до центрального виконавчого комітету від фракцій. Спис одноголосно потвердив зїзд. Прийнято пропозицію Українців дати їм додатково 3 місця в центральнім комітетї.

З Української Ради в Одесї. „У. Р.“ з 21/VI доносиить з Одеси під датою 19/VI, що Український Виконавчий Комітет ухвалив резолюцію, в котрій докоряє російському правительству в центрі й на місцях за затриманнє розвитку демократичних змагань українського народу, наслїдком чого є недовірє українських мас до російського правительства. Українські части армії не рішають ся позіставити Рідний Край в руках правительства й тому ухиляють ся від участи в маршевих ротах. Рада вимагає негайного признання правительством автономії України. — Українські й молдаванські військові части обєднали ся на ґрунтї змагання до автономії.

Не російська держава, а московське царство й Україна. Як доносять „Бирж. Вѣд.“ з 27 червня н. ст., 26 червня відбуло ся засїданнє земельної комісії всеросійського козацького зїзду. Козаки-Українцї настоювали, щоб в історичній частинї резолюції в земельній справі до слів: „російська держава, московське царство“ додано слово „й Україна“. Делеґат Макаренко спинив ся на історичнім умотивованню ролї козацтва на Українї, щоб комісія признала законність домагань делеґатів козаків Українців про включеннє до резолюції в земельній справі слів „й Україна“. Проти поправки, запропонованої Українцями, голосували всї члени земельної комісії крім Українців.

Нові українські катедри на харківськім університетї. Як доносять „Б. В.“ з 1/VII н. ст., міністер народньої просвіти А. Мануїлов затвердив ухвалу історично-фільольоґічного факультету харківського університету відкрити нові катедри: а) української фільольоґії й б) української історії. Удержанне нововідкритих катедр переходить на рахунок міністерства народньої просвіти.

Комітет українського національного театру у Київі видав відозву до населення з закликом складати жертви на заснованнє національного театру у Київі й будову власного дому. Комітет має на ціли закладати театри також на провінції (Р. Г.).

„Наша Спілка“ — українська часопись в Ромнах на Полтавщинї, видає кредитовий союз.

Жертви на „Фонд українських журналїстів ім. Ярослава Весоловського“ складаєть ся тільки в „Днїстрї“ чис. книжки 10500.

Сею щадничою книжечкою поки-що розпоряджає в імени виділу тов. „Просвіти“ в Ґмінді др. Іван Ципановський і др. Лев Ганкевич. Як уконституєть ся „Товариство українських журналїстів“, що його орґанізують Василь Стефаник, Лев Бачинський, Андрій Жук і ин., йому передадуть сей фонд яко „Фонд українських журн. ім. Яр. Весоловського“.

Бібліоґрафія.

Виданнє Союза визволення України.

Др. М. Лозинський. Іван Франко (з портретом). Відень, 1917. Стор. 54. Ціна 1 кор.

Зміст: Життє і дїяльність Івана Франка. Значінне Івана Франка. Доля Івана Франка.

Автор книжечки добре відомий зі свого легкого, а притім живого способу писання. Найде тут читач систематичний і дуже прозорий виклад життя і незвичайно ріжнородної дїяльности Івана Франка, приступний для найширших кругів читаючої публики. Окремі роздїли малюють велике значінне Івана Франка й сумну його життєву долю. Українському громадянству взагалї, а зокрема при масовім уладжуванню обходів у честь незвичайно заслуженого українського громадянина, письменника та вченого (15 серпня 1856—28 мая 1916 р.) віддасть нова праця д-ра М. Лозинського велику прислугу.

В адмінїстрації „Вістника Союза визволення України“ можна набути отсї книжки:

	К. с.
1. В. Будзиновський. Гадяцькі постуляти і гетьман Виговський	—·60
2. В. Будзиновський. Козаки у Ст. Руданського	—·30
3. В. Будзиновський. Козацькі часи в народній пісні	3·—
4. Ґ. Гауптман. Ткачі, драма з сорокових років	1·20
5. Г. Гейне. Книга пісень	1·60
6. М. Гоголь. Вечерниці на хуторі під Диканькою	—·50
7. Гомерова Одиссея. Перша часть	2·40
8. Гомерова Одиссея. Друга часть	2·—
9. В. Гете. Іфіґенїя в Таврії	—·60
10. Ґете—Франко. Гелєна і Фавст	1·20
11. Доманицький. Як хазяюють селяне в чужих краях	—·80
12. М. Драгоманов. Нові українські пісні про гром. справи	3·80
13. М. Драгоманов. Письма К. Кавелина й Ів. Турґенева	3·—
14. Тр. Зїньківський. Писання. Книга перша	2·—
15. Тр. Зїньківський. Писання. Книга друга	2·—
16. Ю. Кенан. Сибір	2·40
17. О. Кониський. Грішники. Роман—Хронїка	1·—
18. П. Кулїш. Крашанка Русинам і Полякам	—·40
19. П. Кулїш. Маруся Богуславка. Поема	—·70
20. П. Кулїш. Хуторна поезія	1·—
21. В. Левенко. Per pedes apostolorum	—·60
22. Ів. Левіцький. Поміж ворогами	1·—
23. Молїєр. Тартюф. Комедія в 5 дїях	—·60
24. Ш. Сеньобос. Сучасна Анґлїя	1·20
25. О. Солтис. Буквар для самоуків	—·30
26. О. Терлецький. Галицько-руське письменство 1848—1865 рр.	1·50
27. Ів. Франко. В плєн-ері. Вірші і проза	—·60
28. В. Чайченко. Байки	—·60
29. В. Чайченко. Книга казок віршом	1·20
30. В. Чайченко. Оповідання	1·60
31. В. Чайченко. На розпуттї	1·60
32. В. Чайченко. Під хмарним небом, вірші	2·—
33. М. Школиченко. Між народ. Повість	—·40
34. М. Школиченко. На селї	1·20
35. В. Щурат. До історії ост. побуту П. Кулїша у Львові	—·40

Зміст: Критична хвиля. — Проф. М. Чубинський. Український універсал і його критика. — Земства, громадянські орґанізації й військо заявляють ся за Центральною Українською Радою та за знаціоналізуваннєм життя на Українї. — Російське тимчасове правительство, революційні й полїтичні орґанізації про українську справу. — А. Бринський. Віча на передодні другого всеукраїнського військового зїзду. — Другий всеукраїнський військовий зїзд у Київі. — Накази делеґатам на всеукр. військовий зїзд. — Мирон Кордуба. Північно-західна Україна. 5. Рільництво й годівля домашніх звірят —Вісти.—Бібліоґрафія.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарнї Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублїв, піврічна 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

IV рік. Ч. 32. Відень, 5-го серпня 1917. Ч. 162

Твореннє українських орґанів законодавства і власти.

Дня 13 липня н. ст. між Центральною Українською Радою і відпоручниками тимчасового російського правительства прийшло у Київі до порозуміння. Про се порозуміннє оголосило тимчасове правительство офіціяльний комунїкат, а Центральна Українська Рада з свого боку видала універсал до населення України. Автентичних текстів обох документів поки-що не маємо. Але зі змісту комунїкату тимчасового правительства, поданого за нїмецькими часописями в ч. 160 „Вістника“, й зі змісту нового універсалу Центральної Української Ради, який подаємо в сім числї „Вістника“ в останнїх вістях так само за нїмецькими часописями, можемо в загальних рисах установити характер порозуміння і його значінне для нас.

Уже сам факт, що тимчасове правительство вступило в переговори з Центральною Українською Радою по тім, як вона проголошеннєм автономії України зробила революційний „нельояльний“ супроти правительства крок, — признав за Радою значінне авторитетного національно-полїтичного представництва українського народу й поставив Раду в положенне рівнорядної з тимчасовим правительством сторони. Проголошеннєм обома сторонами окремо змісту умови—тимчасовим правительством для Росії, а Центральною Українською Радою для населення України — заманїфестовано сю рівнорядність сторін назовнї. Стверджено перед полїтичним світом в серединї держави й за границею, що істнує власновільний орґан національного представництва українського народу.

Досї Центральна Українська Рада мала приватний характер суто національної орґанїзації. Зложила ся вона на початку революції з представників київських полїтичних гуртів і льокальних громадянських орґанїзацій. На національнім зїздї в квітнї зістала Рада доповнена репрезентантами провінціяльних орґанїзацій. Потім увійшли до Ради виконуючі орґани селянського й військового зїздів у повнім складї. Але не були в Радї заступлені инші національности, що живуть на Українї. З сеї причини відмовлялось Радї з російського боку характеру цїлоукраїнського територіяльного представницького орґану. З сеї причини протиставляло ся Радї инші орґанїзації з російською маркою, як ради роб. і салд. депутатів і ин. Се утруднювало дїяльність Ради, обмежуючи її вплив до зорґанїзованого під національним прапором українського населення краю.

Тепер справа представляєть ся инакше. По київським порозумінню Центральна Українська Рада стає публичним орґаном представництва інтересів усього населення цїлого краю. Для сього Рада доповняєть ся представниками демократичних орґанїзацій инших національностей, що заселюють Україну. Щодо компетенції Ради — то має вона зайняти ся опрацюваннєм проєктів уладнання національних, полїтичних, аґрарних і ин. відносин на Українї, себто законодатним приготуваннєм нового автономного ладу на Українї. Обставина, що вироблені Радою проєкти національної й полїтичної орґанїзації України та розвязання земельної справи мають бути предложені загально-російським Установчим Зборам, не відбирає Радї характеру, коли не законодатної, то законоініціятивної публичної інституції.

Мабуть доповненне Ради представниками инших національностей вже переведено, коли Рада рішила, як доносять заграничні часописи, узнати себе Соймом України, а як доносять російські часописи, скликати українські Установчі Збори. На ґрунтї територіяльного зїзду, під яким саме розуміють ся Установчі Збори, наладжувало ся і певно довершило ся порозуміннє між Радою і російськими й иншими демократичними й національними орґанїзаціями.

Утворений Радою Ґенеральний Секретаріят яко її виконуючий орґан признано умовою найвищим орґаном адміністраційної власти для українських областей. Подібно, як і в Радї, в Ґенеральнім Секретаріятї так само мають бути заступлені національні меншости. Членів Секретаріяту іменує петроградське правительство в порозумінню з Центральною Українською Радою. На практиці се мабуть буде так, що по доповненню теперішнього Секретаріяту новими людьми та поновнім подїлї збільшених числом секретарських портфелїв Рада предложить склад Секретаріяту до затвердження тимчасовому російському правительству.

Ґенеральному Секретаріятови поручить петроградське правительство перевести в житте все, що відносить ся до нової управи України. Ми се мусимо розуміти так, що Секретаріят має практично здїйснювати автономний лад на Українї. Для дїяльности Ґенерального Секретаріяту міродатними будуть очевидно не припоручення петроградського правительства, а постанови Центральної Української Ради.

Таким чином Україна вже має реальний завязок автономного ладу, має орґани законодавства й виконуючої власти. Остаточна форма й компетенція сих орґанів залежатиме від того, чим їх зробить живе житте, яке творить ся тепер по всїх закутках української землї.

Кооперованне з іноиаціональними й пересякненими російщиною елементами затемнить на якийсь час виразність українських національно-полїтичних змагань, але зменшить гостроту національної боротьби. Усунеть ся сим способом дуже скоро також небезпека національного розколу на Українців і малоросів, над чим уперто працюють національні відступники, типовими репрезентантами яких є ріжні Шульгини й Савенки.

Нарід України, без огляду на расове чи національне походженне і віру, мусить бути полїтично єдний. Сїй єдности кладеть ся угольний камінь обединаннєм усїх національностей в Центральній Українській Радї і Ґенеральнім Українськім Секретаріятї. Завершеннєм сеї єдности будуть Українські Установчі Збори.

Край і військо стають при Центральній Українській Раді.

Українці в головнім штабі. „Русская Воля“ з 8 липня н. ст. доносить: Українці — офіцери, урядники й салдати головного штабу на загальних зборах постановили: привітати універсал Української Центральної Ради, признавши його справжнім висловом домагань української революційної демократії. Українську Центральну Раду — говорить ся в резолюції — ми признаємо за своє тимчасове правительство автономної України й заявляємо, що всіма силами будемо бороти ся і боронити волі українського народу.

Українці єґерського, семенівського й ізмайлівського ґвардійських полків. „Русская Воля“ з 6 липня н. ст. доносить, що Українці запасних баталіонів ґвардії єгерського, семенівського й ізмайлівського полків, зібрані пятого липня нового стилю в маніжі єгерського полку, постановили: всіма силами підтримувати волю українського народу, висловлену в універсалї, виданім Українською Центральною Радою.

Зорґанізовані салдати й офіцери винницького ґарнізону (на Поділю), зібрані на вічу в городськім театрі, в числї звиш 2000 люда, ухвалили такі постанови: Признаємо Український Військовий Ґенеральний Комітет найвищою нашою законною властю і завсїди та всюди будемо виконувати його розпорядки. Признаємо Українську Центральну Раду найвищою установою на Українї та правомочною вести всї справи України. Всї постанови Українського Військового Зїзду у Київі дня 5, 6, 7 й 8 мая с. р. повинні бути виповнені тимчасовим урядом негайно та всї сї постанови ми обовязуємо ся піддержати активно. Всякі виступи против українського розвитку, з якої б не було сторони, будемо уважати за провокацію людей чи ґруп — прибічників старого режіму й будемо усякими способами в корінї їх здушувати. Голова Струминський. Товариш голови зборів В. Дудич. (“Р. Г.“ 30/VI).

Збори Українців-салдатів і медичного персоналу 137 полевого запасного шпиталю з дня 12 червня 1917 року ухвалили послати щире привітанне Українській Центральній Радї яко справжньому представникови всього українського народу й висловити свою певність, що Центральна Рада за допомогою свідомого селянства та робітництва й, опираючи ся на національнім війську, не піде на компроміс, а вірним шляхом рішучої боротьби за наші права й негайно приведе Україну до Українських Установчих Зборів і утворення національно-територіяльної автономії України, з якою будучим російським Установчим Зборам прийдеть ся рахувати ся яко з доконаним фактом. („Р. Г.“ 30/VI).

Збори харківської Ґубернської Ради з 11 червня вітають поповнену представниками війська й селянства Центральну Раду, цїлком подїляють її напрямок дїяльности та признають її своїм тимчасовим урядом. Голова Ради Рубас. („Р. Г.“ 6/VII).

Кремінчузьке земське зібранне (на Полтавщинї). Як доносить „Рѣчь“ з 14 липня н. ст. під датою 12 липня з Кремінчуга, надзвичайне земське зібранне, признавши універсал і Центральну Раду орґаном правительственної власти, асиґнувало до розпорядимости Ради 15.000 рублїв.

Золотоноське повітове земство (на Полтавщинї) прийняло подібну постанову, як і кремінчузьке, й так само асиґнувало до розпорядимости Ради 15.000 руб. (Г. П.).

Лубенські повітові земські збори, маючи на увазї, що тимчасовий уряд відхилив домагання Української Центральної Ради в справі автономії України, нарушивши право українського народу на національне самоозначенне, протестує проти такої постанови тимчасового уряду й заявляє, що признає Центральну Раду за найвищу українську громадську установу, за єдину виразницю волї й потреб цїлого українського народу та вважає своїм обовязком підтримувати Центральну Українську Раду в усїх її заходах. Голова зборів Климів. („Р. Г.“ 30/VI).

Полтавська Повітова Шкільна Рада на своїх зборах 4 червня одноголосно ухвалила вітати Українську Центральну Раду яко єдиний правомочний орґан українського народу й підтримати всї заходи Ради до здобуття прав українському народови. Голова зборів Я. Стенька. („Р. Г.“ 30/VI).

Другий український селянський ґубернський зїзд на Чернигівщинї щиро вітає Українську Центральну Раду яко єдину виразницю волї українського народу й разом з тим прилучає свій голос щодо домагань, висловлених Українською Центральною Радою перед тимчасовим урядом. Президія зїзду. („Р. Г.“ 6/VII).

Остерський повітовий український зїзд на Чернигівщинї, як доносить „Рѣчь“ з 12 липня н. ст., ухвалив отсї резолюції: 1. Автономія України у федеративно-республиканській Росії. 2. Признанне Центральної Ради тимчасовим правительством у межах України та прилученне до універсалу, а 3. в земельній справі прийняте ухвали всеукраїнського селянського зїзду. Місцевому комісарови Повисоцькому висловлено недовірє.

Катеринославська й гусаківська волости. Ми, Українці, громадяне й козаки катеринославської і гусаківської волостей звенигородського повіту (на Київщинї), зібравши ся 15 червня на вічє, з великою радістю вислухали й прийняли універсал; щиро дякуємо Центральній Радї за її заходи й кажемо, що ми будемо всїма силами підтримувати її яко наш тимчасовий уряд. З доручення громадян комісар катеринославської волости Полїщук. („Р. Г.“ 6/VII).

Члени всїх орґанізацій м. Яготина на Полтавщинї 14 червня на загальнім черговім зібранню, обміркувавши універсал Української Центральної Ради до українського народу, ухвалили прилучити ся до Української Центральної Ради й виявити їй свою повну покірність і своє повне довірє, підтримуючи її до того часу, поки вона буде захищати інтересів люду України в демократичнім напрямку. („Р. Г.“ 6/VII).

З Амура (східний Сибір). Член амурської Української Громади Василь Олександрович Яровий делеґує ся в Центральну Українську Раду та в инші українські громади привітати від усїх Українців-Амурців рідну Україну й заявити її представникам про те, що амурські Українці всїма силами та всїлякими засобами будуть обстоювати саму найширшу автономію України й висловлюють ся рішуче за те, що оголошенне автономії України повинно відбути ся „явочним порядком“, не чекаючи рішення Установчих Зборів, які повинні тільки вважати автономію України доконаною незмінною подїєю. За голову Ситницький. За радного писаря (підпис) в. р. („Р. Г.“ 30/VI).

Учні учительської семинарії в Кадіївці одеської округи, зібравши ся на окружний зїзд, одноголосно постановили послати гаряче привітанне Радї, — єдиному українському орґанови власти. Звертаємось з гарячим проханнєм пильнувати виконання наших постанов. („Р. Г.“ 30/VI).

В бердичівськім повітї селяне оподатковують землї на українські цїли. Як доносить „Русское Слово“ з 4 липня під датою 4 липня з Київа, в деяких волостях бердичівського повіту селяне, виповняючи наказ універсалу про самооподаткуванне земель, наложили податок по 10 коп. від десятини нетільки на свої, але й на поміщицькі землї.

На кінець варто познайомити ся з становищем до української справи творця переяславської „республики“ п. **Хрустальова-Носаря**. Як доносить „Русская Воля“ з 7 липня н. ст. з Полтави під датою 5 липня н. ст., на надзвичайних ґубернських зборах гласний Хрустальов-Носарь виголосив промову щодо універсалу Української Ради. Признаючи природним змаганнє Українців орґанізувати свої полки в цїлях забезпечення автономії України, Носарь зазначив, що відносини між Поляками й Українцями сильно загострюють ся. Носарь уважав погубною подвійну власть, як що Рада буде окремим правительством, та закликував Україну не відокремлювати ся від російської держави. Та сама часопись доносить, що в Полтаві в готелї, де спинив ся Носарь, власти арештували його. Сей арешт стоїть у звязку з дїяльністю Носаря в Переяславі. Йому закидають узурпацію власти й инші провини в публичній службі. Селянство Переяславщини обстає за Носарем. Проти Носаря виступають міські орґанїзації.

Проти Центральної Української Ради та творення українського війська.

Не бракує також відгуків неґативного значіння. Під впливом російської аґітації деякі військові части ставлять ся ворожо до формування українських військових частей і до Центральної Ради та Ґенерального Військового Комітету, що провадять сю акцію. Так само деякі части військ поставили ся неґативно до універсалу Ради, хибно добачуючи в сім актї, як і в змаганнях до утворення національної армії, розєднуванне революційних сил і дезорґанїзацію армії. Серед опозиції до Центральної Ради знаходимо крім військових частей передовсїм міські громадянські орґанїзації у Київі, зложені переважно з Росіян. Про їх становище до української справи писалось у нас багато. Але останнїми часами приходить тут до порозуміння. З провінціяльних громадських орґанїзацій маємо дуже мало ворожих виступів, з якими треба було-б серіозно рахувати ся. Супротив однодушного признання Ради та її універсалу всїма земствами київської (див. в попер. числї „Вістника“) й багатьома земствами полтавської ґуб., ріжними зїздами, українськими військовими частями й ин. всї перелїчені низше противні голоси не мають великого значіння. Але, щоб не бути одностороннїми в інформуванню читачів, подаємо й сї ворожі голоси.

„Утро Россіи“ з дня 23/VI доносить з **оперуючої армії**, що на засїданню відпоручників частей неназваної дивізії, призначеної для українїзації, рішено спротивитись реорґанїзації дивізії, бо се внесло-б дезорґанїзацію в її ряди.

В **Симферополї**, як доносить Р. С. з дня 23 червня, шоста рота N полку, зложена з Українців, мала не послухати заклику Ради в справі українїзації війська та звернула ся до земляків з закликом поспішити на фронт, а розвязанне справи автономії відрочити на пізнїйше.

Як доносять „Бирж. Вѣд.“ з 5 липня н. ст., газета „Кіевлянинъ“ подає резолюцію, ухвалену 28 червня салдатами Українцями на великім вічу в **Луцьку**, в котрім між иншим говорить ся: „Висловлюючи повне довірє тимчасовому правительству й радї робітничих і салд. депутатів, протестуємо проти поступків Центральної Ради, що самозванчо (?) взяла ся говорити й дїлати від імени цїлої України. Ми, військові Українцї, довіряємо правительству, що воно доведе нас до Установчих Зборів, які ухвалять форми правлїння великої неподїльної російської республики. Знаючи з прикладів історії, до чого веде розділ на дрібні національности, а до сього веде нас Центральна Рада, — ми заявляємо, що не бажаємо відокремити ся від великої російської республики, й закликуємо український народ висловити довірє російській революційній демократії і не йти на заклик Центральної Ради, яку зложила самозванчо купка буржуїв, кадетів і нїмецьких прихильників, котрі бажають захопити власть, щоб наложити нам на шию ярмо“. З останнього уступу резолюції видно, що походить вона від якогось соціялїстичного блазня, який опанував несвідомих річи салдатів і накинув їм резолюцію з недовірєм до „буржуїв“.

Як подає „Р. С.“ з 4 липня н. ст. під датою попереднього дня з Київа, **гайсинська рада робітничих і салдат. депутатів**, обговоривши положенне, витворене опублїкованнєм універсалу, прийняла резолюцію, в якій осуджує виданий Центральною Радою універсал як акт, що веде до установи на Україні подвійної власти, що сїє незгоду між народностями Росії, що розколює революційні сили та зменшує високий авторитет недалеких Установчих Зборів, як акт недовіря до демократії усїх народів, що заселюють Росію, і вкінцї як контрреволюційний акт. Одначе з огляду на те, що конче потрібно в імя рятунку рідного краю найти спільну мову з Українцями, що приєднують ся до універсалу, рада постановила вести далї роботу над укріпленнєм добутих кровю народу свобід в контактї з місцевими українськими орґанїзаціями настільки, наскільки їх дїяльність не йтиме в розріз з інтересами революції і в розріз з приказами тимчасового правительства, одинокої законної власти у краю.

„Рѣчь“ з дня 14 липня н. ст. доносить, що зїзд 300 депутатів селян, робітників і салдатів у містї **Глухові** чернигівської ґубернії постановив висловити довірє тимчасовому правительству. Зїзд відмовив ся признати до часу Установчих Зборів Центральну Раду правительством України.

З **Екатеринобурґа** доносить „Русское Слово“ з 1 липня н. ст., що формуванне національних українських рот у військовім ґарнізонї проводить ся проти (?) бажання салдатів і робітників Українців. Місцеві Українцї думають, що „роздїлювати ся з Великоросами не треба, бо на Україні землї мало й для всїх не стане“.

„Рѣчь“ з 14 липня н. ст. подає за „Русскими Вѣд.“ вістку з **Одеси**, що 5000 Українців артилерійського парку опублїкували протест против універсалу Ради з причини, що він розколов сили революції.

Донська Військова Рада. Як доносить „Русское Слово“ з 29 червня н. ст. з Новочеркаську під датою 27 червня, Донська Військова Рада зателеґрафувала Центральній Радї: „Ми козаки — за неподїльною Росією в імя рятунку рідного краю, що стоїть на краю загибелї, і завзиваємо і вас до того самого для обєднання російських армій! Вперед на ворога!“ (Донське військо, як відомо, складаєть ся головно з Великоросів. Ред.).

Загально-російський козацький зїзд. „Русское Слово“ з 3 липня н. ст. доносить, що в справі відношення до відокремлення України й універсалу Української Ради оголошено таку резолюцію: „Всеросійський козацький зїзд ухвалив уже резолюцію про неподїльність демократичної республики як одинокий правильний спосіб правлїння в російській державі й думає, що відокремленнє України нарушує цїлість держави та в теперішнїм тяжкім часї ще більше побільшує тягар державної будови. Тому зїзд заявляє, що він рішуче підтримає тимчасове правительство в його розпорядках, що торкають ся універсалу, виданого Українською Радою“. Проти сеї резолюції виступили представники кубанських козаків.

Та сама „Рѣчь“ за „Русскимъ Словомъ“ доносить, що **земське зібраннє в містї Немирові** подільської ґубернії відкинуло універсал Української Ради й що місцеві селяне (?) ворожо відносять ся до українїзації школи (?!).

В Харкові комісія зїзду селянських депутатів признала універсал небезпечним і не на часї. На засїданню Ради селянські делеґати протестували проти задуманого оподаткування. („Рѣчь“ 14/VII).

Як доносить „Русская Воля“ з 5 липня н. ст. під датою 3 липня з Полтави, **полтавський комітет партії народньої свободи** ухвалив випустити поклик до народу з протестом против Української Центральної Ради з приводу проголошеного нею універсалу про утвореннє українського правительства.

Твореннє українського війська.

„Наш фронт у Київі“. „Русское Слово“ з 6 липня н. ст. доносить з Київа під датою 5 липня, що на засіданню Ц. Української Ради вислухано позачергової заяви члена Українського Ґенерального Військового Комітету Полозова з приводу відмови українського полку ім. гетьмана Полуботка їхати на фронт. Полозов сказав, що Ґенеральний Військовий Комітет постановив для доповнення частей фронту перевезти кілька українських ешелонів з Чернигова. Сї ешелони прибули до Київа, щоб звідси піти на позиції, але тут вони відмовили ся їхати на фронт, говорячи, що треба лишати ся тут, у Київі, для оборони свободи України. — Наш фронт у Київі — говорили вони, ми повинні боронити ся.

Ешелони, які відмовили ся іти на фронт, зажадали дати їм одежу та зброю. Ґенеральний Комітет відмовив сьому домаганню і визначив їм реченець, по якім вони повинні відійти на позиції. Після сього зявила ся депутація від ешелонів і заявила Ґенеральному Комітетови, що як їм дадуть одіж і позволять відпочати, вони під іменем полку ім. гетьмана Полуботка обіцяють піти на фронт. Ґенеральний Військовий Комітет відмовив ся зміняти свою постанову і знову заявив, що дає їм волю самим поклопотати ся про свої кадри. Вислухавши такої відповіди, делеґація заявила, що по трьох днях ешелони відійдуть на фронт.

Одначе сього не виконали. Представники ешелонів ходили на залїзничий дворець, старали ся намовити ті части, які переїздили через Київ, прилучити ся до них. Для ухвалення своєї дальшої тактики ешелони уладили нараду, на котру запросили представників полку ім. Богдана Хмельницького й инших українських частей київського ґарнїзону. Тому Полозов пропонував вислати представників Центральної Ради на сю нараду, щоб намовити ешелони підчинити ся домаганням Ґенерального Комітету.

Ся справа викликала гарячі дебати. Більшість домагала ся пороблення енергічних заходів. На питанне про скількість салдатів, що входять у склад непокірних ешелонів, сказано, що їх нараховують від 4 до 5000 душ. Деякі члени Ради повідомили, що ешелони заявили, що не відійдуть з Київа, поки правительство не висловить ся за автономією України й не затвердить Центральної Ради. Виходячи з того, часть членів Ради бачила в акції ешелонів ідейні мотиви. Винниченко запротестував проти того, щоб 5000 людей брало ся розвязувати волю України по свому. Накінець Центральна Рада вибрала комісію для розвязки витвореного положення непокірними салдатами.

„Русское Слово“ з 7 липня н. ст. доносить з Київа під датою попереднього дня, що на засіданню Центральної Української Ради знов обговорювала ся справа українських ешелонів самочинного полку ім. гетьмана Полуботка, котрі, покликуючи ся на потребу оборони української свободи, відмовили ся відійти на фронт. Переконування членів Ґенерального Військового Комітету Винниченка й Петлюри про необхідність піддати ся домаганню і негайно відійти на фронт не зробили ніякого вражіння на салдатів-Українців. Винниченко подав, що українські салдати, які відмовляють ся їхати на фронт, мотивують се небажаннєм попасти в неукраїнські части, де побоюють ся стрінути неприхильне відношенне яко дезертири. Далї Винниченко потвердив, що ешелони ворожо відносять до Центральної Ради, в чім стрінули підтримку з боку деяких представників першого українського полку ім. Богдана Хмельницького. Член Ґенерального Комітету Петлюра подав історію затримки ешелонів у Київі. Вони прибули сюди місяць назад і повинні були відійти на фронт. Тут вони заявили, що хочуть лишити ся у Київі, поки не мине всеукраїнський військовий зїзд, аби „боронити членів зїзду“. Їх лишили, хоч членам зїзду нїчого не грозило. Скінчив ся зїзд. Ґен. Комітет предложив ешелонам відійти на фронт, але вони відмовили ся, домагаючи ся зорґанїзувати з них окремий полк ім. гетьмана Полуботка. Але Ґен. Комітет не уважав можливим з технїчних причин утворити такий полк. Член Ради Величко запротестував проти видачі ешелонам умундурування.

В результаті прийнято таку резолюцію: „Закликати товаришів салдатів до національної громадянської дисциплїни, яку особливо повинна заховувати узброєна українська демократія в інтересї української національної справи, предложити товаришам салдатам негайно виповнити приказ Ґен. Військ. Комітету й відійти до указаного комітетом українського запасного полку“.

Українські роти в Царицинї. „Русское Слово“ з 6 липня н. ст. доносить з Царицина під датою попереднього дня, що зі складу місцевого ґарнїзону сформовано 7 українських рот і підбирають відповідну кадру офіцерів.

В Ташкентї. Як доносять „Биржевыя Вѣдомости“ з 7 липня н. ст. з Ташкенту під датою 3 липня, попереднього дня рота Українців відмовила ся виступити на фронт у складї свого полку, зажадавши сформування української части.

В Таганрозї. „Рѣчь“ з 12 липня н. ст. доносить з Таганрогу під датою 9 липня, що звиж 500 салдатів піхотного запасного полку зажадало утворення окремих українських рот, бо в разї відсилки на фронт вони бажають поповнювати тільки українські полки.

Полк ім. М. Грушевського. „Рѣчь“ з 14 липня н. ст. доносить з Харкова під датою 2 липня: Прибув український баталїон ім. проф. Грушевського по дорозї на фронт. По манїфестації у місті на вічу баталїон постановив лишити ся у Харкові для утворення з місцевих частей першого харківського українського полку. 2 липня відбули ся по цїлім місті дуже оживлені українські віча. — Инші часописи доносять, що полк ім. М. Грушевського в числї 3500 люда приїхав до Київа та звернув ся до свого шефа з прошеннєм прийняти парад. Вистроєний перед міським музеєм полк обійшов проф. Грушевський, здоровлячи кожду сотню словами: „Здорові, козаки!“ — „Здорові були, Батьку“ — відповідали сотні.

Український Ґенеральний Комітет має в своїй розпорядимости 50.000 салдатів. Командуючий військами київської округи К. Оберучев в однім своїм приказї між инш. говорить: „Як заявив член Українського Ґенерального Військового Комітету Поплавко, в розпорядимости комітету находить ся звиж 50.000 салдатів-Українців, зовсїм готових до відсилки в армію, котрі тільки ждуть вказівки з боку Українського Військового Ґенерального Комітету, щоб кинути ся на ворога“. Оберучев апелює до Комітету, щоб він вислав салдатів-Українців до полків армії. („Рѣчь“, 14/VII).

Проти самоволї й нарушення дисциплїни. Порядок і дисциплїна серед українських вояків, як і в цїлій російській армії, дуже підупали. До українських частей попало дуже багато підозрілих людей, які провокують масу навіть на ворожі виступи проти начальних національних інституцій. З огляду на се Український Ґенеральний Військовий Комітет приневолений був, як доносить „Рѣчь“ з 14 липня н. ст., видати приказ у сїй справі такого змісту: „У Київі поширюють ся чутки, що провокатори та слуги старого царського ладу підмовляють Українців-салдатів до ріжних бешкетів. Поширюють ся чутки, що сї пройдисвіти підбурюють темних людей навіть розігнати Центральну Українську Раду й Український Ґенеральний Комітет і захопити власть у свої руки. Сї пройдисвіти сіють баламуцтво серед людей, викликують неспокій і не дають Центральній Радї й Ґенеральному Комітетови працювати на користь України“. Ґенеральний Комітет указує на зрадливу, небезпечну аґітацію, яку ведуть темні сили. Комітет закликує українських салдатів і офіцерів стояти на сторожі революції й порядку на Україні не допускаючи, щоб довго очікувана й великими жертвами добута свобода України була захмарена темними людьми, всякими пройдисвітами“.

Українські корпуси в останніх боях у Галичині. Як доносить „Русское Слово“ з 4 липня н. ст. з Київа під датою 4 липня, У. В. Ґ. Комітет заявив, що 6 і 41 корпуси, котрі брали участь у бою 1 липня н. ст., заволоділи позиціями та взяли полонених, — се українські корпуси. Їх доповнював У. В. Ґ. Комітет спеціяльними маршевими українськими ротами.

Порозумінне між Українцями й Росіянами у Київі наладжуєть ся

на ґрунті краєвого зїзду (Установчих Зборів України) та краєвого орґану власти.

Як доносить „Русское Слово“ з 4 липня н. ст., по прогульці Дніпром представників політичних і громадянських орґанізацій з представниками Українців відбуло ся обєднане засїданне ріжних орґанізацій і найшло деяку можливість прийти до порозуміння. На тім обєднанім засїданню, третім з черги, перший раз були представники Ради проф. М. Грушевський і Винниченко. Основним питаннєм наради було: скликаннє краєвого зїзду й утвореннє краєвого орґану, котрий був би орґаном тимчасового правительства й був би утворений при його участи.

Проф. Грушевський заявив, що завданнє Ради— охоронити край від розкладу, анархії і економічної експльоатації. Видання універсалу ми не передбачили й видали його під давленнєм реальних умовин життя. Тепер життє вперто видвигає питанне переміни Центральної Ради з національного орґану в територіяльний. Тому треба відкинути підозріннє і недовіре і з гаслом „зєдиненнє демократії“ підійти до орґанїзації краєвого орґану. Далї проф. Грушевський торкнув ся території України. Означуючи межі України, проф. Грушевський заявив, що бесарабська ґубернія не входить у склад України (?), північна частина Чернигівщини лишаєть ся під знаком питання, але холмська ґубернія повинна увійти в межі України. В справі відношення до тимчасового правительства проф. Грушевський говорив: На нашім першім зїздї ми висловили повне довіре тимчасовому правительству. Правительство на жаль не добре орієнтувало ся в наших домаганнях. Тепер воно побачило свою помилку й хоче своїм покликом направити її. Будемо сподївати ся, — закінчив проф. Грушевський, — що стоячи на сторожі інтересів краю і федеративної російської республики, ми утворимо той краєвий орґан, котрий всїх обєднає.

Ряд бесїдників з задоволеннєм підчеркнув заяву проф. Грушевського, що Центральна Рада се тільки національна орґанїзація. По дорозї висловлено побоюванне, щоб універсал не викликав серед несвідомої маси баламуцтва в змислї недовіря до тимчасового правительства, підриву фінансів у краю і т. ин.

Представник с. д. меншевиків Балабанов зазначив: Коли слухаєш тут промов, виходить одно, а коли від промов справа переходить в дїло, виходить друге. Грушевський і Винниченко признають за Радою тільки моральний авторитет. Але часть населення уважає Раду правительственною властю на Україні, причім протиставляє Раду другій власти. То, що говорять нам представники Ради, хай вони скажуть населенню. Проф. Грушевський говорить, що завданнє Ради урятувати край від анархії. Але витворена Радою подвійна власть — се чейже найсильнїйший чинник анархії. Центральна Рада— говорив далї Балабанов — не проводить рухом, а її пхають обєктивні умовини. І ви і ми шукаємо виходу. Ріжниця між нами велика. Ми думаємо про рятунок цїлости, ви про рятунок тільки части. Для нас правительство — не центральне правительство, а правительство революційного народу й жадної иншої власти ми не можемо признавати. Тому краєвий орґан можна зорґанїзувати тільки яко орґан тимчасового правительства по порозумінню з ним.

Велику промову виголосив Винниченко. Не вірно, — говорив він, — що ми йдемо за стихією. Ніхто не знає, скільки зусиль витрачуємо ми, щоб направити стихію в нормальне річище. Я вже говорив про гасло деяких українських авантуристів „відслонити фронт“. У нас досить сили й авторитету, щоб на один наш поклик кілька мілїонів салдатів Українців опустило фронт. Півтора місяця назад я не вірив сьому. Тепер вірю. Ось з сею течією приходить ся вести запеклу боротьбу. Ми добиваємо ся не власти (?), а орґанїзації народніх мас. Ми не закликуємо йти проти правительства, але можливо, що ми видамо декрет, в якім укажемо населенню, що всяку постанову центрального правительства перед її здїйсненнєм повинна розглянути Центральна Рада. Так, ми зобовязані будемо — говорив далї Винниченко — зробити се, щоб не пірвати звязку зі зорґанїзованою масою, котра, почувши себе без звязку з нами, може наробити багато небажаного. Сей крок найскорше обєднає всїх. Се можна здїйснити в порозумінню з правительством, яке повинно рахувати ся з бажаннєм народу. Ми щиро бажаємо орґанїзації. Ми признаємо, що в розєднанню не можна йти далї, що треба прийти до порозуміння. До часу порозуміння Рада не видасть нїякого акту.

Вдруге виступив проф. Грушевський і заявив: Час тепер гарячий. Він не терпить ґаяння. Ми заявляємо, що свій обовязок перед своїм народом виповнимо до кінця, не зважаючи нї нащо. Ми готові до спільної працї з вами.

На тім дискусія вичерпала ся і збори, признаючи, що до порозуміння можна дійти на ґрунті скликання територіяльного зїзду й утворення краєвого орґану, постановили скликати ще одно обєднане засїданнє для вироблення умовин такого порозуміння з приводу зїзду та краєвого орґану, які прийняли-б усї.

Про відношенне жидівського „Бунду“ до справи порозуміння з Радою

„Биржевыя Вѣдомости“ з 12 липня н. ст. подають такі інформації: На обєднанім засїданню у Київі, скликанім з ініціятиви виконавчого комітету ради роб. депутатів, в якім взяли участь представники військового комітету, коаліційного студентства, а також представники всїх соціялїстичних партій, оголошено резолюцію „Бунду“ такого змісту:

При силї українського руху й автономічних тенденціях, які зявили ся в нім, сіяннє недовіря до російської революційної демократії та її найвищого орґану — всеросійского тимчасового правительства,—котре має місце в універсалї Ради, ставить український національний рух на шлях розриву з революційною демократією Росії і витворює умовини для загострення внутрішніх терть між населеннєм України. При істнуванню на Україні орґану революційної демократії в особі робітничих, салдатських і селянських депутатів Центральна Українська Рада не може бути авторитетним орґаном краєвої власти й може явити ся джерелом національних міжусобиць.

В резолютивній части резолюція „Бунду“ вказує, що партія, обговоривши питаннє способів і шляхів справедливого задоволення національних змагань українських і всїх инших націй України, спинила ся на видвигненій Центральною Українською Радою ідеї територіяльного зїзду, думаючи, що поперше сей зїзд відповідатиме інтересам дальшого розвитку революції і демократизації державного ладу в Росії, подруге участь в сім зїздї демократії взагалї і соціял-демократії зокрема пособлятиме мобілїзації революційної демократії всїх націй України.

Скликаннє краєвого зїзду (Установчих Зборів України).

Як доносять „Бирж. Вѣд.“ з 13 липня н. ст. під датою 11 липня з Київа, Українська Центральна Рада признала конче потрібним в інтересї українського трудового народу скликаннє Установчих Зборів і поручила Ґенеральному Секретаріятови предложити в найблизшу чер-

гову сесію Центральної Ради реферат про скликанне таких зборів.

Як доносять „Биржевыя Вѣдомости“ з дня 12 липня н. ст., „українські громадянські круги настроєні оптимістично. Вони думають, що в данім разї найтруднїйшим завданнем є необхідність найти ту середню лїнїю, котра приведе на шлях порозуміння з иншими національностями України, які предкладають свої домагання революційному правительству Росії. Необхідність знайдення такої лїнії тим ясніїша, що універсал уже показав свій вплив і до каси Української Центральної Ради починають надходити гроші...“

Загально-російський зїзд рад робітничих і салдатських депутатів про українську справу.

Як подають „Бирж. Вѣд.“ з 3 липня н. ст., загально-російський зїзд рад робітничих і салдатських депутатів, вислухавши реферату національної секції в українській справі, який мав Лїбер, прийняв отсю резолюцію в українській справі, вироблену при участи українських соціялїстів:

„Признаючи згідно зі своєю загальною позицією в національній справі за всїма народами Росії право на свобідний національний розвиток, зїзд рад робітничих і салдатських депутатів обіцяє революційній демократії України свою повну підтримку в справі здійснення демократичної автономії України з забезпеченнем прав національних меншостей.

Признаючи дальше, що сю автономію можуть остаточно установити тільки всеросійські Установчі Збори, зїзд уважає конче потрібним згідно з бажаннями, висловленими Центральною Українською Радою, негайне утвореннє тимчасового орґану, що представляв би демократію всїх націй, які заселюють Україну, для розроблення основ автономного ладу краю і для проводу усїєю підготовчою працею, зокрема для скликання зїзду представників усього населення України.

Зїзд пропонує тимчасовому правительству увійти в порозуміннє з орґанами української революційної демократії для орґанізації загального тимчасового краєвого орґану та для установлення і переведення конкретних заходів, необхідних для задоволення національних потреб українського народу.

Вітаючи український народ, котрий бореть ся в спільних революційних рядах і відроджуєть ся до національного життя, зїзд рад роб. і салдат. депутатів висловлює своє тверде переконанне в тім, що тільки збереженнем революційної єдности трудових мас усїх народів Росії можна забезпечити побіду революції і свободу всїх національностей, що заселюють Росію“.

Представник української фракції прилучив ся до проголошеної резолюції. Прилучив ся до неї і представник жидівських соціялїстів територіялїстів.

Большевик Преображенський заявив, що большевики не можуть прилучити ся до резолюції, виробленої секцією, бо вона компромісова. Преображенський відчитав резолюцію, вироблену фракцією большевиків. В резолюції запропоновано зїздови осудити „яко контрреволюційну й ганебно антидемократичну політику тимчасового правительства у відношенню до Українців“. Тимчасове правительство повинно на думку большевиків негайно признати на основі принципу самоозначення націй право Українців на повну автономію і утвореннє самостійної держави.

Без дискусії прийнято резолюцію секції великою більшістю голосів.

Всеукраїнська Рада селянських депутатів.

На сесії Ради селянських депутатів у Київі ухвалено таку резолюцію про відношенне до Центральної Української Ради: 1. Всеукраїнська Рада селянських депутатів, ознайомивши ся з роботою Української Центральної Ради, признає сю роботу взагалї й виданне універсалу зокрема цїлком відповідними інтересам селянства та всього робочого люду на Вкраїнї й висловлює бажанне, щоб Українська Центральна Рада й далї рішуче провадила роботу на користь Рідного Краю. 2. Вислухавши відозви тимчасового правительства до українського народу, Всеукраїнська Рада селянських депутатів уважає відозву бажаннем уряду порозуміти ся з українським народом, але в той же час Всеукраїнська Рада селянських депутатів не знаходить в нїй задоволення тих домагань, які передала правительству Українська Центральна Рада й до яких приєднав ся перший всеукраїнський селянський зїзд, і через се постановляє: все трудове селянство на Україні повинно й далї невпинно вести орґанїзаційну роботу та, єднаючи ся коло Центральної Української Ради, під її проводом повинно творити вільне автономне житте на Україні разом з усїм трудовим народом національних меншостей української землї. Разом з тим Всеукраїнська Рада селянських депутатів визнає, що буде уважати всї заходи російського тимчасового правительства щодо порозуміння в українській справі з українською демократією щирими тілько після того, як тимчасове правительство признає Українську Центральну Раду правосильною заступницею інтересів і виразницею волї українського трудового народу та вступить з нею у співробітництво. 3. Прийнявши на увагу, що в Полтаві, у Київі й инших містах України трудові люде неукраїнської національности приєднують ся до українського трудового народу в творенню автономного ладу на Вкраїнї і в боротьбі за трудові інтереси всього народу, Всеукраїнська Рада селянських депутатів вітає сей братерський ступінь неукраїнської демократії й висловлює бажанне, щоб трудові люде всїх національних меншостей на Україні як найскорійше послали своїх депутатів в Українську Центральну Раду й там разом з українським трудовим народом стали до творення нового, вільного й справедливого життя на Україні.

Про відношенне до Всеросійської Ради селянських депутатів і Всеросійської Селянської Спілки ухвалено таку резолюцію: Вислухавши реферату про відношенне до Всеросійської Ради селянських депутатів (Всероссійскаго Совѣта крестьянскихъ депутатовъ) і Всеросійської Селянської Спілки (Всероссійскаго Крестьянскаго Союза), а також відчиту про роботу української фракції виконавчого комітету Всерос. Ради сел. депутатів, Всеукраїнська Рада селянських депутатів постановила: 1. Признати, що орґанїзаційна робота, а також і підготовча робота до Установчих Зборів має вести ся Всеукраїнською Радою селянських депутатів, а не українською фракцією Всеросійської Ради селянських депутатів у Петроградї. 2. З огляду на вище сказане Всеукраїнська Рада сел. депутатів признає непотрібним численне представництво українського селянства у виконавчім комітеті Всерос. Ради сел. депутатів і звертаєть ся до них з закликом вернути ся негайно до орґанїзаційної роботи на Україні. 3. Зважаючи на необхідність порозуміння між трудовим селянством усїх народів Росії для успіху боротьби за спільні інтереси трудового селянства, Всеукраїнська Рада сел. депутатів постановляє: послати у виконавчий комітет Всерос. Ради сел. депутатів своїх представників у скількости пяти душ. 4. Всеукраїнська Рада сел. депутатів, яка являєть ся керуючим орґаном Укр. Сел. Спілки, уважає потрібним тїсне порозуміннє також і з Всерос. Сел. Спілкою, через що доручає своїм делеґатам у виконавчім комітеті Всерос. Ради сел. депутатів вступити в зносини з центральним комітетом Всерос. Сел. Спілки. 5. Для сього, щоб усу-

нути можливість усяких непорозумінь між Всеукр. Радою сел. депутатів і Всеукр. Селянською Спілкою з одного боку та Всерос. Радою сел. депутатів і Всерос. Сел. Спілкою з другого боку, — Всеукраїнська Рада сел. депутатів уважає необхідним, щоб названі вище всеросійські селянські орґанізації признали, що орґанізаційна робота по всій Україні поміж селянством має вести ся виключно Всеукр. Сел. Спілкою та Всеукраїнською Радою сел. депутатів. (Р. Г.).

Ще про всеукраїнський селянський зїзд.

За „Робітничою Газетою“ подаємо доповнення до нашого звідомлення (в ч. 159) зі всеукраїнського селянського зїзду, що відбув ся у Київі в днях 11—16 червня.

Український Земельний Комітет складаєть ся: з 18 представників ґубернських земських комітетів (по 2 від кожної української ґубернії), з 9 представників Ґубернської Ради селянських депутатів (по 1 від кожної укр. ґубер.), з 3 представників Центральної Ради селянських депутатів, з 3 представників Центрального Комітету Селянської Спілки, з 3 представників Українського Центрального Харчового Комітету, з 3 представників Української Центральної Ради, з 3 представників Українського Центрального Кооперативного Комітету, з 1 представника укр. соц. революціонерів, з 1 представника укр. соц. демократів, з 1 представника Українського Ґенерального Військового Комітету, з 2 представників Краєвої Ради робітничих і селянських депутатів. Центральне правительство має призначити на Український Центральний Земельний Комітет кошти з кредиту, відкритого для всїх земельних комітетів. З ухвал зїзду, яких нема в нашім звідомленню, треба зазначити в земельній справі отсю: видати негайно закон про передачу земельних справ і непорозумінь в земельні комітети й Центральний Український Земельний Комітет.

Пятого дня зїзду головував рано Христюк, увечері Осадчий. На вечірнїм засїданню зїзд перейшов до слухання реферату П у г а ч а про орґанїзацію селянства. Гадки реферату зводять ся до того, що всї постанови зїзду не матимуть нїякого значіння, коли не зуміємо провести їх у житте, а для сього потрібно зорґанїзувати ся і вибрати Раду селянських депутатів; порядок на Україні цїлком залежить від волї й бажання селянства, а без порядку ми не дійдемо до вільної автономної України. Орґанїзувати український народ треба так, аби в усїх справах усї йшли нетільки гуртом, але й нога в ногу. Референт почав від села. В кожнім селї делеґати повинні пояснити, що таке спілка та які її завдання, в кожне село делеґати повинні передати всї ухвалені на зїздї резолюції і тодї кожний, хто прилучить ся до них, має право уважати себе членом селянської спілки; в кожнім селї закладають ся сїльські комітети, які порядкуватимуть усїма справами на селї. Далї треба всї сїльські комітети спілки обєднати у волосний комітет, волосні в повітові комітети. Члени повітових комітетів мусять брати участь у земствї, в земельних і инших інституціях. Таким же чином треба зорґанїзувати і ґубернїю. На повітових зїздах обирають ся представники, котрих також називатимуть депутатами. Так повстає Ґубернська Рада селянських депутатів. Її виконавчим орґаном може бути Ґубернський Комітет Селянської Спілки. Але се ще не все, треба утворити ще центральний орґан. Таким орґаном мусить бути Всеукраїнська Рада селянських депутатів, що складаєть ся з повітових депутатів, вибираних на повітових зїздах. Усї постанови сього обєднаного орґану виконуватиме Центральний Комітет Селянської Спілки.

Селян треба освідомити, що треба йти до такого устрою, коли вже не буде гнету, не буде нї бідних нї багатих, до соціялїзму. Мало сього. Комітети рад селянських депутатів мусять узяти на себе орґанїзацію всїх технїчних інституцій, як громадських, земських і адмінїстративних.

Шостого дня зїзду головував Мартос. Переведено вибори по двох на повіт до Тимчасової Ради селянських депутатів. Потім зїзд приступив до виборів членів Тимчасового Українського Центрального Комітету Селянської Спілки, що має бути виконавчим орґаном Тимчасової Ради селянських депутатів. Для пояснення додано, що всї члени сього комітету мусять постійно перебувати у Київі, бо инакше неможливо вести роботу. Вибрані отсї 15 членів: З Київа: Микола Ковалевський (у. с. р.), П. Христюк (у. с. р.), Аркадій Степаненко (у. с. р.), І. Пугач (у. с. р.), В. Винниченко (у. с. д.), М. Стасюк (безпарт. соц.), Б. Мартос (у. с. д.), з чернигівської ґуб. Т. Осадчий (нар. соц.), з полтавської ґуб. Андрій Левицький (у. с. д.), з київської ґуб. І. Дїденко (у. с. р.), з харківської І. Заливчий (у. с. р.), з подільської ґуб. І. Матюшенко (у. с. р.), з волинської ґуб. І. Бабич (у. с. д.), з херсонської ґуб. Т. Висоцький (у. с. д.), з катеринославської ґуб. Т. Гаркуша (безпарт.).

Пугач поставив внесеннє увести всїх членів Центрального Комітету Селянської Спілки в склад Тимчасової Ради селянських депутатів, а тодї вони в свою чергу мають увійти в склад Центральної Ради. Зїзд згодив ся і прийняв таку резолюцію: Зїзд уважає необхідним, 1. щоб Центральний Комітет Української Селянської Спілки увійшов у склад Всеукраїнської Ради селянських депутатів, 2. щоб Всеукраїнська Рада селянських депутатів у своїм повнім складї увійшла з правом рішаючого голосу в склад Центральної Ради.

У шкільній справі зїзд ухвалив крім домагання украïнїзації усїх шкіл від осени біжучого року також резолюцію: Центральна Рада повинна домагати ся від тимчасового російського правительства, щоб попечителями шкільних округ і їх помічниками були на Україні тільки Українцї.

Справу з виборами до Харчового Комітету й Земельного Комітету зїзд постановив передати Радї селянських депутатів.

В справі орґанїзації селянства прийняв зїзд отсю резолюцію: Перший всеукраїнський селянський зїзд, вислухавши реферату про орґанїзацію селянства, постановив:

1. Забезпечити волю і землю українському народови може тільки само пляново зорґанїзоване селянство.

2. Платформою для орґанїзації селянства повинні бути постанови всеукраїнського селянського зїзду.

3. Формою орґанїзації українського селянства повинна бути Селянська Спілка.

4. Законодатними орґанами української Селянської Спілки є: всеукраїнські ґубернські й повітові селянські зїзди, а в часи від одного зїзду до другого — всеукраїнські ґубернські й повітові ради селянських депутатів, а їх виконавчими орґанами — центральний, ґубернські, повітові, волосні й сїльські комітети Селянської Спілки,

5. В кожнім селї повинен бути заснований (неменше нїж 5 душ — чоловіків і жінок) комітет Селянської Спілки, вибраний на підставі всенароднього, рівного, безпосереднього й тайного голосування.

6. Волосні комітети С. С. складають ся з представників по одному на 200 дорослих 20-лїтнїх чоловіків і жінок, але неменше одного села.

7. Повітові ради селянських депутатів складають ся з представників від волостей по одному на 2000 дорослих чоловіків і жінок.

У в а г а. Тимчасова Рада селянських депутатів може бути вибрана на повітовім селянськім зїздї.

8. Ґубернська Рада селянських депутатів складаєть ся з представників повітових рад — по 5 від повіту.

9. Всеукраїнська Рада селянських депутатів складаєть ся з представників по 2 від кожного повіту, вибраних повітовими селянськими зїздами.

У в а г а: Тимчасова Всеукраїнська Рада селянських депутатів вибираєть ся на першім всеукраїнськім селянськім зїздї.

10. Повітові, ґубернські й центральні комітети Української Селянської Спілки вибірають ся відповідними радами селянських депутатів на відповідних зїздах.

Увага. Тимчасовий Центральний Комітет Селянської Спілки вибираєть ся на першім всеукраїнськім селянськім зїзді.

11. Членом Української Селянської Спілки є кождий, хто признає для себе обовязковими всї постанови всеукраїнського селянського зїзду й рад селянських депутатів і їх виконавчих орґанів.

12. Всї члени У. С. С. платять щорічну вкладку в розмірі 1 карб. на рік.

Примітка. Повітові ради мають право установляти в своїм повітї членську вкладку й вище.

13. Всї гроші подїляють ся так: село 30 к., волость — 25 к., повіт — 20 к., ґубернія — 15 к. і Центральний Комітет — 10 к. від кожного рубля. Гроші збирає селянський комітет Селянської Спілки й посилає у всї комітети безпосередно.

14. Членські вкладки вносять ся скарбникови комітету Селянської Спілки. На кожну вкладку скарбник комітету повинен видавати квїток. Скарбник веде шнуровану касову книгу й неменше разу на 2 місяцї здає звідомленнє.

15. Для провірки всього дїловодства й касових звідомлень загальні збори членів Української Селянської Спілки вибирають ревізійну комісію з трьох членів.

16. Всї адмінїстративні, громадські, земські інституції і земельні, харчові й инші комітети яко технїчні орґанїзації, які обслугують селянство, підлягають у своїй дїяльности радам селянських депутатів і комітетам Селянської Спілки (по своїй постепенности) яко виразникам волї трудового народу.

17. Для установлення безпосереднього звязку комітетів і рад селянських депутатів з усїма иншими комітетами та громадськими орґанїзаціями бажано, щоб селянство вибирало до сих орґанїзацій членів комітетів Селянської Спілки й рад селянських депутатів.

18. Для обєднання роботи селянських депутатів з радами робітничих і селянських депутатів треба зорґанїзувати спільні орґани при умові предстаництвва селянства пропорціонально до його скількости.

За Українське Мінїстерство Народньої Освіти.

Подільський ґубернїяльний зїзд учительських делеґатів, що відбув ся 9-10 червня н. ст. у м. Винниці, обміркувавши справу переведення в життє українїзації школи на Поділлю, ухвалив таку резолюцію:

1. Ся надзвичайно важна й велика справа, як на Поділлю, так і по всїй Україні стоїть на дуже непевнім і небезпечнім шляху, який врештї може привести до того, що український народ і українське учительство, котрі цїлком готові прийняти сю реформу, не будуть мати української школи ні в біжучім ні в наступнім роцї.

2. Небезпека полягає в тім, що в переведенню в життє сеї ґрандіозної роботи нема одностайности та пляновости, які абсолютно необхідні в сїм дїлї. Завдяки сьому окремі українські ґубернії, окремі повіти, „Просвіти“ й ріжні орґанїзації, будучи цїлком здані самі за себе, йдуть в сїй справі в розріз, а часто й всупереч одні другим, розпочинаючи кожний зокрема такі справи, які повинні бути зєднані й провадити ся у всеукраїнськім розмірі.

3. Зокрема зїзд признає, що завдяки такому становищу справи учительство України може залишити ся без відповідної підготовки, а українські школи — без підручників і таким чином Україна не зможе перевести в життє одної з найважнїйших своїх справ.

Зважаючи на се, подільський ґубернїяльний зїзд учительських делеґатів постановив:

1. Не припиняючи розпочатої на місцях роботи в справі українїзації школи, звернути увагу Центральної Української Ради на непевне становище сеї справи й просити Центральну Раду вжити енерґічних заходів перед тимчасовим урядом, аби на Україні ще до переведення автономії негайно заложено Українське Мінїстерство Народньої Освіти яко центральний краєвий орґан, з відповідними правами й коштами, — для обєднання справи українїзації школи й потім для провадження сеї школи.

2. Зважаючи на короткий час до початку шкільного року, а також маючи на увазї негайні потребі будучого шкільного року, просити Центральну Українську Раду вжити заходів, аби ще до заложення Українського Мінїстерства Народньої Освіти при наукових округах на Україні засновано відповідні орґани з правами, коштами й обовязками та щоб сї орґани негайно взяли ся до найенерґічнїйшої праці над українїзацією школи.

3. Звернути увагу Центральної Української Ради на тяжке та шкідливе для матеріяльних українських інтересів явище, коли Україна в справі друкування мілїонів своїх підручників повинна звертати ся до приватних друкарень, без певности одержати сї підручники, в той час, коли Україна може має право й повинна мати власні національні друкарні, де-б український народ міг друкувати потрібні йому книжки. В сїй справі зїзд дозволяє собі просити Центральну Раду вжити відповідних заходів, аби всї кошти, які асиґновані окремими земствами України на придбанне підручників, зєднано по наукових округах чи в Українськім Мінїстерстві Народньої Освіти та щоб на сї кошти закуплено великі друкарні й папір, бо тільки при такій умові український народ не залишить ся в сїм і будучім роцї без рідної школи (Р. Г.).

Галицький страхопуд.

Неначе тої небесної роси серед пустині вижидаєть ся вістоk кождої години з далекої України, віддїленої від нас лїсом баґнетів. Як прийде часопись, аж захоплюєш ся тими скупими вісточками з рідної України та вважаєш, як тобі сього мало. Хотїло ся-б полетїти душею у сю чарівну країну, щоб се все побачити власними очима, обмити ся до схід сонця водою з нашого українського Йордану-Днїпра, подихати свїжим, тепер вольним—степовим повітрєм, поклонити ся матери українських городів, золотоверхому Київу, поцїлувати ту українську землю, зрошену кровю, засїяну кістками наших славних прадїдів... Одно слово: воскресла Україна! наповняє нас райськими радощами. Наша надїя сповнила ся. Читаєш і любуєш ся, начеб тебе хто патокою почастував.

Та одначе в тій патоцї прийшло ся розкусити гіркий перець, прочитавши передовицю в 130 ч. „Дїла“ про зїзд і наради у Київі над українїзацією школи.

Російська Україна заєдно бідкала ся над тим, що не має рідної школи, що дїти московської мови не розуміють, що від того йде марнуванне часу на безкорисну науку, винародовленнє і т. ин. І ми, Галичане, дуже добре се розуміли й відчували се лихо. Нам здавало ся, що колиб на російській Україні своя рідна школа, то все инше само від себе зробить ся і Україна воскресне та жити буде.

Та ось тепер, коли Україна має спроможність сама про себе промишляти, коли від нового російського уряду нема жадних перепон заводити скрізь по Україні рідну школу від азбуки аж до унїверситету, українські батьки школи на київськім зїздї не хочуть сього, бо, мовляв, нема з ким і з чим.

Тепер, коли зїзд навіть не доторкав питання про середню школу, прийдеть ся либонь закрити відкриту недавно з такою врочистістю першу українську ґімназію на втїху всїм тоже-малоросам.

Беручи на людський розум, коли було з ким і з чим заснувати одну українську ґімназію можна-б ще кілька, а таким побитом придбало ся-б потрібні вчительські сили для середньої школи для цїлої України.

Одначе київському зїздови питанне середньої школи видало ся таким страшним і „неосязаємим“, що краще видалось його не чіпати.

Для середньої школи — говорили промовці — нїчого не приготовлено. Правда, щось там у Галичинї зробило ся на тім полї, та хорони, Господи, хрещений мир від галицизму. То страхопуд, без якого Україна обійдеть ся, а навіть небезпечно його вводити, бо се скомпромітувало би питанне українізації школи й відстрашило-б народ від рідної школи. І зі страху перед тим галицьким страхопудом питання про середню школу не торкано. Навіть українізація народньої школи залежить від сього й того, значить: коли не буде і сього і того, й народньої школи ще не буде.

Читаєш і своїм очам не віриш.

„Чи то (город) нїмецький, чи то турецький, — а може те, що і московський“.

Коли йде мова про націоналїзацію школи, маєть ся на думцї шкільні підручники, а в підручниках не мова грає головну ролю, лише наукова термінольоґія. Недостача термінольоґії зупиняє заснованнє рідної школи. Бо наукової термінольоґії не виймеш нї з поезії нї з прози, хочби вони які гарні та розвинені: термінольоґію треба виробити з народньої мови. Народня мова в тім разї мармор, з якого треба термінольоґію різьбити.

Ми, Галичане, працювали над сею різьбою більш півстолїття, відколи діждали ся української школи. Найкращі голови з унїверситетською освітою працювали над тим безупинно.

Вагу термінольоґії ми пізнали й мусїли пізнати. Тямлю, як один професор львівського унїверситету-Поляк сказав до нас Українців: народ, що не має своєї наукової термінольоґії, не має права звати себе культурним. Над сотвореннєм наукової термінольоґії працювали ми, знаючи, що се буде доробок нелише для нас, але для соборної України. Ми вірили, що наспіє час, коли закріпощена російська Україна воскресне, а тоді ми скажемо до наших братів: беріть, брати, воно се, що ми для України придбали.

Через той час, як на Українї все благоденствувало й мовчало, ми сотворили таку наукову термінольоґію, що нею послугуємо ся всї від народньої школи до унїверситету.

І коли наспіла та бажана хвиля, що з російської України опали кайдани, ми почули від київського шкільного зїзду: геть з вашим галицизмом! се страхопуд, який наробив би нам бешкету.

От чого ми діждали ся!

Та ось ми спитаємо д. Фещенка, чи він бачив коли в життю який шкільний галицький підручник, чи студіював його термінольоґію та чи він загалом потрапить оцїнити його вартість? А колиб сей добродїй сказав: „все те бачив, все те знаю“, то ми спитаємо його ще, де й коли він мав нагоду займати ся науковою українською термінольоґією? Таж відома річ, що від р. 1876 на цїлій Українї не вільно було займати ся українською наукою.

Для нас, галицьких Українців (може добродїй Фещенко заборонить нам звати ся Українцями), відслонюєть ся по тих київських зборах гарна перспектива. Коли наш півстолїтнїй добуток умової працї називаєть ся страхопудом, хоч той здобуток знайшов признанне у високо культурних европейських народів, якоюж для нас лишаєть ся будучність? Ми тут у Галичинї „народ замучений, розбитий, мов паралїтик той на роздорожу людським призирством наче струпом вкритий“, а там на визволеній Українї ми страхопудами.

А щож стало ся-б після того, колиб Галичину прилучено до решти України? Чи допустили-б нас дд. Фещенки до спільного стола соборної України? Либонь що нї, бо страхопудам не слїд їсти з одної миски з господарями.

На думку тих промовців — то казьонна московська мова близша українській нїж наша галицька, хоч усї тямучі люде знають, що напр. наріче, яким говорять у Брідщинї, дуже подібне до київського діялекту.

Д. Фещенко готовий забожити ся, що український мужик не розуміє галицького мужика. Се вже „настояща“ неправда, говорячи делїкатно. Не повірить в се жадна тямуча людина, не повірить український салдат з найдальшої лївобережної України, що побував у Галичинї під час сеї війни. Так само наш галицький мужик з найдальшого нї захід положеного кутика дуже добре розумів Українця з Харківщини.

Притім одно смирне питанне до д. Фещенка: чи ті мужики вживали у своїх розмовах між собою наукових термінів? Авжеж, що в національній школї головно про термінольоґію розходить ся.

Ті шановні добродїї хочуть, боячи ся галицьких страхопудів, заводити українську школу „постепенно“. А чи вони знають, як робили Поляки, коли в 1867 р. дано їм право на національну школу? Вони тодї далеко гірше стояли нїж ми теперечка. Тодї не було у них приготовання, нї усталеної термінольоґії, нї підручників, нї вчительських сил. Їм і на думку не прийшло заводити школу „постепенно“ і хто був би з тиким вирвав ся, був би його певно стрінув закид народнього зрадництва. Поляки завели польську школу відразу у всїх школах і клясах і лише для учеників останньої кляси зробили уступку з огляду на іспит зрілости, що їм вільно було докінчити науку по нїмецьки. Підручники стали виростати мов гриби по дощі, нераз з рїжною термінольоґією, а навіть і правописю. Нинї Поляки мають поважну наукову лїтературу.

Деякі пани на Українї хочуть піти иншою дорогою, щоб лише виминути галицьких страхопудів.

Прочитавши таку обиду нашої української працї й науки, висміяннє нашого стількилїтнього дорібку, був я дуже збентежений. Здибаю доброго земляка та й питаю: Ви читали про київські шкільні збори? — Він усміхнув ся та й каже: Чого тут так хвилювати ся? Хиба думаєте, що се справжнї Українцї таке могли говорити?

Так зневажати рідну матїрь, так говорити можуть лише тоже-малороси, югороси й инші чорносотенцї. Вони не сміють явно протестувати проти того стихійного руху, який тепер йде на Українї, тому зпоза плота вигадують рїжні перепони, аби лише зискати на часї. Вони, по нашому кажучи, ведуть обструкцію. Хто зна, що ще може стати ся. Може „русский“ Бог змилуєть ся та посадить на престолї якого Николая, а тодї усї пляни підуть у воду та все замовкне.

Мене се цїлком успокоїло, менї здаєть ся, що мій приятель говорив правду. Колиб тільки на Українї „пізнали ся небожата, чия на них шкура“. *Др. Андрій Чайковський.*

З дїяльности УСДРП.

З ініціативи української фракції київської ради робітничих депутатів скликано на середину липня н. ст. всеукраїнський робітничий зїзд до Київа в помешканнї другого городського театру. Мета зїзду: міцна орґанїзація українського робітництва, як на Українї, так і поза її межами. На зїздї мали бути представлені всї українські робітничі орґанїзації: а) полїтичні, б) культурно-просвітні, в) професійні, г) кооперативні, д) українські фракції загально-робітничих орґанїзацій (фракції рад робітничих депутатів, професіональних спілок і ин.). Кожна орґанїзація мала право послати одного делеґата; орґанїзації, що мають більше 100 членів, мали право послати на кожних 200 людей ще одного делеґата. Програма зїзду така: 1. Сучасний момент в українськім життю і українське робітництво. 2. Найблизші завдання українського робітництва. 3. Питання орґанїзації. 4. Біжучі справи. Орґанїзаційний комітет звернув ся до всїх учасників зїзду з прошеннєм привезти такі відомости: 1. Приблизне число українського робітництва в данім місці, як зорґанїзованого, так і взагалї. 2. Які та скільки є робітничих орґанїзацій в данім місці. 3. Кождий учасник мав виказати ся мандатом від орґанїзації, яка його посилала.

При Українськім Робітничім Клюбі на Лукянівці у Київі заснували ся курси для робітників, ро-

бітниць і салдатів. Програма курсів така: 1. Курс навчання грамоти й аритметики. Слухачі діляться на 3 ґрупи: а) неграмотних, б) малограмотних і в) грамотних. Третя ґрупа має на метї знайомство з українською літературною мовою і правописом, а в аритметиці — з дробом, процентами й т. ин. 2. Курс загальної освіти для всїх ґруп: історія України, ґеоґрафія, література, природознавство. Крім того відбувають ся систематичні виклади по національному питанню і по питанням щодо сучасного моменту. Відбули ся виклади на такі теми: Національне питанне взагалї, Національне питанне в Росії, Українське питанне, Основні підвалини наших домагань, Рїжні форми державного устрою, Зясуванне платформи рїжних політичних партій і т. ин. Відбували ся екскурсії до музею і історичних місць Київа.

Петроградська орґанїзація У. С. Д. Р. П. На чолї всього орґанїзаційного життя стоїть місцевий комітет, а при нїм колеґії: видавнича, газетна, літературна, експедиційна, артистично-концертова й аґітаційна. Видавнича колеґія за весь час істнування видала: Програма партії, Вісїм годин працї, Що таке соціялїзм, Хто з чого живе, Монархія і республика, Про Установчі Збори, кілька відозв до робітників, селян і салдатів, віддала до друку Економічні нариси, Про автономію України, Програму партії з коментаріями, З життя петроградської орґанїзації У. С.-Д. Р. П. і кілька листовних карток аґітаційного характеру. Готуєть ся до друку брошура про військо й мілїцію. Артистично-концертова колеґія улаштувала за два місяцї до десятка концертів і вистав, поверх десятка концертів—віч. Зиск (1600 карб. 18 коп.) іде на видавництва. Найважнїйшу й найвідповідальнїйшу роботу перенесла на своїх плечах аґітаційна колеґія, що уладжує що тижня 4—7, навіть десяток віч. Крім того вона веде школу пропаґандистів і школу соціял-демократичної (?) ґрамоти.

У відношенню до орґанїзації українських полків петроградська орґанїзація У. С.-Д. Р. П. ухвалила таку резолюцію: признаючи орґанїзацію українського війська в окремі роти, полки, корпуси дуже бажаною для орґанїзації української демократії, в першу чергу для переведення виборів до Установчих Зборів, признаючи, що роспорошеність Українців серед рїжнонаціональної армії Росії шкідлива, як для національної свідомости, так і для клясової, а також, що се становище затруднює аґітаційну й пропаґандистичну роботу укр. соц.-дем., — ми стоїмо за негайним затвердженнем орґанїзації Українців у роти, полки й корпуси в тилу, а по можливости в фронтовій армії.

Ціль петроградської орґанїзації У. С.-Д. Р. П. виховати як мога більше кадр робітників: орґанїзаторів, аґітаторів, пропаґандистів, інструкторів на Україну. Кращих орґанїзаторів уже вислано до Київа, Катеринослава, Чернигівщини, Миколаїва й инших ґубернських городів і сїл, звідки отримують листи про досить успішну їх роботу.

Обєднанне соціял. партій на Україні. Як подає київська „Робітнича Ґазета“, 26 червня н. ст. в Полтаві одержано універсал, котрий зробив велике вражінне на населенне. Але надзвичайне вражінне зробив він на Росіян, навіть на соціялїстів. На 27 червня були призначені збори комітету й бюро У. С.-Д. Р. П. між иншим з обговореннем універсалу на деннім порядку. В часї обговорення універсалу прийшло на збори трьох представників Р. С.-Д. Р. П., щоб довідати ся про відношенне У. С.-Д. Р. П. до універсалу, — не в офіціяльнім характері, а яко представники тої частини, що бажає увійти в якусь згоду з українською орґанїзацією. Українцї відповіли, що універсал підписала У. Ц. Рада, котра приблизно в $^3/_4$ складаєть ся з соціялїстів, тому їх відношенне до універсалу зовсїм ясне. Щодо згоди — на конференції прийнято пропозицію увійти в згоду з Р. С.-Д. і Бундом. Також зазначено, що російська партія яко така на Україні не має рації на істнуванне і може увійти яко автономна частина У. С.-Д. Р. П. Наслїдком сього на другий день відбули ся збори, на які прибули члени комітету й бюро залїзничників У. С.-Д. Р. П., члени центрального полтавського комітету й районних комітетів Р. С.-Д. Р. П., а також члени партій. По короткім рефератї Українця, в якім указано, що У. С.-Д. Р. П. завжди приходило ся мати зносини з другою партією, що спільним завданнем повинно бути обєднанне соціялїстичних партій на Україні, представник Р. С.-Д. Р. П. оголосив отсю резолюцію, прийняту їх комітетом: „Вітаючи революційний акт У. Ц. Ради, котра проголосила автономію України, закликуємо всїх горожан, що заселюють Україну, всї революційні орґанїзації підтримувати революційні змаганя українського народу, наскільки сї змаганя не йтимуть в розріз з інтересами инших національностей, що живуть на Україні. Разом з тим полтавський комітет Р. С.-Д. Р. П. думає, що У. Ц. Рада, повинна бути негайно доповнена представниками Ради робітничих і салдатських депутатів, усїх соціялїстичних партій без рїжниці національностей, які є тільки на Україні, щоб Ц. Рада була дїйсною представницею волї всїєї демократії автономної України“. По виясненню, що треба розуміти під автономією України, що У. С.-Д. Р. П. не хоче переваги української нації над иншими, постановлено вести підготовчу роботу щодо обєднання обох партій на Україні на федеративних засадах. Ухвалено зорґанїзувати „погоджуючу комісію“, котра зайняла ся-б сею підготовчою роботою. До комісії має увійти по 3 представників від кожної партії. Крім того прийнято, що члени Р. С.-Д. Р. П. мають оголосити на вічах, що вони признають право на автономію України.

Поляки на Україні підносять голови.

Як доносить „Русское Слово“ з 6 липня н. ст. під датою попереднього дня, на польськім краєвім зїздї прийшло до різкого розколу при питанню про загально-польську політику польських дїячів, які находять ся в межах Росії.

Демократична (?) часть зїзду вказувала, що стара екстериторіяльна польська політика на Україні погубила Польщу. Треба тепер очистити шлях для єдности. Тому жадної своєї загально-національної політики не можуть вести польські дїячі на Руси й обовязані цїлком піддавати ся волї народу та його правительству.

Консервативна часть зїзду з львівським професором Ґрабським на чолї твердила, що тепер тяжко ждати вказівок від Польщі, відрізаної війною. Польські горожане, що находять ся на Україні, не можуть вести політики, обовязкової для всїх Поляків, але вони уважають себе в праві впливати на польську політику. Тому треба утворити у Київї орґан, який працюючи в можливо тїснїй згоді з корінною Польщею, самостійно порішав би виникаючі загально-національні справи.

В дискусії Станислав Єзерський вказував на те, що змагаючи до злуки всїх польських земель з виходом до моря, не можна ждати приказів з Варшави. Треба тут орґанїзувати ся, щоб у свій час прийти на поміч воскресаючій польській державности. Станислав Стемповський заявив, що не може бути подвійної польської політики. Політика повинна творити ся виключно на рідній землї. Проф. Ґрабський, підтримуючи формулу консерватистів, указав, що тепер у Варшаві править не польське правительство, а нїмецький Безелєр. Державна Рада у Варшаві не може бути польським національним правительством. Нам потрібна цїла Польща з Галичиною, Познанем і Ґданськом. За таку Польщу ми повинні бороти ся, не ждати на приказ з Варшави, бо Варшава в теперішнїй час не може свобідно висловити ся.

В голосуванню прийнято отсю резолюцію Ґрабського: „Зїзд признає, що польський виконавчий комітет на Руси в загально-національних справах повинен працювати згідно з ясно висловленою волею більшости народу можливо в тїснім порозумінню з корінною Польщею“.

Представники демократичного бльоку, більше ніж 100 душ, внесли письменний протест проти сеї резолюції, яка

увільняє польське громадянство на Руси від „синівського послуху в національних справах для польського правительства воскресаючої незалежної польської держави“.

„Русская Воля“ з 13 липня н. ст. доносить з Київа під датою попереднього дня, що на польськім зїздї дебатовано над статутом польської орґанїзації на Українї. Зїзд постановив, що Поляки на Українї повинні дістати повне право працювати для розвитку й підтримки польської нації, її мови, культури й економічних інтересів. Польська мова повинна дістати рівноправність в державних інституціях, школї й судї. Для розвязки національних справ на Українї, а також управи ріжними галузями польського громадянського життя Поляки утворюють власне представництво з виконавчою властю.

З приводу сих вісток можемо сказати, що претенсії Поляків на Українї були-б усправедливлені тільки в тім випадку, якби Поляки на правобережній Українї, в Холмщинї і в східній Галичинї почували ся горожанами української землї, піддали ся волї господаря сеї землї — українського народу, занехали свої змагання до панування над Українцями й разом з ними працювали над здїйсненнєм української державности на історично й етноґрафічно українських землях.

Росія та Румунїя.

(Продовженнє[1])

В історії російсько-турецьких відносин, себто протитурецьких прямовань царської держави, величезне й далекойдуче значіннє мала, як сказано попереду, кучук-кайнардзька умова з 1774 р. Вона бо нелише признала формально, а таким побитом й улекшила на будуче заборчі пляни царизму щодо Балкану, себто у першій черзї щодо придунайських румунських господарств, але поруч з тим і приготовила ґрунт до царських аспірацій щодо Криму, а через те й щодо Кавказу*.

Таким чином кучук-кайнардзький акт безперечно є великим триюмфом дипльоматичного мистецтва та зручности Катерини II. Він насамперед спараліжував заходи австрійської дипльоматії щодо близького сходу, так само заборчого характеру, як і царські, а тому й антаґонїстичні зі сими статями. Він далї (§§ 8, 9 і 16) принїс придунайським Румунам деякі полїтичні й економічні полекші, заповідаючи цїлковите їх визволенне згодом з турецького ярма. Але що для царизму було найголовнїйше, сей акт фактично признав протекторат Росії над румунськими господарствами**. Здобувши, властиво вимігши для себе право призначати у придунайських князївствах своїх консулїв, царизм фактично витворив таким робом підставу для поширення свого полїтичного впливу в Румунії.

Инша річ, що тактика царського окупаційного режиму якби навмисно та свідомо робила все можливе, щоб лишень розвіяти русофільське захопленнє Румунів. ...Окупація Волохії та Молдавії Росіянами — зауважає з сього приводу російський історик — спричинила їм величезні матеріяльні шкоди. Росіяне не вміли поводити ся у завойованих (саме заанектованих Н. В.) країнах; вони розгромляли її, як лише їх нога вступила на територію“ (Н. Борецкій-Бергфельдъ стор. 157). Се навіть викликало у деяких шарах румунського громадянства тверезо-критичне становище до „визвольної“ полїтики царизму. З табору сих незадоволених аґресивністю царської Росії кинено гасло: Краще згинути у боротьбі за національну незалежність нїж віддати себе „на съѣденіе хищнымъ акуламъ“.

Тимчасом Росія у своїх протитурецьких змаганнях мусїла постійно під дипльоматичним і воєнним оглядом рахувати ся з Австрією, котра дуже пильно стежила за поширенням полїтичного впливу царської держави на близькім сході.

Найспірнїйшою справою під сим оглядом були саме придунайські румунські країни, щодо яких не могли порозуміти ся сї два державні суперники, бо щодо решти турецької „спадщини“ вони більш менш зуміли дипльоматичним шляхом розмежувати сфери своїх впливів і апетитів.

Коли отже після могилївських переговорів (1780 р.) вдало ся знайти російсько-австрійський modus vivendi й щодо сих останнїх (автономне відокремленнє Молдавії та Волохії під князюванням Потемкіна), Туреччина примушена була (у 1787) виповісти нову війну Росії, до якої прилучила ся потім і Австрія по боцї царської імперії. Сю війну полагоджено в 1791 р. в Ясах т. зв. „трактатом вічного миру“, котрим Росія здобула Крим і Очаків, а Австрія Оршову, наближуючи ся таким робом до Босни й Герцеґовини.

Фактично отже у XVIII ст. протитурецька полїтика Росії й Австрії мала позитивні наслїдки лише для сих двох держав. Придунайським Румунам вона дала небагато: ослабленнє воєнно-державної сили Туреччини й тим самим надїю на майбутнє визволенне у XIX ст., коли перший раз серед них прокинув ся сильний самостійницький національно-полїтичний рух.

Одначе раннїйше, нїж дійшло до його революційного вибуху (у 1821 р.), Румунам довело ся ще кілька разів переконати ся у щирости царських „визвольних“ заходів щодо своєї батьківщини.

З початком XIX ст. царизм почав господарювати у придунайських князївствах, як у власних провінціях, і коли се викликало протест з боку Туреччини, він у 1806 р. виповів їй війну буцїм-то з бажання визволити Молдавію та Волохію з турецького поневолення. Одначе се не перешкоджало цареви Олександрови I підписати в Ерфуртї (1808 р.) тайну умову з нїмецьким цїсарем, якою Росія зобовязувала ся боронити Австрію й Нїмеччину проти Наполеона, за що мала дістати Фінляндію і вище згадані придунайські „господарства“. Перше їй вдало ся, як відомо, у 1809 р.; друге здїйснило ся у значно меншім розмірі. Російсько-турецька війна з 1806 р. скінчила ся в 1811 р., але мир (букарештенський) підписано щойно в 1812 р. Після сього Росія дістала східну Молдавію, яку потім неслушно названо Бесарабією. „Се був злощасний день для Румунів“ — зауважив з сього приводу румунський історик Йорґа (I, с., 202). Румуни, котрі не могли ще заспокоїти ся після забрання Австрією Буковини (1775), стративши без порівнання більшу Бесарабію, добре відчули та зрозуміли, що московський царизм не є їх оборонцем, але ворогом. „Згадуючи тяжкі страждання в часї попереднїх воєн, які вони переносили в надії, що Росія визволить їх з турецького ярма, вони прийшли до переконання, що панування Росіян не принесло їх країнам того добробуту, про який вони мріяли“. Так звучить румунський критичний голос про царсько-румунські відносини. Наслїдком сього серед Румунів на час появляєть ся навіть щось у роді полїтичного туркофільства. Після забрання Бесарабії вони почали розуміти протиросійську опозицію отоманської імперії, котра неначе воювала з Росією „за суспільність християнських держав на балканськім півострові тодї, коли найбільша християнська імперія спокушала ся проти них і загрожувала їм повним погромом“ (Борецкій-Бергфельдъ, стор. 180).

Н. В.

(Далї буде).

[1] Пор. ч. 147 і 157.

* Fr. Bodenstedt, Die Völker des Kaukasus und ihre Freiheitskämpfe gegen Russen (Народи Кавказу та їх визвольні боротьби проти Росіян), Frankfurt a/M. 1848, стор. 292—300.

** Н. Борецкій-Бергфельдъ, стор. 154—155.

Вісти.

В справі українського леґіону У. С. С. З почину Української Боєвої Управи й Укр. Парл. Репрезентації відбула ся у Відні в днях 24 і 25 липня с. р. під проводом посла Романчука довірочна нарада українських парляментарних послів і членів палати панів, членів Української Боєвої Управи, представників Українського Січового Стрілецтва, висланців українських політичних партій (нац. дем., радикальної і соц. дем.), представника Союза визволення України та представників української академичної молоді. Сей збір ствердив передовсім, що Загальна Українська Рада не істнує, супроти того узнав себе компетентним рішати про справи українського леґіону. В основній і дуже оживленій дебаті стверджено однодушно, що не зважаючи на страшні жертви крови, принесені українськими жовнірами на всіх полях бою та неменше страшні жертви здоровля, життя і майна, понесені українським цивільним населеннєм у сій війні в оборонї цїлости й ненарушености монархії, австрійське правительство постійно нехтує права українського народу: 1. по відвоюванню східної Галичини віддано український народ поновно під ненависну польську адмінїстрацію; 2. зайняті українські землї — часть холмської ґубернії влучено до Польського Королївства проти волї місцевого українського населення і цїлого українського народу взагалї, — а зайняту часть Волинї трактуєть ся яко домену польської державности, позволяючи під авторитетом військової управи переводити тут насильну польонїзацію цїлого публичного життя; 3. Українських Січових Стрільців не трактувало ся і не трактуєть ся нї відповідно до їх первісного призначення, умовленого в серпнї 1914 р. поміж правительством і Головною Українською Радою, нї відповідно до їх заслуг, патріотичного самопожертвування та національно-політичного значіння; 4. в сій хвилї вступають на ту часть української галицької землї, на котрій вже заведена була українська адмінїстрація, союзні війська й австрійська адмінїстрація — та разом з тим заходить небезпека, що знову буде привернена неукраїнська, українському народови ворожа адмінїстрація. По сім збір ствердив, що справа леґіону Українських Січових Стрільців вяжеть ся тїсно з цїлою низкою важних політичних питань і з огляду на се прийняв ряд ухвал, передаючи їх Українській Парляментарній Репрезентації до негайного переведення. Вкінцї збір перевів реорґанїзацію Української Боєвої Управи, зміняючи назву на: „Центральна Управа Українських Січових Стрільців“ та іменуючи нових членів сеї інституції. У Відні, дня 30 липня 1917. За президію збору: Юлїян Романчук в. р. голова; Др. Володимир Загайкевич в. р. писарь.

До Ц. У. У. С. С. вибрано: пп. Івана Боберського, д-ра В. Загайкевича, Р. Заклинського, А. Жука, д-ра Ів. Макуха, д-ра С. Рудницького, д-ра Степана Смаль-Стоцького, Вол. Темницького. Центральна Управа У. С. С. уконституувала ся таким способом: др. С. Смаль-Стоцький, голова, др. В. Загайкевич і В. Темницький, заступники голови, др. С. Рудницький і Р. Заклинський, секретарі, І. Боберський, скарбник, А. Жук референт видавництв, др. І. Макух, референт комісаріятів У. С. С. в краю. Ц. У. У. С. С. іменувала четаря д-ра В. Старосольського своїм відпоручником до У. С. С. На першім засіданню Центральної Управи обговорено принципіяльні й біжучі справи стрілецтва, вислухано звідомлення відпоручника про бажання і потреби стрільців, начеркнено плян роботи й розділено між членів Ц. Управи поодинокі реферати.

Ґенеральний Секретаріят Ц. У. Ради. „Р. Газ.“ з 1 липня н. ст. доносить, що на останнїм засіданню комітету Ц. У. Р. вибрано Ґенеральний Секретаріят Української Центральної Ради для завідування справами внутрішнїми, фінансовими, харчовими, земельними й ин. в межах України та для виконання всїх постанов Центральної Ради. Призначені: головою Секретаріяту й ґенеральним секретарем внутрішнїх справ — В. Винниченко, завідуючим Ґен. Секретаріятом — П. Христюк, ґенеральним секретарем фінансів — Х. Барановський, ґенеральним секретарем міжнаціональних справ — С. Єфремов, ґенеральним секретарем харчових справ — М. Стасюк, ґенеральним секретарем земельних справ — Б. Мартос, ґенеральним секретарем військових справ — С. Петлюра, ґенеральним секретарем юстиції — В. Садовський. 30 червня відбуло ся перше засїданнє, на котрім обговорювали ся питання орґанїзації та працї Секретаріяту. На засіданню Ц. Р. 6 липня н. ст. подав проф. М. Грушевський коротенький реферат про установу Ґенерального Секретаріяту, котрий був би спеціяльним виконуючим орґаном для переведення в життє постанов Ц. Р. щодо підготування нового громадського ладу на Україні. Над питаннєм, чи уважати Ґенеральний Секретаріят правительством для України в справах місцевого життя, чи лишень виконуючим орґаном для переведення в життє постанов Ц. Р., вийшли дїлові дебати, котрі закінчили ся прийняттєм формули переходу до чергових справ, в якій висловлено вітанне, як установі сього орґану в цїлости, так і його персональному складови з бажаннєм, аби Ґенеральний Секретаріят можливо найскорше виступив перед Ц. Р. зі своєю декларацією.

Другий універсал Української Центральної Ради. До „Kölnische Zeitung“ доносять зі Стокгольму: „Рѣчь“ оголошує текст нового українського універсалу яко офіціяльну телеґраму ПТА. Рада заявляє, що вона стоїть на тім становищі, щоб не відокремлювати України від Росії, тільки з усїма народами Росії працювати над її розвитком. Рада підхоплює поклик тимчасового правительства до обєднання, висловлений мінїстрами в часї їх побуту у Київі. В найскоршім часї Рада доповнить ся представниками всїх національностей, що живуть на Україні. Доповнена Рада утворить споміж себе Ґенеральний Секретаріят, який затвердить петроградське правительство яко носителя льокальної центральної власти. Сей орґан одержить усї права й засоби, щоб міг розвивати свою дїяльність яко заступник демократії цїлої України й рівночасно яко найвищий орґан управи краю у згоді з цїлою революційною Росією. Спільно працюючи з иншими національностями України й будучи під оглядом управи орґаном тимчасового правительства, Ґенеральний Секретаріят рішуче йтиме далї шляхом укріпленя нового, витвореного революцією державного ладу. Для управильнення творення українських військових частей матиме Рада своїх заступників у кабінетї мінїстра війни, в ґенеральнім штабі та в головнокомандуючого, щоб поодинокі части армії поповнювати виключно Українцями, наскільки се технїчно можливе без шкоди для бойової здатности армії. Кінчить ся універсал пересторогою до Українців бути вірними революції.

Чергова сесія Української Центральної Ради відбувала ся від 3 до 10 липня н. ст. з таким денним порядком: 1. Звідомленнє Комітету Ц. Р. 2. Звідомлення з місць, причім усї делеґати мали привезти звідомлення на письмі. 3. Плян і орґанїзація роботи Ц. Р. 4. Орґанїзація комісії для вироблення статуту автономії України. 5. Справа скликання зїзду представників народів, що домагають ся національно-територіяльної автономії і федеративного ладу. 6. Фінансові справи. 7. Біжучі справи (Р. Г.).

З дїяльности УВҐ. Комітету. Комітет видав такі видання: 1) Зразковий статут Української Громади; 2) Наказ членам Українських Військових Громад; 3) Постанови 2-го Всеукраїнського Військового Зїзду й 4) Постанови Українського Військового Зїзду (першого) — друге виданнє — Ґ. К. від 28 червня містить ся в пансіонї гр. Левашової на другім поверсї, де містить ся і засїдає УЦР. — Офіціяльним представником Ґ. Комітету при штабі одеської військової округи признав ҐК. члена ҐК., військового лїкаря І. Луценка (Р. Г.).

Вістник Українського Військового Ґенерального Комітету видає у Київі й укладає Український Військовий Ґенеральний Комітет. Передплата: 9 карб. на рік. Друкує статї, інформації про українське військо, крім того всї накази й постанови У. Ґ. К. Редакція в Педаґоґічнім Музею (Р. Г.).

В справі скликання обласного зїзду виконавчих громадянських комітетів у Київі. Дня 29 червня н. ст., як

доносить „Робітнича Газета“, відбуло ся засїданнє президії виконавчих громадських комітетів ґубернїяльного й міського в справі скликання обласного зїзду виконавчих громадських комітетів. Міський комітет уявляв собі сей зїзд яко зїзд міських виконавчих комітетів близьких до Київа ґубернїй: київської, полтавської, харківської, чернигівської, волинської і подільської. А ґубернїяльний комітет мав на увазї територію, яка надаєть ся до обєднання під культурно-національним і господарсько-промисловим оглядом, отже крім згаданих вище ґубернїй ще ґубернії: катеринославську, херсонську, таврійську й бесарабську. Ґубернїяльний комітет намітив таку програму майбутнього обласного зїзду: 1. Зміцненнє нового ладу в краю і додержанне громадського спокою. 2. Справи господарсько-промислової і суспільної демобілїзації. 3. Переведенне виборів до міських і земельних самоуправ. 4. Становище виконавчих комітетів побіч орґанів самоуправи. 5. Біжучі справи. В зїздї мають брати участь міські виконавчі комітети й міські комісари, де вони є, повітові й ґубернїяльні комісари та виконавчі при них орґани (комітети), але при кожнім комісарови небільше 3-5 люда. Президія міського комітету прийняла пропозиції ґубернїяльнаго комітету до відомости й обіцяла віддати сї пропозиції для обговорення міському комітетови, після чого підуть дальші кроки до переведення ідеї зїзду в дїло.

До всеукраїнського земського зїзду завізвала земства української землї канївська земська управа. „Коли йде відбудова України, земства не можуть лишити ся осторонь, а повинні взяти найжвавійшу участь у сїй роботї. Вони не можуть іти окремо від народу, нехтуючи його вимоги, а повинні піти назустріч, приєднати ся до нього і взяти на себе ролю провідника вимог селянства й життя“. Програму зїзду найкраще виробити київській Ґубернїяльній Земській Управі вкупі з культурними товариствами, як „Т-во Шкільної Освіти“, „Праця“, „Український Аґроном“, та з иншими полїтичними орґанїзаціями. Обєднані у Всеукраїнську Земську Спілку земства зможуть взяти ся за твореннє широкої національно-територіяльної автономії України (Р. Г.).

Програма київського ґубернїяльного українського національного зїзду в днях 30 червня і 1 липня н. ст. була така, як подає „Роб. Газ.: 1. Реферат У. Ц. Р.: а) історія заложення У. Ц. Ради, б) про декларацію У. Ц. Ради до тимчасового правительства, в) про всеукраїнський селянський зїзд, г) про всеукраїнський військовий зїзд, д) українське питаннє в сучаснім станї у звязку з наслїдками делеґації до центрального правительства. 2. Реферат Міської Української Ради. 3. Переведенне виборів до міських рад. 4. Про необхідність заснування Української Ґубернської Ради на підставі § постанов У. Ц. Р. 5. Реферат українських полїтичних партій про їх дїяльність і їх відношенне до сучасного моменту. 6. Реферати з місць. 7. Вибори до Ґубернської Національної Ради.

Задоволенне культурних потреб України. Під сим заголовком пишуть „Бирж. Вѣд.“ з 12 липня н. ст. таке: Мінїстер народньої просвіти А. Мануїлов вніс на затвердженне тимчасового правительства законопроєкт про задоволенне культурних потреб України. В законопроєктї вказано, що виключні обставини, які скомпліґували життє ґубернїй, що входять у склад київської наукової округи, заставляють мінїстерство поробити ряд негайних заходів у відношенню до культурних потреб України, причім у першу чергу треба зробити ось що: на рахунок держави треба відкрити дві ґімназії з навчанням в українській мові. В університетї св. Володимира треба утворити катедри українознавства: української мови, української літератури, української історії й катедру західно-руського права на правничнім факультетї. Крім того коштом державного скарбу треба дати підмогу на виданнє підручників в українській мові й підмоги ріжним культурним інституціям. Всї обмеженнї у відношенню до відкриття українських бібліотек і поповнювання бібліотек київської ґубернії книжками в українській мові повинні бути скасовані, причім київська міська бібліотека щодо одержування і поповнювання книжками має одержати однакові права з Публичною Бібліотекою у Петроґрадї.

Українознавство на київськім університетї. Попечитель київської шкільної округи М. Василенко звернув ся до ректора університету св. Володимира з проханнєм передати на обміркуванне і резолюцію факультетів питанне про заведенне в університетї окремих катедр української мови, української літератури, історії України й історії західно-руського права. Ректор відповів, що обміркувати се питанне, як у факультетї, так і в радї з огляду на ферії і виїзд багатьох професорів з Київа можна тільки на початку шкільного року. Крім того, ректор повідомив попечителя, що історично-фільольоґічний факультет уже поробив заходи в справі заведення українських дисциплїн і в огляд навчання внїс відповідні курси (Р. Г.).

Сїльсько-господарський і поземельний перепис та перепис міст у київській ґубернії. З огляду на те, що російське тимчасове правительство ухвалило зробити лїтом сього року сїльсько- господарський і поземельний перепис та перепис міст, аби добутими матеріялами покористувати ся при виробленню закона про землю, У. Ц. Рада, ухвалюючи перепис, закликала всїх громадян Київщини як мога подбати, щоб уся робота перепису вийшла як найкраще (Р. Г.).

Салдатське віче в третїм авіяційнім парку у Київї відбуло ся 6 липня н. ст. Виступали з промовами члени УЦР. й УВҐК.: Левченко, Касяненко, Дубовий, Герасимів, Бондаренко й делеґат на всеросійський зїзд рад робітничих і салдатських депутатів у Петроґрадї Романенко (Р. Г.).

Велике соціял-демократичне віче-концерт відбуло ся у Київї 8 липня н. ст. в Інтімнім театрї заходом фінансової комісії київського комітету УСДРП. для збільшення виборчого фонду партії. У вічевій частинї промовляли: В. Винниченко про „Біжучі завдання української демократії і автономію“, С. Петлюра про „Українське військо й демократію“, Б. Мартос про „Універсал і УСДРП“, М. Порш про „Мунїципальний соціялїзм і УСДРП“. В концертовій частинї взяли участь: М. Вороний, Маряненко, Корольчук, робітничий хор, бандуристи, хор української трупи Колесниченка (1. Україна, Давидовського. Музична поема. 2. Гуляли, гуляли) (Р. Г.).

З життя української кольонії в Москві. Дня 11 червня н. ст. відбули ся плєнарні збори комітетів українських полїтичних, просвітних, професійних і добродїйних орґанїзацій в Москві. На зборах член У. Ц. Ради М. Огородний, як ми вже донесли у „Вістях“ в однім з попереднїх чисел „Вістника“, мав реферат про завдання, орґанїзацію, дїяльність і тактику У, Ц. Р. й запропонував заснувати Українську Раду також у Москві. Вибраний тоді тимчасовий орґанїзаційний комітет У. Р. для уведення її в життє відбув засїданнє 22 червня н. ст., на якім Огородний мав реферат про завдання і майбутню працю У. Р. в Москві, її орґанїзацію та про конкретні засоби до переведення орґанїзації УРЦР. По рефератї ухвалено: 1) Українська Рада Центральної Росії засновуєть ся для оборони національно-полїтичних прав українського народу й переведення в життє постанов щодо того всеукраїнських національних зїздів і УЦР. Практично се зводить ся до того, що УРЦР. в Москві орґанїзує Українців на території Центральної Росії, допомогає Ц. Радї грішми, спочуттєм, працею над національним освідомленнєм розкинених по Центральній Росії Українців, особливо по військовим частинам, допомагає українізації війська й переведенню його на Україну. 2) УРЦР. в контактї з директивами виступає самостійно яко полїтична орґанїзація: в зносинах з місцевим урядом і представниками центрального уряду, в зносинах з громадськими орґанїзаціями, в зносинах і полїтичних виступах з орґанїзаціями инших недержавних народів Росії і т. ин.

Склад УРЦР. має бути таким: колєктив Ради складаєть ся з представників зорґанїзованого українства Москви та з представників українських орґанїзацій, що живуть поза Москвою, також і від військових частин. Неменше половини членів УР. в Москві має бути з представників партій і инших полїтичних орґанїзацій. Представництво від військових частин відповідне до їх числа. Рада збираєть ся раз на місяць черговo, а по потребі й частїйше. Виконавчий комітет Ради складаєть ся переважно з московських Українців — по два від полїтичних орґанїзацій та від військового клюбу й по одному

від инших орґанїзацій. В міру потреби при виконавчім комітеті засновують ся комісії: фінансова, аґітаційно-просвітна, літературна й инші. До аґітаційної комісії входять тільки представники політичних орґанїзацій. До переведення в житте орґанїзації УРЦР. ухвалено: 1) вияснити скількість і напрям дїяльности всїх політичних і инших українських орґанїзацій в Москві й покликати їх представників до тимчасового орґанїзаційного комітету, 2) вияснити військові й невійськові, зорґанїзовані й незорґанїзовані українські сили поза межами Москви й запросити їх представників на перші збори УРЦР., 3) закликати українські орґанїзації Центральної Росії через газети й відозвою до зносин з тимчасовим орґанїзаційним комітетом Ради, також прислати відомости про чисельність, напрям дїяльности й стан орґанїзації, 4) скликати збори московської кольонії, 5) як найшвидше скликати перші збори Української Ради Центральної Росії (Р. Г.).

Минська Українська Громада Заліжничників. У Минську заснувала ся Українська Громада Заліжничників, яка має на метї зєднати всїх заліжничників, роспорошених на либаво-роменській дорозї. Товариство повстало у Минську тому, що тут є осїдок управи сеї дороги. Мета орґанїзації: 1) підготовити ся до всеукраїнського заліжнодорожного зїзду у Київі, який відбудеть ся незабаром, і мати свого делеґата для домагання: а) украïнїзації заліжниць на Україні, заліжничих шкіл, бібліотек і ин., б) загалом осягнення національних і політичних прав українського народу; 2) підготовити ся до всеросійської заліжничої конференції заліжничників у Петрограді, щоб разом з делеґатами з України утворити на всеросійській конференції українську фракцію для осягнення професійних і національних потреб; 3) підготовити ся до Установчих Зборів. Політична платформа Громади така: Українцї-заліжничники признають тимчасове правительство, але підтримуватимуть його доти, поки виповнятиме вимоги й бажання Ц. У. Ради у Київі; жадають вони перебудови всїєї Росії на ґрунті федерації — у федеративно-демократичну республику (Р. Г.).

Загальні Збори всїх Українців членів іркутської громади. „Вільна Україна“, обговоривши дня 9 мая питанне сучасного життя і свої бажання на користь свого народу й неньки-України, постановили: 1. Для культурного розвитку нашого українського народу й щастя всїх народів усїєї Росії Росія повинна бути перестроєна на основі федерації усїх народів на рівних правах яко федеративна республика. Україна повинна мати найширшу автономію. Тимчасове правительство негайно повинно рішити, що воно згоджуєть ся з бажаннями Українців і що не буде перепиняти на Україні автономічного устрою. 2. Для оборони завойованих вільностей увесь народ повинен найскорійше стати до зброї, через що ми вітаємо бажанне нашого українського народу мати власне військо, котре-б положило й душу й тїло за нашу свободу й доказало-б супостатам, якого ми роду. Тимчасове правительство повинно безумовно згодити ся з бажаннєм Українців, не перешкоджати в орґанїзації й узброюванню українського війська. 3. Ми піддержуємо тимчасове правительство до того часу, доки воно буде йти революційним шляхом і виповняти обявлену програму. 4. Тимчасове правительство повинно оповістити людям всього світу, що Росія не хоче нї чужої землї, нї контрибуцій, що кожний народ має право виявити свою волю, з ким бажає жити і до якої держави пристати. Всї моря та проливи повинні бути для всїх людей вільними. Весь працюючий народ воюючих з нами держав цїлого світа повинен найскорше взяти власть в свої власні руки та як найскорше скінчити війну. Тимчасом же кличемо всїх вільних синів вільної Росії взяти ся за працю й узброїти оборонців нашої волї. 5. Земля повинна належати до всїх, хто на нїй працює без наймитів. Землею не вільно торгувати й тимчасове правительство повинно тепер заборонити нею торгувати. („Р. Г.“ 30/VI).

Український волосний зїзд у Дунаєвцях на Подїллї скликано з ініціативи Ради Українського Військового Клюбу імени Полуботка при 290 п. п. Врублевський говорив про автономію і федерацію, подав історичний нарис зруйнування України та вказав на те, що тепер, коли царат повалений, юридично ми вільні. Ми хочемо жити по своїм законам у спілцї з иншими народами на федеративних умовах. Про сучасні справи на Україні говорив Яджин. Гудзенко говорив про шлях до автономії України — орґанїзацію і про значіннє „Просвіти“. Про земельну справу була дуже жива дискусія, по якій прийнято таку резолюцію: „Земля повинна бути спільна й роздїляти ся, поскільки вийде на душу“. З приводу заборони всеукраїнського військового зїзду заложено протест: „Кличемо всю Україну— протестуйте проти заборони українського військового зїзду“, а Керенському та правительству ухвалено вислати таку телеґраму: „Геть панів і підпанків, що хочуть поневолити робочий український народ, а з ним і всю Росію. Забірайтесь, хай ваше місце займуть справжнї оборонцї трудящих мас всїх народів“. Зі звідомлення з сього волосного зїзду в „Роб. Газ.“ довідуємо ся, що в Дунаєвцях є тов. „Просвіта“.

В Пісчанній новомосковського повіту на Катеринославщинї відбуло ся 3 червня н. ст. велике віче з музикою і гарячими промовами про сучасне житте. Обговорено питаннє про державний устрій Росії. Ухвалено федеративну демократичну республику Росії, а для України національно-територіяльну автономію з забезпеченнєм прав меншостей, далї як найшвидше заведеннє на Україні української мови: в школах, у судї й по всїх адмінїстративних інституціях, вкінцї повну соціялїзацію всїх земель і инші вимоги. Селяне понад 1800 душ одноголосно прийняли сї постанови (Р. Г.).

Повітові українські курси для учителїв у м. Одесї почали ся 14 липня н. ст. Слухачі одержали помешкання і грошеву запомогу (Р. Г.).

Українська ґімназія на селї. Як доносить „Рѣчь“ з 14 липня н. ст. з Кремінчуга під датою 12 липня, в селї Пирогах постановлено відкрити першу українську ґімназію.

Український зїзд у херсонській ґубернії. Як доносить „Рѣчь“ з 13 липня н. ст. з Одеси під датою 11 липня, увечері в городськім театрі відкрив ся український зїзд херсонської ґубернії, скликаний з ініціативи Української Ради. Зїзд тривав 3 днї. Взяло участь 200 представників.

Вибори участкових суддїв у Проскурові. Як доносить „Рѣчь“ з 12 липня н. ст. з Проскурова під датою 10 липня, відбуло ся там надзвичайне повітове земське зібраннє, на якім вибрано 9 участкових суддїв і одного заступника, з них 6-х давних суддїв і Українця судового пристава Кругляка, приватного адвоката Поляка Чернявського й Жида Бейлїса. Провідник Українців Верхола у своїм привітї вибраному судови підчеркнув, що Українцї, бажаючи жити в братнїй згоді з усїма націями, мають одну цїль, а саме не розріжняти в людях національности.

Центральне російське правительство відмовляє позичок українським земствам. „Бирж. Вѣд.“ з 6 липня н. ст. пишуть: Вияснюєть ся, що в звязку з універсалом Ради окремі справи, порушені українськими земствами перед мінїстерством внутрішнїх справ, не рухають ся наперед. Так напр. недавно тому деякі українські земства поробили заходи перед мінїстерством внутрішнїх справ у справі видачі їм правительственної позички в розмірі 3 мілїонів рублїв. По опублїкованню Радою універсалу справа правительственної позички українським земствам набрала принципіяльного характеру й порішенє її відтягаєть ся.

Військова Спілка у Винниці. 14 липня н. ст. у Винниці на Подїллю заснувала ся Українська Військова Спілка винницького ґарнїзону, до якої належать усї Українцї-вояки місцевого ґарнїзону (Р. Г.).

З Новгороду Волинського. 7 червня відбули ся загальні збори новгородволинської орґанїзації УСДРП. Голова комітету Борис Бабич прочитав реферат на тему „Автономія України в федеративній російській державі“. Прийнято резолюцію; Домагати ся національно-територіяльної автономії України й федеративного устрою російської держави (Р. Г.).

Трудова національно-соціялїстична партія про національну справу, „Бирж. Вѣд.“ з 6 липня доносять, що пізно в ночі 4 липня н. ст. по довгих переговорах відбуло ся злитте двох споріднених політичних партій — партії народніх

соціялїстів і трудової ґрупи. В національній справі, що викликала поріжненнє серед представників обох партій, по оживленій вимінї думок прийнято резолюцію, в якій між иншим говорить ся: „Рахуючи ся з народньою психольоґією, треба конче змагати до установлення федеративного ладу, як у Росії, так і в Европі й у цїлім світї взагалї. Одначе рахуючи ся з загально-державними інтересами, практична програма в національній справі повинна будувати ся в приложенню до виявленої волї самих націй, висловленої або на демократично-вибраних представницьких зборах даних націй чи територій, або через народнє голосуваннє. Остаточну форму національної управи повинні установити всеросійські Установчі Збори".

Народнє Слово — тижневик. Виходить у Катеринославі. Передплата: 5 руб. річно. Пишуть у газетї: проф. Д. Еварницький, молоді поети з народу: Козарь, Хв. Ледачий, відома катеринославська письменниця Суліма (Бичихина), Арсен Полищук, Х. Давиденко й инші; крім того народнє учительство робітники, селяне й салдати (Р. Г.).

Нова газета. У Винниці на Поділю почала виходити тижнева українська часопись п. з. „Подільська Воля", орґан соціяльно-полїтичний і кооперативно-економічний. Видає часопись товариство „Воля", редактором є Дмитро Марковичь.

Російсько-український словник термінів природознавства та ґеоґрафії видав К. Дубняк. Ц. 35 коп. (Р. Г.).

Нові книжки. Як доносить „Робітнича Газета" вийшли в світ отсї брошури: 1. Наша мунїціпальна програма — виданнє київського комітету УСДРП. і 2. Земельна справа на Україні — Д. Антоновича, виданнє „Робітничої Газети".

Ґубернський селянський зїзд у Катеринославі. „Русское Слово" з 28 червня н. ст. доносить, що на ґубернськім селянськім зїздї пристрасно дебатовано над справою самостійности України. Прийнято резолюцію про автономію України при умові невідривання її від Росії.

Нове правительство в Росії. З Петрограду доносять до „Corriere della Sera", що в Росії наступить в найблизшім часї зміна правительства. Партія кадетів має сьогодні знов опановувати ситуацію. Головні мінїстеріяльні теки, як заграничні справи, внутрішні справи, справедливість і фінансів, мали б отримати кадети. Яко кандидатів називають на першім місцї: одного з найкращих знавцїв російського права Набокова, Родічева з Петрограду й Астрова та Кишкіна з Москви. Як доносить аґентура Стефанї, партія кадетів поставила такі умови, від сповнення яких залежить їх вступленнє до мінїстерства: 1) війна аж до кінця в порозумінню з союзниками, 2) потвердженнє всїх умов і порозумінь ворогів осереднїх держав, 3) ясне й докладне сформулуваннє внутрішньої полїтики, 4) відложенне розвязки всїх соціяльних проблєм до Установчих Зборів, 5) найзавзятїйша боротьба з анархією, 6) раціональна розвязка фінансових справ. Инші часописи доносять, що кадети поставили як одну з головних умов ревізію переговорів з Україною і Фінляндією.

В справі посилки комісії з Петрограду до Київа для розслїду української справи російські часописи подають такі інформації: „Русская Воля" з 8 липня н. ст. пише, що на засїданню членів тимчасового правительства дальше обговорювала ся справа посилки окремої комісії до Київа для вияснення на місцї домагань представників Української Ради. Розвязка сеї справи трудна під сим оглядом, що нїяк не можна найти відповідного складу для названої комісії. Справу компліґує також і та обставина, що центральний комітет партії народньої волї постановив з принципіяльних поглядів, що нїхто з представників партії не може брати участи в названій комісії. В якій формі виллють ся тепер зносини тимчасового правительства з представниками Ради, поки-що не установлено, а справа задуманої посилки спеціяльної комісії лишаєть ся тепер відкрита.—„Бирж. Вѣд." з 6 липня н. ст. доносять, що попереднього дня ранком мінїстри-соціялїсти вели переговори з мінїстром-предсїдателем князем Львовим у справі сформування комісії для управильнення справи універсалу Української Ради. Мінїстри-соціялїсти запропонували між иншим включити в склад комісії П. Крапоткіна й Германа-Лопатіна. По приватним донесенням лїберальна часть кабінету пропонувала з початку послати до Київа комісію з кн. Урусовим на чолї, з широкими повновластями „зробити порядок" з Центральною Українською Радою. Сьому спротивили ся мінїстри-соціялїсти. Як знаємо, справа скінчила ся на поїздї до Київа Керенського, Церетелї й Терещенка.

Про побут членів тимчасового правительства у Київі часописи подають такі вісти: „Рѣчь" з 13 липня н. ст. в телеґрамі з Київа під датою попереднього дня пише, що до Київа прибули мінїстри: Терещенко, Церетелї й Некрасов. Останнїй виїхав на фронт. Того дня дожидали А. Керенського. Увечері в присутности мінїстрів мало відбути ся обєднане засїданнє всїх виконавчих комітетів Української Центральної Ради, на котрім обговорювала ся українська справа.

В сїй же справі пише „Рѣчь" в числї з дня 13 липня н. ст. п. з. „Українська справа": 13 липня н. ст. тимчасове правительство на нічнім засїданню мало можливість одержати вістки від мінїстрів, що находять ся у Київі, а саме від М. Терещенка, І. Церетелї й А. Керенського щодо результатів пороблених ними кроків. В сїй цїли тимчасове правительство уладило нараду в помешканню головного телеґрафу, де вело переговори безпосередно з Київом. З вісток, які наспіли, виявнило ся, що перебуваючі у Київі мінїстри протягом першої половини дня 13 липня вели переговори з провідниками Ради й осягнули на їх думку добрі результати. О 3-ій год. дня розпочало ся засїданнє Ради, що продовжало ся до вечера. Остання вістка, яка наспіла, доносила, що Рада тїльки що ухвалила постанову, яку на думку делеґованих мінїстрів може прийняти тимчасове правительство. Викладати суть постанови Ради телеґрафічним шляхом мінїстри уважають невідповідним і думають, що треба їм в найкоротшім часї виложити результати своєї поїздки в особистім рефератї тимчасовому правительству. Мінїстри негайно виїзджають до Петрограду, причім переїдуть через ставку, де спинять ся на коротенький час. Їх повороту до Петрограду очікують на 15 липня увечері.

Страдомський іменований комісаром для Київа.

„По московськи не розумію". „Новое Время" з 22 червня н. ст. подає за „Кіевлянином" такий характеристичний образок з київського життя: При перевірцї документів у часї ловів на дезертирів — оповідає якийсь „русский" — менї треба було дістати ся на завод. Юнкер, що стояв на вартї, не пропустив мене й запропонував менї відійти до рога Набережно-Хрещатицької вулиці та Нижнього Валу до дижурного офіцера за перепусткою. Я відійшов та, побачивши на розї юнкера й офіцера, звернув ся до останнього в чемній формі (по російськи):

— Чи не ви начальник стійки?

— Я по московськи не розумію — була відповідь.

Признаю ся, я оторопів. Протер очі, нї, не помиляюсь, стоїть офіцер, російські вилоги, підпоручник, але українська розетка на грудях. Здивовано і з обуреннєм я гукнув:

— Як, ви, офіцер російської армії, що носите її мундур, не вмієте говорити по російськи, чи давно ви „забули"?

— Я не російської армії, а ґвардійського українського полку!

— Так ви скиньте вилоги офіцера російської армії!

— Я вам кажу, що я по московськи не розумію!

Я відійшов, — закінчив оповідач, — бо не мав сил довше зносити сеї траґікомедії. Чи не правда, що сей епізод як не можна краще характеризує миролюбивий настрій і ступінь згідливости „Українців", заключає „Кіевлянинъ", беручи в лапки Українців.

До справи Степаненка. Як доносить „К. М." з дня 3/VI, слїдча комісія при виконавчім комітетї, розглянувши справу Л. Плавюка (ізза якого Росіяне накинули ся на Степаненка), признала, що, як говорять свідки, охранна дїяльність Плавюка тягнула ся дуже недовгий час, що Плавюк служив у охранцї з відома товаришів, причім вступив на службу під впливом погроз і що Плавюк нїкого не видавав охранї. Комісія постановила наразї увільнити Плавюка зпід арешту. Сей результат слїдства робить Степаненка невинним в аферї Плавюка, якою покористували ся Росіяне для здескредитованнє Степаненка яко свого полїтичного противника.

Купуйте Памяткову Книжку Союза визволення України — Календарь на 1917 р.

500 стор. друку. 103 ілюстрацій.

Ціна **2·50 К.**, для австрійських вояків і полонених-земляків **2 К.** На пересилку долучати в обох разах **30 сот.** Оправлений примірник о **1 кор. 20 сот.** дорожше. Замовляти в адміністрації нашої часописи.

Скасуваннє русифікаційних законів. На підставі законів з рр. 1869 й 1886 урядники московського походження на службі південно-західного краю одержували додатки до своїх пенсій за діяльність над обрусїннєм населення. Куратор київської шкільної округи М. Василенко зробив представленнє до міністерства просвіти про скасуваннє сих додатків.

З Ґмінду. На загальних зборах тов. „Жіноча Громада“ в Ґмінді дня 26 мая 1917 р. вибрано отсей видїл: пп. учит. Павля Гарматїй, голова, А. Конрадова, заступн. голови, учит. А. Вознякевичівна, секретарка, К. Навроцька, касієрка, К. Ваньова й К. Гриневичева, члени видїлу, Н. Семенівна, М. Королївна й О. Гойновська, заст. видїлових. До контрольної комісії увійшли: пп. С. Цїпановська, М. Вациківна й М. Цимбалко. Рівночасно ухвалили загальні збори подати до публичного відома, що „Воєнний календарь для українських виселенцїв 1917“, виданий під фірмою „Українського Жіночого Кружка“ в Ґмінді, не має нїчого спільного зі згаданим товариством анї тов. за нього не відповідає. „Воєнний календарь для українських виселенцїв 1917“ є приватним підприємством одного чи кількох людей і тов. „Жіноча Громада“ нї не збірала фондів, нї не редаґувала, нї не розсилала календарів в розпродаж. Так само не удїлювала провізії нї її не брала. Просимо також всякі письма до „Жіночої Громади“ в Ґмінді посилати по адресу голови товариства п. Гарматієвої. А. Вознякевичівна, секретарка. — П. Гарматієва, голова.

На Національний Фонд України: Іван Волжинський 2 К; по 1 К Василь Палїй і Іларіон Дунай; по 70 сот. Іван Нестеренко і Григорій Мина; по 60 сот. Самуїл Прайнин і Корнїй Овечкин; Геманедин Смагилев 40 сот.; Варлаам Томчук 30 сот.; по 20 сот. Яків Крижановський, Григорій Жук, Ефим Михайловський, Козьма Пляк, Радіон Кириленко, Іван Гнїдов, Никита Горлов, Матвій Носков, Герш Первин, Іван Киреєв, Янкель Кримберґ, Василь Кулик; по 10 сот.: Семен Кравченко, Тимофій Дубров, Петро Свистунов, Ефим Барабаш, Тимофій Динисюк, Яхя Серажединов, Марко Безпалий, Степан Бербер, Йосиф Лубинський, Михайло Іванов, Петро Корсун, Карпо Крандасир, Василь Клим, Авксентій Буга, Мойсей Дуброва, Іван Филипов, Кирило Здихальський і Іван Чемеренко. **Разом 11·50 К.**

При сїм такий лист: Союзови визволення України! Часопись „Розвага“ з 27 травня повідомляє, що Зелені Свята призначено на російській Україні яко день Національного Фонду. Ми, Українцї, прийняли се з великою радістю і одушевленнєм, спільно обговорили справу, а для кращого обдумання ще кожний зокрема перечитав кілька разів. Дорогі Товариші! По одержанню нашого спису та грошей дуже просимо дати місце отсим коротким словам у котрійсь з шановних для нас газет.

Ми Українцї! Тепер находимо ся в полонї в Австро-Угорщинї. На великий жаль ми не можемо помагати нашим братам на нашій дорогій нам Україні перенести тягар часу на своїх плечах для народньої свободи, рівности й братерства. Та хоч ми далеко від свого Рідного Краю, але в нас у душі зберігла ся гаряча любов до всього українського народу й улюбленої всїма нами рідної України. Жертвуємо, наскільки кождому з нас позволяють обставини, на процвітаннє федеративної демократичної російської республики й повної автономії України.

Ми Великоруси! Прилучаєм і свій невеличкий заробіточок і підтримуємо наших товаришів, бо при спільній республицї можемо й ми винести на своїх плечах свою свободу, рівність і братерство.

Ми Євреї! Прилучаєм і свій південний заробіток, бо наш народ живе по більшій части на українській території. Тому бажаємо тим братам, що борють ся за свободу, довести до кінця сю велику справу рідної нам України.

Старшина команди фельд. Іван Волжинський.

Виказ жертв.

На волинські школи: Хоркавий 6 К., М. Чернїївна 5 К.
На рідну школу: М. Чернїївна 5 К.
На фонд ім. Я. Весоловського: Антін Гринцишин 20 К.

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союза визволення України:

		к.с.
1.	**В. Антонович.** Хмельниччина в повісти Г. Сєнкевича	—·40
2.	**М. Богданович.** Білоруське відродженнє	—·40
3.	**Ів. Бочковський.** Фінляндія та фінляндське питанне	1·20
4.	**H. Boczkowski.** Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питанне.) По чеськи. З картою України	1·—
5.	**Вяч. Будзиновський.** Як Москва нищила Україну	—·60
6.	**М. Возняк.** Наша рідна мова. З 18 портретами	—·20
7.	**Памяти Івана Франка.** Опис життя, діяльности й похорону. Зладив М. Возняк. З 12 малюнками	1·—
8.	**Вол. Гнатюк.** Національне відродженнє австро-угорських Українців (1772—1880 рр.)	—·80
9.	**Вол. Гнатюк,** Українська народня словесність.	1·—
10.	**Prof. M. Hruschewskyj.** Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—·50
11.	**Проф. М. Грушевський.** Як жив український народ.	—·50
12.	**Вол. Дорошенко.** Українство в Росії. Найновійші часи. З численними портретами	1·20
13.	**Б. Заклинський.** Що треба знати кождому Українцеви.	—·30
14.	**Памяткова книжка** Союза визволення України і **календарь** на 1917 р. з 103 іл. Ціна 2·50 опр. прим.	3·70
15.	**О. Кириленко.** Українці в Америці	—·50
16.	**G. Cleinow.** Das Problem der Ukraina. Українська проблєма.	—·20
17.	**О. Кобец ь.** В Тарасову ніч. З образками	—·50
18.	**О. Кобець.** З великих днїв. З образками	—·50
19.	**Др. І. Крипякевич.** Українське військо. З малюнками	—·40
20.	**Dr. E. Lewyckyj,** Galizien	—·60
21.	**Др. Е. Левицький.** Листи з Нїмеччини	—·80
22.	**Др. М. Лозинський.** Галичина в життю України	—·60
23.	**М. Лозинський.** Іван Франко. З портретом Ів. Франка	1·—
24.	**Др. М. Лозинський.** Михайло Павлик	—·40
25.	**Др. Осип Назарук.** Слїдами Українських Січових Стрільців. З малюнками	3·50
26.	**Др. Іван Пулюй.** Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung	—·80
27.	**St. Rudnyćkyj.** Ukraina. Land und Volk. Бр. 10·— в полотнї	12·—
28.	**Сїм пісень.** Гостинець для українських вояків. З нотами	—·20
29.	**О. Скоропис-Йолтуховський.** Значінне самостійної України	—·20
30.	**Проф. С. Томашівський.** Церковний бік української справи	—·30
31.	**M. Trotzkyj.** Die ukrainische national-politische Bewegung	—·50
32.	**М. Троцький.** Литовцї	—·40
33.	**V. Choma-Dovski.** Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи)	1·—
34.	**Др. Л. Цегельський.** Русь-Україна і Московщина-Росія	—·80
35.	**Чужинцї про українську справу**	—·40
36.	**Т. Шевченко.** Кобзарь. 2-ий випуск	1·—
37.	**Проф. І. Шишманов.** Роля України в болгарськім відродженню	—·20

Набувати можна отсї всї книжки в Адміністрації видань Союза визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II. St., T. 6.**

На жаданнє висилаєть ся почтовий чек ч. 107.090.

При сїм числї розсилаємо чеки для відновлення передплати, вирівнання залеглостей і нових замовлень. Адміністрація.

Зміст: Твореннє українських органів законодавства і власти. — Край і військо стають при Центральній Українській Радї.—Проти Центральної Української Ради та творення українського війська.—Твореннє українського війська. — Порозумінне між Українцями й Росіянами у Київі наладжуєть ся.—Загальноросійський зїзд рад робітничих і салдатських депутатів про українську справу.—Всеукраїнська Рада селянських депутатів — Ще про всеукраїнський зїзд. — За Українське Міністерство Народньої Освіти. — Др. Андрій Чайковський. Галицький страхопуд. — З діяльности УСДРП. — Поляки на Україні підносять голови. — Н. В. Росія та Румунія. — Вісти. — Виказ жертв.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублїв, піврічна 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адмінїстрація: Tür 6. Телєфон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 33. Відень, 12-го серпня 1917. Ч. 163

Проби полїтичного перевороту в Петроградї й у Київі.

В днях 16, 17 й 18 липня н. ст. столиця Росії — Петроград була видовищем збройних демонстрацій війська й робітників з вимогами уступлення теперішнього правительства та закінчення війни. В демонстраціях взяли участь значна часть петроградського ґарнїзону й части ґарнїзонів з околичних місцевостей та з Кронштадту. Зорґанїзували демонстрацію т. зв. большевики, а її цїлю було захопленнє правительственної власти. Вибраний момент для нового державного перевороту в часї офензиви російської армії на галицькім фронтї мав на думку большевиків забезпечити їм успіх, бо як в армії, так і серед широких мас робітництва й селянства істнує велика нехіть до війни, велике бажаннє мира. Большевики не без підстави думали, що салдати й робітники підуть за гаслом — геть з війною і мінїстрами, що розпочали офензиву, та й промостять їм дорогу до власти, до „диктатури пролєтаріяту“.

Та саме р і в н о ч а с н і с т ь проб перевороту з подіями на галицькім фронтї викликала серед переважної части війська й населення в Петроградї, а особливо на провінції і на фронтї, великий зрив обурення й гнїву, кваліфікуючи крок большевиків яку зраду держави й революції. Появили ся ревеляції, що провідники большевизму стоять у зносинах з ворожими Росії державами, що цїла противоєнна й революційно-максималїстична аґітація в Росії — се дїло рук аґентів тих держав і т. ин. Правда се, чи нї, але правительство рішило з цїлою суворістю здавити бунт, орґанїзаторів його арештувати й поставити під суд яко державних зрадників.

І дїйсно по кількох днях безладних манїфестацій і крівавих сутичок між збунтованими військами й правительственними військами удало ся привернути порядок. Головну участь в подавленню бунту грали очевидно козаки. Жертв бунту в убитих і ранених налїчують поверх 1000. Поляглих козаків хоронено дуже урочисто. Над могилою промовляв Керенський. Для скріплення вірної правительству збройної сили стягнено до Петрограду багато війська з фронту, сформовано з них осібний корпус, а на його чолї поставив Керенський Ю р і я М а з у р е н к а, наймолодшого з братів Мазуренків, відомих українських дїячів з Донщини. Команданта військ петроградської округи Половцева Керенський усунув за те, що не був енерґічним при здавленню бунту.

У звязку з подіями в Петроградї та довершеною передтим російсько-українською угодою наступила дуже гостра кріза в правительстві. Яко протест против української угоди й проти поблажливого відношення більшости правительства до всякого роду максималїзмів уступило трьох мінїстрів кадетів. Потім уступив мінїстер—предсїдатель кн. Львов, подавши яко головну причину занадто великий радикалїзм мінїстра Чернова в приготованнях до переведення аґрарної реформи. Уступив також мінїстер судівництва Переверзів, подавши за причину стримуваннє його мінїстрами соціялїстами від переслїдування большевиків.

На підставі ухвали Ради робітничих і салдатських депутатів та инших загально-російських орґанїзацій революції та зоставших членів правительства предсїдательство в правительстві обняв Керенський та почав робити старання про утвореннє нового коалїційного мінїстерства. Опір робили головно кадети. Вони жадали між иншим ревізії постанови правительства в українській справі, понехання всяких засадничих реформ до часу скликання Установчих Зборів, найголовнїйших мінїстеріяльних портфелїв для себе і т. ин.

Вкінцї прийшло до компромісу і нове коалїційне мінїстерство утворилось. Увійшли в його склад крім соціялїстів кадети, поступовцї й радикальні демократи (див. Вісти). Яка основа компромісу, ще докладно не знаємо.

По уступленню князя Львова й инших зоставші мінїстри на чолї з Керенським, мабуть з боязни перед можливостями перевороту зправа та щоб зміцнити для себе опору серед революційної демократії, рішили в першій хвилї проголосити акт, який стверджував би, що Росія є тепер демократичною республикою. Отсї змагання злїва до негайного утвердження республиканського устрою та до радикальних реформ в управі державою і в економічній области ще перед скликаннєм Установчих Зборів, чим далї, тим більше розколюють полїтичні сили Росії на дві части й роблять всякі компроміси соціялїстів з лїбералами н е т р и в а л и м и.

Скрізь в Росії переводить ся негайна мобілїзація земельного дворянства й промислової та торговельної буржуазії, а підсичувана максималїстичними елєментами анархія пхає в сторону реакції багато й поступових, але поміркованих людей. Відбуваєть ся пересуненнє суспільних сил н а п р а в о й, коли не найдеть ся золотої середини, то й нове коалїційне мінїстерство, утворене Керенським, може розлетїти ся та замінити ся кадетсько-октябристським або й ще правійшим, а замісць рад робітничих, салдатських і селянських депутатів, дотеперішнїх керуючих орґанів революції, увійде в свої права і своє значіннє Дума. Не був би се добрий вихід з ситуації.

Крім Петрограду нїде на провінції спокій не був нарушений,хоч не бракувало проб викликати непорядки й в инших містах. Противно провінція заареґувала на петроградські події заявами довіря до правительства й охотою підтримки його, причім лїва частина полїтичної опінії рішуче осудила вихід з правительства в таку критичну хвилю кадетів і инших лїбералів.

Україна також яскраво заманїфестувала волю підтримки петроградського правительства й осудила переворотові проби. На вістку про події в Петроградї шеф українського

правительства у Київі Винниченко вислав безпосереднім телеґрафічним проводом до Петрограду Раді роб. і салд. депутатів телеґраму з заявою повної готовности всіма силами підтримувати тимчасове правительство та з осудженнєм виступу невідповідальних ґруп у Петрограді. Одночасно Винниченко видав поклик до населення Київа й цілого краю, щоб зберігало спокій.

Але в самім Київі, в звязку, чи незалежно від петроградської затії, відбула ся своя проба політичного перевороту. Як довідуємо ся з дальшого змісту телеґрами Винниченка до петроградської Ради роб. і салд. депутатів („Рѣчь“ з 19 і 20/VII, „Бирж. Вѣд.“ з 19/VII), в ніч на 18 липня н. ст. товпа Українців-салдатів числом коло 5000 душ, не зважаючи на постанову Ґенерального Військового Комітету про невиступленнє окремих частей, захопила арсенал, розброїла часть міліції, арештувала її начальника Лепарського, поставила сторожу у правительственних інституцій, зайняла штаб міліції і казначейство, розграбила майно артилерійського й вещевого складів, розгромила квартиру начальника військової округи Оберучева і ин. Ґенеральний Секретаріят Центральної Ради негайно поробив рішучі заходи, щоб привернути порядок. Закликані війська ґарнізону, як українські, так і російські обняли охорону міста. Часть повстанців арештовано, решта під впливом рішучих заходів Ґенер. Секретаріяту полишила кріпость і арсенал, де охорону прийняв на себе полк ім. Богдана Хмельницького, а також юнкери, сапери й понтонєри. По порозумінню Секретаріяту з командуючим округою охорону городу й околиць та привернення порядку поручено членови Українського Ґенерального Військового Комітету ґен. Кондратовичеви. Сі заходи поробив Ґенеральний Секретаріят у тїснім порозумінню з місцевими російськими комітетами громадянських орґанізацій і рад військових та робітничих депутатів. До вечера спокій привернено майже зовсїм. Є ранені.

Товпа салдатів-Українців числом 5000 люда — се самочинний полк ім. гетьмана Полуботка, про який подано у нас деякі вісти в попереднїм числї „Вістника“. В складї сього полку має бути багато дезертирів. Утворив ся він на провінції, здаєть ся, в Чернигівщинї, а прибувши до Київа, зажадав узнання своєї орґанізації і назви з боку Центральної Української Ради й инших чинників. Не знати, з яких причин відмовлено полкови оружя, умундурования і ин., натомісць запропоновано салдатам негайно відійти на фронт в характері резервових ешелонів для поповнення фронтових частей. Салдати рішуче відмовились іти на фронт, доки їх не признають осібним полком, зрештою заявили, що їх фронт у Київі, що вони мусять тут боронити волї України й ин. З представниками полку пертрактували Винниченко й Петлюра. В якім напрямі намічала ся розвязка справи, — не знати.

Дня 13/VII полуботківці взяли участь в парадї військ, уладженім Радою з нагоди переговорів Ради з мінїстрами, а кілька днїв пізнїйше розквартеровані в Святошинї полуботківці вирушили на Київ. Хто ними керував і яка властива була їх ціль, — не можемо нїчого в сій хвилї сказати, бо не маємо до сього нїяких даних. Можна тільки догадувати ся, що виступ полуботківців був висловом настроїв зростаючої в українськім таборі крайньої національної опозиції і проти російських революційних чинників на Україні й проти ЦУР. Чи наша догадка вірна, — незабаром матимемо змогу переконати ся. На всякий випадок бунт полуботківців має симптоматичне значінне. Не можна його поясняти лише як плід аґітації непевних людей, так само, як не можна спихати на нїмецьких аґентів вини петроградських подій. Справа далеко складнїйша й вимагає дуже докладного розгляду внутрішньої ситуації в цілій Росії й на Україні зосібна, щоб відповідно оцінити петроградські й київські події.

Угода між російським тимчасовим правительством і Центральною Українською Радою.

Подаємо ряд фактів і голосів, які тільки вдало ся зібрати, що відносять ся до побуту членів російського тимчасового правительства у Київі, про переговори в справі автономії України й тексти деклярації тимчасового правительства та універсалу Центральної Української Ради, в яких містить ся суть довершеної російсько-української угоди та деякі голоси з сього приводу громадянських орґанізацій і преси. Побіжну оцінку угоди та її значіння для нас подали ми в попереднїм числї „Вістника“ в статї п. з. „Твореннє українських орґанів законодавства і власти“.

Мінїстер Некрасов про українську справу й переговори.

Мінїстер шляхів Н. Некрасов, який був під час переговорів у Київі, повернувши з поїздки, подїлив ся своїми враженнями з журналїстами з приводу українського руху та подав деякі інформації про самі переговори й сказав таке :

На думку Некрасова на український рух, що викликав спочутте на цілій Україні, треба дивитись як на явище, що заслугує на найсеріознїйшу увагу; сей рух має корінї у змаганню української народности до самоозначення, проти котрого так уперто бороли ся правительства старого режиму. Тимчасове правительство, як що воно не хоче повторювати помилок старої власти, повинно стати на становищі децентралїзації законодавства : не можна, сидячи в Петроградї, творити закони для цілої широкої і ріжноплемінної Росії ; з сеї точки погляду треба підійти й до домагань Української Ради. Треба піти тим самим шляхом, який вибрано при утворенню 18 мая коалїційного правительства. Тодї мало ся на увазї притягнути всї творчі живі сили краю до державного будівництва. Так і тепер треба конче зрозуміти, що живі творчі сили національних течій необхідно втягнути в річище державности.

Українська Рада не змагає до відірвання від Росії й наведеного в універсалї вислову, що прийняті Радою постанови підуть тільки під затвердженнє Установчих Зборів, ми не можемо розуміти яко бажання Ради піднести для контрасиґнації вже готову розвязку справи. Се треба розуміти яко бажаннє або яко програму, яка буде відкинена або затверджена. Що справа стоїть саме так, що Українська Рада не ставить тимчасовому правительству нїяких ультиматів, ясно виходить з того простого міркування, що Україна, як і инші части властивої Росії, бере участь через своїх вибранців у недалеких Установчих Зборах.

Н. Некрасов, котрий був присутний тільки при першій стадії переговорів з Українцями, зазначив, що з самого початку було ясно, що шлях порозуміння можливий. Найголовнїйше те, що провідники Ради зразу зрозуміли, що у військових справах перший голос належить центральному правительству й ся область політики не може відносити ся до української автономії(?).

Потім незвичайно важне те, що до того орґану, котрий управлятиме Україною, Українцї згодили ся допустити й представництво від инших національностей, що заселюють українські ґубернії, а саме : від Великоросів, Поляків, Жидів і инших. Таким чином Українська Рада, в орґанізацію котрої вносить ся такі істотні поправки, повинна висловлювати волю всього населення, а се саме те, що хотїло осягнути тимчасове правительство.

Н. Некрасов відїхав з Київа у своїх справах ще перед закінченнєм переговорів з Українцями, але виніс переконанне, що гострий момент проминув і виразно означив ся ґрунт для порозуміння. Постанова, прийнята Радою, показує, що тимчасове правительство зможе остаточно дійти до порозуміння з Радою і установити спільну точку погляду на управу України.

Інформації мінїстрів Церетелї й Терещенка про переговори.

У справі переговорів мінїстрів з Українцями пишуть „Бирж. Вѣд.“ з 15 липня н. ст. таке: У мінїстра предсїдателя кн. Львова сьогодня відбудеть ся нарада членів тимчасового правительства, присвячена українській справі. В сїй нарадї візьмуть участь мінїстри М. Терещенко й І. Церетелї, що прибувають сьогодня вранцї з Київа. З уривкових вісток, одержаних від М. Терещенка й І. Церетелї, про перебіг переговорів з полїтичними дїячами України вияснюють ся, що Українцї годять ся відложити(?) переведенне в житте оголошене ними в унїверсалї домаганне будучого устрою України, коли тимчасове правительство приступить негайно до виготовлення проєкту автономних прав України. Українцї, як подають М. Терещенко й І. Церетелї, добивають ся між иншим того, щоб у склад автономної України увійшов Київ з тяжіючими до нього ґубернїями, в яких більшість населення творять Українцї. З приводу сього домагання мінїстри Терещенко й Церетелї негайно знесли ся безпосереднїм проводом з тимчасовим правительством, яке уповноважило їх заявити, що тимчасове правительство уладить плебісцит(?) в указаних Українцями ґубернїях і, коли там більшість населення стоятиме на становиші Ради, тимчасове правительство не відмовить ся задоволити се бажанне. Ся відповідь задоволила Українців(?).

Українські полїтичні дїячі між иншим заявили, що вони полишають собі право ще до остаточної відповіди правительства перевести в житте окремі реформи внутрішнього життя України, відмовляючи ся рівночасно від сформування свого самостійного правительства (?).

Звідомленне „Рѣчи“ про переговори, про засїданне тимчасового правительства, на якім затверджено угоду, та про вихід з правительства кадетських мінїстрів.

По опублїкованню Українською Радою унїверсалу, — пише „Рѣчь“ з 17 липня н. ст., — якого зовсїм не сподївало ся тимчасове правительство, між останнїм і київським ґубернським комісаром (Суковкіним) почали ся переговори чисто інформаційного характеру. Одначе сї переговори не довели до нїяких результатів і правительство делеґувало до Київа для переговорів з українськими полїтичними дїячами мінїстрів почти й телеґрафу І. Церетелї та заграничних справ М. Терещенка. Крім того у Київі находили ся мінїстер війни А. Керенський і мінїстер шляхів Н. Некрасов, але останнїй виїхав з Київа перед закінченнем переговорів.

Переговори з Українцями вели ся наскоро. Вироблено проєкт постанови, котра означує положенне України й повинна бути оголошена тимчасовим правительством. Рада ухвалила оголосити, що члени Українського Ґенерального Секретаріяту відповідальні перед нею. Мінїстри, що находили ся у Київі, прикликали до головного телеґрафу всїх членів тимчасового правительства в ціли вияснення по телеґрафу відношення до справи тимчасового правительства. Представники партії народньої свободи заявили, що ся справа занадто серіозна, щоб її розвязувати телеґрафічною дорогою, тому правительство постановило відложити остаточну розвязку справи до приїзду мінїстрів з Київа.

15 липня н. ст. вернули ся з Київа М. Терещенко, А. Керенський і І. Церетелї. Того самого дня в квартирі князя Г. Львова визначено засїданне тимчасового правительства, на якім повернувші з Київа мінїстри докладно зреферували перебіг переговорів, що відбували ся у Київі. Тут же прочитано проєктовану постанову тимчасового правительства про Україну, притім зазначено, що прочитаний текст повинен бути прийнятий без жадних змін. Одно, що вони допускають можливим, се заміна опублїкованя замісць постанови тимчасового правительства декларації в українській справі.

Мінїстри кадети заявили, що текст порозуміння їх не задоволяє: в нїм багато неясностей і недоговорень. Притім вони вказали, що І. Церетелї й М. Терещенка делеґувало тимчасове правительство на Україну виключно для вироблення порозуміння з Українцями, а заключати якісь декларативні акти вони не мали повновласти.

Що торкаєть ся загальної части угоди з Україною, то для мінїстрів членів партії народньої свободи вона видала ся такою, що її не можна зовсїм прийняти, бо на їх думку вона касує всяку власть тимчасового правительства на Українї. По думцї мінїстрів з партії народньої свободи означати будучу форму управи України можуть тільки Установчі Збори, міжтим з змислу доконаної І. Церетелї й М. Терещенком угоди виходить, що Україна сама установляє для себе форму правлїння. Крім того вказали мінїстри на ряд недокладностей в земельній справі, в справі національного й соціяльного життя і т. ин.

І. Церетелї й М. Терещенко, підтримані всїма мінїстрами-соціялїстами, ще раз потвердили, що осягнена у Київі угода остаточна і нїяких змін у нїй не можна допустити. Церетелї й Терещенко доказували, що осягненне сеї угоди коштувало їх багато труду, що не можна придавати ваги другорядним річам, що се не закон, а тільки декларація, причім ся остання не розвязує української справи в її повнім обємі, а мова йде тільки про межі автономії і т. д.

Мінїстри члени партії народньої свободи настоювали на тім, що розвязка сеї справи належить до Установчих Зборів.

Вкінцї мінїстри перейшли до голосування. За прийняттєм тексту угоди в українській справі, виробленої у Київі Церетелї й Терещенком, у цілости без поправок, голосували мінїстри-соціялїсти (Керенський, Церетелї, Скобелєв, Чернов, Пєшехонов), мінїстер предсїдатель князь Львов і оберпрокурор Синоду В. Львов (і мабуть Терещенко, Некрасов, Переверзів). Проти голосували: мінїстер публичної опіки князь Шаховською, народньої просвіти Мануїлов і державний контрольор Годнєв (а Шінґарьов?), котрі заявили, що не протестуючи проти тимчасового заведення до скликання Установчих Зборів окремої краєвої управи України, вони тим не менше не можуть згодити ся на опублїкуванне постанови тимчасового правительства без поправок. При голосуванню пропозицію мінїстрів з партії народньої свободи відкинено і тодї мінїстри Шінґарьов, Шаховською і Мануїлов заявили, що прийняттє правительством постанови в українській справі вносить хаос у відносини між правительством і орґаном управи Україною, відкриває Українській Радї майже законні шляхи здїйснення явочним порядком української автономії, що такої відповідальности вони не можуть на себе взяти й тому виступають зі складу тимчасового правительства.

Мінїстер шляхів Н. Некрасов, котрий заявив, що він лишаєть ся в мінїстерстві, прислав потім до центрального комітету партії народньої свободи повідомленне про виступленне з партії. О 1-ій год. ночі мінїстри-члени партії народньої свободи опустили засїданне і нарада членів тимчасового правительства відбувала ся вже далї без них.

Справа угоди в комітетї членів Державної Думи.

Як подає „Рѣчь“ з 17 липня н. ст., 16 липня вранцї відбуло ся засїданне тимчасового комітету членів Державної Думи, присвячене обговоренню положення, витвореного наслїдком кризи в тимчасовім правительстві. Перед відкриттєм засїдання П. Мілюков познайомив членів тимчасового комітету з перебігом засїдання тимчасового правительства, яке відбуло ся на передодні й на якім більшість мінїстрів одобрила проєкт декларації тимчасового правительства в українській справі, в якій представники партії народньої свободи

в тимчасовім правительстві різко розійшли ся з міністрами-соціялістами. П. Мілюков, подавши се до відома, відіхав на засіданне центрального комітету партії народньої свободи. По відїзді Мілюкова почала ся на засіданню тимчасового комітету оживлена виміна думок з приводу ухвал, прийнятих тимчасовим правительством в українській справі, які потягли за собою виступленне зі складу тимчасового правительства міністра фінансів А. Шінґарьова, міністра публичної опіки князя Д. Шаховського, міністра народньої просвіти А. Мануїлова й тов. міністра торговлї та промисловости В. Степанова. Дискусія в тимчасовім комітеті затягнула ся до 3 год. пополудні. В результаті тимч. комітет поручив Л. Веліхову виробити проект резолюції відносно обставин, які викликали кризу. Коло 3-ої год. дня засіданне перервано до вечера.

З побуту міністрів у Київі.

За „Рѣчью“ з 17 липня н. ст. і „Н. Р.“ з дня 14/VII подаємо отсї інформації про побут міністрів у Київі.

12 липня коло 11 год. рано міністри І. Церетелї та М. Терещенко приїхали до Педаґоґічного Музею, до вони мали нараду з Ґенеральним Секретаріятом та президією Центральної Ради. Нарада відбувала ся при зачинених дверях і тягла ся до 2 год. пополудні. Від $5^1/_2$ до 7 год. вечора тамже відбула ся друга нарада, на якій був і Керенський. На сїй нараді вироблено основи угоди в справі утворення краєвого орґану власти, а також в справі заведення при тимчасовім правительстві відділу по українським справам.

О 10-ій годині увечері в бувшій царській палаті відбуло ся обєднане засїданне виконавчих комітетів громадянських орґанізацій, ради робітничих і салдат. депутатів, коалїційної ради студентства та представників політичних партій. На засіданне прибули міністри Керенський, Церетелї й Терещенко, яких привітано грімкими окликами: „гурра!“ По привітах, з якими звернули ся до міністрів представники місцевих орґанізацій, Церетелї виголосив промову, в якій указав, що тимчасове правительство признає невідбиральне право кождого народу на самоозначенне, але думає, що остаточні форми сього самоозначення повинні означити Установчі Збори. Для охорони культурного й національного розвитку Українців тимчасове правительство задумує поки-що утворити український краєвий орґан, котрий, працюючи у повній згоді з місцевими національними й революційними орґанізаціями, здїйснив би завдання тимчасового революційного правительства та підготовив би для Установчих Зборів проект автономії України. Промову Церетелї привітано гучними оплесками.

Потім виступив Керенський, який у своїй промові сказав між иншим ось що: Хай нїхто не думає, що блискучий початок офензиви може дати швидкі результати. Керенський закликував до закріплення єдности, бо тільки єдність може охоронити армію від розпаду й розкладу, тільки при єдности понесені при офензиві жертви не покажуть ся даремними. Переходячи до української справи, він указав на уступки, пороблені українському народови тимчасовим правительством, котре незалежно від установи краєвого орґану признало можливим згодити ся на утворенне окремих військових одиниць, наскільки такі формації не вносять розладу до армії й не дезорґанїзують роботи в тилу. Завданнєм тимчасового правительства — закінчив свою промову Керенський — є підтримувати всїма способами єдність революційної власти, єдність революційного удару. Пора слів минула. Ми настоюємо, щоб прикази бойового значіння виповнювали ся невідмовно. Цїлою силою революційної власти, яку має до розпорядимости міністер війни, я заставлю підчиняти ся сїй волї революційної демократії.

М. Терещенко в коротенькій промові між иншим говорив, що Росія тепер має далеко більше значіннє, нїж вона мала 6 неділь тому назад. Яко Українець з імени й походженя він прагне, щоб була осягнена згода, та висловлює віру, що до згоди прийде, а тим самим буде осягнена ще одна перемога, що наближить бажаний всїм мир.

По міністрах говорили представники місцевих орґанїзацій та партій, котрі висловлювали свій погляд на справу. Між иншими Фрумін зазначив, що нїбито київські комітети (російські) давно хотїли дійти до згоди з Українцями і закласти підвалини автономного ладу на Україні, але Центральна Рада весь час стояла на перешкоді. М. Порш збивав безпідставні твердження Фруміна та зазначив, що нема нїчого дивного в тім, що тимчасове правительство не розуміло ваги та сили українського руху, бо й самим дїячам українського руху не відомо було з початку, що сей рух прийме такі широчезні стихійні розміри. Тепер, коли правительство переконалось, що український рух се не „інтриґа“ і не фікція, коли воно на власні очі побачило силу сього руху, — воно згодилось, що треба на сей рух зважати і треба дечим перед ним поступитись.

По промовах деяких инших представників партій засїданне оголошено закритим о першій годині в ночі.

На другий день 13 липня о 12 год. в полудне до Педаґоґічного Музею знов прибули І. Церетелї та М. Терещенко і мали ще кількагодинну нараду з Ґенеральним Секретаріятом та президією Центральної Ради. На нараді остаточно вироблялись точки умови між російською радою міністрів з одного боку і Центральною Українською Радою та Ґенеральним Секретаріятом з другого про самоуправу України. По обіді міністри Терещенко, Церетелї і Керенський мали спільне засїданнє з рештою міністрів в Петроґраді, получившись з ними безпосереднїм телєґрафічним проводом Київ—Петроґрад в цїли осягнення згоди на українські домагання цїлої російської ради міністрів.

Керенський в ґубернській харчовій раді у Київі.

Як доносять „Бирж. Вѣд.“ з 15 липня н. ст. під датою 13 липня з Київа, Керенський відвідав ґуберніський харчовий комітет. Відповідаючи на промову представника селян-Українців, Керенський виголосив таку промову:

„Товариші-горожане! Вертаючи на фронт, я радо привезу туди привіт від сільського населення України; зокрема тїшать мене привіти, виголошені на братнїй українській мові. 200 лїт ваша мова уважала ся злочинною і підлягала усяким переслїдуванням; сьогодня перед українським народом відкритий шлях до осягнення автономного істнування в дружнїй семї братнїх народів, котра утворить велику, я вірю в се, федеративну російську республику.

„Я вірю, що в тилу й на фронті всї горожане забудуть усе й обєднають ся в однім пориві, пристраснім і непоборнім змаганню урятувати Росію. Я переконаний, що сей могутнїй стихійний порив до урятування рідного краю обхопить усї народи Росії, зокрема український. Пішліть у ряди армії свїжих борців, виявіть їй поміч хлїбом, підійміть її дух прикладом великого подвигу самопожертвування, щоб ми мали право там на фронті сказати: нема в тилу свідомих або несвідомих зрадників, котрі запихають ніж у спину революції й приготовляють побіду ворогів свободи, рівности й братерства.

В надії, що ви скоро стрінете ся зі своїми братами по тім боці фронту, проголошую: Хай живе свобідна обєднана Україна, звязана кріпкими братнїми звязками з цїлою рештою свобідної Росії!“

Парад українських військ під час побуту міністрів у Київі.

„Рѣчь“ з дня 15/VII подає, що під час побуту у Київі міністрів Церетелї, Керенського й Терещенка Центральна Українська Рада уладила парад українським частям київ-

ського ґарнізону. Ґенеральний Український Військовий Комітет видав у сій справі приказ з закликом до українських частей явити ся на площу св. Софії, а звідси до будинку Педаґоґічного Музею, де містить ся ЦУР. Наперекір Українському Військовому Комітетови командуючий військами київської округи Оберучев видав з свого боку приказ по військам з забороною брати участь у призначенім Комітетом параді. Не дивлячи ся на те, на призначене місце явили ся полки Хмельницького й Полуботка з оркестром музики, деякі артилерійські части, ученики юнкерської школи та школи прапорщиків і ин. Салдати полку ім. Полуботка з початку не хотіли взяти участь в параді на тій підставі, що Рада не хоче признати сього самочинного полку. Представники полку викликали до себе Винниченка й закидали йому недотриманнє обіцянок та не давали йому говорити, як він усправедливлював ся. Колиж Винниченко приобіцяв признати ешелони полком і видати їм оружє та харчі, тоді ешелони згодились взяти участь в параді. З площі св. Софії війська перейшли повз будинок Педаґоґічного Музею під проводом підполковника Капкана. Тут приймали парад проф. М. Грушевський, С. Петлюра й инші члени президії Ради й Ґенерального Секретаріяту. Всього брало участь в параді коло 20.000 війська.

Деклярація тимчасового правительства в українській справі.

Подаємо за „Рѣчью“ з дня 17 липня н. ст. автентичний текст деклярації тимчасового правительства в українській справі, прийнятої правительством на надзвичайнім довірочнім засіданню дня 15 липня н. ст. увечері в помешканню кн. Львова.

Ось повний зміст сього важного історичного документу:

„Вислухавши звідомленнє міністрів Керенського, Терещенка й Церетелї в українській справі, тимчасове правительство прийняло таке рішенне:

„Призначити в характері найвищого орґану управи краєвими справами на Україні осібний орґан — Ґенеральний Секретаріят, склад якого означить правительство в порозумінню з Центральною Українською Радою, доповненою на справедливих основах представниками инших народностей, що живуть на Україні через їхні демократичні орґанізації. Через отсей орґан будуть здійснювати ся заходи, що відносять ся до життя краю та його управи.

Уважаючи, що питанне про національно-політичний устрій України та про способи розвязки на ній земельного питання, в межах загальної засади про перехід землї в руки працюючих, повинно бути розвязане Установчими Зборами, тимчасове правительство поставить ся прихильно до розроблення Центральною Українською Радою, доповненою згаданим вище способом, проєкту про національно-політичне становище країни в такім дусї, як то сама Рада уважатиме відповідаючим інтересам краю, а також про форми розвязання на Україні земельного питання для предложення сих проєктів Установчим Зборам.

Тимчасове правительство, узнаючи необхідним під час війни зберігти бойову єдність армії, уважає недопустимими заходи, котрі могли-б нарушити єдність її орґанізації і команди, як напр. зміна тепер мобілізаційного пляну шляхом негайного переходу до системи територіяльного комплетування військових частей або наділення командними правами якихсь громадянських орґанізацій.

Разом з тим правительство узнає можливим попирати далї найтіснійше національне обєднанне Українців у рядах самої армії або комплетуванне окремих частей виключно Українцями, оскільки такі заходи на думку міністра війни будуть представляти ся можливими під технічним оглядом і не зломлять бойової здатности армії.

В теперішній хвилї для більше пляновоґо й успішнійшого осягнення сеї цїли тимчасове правительство уважає можливим притягнути до здійснення сього завдання самих вояків-Українців і в цїли порозуміння з Центральною Радою можуть бути відкомандировані окремі делеґати Українці, котрі будуть приділені при кабінетї міністра війни, при ґенеральнім штабі й верховнім головно-командуючім.

Що торкаєть ся військових українських комітетів на місцях, вони здійсняють свої функції на загальних основах, причім їх дїяльність повинна згоджувати ся з дїяльністю инших воєнно-громадянських орґанізацій“.

Сю деклярацію негайно передано безпосереднім телеґрафічним проводом до Київа.

Урочисте засїданнє Центральної Української Ради.

Як доносить „Русское Слово“ з 18 липня н. ст. з Київа, дня 16 липня відбуло ся урочисте засїданнє Центральної Української Ради й військових депутатів під проводом Грушевського. На сій нарадї Винниченко відчитав деклярацію петроґрадського тимчасового правительства й текст нового унївєрсалу Ради, який вислухано стоячи.

Потім проф. Грушевський виголосив промову: Ви вислухали другий унївєрсал Центральної Ради, в якім говорить ся про нову стадію українського життя. Ми вступаємо на вищий щабель і дістаємо фактичну автономію України з законодатним і адмінїстративним орґаном — Радою і Секретаріятом. Ми повинні памятати, дістаючи сей орґан, що треба все обєднати під його управою, щоб від моральних форм власти ми перейшли до правової власти (Бурливі оплески й оклики: „Слава!“).

По Грушевськім забрав слово предсїдатель Ґенерального Секретаріяту Винниченко та сказав: Ми дійсно переходимо велику межу нашого безправя. Було ясно, що скільки-б ми не мали моральної сили, — вона повинна була перемінити ся у фактичну. І. Церетелї, відїзджаючи, сказав менї: „Або ми, соціялїсти, уступимо, або уступлять ті, хто проти вас. Ви українські демократи повинні старати ся, щоб сей лад був на користь російській демократії“. І ось від імени Ґенеральноґо Секретаріяту заявляю: ми ще незовсїм зорґанізували ся. Ґенеральний Секретаріят просить підтримувати його всїма силами й вірити, що коли ми всї разом не будемо боронити своїх інтересів, наша справа не піде наперед так, як треба. Вітаю з новим ладом вас і всю Україну і прошу у вас довіря і помочи.

По Винниченкови виступив член президії Військовоґо Ґенеральноґо Комітету і секретарь для військових справ Петлюра і сказав: Наша воля повинна бути єдиною. І у військових справах плян роботи Військовоґо Ґенеральноґо Комітету можна перевести в житте тільки при спільній помочи. Закликую вас до активної нероздїланої підтримки. Тільки єдина воля поможе здїйснити наші мрії.

Голова Української Ради салд. депутатів, салдат Березняк говорив: Менї випало велике щастє—від Ради військових депутатів сказати перше слово першим українським мінїстрам. Мінїстри-соціялїсти (російські) сказали нам: „Робота української демократії і наша робота була і буде одна. Ми творитимемо велике дїло Росії, а вам поручаємо дїло України“. Сей тяжкий тягар ми взяли й понесемо, поки революція не увійде у певні межі. Наше правительство дало нам роботу й ми її зробимо. Військова Рада депутатів визначає шляхи, відомі Ґенеральному Секретаріятови. Сими шляхами ми підемо й віддамо всї сили узброєноґо війська, щоб сей крок не був останнїм. Звертаючи ся до Грушевськоґо, Березняк говорив: Ви давно стали на сторожі інтересів українськоґо народу. Ви своїм словом будили народ. Се був тяжкий час, але теперішня хвиля винагородить Вас за все. Ми сьоґо не забудемо навіки. — Серед бурливих оплесків Березняк поцїлував ся з Грушевським.

Грушевський відповів: Ся хвиля винагороджує мене за неодно. Я щасливий. Нема для мене нїчоґо вищоґо нїж ви, військовий український народе! Ви добре знаєте, що значить національна дисциплїна. Почутте одности й дисцип-

лїни ви внесете в широкі круги. Треба відкинути всї сумнїви й усїм іти одним шляхом.

Засїданнє закінчило ся відспіваннєм „Заповіту“ й гимну „Ще не вмерла Україна“.

Унїверсал Української Ради.

Яко результат угоди з тимчасовим російським правительством Центральна Українська Рада видала дня 16 липня н. ст. новий унїверсал до горожан української землї, текст якого подаємо за „Рѣчью“ (19/VII н. ст.).

„Громадяне української землї! Представники тимчасового правительства повідомили нас про ті конкретні заходи, які задумує перевести тимчасове правительство в справі управи Україною до Установчих Зборів. Тимчасове правительство, стоячи на сторожі завойованих революційним народом свобід, признаючи за кождим народом право на самоозначенє та полишаючи остаточне усталенє його форми Установчим Зборам, простягає руку представникам української демократії і Центральній Українській Радї та закликує в порозумінню з ним творити нове житте України на добро цїлої революційної Росії.

Ми, Центральна Українська Рада, стоячи, як все, за тим, щоб не відривати України від Росії та щоб разом з усїма її народами змагати до піднесення й розвитку цїлої Росії та до єдности її демократичних сил, з задоволенєм приймаємо заклик правительства до єдности і сповіщаємо усїх громадян України, що вибрана українським народом через його революційні орґанїзації Центральна Українська Рада незабаром буде доповнена на справедливих основах представниками инших народностей, які живуть на Україні, через їхні революційні орґанїзації, і тодї буде тим єдиним найвищим орґаном революційної демократії України, що заступатиме інтереси цїлого населення нашого краю.

Доповнена Центральна Українська Рада видїлить наново споміж себе окремий відповідальний перед нею Ґенеральний Секретаріят, який буде предложений до затвердженя тимчасовому правительству в характері представника (носителя) найвищої краєвої власти тимчасового правительства на Україні. В сім орґані будуть зосереджені всї права й засоби, щоб він яко представник демократії на цїлій Україні і рівночасно яко найвищий краєвий орґан управи міг виповнити складну роботу орґанїзації й будування життя цїлого краю у згоді з цїлою революційною Росією.

У згоді з иншими національностями України й дїлаючи на полї державної управи яко орґан тимчасового правительства, Ґенеральний Секретаріят Центральної Ради твердо йтиме шляхом закріплення нового ладу, витвореного революцією.

Змагаючи до автономного устрою України, Центральна Українська Рада в порозумінню з національними меншостями України приготовлятиме проєкти законів про автономний лад України для предложенія їх на затвердженє Установчим Зборам.

Зважаючи, що утвореннє краєвого орґану тимчасового правительства на Україні забезпечує бажане наближенє управи краєм до потреб місцевого населення в межах, можливих до Установчих Зборів, і думаючи, що доля всїх народів Росії тїсно звязана з загальними здобутками революції, ми рішуче відкидаємо проби самочинного здїйснювання автономії України до всеросійських Установчих Зборів (?).

Що-ж торкаєть ся комплєтування українських військових частей, Центральна Українська Рада матиме своїх представників при кабінетї міністра війни, в ґенеральнім штабі і при верховнім головно-командуючім для участи при комплєтуванню окремих частей виключно Українцями, оскільки заходи в сім напрямі на думку міністра війни будуть можливі з технїчного боку без нарушення бойової здатности армії.

Сповіщаючи про се громадян України, ми твердо вірimo, що українська демократія, яка надїлила нас своєю волею, разом з революційним правительством доложить усїх своїх сил, щоб довести край і зокрема Україну до остаточної побіди революції“.

Проголошенє унїверсалу Ради.

„Русское Слово“ з 18 липня н. ст. доносить з Києва під датою попереднього дня, що новий унїверсал Центральної Української Ради буде оголошений у чотирьох мовах: українській, російській, жидівській і польській. 18 липня увечері на великих київських площах відбудеть ся урочисте проголошенє нового унїверсалу військам і населенню. Видано розпорядок урочисто й всенародно проголосити унїверсал скрізь по Україні. Український Військовий Ґенеральний Комітет вислав верховному головно-командуючому, командуючим арміями, командуючим фльотами і всїм головним начальникам военних округ циркулярну телеґраму з просьбою оголосити по армії та фльоті текст унїверсалу Ради й деклярацію тимчасового правительства, яка признає Раду краєвим орґаном управи.

Мотиви виступленя членів кадетської партії з тимчасового правительства.

Відкликавши своїх представників зі складу тимчасового правительства, центральний комітет партії народньої свободи оголосив у „Рѣчи“ з 28 липня н. ст. комунїкат з поясненнєм причин, які приневолили його до сього кроку. Зазначивши, що в цїлім рядї питань заграничної і внутрішньої політики міністри — члени партії народньої свободи лишали ся зі своїми думками в правительстві в меншости, центральний комітет партії народньої свободи говорить між иншим ось що: „Останньою і особливо яскравою подїєю сього роду було прийнятте правительством у готовій формі, без допущення можливости поробити якісь зміни, порозуміння з Українською Радою, доконаного трьома членами тимчасового правительства, що їздили на переговори до Києва. Ся розвязка запала, не зважаючи на перестороги наших товаришів про можливі її наслїдки. По сути української справи центральний комітет признає необхідність розроблення проєкту краєвої автономії України для предложенія Установчим Зборам і вже поробив над сим приготовчі заходи. Одначе центральний комітет думає, що негайне утвореннє місцевої власти, відповідальної перед місцевою-ж громадянською орґанїзацією, покликаною до функціонування з неозначеними повновластями й на неозначеній території, а так само передчасне освідченнє симпатій правительства для проєкту краєвої автономії, зміст якої лишаєть ся правительству невідомим, є недопустимим й у високій мірі є небезпечним прецедентом, наперед рішаючим, всупереч даній членами правительства присязї про волю Установчих Зборів та про основні риси будучого державного устрою Росії. Центральний комітет уважає, що його однодумці в правительстві, позбавлені можливости впливати на зміст акту в згоді з вимогами головних основ державного права та з інтересами Росії не можуть брати відповідальности за сей крок і за його можливі наслїдки“.

Київський городський виконавчий комітет про угоду й виступленнє з міністерства кадетів.

Як доносить „Русское Слово“ з 18 липня н. ст. під датою попереднього дня з Києва, на засїданню городського виконавчого комітету обговорювала ся справа виступленя кадетів з міністерства у звязку з українською справою. Балабанов, с. д. меншевик, заявив, що більшість членів тимчасового правительства поступала в українській справі в повній згоді з революційною демократією, тому треба привітати постанову правительства. Що торкаєть ся виступленя кадетів, — одна частина кадетів давно вже пробувала розбити революційне правитель-

ство, то їх треба осудити. Підтримуючи точку погляду Балабанова, представник жидівського „Бунду“ Рафес обвинувачував кадетів у тім, що вони збирають сили для контрреволюції на національнім питанню. Представник с.-революціонерів назвав виступленнє кадетів контрреволюційним актом. Представник краєвого комітету партії кадетів Григорович-Барський заявив, що краєвий зїзд партії народньої свободи прийняв резолюцію, котра зовсїм згоджуєть ся з постановою тимчасового правительства. Київські кадети, позістаючи на давнїй позиції, протестують проти обвинувачення партії в контрреволюційних замислах і в умиснім розбиттю революційного правительства. Григорович-Барський заявив, що з огляду на напрям дискусії не може лишати ся далї і покидає засїданнє.

По дальшій дискусії постановлено вислати тимчасовому правительству таку телеґраму: Зібранне виконавчого комітету громадянських орґанїзацій при участи президій рад роб. і салд. депутатів, коалїцийного студентства й політичних партій вітає постанову тимчасового правительства, яке прийняло ухвалу в українській справі у згоді з всеросійською революційною демократією і революційною демократією на Україні.

Для обговорення витвореного положення через уступленнє трьох міністрів кадетів скликуєть ся надзвичайне зібранне всїх виконавчих комітетів.

Всї київські громадянські орґанїзації проти кадетів, за тимчасовим правительством і за угодою в українській справі.

„Рѣчь“ з дня 20/VII н. ст. в телеґрамі з Київа доносить: Ґенеральний Секретаріят Центральної Української Ради, виконавчий комітет обєднаних громадянських орґанїзацій, президія ради робітничих депутатів, комітети військових депутатів і коалїцийного студентства вислали до тимчасового правительства телеґраму такого змісту: „Представники революційно-демократичних орґанїзацій Київа вбачають в тім, що три міністри з партії народньої свободи вийшли зі складу тимчасового правительства в звязку з доконаним порозуміннєм в українській справі замах на освячений революційною демократією принцип узнання за кождим народом права на самоозначенне. Уступивши зі складу правительства, представники партії народньої свободи роблять удар революції і цїлковито відокремлюють себе від революційної демократії. Одночасно протестуємо проти викликаних крізою власти анархістичних спроб меншости петроградських салдатів і робітників усунути власть коалїцийного міністерства проти волї більшости всеї зорґанїзованої демократії і захопити власть у свої руки. Ми, представники революційної демократії на Україні, обіцяємо тимчасовому правительству нашу енерґічну підтримку в боротьбі з пробами викликати горожанську війну й будемо всїма засобами підтримувати тимчасове правительство разом з представниками всїх революційних елєментів краю“.

Чернигівські громадянські орґанїзації про угоду.

„Рѣчь“ з дня 18/VII н. ст. в телеґрамі з Чернигова доносить, що відбуло ся там обєднане зібранне ґубернського виконавчого комітету, харчового і земельного комітетів і ґубернської Української Ради, на якім прийнято таку резолюцію: „Між представниками тимчасового правительства й Центральною Українською Радою осягнено порозуміннє, яке цїлком відповідає жаданням Ради й постановам зїзду рад робітничих і салдатських депутатів, котрі докладно відбивають волю правдивої демократії і революційного народу України та цїлої революційної Росії. Обєднане засїданнє ґубернських виконуючого, харчового й земельного комітетів і ґубернської Української Ради, поповнене представниками всїх громадянських ґубернських, міських і повітових чернигівських орґанїзацій, а також партій висловлює певність, що се порозуміннє буде в найкоротшім часї закріплене й переведене в житте тимчасовим правительством. Крім того зібранне висловило певність, що революційна демократія України й цїлої Росії зєднають ся для чимскоршого утворення автономії України на широких демократичних основах, з забезпеченнєм прав національних меншостей, та для утворення всїх здобутків революції і її дальшого розвитку. Зібранне вітає Центральну Українську Раду та представників тимчасового правительства, що осягнули порозуміннє.

Проф. бар. Нольде про угоду петроградського правительства з Ц. У. Радою.

З голосів російської преси про угоду подаємо наразї замітний голос професора державного права на петроградськім університетї і тов. міністра заграничних справ за Мілюкова бар.Нольде в часописи „Рѣчи“ з 20 липня н. ст. п. з. „Договір з Радою“.

„Ні з сього ні з того правительство з енерґічним кн. Г. Львовим на чолї направило помилку царя Олексія Михайловича й Петра Великого: наскоро, між двома поїздами, три російські міністри та проф. Грушевський порозуміли ся в справі утворення української держави. Яко історик України проф. Грушевський убрав договір у давнї історичні форми, які, треба думати, мало оцїнили призвичаєні до дещо якобінської манєри нинїшнього Петрограду його три контрагенти. Коли московське, а потім і петроградське правительство в XVII—XVIII віках порозумівало ся з гетьманами, воно також давало Україні „статї“ про вільности, а Україна обіцювала йому лишати ся в складї Росії „навіки невідступно“. Рїжниця в порівнанню з нинїшнїм договором тільки в тім, що делеґати, котрих посилала Москва на українську раду, дуже бачно й уважливо читали й обговорювали тексти, які вони підписували, а сим разом три міністри привезли документ, юридичне значінне котрого правдоподібно незовсїм уяснили собі.

Я хочу яко юрист зробити пробу здати собі справу з того, що зайшло.

Ні України ні її Ради в російськім праві до поїздки трьох міністрів не було. Говорять, що й їх фактичне істнуванне представляло ся дуже сумнївним, але на сїм не варто тепер настоювати. Договір, заключений трьома міністрами й убраний у форму декларації тимчасового правительства з 15 липня (н. ст.) і універсалу Ради з 16 липня (н. ст.), нетільки накинув (?) Раду Українї, але й Україну Росії. Розмах політичної творчости виявив величезний. Неозначеному числу російських горожан, що живуть на неозначеній території, наказано підчинити ся державній орґанїзації, якої вони не вибирали й у власть якої їх тепер віддали без жадних якихсь серіозних застережень. Російське правительство не знає навіть, кого воно передало в підданство новому політичному творови. Чейже про територію України є рїжні думки й австрійсько-українська публїцистика, з якою, треба думати, близько знайомі дїячі Ради й міг би познайомити ся один із трьох контрагентів проф. Грушевського по свому урядови міністра заграничних справ, як відомо, відрізує українською землею Росію від Чорного моря.

Над тими мілїонами російських горожан і над тими найбагатшими областями російської державної території договір трьох міністрів поставив власть, внутрішнїй устрій і компетенція котрої викликують повне здивуванне. Російські юристи привикли по переворотї читати багато правових актів, які в першій хвилї вражають їх своєю новістю і сміливістю. Але такого акту, як „декларація“ з „універсалом“, їм не приходило ся ще читати. Тут уже не новість і не сміливість революційної думки, а безсумнївний однобічний акт державно-правового обману (?), в котрім з одного боку відчуваєть ся досвідна рука старого европейського політичного борця, вихованого

в школі тонких політичних формул і складної політичної боротьби, а з другого недосвідний і нічим невправлений „революційний ентузіязм“.

Як устроєна нова українська власть по договору трьох міністрів? На чолі краю поставлена — під юридичним оглядом саме договором утворена — „Центральна Українська Рада“. Рада лишаєть ся і по договорі ґрупою діячів, яка забажала присвоїти собі згадану назву, й договір не робить найменшої проби вилічити її від самозванства(?). Єсть тільки застереженне, що Рада буде „доповнена на справедливих основах представниками инших народностей, що живуть на Україні, через їхні демократичні орґанізації“. Суддею „справедливости“ доповнення лишаєть ся сама Рада. Віддаючи своїх горожан неукраїнської народности під власть нової орґанізації, російське правительство не подбало навіть про те, щоб проконтролювати, як сї горожане будуть притягнені до участи в Раді. А міжтим досить природно приходить до голови думка, що доповненне, переведене самою Радою, може показати ся бодай „тенденційним“. Рада „споміж себе“ вибирає „відповідальний перед нею“ Ґенеральний Секретаріят, котрий затверджуєть ся тимчасовим правительством і буде уважати ся „представником (носителем) найвищої краєвої власти тимчасового правительства“. Так описує орґанізацію української власти „універсал“, текст якого установлено по порозумінню з тимчасовим правительством. Декларація останнього робить пробу дещо затемнити змисл орґанізації, правдоподібно наслїдком почуття деякого остраху перед сміливістю переміни, і представляє справу так: „назначити яко найвищий орґан управи краєвими справами на Україні окремий орґан — Ґенеральний Секретаріят, склад котрого буде означений правительством по порозумінню з Центральною Українською Радою“... Але якби ні маскувати змислу договору в справі устроєння місцевої власти, зовсїм ясно, що власть передана Раді та її орґанови — Секретаріятови, а за російським правительством збереженe тільки „nudum ius“ (голе право) затвердження сього Секретаріяту й фікція, що Секретаріят представляє на Україні „власть тимчасового правительства“. Крім фікції російське правительство за собою нїчого не зберігає в справі устроєння місцевої власти.

При означенню обєму власти сих нових орґанів над Україною нема навіть фікцій: договір трьох міністрів просто признає, що Україною управлятиме Рада та її Секретаріят так, як самі знатимуть. „Через означений орґан здійснятимуть ся заходи, що торкають ся життя краю і його самоуправи“, говорить декларація; „в сїм орґані будуть зосереджені всї права й засоби (?, знак запитанне автора), щоб він яко представник демократії на цїлій Україні й разом з тим яко найвищий краєвий орґан управи міг виповнити складну роботу орґанїзації й устроєння життя усього краю в порозумінню з усїєю революційною Росією“, говорить універсал. Я питаю себе, де права Росії на Україні; і чи в наведених реченнях не містить ся безумовна передача Раді всїх державно-правних повновластей, бодай у внутрішніх справах? Можна догадувати ся, що на взір фінляндського сойму Рада висловить готовість зберігти спільність з Росією заграничних справ і військової управи; але який правовий арґумент протиставить тимчасове правительство українській власти, коли остання, покликуючи ся на договір, зажадає передачі їй почти або телеґрафу або сплати податку, як вона уладить земство по свому, як вона на своїй „морській межі“ — бо все можливе при неозначености договору та слабости тимчасового правительства — заведе свої таможнї. Зрештою навіть військо стоїть під деяким сумнївом, бо Раді обіцяно „без нарушення бойової здатности армії“ комплетуванне окремих частей виключно Українцями.

Такий змисл „договору“. Розділ власти між Росією і Україною намічений на зовсїм нечуваних основах повної лїквідації повновластей Росії. Правда, єсть апеляція до Установчих Зборів, яким тимчасове правительство радо позіставляє в спадку есконтовані ним і реєсконтовані векслї. Та треба порадити вести деякий обрахунок їх, бо инакше Установчим Зборам не легко буде, підсумовуючи політичну творчість російської тимчасової власти, звести кінцї з кінцями“.

„Нова Рада“ про угоду.

Українська часопись „Нова Рада“ з дня 19/VII, так оцїнює акти угоди між нею і петроградським правительством:

„Новий універсал і видане одночасно повідомленне правительства встановляють ті форми державного життя на Україні, які мають від нині тут мати обовязковий характер. Відповідно до сього иншими словами й иншим тоном заговорила Центральна Рада в своїм останнїм універсалї.

„В нїм вона обертаєть ся тепер не до „українського народу“, як перше, а до „громадян української землї“ — всїх громадян, без національної рїжниці, бо від сього часу Центральна Рада, поповнена заступниками від національних меншостей, робить ся вже краєвим орґаном державної власти, а нетільки, як було досї, національним орґаном морального впливу. В сїм перетворенню, зовсїм льоґічнім і неминучім з погляду інтересів розвитку, й лежить центр і вага усїєї події. Народилась краєва власть... і наша сторона зможе тепер вільно рушати в свою дальшу путь — до повної автономії у вільній федерації народів Росії“.

„Нова власть орґанічно виросла з тих змагань до самостійного порядкування своїми справами, яке український нарід виявляв все у своїй історії і не позбув ся їх під час спільного прожиття під одним дахом з великоруським народом. Та власть нетільки дає право, але й обовязки тяжкі й великі. Найперші серед них се забезпеченне, в порозумінню з усїма національностями, ладу та спокою на нашій землї й охорона здобутків революції“.

Декларація Українського Ґенерального Секретаріяту.

На плєнарнім засїданню Центральної Української Ради дня 9/VII під проводом голови Ради проф. Грушевського предсїдатель Ґенерального Секретаріяту В. Винниченко зложив політичну декларацію — програму в імени Секретаріяту.

В декларації, як доносять „Бирж. Вѣд.“ з 11 липня н. ст., між иншим говорить ся, що Центральна Рада дійшла в своїй національно-політичній дїяльности до серіозного й відповідального моменту, — з виконавчого орґану обєднаних партійних і громадянських ґруп, яким вона була з початку революції, стала Рада найвищим виконавчим і законодатним орґаном усього зорґанїзованого українського народу. В декларації заявляєть ся, що в тім нема ворожнечі у відношенню до Петрограду, тільки виявляєть ся повна байдужність до нього, бо українська демократія має свою власну власть, котру вона утворила й котрій довіряє. Центральна Рада повинна поширити свою платформу й стати національним соймом, який повинен освітлювати й розвязувати всї видвигнені життєм справи. Згідно з сими потребами робота Ґенерального Секретаріяту повинна бути поділена між секретарів для внутрішнїх справ, для фінансових справ, юридичних, харчових, міжнаціональних, справ працї, шляхів, військових, торговельних, промислових і справ просвіти.

Про зміст декларації доносить московська „Gazeta Polska“ з 12 липня ще таке: Внутрішнї справи України треба уладнати сим робом, аби зовсїм зреорґанїзувати адміністрацію і утворити автономічну українську власть у

тїснім контактї з иншими народностями. Фінансові трудности великі, бо наразї Рада може користувати ся тільки добровільним збиранєм засобів, але змагатиме до того, щоб справу податків і поборів поставити на правнодержавнім ступнї. Судівництво тимчасом лишаєть ся без зміни, але Ґенеральний Секретаріят виробить плян судових реформ і прав у приложенню до потреб автономічної України. Тому, що Секретаріят змагає засадничо до перебудови Росії на підставі федерації через порозуминнє з рештою народів, в першій черзї змагатиме до того, щоб увійти в контакт з народностями, що заселюють Україну. Просвіта повинна бути національна, але заки удасть ся утворити спеціяльний орґан, Секретаріят користатиме з помочи істнуючої вже наукової округи й культурних орґанізацій. У земельних справах Секретаріят старатиметь ся перевести контролю над дїяльністю земельних комітетів і попиратиме земельні кооперативи, крім того виробить проєкт права, яке розмежує компетенцію російських Установчих Зборів і Українського Сойму в справах земельної реформи. Харчовими справами займеть ся Секретаріят остільки, що впровадить пляновість акції. В справі війська Секретаріят змагатиме до українїзації частей, як у тилу армії, так і на фронтї. Для виконання завдань, згаданих у деклярації, Секретаріят утворює окремі канцелярії і бюра, які виконуватимуть відповідні працї. В першій лїнії Секретаріят ставить собі завданнє охоронити Україну перед анархією.

Відчитанне деклярації, як подає „Р. Г.“, відбуло ся в присутности всїх ґенеральних секретарів, при майже повнім комплетї членів Ради. Декларацію вислухано дуже уважно й покрито гучними оплесками й окликами „Слава“. По перерві окремі фракції Ради відчитали мотивовані формули переходу до чергових справ.

Від с. р. Ковалевський між иншим піднїс, що Секретаріят повинен змагати до утворення національного буджету. Щодо війська треба було сказати, що орґанізація його є переходовим ступнем до народньої міліції. Треба ясно сказати, що орґанізацію нації ми мусимо закінчити на своїх Установчих Зборах. Вкінцї висловив довірє Секретаріятови. З формулами переходу до чергових справ виступали далї Сивошапка — від фракції незалежних соціялїстів, Любинський — від фракції націоналїстів революціонерів, Клепацький від трудовиків. Гервайзе(?) від фракції соц.-дем. заявив, що його фракція не зайняла ще становища до деклярації. На пропозицію голови дальше обговоренне деклярації відложено.

На засїданню з дня 10/VII вела ся дальше дискусія над декларацією Секретаріяту й Рада ухвалила резолюцію, запропоновану фракцією с. р. такого змісту: „Вислухавши декларацію Ґенерального Секретаріяту, Українська Центральна Рада висловлює йому повне довірє. Уважаючи Ґенеральний Секретаріят найвищим народоправним орґаном українського народу та його найвищою властю, маючи на увазї, що в інтересах українського трудового народу взагалї являєть ся скликанне Українських Установчих Зборів, визнаючи потрібним, щоб Ґенеральний Секретаріят в чергову сесію Центральної Ради представив доклад про Українські Установчі Збори, Центральна Рада переходить до чергових справ“.

Треба замітити, що засїдання Ради, на яких відчитано декларацію Секретаріяту та прийнято наведену щойно резолюцію, відбували ся на кілька днїв перед приїздом російських мінїстрів до Київа для переговорів з Радою.

В справі обєднання революційних сил на Українї.

В попереднїм числї „Вістника“ подали ми інформації про заходи до обєднання у Київі російських орґанізацій з українськими. Ся справа перед приїздом до Київа мінїстрів Терещенка, Керенського й Церетелї йшла туго. Як вона тепер, по угодї, стоїть, не маємо ще певних відомостей. Але для історії сеї дуже важної справи подаємо тут ряд цїкавих голосів.

На засїданню Центральної Української Ради з дня 10 липня обговорювало ся питанне про комісію для порозуміння української демократії з иншими демократіями, в звязку з запросинами прислати своїх представників від Центральної Ради. Ц. Р. по короткій дискусії ухвалила таку резолюцію, запропоновану І. Пугачом: „Вислухавши запрошення київських (російських) виконуючих комітетів у справі орґанізації комісії для порозуміння з національними меншостями та признаючи таке порозуминнє дуже бажаним в найблизшім часї, Центральна Рада доручує ту справу ґенеральному секретареви в міжнаціональних справах“.

„Рѣчь“ з дня 15/VII доносить за „Р. С.“, що заходи Центральної Української Ради прийти до згоди з представниками демократій инших націй для утворення спільного краєвого орґану скінчили ся невдачею длятого, що Рада хоче цїлком підчинити собі загально-російські орґанізації. Не-Українцям може бути дана в сїм орґанї лише $^1/_4$ мандатів. Представники неукраїнської демократії настоюють на тім, щоб будучий краєвий орґан функціонував як орґан тимчасового правительства.

Ся відомість відносить ся до часу кілька днїв назад від дня 15/VII.

Про плян порозуміння знаходимо цїкаві інформації в „Новій Радї“ з дня 14/VII, себто в часї побуту у Київі мінїстрів. Читаємо тут:

„Потребу порозуміння розуміють обидві сторони, прагнуть його й, хоч може поволї, йдуть до нього. Останнїми днями висунуто вже конкретні пляни такого порозуміння.

„Саме було два пляни. Один, що висувають заступники неукраїнських орґанізацій, зводить ся до того, щоб створити новий краєвий орґан, у якому знайшли-б заступництво усї місцеві орґанізації з відповідною участю від Центральної Ради. Другий, що виходить з українських кругів, полягає в тім, щоб нового орґану не творити, а реформувати Ц. Р., давши в нїй відповідне заступництво неукраїнським орґанізаціям. Рівняючи сї два проєкти, не можемо не дати переваги останньому з мотивів чисто обєктивної природи.

„Дїло в тім, що Центральна Рада здобула вже собі серед мас на Українї широку популярність і має певний авторитет серед більшости місцевої людности, себто серед Українців. Хочби як був зручно й добре складений новий орґан, йому довело ся-б ще завойовувати собі популярність і довірє, і хто знає, чи се йому пощастило-б, і не відомо, чи хутко. А тимчасом ми живемо під таку гарячу пору, коли треба працювати над орґанізацією краю зараз, не відкладаючи може нї на один день. До тогож, хочби й був утворений новий орґан, Центральна Рада не може бути просто розпущена, бо складав її цїлий ряд національних зїздів, як перший національний, селянський та військовий, і щоб розпустити її, треба-б постанови таких само авторитетних зібрань, як ті зїзди. Отже Центральна Рада все одно істнувала-б, і знов було-б два паралельних краєвих орґани, себто те саме роздвоюванне, що дасть ся в знаки й тепер. А се кінець кінцем звело-б нїнащо й саме порозуминнє.

„Отже Центральна Рада мусить лишити ся. Але вона має поповнити свій склад новими елементами, себто заступниками від тих національних меншостей та орґанізацій, які досї стояли осторонь від українського життя. Се справа вже чисто технїчного порозуміння, але все-таки на практиці вона стрівае чималі трудности, які треба полагодити. Насамперед

щодо числа нових членів, то тут маємо з одного боку проєкт Ц. Р., що дає їм 30 проц. місць, а з другого — домаганнє неукраїнських орґанізацій, що се число побільшують до 50 проц. Не торкаючись основ такого збільшення, можемо зауважити, що воно могло-б причинити ся до зменшення авторитету самої Центральної Ради серед селянської людности. Се в меншій мірі значило-б те саме, що й утвореннє нового орґану. Не визначаючи певного числа нових мандатів, скажемо тільки, що реформу треба провести по змозі так, щоб вона не дуже все-таки міняла первісний склад і через те не втратила своєї авторитетности.

„В усякім разї знов кажемо, се вже справа технїчна й на нїй сяк чи так обидві сторони певне погодять ся. А надто що в розмовах про се беруть участь такі популярні й поважні люде, як міністри-соціялїсти Церетелї та Керенський. Треба сподївати ся, що сим разом порозумінне дійде вже до щасливого кінця“.

Другий всеукраїнський військовий зїзд.

Рекрутація Українців. Привіт від сибірських Українців. Зразковий статут військової орґанізації. Націоналїзація війська. Земельна справа.

Про вечірню нараду зїзду 21 червня н. ст. довідуємо ся з „Робітничої Газети“, що того дня були двері для гостей і преси зачинені цїлий час. Ранїшнє засїданнє 5-го дня зїзду — 22 червня розпочало ся $9^1/_2$ год. рано. Головував Гаврилюк. На деннім порядку були реферати з місць. Тому що їх було дуже багато й не можна було вислухати усїх, поставлено пропозицію вибрати по одному референтови від округи й від армії, якому инші дадуть сирий матеріял по раннїйше виробленій анкетї. Збори прийняли пропозицію і Дяченко зреферував проєкт анкети. Ось вона: 1. яка часть, 2. де стоїть, 3. яка орґанізація, 4. чи окремо видїлені українські роти й инші частини, 5. скільки Українців зорґанізованих і скільки незорґанізованих, 6. настрій Українців, 7. яке відношеннє до Українців з боку начальства, полкового комітету й місцевих орґанізацій, 8. відношенне Українців до руху на Україні, 9. відносини офіцерів і салдатів між собою, 10. наказ делеґатови, 11. яка центральна українська орґанізація є в армії чи в окрузї. Збори ухвалили анкету.

Від Ґ. У. К. виступив з рефератом про Українців-рекрутів Селецький. Товариші! Як вам відомо, старий уряд для цїлей найпевнїйшого обрусїння усїх народів, що живуть у Росії, та для забезпечення свого грабіжницького панування уживав багато рїжних засобів. Одним з таких була метода вивозити Українців на Московщину, а Великоросів на Україну й таким чином, мішаючи їх, осягати найбільші успіхи ганебного обрусїння. Ся метода на жаль затримала ся і до сеї пори. Українців вояків у Пензї, у Саратові більше нїж у Київі й Полтаві. Ми мусимо рішуче запротестувати проти такого ненормального стану річей, бо се не дає нїякої користи для військової справи, а для нас Українців ся річ дуже й дуже шкідлива. Але ми бачили, що й досї Українців везуть до Саратова, а на віщо, й самі не скажуть. І треба, щоб більше сього не робило ся, щоб Українців рекрутів лишали тут. Тодї ґарнїзони на Україні дїйсно будуть українськими. Ради салдатських депутатів не будуть провадити такої ворожої нам полїтики й не буде у нас нїяких заколотів. Кінчаючи свій реферат, внїс бесїдник таку резолюцію до ухвали зборів:

„Зважаючи на те, що полїтика обрусїння повинна тепер перейти до історії минулого ганебного деспотизму, що перевіз війська викликає зайву витрату народнїх грошей, що краще зоставляти рекрутів на рідній землї, де-б вони могли стати до помочи Рідному Краєви, — зїзд постановляє, щоб Українцї рекрути залїчали ся від сеї пори тільки у полки, що стоять на території України, та взагалї нїкуди не вивозили ся“.

Величко указав, що до Саратова їхали вояки 25 днїв, 25 днїв їх морили у дорозї, 25 днїв їхнього обучення згубило ся цїлком даремно. А се щось коштує державу. Треба постановити й рішуче сказати, що наш рекрут нїкуди звідси не піде. У бесїдника є наказ, де сказано, що армія повинна бути територіяльно-національна. Рекрут у своїй сторонї, як що випаде бути йому недалеко від домівки, може у вільний празниковий час поїхати до дому та хоч картоплю поможе садити своїм старим баткови й матери, а не байдаки бити, як се він тепер робить від безділля на чужій сторонї серед чужих людей. Нїодин рекрут з території України не повинен нїкуди вивозити ся.

Матрос Дудкин сказав, що тут усе говорило ся про Українців рекрутів армії. А якже буде з Українцями матросами? Перший зїзд постановив видїлити кілька кораблїв у балтійській фльотї. Але бесїдникови тепер здаєть ся, що краще постановити, щоб Українців тепер засилали до чорноморської фльоти, де вже скількість Українців виносить 95%. Таким чином скоро вся фльота Чорноморії буде українською.

Кедровський відчитав резолюцію в сїй справі, вироблену редакційною комісією і збори прийняли її.

Від Українців з Сибіру зложив привіт Пирхавка: Брати Товариші! Вибачайте менї, що голос мій трохи тремтить, бо се від радісних слїз, що на силу здержую. 17 років бив ся я за щастє України і за се дістав ся на Сибір. Часом менї здавало ся, що вже цїлком зруйнована Україна, що вже не воскресить її нїщо, але прозрів тепер, бо бачу уже свій народ могутнїм, узброєним, тепер вже нїхто не зможе придушити його. Я хотїв вас привітати від ваших братів, котрих старий уряд загнав далеко-далеко у Сибір. Вони там під сей час страшенно зрадїли й рвуть ся до дому. Вони раді відразу їхати на позиції, щоб мати змогу, проїзджаючи, хоч на кілька хвилин подивити ся на рідну Україну. Вони рвуть ся, аби скорійше принести й розум для праці на користь рідному народови. До праці за осягненнє величнього гасла: „Земля і Воля!“

Голова Гаврилюк виголосив „Славу сибірським Українцям“, а зїзд гучно і довго вітав Сибіряків. Дальше розпочали ся реферати з місць і тому двері для гостей і преси були зачинені.

Вечірнє відкрите засїданнє почало ся о 9-ій год. Петлюра реферував вироблений уже редакційною комісією проєкт зразкового статуту військової орґанізації. По бажанню зборів він спинив ся тільки на тих місцях, де редакційна комісія поробила зміни. Балачки вийшли з приводу пункту, де зазначуєть ся право Українців на полкові казенні кошти, що дають ся на лїтературу. Референт пояснив, що Українцї мають право на такий відсоток тих коштів на свою лїтературу, який відсоток Українцї складають у частї відносно до всїх инших вояків части. Збори ухвалили статут.

Дальше член Ґ. У. К. Пилькевич реферував справу націоналїзації війська. Товариші! Коли тут Винниченко реферував вам про делеґацію до Петрограду, я мав разом з ним оповісти про ту урядову комісію, що мала розглядати й сю справу. Але тодї було незручно уже то зробити і я відложив се до сеї пори. Ви вже чули від Винниченка, скільки матеріялу для гумористичного журналу дали розмови сеї комісії. Але рекорд сїєї гумористики побив полковник Туган-Барановський. Він сказав: „Прежде всєво скажіте, что такоє українєц і в какіх ґранїцах ви себе представляєтє ету Україну?“ На перше запитаннє я сказав, що про се, як вам, то треба багато говорити, та ще й до того покликати ся на фільольоґію, а границї вказав я йому на картї. Що-ж-до націоналїзації, то він сказав, що нїби він давно про се думав і з великою охотою пристав би на се, бо мовляв, хоч він і Татарин, але любить „малоросов“, що у нього жінка „малороска“. Крім того він помічав, що Українцї найкращі вояки. Згоджуючи ся цїлком на націоналїзацію війська, він все-таки не міг рішуче нїчого сказати, в яких саме межах се буде зроблено. Стурбувало їх наше

домаганнє, щоб чорноморська фльота була українською. Що-ж тоді буде з кримським півостровом. Аджеж він населений Татарами. То може чорноморську фльоту краще статаризувати, ніж зукраїнізувати? Вражінне з усіх сих балачок ми винесли таке: Погляди у нас зовсім ріжні. Ми кажемо, що се потрібне й необхідне, вони, — що се все шкідливе. Наші домагання цілком життєві, доказом чого є те, що само фронтове начальство йде нам назустріч. На Україні повинно стояти тільки українське військо. Візьмім напр. демобілізацію. Необхідно, щоб під той час на Україні були українські ґарнізони, бо ми знаєм, як при наших порядках відбудеть ся ся демобілізація. Наші ґарнізони могли-б не допустити під сей час до прикрих випадків на землі, не для всіх однаково рідної. Далі ся орґанізація національного війська допоможе нам узяти як найбільшу участь у виборах до Установчих Зборів. Нарештї, як що буде переведена націоналїзація війська, то тоді автономія буде у наших руках і нїхто вже нам не вирве її! Далі референт подав резолюцію, в якій запропонував зборам доручити І. У. К. виробити плян негайного переведення українізації війська. Збори ухвалили резолюцію.

Прап. Курявий референував коротенько про земельне питаннє. Товариші! В деннім порядку, який пропонував нам І. К., не поставлено на обговореннє питання про землю. Але, як ми зїхались сюди, то зразу поставили його на денний порядок і се цілком зрозуміле, бо більшість з нас тут селяне. Ся справа дуже й дуже складна, але у нас майже одно бажанне. У нас уже є такі орґани, що сю працю розробляють. У нас вже відбув ся всеукраїнський селянський зїзд, що майже тільки одно се питаннє й розробляв. Через се не слїд тут багато балакати, а просто сказати, як треба сю справу розвязати. Як я їхав сюди, то зустрів ся з одним делеґатом сього селянського зїзду. Він просив нас тілько підтримати їхні постанови, піддержати їхні бажання. Справа складна. Тому я пропоную просто прийняти в сїй справі ті резолюції, що ухвалив селянський зїзд, без обговорення. Він відчитав резолюцію селянського зїзду.

Голова дав одно слово за й друге проти. Зїзд гучно повітав промовця, котрий висловив ся проти обговорення сих постанов тут на зїзді. Коли-ж другий почав висловлювати ся за обговореннєм, то разом увесь зїзд закричав: „Геть, геть!“ Голова запропонував голосувати над такою резолюцією: „Зїзд цілком приймає і підтримує постанови селянського зїзду по земельному питанню“. Зїзд одноголосно ухвалив сю пропозицію і потім довгими оплесками повітав своє рішенне. На сім збори закінчили ся.

До національної справи в новій Росії*).

(Кілька уваг на часї).

У нашій статї „Російська революція та національна справа у Росії“ (пор. Вістник, ч. 146) ми звернули увагу на величезне значінне національної проблєми для нової Росії, схарактеризували її як найфатальнїйшу спадщину покійного царизму та звернули ся з закликом до будівничих нової Росії: полагодити се вельми важне питаннє у новочаснім демократичнім і поступовім дусї, відповідно до природних національно-автономічних прямувань поневолених російських „інородців“ і „окраїн“. У вище згаданій статї ми висловили побоювання, що саме під сим оглядом нова Росія виявить менше приготування, як теоретичного, так і психольоґічного, розуміючи під сим останнім загально відомий нахил російської громадсько-полїтичної ідеольоґії до державного централїзму. Що сї побоювання не були безпідставні, на жаль потвердив дальший розвиток відношення нової Росії до національної проблєми й деякі національні конфлїкти (український, фінляндський), які вийшли на сім ґрунтї.

Колиб се були лишень непорозуміння тільки зовнїшнього характеру, звязані, коли так можна висловити ся, з механїкою полагодження національної справи, — се не було-б ще найгірше й було-б се зовсім зрозуміле в післяреволюційнім положенню Росії, яка з ґрунту мусить перебудувати свій державний орґанїзм та устрій,—отже наразї неминучі деякі помилки й недокладности у способах і методах працї в данім напрямі. На жаль причиною дотеперішнїх компліґацій в новій Росії з приводу полагодження національних справ є нетільки дефекти механїчного характеру, але у великій мірі й основні ріжниці в самім принципіяльнім відношенню до національної проблєми взагалї у поневолених народів з одного боку й державно-пануючого з другого. Сей сумний фактъ, котрий на основі історичного досвіду й полїтично-ідеольоґічного розвитку великоруського загалу у XIX ст. можна було передбачити, заслуґує на як найсеріознїйшу увагу. Бо не треба забувати, а великоруський загал се передовсім мусить памятати, — що національна справа се Ахілева пята Росії й від того або иншого полагодження національної справи залежить уся будуччина східного державного велетня. Се його — бути чи не бути.

Нїякими „залїзними обручами“ державного патріотизму, як сього бажають російські кадети, не можна заховати при життю держави, як що у поневолених народів не буде власної волї до сього. Се значить, що великоруський центр мусить дуже рахувати ся з полїтичним настроєм „окраїн“ і „інородців“, старати ся зрозуміти їх становище до сеї пекучої справи й у співробітництві з ними знайти шлях до такого її полагодження, котре-б однаково відповідало інтересам, як державного, так і недержавних народів. Вже у попереднїй своїй статї з приводу сього питання ми, покликуючи ся на відомого шведського дослїдника сучасних держав — Р. Челєна, сконстатували, що будуча Росія може запевнити свою державну суцільність і непохитність лише після перебудування її на федеративній основі.

Федерація се форма будучности держав з ріжнонаціональним населеннєм. Се єдиний шлях і спосіб для заспокоєння з одного боку національно-автономічних прямувань недержавних народів відповідно до популярної саме тепер засади „самоозначення народів“, а з другого — великодержавних тенденцій господарського характеру нового часу, себто т. зв. економічної автаркії, яка вимагає утворення великих державних областей. Тільки федеративна спілка народів, отже й та сама конфедерація, котрої боїть ся проф. Кокошкін, се найблизший етап на шляху полїтичного розвитку Европи до будучих европейських Сполучених Держав. В нїй найлїпша запорука самостійницьких прямувань поодиноких поневолених народів, а з другого боку вона є природним шляхом до як найбільшої інтеґрації та поширення державного орґанїзму, що знов однаково необхідне під економічним оглядом, як для державного, так і недержавних народів. Вона врешті є найлїпшим лїком проти дотеперішнїх національних сепаратизмів і ірредент, сих тайних хоріб державного орґанїзму, котрі, як рак, розїдали його механїзм, підкопуючи поволї, але невпинно саме його істнуваннє.

Досї — поза федерацією — полїтичний досвід знав два головні способи полагодження державно-національного антаґонїзму, а саме державний централїзм, що в більшім чи меншім ступнї поневолює недержавні народи пануючому (царська Росія, подекуди дуалїстична Австро-Угорщина) й національно-державний атомізм (Балкан), що відокремлює поневолені недержавні народи у зовсім самостійні державні одиниці. Для сього другого способу Нїмці мають влучне означенне „Kleinstaaterei“, себто дрібнодержавність. Вона була модною у середині минулого столїття, коли полїтичні теорії голдували засадї національних держав і перебудови всеї Европи відповідно до сеї засади. В її дусї утворили ся, як відомо, балканські національні держави. В часї сеї війни сею засадою послуґуєть ся почвірне порозуміннє задля розбиття Австро-Угорщини, котру воно проєктує перебудувати на зразок старого Балкану.

*) З недостачі місця ся статя не увійшла до попереднього числа.

Одначе принцип національно-державної тожсамости оказав ся лише під деяким оглядом раціональним, а саме там (Італія, Німеччина), де національно-етноґрафічна область була заразом більш менш ґеоґрафічно-економічною замкненою суцільністю, що є одною з головнійших умовин державної самостійности. Далі важний був притім ще инший момент: численність народу й територіяльна великість державної области. Малочисленні народи й територіяльно малі держави, наскільки вони не мали вигідного ґеоґрафічного положення (при морі або природою забезпеченого), були самостійними більш номінально ніж у дійсности, фактично залежачи від одного з головних гуртів европейського великодержавного концерту. На Балканї, де всї сї умовини були досить погані й доля національних самостійних держав не була дуже гарна, фактично вони лише животїли на ласцї конкуруючих великих держав, заінтересованих у політично-економічнім опануванню Балкану. Їх державно-політичний вплив був другорядний. Економічний розвиток зовсїм залежав від доброї чи злої волї сусїднїх держав-глитаїв. Взаємні міжбалканські відносини були дуже напружені з причини великодержавних аспірацій кожного з балканських народів (розуміть ся, на рахунок своїх же сусїдів), наслїдком чого сї молоді балканські держави змушені були переважну частину своєї життєвої енерґії запропащувати на мілїтаризм з очевидною шкодою для свого національно-культурного розвитку й поступу. Під сим останнїм оглядом поодинокі самостійні балканські народи загалом стояли низше ніж деякі поневолені австрійські (Чехи та Словинцї). Не диво тому, що останнїми часами балканський соціялїзм (особливо в Румунії) почав систематично поширювати думку балканської федерації яко державної форми, яка найлїпше відповідає життєвим і культурним інтересам поодиноких балканських народів, а поруч з тим і певно забезпечує нелише внутрішнїй їх розвиток, але й зовнїшню незалежність від протекторства великих держав.

Коли вище згаданий державно-національний атомізм фактично не виправдав національних прямувань поневолених народів, давши їм здебільшого лише зверхню поволоку державної самостійности, то вже зовсїм не досяг своєї мети державний централїзм ріжнонаціональних імперій яко запорука державної суцільности. Навпаки, як у царській Росії, так і в дуалїстичній Австро-Угорщинї він був найголовнїйшим ворогом санації внутрішнїх відносин, підточував, чим дальше, тим більше державний кістяк, підготовляючи неминучу крізу сих двох держав. Для царської Росії, здаєть ся, й не було иншого виходу, як розпад, й тому зрозумілим є протидержавний настрій більшости „інородцїв“ під час сеї війни, як се ясно й відкрито виявило ся з відомої торічньої відозви „Лїги російських інородцїв“ до американського президента. Неможливість удержати дуалїстичний централїзм габсбурзької монархії виявила ся так само прилюдно, як лише скинено ланцюги военного абсолютизму й австрійські народи могли свобідно висловити ся про свої національні домагання і бажання. Майже солїдарно вони висловили ся за перебудовою дуалїстичної монархії у спілкову державу автономних народів, себто иншими словами кажучи, — за національно-державною конфедерацією. Необхідність такої реконструкції австро-угорської держави признають і нешовінїстичні представники пануючого нїмецького народу (проф. Ляммаш, Редлїх, Ферстер і ин).

Чиж демократична й республиканська Росія має лишити ся під сим оглядом за монархічною та малопоступовою Австрією?! За тою Австрією, яку російська публїцистика віддавна проголосила втїленнєм національного гнету й несправедливости? На жаль з дотеперішнього кількамісячного досвіду не видко в новій Росії потрібного зрозуміння для національних прямувань „інородцїв“ і „окраїн“. Натомісць аж занадто видним є централїстичний атавізм у політичнім думанню (протифедеративні ухвали кадетського та соц.-дем. меншевицького зїзду, про які докладно реферувало ся на сторінках сеї часописи), надмірний державний фетишизм і поклоненнє ідолови державної інтеґральности. У буржуазійно лїберальних кадетів, котрі вже перед війною почали показувати своє великоруське „національне обличчє“, — се становище не може здивувати, але російській с.-д.— їй слїд би вже розпрощати ся зі старою байдужністю до національної проблєми взагалї й національних питань у Росії зокрема, а поруч з тим і сховати до архиву свій мертво-доґматичний централїзм. Їй не слїд бояти ся федерації яко перешкоди задля природної капіталїстично-економічної еволюції, яка спричинює найкращий розвиток пролєтаріяту. Добровільна федеративна спілка народів може витворити кращі економічні перспективи для розвитку працюючого люду ніж капіталїстично-буржуазійний централїзм. Російські соціялїсти-антифедералїсти змішують два ріжні поняття: економічної автаркії (самовистарчальність) та економічного монополю. Федерація безперечно суперечить другому (а тому проти неї буржуазійний лїбералїзм пануючих народів в Австро-Угорщинї, як і в Росії), але знаменито згоджуєть ся з першою. В інтересах народів та їх добробуту є перша, а не другий, сей капіталїстичний суроґат, яким користують ся лишень панські верхи пануючих народів і кляс.

Справжня російська демократія не повинна бояти ся національних домагань „інородцїв“ і „окраїн“, оскільки вона матиме відвагу й силу справедливо полагодити національну справу в Росії, себто иншими словами кажучи, наскільки вона визволить ся з гіпнози староросійського ідеалу механічної суцільности російської держави. Навпаки вона мусить собі добре усвідомити, що основна перебудова недавньої „тюрми народів“ по національній засаді неминуча й що федеративна спілка „окраїн“ буде найкращим цементом задля державної суцільности й міцности будучої Росії. В сім дусї вона м у с и т ь п о м а г а т и „інородцям“ у переведенню їх національно-автономних домагань. Вона мусить свою психольоґію докладно вичистити від застарілого централїстичного намулу, против якого матиме добрий лїк в антицентралїстичних писаннях Бакуніна, Герцена та Драгоманова.

Особливо писання сього останнього про східно-европейську федерацію мала-б читати нова Росія, бо в них є багато актуального й добре продуманого для полагодження національної справи взагалї та головно у Росії. Вона не повинна побоювати ся, що федерація чи навіть конфедерація приведе до розпаду російської держави (навпаки — се лише скріпить союз „окраїн“ з центром), але може бути певна, що найменший державний централїзм або неясність супроти поневолених народів навпростець поведе до сепаратизму „інородцїв“ і відокремлювання „окраїн“ (Фінляндія, Україна), себто до занепаду російського державного злїпку! Отже треба вибирати й рішати ся, доки непізно! **Н. В.**

Над водами Лєти.

(З останнїх хвиль Франка).

Було се в половинї лютого 1916. Я приїхала до Львова з Ґмінду, по дорозї до Чернівцїв, де мала обняти учительську посаду. Я повинна була відпочити часок у Львові, та розгін дороги, Агасверового руху вперід тривав, — я несвідомо продовжала його наглими й неоправданими рішеннями, як людина, що куди не йде, як тїнь волоче свою тугу. Таким робом я найшла ся пополудні в день мого приїзду п е р е д д о м о м н е в и р а з н о г о в и г л я д у, я к и й р і в н о д о б р е м і г б у т и м о н а с т и р е м В а с и л і я н, д о м о м у б о г и х, у к р а ї н с ь к о ю ш к о л о ю в п р а в, в р е ш т і р о б і т н е ю б р а т і в В ч е л я к і С п і л к а. Се був захист стрільців-оздоровенців. Менї відчинив жовнїрик, ще дитина, з лиця кров утїкла, над сумними устами вус ледви засївав ся. Чоло таке хмуре, як ті лютові днї і як лютові народнї сподївання. В його лиці ударяла мене недостача молодости, він мабуть один з тих, що зразу, без переходу, при зойку шрапнелїв став горожанином. На моє питанне, де живе др. Франко, він мовчки, як трапіст, ука-

зав менї перший поверх, засалютував, зробив автоматичний зворот, щез.

Двері, де жив др. Франко, відхилив його братанич Василь, знуджений, рослий, румяний парубок у вишитій сорочці, з рухами тяжкими й непевними, немов виконуваними в чужій для його орґанїзму стихії. Я увійшла. В кімнатї було багато простору, поза тим були там ще два плетені крісла, стіл і жовнїрське, чорне ліжко, з якого назустріч менї з нежданою живістю піднїс ся поет і звітав ся сим своєрідним, теплим способом, при якім гість міг заховати при собі біль їзза калїцтва сих могутніх рук, а поет ощаджував собі дисонансу. Був дуже бліґий, але бадьорий, весь час розмови зі мною сидїв просто, пронизуюче сторожкий на кожду думку й вислів, та вмить коментуючий се і друге неясне чи невірне, по свому, катеґоричним імперативом, судами, повними мудрого світла й опертими на блискавичній творчій індукції. Говорив зривано — гостро, дуже звязкими зарисами, як людина, що стоїть серед безмежних пустарів і не має з чим порівнювати, зате — теж саме робить його близьким до абсолютної правди. Кожде слово, проголошуване трохи хриплим голосом, що немов квапив ся кудись, полишало по собі нематеріяльну смугу світла, особливо-міцний флюїд, який я замічувала лише присутністю трівожної утоми. Моїй душі, прикованій до малих і по малому складних річей, робило ся моторошно, як серед громовинного напруження і я, коли приходили дрібні, як мить, lucida intervalla, згадувала мимохіть вражінне, яке зробив на менї Василь, що немов також, але по свому тяжко і жалісно копошив ся серед чужої своїй психіцї стихії.

— То ви з Ґмінду? Спасибі, що навідали ся. Кажіть, як живеть ся, що пишете?

— Відповідь буде нецїкава, пане доктор. Все те, що я могла-б оповісти, — „самая пашлейшая мелочь“. Замісць говорити зайве — я волїла-б послухати про вас, пане доктор, як здоровле? які проєкти на думцї з новою весною, що її ось-ось не видко?

— Перший мій проєкт — підняв живо др. Франко — се вернути на Понїнського*. — „Щось мене нудить, щось мене з тихої хати в світ жене“... повторив з делїкатним гумором вірш, здаєть ся, д. Лепкого. — Я держав ся місця досї, — бо — жаль менї було м о їх стрільців.

Змовк хвилю і дивив ся на сумерк у вікнї, весь просвітлений прегарною гордістю і милосердєм. А менї якоюсь раптовою асоціяцією виображінь стало перед очима те місце з евангелія св. Луки, де написано:

— І глянувши на голодну товпу в низу, учитель сказав:

— Милосерджу ся над народом...

Тривала хвиля тиші, у яку розбуджена на хвилю заметїль кинула бліду луну дзвінків, летючих в судорогах кудись попри хату.

— А моє здоровле — інформував мене поет, помовчавши трохи, постійно поправляєть ся. Се завдяки докторови Овчарському. Він зовсїм нові, індивідуальні міри прикладає до недуги. Ви читали — змінив нагло тему — моє останне поетичне оповіданне в „Дїлї“ з часу інвазії?

(Воно в буквальнім розуминню було о с т а н н е, у нїм видно, як траґічно волочуть ся по землї дужі, насторошені противним вітром крила, з переломленими обома летівками...).

— Читала, пане доктор.

— Ну, й що? — поспитав поет дуже пильно, немов учинив би молодий дилетант при перших спробах пера. Він, що написавши щось, як невичерпаний багач, переставав памятати, а хвалу й суд носив сам в собі!

Я зжахнула ся: спостерегла віч-у-віч темну жолобину, як душа картин Бекліна, бездонний обрив, що стоїть на межі ґеніяльности — й атрофії всякого думання.

— Думаю, що ви, пане доктор, завсїди даєте приклад з себе у невтомній роботї, у сповнюванню добра для добра.

— Воно так справдї — притакнув спокійно й запевнено. — Я не уставав у працї нїколи, — навіть ніч не приносила менї відпочинку. Бо нічю я проєктував, на розсвітї освіжілими думками піддавав критицї концепції, основи яких кладені дуже часто при підвищеній температурі, а в день я повно й обдумано — творив. От і сьогоднї — я почав диктувати одну з книг Лївія,—невиджалована шкода, що тільки ще старинних клясиків не переложено на нашу поетичну прозу! Вам мабуть відомо, що я в книгах Лївія найшов натяк, вищий усяких сумнївів, що колискою украïнства не є Новгород, як хочуть історики, але Панонїя, одна з південнодунайських провінцій римської імперії?

Вичитавши в моїм погляді живе здивуванне і цїкавість, поет став виводити блискавично скоро сю тезу, власно арґументувати за нею, начеб йому хтось перечив, і через хвилю розвинув її в широко імпровізований реферат, в якім я, ляїк, губила ся без рятунку, й коли мене якась думка бесїдника виносила митю на космічні верхи, з котрих розстилав ся вид на часи, племена та простори, де здїйснювало ся їх призначенне, — коли я розуміла по холоді, що плив вздовж пальцїв, і приспішенім биттю серця, що я є дуже далеко понад людьми й річами, — що знов одна якась секунда хвилї, якесь слово жалке й хоре розсвітлювало переді мною знайому вже жолобину, обрив, пропасний обрив під ногами, повний омряків, у які клонив ся ум поета, останнїм зусиллєм зачіпаючи думки об висоти.

Я не була в силї схопити багатства сього монольоґу, в якім гіпотеза мала вигляд доґми. На додаток не було в мене нїчого під рукою, щоб я могла хоч трохи перенотовувати. З другого-ж боку, колиб і була ся можність, я від почуття профанації не покористувала ся б нею.

Франко говорив майже безперервно найменше пів години. Неспокійна, чи сей видаток енерґії не відібєть ся опісля некорисно на здоровлю хорого, я кілька разів пробувала жертвувати інтересом, який у мене очевидно ріс з кождою новою думкою поета, та просила його не томити себе мовою. Але він заперечував рухом голови, котрий не зносив опору, й мов у трансї говорив далї. Аж тодї, коли сумерк якось нагло схилив ся, як куртина в театрі, а Василь засвітив свічку та прикріпив її не без труду на углї пустого стола, — поет замовк, а радше змінив тему. Струснувши кілька разів стуленими пальцями правої руки, він промовив наче розсїяно:

— Бачите? правда, лучше?

А потім з виразом злорадісного спокою:

— О тій порі все в мене гості з того світа. Драгоманів, Шашкевич, а то иноді й Мефіст. Колись тут у ночі прийшов Павлик, се було тодї, як ковдра спала менї з ніг і я не міг добудити ся Василя. А сьогодня — нїкого нема й не буде, — ви перебили.

Скривив уста тужливо-журно:

— Ех, колиб ще раз у джерело під капличкою! Бува вложу руку у воду, а духи так відмотують сї дроти з залїза, ті ланци на раменах! Тільки вітер в ухах шумить, як колиб я стояв на верхівю смереки.

Губив ся в перелетних мріях:

— Ходимо, а не бачимо, як той, що на ярмарку поминув образ страдаючого Бога, а купив танечницю. Ви не думайте, що пекло Данта видумка, воно є — так само, як є сїм ступнїв небесної щасливости... Все, що є з правди, зводить ся туди, як ярий віск, збіже, мід і полотно у господарний тисовий двір Бога—хлїбороба. Кождому порахуєть ся те, з чим прийде...

Заметїль злопотїла тепер гучно, попід крокви даху понїс ся зойк і шум і я мала вражінне, що бачу плечима на тьмі шиб, як на базальтовім пляфонї безмежний хоровід людськости, в сценах, подібних до тих, що їх закляли в каміню чи полотнї Meunier і Puvis de Chavanne. Хата здавала ся також повна й пустка-жила.

---

* На вул. Понїнського пок. Франко мав власну хату.

— Стук—стук! — Ох, як се гостро загудїло у тиші! Міжтим хтось злегенька торкав у клямку: Василь підстрибнув знагла, як горобець, оголомшений ударом каміня, потягнув за ногою крісло — й відчинив двері. Увійшла в кімнату молода, інтелїґентна дївчина з підносом у руках. Від молока на тарілцї димив ся гарячий пар.

Панночка усїла побіч хорого на краю ліжка, поет познайомив мене з нею і з увагою, терпеливо, перестуджуючи зразу кожду ложку, вона годувала хорого.

— Бачите, — звернув ся до мене по хвилї — чи можна жити солїдній людинї в такім невідповідальнім товаристві? Обіцяли дати на обід пиріжки, а дали морковцю. На вечерю забезпечили тїсто на молоцї, а ось ви свідок, що їм вівсяну кашу.

Усміхнув ся роблено, немов хотячи обернути докір в жарт, і додав з оправданнєм:

— Мучу вас всїх та й решта.

Я прощала ся.

— Заходьте, вертаючи з Чернівцїв! Мабуть не доведеть ся вам довго там побути. Над Прутом гаряче.

Силкував ся на виразні акценти, але видно було в них утому й немічне подратуваннє.

— А читайте, читайте багато! Що читаєте тепер?

Я відповіла збентежено:

— Читаю Роденбаха „Musées de béguines“ і біблїю Кулїша. А, є у мене ще, правда, Конрад Фердинанд Маєр*.

— Люблю Роденбаха — замітив мрійно. Його „Любовна лїтанїя“ се справдї немов срібна лїлея в руках у херувима.

— Всього найкращого, пане доктор!

— І вам.

На площі св. Юра несло снїговим туманом, почерез вежі і чорні ями церковних фрамуг віяло сиротство. Але у низу, на променадах, місто ходило ходором від світел, шарж і ледових квіток, наче за ним був привилей радісної вічности.

— — — — — — — — — — — — — —

Вертаючи в половинї квітня м. р., значить, у два місяцї опісля, з Чернівцїв, ізза поклику з боку управи бараків до поновного обняття моїх обовязків у Гминдї, я почула, що Іван Франко вже не в стрілецькім захистї, а у себе на вул. Понїнського й що мабуть йому однаково. Я хотїла особисто передати поетови привіт деяких черновецьких громадян, між иншим Ольги Кобилянської, а наді все поздоровити з весною, скрізь осипаною вчасним цвітом, і з поворотом до власної хати, що здавало ся, ворожив зміну на користь. Але, вибираючи ся туди, на сей раз з молодшим сином, я наче нудьгувала й не могла побороти почуття нїяковости. Була хвиля, що я хотїла кинути намір, але мій син обставав при нїм.

Був тихий і безрадісний день, зомрачений пилами, що вкривали мов хмара стрийський гостинець із боку піль, як ми йшли попри шнур віль то масивних, то філїґранових, захованих в делїкатну весняну зелень, і досить непевно розшукували дорогу, згадуючи, як тодї, коли я мала щастє гостити Франка у себе при переписуванню його диктатів, під хатою ждала на нього юрба студентів, товаришів моїх синів, і вела, як Плятона, посеред себе саме тудою, широким стрийським узгірєм.

Ми розглядали ся по будівлях, все ще не орієнтуючи ся, коли се майнула перед нами двигнена високо, як гнїздо самітної птахи, сїра й без прикрас вілля поета. Вузькими, пакосно повищерблюваними сходами з каміня йшли ми в гору з тим хмурим почуттєм, яке кладе на нас душа незамешканого житла. В очі кидало ся спустошеннє: тут кинене об землю крило городової фіртки, обруч з бочки, кинений посеред стежки, ще далї обчімханий верх кухонного кошика, у ниші вікна вазоник з усохлою на попіл квіткою, в прозорих корчах жасминів, які тільки що паростили ся, щебет безпечної птахи, а над усїм тим строга задума, та сама, що ератично сидить над могилами, спустивши чорний серпанок на обличчє, як алябастер, непорушне і життю далеке.

Ми увійшли в бічні двері, такі вузькі, наче вони вели на церковні хори. Клямка ходила твердо, мабуть з недостачі привички, — ржа їла залїзо. Покіст оріхової краски на дверях потріскав, тудою пробила собі щілки живиця і текла тяжкими каплями, мов сльоза, що не година з ока сплинути і стигне.

В темних хоромах глуха тишина. Якесь слово, звернене півголосом до сина, повторяєть ся численним відгомоном, як нічю в старій катедрі.

Ми застукали на здогад — і увійшли. У пустісїнькій кімнатї, опертий об стіл, на якім лежала жменя скромних провіянтів задля обіду, стояв якийсь незнайомий менї, поважний добродїй. Я здогадувала ся приятеля поета, п. Бандрівського. Просив пождати хвилю, бо др. Франко умовляєть ся з новою господинею. — Як почуваєть ся? — Лихо.

— Се вже верх горя бути Франкови зданим на поталу господинь, — замітила я відрухово.

— Сим разом не є так зле, — відповів дорбродїй. Ся панї, що підіймаєть ся опіки, інтелїґентна людина, вдова по залїзничім урядникy, донька покійного Данила Танячкевича з Закомаря.

— Хто там? прошу увійти! залунав з другої кімнати слабкий голос хорого. Старша, скромна жінка в чорній мантилї опустила кімнату.

Др. Франко сидїв проти кафлевої печі, в звичайнім плетенім кріслї, мав на собі своє вірне, поношене одїннє, по верху пальто. Довкола колїн обгорнений клїтчатий кощик. Сидїв, нахилюючи ся вперід, час до часу втулював голову в рамена та дрімав. Від филюючих за вікнами гильок на долівцї сутили ся тїни.

— Ось я з поворотом, як ви передбачили, пане доктор. Як почуваєте ся?

Я нахилила ся, питаючи, трохи уперід і тїнь від мого чорного капелюха упала йому на обличчє і руки. Він з жахом здрігнув ся, обернув на мене очі, засновані прозорою мглою, і замітив якимсь чужим менї голосом:

— У вас велике перо на капелюсї.

Я не розуміла, по якому бути.

— Се таке вірне перо, як отсе ваше пальто, що його також тямлю від давнього часу. З одного капелюха пришпилюю на другий і творю шедеври.

Слухав мовчки, — потім пригадав:

— Сїдайте.

Я зайняла місце з недостачі чого иншого на ліжку, трохи оподалїк, говорила про черновецьку громаду, про настрій хвилї. — Пане доктор! — зачала я було якусь то фразу.

— Сядьте близше! — замітив болюче подратовано. — Не чую.

Я з поспіхом послухала, а поет занепокоїв ся і став оправдувати себе:

— Бо хорі, бачите, мають свої права...

На останнїм слові голос Франка став знов подратований і він кінчив категорично:

— І хорих треба слухати!

Сидїв мов неприсутний, не питав про нїкого, не цїкавив ся нїким. Весь скуплений у власних пережиттях.

Дивив ся іронїчно у відерце біля своїх ніг.

— Вшанувала мене суспільність сороклїтнїм ювилеєм, але я волїв би се відро вилити в пору, як всякі ювилеї на свїтї.

— А ви, молодий чоловіче, — звернув ся нараз до мого сина, — ви схожі на Пушкина, коли скінчив ґімназію. Чи не задумуєте часом „в лїтерати?“ Бережіть ся. Ви-ж бачите.

— Доктор Овчарський приходить часто? — поспитала я, бажаючи перервати тяжку для хорого тему.

* Один з найбільш цїнених Франком авторів. Брати з нього приклад він поручував кождому.

— Не приходить, — тепер вже... не... треба.

Хитнув сумно головою, обтягнутою сухою і жовтою, як пергамін, кожею, з високо насторошеним, дуже вже рідким волосєм.

Саме відлітаюча хмара відслонила сонце. Пустка в хаті, запилені, мутні вікна стали ще виднійші. На волоконці край стелі суєтив ся паук.

— Ще трохи, в садї стане тепло, крісло з вами винесуть в зелень, а сонце добрий лїкарь, божеський лїкарь...

— Яке там у квітнї сонце? — відповів. Всяка мряка з землї тягне, сирі холоди, ось що! Яке там сонце... Ідеольогія, пусте говоренне! Для мене з сонцем чи без нього— суєта. Однаково: „мой костюм зїмой не грєєт, лєтом жарко в нєм хадїть“...

— А руки — сильно болять?

Підхопив з слабим інтересом і наче без звязи:

— Всїм духам звелено стояти за дверми. Нїхто наді мною не знущаєть ся. Вчора увечері був Христос. Стояв ось там при столї і ломив хлїб.

Двері відхилили ся делїкатно:

— Чи запряжка до потравки має бути румяна, чи біла? — поспитала, запинаючи ся, пані в „чорнім“.

— Біла й негуста!... була ледви чутна відповідь.

— До побачення, пане доктор! Дай то, Боже, щоб я вас стрінула удруге бодрійшим та дужчим.

Всміхнув ся з гірким, могутнїм ще сарказмом, нїби розглядаючи щілини в орнаментї кафлї:

— Як се у вас легко говорить ся, — вибухнув здавлено. — Бодрійший, дужчий! Міжтим я кождої хвилї готовлю ся вмирати. Чи знаєте, що тодї, як ви були в останнє, я був нічю близький смерти?

— Ходїм — звернула ся я тихенько до сина. Він наче того і ждав, блїдий, розтрясений внутрішнїм дрїжаннєм. Менї гіркість і жаль заслонювали змисли, здавало ся, велетенський камінь скотив ся на мою душу. Через котрийсь з совершенно пустих покоїв майнула скромна пані в чорнім і зникла, як похилений журно примар. Я відчинила останнї двері, ті, де ржа їла середину, й без слова глянула на сина. Ми порозуміли одно — одного: Франко не належав уже до живих.

Стрімкі сходи тягли ся в безмежність. Я думала з жахом і болем про те, що незабаром понесуть сими вузькими ступнями безцїнну домовину, а тихий шлях в алеї каштанів заллє сумна пісня і людське море. У хвилю, як ішла я попри високий мур опустїлого городу, до мене долетїв звідти високий, музичний свист, мабуть коса, і ще раз міцно вдарила у серце строга задума житла, та сама, що сидить над могилами, спустивши чорний серпанок на обличчє, як алябастер, непорушне й життю далеке.

Їмінд — бараки, в першу річницю смерти поета.

Катря Гриневичева.

Вісти.

Українська Парляментарна Репрезентація в справі російської України. На нарадах в днях 25 й 26 липня У. П. Р. одноголосно сконстатувала в справі російської України, що український національний рух в Росії зріс до могутности, значінне якої нетільки рішаюче для дальшого внутрішнього розвитку російської держави, а простягаєть ся далеко поза межі Росії. У. П. Р. твердо вірить, що українське питанне, на остаточну розвязку котрого дано реальні запоруки шляхом сотворення самостійного українського правительства, признаного тимчасовим правительством і всїма самоуправними орґанами України, яко першорядне питанне східної Европи вже не зійде з порядку дня великої полїтики й питань, які ся війна має розвязати. У. П. Р. висловлює певність, що українська нація матиме змогу сама рішати про свою долю яко національно-полїтичної індивідуальности, — в змислї проголошених російською революцією принципів демократії і права самоозначення народів.

Президія Української Парляментарної Репрезентації у міністра заграничних справ Австро-Угорщини гр. Черніна. Президія У. П. Р., а саме віцепрезидент Державної Ради Романчук і посли др. Евген Левицький і др. Евген Петрушевич зявили ся 7 серпня коло 6-ої год. увечері у міністра заграничних справ Австро-Угорщини гр. Черніна на авдієнцію. Вони предложили міністрови заграничних справ бажання Українців, зокрема щодо окупованих Австро-Угорщиною українських земель Росії, Холмщини й Волинї. Далї просили українські посли полишити дотеперішнї відносини у східній Галичинї та в північній Буковинї, де від часу уконституування Української Ради у Київі заведено українську управу й українську урядову мову, наслїдком чого одержали Українцї можність самоуправи на широкій демократичній підставі. В часї довшого обговорення предложених бажань просив міністер заграничних справ поінформувати себе докладно про ріжні поодинокі питання. Авдієнція тривала три чверти години. Міністер заграничних справ гр. Чернін приобіцяв президії У. П. Р. прийняти її наново незабаром у справі предложених бажань.

Приказ українського міністра війни. Як доносить „Berliner Zeitung“, „Русское Слово“ пише, що український міністер війни Петлюра приказав пригадати всїм українським військам, що нїмецько-австрійсько-угорський похід наперід грозить знищеннєм волї України й революції, й завізвати їх, аби на російськім фронтї бороли ся за волю України.

Голосуваннє в Ц. У. Р. над текстом угоди з центральним правительством. Як доносить московська „Gazeta Polska“, текст угоди на засїданню Ц. У. Ради перейшов незначною більшістю голосів, бо за було 100 членів, проти 70, а багато здержало ся від голосування. Для означення засад представництва инших народностей утворено комісію, зложену з 10 осіб, 5 представників Ради й по однім від партії кадетів, соціялдемократів, соціялїстів-революціонерів, жидівського „Бунду“ й польських соціялїстів.

За прилученнєм Холмщини й Підляша до України. „Рѣчь“ з 6 липня подає, що салдати й офіцери, мешканцї Холмщини й Підляша, ухвалили в Петроградї резолюцію, в якій вказують, що місто Холм, холмська ґубернія з повітами: холмським, володавським, грубешівським, томашівським, білгорайським, константинівським, більським, замостьським і красноставським, себто Холмщина — Підляше, що заселені Українцями, повинні бути в цїлости прилучені й нерозривно звязані з долею України.

Просьби й заяви в українській мові стали напливати до державних інституцій у Київі у великім числї. Начальники інституцій здивовані (?). „Рѣчь“ з 6 липня, яка подає сю вістку, пише, що необхідне виразне виясненнє сього з боку правительства (?).

Два ешелони українських військ переїхали через Харків до Київа. Майже на кождім ваґонї розвивав ся національний український прапор. На запити відповідали салдати, що вони їдуть до Київа, щоб поставити себе до розпорядимости Центральної Української Ради („Рѣчь“ з 6/VII).

У Симферополї салдати-Татари числом звиш 2000, покликуючи ся на виступленнє Українців, зявили ся у начальника ґарнізону Ганшуна й зажадали видїлення їх в окрему часть. Начальник ґарнізону відповів, що не може сього зробити без вказівок міністра війни. Тодї салдати зайняли помешканнє татарської школи й зажадали вислати їх негайно на фронт яко самостійний татарський полк („Рѣчь“ з 6/VII).

Українське військо. В Ризї начальник ешелону, який прибув з Пензи, доніс, що в дорозї 977 салдатів-Українців на чолї з трьома офіцерами зажадали відіслати їх до Київа до українського полку. Головнокомандуючий південно-західного фронту приказав їм відійти до вказаної армії. Визначено слїдство в справі поступованнє трьох офіцерів, що проводили салдатами („Рѣчь“ 17/VII). 18-ий гусарський український полк у повнім складї просив міністра війни залїчити його у спис баталїонів смерти („Рѣчь 11/VII). В Одесї команда машинових карабінів усунула всїх офіцерів і замінила їх Українцями. Під впливом переконувань представників вій-

ськових орґанізацій штабу команда згодила ся признати командантом части офіцера, визначеного штабом („Рѣчь“ 17/VII). В Таганрозї звиж 500 салдатів піхотного запасного полку зажадали утворення окремих українських рот, бо в разї відсилки їх на фронт вони виступлять тільки для поповнення українських полків („Рѣчь“ 17/VII).

Боротьба за помешканнє театру в Одесї. Представники Ради матроських депутатів заявили арендаторови нового театру, де грає жидівська трупа, що вони реквірують театр для потреб Ради, устроєння клюбу й вистав. Від вересня виарендував театр місцевий український полк. Полк вислав патрулю, заявивши, що боронитиме театру силою („Рѣчь“ 17/IV).

Кадети вже признають потребу краєвої автономії України. Як доносить „Рѣчь“ з 17 липня н. ст., центральний комітет партії народньої свободи, розглянувши на засїданню 15 липня постанови київського краєвого зїзду партії, признав необхідним: 1) в розвиток програми партії прийняти принцип краєвої автономії України, 2) утворити комісію при центральнім комітетї для вироблення законопроєкту краєвої автономії України, при збереженню державної одности Росії та при строгім забезпеченню загально-державних інтересів, аби сей проєкт внести на Установчі Збори.

Оголошеннє універсалу Центральної Української Ради про автономію України в українських таборах полонених в Австрії й Нїмеччинї відбуло ся дуже урочисто, з виголошеннєм промов, манїфестаційними походами з оркестрами музики, з співами національного гимну й ин.

Конференція соціялдемократичної партії Австрії. В днях 5 й 6 серпня б. р. відбула ся у Відні конференція української соціялдемократії Австрії, в якій взяли участь представники партійних орґанізацій і ті активні члени партії, яким воєнна служба чи теперішнє воєнне положеннє позволило явити ся на час у Відні. По полагодї внутрішніх орґанізаційних справ посвячено дальші наради мировій конференції у Стокгольмі та справам, що стоять у звязи з нею. Звідомленнє делеґата партії на сю конференцію Володимира Темницького про його переговори з голяндсько-скандинавським комітетом і присутними у Стокгольмі представниками соціялїстичних партій конференція прийняла до відома й в цїлости одобрила становище делеґата, як щодо полїтичних домагань, так і щодо заступства української соціялдемократії на інтернаціональних конґресах і в інтернаціональнім соціялїстичнім бюрі. На інтернаціональний соціялїстичний мировий конґрес, скликаний на початок вересня б. р. до Стокгольму, конференція постановила вислати тов. Володимира Темницького й Миколу Ганкевича. Вкінцї обговорено справу партійної преси й ухвалено дотичні внесення референта.

Др. Теофіль Окуневський у Відні. Вивезений під час першої російської інвазії в Галичинї український посол до австрійського парляменту з Городенки др. Теофіль Окуневський повернув тепер несподївано до Рідного Краю і прибув до Відня. Др. Окуневський жив увесь час у Київі, а від мая с. р., по призначенню на ґубернатора окупованою Галичиною й Буковиною Д. Дорошенка переїхав до Городенки й тут зайняв ся громадською дїяльністю. Офензива центральних держав усунула російські війська з Городенки й др. Окуневський дістав ся сим способом по сей бік бойової лїнії. Др. Окуневський завітав дня 9/VIII до нашої редакції і подїлив ся своїми цїкавими враженнями з побуту у Київі й на Україні.

Начальника київської міліції пор. Лєпарського (Поляка), який дуже ворожо й провокаційно ставив ся до українського руху, нарештї усунено й розписано конкурс на нового начальника (Р. Г.).

„Рідне Слово“, щотижнева українська часопись, яку видає українська громада в Білій, холмської ґубернії (Підляше) в нїмецькій окупації, заборонено поширювати в Австрії.

Вечірнї загально-освітнї й фахові курси тов. „Праця“ відкрито у Київі 18 червня у 7 авдиторії університету св. Володимира, як подає „Роб. Газ.“ Курси відкрив член ради тов. „Праця“ І. Чопівський, котрий у своїй промові зазначив, що теперішнї курси мають бути пробним камінем до здїйснення українського народнього університету, який є думка відчинити у Київі в осени вкупі з товариствами Шкільної Освіти й київською „Просвітою“. Далї промовляв директор курсів доцент львівського університету Іл. Свєнцїцький про вагу теперішнїх курсів для українського народу та для українських робітників міста Київа взагалї. В часї його промови увійшов до залї попечитель київської шкільної округи М. Василенко, котрого на пропозицію директора курсів авдиторія повітала, а він зі свого боку в короткій промові привітав перші українські загально-освітнї курси й побажав успіху новому дїлу. Курс лекцій розпочала Л. Старицька-Черняхівська, що дала дуже гарний вступний виклад до курсу „Давньої історії України“. Аритметику викладав Кравчук.

З дїяльности Українського Товариства Шкільної Освіти подає голова сього товариства І в. Стешенко в „Роб. Газ.“ ось що на увагу громадянства: Українське Товариство Шкільної Освіти, що піклуєть ся про справу рідної школи, вийшло зі стадії підготовчої роботи й приступило вже до друку книжок. Вийшли: 1) Програма і термінольоґія аритметики, 2) Ґраматична термінольоґія, 3) Геоґрафічна термінольоґія. Віддано до друку початкову читанку „Дїтські пісні, казки й загадки“. Готуєть ся до передруку читанка „Веселка“ й задачник. Друкують ся граматки Норця та Грінченка, які можуть уживати ся в школах: для користування ними видасть товариство методичні уваги. Має друкувати ся граматка Русової. Можливим для уживання в початкових школах уважає товариство і збірник „Дзелень-бом“, виданнє слухачок Фребелївського Товариства, що має бути передрукований. Також уважає товариство доброю й читанку Хуторного, яка друкуєть ся. Друкують ся і инші видання, про які сповістить товариство пізнїйше, як і подасть оповістку в справі середньої школи.

Новий російський кабінет міністрів. Склад нового російського кабінету такий: мінїстер-предсїдатель і мінїстер війни та фльоти — Керенський; управитель мінїстерства війни — Савінков (с.р.); управитель мінїстерства фльоти—Лебедов (с.); мінїстер фінансів — Некрасов, який рівночасно є заступником мінїстра-предсїдателя в разї його неприсутности; управитель мінїстерства фінансів—проф. Бернацький (р.д.); мін. внутрішніх справ—Авксентєв (с.р.); мін. заграничних справ — Терещенко; мін. торговлї й промислу—Прокопович (с.д.); мін. рільництва—Чернов; мін. працї — Скобелєв; мін. виживлення — Пєшехонов; мін. почти й телеґрафу—Никитин (с.д.); мін. просвіти—член Академії Наук Ольденбурґ (к.д.); мін. справедливости—Зарудний (с.д.); мін. публичної опіки—Єфремов (пост.); державний контрольор — Кокошкін (к.д.); мін. публичних робіт — Вуренєв (?) (к.д.); прокуратор св. Синоду — Карташов.

Зїзд національностей Росії. Центральна Укр. Рада розглядала на засїданню 8/VII доклад по скликанню зїзду автономістів. На сей зїзд мають бути запрошені представники від кождої нації і области, яка домагаєть ся національно-територіяльної або територіяльної автономії в федеративній російській республицї. Комісія намітила такі народи: Фінів, Естів, Литовців, Лотишів, Жидів, Вірменів, Грузинів, Молдаван, мусульманські народи, деякі партії й ґрупи російські, Донців, Сибіряків і ин. Від кождої нації мусить бути однакова скількість представників. Денний порядок зїзду мусить виробити Секретаріят Центральної Ради згідно з бажаннєм самої Ради. Зїзд має право змінити порядок. Докладчик від імени комісії подав зразковий денний порядок. Проєкт скликання зїзду ухвалено з деякими поправками.

В адміністрації „Вістника С. В. У.“ можна набути отсї книжки видавництва „Відродженнє“:

Ів. КОТЛЯРЕВСЬКИЙ. Наталка Полтавка	Ціна 60	сот.
Гр. КВІТКА-ОСНОВЯНЕНКО. Перекотиполе . . .	„ 40	„
Ів. ФРАНКО. До світла	„ 40	„
В. ВИННИЧЕНКО. На пристані	„ 40	„
М. ГРУШЕВСЬКИЙ. Про укр. мову й укр. школу .	„ 48	„

Зміст: Проби полїтичного перевороту в Петроградї й у Київі.—Угода між російським тимчасовим правительством і Центральною Українською Радою. — Деклярація Українського Ґенерального Секретаріяту. — В справі обєднання революційних сил на Україні. — Другий всеукраїнський військовий зїзд. — Н. В. До національної справи в новій Росії. — Катря Гриневичева. Над водами Лети. — Вісти.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів, піврічна 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 34. Відень, 19-го серпня 1917. Ч. 164

Декларація Ґенерального Секретаріяту Центральної Української Ради.

Подаємо отсе за „Робітничою Газетою“ повний текст декларації Ґенерального Секретаріяту, відчитаної його головою В. Винниченком на засіданню Ц. У. Ради 9 липня н. ст. (зміст декларації подали ми в попереднім числі „Вістника“), яко документу, що визначує найблизші завдання практичної української політики в Росії. Винниченко говорив:

Шановні Збори!

Центральна Рада досягла в своїй національно-політичній діяльности серіозного, відповідального моменту. З виконавчого орґану обєднаних партійних і громадських ґруп, яким вона була в початку революції, вона стала найвищим і нетільки виконавчим, але й законодавчим орґаном всього зорґанізованого українського народу.

Ми в своїй особі, в особі Української Центральної Ради, даємо картину формації влади, але влади цілком нової, сучасної, опертої на зовсім инші підвалини, як стара европейська й особливо російська дореволюційна власть. Не фізичне й економічне насильство; не темнота, затурканість і економічна залежність поневолених кляс; не застрахування та гіпнотизуванне релїґією; не нацьковуванне одної части пригноблених на другу, — не такі засоби дали нам, зібраним от-тут-о, право і силу вирішувати норми життя, обовязкові для кожного, хто признає себе Українцем.

Се право родилось і виросло з одного довірря, чистого, непідмішаного ніяким примусом, законним чи незаконним. І Центральна Рада, приймаючи на себе ту волю і довірре народу, стала невіддїленою, орґанічно злитою частиною сього великого цілого.

Кожний день поширює й поглиблює ту сконцентровану волю. Ріжні формації української демократії підливають у спільний резервуар могутньої сили, самі в тойже час черпаючи з нього.

І в сей момент ми стоїмо саме на найважнїйшій, але в тойже час на найкритичнїйшій порі нашого формування. Ми вступили в ту зону, де стирають ся межі двох влад,— моральної й публично-правової. Ми вже не можемо сказати, в якій саме половині більше чи менше стоїмо. Розмір і сила нашої моральної влади остільки розросли ся, що вона сама собою, під натиском льоґічного ходу подій, без болю й без заколоту перетворює ся у справжнє народоправство.

Народ своїм чуттєм найкраще розуміє ідею справжнього народоправства, ідею демократичної влади, яка іде знизу, а не згори, яка є для народу, а не народ для неї. Українська демократія сконцентрувала свою волю в Центральній Раді, в ній поклала найкращу оборону своїх інтересів і через те тільки їй і може вірити. А звідси вже випливає зовсім льоґічний висновок: коли довірре, то довірре до кінця, у всіх сферах, як національного, так і економічного, політичного й державного життя. Тут нема ворожнечі до Петрограду, але є цілковита байдужість до його, бо українська демократія має свою власну владу, яку самі утворили й якій цілком довіряють.

Але легче довіритись ніж справдити чиєсь довірре. А особливо, коли те довірре походить від частини в імя інтересів цілого, бо ми поки-що представники довірря не всього цілого, а тільки якоїсь його частини. Ми знаємо, що ся частина велика, ми знаємо, що друга частина силою природного ходу життя дійде незабаром до того самого. Але поки вона не дійшла, поки сї частини не злились в одне ціле, процес нашого формування, значить, також не скінчив ся. А через те не закінчив ся й процес перетворення моральної влади в публично-правову, повномочну, з усїма властивими їй компетенціями, функціями й апаратами.

І от завданнє Центральної Ради в сей критичний, переходовий момент є прискореннє сього процесу, допомога йому.

Ґенеральний Секретаріят яко виконавчий орґан Центральної Ради, котрому вона передає в сій сфері свою повновласть, тільки так і розуміє своє призначенне.

Головним завданнєм Центральної Ради до деякого часу було обєднанне української демократії на ґрунті тільки національно-політичних домагань.

Але житте потроху розсунуло сї вузькі рямцї. Самих національно-політичних домагань стало мало, час ставить вимоги ширші: народ хоче обєднатись для задоволення і розвязання всїх питань, які висуває йому і економічна і соціяльна обстановка. І через те Центральна Рада мусїла поширити свою платформу, мусїла стати національним Соймом, в якім мають освітлювати ся й розвязувати ся всї ті питання, які висуває житте.

І тому-то утвореннє Ґенерального Секретаріяту було необхідним щаблем розвитку нашого представницького орґану. Тому то інститут Ґенерального Секретаріяту має обхоплювати всї потреби українського народу. Згідно з сими потребами й поділено роботу між окремими секретарями: по внутрішнїх справах, фінансових, судових, харчових, земельних, освітнїх, міжнаціональних, працї, доріг, військових, торгу й промисловости.

Найпершою перешкодою до плянового переведення сієї роботи є недостача політично-соціяльної і національної свідомости й мала зорґанізованість народнїх мас. В сьому криєть ся найбільша погроза й загальним здобуткам революції й орґанізації автономного ладу на Україні, котрий є найкращим закріпленнєм тих здобутків.

Сією стороною життя нашого народу має займати ся ґенеральний секретарь по внутрішнїм справам. В його компетенції має бути вся справа орґанізації, аґітації, пропаґанди. В Секретаріяті внутрішнїх справ мають бути сконцентровані ріжні громадсько-адміністративні апарати, утворені, українською демократією до сього часу. Вони досї істнували

й працювали окремо, відірвано один від другого, необєднані одним пляном, одною системою. Тепер се має бути один апарат, складений з ріжних частин, але під керовництвом ґенерального секретаря внутрішніх справ.

Орґанізація і освідомленнє має є перша, необхідна, найголовнійша підвалина дальшого будівництва. А слїдуючим щаблем сього будівництва, заснованого на свідомости й зорґанізованости, є перебудова місцевої й загально-краєвої адміністративної влади; сїльські, містечкові та волосні адміністративні орґани, земські управи, повітові комісари, городські думи, ґубернські комісари, словом,—вся орґанізація влади може стати в орґанічний звязок з Центральною Радою тільки тоді, коли демократія, яка утворює сї орґани, стоїть також у тїснім звязку з Центральною Радою.

І се є друге завданнє Секретаріяту у внутрішніх справах: себто пристосованнє всього адміністративного механізму до потреб зорґанізованої, усвідомленої демократії і підготовленнє за допомогою сього самого апарату ще дальшого щабля—орґанізації єдиної краєвої автономної влади, в порозумінню з демократіями инших національностей на Україні.

Маючи на увазї, що той стан, який зайняла Центральна Рада, — є стан будування нового полїтичного життя на Україні з усїма наслїдками, які випливають з сього стану, Ґенеральний Секретаріят у фінансових справах уважає необхідним розробити основи фінансової полїтики на Україні.

Звісно, фінансової справи ми не можемо зразу ставити на цїлком державний ґрунт, а повинні обходитись поки-що засобами, які мають в своїй основі майже виключно моральну силу. Одначе разом з сим маєть ся на думцї вести підготовчу працю так, щоб Україна у фінансових справах могла стати цїлком на державний ґрунт тоді, коли їй прийдеть ся сї справи впорядкувати яко автономній державі.

Завданнєм Секретаріяту в судових справах має бути підготовка судових інституцій на Україні до тих форм і того стану, в якім вони мають бути в автономній Україні. Ся робота має розпадати ся на підготовку справи українізації та демократизації суду й вироблення відповідних законопроектів, котрі-б намітили ті форми суду, які відповідали-б автономному ладу на Україні.

Секретаріят в міжнаціональних справах має на метї обєднати роботу всїх національностей Росії для боротьби за автономно-федеративний лад російської республики та для порозуміння Українців на сих основах з иншими національностями. На першім плянї перед Секретаріятом міжнаціональних справ стоїть скликанне зїзду представників народів та областей Росії і підготовленнє матеріялу до сього зїзду. Поруч стоїть справа яко мога скорійшого порозуміння з демократією національних меншостей на Україні.

В справі народньої освіти Секретаріят має на метї насамперед зєднати у своїх руках все керуванне шкільною освітою, а саме: догляд за переведенням на місцях українізації школи, орґанізації видання підручників, відшуканнє і приготуванне учителїв для шкіл та поміч в згуртуванню їх у професіональні товариства.

В справі позашкільної освіти Секретаріят має на метї запомогу культурним товариствам. Для здїйснення своїх завдань у шкільній справі Секретаріят має подбати про створенне Всеукраїнської Шкільної Ради, яка носитиме територіяльний характер, а зараз має покористувати ся істнуючим орґаном влади, як от шкільні округи, або громадськими інституціями, з якими завяже найтїснійші зносини. Для постійного звязку з місцями Секретаріят має на метї завести своїх спеціяльних комісарів по народнїй освітї.

Секретаріят у земельних справах в першу чергу має подбати про правильну орґанізацію волосних, повітових і ґубернських комітетів на Україні та рад селянських депутатів; має направляти дїяльність сих орґанізацій на шлях громадського порядкування нетільки земельною власністю, але й сїльсько-господарським інвентарем. Щоб обєднати дїяльність земельних комітетів, Секретаріят має подбати про утвореннє Українського Краєвого Земельного Комітету.

Разом з тим тойже Секретаріят має подбати про утвореннє українських кооперативних центрів.

В цїлях підготовки до Установчих Зборів Секретаріят має підготовити на підставі постанов всеукраїнського селянського зїзду проект земельного закону, в тім числї й ту його частину, яка повинна розмежувати компетенцію всеросійського парляменту й Українського Сойму в земельних справах.

В харчовій справі Секретаріят ставить своєю задачею обєднати роботу харчових орґанів на Україні і внести в неї ту пляновість, якої їй доси недоставало. Перед Секретаріятом стоїть основна задача створити Всеукраїнський Центральний Харчовий Комітет, який має забезпечити автономію України в харчовій справі та подбати про відповідне постачанне українським хлїборобам потрібних в їх господарствах продуктів та знаряддя.

Завданнєм Секретаріяту у військових справах є українізація війська, як у тилу, так по змозї на фронті, пристосованнє військових округ на Україні і орґанізації їх до потреб українізації війська.

Веденнє роботи Ґенерального Секретаріяту у всїх згаданих справах в означених вище межах вимагає впорядкування відповідної канцелярії і тому у склад Секретаріяту уведено ґенерального писаря, найблизшим завданнєм якого являєть ся — завідуванне дїлами всього Ґенерального Секретаріяту, бути звязком між окремими ґенеральними секретарями у внутрішніх орґанізаційних справах Секретаріяту, між иншим і через періодичний орґан Ґенерального Секретаріяту.

Приступаючи до великої, відповідальної роботи, сподїваючись на повне довірре і піддержку Центральної Ради, Ґенеральний Секретаріят покладе всї свої сили, щоб виконати ту роботу на користь відродженого українського народу і тих національних меншостей, що разом з ним заселяють українську землю.

Усї наші зусилля будуть іти на те, щоб не допустити України до винищення, дезорґанізації та анархії, і хто-б ту дезорґанізацію не вносив нам, чи темні сили контрреволюції, чи анархістичні елементи українства, чи помилки й ворожнеча тимчасового центрального уряду, ми з усїма дезорґанізуючими силами будемо бороти ся неухильно й нїкому не дозволимо гальмувати справу будування нового життя в нашім краю.

Підписали ґенеральні секретарі (підписи). У Київі, 26 червня 1917 року.

Ґенеральний писарь **П. Христюк.**

Внутрішня орґанізація і особистий склад Центральної Української Ради.

На загальних зборах Центральної Української Ради, 6 мая н. ст. 1917 р. прийнято такий наказ (реґулямін) Ради:

І. Українська Центральна Рада, будучи представницьким орґаном усієї зорґанізованої української людности, має своїм завданнєм виконати волю тої людности, висловлену на українськім національнім зїздї, себто переведенне автономії України в федеративній демократичній російській республицї, з забезпеченнєм прав національних меншостей, що живуть на території України. Переймаючи ту волю людности, Ц. У. Р. тим самим переймає право ініціятиви, обєднання і керування в сьому завданню дїяльности орґанізацій, що мають в нїй представництво, й виконанне постанов національного зїзду.

ІІ. Склад Ради обрано на зїздї представників українських орґанізацій і його має поповняти сама Рада, згідно з постановою зїзду, через кооптацію.

ІІІ. Робота Ц. У. Р. провадить ся через загальні збори Ради та через Комітет Ради.

А. 1) Загальні збори визначають напрям і характер всеї роботи Ради; 2) загальні збори є звичайні (чергові) або надзвичайні; 3) звичайні збори мають відбувати ся нерідше ніж раз на місяць; 4) на чергові загальні збори всім членам Ради розсилають ся іменні запрошення нешзнійше ніж на 10 день до зборів; опріч того оповістки про чергові загальні збори подають ся на 10 день до зборів у київських українських часописях, а по змозі і в часописях инших міст; в запрошеннях та оповістках має бути поданий денний порядок зборів; 5) надзвичайні загальні збори скликує Комітет при нагальній потребі; 6) на надзвичайні загальні збори скликають ся члени Ради оповістками по київських газетах і повідомляють ся телєґрафічно ґубернські комітети; 7) надзвичайні загальні збори уважають ся дійсними при всякій скількости присутних.

Б. 1) Через Комітет Ради провадить роботу Рада в конкретній обстанові моменту, яка постійно зміняєть ся. 2) В склад Комітету входять: а) вибрана зїздом президія Ради — голова та два заступники голови; б) члени, вибрані загальними зборами Ради в числї 17 люда; в) вибрані Комітетом голови комісій Ради, небільш 8-ми; г) окремі особи, кооптовані Комітетом до повного його складу в числї 33 членів. 3) Комітет вибирає споміж своїх членів секретарів і скарбника Ради, а також голов комісій. 4) На голов комісій можуть бути вибрані і не члени Ц. Р., які тим самим стають членами Ради й Комітету, згідно з постановою зїзду. 5) Членами комісій Ради можуть бути окрім членів Комітету та Ц. Ради й инші особи зпоза складу Ради, з вибору Комітету, по докладу голови комісії, але вони через те не стають членами Ради. 6) Комісії утворюють ся Комітетом в міру потреби для ведення і розвязання окремих справ та для підготовлення ріжних питань для Комітету й Ради; сї комісії Ради стоять під керовництвом та доглядом Комітету. 7) Комітет веде й керує роботою канцелярії Ради. 8) Комітет повинен повідомляти як найскорше про постанови Ради й Комітету ґубернські й повітові ради.

Низше поданий особистий склад Ради зложив ся по першім українськім національнім зїзді. Дня 21 квітня зібралась Центральна Українська Рада в сім новім складї. Перевірено й уложено повний спис членів Ради, що були вибрані на зїзді. Всїх членів Ради було в тім часї 115, вибраних:

Від просвітних та инших орґанїзацій м. Київа 1. Стешенко І., 2. Старицька-Черняхівська Л., 3. Мірна З., 4. Мірний І., 5. Русова С., 6. Грушевська М., 7. Холодний П., 8. Чопівський І., 9. Плохий О., 10. Цибульський К., 11. Ковальський, 12. Яковлїв.

Від київського Наукового Товариства тимчасом 13. Вілїнський О.

Від Союза укр. автоном.-федералїстів — 14. Дорошенко Д., 15. Леонтович В., 16. О'Конор-Вілїнський В., 17. Прокопович В., 18. Чикаленко Е.

Від демократ.-радикальної партії — 19. Матушевський Ф., 20. Нїковський А., його заступником 21. Шульгин А.

Від партії самостійників — 22. Отамановський (пізнїйше Шаповал М., а вкінцї Герасимович).

Від кооператив. орґанїзацій України — 23. Барановський Х., 24. Крижановський Ф., 25. Хотовицький М., 26. Пожарський П., 27. Степаненко О.

Від Селянської Спілки — 28. Коваль В., 29. Осадчий Т., 30. Снїжний О., 31. Стасюк М., 32. Сербиненко С.

Від Укр. Жіночого Союза — 33. Нечаївська В.

Від робітників взагалї (блок орґанїзацій погодив ся довірити Киянам) — 34. Лопушенко (залїзничн.), 35. Драгомирецький (робітн. клюб), 36. Лисичук (знарядн. зав.), 37. Дорошко (арсенал), 38. Бульба (арсенал).

Від соц.-демокр. роб. партії — 39. Чикаленко Л., 40. Садовський В., 41. Весоловський С., 42. Ткаченко М.

Від студентства м. Київа і инших міст — 43. Полонський, 44. Самойлович, 45. Журавель, 46. Єреміїв, 47. Бойко (пізнїйше: Охримович Ю., Севрюк О., Салтан М., Чегель М., Саливон (канд.), Полонський (канд.).

Від учительства — 48. Пащенко, 49. Романюк, 50. Бесараб, 51. Власенко, 52. Сїмашкевич.

Від партії соц.-рев. — 53. Маєвський, 54. Христюк, 55. Корж Кс.

Від Петрограду — 56. Голоскевич Г., 57. Вікул С.

Від Москви — 58. Шраг М., 59. Сїкора.

Від Харкова — 60. Тимошенко С., 61. Прокопович С., 62. Синявський Ол.

Від Одеси — 63. Луценко Ів., 64. Романченко.

Від Катеринослава — 65. Дубовий Хв., 66. Віднов В., 67. Курявий П.

Від київської ґубернії — 68. Дорошенко, 69. Мартиненко, 70. Мацько, 71. Біляшевський.

Від харківської ґубернії — 72. Зайців П., 73, Калиненко, 74. Ушкал, 75. Рубас.

Від чернигівської ґуб. — 76. Шраг Ілля, 77. Одинець Г., 78: Рубісов М. (пізнїйше Е. Онацький).

Від полтавської ґуб. — 79. Ковалевський М., 80. Чижевський, 81. Токаревський, 82. Шемет В. (пізнїйше Мшанецький, Пиляй, Матяш, Бочковський).

Від Поділля — 83. Григорієв Н., 84. Приходько В., 85. Ведибіда П., 86. Любинський М.

Від катеринославської ґуб. — 87. Сторубель Ф., 88. Гарасимів, 89. Тушкан, 90. Кузьменко.

Від херсонської ґуб. — 91. Мазуренко, 92. Микитенко, 93. Шелухин С.

Від Кубані — 94. Левитський М., 95. Ерастів.

Від волинської ґуб. — 96. Колесник П., 97. Касяненко Н., 98. Головко О., 99. Козубський Б. (пізнїйше М. Кухаренко, С. Дмиш, С. Підгірський, Драчук).

Від Ростова над Доном — 100. Павелко П.

Від Бесарабії — 101. Ткаченко.

Від Саратова — 102. Любинська.

Від київського орґанїзац. укр. військ. комітету — 103. прап. Ган.

Від військ. депутатів київ. ґарнїзону — 104. підполк. Матяшевич, 105. салдат Овраменко.

Від військового Т-ва ім. Павла Полуботка — 106. підпор. Міхновський, 107. поруч. Запорожець, 108. полков. Піщанський, 109. салдат Колосів, 110. полков. Глинський.

Від Військової Громади м. Кремінця — 111. салдат Березняк.

Від Військової Ради м. Виборга — 112. салдат Васюк.

Від одеського Військ. Коша фльоти — 113. матрос Пелїшенко.

Від одеського Військ. Коша війська — 114 прап. Кущ.

Від кронштатського фльотського Т-ва „Просвіти“ — 115. др. Крупський.

Потім Рада доповнялась новими членами (заміну членів зазначено в списї). І так находимо відомости про таких нових членів:

Від салдатів 8 залїзничого бат. — 116. Вовченко А.

Від Таврії — 117. Дежур-Журов Ю.

Від духовенства — 118. свящ. Погорілко.

Від Одеси — 119. Чеховський В., 120. Чернота.

Від Холмщини — 121. Василенко О.

Від архангельської кольонії — 122. Данченко А.

Сї відомости про особистий склад членів Ради відносять ся до мая місяця с. р. Потім Рада поповняла ся новими людьми, вибраними на селянськім, військовім і инших зїздах (в склад Центральної Української Ради входять, здаєть ся, в комплєті Ґенеральний Військовий Комітет, Ради

селянських і військових депутатів і инших всеукраїнських демократичних орґанізацій).

Як відомо, головою Ради вибрано на всеукраїнськім національнім зїзді в квітні с. р. проф. М. Грушевського, а заступниками голови В. Винниченка і С. Єфремова. Отся президія і ще 17 членів творять (виконуючий) Комітет Ради. До Комітету вибрано на зїзді таких осіб: Барановського, О'Конор-Віліньского, Бойка, Весоловського, Запорожця, Коваля, Колоса, Крижановського, Мірну, Ніковського (заступником Шульгина), Одинця, Прокоповича, Стасюка, Старицьку-Черняхівську, Садовського, Чикаленка Л-, Христюка.

Така була первісна орґанізація Ради.

Не до Польщі, тільки до України!

В 6 і 8 числах „Вістей" з Центральної Української Ради з мая с. р. знаходимо цїлий ряд резолюцій і приговорів розкиданих скрізь по Росії виселенців Холмщан, звернених до Ц. У. Ради з заявами про національну, культурну й історичну спільність Холмщини з рештою України та жаданнями прилучення Холмщини до України. Подаємо сї документи під розвагу тим, хто в неприсутности господарів розсїв ся на холмськім господарстві та хоче його собі привластити, а також тим, хто потурає сьому замахови на чуже добро.

Зі Станицї Каменської донської области.

„Українській Центральній Радї евакуованих холмської ґубернії в Станицї Каменській донської области — заява. З огляду на важні історичні днї, коли вирішуєть ся доля багатьох народів, що входять в склад Росії і поза нею, на шляху до самоозначення більших і менших народів, ми, мешканці холмської ґубернії, що складаємо частину українського народу і що довший час в силу історичних обставин були силою відірвані від нього, тепер прямуємо до злиття з рідною нам Україною. Теперішня жорстока війна силою відірвала нас від рідних осель і розкинула нас по ріжних закутках Росії. Голос наш в теперішню хвилину може бути слабший від голосу польського населення, яке увіходить в склад холмської ґубернії, та хоча й становить меншість, але більш згуртовану; але ми надіємось на поміч всього українського народу, котрий не допустить своїх братів, які живуть по окраїнах і які пройшли тяжкий історичний шлях, на дальше пригнїченнє та поневоленнє иншими національностями. Врешті настав час, коли наша завітна мрія, злитись з братерським українським народом, може здїйснити ся. Подаємо свій голос за прилученнє холмської ґубернії до України. Підписи, мая 12 дня ст. ст. 1917 р."

Українська Громада (де?).

„На загальнім зібранню Української Громади (де?) 22 квітня ст. ст. с. р. її члени, виселенцї з холмської ґуб., звернули увагу Громади на те, що в промові д. Садовського на українськім конґресї визначалось, що в територію самостійної України повинні увійти ґубернії: київська, полтавська, подільська, херсонська, волинська, харківська, катеринославська, чернигівська (див. „Русское Слово" 1917 ч. 78). Холмщане визнають, що їх холмська ґубернія безумовно повинна належати до території самостійної України, й просять, щоб її не обмежено тоді, коли буде укладатись національно-територіяльна самостійність України. На підставі сього Українська Громада звертаєть ся до Центральної Української Ради з проханнями й бажаннєм, щоб ні Холмщина, ні три повіти люблинської ґубернії (красноставський, янівський, радинський) не були відірвані від України й не підпали під Польщу. Голова Громади, приват-доцент (підпис нечиткий)".

Полтєво рязанської ґуб.

„Приговор зборів уроженців холмської ґубернії, грубешівського повіту, села Черничина, громади Грубешів, і села Метелина, громади Міняни, виселених через війну в с. Полтєво, волості Рибне, рязанської ґуб., в числї 120 родин (692 людей обох полів), які відбулись під проводом титаря Семена Либорського. В червнї 1915 р., по приказу військового уряду, знялись ми з своїх місць, лишили свої села, поля й ниви. Відірвавшись з болем серця від рідної землї своєї, нестримним потоком посунули ми в довгу, далеку, засїяну тернєм путь, місяцями йдучи в спеку, слоту й холоднечу біля своїх возів, навантажених дїтворою й нужденими манатками, ночуючи й днюючи під голим небом, блукаючи по ріжних дорогах, ґублячи своїх близьких по лазаретах, приютах і вкриваючи свою путь частими могилами. Хресна путь наша закінчилась розсїяннєм нас по всїй землї російській. І от вже два роки нудимо ся ми на вигнанню: в горі й нуждї проводимо ми тяжкий час, надіючись на швидкий поворіт до рідної Холмщини. Але з волї Божої стали ся великі зміни в російській державі: загинув старий уряд, що зробив нас нещасними. Новий народній уряд узяв на себе тяжкий труд врятувати наш Рідний Край від жорстокого ворога й дати народам Росії вільне житте. Він справедливо ставить ся до всїх народів Росії, усїм їм бажає добра та свободи, він дав свободу Фінляндії, він дав Польщі самостійність і незалежність, він дав право і иншим племенам і народам самим будувати своє житте, зберігаючи віру, мову й звичаї. Наш Рідний Край, наша багато страждавша Холмщина, лежить на границї між Росією і Польщею. І от тепер, коли Росія дала Польщі свободу й незалежність, ми турбуємось за свободу свого краю і для нас встає питаннє: невже нас уряд віддасть Польщі й нашу руську Холмщину й нас — руських людей? Уважаючи се питаннє маючим дуже велике значінне, ми, уроженцї холмської ґубернії, зібравшись, постановили встати в оборону себе й своїх історичних прав. Заявляємо, що наша країна не польська, але споконвіку руська й що ми не Поляки, а руські, і уважаємо неможливим, щоб нашу Холмщину зоставлено в межах Польщі. Наш край є частиною України: по мові, звичаям і по всьому складови життя ми близькі й споріднені з українським народом і бажаємо цїлком зіллятись з ним в Росії. Уважаючи на се, збори одностайно постановили: подати сю постанову членови Державної Думи від Холмської Руси — протоєреєви Будиловичу до Центральної Української Ради й до комітету по справах Холмщини, прохаючи їх ужити всїх, які від них залежать, засобів: 1) до вирішення холмської справи згідно з укоханими надіями холмського народу, котрий бачить свою будуччину тільки в зіллянні з рідною по мові, звичаям і вірі Україною; 2) щоб в роботі ліквідаційної комісії по справах царства польського узяли учаєть представники від населення Холмщини для оборони своїх інтересів; 3) щоб в Установчих Зборах Холмщина мала своїх окремих представників; 4) крім того, щоб по скінченню війни населенню Холмщини видано запомогу для відновлення господарства й щоб віддано (землю?) корінному населенню Холмщини, без ріжниці віри, на умовах, які вироблять Установчі Збори. Травня 22 дня ст. ст. 1917 р. Село Полтєво, рязанської ґуб. Голова зборів титарь Семен Либорський. Громадяне: 150 підписів грамотних і неграмотних".

З Астрадамовки, симбірської ґуб.

„Постанови сходу виселенців з холмської ґубернії (село Гуси, влодавського повіту, громади Яблонь, село Угнин, влодавського повіту, громади Турно і с. Бархачев, замостєського повіту, громади Лабунь). 1917 р. травня 15 дня ст. ст. Ми,

низше підписані виселенці холмської ґубернії, проживаючі нині в с. Астрадамовці, симбірської ґуб., алатирського повіту, обміркувавши питання, які торкають ся нашого майбутнього національного самовизначення у вільній Росії, і инші питання, сполучені з сучасними подіями, одностайно постановили: 1. Всіма силами змагати до того, щоб холмська ґубернія яко споконвічна руська (українська) земля з українським народом, який багато віків терпів ріжні кривди від своїх сусїдів — Поляків і зумів протягом сього часу зберегти свої національні ціхи: мову, звичаї, православну віру, була прилучена до рідної нам в усьому України, але ні в якім разї не до чужої нам по культурі, мові, звичаям і вірі Польщі; тільки в злуці з Україною можливе житте для нас, холмського люду. 2. В праці ліквідаційної комісії по справах царства польського повинні брати участь і представники від людности холмської ґуб. 3. До Установчих Зборів повинні бути допущені представники від людности холмської ґуб. 4. По скінченню війни людности Холмщини треба дати запомогу для відновлення зруйнованого господарства й треба повернути втрати, що спричинила війна. 5. Землю в Холмщині треба передати корінному населенню Холмщини, без ріжниці віри, на умовах, які вироблять Установчі Збори. Голова виселенчого орґанізаційного комітету Данило Ґазда, секретарь Петро Фурман, члени комітету: Микола Сидорчук, Юлїян Сидорчук, Михайло Яхтома, далї підписи 29 грамотних і підпис Лопатнюка, що підписав ся за 57 душ неграмотних".

З Дубровки, орловської ґуб.

„Українській Центральній Радї, проф. Грушевському— виселенців Українців холмської ґуб. томашівського, грубешівського й замостського повітів, які проживають в хуторі Дубровка, орловської ґуб., брянського повіту — постанова. Ми низше підписані виселенці-Українці вище названої ґуб. з приводу полїтичних обставин, які тепер настали з нашою Холмщиною, зібрались в помешканнї Івана Мельничука й постановили при допомозї Української Ради відстоювати життєві інтереси нашої дорогої Холмщини. Наші домагання такі: 1. Холмщина й Підляше, яко з давен-давна українські землї повинні увійти в склад Росії та злитись з рідною по вірі, звичаям і мові Україною. 2. В справах ліквідаційної комісії в справах царства польського повинен бути й представник від населення Холмщини. 3. В Установчих Зборах населенне Холмщини повинно мати своїх представників окремо. 4. По скінченню війни населенне Холмщини повинно дістати поміч, аби підняти господарство й щоб заплачено за всї шкоди. 5. Земля Холмщини повинна перейти корінному населенню без ріжниці віри й в такім порядку, який установлять Установчі Збори. Підписів 52".

З Черкас, київської ґуб.

„1917 р. мая 9 дня ст. ст. З огляду на рішенне російського уряду виділити царство польське в незалежну державу, ми низше підписані, виселенці холмської ґуб., тимчасово проживаючі в м. Черкасах, київської ґуб., заявляємо, що холмська ґубернія спокон-віку руська, вітчина першого збірача руської землї, рівноапостольського великого князя Володимира, заселена Українцями, котрі не мають нїчого спільного з Поляками, і длятого прохаємо російський уряд і всю російську людність не допустити, щоб холмська ґуб. була включена в склад польської держави, а також прохаємо: (далї йдуть жадання такі самі, як у попередній постанові з Дубровки, орловської ґуб.). Підписів 22".

З Новочеркаська на Донщинї.

„До Центральної Української Ради у м. Київі. Сього 21 травня ст. ст. 1917 р. Холмщане-Українці, мешкаючі в м. Новочеркаську, зібравшись на орґанізаційні збори для охорони своїх національних прав, від усього серця вітають Центральну Раду, уважаючи її за єдиного представника всього українського народу. Зібранне відбуло ся під проводом голови Хведора Григоровича Йосенка й писаря Андрія Хведоровича Крася. Були внесені такі постанови: 1. Цїлком приєднати ся до постанови зібрання Холмщан, винесеної на зїздї в Москві. 2. Просити московський тимчасовий комітет по впорядкуванню Холмщини підтримувати й проводити в житте жадання і вимоги Холмщан-Українців, щоб українська Холмщина в своїх етноґрафічних межах увійшла не до будучої Польщі, а була приєднана до рідної по мові й по вірі України. 3. Не маючи нїчого проти національного зєднання всього польського народу, ми Холмщане-Українці за часи свого спільного життя з Поляками маємо досить даних і підстав бажати, щоб стара історична помилка не була зроблена й тепер, щоб Холмщина не була в складї Польщі. 4. Просити тойже комітет добиватись, аби на майбутнїх Установчих Зборам був представник від Холмщини. 5. Оснувати в Новочеркаську тимчасовий виконавчий комітет по дїлам Холмщини, в склад якого вибрати головою Х. Г. Йосенка й членами Й. І. Возняка, М. В. Гаврилюка, Й. А. Сахновського, Д. Р. Дацюка, Т. І. Запасу і Г. Д. Яроша, доручити їм увійти в зносини з московським комітетом, надіслати йому сю постанову й в будучім підлягати розпорядкам і директивам сього комітету, причім у виключних випадках збирати загальне зібранне. Копію сієї постанови надіслати Центральній Українській Радї й членови Державної Думи О. Будиловичеви. На зібраннї було 177 люда. Голова зібрання Йосенко, за писаря (підпис)".

З Київа.

„4 квітня ст. ст. 1917 р. відбули ся збори виселенців, о.о. законовчителїв і взагалї людей походженнем з Холмщини, що були звідти евакуовані й живуть тепер у Київі. Сї збори прийняли такі резолюції: 1. Збори визнають недопустимим, аби Холмщина зостала ся в межах Польщі — се суперечило-б історичній правдї, національній самосвідомости й укладови місцевого життя. 2. Визнаючи, що тільки орґанічне єднанне Холмщини з українським народом як історичним життєвим руслом може їй забезпечити можливість правильного полїтичного й культурного розвитку в прийдешньому, збори постановляють, що Холмщина повинна приєднати ся до українського руху, заховуючи деякі особливости свого життя. Вище наведені резолюції були передані 5 квітня ст. ст. 1917 р. Комітетови Центральної Української Ради уповноваженим від зборів учителем перемської школи Костем Юрчуком і о. законовчителем теребинської школи Антоном Матеґоном. Голова зборів Ф. Кораллов. Писарь зборів А. Юшкевич".

„11 квітня ст. ст. 1917 р. відбули ся другі збори у помешканню дирекції виселенців учителїв і оо. законовчителїв і взагалї людей походженнем з Холмщини, котрі були евакуовані й живуть тепер у Київі. На сих зборах було присутних 126 Холмщаків, серед котрих учителїв початкових шкіл 31, оо. законовчителїв 9, селян ріжних повітів Холмщини 58, ріжних-станів 25 (також один Поляк Н. Гінтер) і 3 людей від управи й служачих в холмській дирекції шкіл. На зборах 11 квітня прийнято попередні резолюції зборів з дня 4 квітня 120 голосами. Голова зборів Ф. Кораллов. Писарь зборів А. Юшкевич".

„Київ. Голові Української Центральної Ради, професорови Грушевському. Загальні збори виселенців Холмщини щиро вітають у Вашій особі Українську Центральну Раду яко завзятого борця за національні права України й вірять, що Рада зуміє відстоятита злучити з загальним ділом України покривджену історичною несправедливістю Холмщину. Голова комітету виселенців Дуба".

З Москви.

„З комітету холмської прогрес.-демокр. ґрупи в Москві. До Української Центральної Ради. Цілком поділяючи думку, яку видвигнула Центральна Українська Рада про участь представника українського народу в праці ліквідаційної комісії по справам царства польського, — комітет холмської прогрес.-демокр. ґрупи в Москві гадає, що інтереси українського населення Холмщини повинні бути безпосередно представлені в комісії і до неї повинен бути уведений представник від прогрес.-демокр. елементів Холмщини в порозумінню з У. Ц. Радою. Голова комітету Микола Черлюнчакевич. Секретарь пом. прис. повір. А. Врона".

Се тільки маленька частина голосів, які звідусїль чують ся про думки й бажання населення холмської ґуб. Застерігають ся Холмщане проти прилучення їх рідної землї до Польщі і в Росії, і в таборах виселенців в Австрії, і в таборах полонених в Австро-Угорщинї та Німеччинї і на місцях, в тих повітах холмської ґуб., що є під німецькою окупацією. Тільки з трьох повітів холмської ґуб. — холмського, грубешівського, томашівського — найчистїйших українських повітів, не чути „ні вітру, ні хвилї". По влученню сих повітів до люблинського ґенерал-ґубернаторства попало зоставше на місцї українське населенне в клїщі польського терору і мовчить, бо „благоденствує". А час би випростатись і промовити!

Україна висловлює довірє Ц. У. Радї яко свому тимчасовому правительству.

До заяв довіря і готовости як найдальше йдучої підтримки Центральної Української Ради, зложених усякими українськими орґанїзаціями, зборами й військом на Україні й поза її межами, даємо отсе ряд нових, хоч всї вони се тільки та мала частинка, що вспіла передістати ся з України сюди.

Вислухавши повідомлення про відмовленне російським тимчасовим урядом основних домагань У. Ц. Ради, **загальні збори слухачів перших київських українських педаґоґічно-політичних курсів** у день закриття курсів — 16 червня (н. ст.) 1917 р. доводять до відома У. Ц, Р., що вони: 1. рішуче висловлюють свій протест против неуважного відношення рос. тимч. уряду до законних потреб українського народу, 2. заявляють усьому суспільству, що домагання Ради се домагання широких демократичних кол української людности, 3. всї, зорґанїзувавши ся у Всеукраїнську Учительську Спілку, рішуче підтримуватимуть У. Ц. Р. яко всеукраїнський орґан в усїх її домаганнях на користь Рідної Країни в сей великий, але разом і ґрізний і відповідальний перед будучими поколїннями час. (Р. Г.).

Селянські депутати 16 сіл махнівської волости, бердичівського повіту на Київщинї. зібравши ся в числї 55 душ 17 червня (н. ст.) 1917 р. на волосній раді, вислухали резолюції всеукраїнського селянського зїзду й 1. постановили прийняти всї пункти резолюції, 2. зажадали національно-територіяльної автономії України, заявляючи, що будуть самі проводити сю автономію в житте і обороняти її силою, 3. домагали ся в українській школї науки в українській мові і 4. переходу земель кабінетних, монастирських, панських, поміщицьких, удїльних без викупу до трудового народу в Український Земельний Фонд. Крім того махнівська волосна рада висловила свою щиру подяку У. Ц. Радї яко міцній заступницї інтересів України з її бідним трудовим людом і яко тимчасовому українському революційному урядови. Голова волосної ради селянських депутатів і голова виконавчого комітету, махнівський волосний комісар Генадій Садовський, товариші голови: Іван Присяжний, Юхим Одинач, секретарь І. Палковський, член Іван Талимон, голова харчової управи Іван Майборода. (Р. Г.).

Українцї професійного зїзду працї писарства московсько-київсько-воронїзької залїзницї, отримавши універсал, з радістю щиро вітають Раду, бажаючи певного й негайного здїйснення давно жданої святої мети визволення Рідного Краю. Товариш голови Воронуха. (Р. Г.).

На загальних зборах сосницького повітового виконавчого комітету з сосницьким повітовим земським зібраннєм постановлено: 1. признати У. Ц. Раду народнїм представництвом, поставленим на межі орґанїзації українського народу в справі переведення в житте широкої автономії України, 2. щоб рада виконавчого комітету й земська управа завели найтїснїйші орґанїзаційні зносини з своєю Ц. Радою, 3) асиґнувати рівночасно на У. Н. Фонд 3000 карб. Голова зборів Семенов. (Р. Г.).

Селяне Насташки, васильківського повіту на Київщинї, зібравши ся на віче 27 червня (н. ст.) в числї 600 душ, ухвалили повітати універсал У. Ц. Ради й висловити їй повне довірє яко найголовнїйшому правительственному орґанови на Україні. Голова віча М. Козик, писарь Ванара. (Р. Г.).

Загальне зібраннє Українців служачих і робітників київської округи шляхів і комунїкації, обговоривши 29 червня (н. ст.) 1917 р. сучасний стан української справи в звязку з нехтуваннєм прав українського народу російським тимчасовим правительством і вислухавши універсалу У. Ради, постановило: 1. повітати У. Ц. Раду й уважати її за найвищий урядовий орґан на Україні, всїма силами підтримувати її в усїх її заходах коло здобуття прав і вольностей українського народу й непохитно виконувати її постанови. Голова зборів Мик. Вороний, член М. Педес, писарь Мих. Жук. (Р. Г.).

Полтавські ґубернські земські збори на своїм засїданню 5 липня (н. ст.), обміркувавши універсал У. Ц. Ради, ухвалили: 1. У. Ц. Рада се правосильний орґан усього українського народу, 2. ґубернські земські збори висловлюють повну готовність піддержувати У. Ц. Раду в заведенню основ автономії України. 3. Всї постанови російського тимчасового правительства, які торкають ся України, виконуватиме земство тодї, коли вони будуть видані по згодї з Ц. У. Радою. 4. Ґубернське земство підлягає всїм постановам У. Ц. Ради й асиґнує на її потреби 200.000 карб. Голова зборів Я. Стенька, писарь О. Янко. (Р. Г.).

Петроградські соціялїстичні українські орґанїзації видали універсал У. Ц. Ради в чепурній формі, а при кінцї умістили таку свою постанову: Вітаючи універсал У. Ц. Ради яко правомірний вираз революційної творчости українського народу, що самоозначуєть ся, твердо заявляємо, що зорґанїзована автономна Україна в федеративнім звязку з Росією є і буде міцною опорою революції і допоможе й иншим народам Росії здобути і землю і волю. Йдуть підписи укр. соц. фракцій на всерос. зїзді рад роб. і салд. деп. і у виконавчім комітетї всерос. Ради селян. деп., комітету У. С. Д. Роб. П., комітету У. П. С. Рев., президії виконавчого комітету петроградської У. Військової Ради, президії укр. фракції в петрогр. Радї р. і с. деп., президії укр. роб. соц. клюбу „Праця". (Р. Г.).

Надзвичайні борзенські земські збори ухвалили признати Ц. У. Раду найвищою урядовою інституцією й асиґнувати до її розпорядимости 3000 карб. (Р. Г.).

Українська Військова Рада симбірського ґарнїзону на своїм засїданню 2 липня н. ст. 1917 р., вислухавши універсалу Ц. Ради, постановила: Признаючи Ц. Раду тимчасовим

українським урядом, У. В. Рада симбірського ґарнізону приймає до виконання всї вказівки Ради яко найвищої влади на Україні. Накази київського У. В. Комітету приймає до точного й неухильного виконання. (Р. Г.).

Українці м. Кронштату: жінки, робітники, матроси, офіцери й салдати — на зборах 3 липня постановили одностайно підлягати постановам У. Ґ. В. Комітету й рішуче признали, що новий лад на Україні має завести тільки Ц. Рада, яку зобовязали ся підтримувати всїма способами й силами свого життя. (Р. Г.).

На українській маніфестації у Конотопі, уладженій дня 1 липня конотопською орґанізацією У. С.-Д. й иншими українськими орґанізаціями, ухвалено таку резолюцію: Ми, мешканці м. Конотопа та його околиць (Загребелля, зал. двірця, с. Підлипного й инш.), селяне, робітники й салдати в числї звиш 1000 душ, вислухавши універсалу нашої Ц. Ради, охоче і з радістю підтримуємо її в боротьбі за волю і кращу долю всїх народів України, — признаємо Ц. Раду своїм тимчасовим урядом, виконуємо всї її постанови, складаємо їй щиру подяку за її працю й обіцяємо віддати всї сили на відродженнє України. Разом з тим заявляємо, що ми не відокремлюємось від російської революційної демократії і підтримуємо всеросійський тимчасовий уряд у всїх справах, які не йдуть всупереч інтересам українського народу". Робітники майстерні зложили на У. Н. Фонд 69 карб. 25 коп.

Ковельський комісар Косач, не вбачаючи в дїяльности Ц. У. Ради елєментів, які могли-б розбити боротьбу за волю всїєї Росії, вітаючи універсал, повідомив, що приложить усї зусилля, щоб направити й зміцнити тїсний орґанізаційний звязок ковельського комісаріяту й ковельської повітової земської управи з Ц. У. Радою.

Комітет Української Військової Ради ржевського ґарнізону щиро вітає Ц. У. Раду з приводу параду дня 5 липня н. ст., на якім в присутности 2400 салдатів піхоти при 69 офіцерах 53 п. з. полку й 40 уланів-Українців 15 татарського полку дуже врочисто прочитано універсал. По співах, між иншим „Заповіту", й промовах на згадку останнього промовця про сучасне становище нашого парляменту — Ц. У. Ради й України взагалї — блиснули оголені шаблї офіцерів і салдатів-уланів під гучний і гарячий оклик: Клянемо ся підтримувати Раду й Україну.

Волосний сход у Пузирках бердичівського повіту на Київщинї заявив ся за універсалом і постановив оподаткувати на користь рідної справи всї землї по 10 копійок від десятини. (Н. Р.).

На загальних зборах бердичівської повітової „Просвіти" ухвалено платити через „Просвіту" до Ц. Ради 1% з доходів і виконувати всї розпорядки У. Ц. Ради. (Н. Р.).

Канївське надзвичайне повітове земське зібраннє, вислухавши універсалу, признало Ц. Раду тимчасовим правительством, ухвалило вести зносини з російським тимчасовим правительством тільки через Раду, асиґнувало Ц. Радї 10.000 руб., а Радї селянських депутатів 2000 руб. (Н. Р.).

В Умані на Київщинї на першім засїданню повітової Української Ради комісар оголосив універсал, який вислухали стоячи. (Н. Р.).

На загальних зборах повітової та харчової управ і повітового виконавчого комітету в Бердичеві на Київщинї одноголосно ухвалено признати У. Ц. Раду найвищим краєвим орґаном і виконувати всї її постанови. (Н. Р.).

Громадяне села Сватків, зібравши ся на збори, постановили всїма силами підтримувати У. Ц. Раду й проводити в житте універсал. (Н. Р.).

Громадяне села Броварки гадяцького повіту на Полтавщинї на своїх зборах одноголосно постановили піти за Ц. Радою і віддати касї Ради по 10 коп. від десятини. (Н. Р.).

В селї Диканці полтавського повіту по проголошенню універсалу 8 липня н. ст. населенне прийняло радісно універсал і одноголосно признало необхідним цїлком корити ся Ц. Радї яко свому тимчасовому правительству. (Н. Р.).

Збори робітників-Українців пічного й штампажного заводів у Катеринославі 7 липня н. ст. повітали Ц. Раду яко єдиного виразника інтересів українського народу, ухвалили, що універсал Ц. Ради се акт величезного значіння в історії українського руху, й висловили У. Ц. Радї своє повне довірє, заявляючи готовість підтримувати її доти, поки вона буде боронити інтересів українського народу в демократичнім напрямі. (Р. Г.).

Салдати-Українці запасного баталїону ґвардії **семенівського полку** на вічу 2 липня н. ст. вислухали реферату про універсал У. Ц. Ради й ухвалили: 1. гаряче повітати універсал У. Ц. Ради, 2. признати У. Ц. Раду революційним парляментом України, 3. висловити сподіваннє, що сей парлямент негайно видїлить тимчасове правительство автономної України, але в порозумінню з усїма революційними центрами Росії, твердо вестиме творчі сили України наперед, скличе в найблизшім часї Установчі Збори — Сойм України, який виробить основні закони нашого краю у федеративнім звязку з Росією, 4. оподаткувати себе на скарб У. Ц. Ради, 5. представити себе в розпорядимість Ради й заявити готовість боронити її від усяких контрреволюційних замахів. (Р. Г.).

На великім народнїм вічу **в м. Ставищах таращанського повіту на Київщині** при участи 3000 представників від селянських спілок, волосних і селянських рад, а також від ріжних просвітних і полїтичних орґанізацій усього повіту ухвалено, що 1. український народ повинен негайно проводити в житте широку національно-територіяльну автономію України, 2. до Установчих Зборів і майбутнього народнього Українського Сойму має управляти всїма справами на Україні У. Ц. Рада яко дїйсна виразниця волї українського народу й найвища законодатна краєва інституція, 3. вітаючи У. Ц. Раду й цїлком похваляючи її роботу взагалї й виданнє універсалу зокрема, віче присягає всїма силами піддержувати й виповняти всї постанови, які зазначені в універсалї або будуть видані в будуччинї. (Н. В.).

Другого дня нарад другого всеукраїнського зїзду працюючих у цукровій промисловости гучними оплесками прийнято по гарячій промові Олекси Лугового отсей привіт У. Ц. Радї: „Зібравшись у Вільній Автономній Україні, у стародавнїй столицї м. Київа, **другий зїзд працюючих у цукровій промисловости** щиро вітає єдину всеукраїнську урядову інституцію Ц. Раду й щиро дякує їй за визволенне України з більш нїж двухсотлїтнього ярма Московщини. Слава!" (Р. Г.).

Українська Робітнича Громада на Лубенщині, вислухавши й обміркувавши декларацію Ґенерального Секретаріяту на загальних зборах 11 липня (н. ст.) 1917 р., щиро вітає Ґенеральний Секретаріят і т. Винниченка зокрема. Голова Громади Мик. Монченко, за писаря тов. гол. С. Данильченко. (Р. Г.).

Загальні збори салдатів-Українців третього віддїлу першої запасної автомобільної роти в Петрограді ухвалили: підтримувати універсал У. Ц. Ради, а У. Ц. Раду признати за тимчасове правительство автономної України, від якого очікують наказів, і всїма силами бороти ся за волю України (Русская Воля з 11 липня н. ст.).

З голосів нїмецької преси.

Подана ось тут низка голосів нїмецької преси се нїякий систематичний огляд того, що нїмецька преса писала в данім часї про українську справу, але, майже в цїлости, так сказати-б, виписки й записки принагідного перечитувача чи переглядача найважнїйших орґанів преси. Як ми вже зазначили в однім з попереднїх чисел „Вістника", більше цїкавить ся Україною і її рухом преса Нїмеччини, зате далеко позаду за пресою Нїмеччини йде нїмецька преса Австро-Угорщини.

Приступаючи до нашого огляду, зазначимо, що найважнїйші думки (в брошурах і часописях) про українську справу з часу теперішньої війни коротко зреферував Йоганнес

Чіршки п. з. „Український визвольний рух і його значінне“ в часописи „Hannoverscher Courier“ з 22 мая, а далеко довше в кількох числах „Groß-Lichterfelder Lokal-Anzeiger“ (автор сих рядків мав під рукою тільки ч. 134 з закінченнем статї). Вплпвови реферованої літератури про українську справу треба приписати думку, що „найнебезпечнійший ворог Росії шведський Карло XII злучив ся з українським гетьманом Мазепою“ тому, бо „ясними очима пізнав, що московську державу можна поцїлити смертельно тільки на Україні. Ще з більшим правом можна се сказати тепер“. Рух російських інородців дуже на руку авторови. „Сї явища, що торкаєть ся інородців, бодай варті моральної підпори. Чи нїмецька полїтика має іти ще далї, не можна тут застановляти ся над сим. Очевидно се залежить від цїлого ланцюга мірковань і дуже поважної оцїнки сил. В кождім разї лежить тяжкий тягар українського змагання до самостійности на мілїтарно ослабленім — коли вже не зломанім — тїлї російської держави. Відірвання українського члена воно не перенесло-б, аби дїйсно не спасти до рівня азійської держави. Що наслїдком сього впало-б зовсїм нове світло на відношенне Росії до Нїмеччини та її союзниць, а головно до европейської Туреччини, се очевидне“.

Зі статей проф. Павла Рорбаха, що нераз полемізував в оборонї українського руху з його ворогами, треба передовсїм зазначити його думки зі статї „Зимної крови“ в „Deutsche Politik“, зош. 20. Висловлені вони в звязку з бажаннєм Нїмеччини заключити окремий мир з Росією і в звязку з могутнїм українським рухом в Росії. „Коли якийсь народ — читаємо тут — має історію, яка забезпечує йому спочуванне инших вільних народів у його боротьбі за волю, се є російський народ. Але думка, що віки від початку татарського панування вирівняли ся для Росії кількома місяцями недуже крівавої революції, зрезиґнуванням з царя і радою робіт. і салд. депутатів, усе-таки надто наївна. Ще далеко до тяжкого кінця кризи, як у військовій і земельній справі, так і в національнім питанню, які підносять ся щораз грізнїйше одна від другої. Нема думки, щоб справи мирно й самі від себе вернули в нормальне річище. Отже пощо нервозність і поспіх переганяти ся з Росією замісць спокійно виждати й що найвище в догідній хвилї помогти, коли положенне само від себе дозріє до того?

„Що тепер у Росії відбуваєть ся, на се хочу сим разом дати тільки один особливо незбитий доказ на полї, де наші дотеперішні патентовані полїтики від російських справ також були такі розумні, як перед революцією: в українській справі. Український сепаратизм розвиваєть ся з такою енергією і швидкістю, що він навіть тих дивує, котрі від початку говорили, що тут є центральна проблєма російської будуччини. Дуже велика часть російських часописей повна українських справ і вже стає ясно, що великоруські централїсти також серед республиканських партій попадають у конфлїкт супроти домаганьУкраїнців“. Далї представлений хід випадків українського руху до часу написання статї.

Про те, яку тяжку боротьбу приходило ся зводити тим публїцистам і ученим, котрі вказували на велику вагу української справи, говорить Рорбах і у вступі до статї „Шевченко яко будитель України“ в берлїнській „Die Hilfe“ з 7/VI. Рорбах починає свою статю: „Коли хто з нас перед початком революції говорив про Україну й думав, що тут являєть ся поважне питанне для російської і европейської будуччини, то міг бути певним, що позбудуть ся його здвигненнем плечима або сильним запереченнем. України не знали у нас і тому не хотїли або не могли також знати нїчого про українську справу. Тепер, з поступом російського революційного розвитку, стануть уважливійші до вістох з України з виїмкою що найвище дотеперішнїх патентованих „знавців“ Росії, для котрих подвійно тяжко все-ж-таки признати тепер істнуючою Україну, яка для них не істнувала“. Далї пропонує автор замісць основної полїтично-ґеоґрафічної студії взяти до рук працю Єнзена про Тараса Шевченка. Проаналїзувавши зміст книжки, пише автор, навівши „Заповіт“: „Не будьмо полїтичними дурнями,— використаймо й оцїнїм також „Заповіт“ Шевченка“.

До думок, порушених у статї „Зимної крови“, ще раз вертає Рорбах у статї „Полїтика моральних здобутків“ у „Deutsche Politik“, зош. 21, і в звязку з українською справою пише ось що: „Положенне дозріло на Україні — ми мусимо тільки зрозуміти й хотїти! Міродатний російський ученний по державному праву барон Нольде, професор у Петрограді, автор твору про державне право російської держави, сам заступає той погляд, що в основі ще сьогодні має свою силу переяславський договір (1654), яким Україна вступила яко самостійна держава в унію з Московщиною, задержуючи свого власного виборного голову, гетьмана, з власним правом мати посольства і т. ин. Що Росії можна грозити українською самостійністю, знали про се в Анґлії вже давно. Пригадую статю Бедвіна Зандса в мартовім зошитї „Contemporary Rewiew“ з 1916 р. п. з. „Українці й війна“. Тут виразно й докладно сказано, що Українці се поневолений Москалями народ, з власною мовою, з власним національним почуттєм і власною давньою державною думкою. Що в анґлїйській пресї тільки раз було яко вплив хвилевої тактики, щоб погрозити Росіянам, се повинні-б ми тепер рішуче підхопити з точки погляду морального здобутку й замісць покладати нашу надію на незбагненім російськім правительстві, опертім на дуже хитких полїтичних підвалинах, з яким хочуть у нас конче переговорювати, радше голосно скажім: Росія яко дотеперішня, оперта на завойованню, насилї й націоналїстичнім гнетї одноцїльна держава не обходить нас більше! Ся Росія була нашим ворогом; а тепер признаємо змагаючі до самостійности, досї поневолені Росією народи, передовсїм Українців і Фінів! Ми мусимо зрозуміти й підперти Фінляндію й Україну в їх праві на самостійну національну державу. Росія стратила право на дотеперішнїй лад уважати ся одноцїльною державою, яка має панувати над безлїчю неросійських підданих, пригнїчених против їх волї! Се була-б смілива й успішна мова й се мало-б більші наслїдки нїж забіганне по ласку якихсь рад робітничих і салдатських депутатів, тимчасових правительств і т. ин.“. Було-б се по дурному через нашвидку заключений хитрий „всеросійський“ мир саму Росію знову сковувати разом та скріпляти Московщину против инших національностей. Наше правительство мусить лишити ся при слові державного канцлєра про визволенне інородців нетільки від царизму, але й від Московщини взагалї й заявити: „Для нас моральне право досї поневолених народів се фактi, коли з російського боку мають з нами переговорювати, ми домагаємо ся крім переговорів з петроградськими верховодами ще переговорів з Українцями, Фінляндцями й т. ин. зокрема!“

Поруч проф. Рорбаха триумфує й історик Аксель Шмідт з тої причини, що розвиток українського руху в Росії потвердив його погляди на вагу української справи. В статї „Боротьба України за свою самостійність“ пише він у „Stuttgarter Neues Tagblatt“ у числї з 20 липня з сього приводу ось що: „Коли з початком війни кількох знавців Росії вказало на значінне України для поріщення всесвітньої війни, сю думку майже однодушно відкинено“. „Щойно коли революція усунула страшний гнет над інородцями Росії, показало ся, яку слушність мали ті, котрі від початку вказували на українську справу яко на осередок російської проблєми“. Зясувавши зріст українського руху, пише автор: „Наглий зріст української справи се неменший дарунок (?) нїмецькому народови, нїж була російська революція. Треба тільки краще її використати нїж упадок царизму. Коли ми рішуче вставимо ся за інородцями (Росії), зокрема за Українцями, коли ми їм приобіцяємо, що підопремо їх бажанне узяти участь на мировій конференції, се очевидно сильно скріпило-б розбіжні сили Росії й ми могли-б сим робом дипльоматично довершити те, що мілїтарно розпочали так блискуче на Сходї,— усуненне російської небезпеки“.

Довшу статю на ту тему помістив Аксель Шмідт у 29 зош. „Deutsche Politik“ п. з. „Воскресенне України“. Щоб показати, з яким теплом написана ся гарна статя, приведемо її початок. „Се щось чудове — пише автор — переживати воскресенне народу. І Польща яко держава була мертва, але нїкому не впало на думку заперечувати істнуванне польського народу. Инакше стоїть справа з Українцями. Коли монголь-

ські напади змели з землї стару київську (українську) державу, з хвилею, коли останнї мізерні останки в Галичинї стратили самостійність, українська держава вже більше не могла утворити ся. Український народ попав у литовські, далї польські й укінцї в московські руки, а хоч як часто зміняв панів, брутальний гнет лишав ся той самий. Чужим можновладцям удало ся вкінцї зденаціоналїзувати шляхту й освічену верству. На заходї верхнї шари спольщили ся, на сходї змосковщили ся, тільки селянство оперло ся натискови й сильно тримало ся української народности". Далї вказує автор, як російське правительство держало навмисне в темнотї українське селянство, як російське правительство всїма силами змагало до знищення українства та як останнє, не зважаючи на найстрашнїйші переслїдування, вічно рухало ся, вислало до першої і до другої Думи на великий перестрах російського правительства численних (до другої 64), національно свідомих своїх заступників котрі енергічно домагали ся автономії України, як Столипін хотїв зміною виборчої реформи за одним замахом усунути українську небезпеку. З незвичайним залюбованнєм зясовує автор факти відродження України й провідні ідеї теперішнього українського руху й кінчить свою з добрим знанням справи написану статю: „Як видко з отсих коротких виводів, машерує український рух невпинно наперед. Др. Рорбах, що від початку війни вказав на те, що Україна се найбільша інтернаціональна проблєма сеї війни, мав слушність наперекір усїм тим, що сумнївали ся. Але з розвиненнєм сїєї справи в цїлій ширинї дістала Німеччина рішаючий козир в руки й німецька дипльоматія повинна його використати. Ним могли-б ми закінчити перемогу російської небезпеки, що так блискуче розпочали ми під військовим оглядом. Для сього треба позбути ся вже раз надії, що уступками зробимо з Великороса приятеля для себе. Коли ми раз рішили ся-б відкритопоперти домаганнє Українців мати можність засїдати при столї на мировім конґресї, се дуже пособило-б змаганню до самостійности на Українї. Бо-ж уже утворив ся Союз української державности, який відкрито домагаєть ся, щоб українська нація утворила республику, котра про всї справи рішала-б „суверенно". Таке маркантне слово німецького правительства додало-б рухови російських інородців сильної заохоти й так зміцнило-б розбіжні сили, що тимчасове правительство не могло-б уже більше їх опанувати. Розуміють ся, прийнявши згори, що було-б ясно видко, що за сим словом стоїть воля до дїла".

Криптонїмний автор С. помістив у „Deutsche Warschauer Zeitung" ч. 203 з 26 липня статю п. з. „Перші кроки вільної України", яку зачинає: „Навіть для добрих знавців Росії розвиток українського сепаратистичного руху, який характеризують останнї події в Росії, прийшов усе-таки несподївано. Національна сила сього народу дрімала, ледви чи свідома себе й відома для своїх славянських сусїднїх народів, а майже зовсїм скрита перед заступниками инших націй". Подавши огляд випадків від головних ухвал всеукраїнського військового зїзду до поклику тимчасового правительства до Українців, пише автор: „І зі сеї заяви пробиваєть ся також тяжка жура тимчасового правительства, яке очевидно, щоб зискати на часї, годить ся на все, чого домагають ся Українцї, щоб сим робом відсунути повний розрив, а все-таки пробиваєть ся виразно з усього того, що Українцї видерли від тимчасового центрального правительства або незалежно від нього осягнули, бажанє повної самостійности". Зацитувавши кілька голосів російської преси з приводу унїверсалу, пише автор: „Отже нема сумнїву: у Київі положено підвалини під вільну українську державу. Все в дальшім розвитку річей залежатиме від того, в якій мірі київська Центральна Рада може рахувати на край". І тут автор покликуєть ся на вістку „Русского Слова", що населенє в усїх селах і містах України зложило присягу на вірність Центральній Радї.

Потім іде роздумуванє над тим, яка велика Україна та чи має український рух прихильників у всїх верствах населення. Підчеркнено тут, як усе Українець почував себе чимсь окремим від Москаля, і зокрема, як сильно зросла національна свідомість по вибуху революції. Автор тїшить ся сим незвичайним зростом національної свідомости Українців, бо „з Українцями вступає життєво сильний і незужитий селянський народ у круг европейських народів. Він відзначаєть ся найкращими тїлесними й духовими прикметами. Не все були Українцї на бік відсуненим поневоленим народом з примітивною тільки культурою, як учить погляд на велику історію староруської української київської держави. Хто раз перейшов ся по київських соборах, буде свідомий того, що тут стоїть він на старім місцї східно-европейської культури. А що ся держава колись була рівновартною в кругї західно-европейського світа, прикладом сього може послужити та обставина, що великий князь Володимир, згадка на якого ще сьогодні свята у Київі, був шурином нїмецького цїсаря Оттона II". Автор зазначує, що Нїмеччина має всяку причину уважати український рух корисним зворотом долї для себе, думає, що проголошенє польської держави 5 падолиста мало заохочуючий (?) вплив на Україну й Фінляндію.

„Новій Українї" присвятили велику передовицю „Leipziger Neueste Nachrichten" у ч. 200 з 23 липня, де читаємо: „Російська держава, що протягом століть ґрупувала ся в щораз більшім обємі коло Москви, була аж до нашого часу механічним конґльомератом без орґанічного звязку й без внутрішньої структури. Деспотизм і панславянська ідеольоґія з боку можновладців, глибока безпросвітність і нерозвинене національне почуттє по сторонї поневолених уможливили удержанє сього стану протягом століть"...

„Національний рух усе істнував на Українї від часу знищення її самостійности. Почасти зуживали ся національні сили під впливом короткозорих провідників у боротьбі з Поляками, почасти шукали вони сього вислову в невиннім літературнім русї. Щойно війна й роздмухана російською революцією визвольна ідея надали на Українї національному рухови одноцїльних політичних цїлей, звернули його фронт проти Петрограду й Москви. Проголошеннєм незалежности Українців і установленнєм національного мінїстерства завдано рішаючий удар давнїм російським звязкам, що випливали з панування, якого не могло досї відпарувати захитане, зденервоване новими неспокоями російське правительство. Воно пішло далеко назустріч українському домаганню, а се все найкращий спосіб зовсїм утратити провід. В дїйсности вже розпочав ся з добрими початковими успіхами рух за виставленнєм самостійної української армії, а як що ся справа удасть ся в достаточній мірі, тоді може бути забезпечена державна незалежність нової України. Тому, що не можна добре зміркувати, яким робом Росія, зайнята як найсильнїйше подіями на фронтї і в серединї, могла-б спинити сей розвиток, можна з великою правдоподібністю рахувати на повну удачу справи визволення. Кінцеве слово в сїй справі западе певно також з останнїм гарматнїм вистрілом, мировий конґрес означить остаточно долю України: бути передньою кріпостю середньої Европи або найбагатшою провінцією Росії".

Далї подані дані про простір України. „З ґеоґрафічного положення показуєть ся безпосереднє політичне значінє суверенної України. Яко сильний засув лежала-б вона між Росією і Чорним морем, між Петроградом і Білгородом, Москвою і Царгородом. Самостійна Україна, яка панувала-б над північним і східним побережєм Чорноморя з пристанями Одесою, Херсоном, Евпаторією і Керчю, перемінила-б европейську Росію в середземну державу, засунула-б сильний засув її політичним і економічним змаганням до поширення на Балканї й турецькім орієнтї, від міцности якого у великій мірі залежав би мирний спокій европейського Сходу. Балканська політика Австро-Угорщини була-б забезпечена тодї перед російськими перехрещуваннями так само, як нїмецька орієнтальна політика, котра була-б неможлива без політичного забезпечення турецького Царгороду. Самостійна Україна, приязна осереднїм державам, звернула-б російське обличє одним ударом до Азії й тяжко заважила-б на мілїтарній бойовій силї колишньої царської держави. Бо Україна була головною доставчинею багатьох сирих матеріялів, без яких Росія нїколи не могла-б була вести війни". Далї йде перелїченнє природних багацтв України й домаганнє, щоб нїмецькі полководцї й державні мужі проголосили самостійність України.

Вказавши, як у часі кримської війни в 1853 р. і в часі великого напруження відносин між Петроградом і Віднем у 1888 р. зрозуміли в Німеччині значіннє української справи, кінчить автор: „Так проблєма України в останніх сто літах ніколи зовсім не зникала з круга німецької політики. Але ще ніколи не мав німецький державний муж стільки можливостей переведення її, як у рішаючій фазі сеї війни. „Велика нагода“ запевнити спокій Европі супроти Сходу, яка буває тільки раз на сто літ. Такт і енергія, можливість виждання і певний далекий погляд повинні-б бути в силї укути се залізо!“

„Боротьбі України за свою самостійність“ присвятили „Hamburger Nachrichten“ в ч. 380 з 28 липня передовицю, що зачинаєть ся: „Вістки, які в останніх днях передістали ся з України до нас, заслугують на найбільшу увагу, бо вони показують виразно, що розпочату боротьбу за незалежність нетільки добре підготовили провідники руху й сей рух прибрав уже великі рбзміри, але також у кругах петроградських можновладців слідять за ним з неохотним здивованнєм і сильною постановою не допустити до рішучого успіху Українців. Рух на Україні, на який недавно дивила ся з великою погордою російська преса, наскільки вона стоїть у таборі кадетів, став побіч замотанини з Фінляндією, можна сказати, через ніч питаннєм дальшої долї Росії. Коли прийде до відірвання України, відпаде 40 мілїонів душ з дотеперішнього державного звязку, а крім того держава позбавить ся найцінніших господарських областей, які все мають для втримання державної самостійности з огляду господарського самовистарчення. Росія, кольос, позбавила ся-б сим робом своєї переважаючої сили й тому се легко пояснити, що петроградські міністри самі поїхали на Україну, щоб грізному фаталізмови запобігти обіцянками й добрим переконуваннєм“. Далі, як автор каже, „на основі вісток з добре поінформованих віденських українських кругів“ подає він теперішній стан українського руху в Росії й кінчить: „Пригадуємо собі, що з початку війни в Німеччині у слові й письмі багато про сю проблєму було мови, щоб усунути російську небезпеку через розклад держави на ті поодинокі народи; була се справедлива думка, яка одначе через воєнні події і зокрема через односторонню польську політику віденського й берлїнського правительства щораз більше спихала ся на заднїй плян. Нема дива, що Австрія стратила майже всї симпатії на Україні, коли до деякого ступня все ще покладають надію на Німеччину, не зважаючи на всї розчарування, які пережили (Українці) також з берлїнською політикою. Тепер положеннє зазнало зміни наслїдком двох обставин. Поперше союзні держави не віддаватимуть ся ніяким іллюзіям, що їх польська політика попала на мертву точку та що відручне письмо з 5 падолиста минулого року було ударом у воду. Сон про союз з Польщею виснив ся і стає на часі оглянути ся за рекомпензатою. Замісць того приходить тепер під розвагу розумна політика, що холодно розібрала-б все, що має вагу по обох боках, з українською державою, котра творить ся — і се друга цїха нового положення — тепер з власної сили, використавши російський переворот, приготовляє собі шлях до незалежности“. Далї зазначуєть ся, що російський переворот се наслїдок німецьких побід, без яких „української проблєми не можна було-б урятувати“ (?). „Коли Німеччина й Україна не мають з собою найменших площ тертя, справа Австрії справдї тяжка, бо треба рахувати ся з тим сильнїйшою українською іредентою в її межах, чим виразнїйше польським буде її курс у внутрішній і заграничній політиці“.

На тему, з Польщею чи з Україною має шукати Австро-Угорщина союза, пише Отто Ґерстнер у раніїшнїм виданню з 5 серпня „Reichspost“ ч. 359 у статї „Світова політика“. Зазначивши, що життєвою умовою Австрії є панування над східним побережєм Адрійського моря, дальше, що Австрія є балканською державою і не може позволити на утвореннє жадної держави на Балканї, яка мала-б ворожі цїли супротив Австрії, пише автор: Се вимагає нашої цїлої сили, нашої найбільше напруженої уваги, се також виключає, щоб ми мали якісь инші цїли, які не є економічної природи. Се торкаєть ся в першій лїнії наших відносин до Росії. Бути з сею державою в приязни, стояти в найживійших і найдовірливійших торговельних зносинах се наше щире бажаннє і наша потреба. Та з якою Росією? Майже можна-б було сказати: з щасливими спадкоємцями Росії. Яка-б не була дальша доля Росії, як довго не триватимуть ще далї судороги, се одно певне: кольос розпадеть ся. Ядро, Московщина пересуне ть ся на схід, зазійщить ся, мусїтиме обороняти себе перед Японцями, а завіщаннє Петра Великого вийде новим виданнєм: завзятий напір на святу Софію перемінить ся в гаряче домаганнє дійти до Перського заливу й через нього до відкритого моря. За дозволом чи без дозволу Анґлії, се питаннє? До кого-ж з щасливих спадкоємців Росії належить наша симпатія? Фінляндія трохи задалеко віддалена, не зважаючи на спорідненнє з Мадярами, але близше відбудовуєть ся Польща, Україна бореть ся за державне відродженнє. Наша політика мусить тут рішити ся, мусить вибирати. Вибір нетяжкий, коли взяти на дорадницю етноґрафію, він стає небезпечний, коли ми підемо за історією. Відбудована в етноґрафічних межах Польща се держава 10 до 12 мілїонів мешканців, але під історичним оглядом і у гарячковім снї гарячих польських патріотів сягає вона від Балтійського моря аж до Чорного моря і 10-мілїонова меншість панувала-б над 50-мілїоновою більшістю инших народів і гнобила-б їх. Се неможливе з огляду на факт, що польське королївство зараз по своїм повстанню мусить перебути процес демократизації яко перший щабель до того, щоб могти жити. Треба сотворити селянський стан так само, як у Румунії, тут проти або на кошт боярів, там через уступки, виборені у шляхти. Инакше стоїть справа на Україні. Тут велика земельна посїлість почасти московська, почасти польська, Україна виявляє собою подібну структуру, як Болгарія, силу краю творить охоче до праці селянство, якому можна прийти з помічю і підпорою, не будучи змушеним щойно зломлювати опір верхньої, дуже заможної або одиноко пануючої касти, хай вони називають ся боярами чи шляхтою. Політика держави мусить опирати ся на певних основах, коли вона хоче звернути свої цїли „поза море“, отже управляти світову політику. Тому легко зрозуміти з тої причини, що ми також на північнім сході нашої держави маємо старанно провірити, що більше служить нашим цїлям“.

Громадська програма української соціял-демократичної робітничої партії.

Російське тимчасове правительство перевело дуже важну реформу орґанів місцевого самоурядування—земств повітових, ґубернських, городських дум, волостей і сїльських громад, — а саме завело загальне, рівне, безпосереднє й тайне виборче право до сих громадських орґанїзацій та розпорядило вибори по новому виборчому закону. Тепер можуть узяти участь у порядкуванню місцевими справами громадського життя найширші верстви населення, без ріжниці полу, віри й народности, а пропорціональна система виборів дає змогу бути заступленою в земських зібраннях і городських думах кождій політичній чи національній ґрупі.

Саме тепер відбувають ся скрізь по Росії вибори до городських дум і инших орґанів самоурядування. Кожда політична партія, що виступає на виборах, виставляє свою програму, якої політики будуть держатись її кандидати. З такою програмою виступила й українська соціял-демократична робітнича партія, що є тепер найповажнїйшою партією на Україні. Ся програма приложена головним чином до міст, опрацьовувала ся київським комітетом партії, в звязку з виборами до київської городської думи. Зміст сеї програми находимо в ч. 62 „Робітничої Газети“, що виходить у Київі яко центральний орґан партії.

По короткім вступі про значіннє демократично зорґанїзованої громади для робітництва в його змаганнях до зміни соціяльного ладу українська соціял-демократична партія за-

кликає українське робітництво до широкої участи в орґанах самоурядування, де вона обіцяє переводити такі реформи:

I. Щодо орґанів місцевого самоурядування. 1. Цілковиту демократизацію місцевого самоурядування, активне й пасивне виборче право для всіх, хто має більш 19 літ, на основі вселюдного, рівного, безпосереднього й тайного голосування з пропорціональним представництвом; право участи у виборах осіб, які хоч не мешкають у межах громади, але звязані з нею; поширенне пасивного права окремої особи на всю територію республики. 2. Самостійність і незалежність місцевого самоурядування в громадських справах. Скасуванне постанов орґанів самоурядування тільки через суд. 3. Децентралізацію місцевого самоурядування по великих містах; районні думи. 4. Право орґанів місцевого самоурядування (міських і сільських) вступати в союзи, щоб краще розвинути свою діяльність або задовольнити ту чи иншу потребу. 5. Скасуванне місцевих адмінїстративних орґанів і передачу відповідних функцій орґанам місцевого самоурядування. 6. Право референдума та народньої ініціятиви в громадських справах. 7. Право людности встановляти мову діловодства орґанів самоурядування згідно з законами, що забезпечують права меншостей. 8. Незалежність і виборність орґанів контролї над діяльністю орґанів самоурядування.

II. Щодо фінансів. 1. Перебудову всієї фінансової системи громад таким способом, щоб податковий тягар перекласти на заможні верстви людности шляхом заведення податків а) прогресивно-доходового, б) прогресивного на майно, в) на незаслужений приріст цінности, г) на спадщину й д) на річи роскоші. 2. Добуттє дотацій і субсидій від українського скарбу. 3. Широкий розвиток громадських підприємств.

III. Щодо основ громадського господарства. 1. Будуванне місцевого господарства на основах усуспільнення, себто передачі до рук орґанів місцевого самоурядування тих підприємств, які задовольняють спільні потреби людности, за які уважаємо а) спільні для всіх, б) однакові для всіх, в) необхідні, г) щоденні й д) першорядної ваги взагалї, а особливо з погляду народнього здоровля. Сюди рахуємо: телєфони, транспорт (трамваї, автобуси, метрополітени), освітленне, водопроводи, постачанне продуктів першої необхідности, лїкарні, лазні, догляд за вулицями та дворами щодо чистоти, пожарна справа, будова помешкань народньої просвіти, їх користанне і т. ин. 2. Широкий розвиток в інтересах людности власних підприємств. 3. Безплатне користуванне з тих підприємств, які забезпечують народне здоровлє та народню освіту, та платне з инших, відповідно до оплатної сили ґруп людности та до громадського характеру підприємства.

IV. Щодо соціяльної полїтики. 1. В харчовій справі: а) орґанїзацію харчової справи під загальним керуваннем орґанів місцевого самоурядування на праві складання демократично зорґанїзованих харчових комітетів і в інтересах широких мас людности; б) таксу на предмети першої необхідности; в) широку орґанїзацію власного господарства: влаштуванне пекарень, відкриттє відповідного числа крамниць, складів палива, громадських їдалень, молочарень, ферм, городів, млинів, аренду землї для сївби збіжа і т. инші. 2. В земельній та мешкальній справі: а) заборону продажі громадської землї, право орґанів місцевого самоурядування на примусове вивласненне приватної землї, перероблення непридатних для користування будинків і квартир, а також знищенне приватних будинків, небезпечних для громадського здоровля; б) підвищенне податку на приватні землї, що пустують або не використані в громадських інтересах; в) перехід у власність міст земель монастирських, церковних, удїльних, князївських і инших, що знаходять ся в межах міста; г) вивласненне на користь міста приватних земель в разї загальної земельної реформи; д) виробленне й переведенне обовязкового договору на аренду квартир, кімнат і кутків; нормуванне плати за сї помешкання; реєстрацію помешкань і посередництво міста у їх наймі; е) будуванне орґанами місцевого самоурядування домів з гиґієнічними й дешевими помешканнями для потреб незаможної людности, допомогу створенню „слобід-садів“, а також заснуванне їх містом; ж) плянуванне та впорядкуванне передмість з проведенням до них добрих шляхів комунїкації; обовязкове виробленне загального пляну міста; з) заведенне інструкцій будівництва, котрі забезпечували-б гиґієнічність та естетичність будинків і квартир; заборону винаймати підвали на квартири та майстерні; і) заведенне санїтарної та будівничої інспекції для догляду над виконаннем інструкцій будівництва й усїх постанов щодо помешкань. 3. В справі охорони народнього здоровля: а) обовязкове усуспільненне всїх підприємств, що мають відношенне до охорони здоровля людности: водопроводу, каналїзації, очищення вулиць, дворів і майданів і т. ин.; влаштуванне публичних безплатних лазенок та пралень; б) влаштуванне загальних і спеціяльних лїкарень, амбуляторій, санаторій для сухотних, хорих на нерви та видужуючих; родильних приютів, заль, відкриттє міських аптек і т. ин.; в) санїтарний догляд над харчовими продуктами (санїтарні лябораторії, станції); приложенне згідно до вимог санїтарії та гиґієни місць для їх продажі та переховування (криті ринки, базари, холодильники, склади, бойні); гостру боротьбу з фальсифікацією продуктів; г) широку орґанїзацію фізичного виховання людности: влаштуванне народніх парків і садів, спортовних майданів, ґімнастичних заль тощо; д) широку й плянову боротьбу з сухотами, алькоголїзмом і венеричними хоробами; е) безплатну видачу дїтям незаможної людности молока, орґанїзацію безплатної лїкарської допомоги хорим на дому, безплатну допомогу породіллям і вагітним; приюти для безнадїйно хорих. 4. В справі народньої освіти. Обовязкову безплатну освіту для дїтей до 16 літ на рідній мові; світську школу, безплатну роздачу шкільних підручників і приладів до навчання, лїкарський догляд за учнями; широку постановку професійної освіти з участю робітничих професійних орґанїзацій; безплатне навчанне всїх здатних до того дїтей незаможної людности в середніх і вищих школах; видачу незаможним дїтям стипендій, харчів та одежі; закладанне дитячих садків, охоронок, орґанїзацію дошкільного виховання і вакаційних екскурсій і кольоній; орґанїзацію безплатних курсів для неграмотних; широку постановку позашкільної освіти й естетичного виховання народніх мас: народні доми, книгозбірні, читальні, загально-приступні театри й концерти, музеї, вистави, екскурсії, допомога робітничим і иншим демократичним орґанїзаціям, що мають перед собою тіж завдання. 5. В справі громадської опіки. Заснуванне приютів длю сиріт та покинутих дїтей, ясел, громадських приютів для перестарілих та калїк, ночлїжних домів; харчуванне робітників, що шукають роботи; широку допомогу орґанів самоурядування при участи держави, сїмям запасних та жертвам війни, інвалїдам; заведенне безплатного похорону на кошт орґанів місцевого самоурядування.

V. Щодо робітничої полїтики. Широкий розвиток відповідних заходів, а саме: 1. Біржі працї для безплатного посередництва всїх категорій наємної працї в згоді з професійними спілками з рішучою забороною приватних посередницьких контор. 2. Орґанїзації допомоги безробітним у згоді з професійними спілками. 3. Орґанїзації у згоді з професійними спілками догляду за санїтарними й гиґієнічними умовами працї. 4. Видання обовязкових постанов у справі охорони працї, які-б не ламали загально-державного (?) й автономно-краєвого робітничого законодавства. 5. Всесторонньої охорони робітників по всїх підприємствах з утвореннем інспекції з представників від робітництва. 6. Включення в договори зо всїма контрагентами орґанів місцевого самоурядування вимоги мінїмума заробітньої плати для робітників контрагентів, точного виконання всїх вимог робітничого законодавства та забезпечення робітникам права коалїцій. Заборони умов з контрагентами, котрі не звертають ся за потрібними робітниками до бірж працї та професійних спілок. 7. Обєднання всїх заходів щодо робітничої полїтики в окремім віддїлї працї при громадській управі з представництвом робітничих орґанїзацій. 8. Утворення робітничих комітетів в підприємствах орґанів місцевого самоурядування

з признанням обовязковости їх участи у виробленню внутрішнього розпорядку й умов праці. 9. Заведення по підприємствах і установах орґанів місцевого самоурядування не більш 8-ми годинного робочого дня для робітників і 6-ти годинного для бюрових урядовців; плати, згідної з тарифами професійних спілок, одпусків з видачею заробітньої плати, заведення мінімума заробітньої плати для робітників та урядовців. 10. Страхування на випадок хороби, нещасних пригод та професійних хоріб, інвалідности та старости, вдів, сиріт, а також материнства, для всіх робітників та урядовців орґанів місцевого самоурядування. 11. Забезпечення повної волї коалїцій для всіх робітників та урядовців орґанів місцевого самоурядування.

Українська демонстрація в Петрограді.

Відношенне до У. Ц. Ради та Ґен. Комітету, що виявило ся тут у Петрограді після універсалу в міщанській пресї та в правительстві, викликало незвичайне обуреннє української кольонії міста та його околиць. „Треба показати, що ми — сила, що за Ц. Радою стоїть справдї зорґанізований народ“, гомонїли товариші салдати й робітники. Тому постановлено улаштувати демонстрацію та поставити вимоги в ультимативній формі.

І от 8 липня н. ст., ясного дня, зранку марсове поле почало вкривати ся жовто-блакитними й червоними стягами. В переливах соняшного проміння картина очі в себе вбирала. Полки громадно з музикою й прапорами підходили і в строгім порядку ставали на призначенім місцї. Вийшла й робітнича кольонна нарвського району УСДРП. Коли все поле було вкрите вщерть, уся громада була перестроєна в коло і в чотирьох місцях його почалось читанне універсалу. Всї, як один, скинули шапки. Тиша мертва... Після читання загреміло „Слава У. Ц. Радї“! „Слава Ґенеральному Комітетови!“ Хвиля котила ся з краю до краю. Потім на пропозицію голови демонстрації всї стали на колїна й проспівали „Вічну память“ борцям за волю України й Росії. Могутнє „Ще не вмерла Україна“ розлягло ся по всїм полю.

Далї в порядку рушили до таврійської палати, де засїдав цент. вик. комітет рад роб. і салд. депутатів. Звідти через увесь Невський до мінїстерства війни. Похід розтягнув ся верстви на 3. На лїчбу стороннїх людей в походї йшло тисяч 80—100.

Картина створила ся незвичайно величня. Лїс прапорів. На чолї походу єгерцї несли величезний прапор з написом: „Хай живе Центральна Рада й Ґенеральний Комітет“. Далї були найріжноманїтнїйші: „Пролєтарі всїх країн, єднайтесь!“ „Боріте ся — поборете!“, „Хай живе Інтернаціонал!“, „Хай живе українське військо — озброєнне всього українського народу!“, „Хай живе національно-територіяльна автономія України й федерат. республика Росії!“ і т. ин.

Попереду демонстрації вислано делеґацію від усїх укр. орґанізацій. Делеґація мала доручення повідомити ЦВК про ті категоричні вимоги, що подавали ся мінїстрови війни. Вимоги сї такі:

1. Оповістити наказом по армії та фльотї, що УВҐК. є державна установа.

2. Наказом по петр. ґарнізону негайно видїлити всїх вояків-Українців у окремі части.

3. Українці-вояки з маршевими ротами виходять лише після згоди УВҐК.

Для відповіди дано реченець: 12 год. 11 липня (н. ст.).

Засїдання ЦВК. в той час не було й делеґацію приймав Ґоц, член комітету. Він оповів, що всї сї вимоги будуть обмірковані спочатку в бюро комітету, а потім негайно будуть подані до обміркування повних зборів. „Бажано було-б, якби делеґація прийшла, щоб дати в разї потреби відповідні пояснення“. — „Ми прийшли до вас лише з повідомленнем про ті вимоги, що ми ставимо військовому мінїстрови, сподіваємо ся на вашу, рос. революційної демократії, підтримку, а більше пояснень ми дати не можемо“. На тім балачку замкнули.

У військового мінїстра приймав його заступник п. Якубович. Спочатку він не приймав меморіялу тому, що, мовляв, його треба направити до тимчас. правительства, бо се справи загально-державного характеру. Але після пояснення, що тут ходить про військові справи й тому ми направляємо до військового мінїстра, а його дїло — з дальшим ходом, він узяв.

„Тільки я вам мушу сказати, що відповіди до призначеного реченця ви не дістанете.

— Ми так і перекажемо тим, що нас післали.

„Так і перекажіть“.

Тут так само з повною видержкою, без жадного зайвого слова, подано меморіял і по всьому.

Що буде далї, означить місцева Військова Рада, яка після скінчення офіціяльно-призначеного терміну намітить дальші кроки. В кождім разї настрій твердий — додержувати строгої дисциплїни щодо Ґен. Комітету та його наказів. У підтвердженнє вимог, за делеґацією слїдом і перед тавр. палатою і перед мінїстром продефілював в ідеальнім порядку і з кличами „Хай живе УВҐК!“—увесь похід.

Коли підходила робітнича кольонна, звідусюди почули ся кличі „Слава україн. робітництву!“, „Хай живе соціялїзм!“ і т. ин. Почавши ся о 11 год. ранку, демонстрація закінчилась аж о 4 год. На вулицях викликала незвичайне заінтересованнє й овації. А грузовик, що збирав на Нац. Фонд, всю подорож був облїплений як вулик бжолами, що несли з усїх кінців мед-гроші на визвольне дїло.

(Р. Г.). *Євген Неронович.*

Єврейські соціялїсти про українське питанне.

Резолюція бюро Окружного південно-західнього Комітету Євр. соц.-дем. роб. партії, прийнята на засїданню бюро 12 липня (н. ст.) с. р. і на загальних зборах київської орґанізації тогож дня, така, як подає Роб. Газ.:

Виходячи з погляду, що всї нації Росії мають безумовне право на полїтичне й культурне самовизначенне, Окружний Комітет вітає тривале змаганнє українського народу до самоорґанізації на автономно-демократичних основах.

Визнаючи гасло державного ладу в Росії на республикансько-федеративній підставі, Окружний Комітет уважає необхідним підтримувати у відношенню до України домаганнє національно-територіяльної автономії сеї округи в етноґрафічних межах, в такім розумінню, що ґеоґрафічно ся автономія має обіймати одностайну територію, в якій більшість населення становлять члени української нації.

При сїм у виборах до центральної установи представників України (сойм) має брати участь усе населенне України, без ріжниці національности, а вибори мають бути загальні, рівні, безпосереднї, тайні, без ріжниць полу й пропорціональні.

Для оборони інтересів національних меншостей, які живуть на Україні (Руських, Євреїв, Поляків і ин.), вони повинні мати право автономно управляти національними справами, відокремленими від компетенції загально-державного парляменту, Українського Сойму й орґанів місцевого самоурядування. Тому нації меншостей утворюють місцеві орґани національного самоурядування окружні, всеукраїнські орґани й загально-російські — на персональних основах (представничий і виконавчий).

Головні основи територіяльно-полїтичної автономії України, національно-полїтичної автономії національних меншостей, межі компетенції автономних орґанів і публичні права мов тих націй в усїх державних, окружних і місцевих орґанах — установляють ся за згодою всїх живучих на Україні націй і мають бути затверджені всеросійскими Установчими Зборами через основне, загально-державне законодавство.

Будучи переконаним про необхідність повної згоди між тимчасовим урядом і орґанами, які в особі Центральної Ради й Ґенерального Секретаріяту утворила українська нація, а рівнож з иншими націями, які живуть на Україні, Окружний Комітет уважає за необхідне, щоб:

1. тимчасовий уряд признав Українську Центральну Раду й Ґенеральний Секретаріят — автономними центральними орґанами української нації яко такої.

2. Українська Рада враз з представниками національних меншостей підготовила працю над орґанізацією територіяльно-автономного ладу на Україні, а для сього треба:

а) як найшвидше скликати територіяльний зїзд України на підставі загального, рівного, безпосереднього, тайного, без ріжниць полу й пропорціонального виборчого права;

б) негайно утворити у Київі комітет з представників тимчасового уряду, ради роб. деп., ради салд. деп., ґубернського й військового вик. комітетів, громадських орґанізацій усїх політичних партій і національних орґанізацій (українських, руських, польських, єврейських) для згоди в міжнаціональних справах на Україні і установлення часу та способу скликання територіяльного зїзду.

3. щоб при тимчасовім уряді була утворена рада для національних питань з рівної скількости представників усїх націй Росії; ся рада має стежити за всїма вчинками уряду, які відносять ся до тих націй;

4. щоб були відраховані в розпорядимість повстаючих національно-автономних орґанів окремих націй з загальнодержавних і місцевих засобів визначені суми для залагодження потреб даної нації.

Рівночасно Окружний Комітет уважає, що найкращою ґарантією інтересів національних меншостей на Україні — буде як найшвидше утворенне сими меншостями своїх національно-автономних установ, як місцевих комун і окружних і всеросійських орґанів, які-б їх обєднювали. За сю працю треба взяти ся негайно.

Вісти.

Орґанізація краєвої власти на Україні. „Кіевская Мысль“ доносить, що У. Ц. Рада приступила вже до орґанізації свого складу, складу свого виконавчого Комітету й Ґенерального Секретаріяту на основі заключеного з тимчасовим петроградським правительством договору. В ціли доповнення Ц. Ради й Ґенерального Секретаріяту представниками національностей переведено переговори з революційними орґанізаціями не-Українців і заключено угоду, по якій національні меншости мають дістати в повній Центральній Раді 30% мандатів, у виконавчім комітеті Ц. Ради т. зв. Малій Раді 17 мандатів на 57, а в Ґенеральнім Секретаріяті 4 на 12. В руки тих чотирьох неукраїнських міністрів мають перейти ось які ресорти: 1. торговлї та промислу, 2. виживлення, 3. судівництва, 4. почти й телеґрафу.

Іван Стешенко став ґенеральним секретарем для справ науки та просвіти. Стешенко відомий добре українській громаді зі своїх дослідів над історією української літератури, а саме з історії старої української драми, дальше з праць над Ів. Котляревським і його найблизшими наслїдниками, над шестидесятниками та Стороженком і т. д. Остання з його більших праць се приготована до друку моноґрафія про Т. Шевченка.

Зорґанізований український баталіон у Симферополї висловив ся проти відсилки маршевих рот на фронт без отримання розпорядку комісара Ц. Ради („Русское Слово“ з 10 липня н. ст.).

Полонені офіцери-Українцї до Центральної Української Ради у Київі. Дістаємо для поміщення письмо такого змісту: „Вельми шановні Добродії! Повідомляєм Вас, що 1 липня с. р. Український Гурток табору Йозефштадт зложив на Український Національний Фонд добровільні датки в сумі 120 кор., які разом з привітом передано Українській Центральній Раді через товариша, що відїхав на Україну“. Зміст привіту такий: „Українському Народови й Українській Центральній Раді. Рідна Українська Земле! Рідний Український Народе! Сини Твої на чужині в тяжкій неволї пильно стежать за Твоєю долею, болять Твоїми болями й радїють Твоїми радощами. Одірвані від Рідного Краю, вони відчувають непереможну тугу з приводу того, що не можуть разом з Тобою зараз стати до творчої праці. Але вони горді за своїх борців, які там високо піднесли прапор Вільної України і вже твердо стоять на сторожі наших прав. Хвальна Українська Центральна Радо! Представнице великого многостраждального Українського Народу! З далекої чужини засилаємо Тобі наш щирий привіт! Стій твердо на сторожі прав нашого Народу, займай на всїх полях широку займанщину, — підмога йде! Велика армія полонених Українців незабаром повернеть ся до дому, дасть великі кадри робітників і буде боронити нашу волю! Прийми-ж і від нас в Український Національний Фонд нашу вдовину лепту 120 кор. і будь певна, що повернувшись до дому, складемо великі матеріяльні і духові жертви на вівтарь нашого Рідного Краю. 1 липня 1917 р. Український Гурток табору Йозефштадт у Чехах: Голова Ради Гуртка, капітан П. Ганжа, містоголова Дмитро Скарженовський, бібліотекарь Яків Сич, скарбник Микола Букшований, писарь Василь Прохода. — Загальні збори Гуртка на засїданню 17 липня с. р. ухвалили: Прохати редакцію Вістника Союза визволення України надрукувати зміст привіту Українському Народови й Українській Центральній Раді для відома всїм землякам полоненим. Голова Ради Гуртка, капітан Ганжа, писарь Василь Прохода.

Комісія для вироблення статута автономії України. Центральна Українська Рада на засїданню дня 8 липня обговорювала справу по виробленню статута автономії України. Склад тої комісії, має бути такий: Всїх членів 100, від Українців 70 душ і 30 від тих націй, котрі складають меншість на Україні. 70 українських членів вибирають 30 Центральна Рада по 4 від кождої фракції — 16, а решту пленарне засїданнє; (приблизно) 10 оберуть ґубернські ради від кождої ґубернії окремо, а 30 душ ріжні українські професійні орґанізації, між иншим від правників 12 (особливо знавців державного права). Инші нації посилають стільки членів, скільки відсотків має населенне тої нації між усїм населеннєм. Комісія мала зїхати ся до 23 липня; вона мала право розпочати свою роботу, коли зібрала ся половина намїченої скількости. Тези докладу в сїй справі ухвалено.

Про ролю Ради в харчовій справі. „Русское Слово“ з 18 липня н. ст. доносить з Київа під датою 16 липня, що на ґубернськім зїздї представників харчових комітетів вибухла пристрасна дискусія про ролю Центральної Української Ради в справі прохарчування. Думки різко подїлили ся. Одні заявляли, що Українська Рада відограє додатну ролю, инші твердили, що значінне Ради відємне. Голова уманської харчової управи Филиповський (Поляк), говорив, що селяне на місцях відмовляють ся виповняти накази без санкції Ради і що се нїби-то вносить дезорґанізацію. Бесїдник думав, що Рада повинна перестати поступати аґресивно та погоджувати свої кроки з дїяльністю усїєї демократії. Військовий депутат сквирського повіту Смирнов (Росіянин) говорив, що приходить ся рахувати ся з тим, що селяне в деяких повітах признають Раду своїм правительством. Тому треба конче в харчовій справі працювати солїдарно з Радою. Инакше армія лишить ся без хлїба. Смирнов предложив запросити на зїзд представників Ради, щоб спільно найти вихід з витвореного грізного положення. Необхідно — додав бесїдник — просити Раду, щоб вона звернула увагу на той фактъ, що в останнїм часї під її прапором стали орудувати справжні опришки, що сїють сварку і заколот. Голова київської повітової харчової управи Гаваман заявив, що Центральна Рада — се одинока інституція, яка може піднести дух населення. Тому вона повинна бути осередком, довкруги котрого всї повинні обєднати ся.

Та сама часопись доносить з Одеси під датою 17 липня, що на нараді краєвого харчового комітету, який давно

вже функціонував в Одесї і який доставляв для армії хліб і пашу, представник Київа виступив з заявою, що не уважає можливим признати істнуваннє краєвої орґанізації в Одесї, а домагаєть ся перенесення її до Київа як осередку України, бо вся достава повинна перейти в руки Українців.

Хліб для армії. Ґенеральний Секретаріят видав поклик до населення України, щоб давати хліб для армії. В поклику між ин. говорить ся: „Наша Україна найблизше до фронту. Чи не стане вона жертвою огня і меча, чи не повернуть ся знову часи давньої руїни... коли голодне військо кине фронт і піде шукати хліба". Поклик підписали голова Секретаріяту В. Винниченко, ґенеральний секретарь для харчових справ М. Стасюк і ґенеральний писарь П. Христюк.

Позичка визволення. Центральна Українська Рада має оголосити національну позичку визволення, коли закінчить ся підписуваннє загально російської позички свободи.

Про діяльність української фракції ради військових депутатів київської округи, що має більш ніж 100 членів, довідуємо ся з „Р. Г.", що вона відбуваєть ся в ріжних комісіях і переважно у провінціяльно-харчовій комісії, наслїдком чого її члени находять ся постійно на провінції—по селах, де немало натрудили ся над орґанізацією ріжних волосних і сїльських комітетів. При фракції є інформаційне бюро та зорґанізовано продажу книжок. 30 мая загальні збори фракції постановили видавати на паях свій власний тижневик п. з. „Вартовий", але його вихід проволїк ся, бо не підшукано ще друкарні.

Про військове віче в Одесї в справі орґанізації українського полку цїкаві подробиці приносить „Робітнича Газета". На вічу був також делеґат від ради салдатських депутатів, що говорив про орґанізацію тільки українських рот. Сам рос. соц. рев., він говорив, що він признає автономію України, а на питаннє салдатів, яку, він додав, що над сим не думав. Радив відложити справу автономії до Установчих Зборів, бо вони „хозяинъ русской земли", отже й порішать усе. По нїм говорило кількох салдатів, які доводили, що Українї потрібна автономія зараз. Від УСДРП. говорив Паляничка, що господаря „русской земли" нема, господарі української землї се все салдати (селяне) Українцї, білоруської землї — Білоруси, литовської — Литовцї і т. ин. Далї пригадав бесїдник, що „революціонная демократія" не йшла разом з Українцями, що рада салд. і роб. депутатів заборонила збір грошей на національний фонд (4 червня н. ст.). А коли Українцї уладили збір явочним порядком, рада роб. і салд. депутатів робила перешкоди, одного зборщика трохи не побили, мілїція на розпорядок ради не допускала зборщиків на потяги, що йдуть до дач. Паляничка дав ще багато прикладів ворожого відношення до Українців місцевої преси й бесїдників Росіян на російських вічах, а далї вказав на статю петроградської „Рабочей Газеты" против Українців, яку передрукував місцевий „Южный Рабочій". Пригадавши виступ Таска й Незлобіна у Київі, гроженнє „штиками", зазначив Паляничка, що „революціонная демократія" говорить для Українців одно, а робить друге — все против Українців. Тут навів бесїдник багато яскравих фактів. Його промова зробила таке велике вражінне, що бесїдника носили салдати на руках.

Український зїзд у херсонській ґубернії. Як доносить „Рѣчь" з 17 липня н. ст. з Одеси під датою 14 липня, український зїзд херсонської ґубернії ухвалив у земельній справі таку резолюцію: Вся земля на Україні без викупу переходить в український земельний фонд, яким завідує сам народ через Український Сойм. Всеросійські Установчі Збори повинні се затвердити. Для справедливої розвязки земельної справи трудовий народ повинен узяти участь у центральнім (російськім?) земельнім комітеті й оснувати Центральний Український Комітет. Зїзд ухвалив далї резолюцію, яка признає необхідність заведення Січей і инших військових орґанізацій по селах і городах чорноморської области. Крім того постановлено при помочи Української Ради добити ся у правительства повороту з Сибіру всїх полонених Галичан, засланих за старого режіму, а також скасування черти осїлости Галичан, яку твердо вимагає напр. іркутський комісар. Прийнято також резолюцію в справі українїзації шкіл і постановлено поробити заходи перед українським Секретаріятом у справі іменування Українця попечителем одеської округи замість Соковкіна, який подав ся у відставку.

На херсонськім повітовім зїздї народніх учителїв прийнято отсю резолюцію: „Ідучи назустріч волї українського народу, яка висловила ся у постановах українського національного зїзду у Київі 13-21 квітня, у резолюції краєвого зїзду селянських делеґатів з Херсонщини, Таврії і Катеринославщини 6 травня н. ст. в Херсонї, а також зїзду представників-Українців від військових частей армії, фронту й тилу, — зїзд учителїв херсонського повіту визнає, що Україна повинна мати широку національно-територіяльну автономію у демократично-федеративній республицї Росії. Права національних меншостей на території України мають бути забезпечені законодатним ладом. Невідложним завданнєм хвилї зїзд признає заведенне викладу в народній школї на Україні в українській мові (Р. Г.).

Загальні збори Української Громади в Могилеві вислали тимчасовому російському правительству таку резолюцію: Загальні збори Української Громади в Могилеві на Днїстрі, що налїчує 470 членів, як військових, так і цивільних, з глибоким обуреннєм довідавши ся про незадоволенне тимчасовим урядом домаганьукраїнської делеґації, уважають за обовязок сказати, що справа автономії України се справа життя або смерти нашого народу й, коли тимчасовий уряд автономії не дасть, хай бере на себе відповідальність за все те, що може стати ся, коли український народ сам візьме автономію. 10 червня 1917 р. (Р. Г.).

Всеукраїнський технічно-економічний зїзд відбудеть ся у Київі 19-21 серпня н. ст., як пише в „Роб. Газ." голова українського технічно-економічного товариства „Працї" проф. І. Ганицький. Мета зїзду: обговореннє сучасного економічного стану України, виробленнє пляну припиненння безробіття і обговорення засобів підтримання промисловости на Україні. Праця зїзду провадитиметь ся в отсих секціях: 1. Секція палива (дрова, лїси на Україні, камяний вуголь, торф, білий вуголь). 2. Фабрично-промислова секція (металюрґічна промисловість, машино-будівельна, цукроварна, хемічна, сїлїкатна, сїльсько-господарська й инші). 3. Секція доріг (водяних, ґрунтових, брукованих, залїзних). 4. Гідро-технічна й мельораційна секція. 5. Будівнича й архитектурна секція. 6. Секція кустарної промисловости й ремесла. 7. Секція працї. 8. Загально-економічна секція. Членів зїзду попрошено привезти з місць: 1) відомости про всї фабрики й заводи, які тепер є на Україні, але зачинені або мляво працюють, і яких заходів треба ужити в дану хвилю, щоб відновити й побільшити діяльність тих підприємств; 2) відомости про сучасний технічно-економічний стан на місцях і намічення тих галузей промисловости, які для загального розвитку й добробуту українського народу найпотрібнїйші. Які галузи української промисловости треба розвинути як найширше, щоб не вживати чужих виробів і чужих фабрикатів; 3) в яких місцях України найпотрібнїйше повести дороги брукові, залїзні, проекти сих доріг, економічне значінне намічених доріг для України; 4) де на території України найпотрібнїйше в даній хвилї проводити мельораційні роботи, які болота треба найшвидше осушити, які маґістральні канали треба повести. Пляни реґуляції річок, забезпечення міст від повеней; 5) в яких місцях України треба відбудувати ссипи збіжа (елєватори); 6) кооперативи. Громадські й державні підприємства. Державна монополїя окремих галузей української промисловости. Соціялїзація державного й національного господарювання й фабрично-заводської промисловости; 7) лїсове господарюваннє на Україні. Приготуваннє дров на зиму. Майбутнїй паливний голод і заходи усунути його; 8) сучасний стан української сїльсько-господарської промисловости.

Вибори до міської ради У Полтаві. Як доносять „Бирж. Вѣд." з 19 липня н. ст. з Полтави під датою 17 липня, вибори гласних до міської ради (думи) дали такий вислїд: соціялїстичний блок (українсько-російський) отримав 22 місця, соц. дем. 15 місць, партія народньої свободи 11 місць, укра-

їнські (які?) орґанїзації 8, жидівська демократична партія 2, жидівський „Бунд“ 2, дрібні торговцї, великі торговцї, домовласники й квартиронаємцї отримали по 1 мандату. В день міських виборів у виборчих участках відкрито підписку на позичку свободи, яка дала 500.000 рублїв.

Хлїб тільки в заміну за товар. Як доносить в „Рѣчь“ з 18 липня н. ст., від часу повстання Ради населенне полтавської ґубернії дає замовлений хлїб для російських ґуб. тільки в заміну за товари.

В справі повороту переселенців-Українців з Сибіру. Як доносять „Бирж. Вѣд.“ з 19 липня н. ст. з Київа, ґенеральний секретарь Української Центральної Ради для земельних справ, довідавши ся про бажанне переселених на Сибір Українців з огляду на буцїм то здїйснену автономію України вернути ся назад, звернув ся до Українців-переселенців з заявою, в якій повідомляє, що автономія України поки-що не здїйснена, й просить їх лишити ся на місцях, бо при невчаснім поворотї до Рідного Краю вони можуть лишити ся нетільки без землї, але навіть без заробітку. Справу переселення на Україну розглянеть ся з переведенням у житте автономії.

Промисловцї про будучий лад Росії. Як доносить „Русское Слово“ з 18 липня н. ст., попереднього дня голова ради всеросійських торгово-промислових зїздів П. Рябушинський вислав таку телеґраму предсїдателеви мінїстрів князеви Г. Львову: Рада всеросійських зїздів торговлї й промисловости на засїданню 17 липня н. ст., познайомивши ся з перебігом подій у Петроградї й обговоривши витворене положенне, звертаєть ся до вас яко до голови тимчасового правительства, висловлюючи рішуче переконанне, що найважнїйшим завданнєм власти, утвореної революцією, є оборона меж Росії від ворожого напору й доведенне краю до Установчих Зборів, які тільки одні можуть установити форму державного ладу й розвязати справу автономної самостійности народностей, що заселюють Росію. Торговельно-промислова кляса, свідома усїєї виключности переживаного моменту, думає, що Росія, споєна багатовіковою історією в нероздїльну велику державу, повинна здїйснити на основах республиканського ладу широку місцеву й краєву самоуправу, даючи собою приклад одноцїльної могутньої державної єдности.

Новий місцевий суд. Тимчасове правительство видало закон про місцевий суд. По сьому закону судові справи підлягають всюди виключно судовим інституціям. Закон забезпечує демократичний склад суду, заводячи в нїм основи колеґіяльности. Він переводить в житте в цїлій Росії в цїлім обємі закон про місцеві суди з 1912 р. Щоб направити діяльність місцевих судів дореволюцїйного часу в згоді з засадами демократизму, заводить ся нову інструкцію членів мирового суду. Всї цивільні й карні справи відтепер підлягатимуть не мировим суддям, а колеґіям, що складають ся з мирового судді яко предсїдателя та двох членів мирового суду. Членами мирового суду можна вибирати всїх горожан у віцї 25 років, що мають освіту, ненизшу середньої, або мають якусь службову ранґу, або є адвокатами. В зїздах мирових суддїв беруть участь і представники членів мирового суду, причім жадна ухвала не може бути правосильна без участи принаймнї одного представника членів мирового суду. Се потрібно для контролї діяльности мирових суддїв. По новому закону мирових суддїв призначуєть ся нелише в містах, але й у волостях. Разом з тим касуєть ся посаду повітових членів окружного суду та міських суддїв, всюди заводять ся мирові суди. Члени мирового суду діставатимуть від державного скарбу платню в сумі 5—6 руб. (в залежности від віддалення від суду), чим даєть ся можність вибирати членами суду незаможних людей. Вибирати можна осіб, незасуджених у карних справах, непозбавлених чести й т. д. Для кождої волости та для кождої міської дїльниці вибирають двох членів мирового суду та двох заступників до них. Жадних національних, релїґійних і станових обмежень нема. Вибори членів мирового суду та їх заступників переводять в селах земські волосні збори, а в містах — міські думи.

Видаленнє епископа Евлогія з Волині. „Русское Слово“ з 28 червня н. ст. доносить з Житоміра, що ґубернська рада обєднаних громадянських орґанїзацій, беручи під увагу шкідливу дїяльність архіеп. Евлогія, вибраного до III Державної Думи з Волині, та вижидаюче становище, яке зайняв він сьогоднї, а яке грозить спокоєви й закріпленню свободи, одноголосно ухвалила негайно видалити Евлогія з Волині і зараз повідомити про се тимчасове правительство. Заразом рада постановила сконфіскувати почаївську друкарню, в якій друкували ся погромні „Почаевскія Извѣстія“, й передати її у завідуваннє здовбунівської ради робітничих і військових депутатів.

Німецька критика на книжку Ґутрі про Галичину. В ч. 3855 „Leipziger Illustrierte Zeitung“ з 17 мая подав А. Мерц вдучну оцїнку німецької писанини Ґутрі про Галичину. З огляду на велике зацїкавленнє Галичиною рецензент дуже розчарований, бо книжка Ґутрі приносить „про саму Галичину небагато більше нїж балаканнє без змісту. Далеко небезпечнїйше для читача те, що автор Поляк у справі основних полїтичних проблєм Галичини займає крайно партійне становище й представляє їх тенденційно. Коли роздїл про Жидів відповідає дїйсному станови справи, роздїли про Поляків і Українців можна читати тільки з найбільшою обережністю. Уже слова автора: „Західна Галичина виключно польська, у східній польське населенне сильно змішане з українським, хоч се відносить ся тільки до рівнин“ — викликують фальшиве вражіннє, немовби Українцї не творили там строго замкненої території заселення. Але вінцем усїх висновків є те, що автор пише про причини ворожого відношення Українців до Поляків — між рядками можна там вичитати, немовби Українцї наслїдком польських впливів відвернули ся від Москви! Знає про се — бодай в Австрії — кожда дитина, яким нечуваним способом, на жаль від десяток лїт, видало центральне правительство Українців Полякам на полїтичний гнет і яка то сильна русофільська партія вшехполяків стояла під тим самим знаком у порівнанню зі слабою русофільською партією Українців. Таке нечувано карикатурне представленнє справ можна було подати тільки нїмецькому громадянству, для котрого зовсїм чужі сї проблєми. Становищу автора відповідає також те, що пише про національний характер Поляків і Українців, що промовчує те, що нужденний стан Галичини се вина польської господарки, на котру видало її центральне правительство, що вічні державні видатки безнадїйно пропадали в сїй бездонній бочцї та що стараєть ся сумний стан краю представити ще яко вислїд системи Метерніха“.

Українська соціялдемократична партія Австрії оголошує ось яку відозву:

Товаришки і Товариші!

Третїй рік великої, страшної всесвітньої війни скінчив ся; історична катастрофа наближаєть ся до кінця... Керманичі держав, що — свідомо, чи несвідомо — спричинили всесвітнїй пожар, самі стають перестрашені перед тою бурею, якої не в силї спинити. На перше місце висуваєть ся наново робочий люд усїх країв і народів; на речників сього люду, на міжнароднїй соціялїстичний табор, що дає знак не до всесвітньої різні, а до всесвітнього мира, звертають ся очі цїлого світа, що тужить за миром, що з перестрахом глядить на руїну культури й цивілїзації.

Хитають ся основи старого світа! Розсипав ся в руїну царат, найкріпше забороло старого ладу, — один з найбільших виновників теперішньої всесвітньої війни. І слїдом за його упадком весняним леготом повіяло по цїлій Европі. Скрізь падуть кайдани, в які в перших часах війни закована була думка й воля народів. Замісць верховодів капіталїстичного світа, замісць речників розбишацького імперіялїзму — приходить до слова соціялїстичний пролєтаріят!

В таку хвилину не сміє українське робітництво зостати ся позаду всесвітнього соціялїстичного пролєтаріяту. Через довгий дотеперішнїй час війни вільне слово було заковане виїмковими постановами воєнного режіму; тепер звільнили ся ті окови, слово стає вільнїйше.

Партійна конференція У. С. Д. П. у Відні з 5 й 6 серпня 1917 постановила в найблизших часах розпочати видавництво партійної часописи.

Всї товариші відчувають болючо недостачу партійного орґану. Багато людей, навіть зпоза партії, радо привітає появу газети, що сміливо, безоглядно й рішуче стане на сторожі інтересів робочого люду. Наш орґан буде речником демократії і соціялїзму, самостійности України та братерства вольних народів; буде засобом критики всїх недомагань і кривд нашого люду й народу; буде нївечити сервілїзм і бездумство, буде кликати до „бою за добро, щастє й волю!“.

Сей орґан мусить повстати в найблизшім часї і тому підписана президія конференції і партійна управа звертаєть ся до Вас, Товаришки і Товариші, щоб Ви негайно зайняли ся збіркою грошей на пресовий фонд. Моральна поміч і швидка обильна грошева поміч тут неминуче необхідні!

Рівночасно з сим звертаємо ся до Вас в справі мирової міжнародньої соціялїстичної конференції в Стокгольмі, що відбудеть ся 9 вересня 1917.

На попередні вступні наради конференції виїхав яко висланець У. С. Д. тов. В. Темницький, що представив там домагання української соціялдемократії Австрії та її погляди. Конференція прийняла до відома й одобрила його звідомленнє. Відпоручниками на осінній стокгольмський конґрес конференція визначила тт. Володимира Темницького й Миколу Ганкевича.

Кошти подорожі тов. Темницького покрито приватними складками кількох людей; тепер мусить загал товаришів причинити ся більшими грошевими датками до того, щоб на всесвітній конференції, де наймогутнїйша тепер всесвітня орґанїзація, соціялїстичний інтернаціонал, рішатиме про долю країв і народів на довгі—довгі часи, не бракувало речників українського соціялїстичного пролєтаріяту.

Товаришки і Товариші! Велика хвиля застає нас тепер: рішаєть ся доля соціялїзму й України. — Покажіть, що вагу сеї хвилї розумієте!

Не зволїкайте ні хвилини! Присилайте грошеві датки на адресу: Wladimir Temnyzkyj, Wien VIII. Hernalsergürtel 4/24.

Пересилаючи датки, подавайте рівночасно окремим письмом, що призначуєте 1. на пресовий фонд, що 2. на кошти подорожі відпоручників У. С. Д. до Стокгольму.

З партійним привітом!

За Президію конференції:
Осип Безпалко, Яцко Остапчук, др. Роман Домбчевський.

За Партійну Управу:
Володимир Темницький, Порфір Буняк, Микола Ганкевич.

Бібліоґрафія.

Александер С. Пушкін. Драматичні твори в перекладї, з передмовою та поясненнями д-ра Івана Франка. Всесвітня Бібліотека, Nr. 4/6. Львів, 1917. Стор. XXXVII+249. Ц. 3 К.

Зміст: Др. Іван Франко. Александер Сергієвич Пушкін, стор. V—XXXVII; а далї переклади Бориса Ґодунова, сцени з „Фавста“, Скупого рицаря, Мозарта й Салїєрі, Камяного гостя, Бенкету у часї чуми й Русалки. До першого перекладу додана статя д-ра Ів. Франка про „Історичне та літературне значінне Пушкінової драми »Борис Ґодунов«“, до дальших коротші або довші уваги д-ра Ів. Франка.

Михайло Федецький. Як будувати ся дешево й добре. Поради для селян, що хотїли би ставити собі хати з глиняної цегли. З 16 рисунками. Накладом товариства „Сїльський Господарь“. Львів, 1917. Стор. 36.

Зміст: Вступне слово. З якого матеріялу і як ставити хати й будинки господарські. Виріб цегли із саману, сушеннє вироблених цегол, як обчислити скількість саману під будову, будова хат із саману: фундаменти, мурованнє стїн, стеля, глиняно-хворостяні і глиняно-соломяні стелї, дах або криша, долївка або підлога. Господарські будинки. Обійстє.

Іван Франко. Моисей. Поэма съ предисловіемъ автора Просмотрѣнный авторомъ переводъ со второго украинскаго изданія П. Дятлова. (Библіотека плѣнника. Образцы украинской литературы. Серія I. No. 1). Відень, 1917. Стор. 88. Ц. 1 кор.

В саму пору появив ся друком отсей гарний переклад знаменитої поеми помершого перед роком великого поета. Зродила ся вона в ориґіналї в роцї обманливої весни російських народів, а її переклад вийшов у теперішню переломову для нашого народу хвилю, щоб і для російського читача зробити доступнїйшим заповіт Франка Українї:

Та прийде час і ти огнистим видом
Засяєш у народів вольних колї,
Труснеш Кавказ, впережеш ся Бескидом,
Покотиш Чорним морем гомін волї
І глянеш, як хозяїн домовитий,
По своїй хатї і по своїм полї.

Як з літературного, так і з полїтичного огляду бажано, щоб переклад знайшов як найширші круги російських читачів. Перекладчик відомий у російській перекладній літературі з перекладів з чеської мови („Псоглавцы“ — Ірасека), української (Винниченка, Кобилянської, Франка й Кобця) та з нїмецької. Що торкаєть ся перекладу Мойсея, годить ся навести тут думку самого Франка про нього. А треба зазначити, що оцїнка Франка перекладу походить з 1913 р., з часу його хороби, коли він до польських перекладів своїх поезій віднїс ся дуже гостро. Про переклад Мойсея писав Франко: „Я повинен висловити повне признаннє д. перекладчикови за його старанє підійти по можности найблизше до ориґіналу при перекладї поеми на російську мову. Се очевидно коштувало досить багато працї. Але я все-таки сподївaю ся, що він не пожалує витраченої ним на переклад енерґії“.

О. Кобецъ. Пѣсни плѣнника. (Библіотека плѣнника. Образцы украинской литературы въ русскомъ переводѣ. Серія I. No. 2). Відень, 1917. Стор. 16. Ц. 20 сот.

Зміст: Vae victis! Только сны; Передъ войною; Жизнь человѣка; Мимо трупа товарища; Тра-ррахъ; Какъ прощался; Раздумье; Тамъ липа цвѣла; Исповѣдь; Въ лагерѣ; Въ неволѣ; Тогда и теперь; Къ вѣсти о событіяхъ въ Россіи; Въ чужой далекой сторонѣ. Перші два вірші свіжо написані автором, решта переклад віршів, друкованих у „Вістнику“.

Всесвітня Бібліотека,

яка виходить неперіодично поодинокими випусками під редакцією Івана Калиновича, видала досїль такі книжечки:

№ 1. Фрідріха Шіллєра: Поезії, випуск І. (Дрібні поезії, зі вступом проф. Остапа Грицая). Львів, 1914 . . . . . Ц. К—.60

№ 2/3. Фрідріха Шіллєра: Поезії, випуск ІІ. (Баляди. Поеми. Примітки). Львів, 1914. . . . „ „ 1.—

№ 4/6. Александра С. Пушкіна: Драматичні твори, в перекладї, з передмовою та поясненнями д-ра Івана Франка. Львів, 1917. (Останнїй твір-переклад пок. великого письменника). „ „ 3.—

№ 7/8. Й. В. Ґетого: Герман і Доротея, поема в перекладї і з передмовою д-ра Ів. Франка друкуєть ся.

Книжки можна дістати в **Книгарнї Наук. Товар. ім. Шевченка** у Львові, Ринок, ч. 10, або у **Івана Калиновича в Бориславі.** Хто бажає набути видання „Всесвітньої Бібліотеки“, — хай подасть свою адресу видавництву (в Бориславі), а одержить оплатно жадані випуски і чек на висилку грошей.

Зміст: Деклярація Ґенерального Секретаріяту Центральної Української Ради. — Внутрішня орґанїзація і особистий склад Ц. У. Р. — Не до Польщі, тільки до України! — Україна висловлює довірє Ц. У. Радї яко своєму тимчасовому правительству. — З голосів нїмецької преси. — Громадська програма укр. соц.-дем. робітничої партії. — Українська демонстрація в Петроградї. — Єврейські соціялїсти про укр. питанне. — Вісти. — Бібліоґрафія.

Відповідає за редакцію: Микола Трощький.
З друкарнї Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.
Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів, півріча 8 К., 3 рублі, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редагує Комітет.
Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.
Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.
Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 35 | Відень, 26-го серпня 1917. | Ч. 165

В справі українських шкіл в австрійській окупації на Холмщині.

Союз визволення України дістав сими днями колєктивне письмо від громадян одного села на Холмщині з австрійської окупації такого змісту:

„Низше підписані громадяне села... звертають ся до С. в. У. з такою просьбою: Наша громада є одна з тих нечисленних в нашім повіті, де по відступі російських військ в 1915 р. лишило ся досить значне число мешканців-Українців. Разом з впровадженнєм польського правління на Холмщині заведено в нашій громаді польську одноклясову школу. Зручній аґітації польських учителів удало ся було спочатку намовити неодного з наших національно малосвідомих людей, щоб вони посилали своїх дітей до польської школи. Не прихильність до польськости, а лиш несвідомість і недостача рідної школи спонукали їх до того кроку. Одначе протягом сих двох років вони по більшій части прийшли до переконання, що польська школа їм ніколи не може заступити рідної школи й що краще дітей зовсім не посилати до польської школи.

„І так то серед нас повстала думка, чому то мало-б бути неможливим, щоб і ми дістали свою школу, аджеж рівне право для всіх! Немало впливу на се наше бажанне мала також вичитана з „Вістника“ С. в. У. й польських часописей вістка, що в північній части Холмщини і на Підлясю під нїмецьким правлїннєм зародили ся початки нашого національного відродження і почало видавати ся там „Рідне Слово“, що дістало ся до нас. Ми завидуємо нашим краянам на півночі їх національних здобутків та сердечно ними радіємо, але вони в нас збудили бажанне мати також то, що нам належить ся. Ми хочемо рідної школи!

„В нас є дуже гарний мурований шкільний будинок, є також потрібні прилади й відповідне число учеників, нема тільки позволу на відкриттє школи, учительської сили й підручників. Найважнїйшою справою є позвіл на відкриттє школи. Годї в сїй річи звертати ся чи до місцевих властей, чи до центральних у Люблинї. Відмовна відповідь була-б більше ніж певна. Тому ми звертаємо ся з нашою просьбою до Вас. Ви, котрі є, так сказати-б, посередниками й представниками національних справ закордонної України, певно нам тут не відмовите помочи. Ви будете знати, котрі міродатні чинники у Відні рішають про сї справи й Ви в нашім імени їм предложите сю нашу просьбу. Ми твердо сподїємо ся, що вона буде увінчана успіхом. Мешканцї села...“ (25 підписів).

Отсею дорогою подаємо до відома авторів наведеного письма, що Союз визволення України поробив уже представлення у відповідних властей щодо заснування в їхнїм селї школи з українською викладовою мовою і учителями Українцями. Автори письма висловлюють сподїванне, що їхня просьба буде увінчана успіхом. Ми такого сподївання не маємо, бо на підставі більше ніж дволїтнього досвіду знаємо, що всї представлення і жадання, які виходили з української сторони, щодо фактичного, — а не паперового — забезпечення національних прав українського населення на Холмщині і заспокоєння його культурних і инших потреб нїколи не знаходили послуху у австро-угорських властей. І під сим оглядом нема нїякої рїжницї між місцевими окупаційними властями в Холмі, Грубешові, Томашові, Люблинї і ин. та центральними властями у Відні.

Але таке відношенне властей до наших справедливих жадань не повинно стримувати нас від безперестанних заходів, щоб таки осягнути те, що нам належить ся. Сї заходи треба робити скрізь, перед кождою інстанцією. Відмовила в чімсь окружна команда, — вдавати ся до ґенерал-ґубернатора, відмовить сей, — вдавати ся до начальної команди армії й до мінїстерства заграничних справ у Відні. Нїчого не вийде за першим разом, — по якімсь часї робити наново в тій самій справі заходи та за кождим разом повідомляти про зголошене жаданнє, про відповідь на нього або відсутність відповіди Союз визволення України. І так в усїх справах — просвітних, релїґійних, економічних, полїтичних.

Але заходи в кождій справі треба починати від місцевих властей, себто від окружних команд, не спиняючи ся перед тим, чи команда прихильно віднесеть ся до просьби, чи нї, зволить відповісти на поданнє, чи без відповіди положить його „під сукно“. Для того і в сїм конкретнім випадку автори письма, перевівши, як що можна, постанову про заснуваннє школи в громадї, повинні відразу-ж внести поданнє до своєї окружної команди, а відпис сього подання з відповідним письмом переслати нам.

Минулої зими ґрупа міщан міста Холму вносила поданнє до місцевих властей о заснуваннє української школи в Холмі. Як звичайно дієть ся там, де заспокоєннє наших народнїх потреб залежить від Поляків,—як се є в области люблинського ґенерал-ґубернаторства й на Волинї,—хочби вони були австрійськими урядовцями, над тим поданнєм перейшли до дневного порядку й української школи в Холмі досї нема. Одначе не треба зражуватись одною невдачною пробою, та знову повторити заходи коло оснування української школи в Холмі. Робити се треба скрізь на Холмщинї, по містах і селах, домагаючи ся свого права без перестанку й уперто, аж до успіху.

До відома інтересованих подаємо, що права українського населення на свою рідну українську школу в австрійській окупації спеціяльним приказом австро-угорської начальної команди армії забезпечено сим робом: „В округах ґенерал-ґубернаторства (люблинського) на схід від східної

границї округ Любартів, Люблин, Янів уживаєть ся на приказ військового ґенерал-ґубернатора українська мова яко викладова в тих публичних школах, в котрих української розговірної мови вживає більшість дїтей, для яких має служити школа", а „на випадок, якби заведено в школї иншу викладову мову, а найдеть ся сорок дїтей, що вживають української мови, то на приказ ґенерал-ґубернатора відкриваєть ся для них науку в українській мові".

Не зважаючи на сей приказ, люблинський ґенерал-ґубернатор не розпорядив відкрити в межах свого ґубернаторства жадної української школи, але цїлу українську Холмщину позволив заляти польськими школами. Винне в сім і само українське населеннє. Який би не був страшний терор Поляків, але розумна леґальна оборона своїх божих і людських прав на рідну школу завсїди можлива. А сього й не було, причаймнї нам не відомі нїякі факти з сеї области.

Длятого, що вже скрізь позакладано п у б л и ч н і польські школи, важко мабуть буде переміняти тепер їх і в українських громадах на українські, хоч про се треба старати ся, треба, щоб громади приймали про се постанови й до властей з сим відносили ся. На всякий випадок треба домагати ся, опираючи ся на приказї начальної команди армії, заснування в істнуючих польських школах паралельних українських кляс і виділення їх в окремі українські школи.

А що й се важко буде переводити, то треба добивати ся дозволу й основувати п р и в а т н і українські школи, а в справах учителїв, підручників і ин. для сих шкіл треба звертати ся до Бюра культурної помочи у Львові, ул. Чарнецького 24, до п. Володимира Дорошенка.

Українське шкільництво на Волинї.

Серед руїни, матеріяльної і моральної, що наслїдком світової заверюхи спала на нашу любу й красну „незабутню Волинь, країну славутню", одно відрадне, ясне явище можемо з великою втїхою й радістю зазначити — се наше рідне українське шкільництво, що мов пишна оаза серед дикої, непривітної пустинї вабить зір і тїшить душу кождого Українця.

Вже в самих початках окупації пороблено заходи зорґанїзувати рідну школу в зайнятих українських областях. Сею справою дуже живо займав ся „Союз визволення України", звертаючи ся і сам і спільно з „Загальною Українською Радою" до міродатних чинників з відповідними представленнями. Але, на жаль, широкій програмі дїяльности, зачеркненій сими орґанїзаціями, не судило ся справдити ся з незалежних від них причин. З боку компетентних властей не знайшли вони нелише попертя, а навіть зрозуміння для сеї справи, такої важної нелише для Українців, але й для самої наддунайської імперії. Всї найнеобхіднїйші, найсправедливійші жадання Українців стрічали дивний, неумотивований опір мовби, Бог знає, яке „politicum". Одиноким вислїдом сих заходів було висланнє на займанщину двох партій Українських Сїчових Стрільців, з яких утворено комісаріяти у Володимирі Вол. і Ковелї. Одначе присутність на місцї живих українських сил допняла свого. Завдяки стрільцям кінець кінців прийшло до заложення кільканадцяти шкіл, у котрих здебільшого вчили самі стрільці, а незабаром і спеціяльно спроваджені з Галичини кваліфіковані учительки Українки й кілька місцевих наших людей. Тодї-ж зорґанїзовано у Львові за почином „Союза визволення України" спеціяльне „Бюро культурної помочи для українського населення окупованих земель", задачею котрого є опікувати ся шкільною справою — збирати гроші на веденнє її, вишукувати учителїв, спроваджувати книжки й прилади і т. ин.

З кінцем минулого шкільного року було на Волинї (в Ковельщинї й Володимирщинї) загалом 26 українських шкіл (24 початкових, дві двоклясові — у Матїївї й Устїлузї й одна 4-клясова у Володимирі Волинськім), через котрі перейшло коло 2 тисячі дїтей. Деякі школи визначали ся, як на теперішнї обставини, дуже великою фреквенцією, напр. через володимирську школу перейшло 346 дїтей, через устїлузьку 158, через матїївську 135 і т. д. Дїти вчать ся дуже охочо й учителї ними не нахвалять ся. Не зважаючи на віддаленнє (ходять і з сусїднїх сїл), недостачу одїння й обуви, негоду, потребу вдома, рвуть ся вони до рідної школи. Учительських сил було 31, з того 13 стрільців, 10 Українок з Галичини, 7 місцевих (5 учительок і 2 учителї) і 1 учитель з австрійської армії. З того лише три школи зглядно учительські сили тих шкіл були на удержанню правительственних комісаріятів (у Ковелї, Любовнї й Матїївї). Решта, поза стрілецькими, була на удержанню „Бюра культурної помочи", котре підпомагало книжками та приладами й инші школи. Крім шкіл подекуди провадили ся курси неграмотних для дорослих, курси нїмецької мови, а школярам треба було давати убраннє, черевики, а також їсти. (Незабором вийде з друку дуже гарне й докладне І звідомленнє найбільшої школи — володимирської ім. Шевченка. Радимо всїм набути се цїкаве звідомленнє).

Громадська ініціятива й орґанїзація скрізь і завсїди річ спасенна, тим більше в наших обставинах, де поза нею нїкому властиво займати ся потребами й інтересами української людности займанщини. Деинде може виручити державна орґанїзація, але на жаль на чолї австро-угорської адмінїстрації в зайнятих землях нема Українців, що могли-б „via facti", силою своєї присутности повести українську роботу. Навпаки дїєть ся щось цїлком противне: всї окружні команди, а також шкільні інспекторати обсаджено Поляками, про відношеннє котрих до нашої справи — нема що довго розводити ся.

Тому нема чого дивувати ся, що замість православних священиків-Українців маємо Румунів, що інспектор силує дїтей Українців римо-католицького обряду з української школи забирати ся до польської, що з української школи інспектор усуває мапу України, накидає польські друки й біблії і т. ин. Нема чого дивувати ся, що власти не дозволили на відчиненнє у Володимирі української ґімназії, не зважаючи на те, що до того є всї умови й, протримавши поданнє більше нїж рік, відповіли цїлком на знаний галицький спосіб, подаючи яко причини відмови: близький фронт, несупокійний час, недостачу кваліфікованих сил і ґарантії покриття коштів, невідповідність будинку і т. ин.! Оскільки річеві сї мотиви, зважить кождий, взявши на увагу, що мало ся відкрити лише 1—2 кляси. Ну, та супроти того, що окружні інспектори й шкільні референти при командах армій самі Поляки, мотивів може знайти ся й більше й сильнїйших!

Ся обставина погіршуєть ся в значній мірі ще тим, що завдяки російській евакуації Волинь майже цїлком зостала ся без нашої інтелїґенції, без впливових і заможних людей, котрі могли-б піднести авторитетний голос у місцевих справах перед військовою зверхністю. Правда, подекуди полишили ся православні священики, але їх відразу відтранспортовано яко підозрілих „russische Popen" до відповідних „інтернатів", хоч уже той факт, що вони не втекли, а лишили ся, міг би, здаєть ся, добре про них свідчити. Латинських ксьондзів очевидно не займано, хоч про їх „орієнтацію" можна-б — неодно сказати.

Отже довело ся нести цїлий тягар удержання й забезпечення шкіл самому громадянству, й без того обтяженому рїжними невідкличними потребами. І на сім місцї годить ся з подякою ствердити, що наше громадянство охоче відгукнуло ся на заклик „Бюра культурної помочи" й дало своїми жертвами змогу досї щасливо поборювати матеріяльні трудности. В своїм часї „Бюро К. П." оголосило в часописях докладне звідомленнє з своїх приходів і видатків за час від 1 лютого 1916 до 1 сїчня 1917 р. За сей час видано на потреби волинського шкільництва понад 32.000 К. Охочі можуть дістати з „Бюра К. П." осібну відбитку сього звідомлення за надісланнєм почтової оплати. З кінцем року Бюро подасть до прилюдної відомости звідомленнє за сей рік. Одначе в останнїм часї потреби значно перевищають ті фонди,

якими розпоряджає Бюро, а жертви тимчасом впливають в дуже незначній скількости.

При сій нагоді слід звернути увагу багатьом особам, що вони даремно гнівають ся за непоміщенне відразу їх чесних імен у „Ділі“ в рубриці жертводавців. Газета чейже не може заповняти ся тільки сею рубрикою і містить її постільки, поскільки є місце. Думаємо, що амбіція побачити своє назвище в друку повинна уступити на заднїй плян перед ціллю, на яку призначена жертва. В своїм часі одначе всї жертви знайдуть ся в згаданій рубриці. Звертаємо також увагу, що оголошуванне жертв не безплатне. Друкарня цілком природно мусить за се брати оплату й Бюро, хоч зі значним опустом, платить за кождий рядок уміщуваних виказів.

В касї Бюра тепер, з початком нового шкільного року, є всього 21.500 кор. (зложені на вкладковій книжечці „Дністра“ ч. 9888), яких абсолютно замало для вдержання шкільництва навіть в дотеперішніх мінїмальних границях. Супроти такого стану каси про розвиток уже заложених шкіл і заснуванне нових нема що й думати, хоч з Волині й домагають ся від Бюра К. П. саме розширення шкільної сїти з огляду на пробуджену у наших земляків охоту до рідної науки. А тут ще Бюро К. П. стоїть перед сумним фактом звиненнѧ стрілецьких шкіл з огляду на скасуванне комісаріятів і відкликанне, не зважаючи на заходи начальних українських орґанізацій (Укр. Парл. Представництва й Союза визв. України) не допустити до сього, учителїв-стрільців, удержанне котрих нїчого не коштувало Бюро. Треба-б на їх місце дати цивільні сили, але на їх оплату нема грошей. А крім учительських сил треба ще й підручників, ріжних приладів, книжок до читання, як шкільній дїтворі, так і старшим, бо люде, знищені війною, позбавлені найнеобхіднїйшого, не в силї за все се заплатити.

Тож мусимо ми всї знову складати ся на добру, святу справу рідної освіти наших братів. Се наш обовязок, наша повинність перед ціллю соборною Україною! Щоб не закинули нам наші брати, що полишили ми Волинь в найтруднїйшій хвилї, серед руїн і знищення, в тій хвилї, коли наші національні противники всїх сил докладають, щоб довести, що Волинь властиво не наша, а їх! Аджеж усї ми читали, що Поляки зложили чималий фонд для попирання свого шкільництва на Волинї (500.000 кор.), що інспектори стягають вже для сих шкіл учителїв, що у Володимирі з дозволу властей повстала „Maciérz Polska“, а як довідуємо ся, уже постарали ся Поляки для волинських шкіл про військових учителїв Мазурів, котрі мають бути по українських селах. Супроти всього того годї нам сидїти, заложивши руки, й спокійно придивляти ся чужинецькій роботї на нашій — несвоїй землї, потїшаючи себе тим, що однаково се не вдержить ся. Не хочеть ся вірити, щоб наші люде й наші інституції, котрі всеж потрапили зібрати показний фонд ім. митр. Шептицького, для справи **неменше важної**, правда неосвяченої блискучим іменем, не змогли зібрати бодай половини того фонду. Чейже збираємо не для особи, а для дїла, а дїло духового життя прибитого, знищеного й опущеного населення, здаєть ся, так само заслугує на наше найгарячійше спочуттє і як найскоршу поміч! Сповнїмо-ж свою повинність, збираймо гроші на рідну волинську школу! Нехай наші фінансові **інституції** відгукнуть ся на се так, як відгукують ся на инші народнї цїли, нехай наше **духовенство** по містах і особливо по селах уладить збірки по церквах на сю ціль, нехай всї наші люде принесуть **свою лепту** відповідно до своєї спроможности — й наше шкільництво на Волинї і в наступаючім шкільнім роцї успішно сповнить своє велике завданне, будячи національну свідомість й огріваючи прибитий наш народ світлом рідної науки!

Жертвуймо-ж на українські школи на Волинї!

Адреса Бюра: Львів, ул. Чернецького 24, куди й треба звертати ся в усяких шкільних справах. Грошеві жертви посилати на вкладкову книжечку „Дністра“ ч. 9988, а всякі инші — одежею для дїтей, книжками (бажані особливо популярні книжки для дїтей і народу) — на імя завідателя Бюра Вол. Дорошенка, ул. Чарнецького, ч. 24.

Справа автономії України й Ґенерального Секретаріяту на Ц. У. Р. і в тимчасовім російськім правительстві.

В Педаґоґічнім Музею у Київі дня 25/VII, як доносить „Южный Край“, відбуло ся перше засїданне Комітету Центральної Ради, т. зв. „Малої Ради“, при участи представників неукраїнської революційної демократії. Предсїдатель проф. Грушевський привітав представників неукраїнства яко товаришів і співробітників.

Представник сіонїстів відповідав старожидівською мовою, решта н е-Українців — російською мовою, а попередні члени — українською. В усїх промовах підчеркувало ся, що настав час понехати взаїмні сварки, що тепер починаєть ся на Україні нове житте, яке дасть підставу для міцного обєднання української і неукраїнської демократії. Дїлова частина засїдання присвячена була обмінї думок про майбутню спільну працю. Большевики не прислали своїх представників.

На засїданнях „Малої Ради“ дня 27 і 28/VII прийнято статут Ґенерального Секретаріяту та переведено вибори секретарів. Найвищим краєвим орґаном управи на Україні є по статуту Ґенеральний Секретаріят, який іменуєть ся Радою, і перед нею відповідальний, але затверджуєть ся тимчасовим правительством. Всї правительственні орґани на Україні підлягають власти Ґенерального Секретаріяту. Всї правительственні урядовцї не вибирають ся, але призначають ся Секретаріятом і підчиненими йому орґанами. Всї закони тимчасового правительства мають силу на Україні від дня, як на них дасть згоду краєве правительство та будуть надруковані в краєвім правительственнім „Вістнику“ на українській мові. Всїх секретарів установлено 14. Представники н е-Українців у Радї опонували против установлювання секретарів для справ комунїкаційних, військових, релїґійних і почтових. Українцї згодили ся не установлювати секретаря для релїґійних справ, але обстоювали за иншими, вкінцї прийнято склад Секретаріяту в числї 13.

Вибори Ґенерального Секретаріяту дали такий результат: предсїдателем і секретарем для внутрішнїх справ вибрано В. Винниченка (усд.), секретарем для хлїборобських справ — Б. Мартоса (усд.), секретарем для фінансових справ — Х. Барановського (Українець, партійність не знана), секретарем для справ судівництва — В. Садовського (усд.), секретарем для просвітних справ — Ів. Стешенка (Українець, партійність не знана), секретарем для харчових справ — М. Стасюка (у. безн. соц.), секретарем для військових справ — С. Петлюру (усд.), секретарем для залїзничих справ — Голубовича (український соц.-рев.), секретарем для національних справ (охорона прав національних меншостей) — Шульгина (усф.), його товаришами від Жидів — Зільберфельда (партійність не знана), від Поляків — Міцкевича (партійність не знана), контрольором — Рафеса (партійність не знана), для справ почти й телеґрафу — Зарубіна (рос. с. р.). Не обсаджено місць мінїстерства працї й торговлї та промисловости.

На сїм же засїданню вибрано статс-секретарем для справ України при тимчасовім правительстві п. Стебницького (усф.).

Порозумінне між Українцями й представниками національних меншостей, як видко з вісток російських часописей, дуже приспішувало ся з Петрограду.

Товариш мінїстра внутрішнїх справ Салтиков, як доносить Р. С., викликував дня 26/VII безпосереднїм телеґрафічним проводом з Петрограду предсїдателя Українського Ґенерального Секретаріяту Винниченка, київського комісара Страдомського й предсїдателя Ради роб. депутатів Незлобіна та інформував ся у них про результати згоди Українців з неукраїнськими орґанізаціями й просив, щоб члени Ґенерального Секретаріяту в більшім числї приїхали до Петрограду для остаточного означення компетенції Секретаріяту й затвердження його правительством. Вкінцї Салтиков інформував ся про стан річей на Україні в звязку з проривом фронту Нїмцями.

Дня 28/VII, як доносить те саме „Русское Слово“, на запрошенне товариша мінїстра внутрішніх справ Салтикова мали виїхати до Петрограду пять ґенеральних секретарів на чолї з Винниченком. А „Южный Край“ в телеґрамі з Київа подає, що до Петрограду виїхали Винниченко, Барановський і Рафес.

Мабуть результатом сеї поїздки було рішенне тимчасового російського правительства, передане за границю офіціяльною петроградською телеґрафічною аґенцією під датою 19 серпня в такій формі: Тимчасове правительство одобрило статут Ґенерального Секретаріяту України, котрий буде служити найвищим адмінїстраційним орґаном України й котрий управлятиме всїма справами самоурядування України аж до скликання Установчих Зборів. Членів Ґенерального Секретаріяту буде вибирати Центральна Рада України, а затверджувати тимчасове правительство. Ґенеральний Секретаріят буде управляти пятю ґуберніями — київською, волинською, подільською, полтавською і чернигівською, а також і иншими, коли за сим висловлять ся земства. В склад сеї нової установи будуть входити в характері членів ґенеральні секретарі (мінїстри) фінансів, хлїборобства, народньої просвіти, торговлї та промислу, внутрішніх справ, публичних робіт і для національних справ. Секретаріят руде розроблювати проєкти законів про ріжні сторони життя і управи краєм і предкладати їх на затвердженне тимчасовому правительству. При полагодженню всїх біжучих справ управи в означених ґуберніях місцеві власти повинні звертати ся до Ґенерального Секретаріяту, котрий на підставі вказівок тимчасового правительства передаватиме розпорядки й інструкції місцевим виконуючим властям.

Україна висловлює довірре Ц. У. Раді яко своему тимчасовому правительству.

Криворізький окружний зїзд 28 волостей трьох повітів, вислухавши універсалу Ради, цїлком згодив ся з нею, висловив довірре Раді і зобовязав ся підтримувати її роботою і коштами (Р. Г.).

Уманська Повітова Українська Рада, на збори котрої запрошено представників усїх урядових, національних, полїтичних і громадянських інституцій, вислухавши універсал Центральної Ради, вислала їй своє привітанне з заявою однодушно, одностійно йти по шляху здїйснення вимог універсалу (Р. Г.).

Загальні збори київського робітничого товариства „Рідний Курінь“ 28 червня (н. ст.), на яких обговорював ся універсал У. Ц. Ради, вислухали його стоячи й по довгій дискусії прийняли таку резолюцію: „Загальні збори робітничого товариства „Рідний Курінь“, вислухавши й обговоривши універсал У. Ц. Ради, признали Ц. Раду за свій тимчасовий уряд з тим, щоб вона була перетворена в Раду робітничих, салдатських і селянських депутатів України, й постановили обкласти себе однопроцентовим податком з заробітку й доручити раді товариства акуратно передавати його в У. Ц. Раду“ (Р. Г.).

На зборах нової партійної орґанїзації УСДРП. в селї Нижня Кримка таганрозької округи на Донщинї 1 липня (н. ст.) член петроградського комітету УСДРП. докладно розповів між иншим про Центральну Раду й прочитав універсал, по чім постановлено признати У. Ц. Раду за найвищу власть в автономній Україні, висловити їй довірре і приднати ся до всїх постанов У. Ц. Ради. Признавши універсал справедливим, орґанїзація ухвалила всїх засобів ужити на те, щоб сей універсал негайно переведено в житте. Постановлено що місяця реґулярно надсилати в скарбницю У. Ц. Ради по 50 коп. від кожного члена (Р. Г.).

Окружний зїзд орґанїзації українських військових у Фінляндії 12 червня (н. ст.) ухвалив підтримувати Ц. Раду всїма силами (Р. Г.).

Миргородська Повітова Рада Селянської Спілки, яка зєднала ся з Радою роб. і салд. депутатів, признала універсал „своїм законом“. Після тої постанови голова ради, рос. с.-д., зрік ся головства (Р. Г.).

Миргородське повітове земське зібранне і повітовий комітет також ухвалили універсал голосами селян. Асиґновано 2000 карб. на Нац. Фонд. Прийнято податок, який мусить дати 24.500 карб. (Р. Г.).

На вічу в с. Дубрівцї миргородського повіту (на Полтавщинї) 3 липня (н. ст.) оголошено універсал У. Ц. Ради й ухвалено резолюцію: „Признаємо У. Ц. Раду дїйсним виразником волї українського народу та підтримуємо її морально й матеріяльно у всїх її практичних заходах“ (Р. Г.).

Українцї-ґідротехнїни в Одесї повітали У. Ц. Раду яко голову українського народу й присягли від сеї хвилї належати їй та всї свої технїчні сили й знання віддати на користь Рідного Краю, щоб знав український народ, що ґідротехнїки до його послуг. Уповноважений Г. Воробйов (Р. Г.).

Велика манїфестація за У. Ц. Радою відбула ся 12 липня (н. ст.) **в с. М. Снїтинцї, під Хвастовом.** Більше тисячі людей явилось з трьох сїл: Великої Офірної, Малої Офірної і М. Снїтинки. Від імени У. Ц. Ради привітав манїфестантів Авдїєнко. Він оповів коротенько про Шевченка яко про великого революціонера нетільки за волю українського народу, але й за волю трудящого люду всього світу. Ся частина промови закінчила ся відспіваннєм „Заповіту“. Далї Авдїєнко вказав на обовязок продовжувати дїло Т. Шевченка й оповів про хід українського руху до універсалу, якого вислухали зібрані з великою увагою. По обговоренню його по пунктам сказали селяне: „Ми всї від трьох сїл від сього часу ідемо за У. Ц. Радою“. Постановлено скликати селянські сходи й на них прочитати універсал та приговорами заявити У. Ц. Радї про свою згоду, а також зібрати по всїх селах належні податки й через делеґатів доставити в У. Ц. Раду. „Заповіт“ і „Вічну память революціонерам“ слухали на колїнах, універсал, знявши шапки (Р. Г.).

До У. Ц. Ради, як читаємо в „Робітничій Газетї“, прийшла за тиждень (при кінцї першої і з початком другої половини липня) величезна скількість привітних телеґрам і листів від сїльських орґанїзацій і зїздів з приводу універсалу й утворення Ґенерального Секретаріяту та з признанням У. Ц. Ради найвищим урядом на Українї. Багацько з них з далекого сходу та з півночи. Технїчні умови преси поки-що не дають змоги помістити їх, бо на се мусїли-б українські часописи поширити свій розмір найменше втроє.

З нарад сесії У. Ц. Ради перед реконструкцією.

З нарад останньої сесії Центральної Української Ради перед реконструкцією подаємо отсе за „Робітничою Газетою“ і „Новою Радою“ те, що має тривкійше значінне.

На вечірнім засіданні 6 липня (н. ст.) Ц. Рада вислухала реферату Шрага (с. р.) від **комісії статуту автономної України.** Референт пояснив, що комісія зрозуміла свої обовязки не так, щоб укладати якийсь статут, а щоб виявнити і встановити характер і склад окремої великої комісії, яка вже має виробити сей статут. Комісія, що працювала від 3 до 6 липня, запропонувала склад комісії для вироблення статуту автономної України, про який ми донесли в попереднім числї „Вістника“. По прийняттю складу комісії для вироблення статуту автономної України на вечірнім засіданню 8 липня перейшла Ц. Рада до реферату комісії по скликанню зїзду національностей в справі автономії і федерації.

Зїзд національностей. Голова комісії Шульгин зазначив, що думка про спільні виступи автономістів-федералїстів не нова. Її підтримував Драгоманів. У часї російської революції досить жваво йшло ґуртуваннє представників ріжних народів. Те ґуртуваннє відновило ся у 12—13 рр. під назвою „Союза автономістів-федералїстів“. Союз видавав власний орґан і перед самою війною виробив статут, який кожна національність могла приложити до своїх потреб. І тепер у Петро-

градї повстав гурт автономістів-федералїстів, але він не може мати того впливу і значіння, який матиме зїзд.

По дискусії Ц. Рада прийняла резолюції комісії в такім виглядї: 1. В зїздї можуть узяти участь представники тих народів і областей, які стоять на ґрунтї територіяльно-національної або тільки територіяльної автономії і федерації. Народи, що не стоять на сім ґрунтї, можуть бути представлені тільки тими партіями чи ґрупами, котрі подїляють вище згаданий принцип. 2. Надаючи велике значінне голосови всїх народів, незалежно від скількости кожного, всім дається рівне число голосів небільше 10. 3. Ініціятива скликання зїзду належить Ц. У. Радї. 4. Денний порядок зїзду намітить Ґенеральний Секретаріят. Згідно з бажаннєм Ц. Ради остаточний порядок віддається самому зїздови. 5. Зважаючи на великий авторитет зїзду й на необхідність негайного порозуміння національностей, У. Ц. Рада доручає Ґ. Секретаріятови скликати його непізнїйше 13 серпня (н. ст.) у м. Київі.

Без голосування передано Ґ. Секретаріятови примітку до першої резолюції, де перелїчені національности, що мусїли-б узяти участь у зїздї, і до четвертої, де зазначено бажаний денний порядок. Він виглядає приблизно так: майбутнїй федеративний устрій, державна мова, принципи й проект розмежування автономних одиниць, права меншостей, орґанїзація союза, шлях до здобуття федеративного устрою, біжуча полїтика й тактика федералїстів.

К о р ж виступив з рефератом в **орґанїзаційних справах.** Орґанїзаційна комісія Ц. Ради склала плян роботи, взявши на увагу територію України. До кожного повіту треба вислати орґанїзатора-інструктора. Крім того на ґубернію призначується ґубернський орґанїзатор-інструктор для координації працї повітових орґанїзаторів-інструкторів. По сім пляну ціла Україна потрібує 165 інструкторів. Коли комісія перейшла до здїйснення пляну, стріла ся з перешкодами, з котрих найтяжча була — недостача людей. До хвилї реферату з того числа інструкторів мала орґанїзаційна комісія тільки 51 душ. Київська й полтавська ґубернії працюють у сїй справі по пляну орґанїзаційної комісії. Що роблять інструктори-орґанїзатори? Перш за все переводять демократизацію і українізацію сїльських і волосних комітетів, скликають селянські зїзди, закладають повітові ради селянських депутатів, повітові виконавчі комітети, орґанїзують вибори повітових комісарів, закладають земельні комітети. Де є інструктори-орґанїзатори Ц. Ради, там населеннє іде за постановами українських селянських зїздів. Російські орґанїзації мають тимчасовий успіх. Де тільки зявляють ся інструктори Ц. Ради, все повертається ся в український бік. Недостачу інструкторів треба поповняти сим способом: кадри інструкторів виділяє Рада військових депутатів, Український Ґенеральний Комітет має також використати сили київського ґарнізону, закладаючи спеціяльні курси. Орґанїзаційна комісія заложила склад літератури. Попит на українську книжку дуже великий і селяне охоче платять гроші. Від 27 мая (н. ст.) по 25 червня продано книжок на 16.288 карб., а роздано дармо тільки на 184 карб.

На засїданнї 13 липня вибирали ся члени до **комісії для вироблення статуту автономії України**: від соціяльних демократів Вікул, Калиненко, Ковальський і Чикаленко; від соціялїстів-революціонерів Шраг, Чечель, Кияниця і Збаражський; від соціялїстів-федералїстів Єфремов, Нїковський, Прокопович і Шульгин; від поз. (?) соціялїстів Карпенко, Кекало, Самойлович і Христич; від трудовиків Грушевська, Коваль, Сивошапка і Снїжний; від національних революціонерів Любінський, Павелко, Павловський і Химерик; від повної Ц. Ради Біляшівський, Гермайзе, Грушевський, Огородний, Пожарський і Ілля Шраг.

Центральна Рада вислухала реферату О г о р о д н о г о в справі **доповнення Комітету Ц. Ради.** Ухвалено, щоб Комітет складав ся з 40 люда на таких основах: президія (голова, 4 тов. голови й 4 секретарі) — 9 місць, президії рад військових, селянських і робітничих депутатів по 3 люда — 9 місць, с.-д.— 8, с.-р.— 8, с.-ф.— 3, поз. соц. — 1, труд. — 1, нац. рев. — 1.

Голова фракції соціялїстів-федералїстів внїс на розгляд Ради резолюцію конференції своєї партії: „Вислухавши реферату делеґатів з Катеринослава про **економічні справи катеринославського й донецького районів**, конференція української партії соціялїстів-федералїстів ухвалила через фракцію с.-ф. запропонувати Ц. Радї: 1. З огляду на те, що від 14 липня (н. ст.) вводить ся державна монополїя палива донецького басейну, поставити під увагу Ґ. Секретаріятови потребу забезпечення інтересів краю і народу. 2. З огляду на зріст безробіття тепер і особливо в часї демобілїзації армії і промисловости доручити Ґ. Секретаріятови подбати про переґрупуваннє робочих сил у звязку з крізою південної промисловости. 3. Щоб справу шлюзування Днїпрових порогів, яка стоїть на черзї й має велике значінне для всього нашого краю, переведено в життє тільки за згодою і під контролею Ґ. Секретаріяту Ц. Ради". Ц. Рада ухвалила передати сю резолюцію Секретаріятови.

З боку соціяльних демократів внесено пропозицію про негайний **поворот на Україну всїх українських архивів** у звязку з орґанїзацією вищої школи на Українї. Ц. Рада прийняла пропозицію.

Увечері виступив з рефератом від комісії в справі **реорґанїзації і доповненая національного складу Ц. Ради** О г о р о д н и й. Він вказав на те, що Ц. Рада дійшла вже до тої стадії розвитку, коли з національного представництва вона повинна перетворити ся в територіяльне представництво, де були-б представники нетільки одного українського народу, а й инших народів, які живуть на Українї. Далї референт подав вироблену комісією схему реорґанїзації Ц. Ради й поповнення її складу таким робом, аби вона з національного орґану стала краєвим орґаном. Крім того комісія виробила також схему реорґанїзації складу представництва чисто української частини Ц. Ради, причім представництво українських установ і орґанїзацій підлягло великій змінї, а навіть представництво деяких зовсім скасовано.

В справі реорґанїзації українського представництва ухвалили збори такі постанови: 1. Ц. У. Рада як орґан української революційної демократії складається ся головним чином з рад робітничих, селянських і військових депутатів. 2. Такий склад Ц. У. Ради доповняєть ся територіяльним представництвом від ґуберній, великих міст і кольонїй згідно з постановою національного зїзду. 3. Ц. У. Рада признає бажаним збільшити партійне представництво, давши однаково по 5 місць партіям: соціял-демократів, соціялїстів-революціонерів, радикал-демократів і трудовиків. 4. Затверджуєть ся представництво від професійних і економічних орґанїзацій, як Учительська Спілка (5), кооперативи (5), студентство (5) й духовенство (1). 5. Щоб не було подвійного представництва, касуєть ся представництво Селянської Спілки (5) і від військових частин (13—15), бо їх представники входять в склад Ц. У. Ради через ради селянських і військових депутатів. Таким робом усїх представників Українців має бути в Ц. Радї коло 585 людей.

В справі доповнення Ц. У. Ради представниками національних меншостей збори постановили, — взявши під увагу, що перетвореннє Ц. У. Ради в тимчасовий краєвий парлямент передбачало ся ще на українськім національнім зїздї, що українська революційна демократія мало не вся представлена в складї Ц. У. Ради, що по деяких містах порозуміннє з неукраїнською революційною демократією уже налагоджуєть ся і що инші обставини життя сприяють тому, що Ц. Рада стає полїтичним осередком на Українї: 1. Зараз же починати процес перетворення Національної Української Центральної Ради в тимчасовий краєвий парлямент і доручити сю справу Ґенеральному Секретаріятови. 2. Найвідповіднїйшим способом доповнення національного складу Ц. У. Ради признати пропорціональне представництво, по якому національним меншостям дається число депутатських місць у складї Ц. Ради згідно з численністю населення сих національних меншостей на Українї. 3. Додержувати таких умов подїлу сих мандатів, аби представництво неукраїнських національностей припадало переважно від зорґанїзованої рево-

люційної демократії, себто від рад робітничих і салдатських депутатів, — а тим національностям, які не виділили з себе соціялістичних партій, мандати передають ся через загальнонаціональні орґанізації.

В справі утворення Краєвої Ради референував товариш ґенерального секретаря для міжнаціональних справ О. Шульгин, повідомляючи збори про нараду над сим. В сій нараді брали участь представники київських неукраїнських громадянських орґанізацій і партій та від Ц. Ради О. Шульгин і В. Садовський, ґенеральний секретарь для судових справ. На нараді говорено головно про склад краєвого представницького орґану. Представники Ц. Ради виставляли з свого боку таку пропорцію, щоб у склад сього орґану входило небільше чверти не-Українців, а представники київських комітетів і неукраїнських партій домагали ся для себе цілої половини місць. Нарада не прийшла до остаточної згоди.

Про територіяльні збори України референував Ковальський від комісії по скликанню територіяльних зборів України. Він відчитав такі вироблені комісією основи скликання зборів: 1. У. Ц. Рада, поповнена представниками національних меншостей, стверджує розроблений Ґ. Секретаріятом внутрішніх справ у порозумінню з Ґ. Секретаріятом для міжнаціональних справ проєкт щодо орґанізації і складу комісії при У. Ґ. Секретаріяті по скликанню українських територіяльних зборів. 2. Комісія має складати ся в абсолютній більшости з Українців, але без додержання в повній мірі принципу пропорціональности з огляду на бажаність по можности найповнійшого представництва в комісії всіх великих політичних партій національних меншостей для найбільшого використання політичних сил усіх народів України в справі утворення на місцях міцного орґанізаційного апарату по скликанню територіяльних зборів. 3. Ся комісія має бути утворена негайно після доповнення У. Ц. Ради представниками національних меншостей. 4. Ся комісія має: а) виробити проєкт орґанізації та складу місцевих орґанів по скликанню територіяльних зборів; б) подати нарис обсягу території, людність якої має бути представлена на територіяльних зборах України; в) виробити ту чи иншу систему виборів; г) поділити всю територію України на виборчі округи; д) виробити проєкт буджету для переведення виборів. 5. Постанови, які прийме комісія по всіх зазначених під 4. пунктах, мають бути предложені Ґ. Секретаріятови на ухвалу Ц. У. Ради, поповненої представниками національних меншостей. 6. В справі переведення виборів комісія має обєднювати всі місцеві орґани по скликанню територіяльних зборів. 7. Час скликання територіяльних зборів України має установити поповнена національними меншостями Ц. У. Рада по референту комісії, але так, що сі українські збори мають відбути ся перед всеросійськими Установчими Зборами. 8. На територіяльних зборах України а) має бути затверджений вироблений спеціяльною комісією проєкт автономного статуту України перед предложенням його на всеросійські Установчі Збори, б) має бути осягнена остаточна згода між усіма народами України щодо спільної політики й тактики на всеросійських Установчих Зборах.

Від фінансової комісії, вибраної на передодні після обміркування референту ґенерального секретаря для фінансових справ Х. Барановського, предложив референт Рубіс і збори ухвалили такі вироблені комісією постанови в сих справах: 1. Ніякий податок не має вже бути установлений без затвердження пленарними зборами Ц. У. Ради; 2. ніякі видатки й розходи не можуть бути виплачені без затвердження буджету пленарними зборами Ц. Ради або за дозволом сих зборів обєднаним засіданнем Комітету Ради й Ґенерального Секретаріяту; 3. Ґенеральному Секретаріятови дозволяєть ся робити грошеві позички для задоволення потреб Ради, при чім позички на реченець більше одного року можуть бути зроблені тільки з дозволу пленарних зборів Ради, а позички на реченець небільше року — по постанові обєднаного засідання Комітету й Ґенерального Секретаріяту; 4. Ґенеральний Секретаріят має право умовити ся з якоюсь банковою установою, щоб вона взяла на себе обовязки обслугувати потреби Ц. Ради; 5. всї прибутки й видатки контролює ревізійна комісія, яку вибирають загальні збори Ц. Ради, а яка про свої ревізії дає звідомлення Ц. Раді; 6. встановляєть ся на 1917 р. український прогресивно-доходовий податок у розмірі четвертини ставок загально-російського доходового податку й сей український податок платить ся Ц. Раді. Сей український доходовий податок має платити незалежно від податку російській державі кожда особа, установа й підприємство, котрі обложені загальнодержавним доходовим податком; 7. установлюєть ся український поземельний податок, яким оподатковують ся на 1917 р. усякі землї: селянські, приватних власників, церковні, манастирські і ті державні, які здають ся в аренду, по десять копійок від десятини; за державні землї, які здають ся в аренду, платять арендатори (Сільськими земельними власниками уважають ся ті, що мають землї полевої, під оселею або лїсової взагалї неменш нїж 1 дес.); 8. встановляєть ся на 1917 р. одноразовий зарібковий податок і всї кола населення сільського, містечкового й городського, а також усї установи й підприємства, які не підлягають доходовому податкови, мають в один день, призначений Ґенеральним Секретаріятом, віддати в У. Ц. Раду четверту частину свого денного заробітку (хто в призначений Секретаріятом день не матиме грошевого зарібку, той має віддати Раді $^1/_4$ грошевого заробітку першого по призначенім Секретаріятом заробітнього дня); 9. тому, що вище наведені податки призначені на будуваннє автономного ладу на Україні, сим податкам підлягає все населенне України, а також ті Українці, котрі живуть поза межами України; 10. плаченнє поземельного податку починаєть ся негайно, а плаченнє доходового від 14 серпня н. ст., коли починаєть ся плаченнє і державного доходового податку. Розуміють ся, що податки на потреби Ц. Ради морально-обовязкові для населення.

Перед грозою вступленння військ центральних держав на Україну.

Домагаючи ся від центрального російського правительства чим скоршого закінчення війни, навіть проти волї союзників, Українцї разом з тим постановили за всяку ціну боронити свій край від наступу військ осереднїх держав. Міністер президент вільної, автономної тепер України Винниченко, явивши ся на всеукраїнськім робітничім зїздї, так пояснив се порішеннє боронити Україну:

„Ранійш ми — говорив Винниченко — не були дуже схильні до оборони, говорили, що не треба наступати, але тепер постановили боронитись активно. Коли Нїмцї дійдуть до Київа то се буде кінець війни, але який кінець? Україна розпадеться на правобережну й лївобережну. В зайнятій неприятелем части польські аґрарії не дадуть ні республиканського ладу, ні землї народови. Длятого необхідна активна оборона краю.“

Згідно з сим порішеннем ґенеральний секретарь для військових справ Петлюра, подає як „Русская Воля“ з 25/VII н. ст., розіслав до штабів армій і округ телеґраму з закликом до Українців рятувати від наступаючого ворога Україну й революцію та підлягати розпорядкам військових властей.

„Проломаннем неприятелем фронту — говорить ся в телеґрамі — Україні загрожує страшна небезпека. Україна може згинути. Передовсїм в інтересї України потрібно підтримати військове начальство в його заходах і щодо оборони фронту й щодо підтримання порядку в тилу. Центральна Рада та її Ґенеральний Секретаріят взивають усїх Українців до оборони Рідного Краю. Кождий Українець повинен памятати, що де-б він нї був, на який би фронт його нї посилали, скрізь він боронить України та її свободи. Негайно скличте військову раду й вияснїть страшну небезпеку, яка нам всїм грозить. Коли уважатимете мож-

ливим сформувати ударні баталїони, то назвати їх „баталїонами рятунку України“. Негайно увійдїть у переговори з міністром війни, дістаньте дозвіл і протягом кількох днїв зорґанізуйтесь для виступу по маршрутї, яку вкаже штаб. Зараз же оголосїть сю телеґраму Українцям вашої округи зглядно ґарнїзону. Майте на увазї, що небезпека велика. Дисциплїна, порядок і послух є єдиною запорукою рятунку. Коли по військовим умовам доведеть ся їхати на якийсь фронт, безумовно треба їхати, бо фронт єдиний. Українцї повинні показати, що вони розуміють всю небезпеку і що вони є опорою рятунку України й революції.“

Ґенеральний секретарь для військових справ виїздив також до головної квартири в справах оборони України й, як доносить „Русская Воля“, виєднав дозвіл на сформуваннє чотирьох „баталїонів рятунку України“. Верховний командуючий військами мав заявити ґенеральному секретареви Петлюрі, що наступ ворожих військ не загрожує Київу, й просив Центральну Українську Раду поробити всї заходи для того, щоб населеннє прифронтових місцевостей лишало ся на місцї.

Відгукнули ся на події й козаки. Як доносить „Русская Воля“ з 29/VII н. ст., Центральна Українська Рада дістала від козаків донської й кубанської дивізій телеґраму, в якій вони запропонували всїм козачим військам і українським полкам зєднати ся в одну могутню, незнаючу слова „назад“ козацьку армію, а героя карпатських боїв ґен. Каледіна признати своїм походним атаманом, котрий, зібравши козачі війська в корпуси, поведе їх на оборону Рідного Краю.

Щоб запобігти катастрофі масового утїкання з поля війни перед наступаючими чужими військами, Центральна Українська Рада видала до населення Волинї й Поділля відозву з закликом лишати ся на місцях. „Три роки тягнеть ся світова війна, — говорить ся у відозві, — три роки несуть люде на собі її страшний гнет. І саме тодї, як усї вже почали твердо вірити в скорий мир, стало ся велике нещастє. Армія почала відступати. Вірне народови й революції військо робить все, щоб стримати ворога, щоб не дати йому захопити нашої землї. Але ми повинні сказати тим людям, що живуть близько до фронту, щоб вони приготовили ся до всяких випадків. Може бути, що війна досягне нашої землї й ворог на якийсь час захватить її частину. Коли за часів Миколи II відступала російська армія, народ силою виганяли з міст і сїл і розпорошували скрізь по Росії. Тепер сього не буде. Ми всї добре памятаємо, скільки горя пережили втїкачі, як тяжко їм було йти дорогами й жити по чужих хатах. Сама армія терпіла багато нещасть задля того, що багато людей їздило залїзними дорогами і ґрунтовими шляхами, не даючи можливости військовому начальству підвозити на поповненнє нового війська, оружя і харчу. Центральна Українська Рада в згодї з теперішнїм військовим начальством наказує народови зоставати ся на своїх місцях. Ми обіцяємо, шо буде зроблено все, щоб не допустити до даремного знищення міст і сїл та щоб полишити населенню все те, що йому необхідне. Міліцїя і деякі громадські установи, найпотрібнїйші для населення, скрізь лишать ся на місцях, щоб помагати боронити людей під час їх переходу в руки ворогів. Ми закликаємо до спокою і обіцяємо зробити все, щоб порядок скрізь не був нарушений. Ми переконані, що революційне народнє військо, російське й українське, не віддасть на знищеннє нашої України, що ворог скоро спинить ся, а потім відійде назад. Але ми повинні бути приготовані на все й мати сили, щоб пережити тяжкий час війни й твердо довести нашу свобідну Україну разом з цїлою Росією до щастя й миру. Горожане! Будьте спокійні! Лишайте ся на своїх місцях, не вірте тим, хто злочинно закликує вас покинути свої оселї“.

Крім сеї відозви видала ще орґанізаційна комісія Української Центральної Ради, у звязку з офензивою центральних держав, поклик до інструкторів-орґанізаторів повести з більшою енерґією аґітацію в напрямі закликання населення до порядку та спокою, вказуючи, що тільки шляхом порядку можна зберігти Україну в сей грізний час від анархії і безладдя. До населення, яке перебуває близько фронту, звернула ся з закликом спокійно лишати ся на місцях, не кидати свого господарства, попереджаючи, що транспорт в сей час не зможе винести у відповідній мірі евакуації втїкачів, що причинило ся-б тільки до більшої дезорґанізації. Разом з тим орґанізаційна комісія запропонувала інструкторам-орґанізаторам увійти в тїсний контакт з усїма орґанізаціями на місцях (Ради, Громади, земства, Просвіти, комісаріяти і т. д.), аби координувати їх роботу в згаданім вище напрямі. В порозумінню з комісарами бажано орґанізувати народнї міліційні дружини (на зразок Звенигородської Козаччини) для охорони порядку на місцях. Закликаючи населеннє лишати ся на місцях і дбати, щоб усї адмінїстраційні й громадські установи в повнім порядку та складї лишали ся також на місцях для забезпечення ладу й допомоги населенню, орґанізаційна комісія запропонувала інструкторам у звязку з подіями на фронтї негайно подавати до Ц. Ради всї відомости про становище на місцях.

Всеукраїнський робітничий зїзд у Київі.

Від 24 до 28 липня н. ст. відбував ся у Київі всеукраїнський міжпартійний робітничий зїзд. З рефератами виступали Винниченко, Антонович, Ткаченко, Мартос, Садовський, Порш і инш. Як доносить „Русское Слово“ з дня 27/VII, дуже різко критиковано на зїздї тимчасове правительство й Центральну Раду. Про угоду Ради з правительством говорилось, що ся угода є відібраннєм прав у Центральної Ради. Промовцї домагали ся утворення української територіяльної армії. Чули ся сильно большевицькі нотки в промовах. Деякі промовцї домагали ся, щоб Рада стала цїлком соцїялїстичним орґаном.

В справі війни зїзд прийняв резолюцію такого змісту: „З уваги на те, що наслїдком війни всї завоювання революції, в тім і автономія України, стоять на краю пропасти, що зростаюче з дня на день економічне безладдє веде до повної руїни краю, а се загрожує великими нещастями передовсїм пролєтаріятови та всьому трудящому народови, зїзд ухвалює: Війну треба закінчити в найкоротшім часї. Длятого тимчасове правительство повинно в рішучій формі зажадати від Анґлії, Франції й инших союзників, щоб разом з Росією розпочали негайно мирові переговори з центральними державами, а як що союзники відмовлять ся, — самим спинити війну. Узнаючи далї, що побіда противника на фронтї тепер загрожує подїлом території України на дві половини, що ся побіда підкосить і спинить розвиток всього українського пролєтаріяту, що зайняттє неприятелем України знищить на зайнятій части нашої землї демократично-республиканський устрій, здобутий загально-російською революцією, зїзд закликує всю революційну демократію України й цїлої Росії до активного й енерґічного відпору наступаючому противникови на фронтї та до найбільшої підтримки армії в тилу“.

В резолюції про Центральну Раду визнаєть ся необхідним, щоб усе українське робітництво всїма силами підтримувало Центральну Раду та її Ґенеральний Секретаріят як орґани української революційної власти, що опираєть ся на сили всеї революційної демократії — робітників, селян і військо. Дальше в резолюції говорить ся, що представництво українського пролєтаріяту в Центральній Українській Радї, ставлючи цїлю здїйсненнє задач революції в Росії і на Україні, повинно стояти в тїсних відносинах з робітниками инших націй та в згодї з цїлою революційною, українською і неукраїнською демократією, займаючи самостійну клясову позицію.

В справі автономії України зїзд висловив ся, що вона має бути остаточно установлена Українськими Установчими Зборами та що підставою автономного ладу має бути найблизша участь самого народу в управі, а для сього всї орґани власти повинні бути по можности виборними й провадити справи управи краєм в постійнім контактї з населеннєм і його представниками.

В земельній справі зїзд прийняв таку резолюцію: В інтересї розвитку на Україні продукційних сил і народнього господарства загалом і сїльського господарства зокрема жадати, щоб уся земля була виключена з товарообміну й щоб усї землї на Україні—панські, церковні, манастирські, князївські, удїльні й державні—перейшли в Український Земельний Фонд без усякого викупу. Сим фондом мають розпоряджати українські повітові й волосні земельні комітети, вибрані на підставі загального, рівного, безпосереднього й тайного виборчого права. Сї основи розвязання земельної справи на Україні мають бути затверджені загально-російськими Установчими Зборами. Маючи на увазї, що велике сїльське господарство під економічним оглядом вигіднїйше від дрібного господарства, зїзд признав необхідним зберігти великі взірцеві господарства, зорґанїзувавши їх веденнє на демократичних громадських основах.

При голосуванню над резолюцією по аґрарному питанню прийшло до розколу між с. д. і с. р. Соц. рев. настоювали, щоб зїзд приєднав ся до резолюції селянського зїзду, який висловив ся за скасуваннєм приватної власности на землю. Соц.-дем. стояли за сим, щоб земля була виключена лише з товарообміну. Зїзд прийняв резолюцію соц.-дем. Яко протест проти сього соц.-рев. демонстраційно покинули залю засїдань, але по короткім часї повернули ся.

Перед закінченнєм зїзду вибрано Українську Раду робітничих депутатів у складї 100 членів, в тім 70 соц. дем. і 30 соц. рев., яка в цїлости увійде в склад Центральної Української Ради.

Резолюції київського українського ґубернського зїзду.

На засїданнї 1 липня н. ст. київський український ґубернський зїзд прийняв, як доносить Р. Г., отсї резолюції:

I. Вітаючи універсал Ц. У. Ради яко могутнїй поклик до самоуправи Української Землї, київський ґубернський український зїзд признає Ц. У. Раду за єдиний найвищий орґан краєвої державної влади, признаний українським народом утворити автономію України в федеративній всеросійській демократичній республицї й довершити задачу революції боротьбою проти руїни й анархії.

II. Розпорядки тимчасового російського правительства перед проведенням їх у житте на Україні повинні бути перше обмірковані й ухвалені Ц. У. Радою і тільки тоді зїзд обовязуєть ся їх виконувати.

III. Всї повітові комісари київської ґубернії повинні виконувати постанови тільки Ц. У. Ради, а постанови тимчасового російського правительства тільки тодї, коли вони будуть ухвалені Ц. У. Радою.

IV. Всї державні і громадські інституції українського народу мусять зносити ся з тимчасовим російським урядом тільки через Ц. У. Раду.

V. Зїзд висловлює бажанне, щоб усї державні податки, що збирають ся з української людности, від 14 липня н. ст. с. р. поступали в Українську Краєву Касу, з якої російський тимчасовий уряд по згодї з Ц. У. Р. має черпати кошти на загально-державні справи.

VI. Висловлюючи ся за тим, щоб заведено народнє земство, зїзд прохає, щоб Ц. У. Рада переглянула постанову тимчасового російського уряду про заведеннє земства, особливо волосного й повітового, бо сю постанову зїзд уважає незовсїм приложеною до місцевого життя, а також, щоб Ц. Рада виробила иншу назву замість „земства“.

VII. Зїзд закликає російську демократію признати право самоозначення націй і на дїлї, а не тільки на словах, щоб разом з українською демократією будувати федерацію вільних народів Росії.

VIII. Зїзд закликає демократію українських городів і містечок лїквідувати гріх свого віддїлення від українського народу, хлїбом котрого воно годуєть ся, стати до спільної працї з українським трудящим народом для збудування повної національно-територіяльної автономії України, а не вносити заколоту й анархії, бо русифікаційній централїстичній політицї революція поклала кінець.

IX. Зїзд постановив підтримувати домагання Ц. У. Ради до тимчасового уряду в справі участи українських представників на міжнароднїй мировій конференції.

Крім сих постанов зїзд ухвалив звернути ся до Ц. Ради з такими проханнями:

1. Зїзд просить, щоб Центральна Рада видала наказ до всїх державних і громадських установ, які є на Україні, про те, щоб усї сї установи (телеґраф, почта, залїзниці, земства, школи й инше) були зукраїнїзовані.

2. Зїзд просить, щоб Центральна Рада переглянула всї постанови, видані тимчасовим російським правительством, про земельну, лїсову й харчову справу та вжила всїх заходів, щоб сї закони були корисними для всїєї людности, й керувати сими справами повинна Центральна Рада.

3. Зїзд просить Центральну Раду подбати про те, щоб люде, які працюють на відповідальних громадських посадах з вибору, не забирали ся до війська й щоб усїх народніх учителїв негайно повернено з війська.

4. Зїзд просить Центральну Раду видати наказ всїм харчовим комітетам і управам, щоб вони вжили всїх заходів, аби людність забезпечено паливом, мануфактурою, залїзом, реміннєм і всїм иншим для потреби людности по справедливих цїнах.

5. Зїзд просить, щоб Центральна Рада вжила всїх заходів для знищення таємного вироблювання горілки та рїжних спиртових сурогатів, а також і продажі їх.

6. Зїзд просить Ц. У. Раду, щоб вона переглянула закон про збіжевий монополь, бо зїзд вимагає, щоб сїєю справою на Україні порядкували тільки виборні люде і Ц. У. Рада яко найвищий орґан на Україні.

7. Зїзд просить Ц. У. Раду, щоб усїх юнкерів й учнів шкіл прапорщиків Українців, а разом і тих, що кінчають зараз школу, призначено в українське військо.

8. Зїзд просить Ц. У. Раду, щоб вона вжила всїх заходів, аби зїзд усїх народів, що живуть на Україні, скликано як найскорше.

Резолюції першого всеукраїнського зїзду залїзничників у Харкові.

Перший всеукраїнський зїзд залїзничників відбув ся у Харкові 12—14 липня н. ст. в помешканнї епархіяльної школи. Прибуло коло 300 делеґатів від 200.000 зорґанїзованих залїзничників-Українців 12 залїзниць. Вибрано бюро, яке має бути у Київі. У його склад увійшли: Плевако, Федорченко, Єременко, Руденко, Свергун, Різниченко, Музиченко, кандидати: Мокринець, Шиленко й Потреба. Бюро яко виконавчий орґан першого зїзду має приготовити всї матеріяли по скликанню другого всеукраїнського зїзду залїзничників у Київі. Бюро вестиме переговори з міністерством шляхів і взагалї провадити по дорогах України орґанїзацію Українців-залїзничників згідно з принципами й методами, які прийняв перший всеукраїнський залїзничий зїзд у Харкові. Делеґатами на всеросійський залїзничий зїзд в Москві вибрані: Труба, Ворошилов, Гриненко, Завізіон, Деревяненко, Шайко, Олифер, Тимошенко, Базилевич, Титаренко, кандидати: Бурнакія, Сагайдин, Шутка, Рубан, Дубина. Делеґатом до комісії для вироблення статуту автономії України зїзд призначив І. Трубу.

В справі орґанїзації ухвалив перший всеукраїнський зїзд залїзничників у Харкові такі резолюції й постанови: 1. Всї дороги України повинні перевести в житте орґанїзацію Громад по прийнятому статуту, причім останнїй можна приложити в міру потреби до місцевих специфічних умов кожної дороги. 2. Громада повинна дбати про переведенне в життє українїзації доріг. 3. Українїзація торкаєть ся в першу чергу просвітних інституцій дороги: шкіл, бібліотек, курсів, лекцій, вистав, комісій для пропаґанди, залїзни-

чих вістників і т. ин. 4. У справах орґанїзації школи зїзд постановив, що в осени мають бути заведені в усїх залїзничих школах обовязкові предмети українознавства: історія України, її ґеоґрафія, народня словесність і лїтература, стеноґрафія, а крім того всюди, де батьки зажадають, залїзнича школа перетворюєть ся зовсїм на українську, себто з українською мовою навчання. 5. По всїх шкільних і инших залїзничих бібліотеках заводить ся український віддїл, де обовязково мають бути всї клясичні й видатнїйші сучасні твори українського лїтературного й наукового письменства. Точки 6-8 домагають ся відповідного місця для писань про українські справи у „Вѣстникахъ дорогъ“, при всяких орґанїзаційних виступах, яким сприяє дорога, для Української Громади однакових прав на асиґновки, поїздки даром, роздачу лїтератури й инші форми допомоги розповсюдження ідей на громадські кошти, вкінцї такої самої підмоги та прав всеукраїнським залїзничим зїздам, які мають всеросійські зїзди, себто субсидій, позичок, безплатних проїздів першою клясою, відпусток і т. ин. 9. У справах дїяльности на місцях перший всеукраїнський залїзничий зїзд постановив рекомендувати всїм своїм членам підлягати місцевим, ґубернїяльним і повітовим українським радам і помагати їм в орґанїзаційній роботї.

Щодо української преси—з огляду на те, що з одного боку утворенє власного орґану залїзничників сьогодні неможливе з технїчних причин, а з другого, що харківське „Рідне Слово“ охоче містить матеріяли по питанням орґанїзації залїзниць на Україні, ухвалено предложити всїм місцевим українським орґанїзаціям залїзничників узяти по можливости кілька паїв на сю газету й надсилати до редакції матеріяли про місцеве життє. Вимагати від залїзничих управ і власників стаційних кіосків, аби в кождім кіоску негайно утворено український віддїл, де продавали ся-б українські газети, журнали й инша лїтература.

В справі участи Українців у всеросійськім зїздї в Москві ухвалено, що з огляду на те, 1) що „Всеросійський Залїзничий Союз“ може перетворити ся з економічної орґанїзації в полїтичну, 2) що його полїтична позиція може бути невиразна в українських справах, головно з огляду на те, що на залїзницях України неукраїнський елємент дуже численний завдяки полїтиці царського правительства, 3) що „Союз“ має до своєї розпорядимости надзвичайно сильну зброю — забастовку (страйк), якої може вжити в момент полїтичної боротьби на Україні проти волї української демократії, — перший всеукраїнський зїзд залїзничників України постановив: Послати від себе на майбутнїй московський зїзд залїзничників делеґацію в числї 10 люда для порозуміння в справах полїтичної позиції „Союза“ в межах признання автономії України, для чого доручає своєму виконавчому бюро увійти в згоду з виконавчим комітетом всеросійської залїзничої конференції, мінїстерством шляхів, аби члени української делеґації були в однакових для всїх членів московського зїзду умовах.

Наказ, який одержали члени делеґації від першого всеукраїнського зїзду залїзничників у Харкові на зїзд у Москві, отсей: 1. Увіходячи в склад усього залїзничого московського зїзду на однакових з иншими членами умовах, стояти на тій позиції, що економічні інтереси трудящих кляс України й Росії спільні та йти при виробленні статуту у згоді з соціялїстичними ґрупами зїзду. 2. В полїтичних справах стояти на признанні Ц. Ради найвищим краєвим українським орґаном влади на ґаслах унїверсалу. 3. В інтересї порозуміння згуртувати в окрему фракцію всїх членів зїзду, що бажають іти в контактї з українською делеґацією. 4. Поставити на денний порядок зїзду справу боротьби за національно-територіяльну автономію України в межах федеративно-демократичної республики в однакових умовах з боротьбою за всї основні полїтичні вимоги „Залїзничому Союзови“. 5. Вияснити бажані форми українїзації і деяких боків життя залїзничих робітників, як от просвітні справи (школи, театри, ваґони бібліотеки і т. ин.) й умови переходу служачих-Українців з доріг Росії на дороги України та взяти згоду зїзду на переведенне їх у житте. 6. В разї неможливости порозуміти ся делеґація українського зїзду повинна скласти свої уповноважнення і здати звідомленне про свою роботу на київськім українськім залїзничім зїздї (За Р. Г.).

Другий всеросійський зїзд працюючих у цукровій промисловости.

Про другий всеросійський зїзд працюючих у цукровій промисловости подибуємо в „Робітничій Газетї“ широкі звідомлення, з яких виймаємо ось тут коротко таке: Зїзд почав наради 18 липня (н. ст.) о 7 год. ранку в помешканнї Комерційного Інституту в актовій залї. На деннім порядку зїзду стояло дуже багато складних і важних питань. Між ними найголовнїйше місце займали питання про утвореннє професійної цукрової спілки, про сполученнє професійного руху й національного питання, про орґанїзацію бірж працї, про тактику спілки при веденню економічної і полїтичної боротьби.

З приводу петроградських подій зїзд висловив довірре тимчасовому правительству, яке опираєть ся на Радї робітничих, салдатських і селянських депутатів, і догану тим, хто викликав сї сумні події (про привіт У. Ц. Радї згадували ми в попереднїм числї „Вістника“). Про унормуваннє заробітної плати референував Кантор. Вислухано реферат центрального комітету (Адамович) про його дїяльність після першого зїзду, а далї численних рефератів з місць. Про „Орґанїзацію бірж працї“ референував С. Ґольдман, про „Спомагаючо-щадничі й емеритальні каси“ Т. Нечистик.

Про біржі працї прийняв зїзд одноголосно таку резолюцію: Уважаючи необхідним утвореннє в країнї інституцій, що управильнюють ринок працї, признати, що є вже 1) прикмети зросту безробіття в окремих областях і ґалузях промисловости й 2) при будучій демобілїзації армії і працюючої для оборони промисловости особлива негайність сеї справи вимагає, щоб зїзд просив мінїстерство працї неухильно приступити до розроблення і переведення в житте широкого пляну утворення при орґанах місцевого самоурядування цїлої сїтки безплатних, невтральних, управлюваних на парітетних підвалинах (рівне представництво підприємцїв і робітників) бірж працї. Разом з сим в цїли справедливого переведення біржами працї управильнення всього російського ринку працї зїзд признав необхідним, щоб установлено обовязковість з боку підприємств або окремих підприємцїв повідомлення біржі про всї випадки найму й відпущення робітників. Зїзд признав, що виникаючі при професійних спілках бюра працї яко інституції, що ґрають велику ролю в розвитку самого професійного руху, зміцнюють позиції робочої кляси та яко такі, що обслугують найбільше зорґанїзовану частину робітників, лишаючи ся при своїх спілках і під їх керовництвом, повинні увійти в загальну сїтку бірж працї країни й установити тїсні дїлові зносини з місцевими мунїципальними біржами. Разом з тим зїзд признав необхідним утворити негайно орґанїзацію при всеросійськім Союзї працюючих у цукровій промисловости бюро працї краєвого типу з центром у Київі й віддїлами в місцях скупчення цукрових заводів при окружних комітетах Союза. Конкретне переведенне сеї останньої постанови зїзд доручив центральному комітетови Союза.

З приводу реферату Нечистика зїзд прийняв отсю резолюцію: 1. Признаючи необхідним забезпеченне працюючих деякими ощадностями, завести в усїх підприємствах цукрової промисловости каси ощадности й допомогу по виробленому на зїздї статуту. 2. Признаючи, що каси ощадности в тім видї, як вони істнують сьогодні, не відповідають своїй цїли допомоги, всї істнуючі до сього часу каси ощадности треба зреорґанїзувати відповідно до статуту, затвердженого другим всеросійським зїздом працюючих у цукровій промисловости.

Ранїшнє засїданне пятого дня присвячено обговоренню статуту професійної спілки. На вечірнїм засїданні Кантор

відчитав реферат про „Утвореннє замирюючих камер“. Щодо сього зїзд признав бажаність розвязання конфліктів у замирюючих камерах при умові істнування могутньої професійної орґанізації і висловив бажаннє, щоб державна влада негайно установила закон щодо замирюючих камер і їхньої будови. Зїзд признав необхідним утвореннє при центральнім комітетї окремої парітетної (зложеної з рівноправних частин) комісії, що має виробляти умови працї й найму для положення їх в основу колєктивного договору, про здїйсненнє якого має подбати центральна замирююча камера. Для розглянення конфліктів на ґрунтї розуміння робочого договору, а також і для переведення в життє законів щодо охорони працї необхідне виданнє закону про орґанізацію скрізь промислових судів на демократичних підставах.

Національний склад зїзду представляв ся так:

Українців	212	або	47%
Москалів	166	„	25·8%
Поляків	70	„	15·5%
Євреїв	33	„	7·3%
Інтернаціоналів	2		
Не показали національности	14		
Разом	497		

(Роб. Газ. запитує, чи се не землячки).

Винниченко й Петлюра про питання дня.

На українськім с.-д. вічу-концертї у Київі велика заля Інтимного театру була вщерь набита народом: робітники, салдати, селяне зверху до низу залили увесь театр. Під грім овацій вийшов на сцену Винниченко й між иншим, спинивши ся на справі Ц. У. Ради, вказав, який високий авторитет, пошану та владу здобула собі ся інституція. Коли селяне запитують Ц. Раду, везти їм хлїб до Київа, чи не везти, коли комісари з ґуберній просять інструкцій у Ц. Ради, коли до Ц. Ради починають присилати своїх послів нації, се робить ся саме тому, що всїм відомо, який величезний вплив має Ц. Рада. Знає про се й російське центральне правительство. Воно нарештї зрозуміло свою хибну позицію, яку зайняло до Ц. Ради, але через те, що після відомої відмови правительства в наших домаганнях ми мусїли взяти самі свою справу в свої руки й ухвалили більше не звертати ся до правительства, воно опинило ся в такім становищі, що в своїй відозві до українського народу просто не могло вже сказати того, що хотїло сказати про Ц. Раду. Ц. У. Рада має такий вплив, таку моральну власть, прикладу якої ми не маємо можливо і в історії инших народів, бо там власть завше ґрунтувала ся на примусї, на фізичній силї, ми-ж маємо великий моральний вплив, моральну силу, а тільки така сила се справжня сила. Таким чином іде дивний процес перетворення життя і найблизшим завданнєм української демократії є зміцнювати Ц. Раду, підтримувати її й орґанізувати коло неї як найширші кола населення. Творячи своє життє, ми не нарушуємо нїяких інтересів національних меншостей, ми не хочемо й не будемо їх гнїтити, навпаки ми йдемо до них назустріч, ми бажаємо, щиро бажаємо, щоб вони зрозуміли нас, ми хочемо порозуміти ся з ними, щоб спільно йти до єдиної мети, й не ми винні, що ті національні меншости ще й досї не хочуть голосно признати нашого права. Відчуваючи свою силу та своє право, ми з повною гідністю, з повним достоїнством можемо простягти їм руку й хотїло ся-б вірити, що вони нарештї зрозуміють свою помилку та признають, що наша сила се не реакційна сила, не руйнуюча, а дїйсна сила, велика, орґанізуюча, творча! Закликом до братерства народів, до інтернаціоналу скінчила ся промова під грім оплесків, а дївчина серед овації подала промовцеви великий букет червоних квіток.

По кількох хвилях виступив перед слухачами член Ґ. В. К. Петлюра й розповів про численні безпідставні закиди, що ми нїби-то починаємо нашу справу не з початку, а з кінця, себто що ми зразу взяли ся за твореннє свого національного війська — замість того, щоб укріпляти здобутки революції. Та не треба забувати, що революція ще не скінчила ся, вона ще тягнеть ся. Революція се процес, коли творить ся краса національного життя. Революція се сила й сила повинна стати на сторожі революції. Ся сила се наше революційне військо. Російські демократичні кола обвинувачують нас, що сим ми шкодимо інтересам демократії, бо не боронимо здобутків революції. На се ми мусимо відповісти, що інтереси революційної демократії ми, а не вони — беремо під свою оборону. Нам кажуть: „Ви орґанїзуєте своє військо для цїлей контрреволюції“. На сей закид відповісти не важко: досить познайомити ся з резолюціями військових зїздів і ми побачимо, що інтереси демократії стоять там на першім місцї. А до орґанізації війська ми підходимо яко демократи. Ми знаємо, якого лиха може наробити ся сила, коли вона попаде в небезпечні руки. Й тому то військові делєґати всїма силами запобігали тому, щоб ті люде, котрі хочуть мілїтаризму, не могли мати сили та впливати на незорґанїзовану масу. Нам треба не постійного війська, але всенароднього озброєння, міліції. Є небезпечний елємент у військовій справі, се — козакофільство. І коли ми глянемо в історію, побачимо, що й там, в історії наших дїдів, не все було добре й гарно. Небезпека тут полягає в тім, що коли зорґанїзуєть ся буржуазія, військо стане обороняти її інтереси против інтересів демократії й селянства. Ось чому ті полки імени гетьмана можуть мати в собі елємент небезпечности, як що вони будуть постійні. А поки-що революція ще не скінчила ся. Війна також ще не скінчила ся і ми не знаємо, коли й чим вона скінчить ся і що дасть нам. Отже треба мати в руках революційну, озброєну, реальну силу, на якій демократія завжди могла-б оперти ся в разї небезпеки, погрози її інтересам. Крім того ми знаємо, в якім занепадї у нас перебувають транспортні засоби, й після замирення залїзниці фізично не зможуть перевести до дому отих мілїонів, що лавою стоять тепер на фронтї. Військо просто посуне до дому через наші лани, ниви й може тим наробити нашим селянам шкоди. Значить, треба буде ставити охорону. А хтож оборонятиме наше добро краще від нас самих? Таким чином ми з сього всього бачимо, що орґанїзація революційного українського війська цїлком відповідає інтересам демократії. Тому бесїдник запропонував проголосити на честь війська гучну „Славу“. Гучна „Слава“ й оплески покотили ся по залї.

В другій части віча виступив М. Порш і в строгій, дїловій промові оповів слухачам про відношеннє української соціяльдемократії до мунїципальних завдань і між иншим сказав, що революція може бути сильна тільки тоді, коли вона утворить сильну власть, а такої сильної власти ми поки-що не маємо. Досї російська й українська революція має демократичний характер. Але далеко ще не вся влада є в руках демократії, по земствах ще й досї стрічаємо ся з поміщиками, а по містах також власть незовсїм здемократизована. Коли вся влада опинить ся в руках революційної демократії, тільки тоді справа контрреволюції не матиме сили. Сучасні міста — величезні огнища, де куєть ся національна культура, де скупчені великі матеріяльні й культурні багацтва. У нас, на Україні, майже всї міста зденаціоналїзовані. Сї міста се — острови серед широкого моря українського народу й, коли се море зачне ставати свідомійшим, воно заллє ті острови й вони національно зрівняють ся з усїм народом. Так було у Чехів, так буде і в нас, на Україні (За Р. Г.).

Північно-західна Україна.

(Продовженнє).*

5. Рільництво й годівля домашніх звірят.

З них бачимо, що люблинська ґуберніа тільки щодо врожайности вівса, гречки й гороху уступає подільській, у всіх инших родах збіжа її значно перевищає. Навіть пересїч врожайности цїлої північно-української території мало-що низший нїж

* Пор. чч. 142, 143, 145, 148, 149 і 161.

у тих трьох найплодовитших російських ґуберніях, а щодо продуктивности управи бульби навіть їх перевищає. Сю прояву з огляду на куди вищу якість ґрунту в чорноземній полосї годї инакше пояснити, як стараннїйшою управою поля на північно-західній Україні.

Менш-більш подібні відносини щодо якости землї та способу ведення господарства панують у східній Галичині. Тому й вислїд жнив тут не виказує надто великих ріжниць. Пересїчна збірка з 1 гектара рілї поодиноких родів збіжа за десятилїттє 1896—1905 р. тут виносила (в метричних сотнарах):

пшениці,	жита,	ячменю,	вівса,	гречки,	проса,	гороху,	бульби.
10·5	8·5	7·8	6·2	14·9	13·6	13·0	108·7

Супроти лїпших зборів ячменю і вівса, які виказує північно-західна Україна, дає господарство у східній Галичині куди кращі вислїди в управі бульби, проса й гороху. Щодо дохідности тих трьох останнїх продуктів східна Галичина перевищає навіть люблинську ґубернію, котра, як відомо, веде перід нетільки в північно-західній Україні, але й в цїлій Росії.

Коли з огляду на вислїд жнив північно-західну Україну приходить ся зачислити до областей російської держави з відносно доволї розвиненою технїкою рільництва, коли вона ще незле витримує порівнанне зі східною Галичиною, то в прирівнанню до першої-лїпшої области середущої або й північної Европи виявляєть ся її господарська відсталість. Так напр. австрійські краї виказують за пятилїттє 1908—12 середнїй збір з 1 гектара рілї: пшениці 13·7 метр. сотн., жита 13·8 м. с., ячменю 14·6 м. с. Притім не треба забувати, що ті загальні числа вже значно обнижені даними з рільничо відсталих країв, як Галичина, Буковина, та з природи мало врожайних, як альпейські й красові области. Ще яркїйше кидаєть ся в очі наша відсталість при порівнанню з природою так нещедро випосаженим краєм, як Норвеґія, де за пятилїттє 1908—12 1 гектар рілї пересїчно давав збору: пшениці 16·6 метр. сотн., жита 15·9 м. с., ячменю 18·1 м. с. Також Нїмеччина не може похвалити ся дуже плодовитою землею і бранденбурзько-саксонські піски та північно-нїмецькі мокляки хемічним складом ґрунту зовсїм не багатші від найменш урожайних областей північно-західної України. Та, не зважаючи на се, пересїчні жнива дають у Нїмеччинї з 1 гектару рілї: пшениці 20·7 метричних сотнарів, жита 17·8 м. с., ячменю 20·1 м. с., значить, більше нїж двічі стільки, як на північно-західній Україні. На лїпше устроєних господарствах Нїмеччини жнива з 1 гектару пшениці дають до 30 метричних сотнарів, жита до 20 м. с., бульби до 200 м. с.

Для доповнення образу рільничих відносин на північно-західній Україні подаємо зіставленне поодиноких рільничих продуктів по скількости простору, зайнятого під їхню управу. Тут рівнож беремо за підставу пятилїттє від 1907—1911 р.

Роди збіжа.	Ґ у б е р н і ї: Городненська.	Минська.	Волинська.	Люблинська.	Сїдлецька.	Разом.
Пшениця						
тисяч гектар.	24·5	32·2	275·2	105·0	42·9	479·8
відсоток	2·9%	2·3%	14·1%	13·2%	7·1%	8·6%
Жито						
тисяч гектар.	416·8	634·5	625·0	227·8	250·7	2154·8
відсоток	48·6%	45·9%	32·1%	28·5%	41·7%	38·5%
Ячмінь						
тисяч гектар.	53·2	109·0	185·4	99·0	28·7	475·3
відсоток	6·2%	7·9%	9·6%	12·4%	4·8%	8·5%
Овес						
тисяч гектар.	182·9	270·1	435·0	170·3	130·8	1189·1
відсоток	21·2%	19·5%	22·4%	21·3%	21·8%	21·3%
Гречка						
тисяч гектар.	32·7	78·3	131·2	34·0	14·1	290·3
відсоток	3·8%	5·6%	6·8%	4·2%	2·3%	5·2%
Просо						
тисяч гектар.	2·2	14·0	39·7	10·2	5·7	71·8
відсоток	0·2%	1·0%	2·0%	1·2%	0·9%	1·3%
Горох і сочевиця						
тисяч гектар.	18·3	19·4	47·7	15·8	14·9	116·1
відсоток	2·1%	1·4%	2·4%	2·0%	2·5%	2·0%
Бульба						
тисяч гектар.	117·1	196·4	150·7	111·4	107·8	683·4
відсоток	13·6%	14·2%	7·8%	14·0%	17·9%	12·3%
Ленікоконлї						
тисяч гектар.	12·3	30·6	21·9	8·4	6·1	79·3
відсоток	1·4%	2·2%	1·1%	1·1%	1·0%	1·4%
Цукрові буряки						
тисяч гектар.	—	—	33·4	16·6	—	50·0
відсоток			1·7%	2·1%		0·9%
Сума управленої землї тис. гек.	860·0	1384·5	1945·2	798·5	601·7	5589·9

З усїх родів збіжа перше місце на північно-західній Україні займає ж и т о, під управу котрого передають більше нїж третину всеї рілї; в городненській ґубернії управі жита присвячена майже половина поля. Се вповнї відповідає відносинам, які панують у цїлій европейській Росії, де простір управи жита виносить також третину цїлого управного простору. Друге місце займає управа в і в с а, котрій присвячена більше нїж пятина рілї (в европейській Росії пересїчно 19%). Відносно ще доволї підрядну ролю грає управа п ш е н и ц ї, котрій відводять майже таку саму пайку поля, що й я ч м е н е в и. Велику ролю грає притім очевидно придатність землї, бо-ж, як відомо, пшениця потребує для управи лїпшого ґрунту нїж инші роди збіжа. Через те в південній полосї нашої области, в південній Холмщинї (Люблинщинї) й на Волинї простір рілї, переданий під управу пшениці, доходить до 14%, противно на півночі, на Підляшу й Полїсю, спадає до 2·5%. З инших родів збіжа українське населенне ще найбільше управляє гречку. Відповідно до своєї визначної ролї в поживі населення займає б у л ь б а добру пайку, восьмину, управної рілї, втроє більше нїж в инших частинах европейської Росії, де доходить ледви до 4%. Незвичайно дрібний відсоток рілї, відведений під управу с т р у ч к о в и х р о с т и н і паші, свідчить про нераціональність і відсталість плекання домашньої худоби. Ц у к р о в і б у р я к и управляють тільки в південних частинах, південній Холмщинї й на Волинї.

Відносини у східній Галичинї дають дещо инший образ. Правда, й тут управа жита стоїть на першім місцї щодо зайнятого простору, але не на такім виключно передовім, як на північно-західній Україні, бо займає тільки 17·3% рілї. Овес (16·5% рілї) і пшениця (14·4%) займають мало-що менший простір. Бульбі, як в деякій мірі національній українській поживі, відведено навіть дещо більше землї нїж на північно-західній Україні (13·6%). Звичайні наші збіжа: пшениця, жито, ячмінь і овес, займають на північно-західній Україні разом 89·2% управної рілї, у східній Галичинї тільки 70·8%, що вказує на більшу ріжноманїтність рільничої культури в тій останнїй.

Накінець розглянемо ще питанне, чи рільнича продукція північно-західної України покриває запотребуванне місцевого населення, себто чи вистарчає для його виживлення, чи може дає надвижку плодів або виказує недобір. В західній Европі й Нїмеччинї оцїнюють річну консумпцію збіжа одною людиною на два метричні сотнари; в Росії за пересїчну норму уважають 12 пудів, що виходить майже на теж саме. До кормового збіжа прийдеть ся нам зачислити крім пшениці й жита ще й ячмінь і гречку. Ячмінні та гречані крупи становлять у нас важний артикул поживи, навіть серед засібнїйших кляс населення; з ячмінної муки випікають у біднїйших околицях і в передновок хлїб, з гречаної роблять ріжні мучні страви. За се не вчислюємо сюди проса, вівса, гороху й сочевиці, хоч вони також у значній части становлять людську поживу (пшоно, вівсяні крупи), бо все-ж-таки головну масу тих продуктів зуживають на прокормленне домашнїх звірят (худоби й дробу); ужиту на людську поживу частину можна уважати за менш-більш рівноважну тій скількости ячменю, яка переходить у броварі на виріб солоду й проте не належить до кормового збіжа в тіснїйшім значінню. Притім з виказаної вище у статистичних табличках пересїчної продукції збіжа треба шосту частину відчислити на новий засїв. Взявши все те на увагу, отримаємо ось дані:

Ґубернії	Перес. річна продукц. кормового збіжа (пшен. жита, ячм. греч.) метр. сот.	З того зостає на харч метр. сотн.	На 1 душу населення приходить метр. сот.
Городненська	3,872.175	3,226.712	1·6
Минська	5,682.009	4,738.373	1·6
Волинська	10,454.344	8,711.953	2·7
Люблинська	4,962.591	4,135.494	2·6
Сїдлецька	3,012.976	2,510.813	2·5
Разом	27,984.095	23,323.345	2·1

Як бачимо, пересїчна продукція пшениці, жита, ячменю та гречки на розляданій нами области є така значна, що на прокормленнє населення зостаєть ся по 2·1 метричних сотнарів на душу; значить по прийнятій нами нормі нетільки зовсїм покриває запотребуваннє місцевих людей, але й дає надвишку по $^1/_{10}$ метр. сотн на душу. Притім виявляєть ся, що північні области, Полїсє і Підляше, мають недобір збіжа, навпаки Холмщина й Волинь дають доволї значну надвишку. Не треба забувати, що зі згаданих вже технїчних причин ми втягаємо в наші обчисленя цїлі ґубернії, тільки частина котрих належить до України. Так напр. з городненської ґубернії належить до північно-західної України тільки $^1/_3$, з минської тільки $^1/_8$ часть; а що саме обидві ті ґубернії виказують недобір, то справжня область недобору на північно-західній Україні значно менша ніж та, що ми її тут брали в рахубу. Вкінцї мусимо ще на одно звернути увагу. До визначних засобів поживи належить безперечно бульба, що в буденнім харчу українського мужика грає передову ролю. Пересїчна річна продукція бульби на просторі розгляданих нами пяти ґубернїй виносить 56,055.171 метричних сотнарів. Коли відчислити $^2/_3$ сеї скількости на инші потреби: засїв, годівлю худоби, виріб горівки і т. ин., зостане на корм для населення 18,685.057 метричних сотнарів, себто по 1·7 метр. сотн. на душу. Досвід учить, що український мужик не споживає цїлої припадаючої на нього по західно-европейській нормі пайки кормового збіжа. Він продає, скільки змога, зерно, а недобір харчу поповняє бульбою. Поживна вартість бульби дуже невеличка. По обчисленням знавців у Нїмеччинї один метр. сотн. жита рівний щодо поживности пяти метр. сотн. бульби. Припустїм, що населенне північно-західної України не недоїдає, що ощаджує на зернї тільки стільки, скільки виносить поживна вартість консумованої ним бульби, себто 0·4 метр. сотнара на душу. О ту скількість треба збільшити вище виказану надвишку продукції збіжа над місцевою консумпцією і вона досягне 0·5 метр. сотн. на душу. Таким чином сама північно-західна Україна в означених нами етноґрафічних межах, без втягнення нами досї в рахубу етнічно чужих областей, продукує тепер щорічно більше нїж два мілїони метричних сотнарів кормового збіжа на вивіз. І то, не зважаючи на перестарілу триполеву господарку, котра щорічно третину поля лишає облогом, не зважаючи на малу дбайливість у справлюванню й обробленню рілї. Не забігаючи надто далеко вперед, все-таки маємо повну підставу думати, що при відповідній дбайливости міродатних державних чинників, при піднесенню рівня освіти хлїборобського населення і переведенню найнеобхіднїйших мелїорацій можна-б тут уже в доволї близькій будучности осягнути бодай таку видатність землї, яку виказує Норвеґія. А се дало-б північно-західній Україні спромогу вивозити річно коло 10 мілїонів метр. сотн. кормового збіжа.

У східній Галичинї дещо більшій видатности землї протистоїть далеко густїйше населенне. Через те навіть, дочисливши до кормового збіжа ще й кукурузу, котру тут управляють у південно-східних повітах, отримаємо по відтягненню $^1/_6$ річної продукції на засїв саме по 2 метричні сотнари кормового збіжа на душу, значить саме стільки, що треба*). Надвишка продукції бульби, обчислена вище поясненим способом, дає спромогу заступити бульбою 0·5 мет. сотн. кормового збіжа на душу, себто вивезти коло $2^1/_2$ мілїона метр. сотн. зерна, чималу частину котрого спотребовує західна Галичина. Піднесенне продукції на норвезьку норму дало-б у східній Галичинї коло 7 мілїонів метричних сотнарів зерна надвишки.

*) Fr. Bujak, Galicya I. ст. 301 доказує, що Галичина продукує менше збіжа, ніж сама зуживає, але не бере на увагу всїх родів кормового збіжа; зрештою його обчисленя відносять ся до цїлої, отже й західної Галичини.

З рільництвом тїсно звязана годівля домашнїх звірят. На північно-західній Україні й у східній Галичинї годівля домашнїх звірят грає попри управу рілї тільки другорядну ролю. Її завданнє все ще обмежуєть ся на те, щоб доставити потрібної для господарства робочої сили та гною для управи поля. Се й відбиваєть ся на якости звірят, що нїяким чином не може рівняти ся зі середно- й західно-европейськими расами. Плеканнє домашнїх звірят яко зовсїм окрему галузь сїльського господарства для цїлей промислу зустрічаємо тут дуже рідко й то тільки на добрах великих земельних власників. Тим то й дохідність годівлї ще дуже невеличка, що йде в парі з некорисним розвитком живого інвентаря.

На основі статистики домашнїх звірят можемо подати ось які числа про розвиток і стан живого інвентаря на північно-західній Україні.

Ґубернії.	Коней. 1907.	1911.	1913.	Рогатої худоби. 1907.	1911.	1913.	Овець і кіз. 1907.	1911.	1913.	Свиней 1907.	1911.	1913.
	тисячі в штуках											
Городн.	211	223	243	529	550	584	507	515	525	235	246	270
Минська	412	425	421	1089	1078	1116	622	616	634	521	347	585
Волинськ.	679	709	676	1113	1148	1129	729	644	645	545	616	622
Люблин.	226	220	220	346	326	347	255	135	111	201	128	130
Сїдлецька	130	131	140	307	272	350	190	129	100	86	63	53
Разом	1658	1708	1700	3384	3374	3526	2303	2039	2015	1588	1400	1660

Ті числа свідчать некорисно про розвиток годівлї домашнїх звірят на нашій території. Протягом пятилїття від 1907-11 р. число всїх головних родів домашнїх звірят, з виїмкою коней, зменшило ся. За некорисний треба уважати також приріст числа коней, бо в прирівнанню до инших країв воно й без того було рішучо завелике, що відбивало ся на якости. Упадок хову овець (з виїмкою одної тільки городненської ґуб.) — се більше загальна проява, що стає замітна й на Поділлю, в Київщинї, Катеринославщинї, Бесарабії і також в Галичинї; її легко вияснити спадом цїни на вовну. Упадок годівлї рогатої худоби замітний в західній і північній полосї; він особливо великий в сїдлецькій ґубернії, де за пятилїттє 1907-11 р. число штук зменшило ся о 35.000 або о 11%; потім до 1913 р. він всюди значно поправив ся, найбільше саме в Сїдлеччинї, коли цифри офіціяльної статистики дїйсно вірні. Знижку числа свиней, найбільше разячу в люблинській, а далї й в минській та сїдлецькій ґубернїях о 36%, зглядно о 33% можна вияснити хибань лихими економічними обставинами або пошесними недугами. Її переходовий характер слїдний з дат за 1913 р., котрі виказують знову значний приріст свиней в минській, дрібний також і в люблинській ґубернії — тільки сїдлецька має дальший убуток. Загалом дати з 1913 р. дають надїю, що дальший розвиток годівлї домашнїх звірят краще пійде ніж перед 1911р.; вони й виказують деяке, хоч незначне зменшенне числа коней. Ще найбільше нормально розвиваєть ся годівля домашнїх звірят на Волинї. „Статистическій ежегодникъ“ на р. 1914 подає перший раз статистику звірят на самій Холмщинї за 1913 р. Тут виказано коней 150.784, рогатої худоби 205.244, овець і кіз 72.620, свиней 71.554 штук. Розумієть ся, що про розвиток годівлї на основі тих даних поки-що ще нїчого не можна сказати.

В Галичинї, з виїмкою згаданої вже знижки числа овець, сума всїх инших родів домашнїх звірят в тім часї зросла, найбільше число свиней.

Стільки про розвиток і напрям розвитку. Про більшу або меншу доцїльність теперішнього стану годівлї домашнїх звірят на нашій території можна набрати поняття, коли порівняти відношенне числа поодиноких родів домашнїх звірят до населення у нас і в инших краях.

На 1000 душ населення приходило в 1913 р.

В ґубернїях	Коней.	Рогатої худоби.	Овець і кіз.	Свиней.
Городненській	125	276	245	137
Минській	143	363	202	196
Волинській	167	265	128	150
Холмській	139	189	67	66
Пересїчно на цїлій области	149	288	167	152

Сї числа говорять вже самі за себе й диспропорція у відношенню скількости коней до скількости свиней така разяча, що викликує поважний сумнїв у вірність статистичних даних. Значінне тих чисел виступить ще різкійше, коли прирівняємо їх до даних з инших країв.

Нз 1000 душ населення приходило:

В краях:	Коней.	Рогатої худоби.	Овець і кіз.	Свиней.
Галичинї (1912 р.)	113	312	45	229
Австрії (без Угорщини 1910 р.)	66	321	129	225
Познанщинї (1910 р.)	142	437	143	613
Данії (1909 р.)	194	817	278	531

Галичина має відносно менше коней і овець та кіз, зате більше рогатої худоби й майже вдвоє стільки свиней. Тому, беручи на увагу менш-більш однаковий ступінь розвитку господарства в Галичинї та в північно-західній Україні, годї припустити, щоб напр. у Холмщинї число коней більше нїж двічі перевищало число свиней. Статистику коней переводять в Росії від 1870 р. й то доволї докладно з огляду на потреби армії; зате статистика инших домашнїх звірят, ведена полїцією і місцевими волосними управами, мало дає допоруки на вірність; населенне з боязни перед оподаткуваннєм затаює, що може, а орґани правлїння надто мало дбайливі, щоб совісно провірювати дані. Тому з великою певністю можна прийняти, що на розслїджуваній нами области стан свиней, а мабуть також і овець в дїйсности значно вищий, нїж подає офіцїяльна статистика. Все-ж-таки північно-західній Україні, а також і Галичинї ще далеко до такої інтенсивности у плеканню домашнїх звірят, яку бачимо напр. в Познанщинї або Данії.

(Далї буде). *Мирон Кордуба.*

Вісти.

Привіти з Полїся. Перша українська учительська конференція в Дивинї на Полїсю, яка відбула ся в перших днях сього місяця, пересилає через Українську Шкільну Раду в Білій привіт президії Союза визволення України з подякою за піклуванне про духові потреби населення в окупованих землях, а зосібна про дїтей, будучих горожан України. — Голова Л. Новина, секретарь К. Долинська. Дня 1 серпня 1917. Вислала конференція привіт також управі Українських Сїчових Стрільців яко піонїрів українських шкіл на Волинї й Полїсю.

Шкільна справа на Волинї. Пишуть нам з Волинї: Ось вже третїй рік наша Волинь знаходить ся в области воєнних подій. Наука по школах спинилась. Наші дїти дичавіють, тим більше, що через цїлковите зруйнуванне селянського господарства для дїтвори нема анї жаднїської роботи. Що значить 15—17 шкілок на повіт? До того-ж потреба також і початкових шкіл вищого типу. Та шкільна інспекція про се не дбає. Воно правда, що затуркана полїтикою царизму місцева українська людність боїть ся просити нашого пана інспектора про школу, але... хоч який темний Волиняк, всеж бажає світла для своєї дитини. Так напр. селяне села Вербки пробували були посилати дїтвору аж за 6 верстов до ковельської школи, але через великий рух самоходів та далечінь занехаяли се. Просили школи у свому селї, але відмовлено. І так майже скрізь. Та коли заснуванне шкілок залежить від писаного подання й ураз з тим ще й самим треба утримувати школу, то сї школи для приголомшеного та зруйнованого війною Волиняка будуть тільки мрією. Є тут дехто з бувших учителїв церковно-приходських шкіл, але інспектор не дає їм спромоги зробитись учителями в теперішнїх українських школах. Звісне дїло — Лях!..

Проф. Грушевський про забезпеченнє прав національних меншостей на Україні. В свіжо виданій брошурі п. з. „Вільна Україна“ пише на сю тему професор таке: „Ми не будемо брати прикладу з центрів, котрі виступали перед Европою лицарями вольностей, а у себе на Угорщинї, завоювавши для неї права держави, запроторили в рабство инші народности. Не будемо також брати за приклад Поляків. Борцї за українську національність не будуть націоналїстами. Білоруси, Великороси, Поляки, Жиди, Чехи, Молдавани, мусульмане й инші народности дістануть своє пропорціональне представництво в наших автономних орґанах. Їх мова буде прийнята в зносинах з орґанами адмінїстрації і самоурядування в тих місцевостях, де сї національности становитимуть якийсь означений мінїмум. Подаванне науки в школї на рідній мові також буде забезпечене кождій національности. Національні меншости будуть мати право основувати свої культурні й релїґійні інституції і дістават матеріяльну поміч з краєвих фондів України“.

Протест Українців проти святкування „полтавської побіди“. Управа полтавської Української Військової Громади, зібравши ся на надзвичайні збори 10 липня н. ст. 1917 р. з приводу бучного святкування в сей день частиною місцевого громадянства річниці полтавської битви 1709 р., ухвалила вшанувати встаннєм з місць память козаків Запорожців, — тих представників тодїшнїх українських трудових мас, що під проводом кошового Костя Гордїєнка поклали під Полтавою свої голови за волю України в боротьбі з російським царатом. Визнаючи історичну помилку сих найкращих синів нашого народу, котрі волю України думали оборонити при помочи инших держав, ми одночасно найрішучійшим способом протестуємо проти святкування на нашій землї „полтавської побіди“ російського царату, що пролив тодї на Україні море слїз і крови. В імя згоди народів, про котру так часто говорять і представники національних меншостей на Україні, ми просимо сї національні меншости не викликати з далекої минувшини крівавих тїней, не ображати шумливими святами почуття суму, яке тільки й може бути в усїх демократів на Україні при згадцї про царську Петрову побіду, про сю страшну братовбійчу різню. Сю постанову й сей протест ухвалено послати У. В. Ґ. Комітетови для вручення У. Ц. Радї, а також надрукувати її в місцевих і українських газетах (Р. Г.).

Український Кооперативний Банк. Український Центральний Кооперативний Комітет одержав з мінїстерства фінансів затверджений статут Українського (Южного) Кооперативного Банку. Доводячи про се до відома українських кооперативних союзів, Комітет висловив сподіванне, що союзи, не гаючи часу, пришлють замовлення і відповідну суму грошей на передплату акцій Кооперативного Банку й тим причинять ся до найшвидшого відкриття Банку. Одна акція 260 карб. (Р. Г.).

Ґенеральний секретарь внутрішнїх справ Винниченко звернув ся до мінїстра війни Керенського з листом, в якім зазначив, що тимчасове російське правительство признало доповнену представниками національних меншостей У. Ц. Раду за вибраний революційною демократією законодавчий орґан на Україні і згодило ся признати перевибраний Ґенеральний Секретаріят за виконавчий орґан краєвого автономного урядування. Одначе щоб Ц. Рада й Ґ. Секретаріят могли добре функціонувати, їм потрібні до послуг відповідно зорґанїзовані виконавчі апарати — канцелярії, комітети і т. д. з великими штатами урядовців. Незабаром Ц. Рада й Ґ. Секретаріят приступлять до вироблення таких штатів, а сьогодні вони змушені скласти тимчасові виконавчі апарати. Тому, що недостає вільних від військового обовязку інтелїґентних і досвідчених робітників, Ц. Рада й Ґ. Секретаріят мусять рахувати на можливість користувати ся хочби в обмежених розмірах силами робітників, що так або инакше звязані з військовим обовязком. Крім безпосередньої потреби згаданих осіб потрібні такіж сили і для инших інституцій, сполучених з Ц. Радою, далї вчителї й сїльська інтелїґенція, бо припадкові мандрівники-аґітатори не задоволяють села. Недалеке розвязанне болючого земельного питання вимагає також докладних і авторитетних розяснень народнїм масам. Україна в теперішнїм часї в буквальнім значінню є шпихлїром Росії і доставляє харчів для армії, найменші непорядки шкідливі для справи, тому й тут потрібні великі зусилля з боку свідомих елєментів суспільства, котрі мусять виступати яко інструктори, користуючи ся безумовним довіррєм місцевої людности. А

місцевих інтеліґентних сил майже нема. Тому Винниченко звернув ся до Керенського з проханнєм: 1. Оповістити військовій владі, що інституціям Ц. Ради й І. Секретаріяту, як краєвим, так ґубернським, повітовим і сільським належить ся право засилати місцевим військовим начальникам тих своїх урядовців і аґентів, котрі своєю працею виконують державно-краєві функції й особливо потрібні для означених інституцій. Таких осіб військові начальники мусять бути зобовязані брати в евіденцію безумовно. 2. Належить ся право брати в евіденцію тих осіб, котрі, бувши в евіденції в якійсь інституції, зажадають перейти до иншої. 3. Ц. Раді й І. Секретаріятови належить ся право засилати військовій владі вимоги про відсилку до послуг Раді й Секретаріятови потрібних їй осіб, в яких би частях і чинах вони не були (Р. Г.).

Дар лубенського дворянства Центральній Українській Раді. „Южный Край“ з дня 31/VII доносить, що лубенське дворянство (на Полтавщинї) подарувало Центральній Українській Раді землю з мурованим будинком і иншими будівлями з тим, що колиб Рада не потребувала сеї землї й будинків, то щоб передала лубенській повітовій земській управі.

Центральна У. Рада з приводу У. С. Стрільців, полонених в часї російської офензиви, порушила питанне, щоб їх не висилати, як инших полонених, на Сибір, а полишити на Україні (Р. С. з 11/VII).

Українські почтові марки. Член Ц. Ради Біляшівський звернув ся до ґенерального секретаря для фінансових справ Барановського та запропонував видрукувати українські почтові марки з написом „На Український Національний Фонд“. Такі марки всякий Українець повинен наклеювати на куверті поруч з загально-російськими марками та вносив би таким чином свою лепту в касу „Українського Національного Фонду“ (Р. Г.).

Косцюшко з Гельсінґфорсу розповів на вечірнїм засіданні 5 липня н. ст. останньої сесії Ц. У. Ради перед реконструкцією про орґанізацію українських військових у Фінляндії, яка завершила ся окружним зїздом 12 червня н. ст. На нїм вибрано комітет з 23 частей Фінляндії.—Національна українська свідомість і діяльність Косцюшка се прикметна риса часу, бо-ж перед сто лїтами Українець Косцюшко, що проводив польському повстанню, очевидно не мав нїчого спільного з українськими ідеалами.

Виклади для військових Українців київського ґарнізону п. н. „Соціялїстична Бурса“ улаштувала аґітаційно-просвітна секція У. В. Ґ. Комітету. Курси ділять ся на такі головні відділи: ґеоґрафія, історія, економія, політичний, соціяльний і просвітно-громадський відділи. Перший вступний виклад на тему „Завдання і орґанізація політично-громадської освіти серед українського війська“ відбув ся 20 липня н. ст. (Р. Г.).

Євреї і Краєва Рада. Рада обєднаних єврейських орґанізацій м. Київа на своїм зібранні 15 липня н. ст. ухвалила таку резолюцію: „Справедливе домаганнє українського народу в справі утворення на Україні територіяльно-національної автономії з забезпеченнєм прав національних меншостей має своїм льоґічним наслїдком дати можливість сим меншостям боронити своїх прав і зокрема мати своїх представників в орґанізованім сьогодні краєвім орґані тимчасового правительства. Зважаючи на те, що єврейська маса на Україні у своїй величезній більшости не належить ні до одної з єврейських політичних партій, Рада обєднаних єврейських орґанізацій м. Київа признає необхідно потрібним, аби в сім краєвім орґані — Краєвій Раді були представлені, як національно-політичні партії, так і національні орґанізації й що тільки таке представництво при сучасних обставинах буде дійсним виразником волї єврейського народу на Україні (Р. Г.).

Єврейські соціялїсти за автономію України. Уманська орґанізація єврейської соціялїстичної робітничої партії (Серп), обміркувавши справу економічного й політичного становища України в російській державі й форму, яку прибрав український рух в останнїм часї, ухвалила таку резолюцію: 1. Виходячи з соціялїстичного погляду, що кожна нація має право на самоозначенне і що домаганнє Українців національно-територіяльної автономії не суперечить основам соціялїзму, ми уважаємо, а) що тимчасовий уряд не має підстав відмовити Ц. У. Радї негайно задоволити виставлені нею вимоги; б) що невиразне становище тимчасового уряду так само, як великої частини російської демократії, до національних вимагань України пхає соціялїстичні елементи в обійми буржуазійного шовінїзму, що може довести до розколу революційних сил країни. 2. Ми, єврейські соціялїсти (Серповцї), борючи ся за широку єврейську національну автономію, підемо плече об плече з демократичними елементами України в їх боротьбі за національно-територіяльну автономію (Р. Г.).

Всеукраїнський лїсовий зїзд у Київі. Українське Краєве Лїсове Товариство у Київі скликало на 31 липня н. ст. всеукраїнський зїзд Українців-спеціялїстів лїсового дїла. На зїзд закликано Українців лїсничих (державних і приватних), лїсових техніків, власників лїсів, промисловців і инших, що займають ся лїсовим дїлом або цїкавлять ся якоюсь галузею лїсової справи. Програма зїзду: а) Орґанізація Краєвого Лїсового Товариства, б) лїсова статистика на Україні, в) лїсова справа на Україні в звязку з аґрарною реформою, ґ) лїсова політика, д) орґанізація лїсової управи на Україні, е) лїсова вища й нижчі лїсові школи, ж) реферати з місць, з) біжучі питання, і) инші реферати, які предложать учасники зїзду. (Р. Г.).

Українські курси улаштувало тов. „Просвіта“ на Шулявці від 23 липня н. ст. у фізичній авдиторії політехнічного інституту з такою програмою: історія України, давня і новітня; українська мова й українське письменство; ґеоґрафія; ґіґієна; українське мистецтво; державне право й політична економія (Р. Г.).

Нові книжки проф. М. Грушевського вийшли такі: „Українська Центральна Рада й її універсали перший і другий“, ц. 20 коп., „Переяславська умова України з Москвою 1654 року. Статї й тексти“, ц. 60 коп. Заповіджений вихід нового доповненого видання книги: „Ілюстрована історія України“. (Р. Г.).

Воля, новий популярний тижневник виданнє цетрального комітету У. С.-Д. Р. П., виходить у Київі. Передплата на піврік 2·50 карб. Редактор Б. Мартос.

Соц. демократична фракція в У. Ц. Раді має 43 членів. На першім засіданню вибрано президію, а також представників по два в комісії по реорґанізації Ц. Р., по складанню комісії для виготовлення до всеукраїнського територіяльного зїзду статуту автономії України, по скликанню зїзду представників націй, що стоять на принципі федеративного устрою держави, та скликанню самого всеукраїнського територіяльного зїзду (Р. Г.).

З приводу універсалу У. Ц. Ради полтавський комітет партії народньої свободи випустив поклик, в якім указує між иншим, що Рада в своїм універсалї з початку його говорить про те, щоб український народ уладжував своє житте, не відокремлюючи ся від Росії. Та цїлий дальший зміст універсалу й тим більше дальше поступованнє Ради говорить про щось инше — про змаганнє Ради відокремити Україну від Росії. Наприкінцї поклику полтавський комітет партії народньої свободи зазначує, що в принципі признає право України на автономію, але уважає відокремленнє України від Росії погубним і безумовно шкідливим для України (Рѣчь з 22 липня н. ст.).

Для задоволення культурних потреб України предложено міністерству народньої просвіти на затвердженнє тимчасового правительства законопроєкт, про який ми вже донесли в однім з попереднїх чисел „Вістника“, а про який „Русская Воля“ з 12 липня подає деякі нові подробиці. Одна з двох признаних ґімназій, мішана, має бути у Київі й носити назву „Київська українська ґімназія в память дїячів Кирило-Методіївського Брацтва 1848 р.“. Для виготовлення шкільних підручників для ґімназій і инших наукових заведень краю уважаєть ся бажаним визначити управ

київської наукової округи 20.000 руб. на підмоги для видання підручників. Для підтримки існуючих уже культурних інституцій необхідно дати підмогу в розмірі 5000 руб. „Українському Науковому Товариству у Київі".

Справа церковної автономії України скомпліковала дуже положенне київського митрополита Володимира, про наміри котрого відійти на супочинок уже давно говорять у синодських сферах (Русская Воля з 21 липня н. ст.).

Синод против автономії церкви на Україні. „Южный Край" з дня 27/VII доносить з Петрограду, що Синод неґативно порішив справу заведення осібної української церкви до Установчих Зборів.

Комісаром Камянця Подільського є лїкарь Блонський, у. с. д.

В справі українського народнього університету. 2 липня (н. ст.) відбуло ся засїданне членів тов. „Праця" разом з представниками від Наукового Товариства, Товариства Шкільної Освіти й тов. „Просвіта" для спільного обговоренння справи заснування від осени сього року українського народнього університету. Проф. Левинський розповів про стан загально-освітних курсів тов. „Праця" та про плян з огляду на успіх сих курсів заснувати від осени народнїй український університет. По рефератї обговорено плян будучого університету, умови його дїяльности й програму викладів. При сім обговеренню виявило ся, що заходить рїжниця в поглядах на завдання українського народнього університету. Тому ухвалено вибрати комісію для розробленння детального пляну дїяльности університету й доручити їй виготовити реферат на найблизше засїданне. Комісія складаєть ся з представників ради тов. „Праця", з лекторів курсів, з представників Наукового Товариства, „Просвіти", Шкільної Освіти та просвітного відділу УСДРП; вона має право кооптувати членів. Рада тов. „Праця" доручила виготовити реферати про завдання народнього університету д. О. Грушевському, а про плян дїяльности на осїнь д. Свенцїцькому. Крім того доручено д. О. Грушевському прочитати на курсах тов. „Праця" лекцію про народнїй університет і ухвалено уладити анкету між слухачами вечірнїх курсів (Р. Г.).

Збори київської Ґубернської Української Ради почали ся 17 липня (н. ст.) в клюбі „Родина" з таким денним порядком: 1) звідомленне управи; 2) плян дїяльности Ґубернської Ради; 3) орґанїзація повітових рад; 4) грошеві справи; 5) доповняючі вибори членів Ґуб. Ради; 6) нові вибори представників від ґубернії до Ц. Ради; 7) про вибори до земств і міських рад; 8) біжучі справи (Р. Г.).

Українська Рада центральної Росії в Москві. В сій справі говорить відозва тимчасового виконавчого комітету московської Української Ради центральної Росії між иншим ось що: „Основуючи ся на постанові У. Ц. Ради про необхідність заснування скрізь, де є Українці, повітових, ґубернїяльних і инших обеднюючих центрів, створила ся для обеднання розпорошених по території центральної Росії Українців московська Українська Рада центральної Росії. Вона яко філія Української Центральної Ради підлягає постановам останньої і всеукраїнських національних зїздів. Вкупі з У. Ц. Радою вона буде стояти в обороні національних прав української народности та сприяти переведенню в житте до Установчих Зборів початків автономії України. В її склад входять представники від усїх українських орґанїзацій центральної Росії. Полїтичні орґанїзації надсилають до Ради по двох представників, культурно-просвітні, професійні й инші по одному представникови. Що-ж-до військових українських орґанїзацій — вони посилають у Раду: ті, котрі мають до 500 членів, одного представника, ті, що мають більш 500 членів, двох представників. Загальний склад московської Української Ради центральної Росії мусить бути таким, аби неменше половини всїх членів репрезентували полїтичні партії й решту неполїтичні орґанїзації. Зараз усї обовязки московської Української Ради виконує тимчасовий виконавчий комітет, у склад котрого увійшли представники від московських полїтичних орґанїзацій і військового клюбу по два представники та від решти по одному представникови. Московська Українська Рада звертаєть ся до всїх українських партій і орґанїзацій: полїтичних, військових, культурно-просвітних, професійних і ин. з проханнєм яко мога швидше подати свій голос і надіслати відомости про число Українців, склад і характер дїяльности орґанїзації і точну адресу. Звертати ся до тимчасового виконавчого комітету Ради (Москва, уголъ Воздвиженки и Нижне-Кисловскаго пер., д. Брискори, кв. No. 35) (Р. Г.).

Харківська городська дума постановила завести від осени в усїх клясах початкових шкіл навчанне українською мовою. Для учителїв упорядкувала шкільна комісія курси по українознавству (Р. Г.).

Большевики й український рух. Катериславська большевицька „Звѣзда" виступила проти неприязного відношення соціялїстичних газет до українського руху й заявила, що „обовязок російської демократії зуміє виповнити тільки наша партія, яка по братерськи простягнула руку українському народови. Всї инші соціялїстичні партії зрадили елементарний, підставовий, головний обовязок" (Р. Г.).

У Катеринославі Українці домагали ся від блюку соціяльних демократів, щоб їх кандидатів було більше в списках, і з причини відмови задоволення їх бажання виступили з блюку (Р. Г.).

Ґубернїяльний український херсонський зїзд, що почав ся 11 липня н. ст., признав себе тимчасовою Радою селянських, робітничих і військових депутатів. Вибрано тимчасовий виконавчий комітет з 30 людей. До президії виконавчого комітету увійшли: Чеховський (с. д.), Шелухин (с. д.), Голубович (с. р.), Лимар (с. р.), Паляничка (с. д.), а яко кандидати: Липченко (с. д.) і Шупара (у. н. с.). Виконавчий комітет розбив ся на 5 секцій (Р. Г.).

Салдати-Українці ґвардії Павловського полку ухвалили резолюцію про видїленнє їх в окрему часть або роту для кращої орґанїзації. Сю резолюцію розглянув баталїоновий комітет, котрий висловив ся проти такого видїлення, вказуючи при сім на те, що Українців у баталїонї нараховують до 2500 душ, тому їх видїленнє в окрему часть спричинить багато клопотів. Для більшої вигоди баталїоновий комітет допускає видїленнє Українців в окремі зводи в своїх ротах (Русская Воля з 22 липня н. ст.).

Салдати-Українці московських частей звернули ся до коменданта військ полковника А. Верховського з просьбою сформувати з них окремі роти, які цїлою одиницею входили-б у склад військових частей. Українці готові їхати на всякий фронт, щоб тільки всїм разом. На просьбі Українців полковник А. Верховський написав: „Уважаю необхідним тепер, у період великого розкладу армії, будувати житте на орґанїчних звязках. Теорія воєнної справи щиро рекомендує разом служити землякам. Все за тим. Аби використати при устрою армії любов Українців до свого народу, уважаю необхідним звести їх в українську часть, що можу зробити без шкоди з технїчного боку. На фронт посилати їх цїлими маршевими ротами, яких не дїлити по полкам, а утворити з них окрему роту зводячи в одну ті роти, які потерпіли й потребують поповнення. Не можна йти проти природного змагання народу, — навпаки треба використати його для спільної справи рятунку Росії". Просьбу Українців з сею розолюцією полковника А. Верховського вислано до Петрограду (Русское Слово з 10 липня н. ст.).

Українська кавалєрія. „Русское Слово" з 11 липня н. ст. доносить з Одеси, що в александрійськім повіті херсонської ґубернії салдати-Українці примішеної там кавалєрійської части під впливом аґітації заявили, що не підуть на фронт, поки не сформуєть ся українська кавалєрія. Коли їм відмовили сього, вони забрали коні, зброю і явочним порядком приступили до формування власної части, назначивши свого коменданта й офіцерів.

П. н. „Перший гайдамацький курінь" виїхав з Київа до Одеси яко до місця формації перший український відділ у складї 200 люда (Р. С. з 19/VII).

Українські ешелони не хотять їхати на фронт. „Южный Край“ з дня 27/VII подає, що командант київської військової округи Оберучев видав приказ, щоб ужито надзвичайних заходів, аби українські ешелони, що далі затримують ся у Київі і не хотять звідси виїздити, вислано до своїх частей. Для догляду над сим призначено від українського військового комітету ґенерала Кондратовича.

Українські військові части в Петрограді. „Русская Воля“ з 29/VII н. ст. доносить, що приказом головного коменданта військами петроградської військової округи дозволено при переформуванню резервових баталїонів ґвардійських піхотних полків у ґвардійські резервові полки відокремлювати Українців в окремі роти й баталїони для сформування українських полків.

Боротьба з русофільством на Буковині під час російської окупації. Російські часописи подають, що від вибуху революції, а особливо від мая місяця, коли на ґенерал-ґубернатора зайнятих частей Галичини й Буковини призначено Дорошенка, на Буковині розвила ся енергічна боротьба против українських і румунських Русофілів. Сю боротьбу вів головно черновецький військовий ґарнізоновий комітет при помочі краєвого виконуючого комітету й армейського комітету 8-ої армії. І так ґарнізоновий комітет у Чернівцях розігнав у маю збори русофілів. Переведених русофілами нових виборів до черновецького маґістрату Дорошенко не затвердив. У відповідь на сї переслїдування русофіли почали денунціювати перед російськими військовими властями поодиноких осіб споміж Українців яко австрійських шпіонів. Наслїдком сього арештовано 28 липня с. р. цїлий ряд осіб по підозрінню о шпіонажу. Дорошенко енергічно протестував проти сих арештів і обставав перед комітетом Центральної Української Ради, щоб вона розпорядила освобожденнє арештованих. Дорошенко заборонив вїзд до Чернівців відомому русофільському дїячеви з Галичини Яворському, який є тепер приватним доцентом київського університету, а неменше відомого русофіла Ґеровського, котрий приїхав до Чернівців, ґарнізоновий комітет арештував.

Комісар для справ Кавказу. Тимчасове правительство постановило, щоб всї зносини вищих державних установ і окремих цивільних інституцій з начальством на Кавказї й комісарами терської та кубанської области, як рівнож зносини головного начальства на Кавказї з вищими державними установами вели ся через комісара для справ Кавказу в Петроградї.

Цїни на продукти живности, худобу й инше на Українї і в Сибіру. Сими днями дістав я ряд писем з України від рідних і знайомих, в тім колєктивне письмо від предсїдателя і членів волосного комітету рідної волости на Полтавщинї. Пишуть мої земляки (22 червня ст. ст.), що на Українї працюють, не покладаючи рук, над українїзацією народнього життя, що скрізь панує спокій, розрухів нема, продуктів живности є досить, але цїни на все дуже великі. В письмі сестри подані саме цїни на хлїб, худобу й ин. Отже цїна жита за пуд 2 руб. 50 коп., пшениці 3 руб. 50 коп., мясо коштує 50 коп. фунт, сало 1 руб. 20 коп. фунт, масло 2 рублї фунт. Селянські прості чоботи коштують 50 рублїв, за корову, куплену в 1915 роцї за 93 руб., дають тепер 1000 руб., сусїд продав трьохлїтнього кабана за 470 руб., десятина землї під жито винаймалась в минулім 1916 роцї за 43 руб. 50 коп., бідні люде жали минулого року у багатих за чотирнадцятий сніп. Значно дешевші цїни в південнім Сибірі, в змеіногорськім повітї томської ґуб., звідки так само маю письмо від брата з дня 28 квітня ст. ст. Тут цїна пшениці за пуд 2 р. 55 к., муки 3 руб., сала 35 руб. за пуд, масла 55 руб. за пуд, молока 2 р. 25 к. за пуд, гороху 4 руб. за пуд, пшона 4 руб. за пуд, картоплї 1 руб. 25 коп. за пуд. Середня робоча шкапа коштує 150 руб., корова 80 руб., вівця 25 руб. — Переселенцї з України на Сибірі дуже цїкавлять ся справою панських, державних і инших земель, чи вони будуть передані народови. Мабуть збирають ся на випадок вивлащення тих земель повертати до Рідного Краю. **А. Ж.**

Втечі полонених в Росії. Російські часописи доносять, що в революційнім часї страшно збільшили ся втечі полонених. Коли від початку війни до марта місяця с. р. зареєстровано 5350 втеч, то в мартї б. р. було їх 735, в квітнї 2518, а в протягу маю поверх 3000.

Заходи коло поліпшення становища російських полонених. „Русская Воля“ з дня 20/VII ст. ст. доносить, що Центральний Комітет помочі полоненим рішив вислати делєґацію сестер Червоного Хреста в числї 6 до Нїмеччини й 5 до Австро-Угорщини з порученнєм обїхати всї табори полонених і розслїдити становище полонених та чи добре розділювались посилки між полоненими з Росії. Деякі сестри будуть полишені при таборах для постійного догляду. Центральний комітет перевів у розпорядимість свого бюра в Копенгазї 200.000 К для закупна продуктів живности в Америцї для російських полонених в Нїмеччинї й Австрії, 50.000 К на ту саму цїль для полонених в Туреччинї, а на поміч полоненим в Болгарії призначено по 20.000 рублїв місячно.

Провідники соціяльних демократів большевиків перед судом. На підставі зібраного про події в Петроградї матеріялу судові власти прийняли постанову про віддачу під суд провідників соціял-демократів-большевиків Лєнїна, Зїновієва, Коллонтай, Парвуса, Фюрстенберґа (Ганецького), Козловського, Рошаля, Раскольнїкова, Семашка й Сахарова за державну зраду.

В адмінїстрації „Вістника Союза визволення України“ можна набути отсї книжки:

		К. с.
1.	В. Будзиновський. Гадяцькі постуляти і гетьман Виговський	—·60
2.	В. Будзиновський. Козаки у Ст. Руданського	—·30
3.	В. Будзиновський. Козацькі часи в народнїй пісні	3·—
4.	Ґ. Ґауптман. Ткачі, драма з сорокових років	1·20
5.	Г. Гейне. Книга пісень	1·60
6.	М. Гоголь. Вечерниці на хуторі під Диканькою	—·50
7.	Гомерова Одиссея. Перша часть	2·40
8.	Гомерова Одиссея. Друга часть	2·—
9.	В. Ґете. Іфіґенїя в Таврії	—·60
10.	Ґете—Франко. Гелєна і Фавст	1·20
11.	Доманицький. Як хазяюють селяне в чужих краях	—·80
12.	М. Драгоманов. Нові українські пісні про гром. справи	3·80
13.	М. Драгоманов. Письма К. Кавелина й Ів. Турґенева	3·—
14.	Тр. Зїньківський. Писання. Книга перша	2·—
15.	Тр. Зїньківський. Писання. Книга друга	2·—
16.	Ю. Кенан. Сибір	2·40
17.	О. Кониський. Грішники. Роман—Хронїка	1·—
18.	П. Кулїш. Крашанка Русинам і Полякам	—·40
19.	П. Кулїш. Маруся Богуславка. Поема	—·70
20.	П. Кулїш. Хуторна поезія	1·—
21.	В. Левенко. Per pedes apostolorum	—·60
22.	Ів. Левіцький. Поміж ворогами	1·—
23.	Молїєр. Тартюф. Комедія в 5 дїях	—·60
24.	Ш. Сеньобос. Сучасна Анґлїя	1·20
25.	О. Солтис. Буквар для самоуків	—·30
26.	О. Терлецький. Галицько-руське письменство 1848—1865 рр.	1·50
27.	Ів. Франко. В плєн-ерi. Вірші і проза	—·60
28.	В. Чайченко. Байки	—·60
29.	В. Чайченко. Книга казок віршом	1·20
30.	В. Чайченко. Оповідання	1·60
31.	В. Чайченко. На розпуттї	1·60
32.	В. Чайченко. Під хмарним небом, вірші	2·—
33.	М. Школиченко. Між народ. Повість	—·40

Зміст: В справі укр. шкіл в австр. окупації на Холмщинї.—Українське шкільництво на Волинї. — Справа автономії України й Ґенер. Секретаріяту на ЦУР. і в тимчасовім рос. правительстві.—Україна висловлює довірре Ц. У. Радї яко своєму тимчасовому правительству. — З нарад сесії ЦУР. перед реконструкцією. — Перед грозою вступленя військ центр. держав на Україну. — Всеукраїнський робітничий зїзд у Київі. — Резолюції київського укр. ґуберн. зїзду. — Резолюції перш. всеукр. зїзду залїзничників у Харкові. — Другий всерос. зїзд працюючих у цукровій промисловости. — Винниченко й Петлюра про питання дня. — М. Кордуба. Північно-західна Україна. 5. Рільництво й годівля домашніх звірят. — Вісти.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарнї Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублїв, піврічна 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. **Цїна сього числа 40 сот., 15 коп.**

Редаґує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: **Микола Троцький.**

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адмінїстрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

IV рік. Ч. 36. Відень, 2-го вересня 1917. Ч. 166

До полїтичної крізи на Українї.

До заграничних часописей дістали ся вістки, що на Українї вибухла гостра полїтична кріза, що між Центральною Українською Радою і петроградським правительством відносини крайно загострились, що Ґенеральний Секретаріят Ради зложив свої мандати і т. ин. Кріза викликана тим, що центральне правительство, затверджуючи вибраний Ц. У. Радою Ґенеральний Секретаріят, видало для нього такі інструкції, які противлять ся угоді з дня 16 липня, обмежують його компетенцію та урізують територію, на яку має поширювати ся власть Секретаріяту. Не маючи наразї докладних відомостей про хід подій, установимо передовсїм хронольоґію відомих нам фактів, які стоять у звязку з крізою.

Наслїдком угоди Центральної Української Ради з тимчасовим російським правительством з дня 16 липня та в цїли виконання тої угоди приступила Ц. У. Рада до поповнення себе й вибраного нею раннїйш Ґенерального Секретаріяту представниками національних меншостей і до сконкретизування компетенції і обсягу дїяльности Ради й Ґенерального Секретаріяту та взаїмних відносин з російським тимчасовим правительством.

Засїдання Комітету Ради або т. зв. „Малої Ради“ вже при участи репрезентантів національних меншостей, на яких обговорювано ті справи, відбували ся в днях 27, 28 й 29 липня і в результатї прийнято дня 29 липня поміщений низше статут тимчасової конституції і переведено поновний вибір Ґенерального Секретаріяту, склад якого подали ми в попереднїм числї „Вістника“.

У вступній замітцї до статуту конституції України „Роб. Газ.“, з якої передруковуємо сей документ, говорить ся, що сей статут буде переданий по телеґрафу Винниченкови для предложення його тимчасовому правительству, по затвердженню яким одержить він силу закона.

З сеї замітки, як також з вістки, поданої нами в попереднїм числї за „Русскимъ Словомъ“ і „Южнымъ Краемъ“, виходить, що на запросини з Петрограду Винниченко з Барановським і Рафесом виїхали туди ще перед остаточним прийняттєм Радою статуту конституції, імовірно таки 28 липня, инакше „Робітнича Газета“ не писала-б, що статут буде переданий по телеґрафу Винниченкови.

Під датою 9 серпня находимо в „Биржевыхъ Вѣдомостяхъ“ новинку, в якій говорить ся, що в сих днях відбували ся (в Петроградї) приватні наради між представниками Ради Винниченком, Барановським і Рафесом та заступником міністра президента Некрасовим і членом юридичної комісії при тимчасовім правительстві бароном Нольде про практичну дїяльність Секретаріяту й обем його компетенції. Результатом сих нарад була згода Некрасова внести на розгляд правительства в найближчих днях проект інструкції для Секретаріяту, опрацювання якої підняв ся проф. барон Нольде.

Як видно з телеґрами петроградської телеґрафічної аґенції, поданої низше, затвердженне статуту (інструкції) Ґенерального Секретаріяту наступило 17 серпня, отже майже по трьох тижнях від виїзду з Київа до Петрограду Винниченка й тов. і в вісїм днїв по вістцї в „Бирж. Вѣд.“ про переговори в Петроградї.

Чи Винниченко сидїв через цїлий сей час у Петроградї, чи по „приватних“ нарадах, які мали місце перед 9 серпня, а які тягли ся більше 10 днїв, виїхав до Київа, — не знаходимо нїде на се відповіди й не можемо сказати, чи репрезентанти тимчасового правительства „офіцїяльно“ брали ся до справи статуту Секретаріяту в присутности Винниченка й чи він поносить яку небудь відповідальність за те, що тимчасове правительство не затвердило проекту Ради, а оголосило свій проект, вироблений бар. Нольде, з великими обмеженнями.

Можна думати, що Винниченко не витримав свідомої проволоки й водження за ніс та, не ждучи на ухвали правительства, повернув до Київа. А що свідоме проволїканнє з боку правительства було, про се свідчить поведенне бар. Нольде в українській справі на зїздї кадетів дня 7 серпня (див. про се на инш. місцї).

Загалом напрошуєть ся підозріннє, що ухвала правительства з дня 17 серпня є дїлом кадетів, які завзяли ся за всяку цїну перешкодити творенню автономного життя України й у сїм напрямі напевно впливали на правительство при обісланню його при останнїй реконструкції своїми членами. На се вказує особа бар. Нольде, який крайно різко скритикував був угоду з 16 липня, а тепер виступив спеціялїстом української справи одночасно і в партії кадетів і в тимчасовім правительстві.

Як зареаґовано у Київі на акт петроградського правительства з дня 17 серпня, про се маємо дуже скупі й малодостовірні відомости, над якими не варто спиняти ся, крім телеґрами петроградської телеґрафічної аґенції з датою 24 серпня. Зміст її такий:

„По звідомленню Українського Ґенерального Секретаріяту про переговори з тимчасовим правительством щодо справи його орґанїзації, як і щодо переданих тимчасовим правительством 17 серпня Ґенеральному Секретаріятови інструкцій прийняла Центральна Рада ухвалу, в якій між иншим стоїть: Виходячи зі становища, що конче потрібно з цїлою рішучістю звернути увагу тимчасового правительства на те, що його інструкції з 17 серпня противлять ся угоді між Радою і ним, угоді, котра єдина може служити підставою для приготування, як української автономії, так і Українських Установчих Зборів та всеросійського Установчого Зібрання взагалї, — далї бажаючи привернути на Українї певний порядок і скріпити в нїй здобутки революції, уважає Рада своїм обовязком предложити членам Ґенерального Секретаріяту нові інструкції для затвер-

дження тимчасовим правительством і поручити, як Військовому Комітетови Центральної Ради, так і Ґенеральному Секретаріятови виробити статут, що управильняв би взаємини між Радою і Ґенеральним Секретаріятом, а останньому поручити виробленнє ряду проєктів, а саме про робітниче питаннє, аґрарне, про забезпеченнє живністю і публичне навчаннє. Зате тимчасове правительство має займати ся питаннєм про війну та мир і справою кари смерти. Дальше треба негайно приступити до приготовних робіт по скликанню Українських Установчих Зборів, як і всеросійського Установчого Зібрання, і звернути увагу всіх національностей України на недостачі інструкцій та звернути ся у поклику до робітничих мас цілої України з домаганнєм зорґанізувати боротьбу за свої інтереси та згуртувати ся довкола Української Центральної Ради".

Не маючи під руками ані автентичного тексту затвердженого російським правительством статуту Ґенерального Секретаріяту, ані докладних звідомлень з перебігу засїдань Ради й автентичного тексту її ухвал, мусимо здержати ся наразі від обговорення сути нового конфлїкту між Центральною Українською Радою та петроградським правительством і викликаної тим конфлїктом внутрішньої кризи в Раді, зглядно Секретаріятї Ради, коли правдиві відомости, що цілий Секретаріят зложив свої мандати. До безпосереднїх вістей з Київа, які кольпортують ся у віденській пресї, не маємо жадного довірря.

Конституція України.

Дня 29 липня (н. ст.) після двох-дневного обговорення Малою Радою остаточно прийнято статут Ґенерального Секретаріяту, який встановляє взаїмні відносини між сим новим найвищим краєвим орґаном на Україні й Ц. Р. з одного боку та Секретаріятом і тимчасовим правительством з другого боку.

Сей статут передано телеґрафічним шляхом Винниченкови для доручення тимчасовому правительству й після затвердження він одержав силу закону як основи Конституції України. Ось сей текст:

На підставі згоди з тимчасовим правительством дня 16 липня (н. ст.) 1917 р.,—орґан революційної демократії всїх народів України — Українська Центральна Рада, що має підготувати Україну до остаточного здїйснення автономного ладу й довести її до Українських Установчих всенароднїх Зборів і російського Установчого Зібрання, — утворює Ґенеральний Секретаріят, який являєть ся найвищим орґаном управи на Україні.

Дїяльність Ґенерального Секретаріяту зазначаєть ся тимчасово такими головними пунктами:

§ 1. Найвищим краєвим орґаном управи на Україні є Ґенеральний Секретаріят Української Центральної Ради, який формуєть ся Центральною Радою, відповідає перед нею і затверджуєть ся тимчасовим правительством.

§ 2. Формуваннє Ґенерального Секретаріяту Центральна Рада здїйснює через свій Комітет.

§ 3. Центральна Рада затверджує Ґенеральний Секретаріят в цїлости, висловлюючи йому довірре.

§ 4. В склад Ґенерального Секретаріяту входить 14 ґенеральних секретарів, а саме секретарі: в справах внутрішнїх, фінансових, військових, харчових, земельних, юстиції, освіти, національних, торгу, промисловости, почти й телеґрафу, працї, доріг, ґенеральний контрольор і ґенеральний писарь.

Примітка. При секретареви в національних справах назначаєть ся три товариші секретаря — від Великоросів, Євреїв і Поляків. Товариші секретаря по дїлам своєї нації мають право реферату й рішаючого голосу в сих справах у Ґенеральнім Секретаріятї. Товариші секретаря в національних справах затверджують ся Комітетом Ради.

§ 5. Свою власть Ґенеральний Секретаріят здїйснює через всї урядові орґани на Україні.

§ 6. Всї урядові орґани на Україні підлягають власти Ґенерального Секретаріяту.

Примітка: Ґенеральний Секретаріят установляє, які орґани, в яких межах і в яких випадках мають зносити ся безпосередно з тимчасовим правительством.

§ 7. Всї урядові посади на Україні, коли вони не виборні, заміщають ся Ґенеральним Секретаріятом або підвладними йому орґанами.

§ 8. При тимчасовім правительстві має бути статс-секретарь для справ України, якого призначає тимчасове правительство по згоді з Центральною Радою.

§ 9. Статс-секретарь має пильнувати інтересів України в усїй роботї тимчасового правительства й в разї потреби переслати законопроєкти через Ґенеральний Секретаріят на розгляд Ц. Ради.

§ 10. Ґенеральний Секретаріят передає на санкцію тимчасового правительства ті законопроєкти, які розглянула й ухвалила Центральна Рада.

§ 11. Ґенеральний Секретаріят передає на затвердженнє тимчасового правительства тимчасові фінансові обрахунки видатків на потреби України, які розглянула й ухвалила Центральна Рада.

§ 12. Тими коштами, які надходять на рахунок Центральної Ради, розпоряджуєть ся Ґенеральний Секретаріят по буджету, ухваленому Центральною Радою.

§ 13. Ґенеральний Секретаріят ті справи, які він уважає найважнїйшими, передає на розгляд Центральної Ради.

§ 14. Дїяльність Ґенерального Секретаріяту, відповідального перед Центральною Радою, контролюєть ся нею шляхом запитань по всїм справам.

Примітка: Порядок запитань має бути зазначений окремим наказом.

§ 15. В перервах поміж сесіями Центральної Ради Ґенеральний Секретаріят відповідає перед Комітетом Центральної Ради, який виконує всї її функції окрім зазначеної в § 3-ім.

§ 16. Коли Ґенеральний Секретаріят не згоджуєть ся з постановою Комітету в якій небудь справі, остання переносить ся на розгляд Центральної Ради, яка скликаєть ся негайно.

§ 17. Коли Центральна Рада висловлює недовірре Ґенеральному Секретаріятови, він подаєть ся у відставку.

§ 18. Всї акти Центральної Ради й Комітету контрасиґнують ся Ґенеральним Секретаріятом.

§ 19. Всї закони тимчасового правительства мають силу на Україні від дня проголошення їх в Краєвім Урядовім Вістнику на українській мові.

Примітка: В надзвичайних випадках Ґенеральний Секретаріят проголошує їх иншим способом.

§ 20. Всї закони, адмінїстративні приписи й постанови, проголошені українською мовою, публїкують ся також і на мовах: російській, єврейській і польській.

§ 21. В справах внутрішнього розпорядку роботи Ґенеральний Секретаріят виробляє свій наказ (За Роб. Газ.).

Російська державна конференція в Москві.

Сумний стан справ у середині російської держави заставив тимчасове правительство скликати до Москви державну конференцію. Про цїли та завдання московської конференції заявив мінїстер працї М. Скобелєв на загальноросійськім зїздї працюючих у торговлї та промислї таке: „Ідея зїзду належить самому правительству. Ми постановили скликати до Москви представників усїх верств народу й заявити їм чесно й відкрито, що Росія знаходить ся в траґічнім, катастрофальнім положенню. Правительство хоче вислухати правдиві погляди всїх творчих сил держави й дістати від них моральне підтриманнє".

Моральне підтриманнє хоче дістати правительство в боротьбі нелише проти крайнїх большевицьких елєментів, але й проти рад робітничих і салдатських депутатів, з якими

у правительства повстають щораз більш напружені відносини. Прискорити скликанне Установчих Зборів при теперішнім неспокійнім настрою в державі правительству та лібералам видаєть ся небезпечним. Отже не лишало ся нїчого иншого, як скликати щось подібне до Установчих Зборів, без виразного означення компетенції і з відповідним добором учасників.

Скликанне московської конференції знаходить ся в орґанїчнім звязку з цїлою полїтикою теперішнїх російських міродатних кругів — з відновленнєм приватних засїдань Державної Думи, з останнїм конґресом партії кадетів і персональними змінами в складї правительства. Найхарактеристичнїйшою рисою сих змін є майже цїлковите опущенне правительственних рядів соціялдемократами й деяке зближенне кадетсько-соціялреволюцийних сил.

На приватних засїданнях Державної Думи, що відбули ся в початку сього місяця в Петроградї, знайшов ся Мілюков у досить тїснім товаристві з правим Пуришкевичем та „поступовцем“ Масленнїковим, які рішуче жадали, щоб Дума виступила та змела Раду робіт. і салд. депутатів. Мілюков заявив обережно, що для сього час ще не прийшов, але висловив надію, що се незабаром станеть ся, а тодї Дума перебере цїлу державну власть у свої руки й усуне Раду роб. і салд. депутатів. Мілюков висловив також бажанне, щоб на московській конференції члени Думи виступили не яко поодинокі особи, а яко зорґанїзоване тїло.

Усталена на останнїм партійнім конґресї кадетів полїтична програма є в головних рисах і програмою московської конференції. Містить вона в першу чергу зміцненне власти правительства, відбудуванне армії, увільненне правительства від самочинних рад робіт. і салд. депутатів, утвореннє національної надклясової полїтики і т. ин. Чи наслїдком конференції буде дальше скріпленне народницько-лїберальних елементів у правительстві коштом соціялдемократії, чи нї, наперед трудно сказати, але се зрештою і не таке важне, тим більше, що лїберали задоволені й теперішнїм складом правительства.

„Рѣчь“ висловила надію, що т. зв. „мала мінїстеріяльна рада“, що складаєть ся з Керенського, Некрасова, Терещенка й Савінкова, зможе перетворити ся в якогось роду „директорію“. Для сеї директорії з диктатором Керенським на чолї і мусить утворити московська конференція „моральну“ основу, а може й якийсь постійний орґан, який з успіхом міг би виступити проти крайнїх лївих „антидержавних“ елементів. Про своє відношенне до соціялдемократичних орґанїзацій лїберали давно вже не роблять собі жадних ілюзій. Вже з нагоди уступленя Церетелї зі складу правительства „Рѣчь“ писала, що соціялдемократи перейшли до полїтики „озброєної“ невтральности.

Старання Думи привернути собі колишнє значінне загострили також відносини між робітниками й помірковани ми російськими кругами. Рада робіт. і салд. депутатів виступила проти „контрреволюцийних“ заходів Думи, а зайняті в підприємствах мінїстерства морських справ робітники зажадали навіть негайного розпущення Думи й Ради.

Розстріли власних салдатів на фронтї, немилосердні переслїдування большевиків, обмеженя для радикальної робітничої преси й инші заходи „твердої“ власти Керенського не можуть очевидно полїпшити відносин між правительственними кругами й робітництвом. Московська конференція не може бути місцем, де-б могло наступити помиренне між помірковаными міщанськими та радикально-соціялїстичними російськими кругами. Та її не для того й скликано.

Та обставина, що конференцію скликано до Москви, котра стоїть під переважним впливом соціялреволюціонерів, помірковане крило яких іде разом з лїбералами, показує, що правительство хоче увільнити ся від впливу петроградської Ради робітничих і салдатських депутатів. Склад конференції (члени всїх чотирьох Дум, представники земств, городів, унїверситетів, громадських, культурних, господарських і т. ин. орґанїзацій, отже переважно помірковаих кругів громадянства) недвозначно показує, що ся конференція призначена головним чином для боротьби з крайнїми лївими „інтернаціональними“ елементами російської демократії.

Промова Керенського на першім зосїданню конференції досить яскраво свідчить про те, що він вже почуває себе диктатором Росії, покликаним безоглядними репресіями привернути в нїй „порядок“. „Наша терпеливість має межі— заявив Керенський—і хто їх переступить, той стріне власть, яка пригадає часи царизму“.

Неменш рішучу заяву зложив Керенський і на адресу неспокійних націй. „Не зважаючи на недуже-то прихильне становище деяких національностей, — заявив він, — які творять складову частину російської держави, демократія Росії дасть їм все, що приобіцяло російське правительство й що признають їм ще Установчі Збори, але там, де боротьба переходить належні межі, там, де захотїли-б використати наші трудности..., там ми скажемо: »Руки геть!«“. Спеціяльно Фінляндцям Керенський пообіцяв розігнати озброєною силою сойм, колиб він, не зважаючи на заборону, захотїв зійти ся.

На погрози Керенського, як і взагалї на всї спроби російських централїстів покласти основи на московській конференції для „загально-національної“ полїтики, Центральна Українська Рада згори дала гідну відповідь, відмовивши ся брати участь в конференції, не зважаючи на запрошенне тимчасового правительства. Яко представниця окремої національно-територіяльної автономної одиниці Центральна Рада цїлком слушно не захотїла брати участи в конференції, показуючи тим самим, що вона є єдиною правосильною заступницею українського народу.

Постанови московської конференції не будуть правдивим голосом і цїлої російської нації. Крайнї лїві елементи відтягнули ся від участи в конференції, а в самій Москві в день відкриття конференції вибух страйк, яким робітники хотїли запротестувати проти цїлої московської затії. В таких обставинах конференція може послужити лише початком ще більш загостреної боротьби в серединї російського громадянства. *М. Троцький.*

Справа україннїзації війська.

„Робітнича Газета“ подає, що 29 липня (н. ст.) повернув з головної квартири ґенеральний секретарь для військових справ С. Петлюра, котрого туди закликали телеґрамою. По дорученню Малої Ради С. Петлюра розмовляв з верховим головнокомандуючим ґен. Брусиловим у справі україннїзації війська, повернення з війська учителїв-Українців і ин. На се ґен. Брусилів сказав, що від 14 вересня всї учителї, які є у війську, будуть увільнені. Що-ж-до україннїзації війська — то верховний головнокомандуючий обіцяв видати наказ, щоб по всїх фронтах і у всїх військових частинах не робило ся нїяких перешкод дїяльности культурно-просвітних українських громад і комітетів, та широко розповсюджувати у війську другий унїверсал і деклярацію тимчасового правительства про згоду з Центральною Радою. До ранїйш призначених для україннїзації корпусів верховний головнокомандуючий згодив ся добавити ще кілька корпусів, а також одну кінну дивізію. Для підготовки офіцерів-Українців мають бути зукраїнїзовані 2 київські школи прапорщиків і підготовча школа при першім українськім запаснім полку. Дано згоду й на те, щоб усї білобілетники, новобранцї та виписані з лазаретів, які йдуть до війська, не вивозили ся в чужі ґубернії, а зоставали ся в межах України, а також, щоб усї українські військові комітети були признані й затверджені на тих самих основах, що й загально-російські. На запитанне С. Петлюри про долю населення тих місцевостей, котрі тепер захоплює вороже військо, Брусилів відповів, що російське військо не буде при відступанню силоміць виганяти людности в тил, і крім того просив Центральну Раду з свого боку вжити всїх заходів, щоб населенне само не тїкало, а лишало ся. Щодо україннїзації ґарнїзонів по містах

України — вона буде по можливости переводитись і зокрема у Київі донський козачий полк буде замінений полком чорноморських (кубанських) козаків. На останку ґен. Брусилів сказав, що Київу ворожий наступ не загрожує, і прохав, щоб Ґенеральний Військовий Комітет увійшов у тіснійші й постійні звязки з головною квартирою, котра з свого боку охоче зробить усе, що буде залежати від неї і не пошкодить бойовій силї війська.

— Крім того „Робітнича Газета“ містить оповіщенне Петлюри про перевід офіцерів-Українців до частей, призначених для українізації.

Верховний головнокомандуючий — читаємо в сім оповіщенню — на мою пропозицію під час перебування в головній квартирі згодив ся на те, щоб Українці-офіцери поволі переводились з ріжних частей в ті військові части, які призначені для українізації з заміною офіцерів не-Українцями. Відповідну телеґраму (11740) дежурний ґенерал квартири верховного головнокомандуючого Кортаці розіслав начальникам штабів північного, західного, південно-західного, румунського й кавказького фронтів. Про згаданий дозвіл верховного головнокомандуючого доводжу до відомости Українців-офіцерів, що правом переводу в українські дивізії можна користувати ся, тільки виконуючи формальні вимоги. Крім того кожен офіцер-Українець, що хотів би перенестись до української дивізії, мусить мати відповідні посвідчення від місцевої Української Військової Громади.

— 31 липня (н. ст.), як подає „Робітнича Газета“, повернув ся до Київа член Українського Ґенерального Військового Комітету ґен.-майор Кондратович, який був у головній квартирі південно-західного фронту й розмовляв з головнокомандуючим сього фронту ґен. Корнїловим. Під час розмови головнокомандуючий ґен. Корнїлов між иншим сказав, що зукраїнізовані полки бють ся надзвичайно відважно, при чім головнокомандуючий назвав ... і ... дивізії, які особливо відзначили ся.

— Як доносить „Русское Слово“, почали формувати ся „баталїони рятування України“. Два баталїони формують ся у Київі, один у Чернигові й один на ст. Ромодан полтавської ґуб.

— Про почуттє обовязку українських салдатів свідчить отсей факт, поданий „Биржевыми Вѣдомостями“: Сформований в Новоузенську саратівської ґуб. український баталїон, дізнавши ся про утечу салдатів з фронту, заявив, щоб його чим скорше відіслали на фронт.

Вибори до городських дум на Україні.

Нижче подаємо результат виборів до городських дум в цїлім ряді міст на території України, які відбували ся на основі загального, рівного, безпосереднього, тайного й пропорціонального виборчого права. Сї результати для нас дуже сумні. І чим більше місто, чим більшу ролю воно відграє в культурнім і політичнім життю, тим гірше представляєть ся політичний вплив і значіннє українських партій, які виступали на виборах. Навіть у Київі на 120 мандатів дістали Українці з великою бідою ледви 26 або понад 21%. Колиб сї 21% були вірним показчиком нашої чисельної сили у Київі, було-б дуже зле з нашою столицею. В Харкові ще гірше стоять справи. Тут Українці здобули лише 4 мандати та 3% поданих голосів.

Скрізь на виборах по містах на Україні, як і в цїлій Росії, перше місце по числу здобутих мандатів займають російські соціялїсти-революціонери й російські соціялдемократи-меншевики або бльок сих партій з додатком подекуди жидівського „Бунду“, українських соціялїстів (Полтава, Харків—соц.-рев.), Поляків і ин. Сей успіх на виборах соціялїстів-революціонерів поясняєть ся демаґоґічною аґітацією з їхнього боку й великою темнотою широкої маси, яка йде звичайно з тими, хто найголоснїйше кричить і найбільше обіцяє.

Побіду на виборах соціялїстів з а г а л о м пояснити треба тим, що вони є тепер при власти, що в їхніх руках находять ся ріжні адмінїстраційні та громадянські інституції, посіданнє яких забезпечує вплив на масу. Не зважаючи на переслїдування і дискредитування соц.-дем.-большевиків, скрізь вони дістають поважне число голосів. Якби не петроградська афера, яка дала привід охрестити большевиків зрадниками держави, ся партія дістала-б мабуть найбільше голосів яко партія миру за всяку цїну. Се можна виводити й з того, що така наскрізь войовнича й будь-що-будь популярна по містах партія кадетів вийшла на виборах дуже слабо.

Характеристичною річю є, що в багатьох містах, де польського й жидівського населення перед війною майже не було або його процент був дуже низький, тепер маємо в городських думах чимало радних Жидів і Поляків. Пояснити се треба тим, що багато Жидів і Поляків евакуовано на Україну з зайнятих центральними державами земель, та присутністю по містах великих військових ґарнізонів, злożених переважно з немісцевої людности, отже крім Великоросів, мусульманів і ин. народностей, також з Жидів і Поляків, а салдати брали участь у виборах на рівні з місцевим населеннєм.

Зайшлі елємснти в городах на Україні добре пильнували свого національного інтересу та виставляли власних кандидатів у національно-політичних цїлях (Жиди, Поляки) або попирали проти Українців централїстичні рос. партії с.-р. і с.д.-меншевиків. Натомість нїде ми не зустріли, крім Омску на Сибірі, щоб зайшлі Українці робили щось подібне. Не знати, чи се є занадто далеко посунена чемність супроти тубильців, чи цїлковите нерозуміннє своїх національно-політичних інтересів. У Петроградї, Москві й инших містах центральної Росії є десятки тисяч Українців — військових і цивільних, але вони не подумали провести до місцевих дум хочби по одному кандидатови.

Цїкавий результат виборів у Київі. Дістав тут досить багато голосів бльок „русских“ виборців на чолї з Савенком і Шульгиним. Головним виборчим ґаслом сих „русских“ було: Геть з Україною й українізацією! Коли українські соціялїсти, не зважаючи на протиукраїнську аґітацію землячків, також здобули поважне число мандатів, то видно, що українські впливи на масу київського населення неменші від впливів „русских“.

Кидаєть ся в очі, що у Київі жадна буржуазійна українська ґрупа не провела своїх радних до Думи, коли за таку ґрупу не рахувати новоспечених соц. федер., що дістали одно місце. Є се очевидно наслїдок соціялїстичної моди. Але колиб се був показчик соціяльного уверствування українського населення у Київі, то прийшло ся-б зробити сумний висновок про внутрішню „удїльну“ вагу української части населення Київа.

Але в дїйсности справа так траґічно не представляєть ся, якби се виходило по результаті виборів до городських дум. Оскільки ходить про національне походженнє людности міст, то є воно переважно українського походження. Тільки ще закороткий час минув від дня розкріпощення тої людности, щоб вона скинула з себе полуду російщини й пішла разом з свідомою національною частиною Українців. Занадто сильні коріні запустила русифікація в містах України, щоб в кілька місяців російські партії стратили свій вплив і значіннє. Кілька лїт праці в умовах політичних свобід і демократичного ладу, — а з російщини й російських партій не лишить ся слїду. І ті верстви населення, що подають тепер голоси на таких „русских“, як Савенко й Шульгин, подаватимуть їх на Чикаленка-батька й Леонтовича, а маса робітництва й демократичної інтелїґенції, що голосували тепер на російських соціялїстів, подаватиме свої голоси на українських соціялїстів і демократів.

На всякий випадок сї вибори показують, що українські полїтичні чинники повинні звернути найбільшу увагу на національно-політичне освідомленнє міського населення, бо які-б ми не були сильні на селах, без міст далеко не підемо.

Українізація міст—се найголовнійше завданнє дня. Тільки міста можуть бути опорою сили та власти в цілім краю.

Київ. На 120 радних дістали місць: соц. бльок (с.-д. меншевики, с.-р., Бунд) 44, укр. соц. бльок (с.-д., с.-р.) 25, бльок „русских“ виборців (Савенко, Шульгин і Ко) 18, кадети 10, соц.-дем.-большевики 7, польські виборці 6, жидівський дем. бльок 5, жидівський соц. бльок 3, польські соціялїсти й українські соц. фед. по одному.

Харків. На 116 радних — соц.-рев. (рос. й укр.) 54, кадети 16, соц. бльок (соц. дем. меншевики, Бунд, польська „Єдність“) 13, соц. дем. большевики 11, трудова нар. соц. партія 8, укр. с.-д. 2 (Лобода, Тимошенко), укр. дем. бльок 2 (Хоткевич і Сердюк зрезиґнували на користь проф. Багалїя і інж. Мороховця).

Умань. На 56 — соціялїсти (?) 20, Українці (?) 10, безпартійні 7, сіонїсти 5, громада прав. християн 3, Поляки 3, торгово-промислові служащі, домовласники й кадети по 2, ремісники й квартиранти по 1.

Новоросійськ. На 81—соц. рев. й меншевики 63, кадети 6, домовласники 5, Українці (?) 2, Жиди 2, безп. соц. Естонці, Поляки по 1.

Севастополь. На 75 — с.-р. 56, соц. дем., кадети й Українці по 3, Поляки, кооператисти, большевики, духовенство, Жиди по 1.

Таганрог. На 61 — с.-р. 38, кадети 12, соц. дем. 10, почтовці 1.

Євпаторія. На 45 — соціялїсти 24, мусульманська міжп. ґрупа 10, кадети 5, решта ґруп. по 1.

Феодосія. С.р. і рада роб. та салд. депутатів 20, домовласники 7, мусульмане 4, нар. соц., соц. дем., Жиди по одному.

В Омску Українці дістали один мандат.

В Тифлїсї Українці голосували на грузинських соц. федералїстів.

Про вибори в Полтаві див. попереднє число „Вістника“ у „Вістях“.

Національна справа і справа автономії України на IX зїздї партії народньої свободи (кадетів).

На останнїм зїздї кадетів, девятім з ряду, який відбув ся в Петрограді 5, 6 й 7 серпня н. ст., була на деннім порядку національна справа взагалї і зокрема справа автономії України.

На попереднїм зїздї кадетів в маю с. р. так само обговорювала ся національна справа в звязку з питаннєм про форму будучого державного ладу. На підставі реферату Кокошкіна зїзд віднїс ся неґативно до федерації і національно-територіяльної автономії. Дбаючи про збереженнє державної єдности Росії, зїзд найшов можливим згодити ся на деяку децентралїзацію управи й законодавства в ґубернїях і областях, назвавши се провінціяльною автономією. В національно-культурній сфері зїзд найшов можливим допустити уживанне місцевих мов у місцевих державних і громадянських інституціях, з забезпеченнєм прав російської мови яко державної, та забезпечити початкову, а „по можности“ й дальшу освіту в рідній мові.

Під впливом поглядових лекцій життя кадети мусїли скоро змінити де в чім свої погляди на національну справу. Причиною сього був головно український рух і саме в звязку з українською справою почали шукати кадети якогось виходу з тої мертвеччини в національнім питанню, якою досї визначалось їх становище в сїй справі. Безпосередно по виданню Центральною Українською Радою першого унїверсалу центральний комітет партії кадетів примушений був уважнїйше застановити ся над справою автономії України та на передодні затвердження тимчасовим правительством довершеної Терещенком і Церетелї угоди з Центральною Українською Радою оголосив постанову про сформуванне осібної комісії для розроблення проєкту краєвої автономії України. По сїм можна було сподївати ся, що зїзд зрушить нарештї з дотеперішнього майже неґативного становища, а в українській справі скаже якесь ясне слово. І дїйсно зїзд змінив своє становище в національній справі взагалї, але яка то зміна? В українській справі нїчого конкретного зїзд не сказав і взагалї нїчого не говорив крім того, що вислухав коротенький і блїденький реферат п. Мілюкова, коли до нас дійшло повне звідомленнє про зїзд в „Рѣчи“.

Про національну справу реферував на сей раз проф. бар. Б. Нольде, той самий Нольде, який ворожо виступив був у „Рѣчи“ против угоди Центральної Української Ради з тимчасовим правительством, а пізнїйше, при означенню меж автономної України й компетенції Ради та Ґенерального Секретаріяту відограв сумну ролю мабуть головного виновника в обмеженню вже признаних прав України, бо він був тут правним дорадником правительства.

Національне питанне — говорив Нольде — може бути розвязане двома шляхами: територіяльним розмеженнєм національностей згідно з етноґрафічною картою тої чи иншої области або рівноправністю заселяючих державу національностей і охороною їх національних прав незалежно від територіяльного розселення. Засада територіяльного поділу має в собі багато неґативних сторін, напр. небезпеку поневолення одним народом, чисельно переважаючим в даній місцевости, другого, меншого числом народу на тій самій території. Державно-історичний досвід—на думку Нольде—на боці другої системи, яка провадить народности до обєднання. Потрібно, щоб кожда національність дістала припадаючу їй рівну участь в громадських і державних справах. Длятого Нольде, уважаючи неможливим поділити Росію на національні области, щоб не утворювати упривілейованих національностей на рахунок неупривілейованих національних меншостей, пропонує для Росії таке розвязанне національної справи, щоб права національностей були забезпечені їм в характері особистих екстериторіяльних ґруп. А пропорціональна система виборів ґарантує кождій нації відповідну її чисельности справедливу участь в державних справах і в орґанах самоурядування.

Держава — виводить далї Нольде — повинна змагати до забезпечення культури заселюючих її національностей, до повної рівноправности мов у справах державної управи та в самоурядуванню, але при збереженню прав російської мови в характері загально-державної і міжнаціональної мови. Кождий повинен знати, що нетільки на означеній території, але в цілій державі його рідна мова буде признана. За національностями повинно бути признане право творити спільні національні союзи для здїйснення завдань управи в культурних справах у відношенню до осіб, які признають ся до даної національности.

Длятого центральний комітет партії народньої свободи постановив — закінчує Нольде — вибрати не дорогу територіяльного поділу, дуже небезпечну для утримання окремих частей держави, а дорогу будови великих, єдних політично-правових національних союзів. Ся засада тим справедливійша, — на думку Нольде, — що в Росії є народности, які не мають своєї території, напр. Жиди.

В дискусії над рефератом Нольде київський делеґат Д. Ґригоровичъ-Барський піднїс, що зміст реферату може бути прийнятий так, начеб партія цілком касує і не признає автономії України. Виходить, начеб російська державність нїколи не признавала й не допускала автономії. А між тим така автономія у нас була і є, напр. у Фінляндії. Григоровичъ-Барський запитав, що зробив центральний комітет партії по приготуванню справи автономії України?

Голова зїзду Винавер пояснив, що справа автономії України буде предметом осібного реферату Мілюкова, потім забрав голос в дискусії по національному питанню та піднїс, що запроєктоване партією кадетів розвязанне національної справи, заспокоюючи жадання такої нації, як Жиди, буде

корисним і для инших націй. Вкінці запропонував зїздови прийняти такі додатки до партійної програми по національному питанню:

До § 11 зробити додаток: Держава може передати національностям яко єдним нетериторіяльним публичним союзам здійсненнє означених законом завдань управи в культурних справах (просвітних, релїґійних, добродїйних, економічних і т. ин.) у відношенню до всїх осіб, які признають свою приналежність до сих національностей. Орґанїзація сих національних союзів, предмет їх компетенції і обєм власти, розміри запомог для них з державних засобів і умови оподаткування учасників, а так само відношеннє союзів до держави означують ся загально-державним законодавством.

§ 12 уложити так: Російська мова яко загально-державна повинна бути мовою центральних державних інституцій, армії та фльоти. В місцевих державних і громадських інституціях та в наукових закладах, удержуваних на засоби держави або орґанів місцевого самоурядування і автономії, повинно бути установлене право уживання місцевих мов відповідно до національного складу населення, з забезпеченнєм загально-державним законодавством рівних прав російській мові яко мові нетільки загально-державній, а також міжнаціональній,та мовам національних меншостей. Населенню кождої місцевости повинно бути забезпечене побираннє початкової, а по можливости й дальшої освіти в рідній мові.

Редакція сього другого (12) параґрафу була запропонована ще на попереднїм зїзді. Новість є в додатку до § 11, а саме нетериторіяльна автономія націй в культурних і економічних (?) справах, найгарячійшим пропаґатором якої все був жидівський „Бунд“, а яку прийняли тепер і кадети. І се є крок вперед. В справі внутрішньої перебудови Росії кадети далї обстоюють при т. зв. провінціяльній автономії, з правом окремим територіяльним одиницям лучити ся в більші области. Звідси вже недалеко до краєвої автономії, признати яку заставляє кадетів український рух.

Саме в справі України М і л ю к о в говорив, що самочинне відокремленнє від Росії до Установчих Зборів не може уважати ся правильним розвязаннєм національного питання, та хоч зайнята Україною позиція викликала протести партії народньої свободи, одначе вимоги життя заставили центральний комітет партії пійти дещо далї своєї загальної національної програми. Вимоги життя заставили комітет висунути питаннє про краєву автономію України. Центральний комітет постановив сформувати осібну комісію для розроблення до часу скликання Установчих Зборів проєкту закона про автономію України.

От і все, що подають часописи про реферат Мілюкова про українську автономію.

Н о л ь д е запропонував потім, аби члени зїзду не дискутували (?) над українською справою з уваги на серіозність сього питання, та запропонував усїм делеґатам з України, щоб зібрали ся на другий день для попереднього обговорення сього питання.

Чи ся окрема нарада делеґатів з України була та чи дискутовано над українською справою на плєнум зїзду, в тих звідомленнях про зїзд, які до нас надійшли, не маємо нїякої згадки. На всякий випадок ся „обережність“ кадетів, аби не сказати зайвого слова про українську справу, дуже цїкава. Чим би вона була викликана? Може надїєю, що українська справа зійде з денного порядку внутрішнього життя в такій гострій формі, як її висунула Центральна Українська Рада? Даремні надїї.

Щодо прийнятої кадетами екстериторіяльної автономії, то Українцї так само її приймають для національних меншостей на території України, виключно для культурних справ, але український народ не може задовольнити ся такою автономією. Повну державність України в федеративнім звязку з сусїдніми народами виставили Українцї й від сього домагання не відступлять.

З польонїзаційних успіхів в українських землях австрійської окупації.

Від 1909 р, виходив на Холмщинї конспіраційно „Głos ziemi chełmskiej“, що стоав на ґрунтї ідеї незалежности Польщі й мав на цїли доказувати польськість Холмщини. До 1913 р. появило ся 40 чисел часописи, а в 1915 р. вже за часів окупації вийшло 41 ч. Від 20 квітня 1917 р. став “Głos“ виходити в Холмі яко двотижневик, присвячений польським національним справам „na wschodnich kresach“.

У програмовій статї зазначує видавництво, що не хоче бути орґаном внутрішньої боротьби, але бажає усвідомлювати значіннє і напрям переміни великої, збірної душі народу, хоче вказувати на пробудженнє польського державного інстинкту на Холмщинї (?), вкінці нотувати всякі прояви зорґанїзованого польського життя і зросту польської національної свідомости на землї короля Данила. А що сим цїлям має служити в першій мірі польська школа, доповненнєм згаданої програми можна уважати статю автора „Civis-a“ п. з. „Кілька відірваних уваг про значіннє польської школи на Холмщинї“. Польська школа на Холмщинї крім ролї, яку відограє напр. в чисто польській землї, має ще на думку автора спеціяльне значіннє. Бо-ж „Холмщина все ще є предметом польсько-російського, а в останнїх часах польсько-українського спору. Противники польського панування на сій спірній землї... не пропускали й не пропускають нїякої нагоди, щоб одержати або втримати позірно права до Холмщини“. І житте має доказати, „що тільки один польський елемент має історичні й актуальні права панувати на тій старій польській землї, що всякі чужі претенсії позбавлені зовсїм ґрунту“. Щодо сього польська школа на Холмщинї, зокрема початкова, вяже наглядно Холмщину з цїлістю Польщі, тим більше, що по давній російській школї лишила ся тільки згадка серед народу, „а инших шкіл тут нема й не може бути“ (?!) (ч. 42). Доказує се автор старою і дуже добре відомою пісенькою про вищість польської культури над російською (?!). Тому й „населенне, що вміє читати й писати, що послуговуєть ся книжкою і газетою, свідомо польське, а так само якась частина неграмотних, зате більша часть темного й бідного населення не має виразної національної свідомости, але чує вищість (?) польської культури й менше або більше сильно до неї тяжіє (?). Се можна сказати так само, як про католиків, так і православних, як про тих, що говорять по польськи, так і тих, що почасти або зовсїм уживають »хахлацької мови«“. Польська „природна тенденція набирає щораз більше сили й вона зродить в умовах нормального життя силу, супротив якої затихнуть іритації Скринченків і Баранів. Польська школа се один з найважнїйших способів прояву та зміцнення сеї природної тенденції“ (ч. 43).

Такому становищу часописи відповідає й те, як вона поставила ся до просьби холмських Українців відчинити в Холмі українську школу. На думку „Clos-y ziemi chełmskiej“ (ч. 42, Імпортований українїзм) „нинїшнє підношенне української справи на Холмщинї се... комедія, в котрій не знати, що має більше дивувати: самоосміненнє чи безличність“. У статї денунціюєть ся тих осіб, що підписали просьбу заснувати українську народню школу в Холмі, й містить ся погроза, щоб Полякам „не було за багато сеї комедії“.

Таке саме становище часописи до инших справ. Яко „Відповідь здалека“ (ч. 43) реферує по свому протест полонених-Холмщаків у таборі Дунасердагель наУгорщинї проти польських претенсій на українську Холмщину, доносить у статейцї „На волинськім відтинку“ про демонстрацію — відспіваннє „Ще не вмерла Україна“ української любовенської школи під проводом учительки супроти польського свята третього мая і верзе про слова якогось українського провідника на зайнятих землях, що Українцї „роблять на Холмщину масковану офензиву, щоб відвести польські очі від Волинї“, а в „Реконесансї на Сїдлеччинї“ (ч. 45) взиває інтервенції польського

представництва перед українською „виправою“ на парчевський повіт Сїдлеччини: „Зявили ся там Українці, бувші російські полонені, перебрані в народні строї, довгі свити, широкі шаравари, щоб, як говорять самі, »ширити український національний дух«. Мандруючи по цїлім повіті, вмовляють у населенне, що воно не польське, а українське, оповідають про велику українську державу з Київом, Львовом і Вільною і 45 мілїонами населення“. Всї ті три цвітки польських напасників мають ще спільний титул „Українська тиралїєрка“.

Знанне українських справ у часописи не відбігло від решти польської преси щодо сього. Отже якийсь духовий ученик Брікнера Т. Ц. під іронїчним заголовком „Нормальна правдомовність“ (ч. 43) виступає проти твердження нїмецької брошури д-ра Евгена Левицького „Україна, Українці й інтереси Нїмеччини“, що українська ґрупа послів до першої Думи лїчила неменше нїж 52 послів, бо автор „нормальної правдомовности“ знає тільки про одного Українця Іллю Шрага. На тім самім рівнї науковости й правди стоїть „Нарис історії Холмщини“ Т. Козерського, що тягнеть ся через ряд чисел, реферат книжки Льва Васїлєвського про „Східні окраїни“ (ч. 47), брошури „ученого“ професора львівського університету Евгена Ромера п. з. „Скільки нас?“ (Просимо не брати за жарт, Ромерова „ученість“ нараховує 28,324.000 Поляків).

Дуже докладно подає часопись вістки про польську роботу в самій столицї Холмщини — Холмі, отже про популярно-наукові відчити, аматорські вистави, про працю холмського „Zjednoczenia Ludowego“, про працю холмського кола „Macierzy Szkolnej“, про обхід 3 мая, загальні виклади професорів львівського університету, про віче в справі польського реґента, про випозичальний рух у бібліотецї холмського кола „Macierzy Szkolnej“, про фільольоґічну школу в Холмі, про дві початкові школи, про „Польський торговельний Союз“ у Холмі й т. ин.

Про три головні польонїзаційні чинники в українських повітах Холмщини й на Волинї довідуємо ся з часописи. Найсильнїйшим з них є польська шкільна акція. В грубешівськім повітї напр. є 95 польських шкіл з 103 учительськими силами. В самім Грубешові відновлено в падолистї м. р. „Macierz Szkolną“, що утворила міську бібліотеку (2600 томів), уладила два курси: вищий і низший народнього університету і т. ин. В містї є приватна реальна ґімназія з 3 клясами й 56 учениками. В громадї Став громадських шкіл, затверджених командою, є 10: в Лїсничівцї, Почекайцї, Вільцї Чулчицькій, Чулчицях, Сайчицях, Ставі, Охожі, Стовпі, Татусинї й Леонові. В громадї Раколупах засновано в 1915 р. 2 школи в Кумові й по одній в Сїльцї й Касиланї, а найблизшого року вже було 9-х шкіл. Хапають за серце Українця Поляки економічною дїяльністю. І так у Грубешівщинї дїлає 35 кооперативних польських крамниць. З народньої темноти користає польське духовенство й усякими костельними шопками, на яких українське населенне присягає вірність Польщі, заокруглює цїлий польський наїзд на Холмщину. Обходи третього мая (польської конституції) відбули ся в Грубешові, Томашові, Вільхівцї, Свірю, Рейовцї, Кумові, Войславичах, Савинї, Комарові, Криницях, Раханях, Ставі, Турцї, Жмуди і т. ин. На „Macierz Szkolną“ зложено в Холмі 810.02 К, у громадах: Вільховець 155.30, Раколупи 189,86, Рейовець 116·20, Савин 160, Став 170, Свірє 240, Турка 197·37, Войславичі 661·38, Жмудь 131·70 К.

Живо цїкавить ся „Głos ziemi chełmskiej“ і Волиню. В ч. 43 є допись з Любовня, з якої довідуємо ся, що в ковельськім повітї є 11 польських шкіл з 852 дїтьми, а має повстати ще шість шкіл для 250 дїтей. Бібліотечок доставляє „Towarzystwo Szkoły Ludowej“ з Кракова. Або видумана вістка або цїлковитій недостачі православного духовенства на Волинї (хто не втїк, сидить у якімсь польськім „Талєргофі“) треба приписати таке спостереженне кореспондента: „Селянський народ на загал ще сьогодні не має нїякої виразної національної свідомости, одначе можна зауважити постійний нахил до католицизму й польськости“.

Від 48 ч. дає часопись окремий „волинський віддїл“. Цїль його боротьба з українством, як зазначено се в отсих словах „від редакції“: „В сїй хвилї маємо передовсїм одного противника такої польської працї і тої нової засади (sic, себто самоозначення народів), т. є галицький українїзм, котрий має безпідставні або з брехливими підставами претенсії до просторів Волинї, Холмщини, Підляся і т. ин., а котрий розвиває живу аґітацію на річ своїх видумок. Правда, не думаємо, щоб українська аґітація дала успіхи, але оскільки польське житте на окраїнах не знайде відповідного для себе вислову в пресї й політично дїлаючих сферах, коли не буде заходів з нашого боку, щоб українські брехнї і їх союзників спростувати, можемо легко понести неодну страту“.

В першім „волинськім віддїлї“ маємо звідомленне з побуту польської делеґації з Волинї в Кракові й Відні, а про її успіх нехай говорить факт, що само „Коло польське“ жертвувало на польські школи на Волинї 16 тисяч корон з горою з запевненнем побільшити її до суми 25.000 корон. З приводу статї „Дїла“ в 157 ч., викликаної польонїзаційною гарячкою супроти волинського українського населення, подана статя „Українські напади“ в чисто польськім сосї, де всякі українські писання на тему зайнятих земель мають назву бодай „брехливих“, українська праця на Волинї „апетитом на чужу працю“ і т. ин. Автор Ц. М. називає Поляків природними й щирими (?) оборонцями українського населення і сподївать ся, що воно „зрозуміє властиві інтенції панів з „Дїла“ й відвернеть ся від них з неохотою і погордою“.

Польських шкіл на Волинї 25 з числом 2700 дїтей. Зєднують собі населенне польські панове орґанїзацією запомогової дїяльности (при помочи військових команд), а в части й кооперативними крамницями. Для ще більшої успішности польської школи на Волинї засновано „Polską Macierz Skolną“ у Володимирі Волинськім. Коротка історія дотеперішнього ходу сеї справи така: Перші польські школи на Волинї заснували в осени 1915 р. майже одночасно у Володимирі, Устїлузї й Любовнї місцеві латинські священики. Школа у Володимирі мала 5 кляс, в Устїлузї 3 кляси. У Володимирі заснував ся спеціяльний комітет для польського шкільництва, котрий заложив в осени 1916 р. 7 шкіл: в Перевалах, Туричанах, Вільцї Дулїбській, Ставках, Землицї, Бїндузї й Бистряках. При школах зорґанїзовано бібліотеки для дїтей. Решту шкіл заложили буцїм-то самі „польські“ селяне, так читаємо бодай у „Głos-ї“.

В однім з чисел нарікає часопись, що довоєнна російська школа тільки затуманювала („oglupiała“) населенне Холмщини й Волинї, й сама не запримітила, яку щиру правду написала про ролю теперішньої польської школи на зайнятих українських землях. — Ми вибрали подані факти під найповажнїйшу розвагу української суспільности, щоб вона подумала, як відвернути від українських земель безоглядний польський наступ.

Самоуправа табору виселенців з Волинї в Нідеральмі коло Ґредіґ.

В таборі волинських виселенців у Нідеральмі, який налїчує коло 10.000 людей, заходами д-ра Р. Перфецького переведено орґанїзацію самоуправи таборового життя. Ся орґанїзація складаєть ся з двох інституцій: „Ґенеральної Ради“ й виконавчого комітету „Ґенеральної Старшини“, яка заразом має творити прибічну раду для баракової управи. На чолї сеї орґанїзації стоїть „кошовий отаман“. Як бачимо, назви історичні: мають пригадувати все людям їх славну минувшину.

„Ґенеральна Рада“ складаєть ся з делеґатів, вибраних у кождім барацї, а дорадчий голос у нїй мають Українці-члени всїх тих таборових інституцій, яким підлягає безпосередня опіка над евакуованими. Вона творить орґан нарад таборового населення — його сойм. До „Ґенеральної Ради“ належать члени української народности з отсих інституцій: 1) новоутвореної української національної канцелярії,

2) таборової школи, властиво її учительського тїла, 3) управ ґруп, 4) інспекторату кухні, 5) інспекторату команди для робіт, 6) транспортової управи. Дальший розвиток таборового життя покаже, чи не треба буде притягнути й инших інституцій до „Ґенеральної Ради". Члени „Ґенеральної Ради", котрі яко представники поданих таборових інституцій належать до неї, мають обовязок брати участь у нарадах „Ґенеральної Ради", щоб могли самі дати з одного боку потрібні пояснення щодо своїх фахових аґенд на „Ґенеральній Раді", з другого вислухати бажань людей.

Одна з найважнїйших таборових інституцій — народня канцелярія відкрила ся 14 серпня, а її завданнєм є приймати всякі домагання, скарги людей і предкладати їх управі табору чи сольногородському правительству.

На відпоручників поодиноких ґруп до „Ґенеральної Ради" вибрано 19 серпня отсих людей. Синя ґрупа: в баракї 1 — Антін Марчук, 2 — Харитина Шопулка, 3— Ольга Свідерська, 4—Осип Шишка, 5 — Василь Вольський, 6—Сергій Старко, 7 — Яків Малотюк, 8 — Микита Димчук, 9— Хведір Халик, 10 — Іван Жикалюк. Жовта ґрупа: в баракї 1 — Володимир Папіжук, 2—Іван Савчук, 3 — Прохор Борисюк, 4—Йосиф Васюсник, 5 — Тарася Мережа, 6 — Іван Терешко, 7—Сидір Величко, 8—Юхим Кравчук, 9—Іван Кірічик, 10—Тимофей Стояновський. Біла ґрупа: в бар. 1 — Клим Шишолик, 2—Панас Приймачук, 3 — Радіон Косько, 4 — Сидір Мордик, 5—Дмитро Хомич, 6—Константин Мишей, 7—Степан Дворянський, 8—Єлисей Меткалик, 9 — Василь Різик, 10—Сава Савонїк. Бронзова ґрупа: в бар. 1 — Марина Лукіянчук, 4 — Гриць Мельничук, 6 — Константин Мишей, 7—Трохим Пацюк, 8—Іван Дійник, 9—Кіндрат Краснопера, 10—Серафина Кучер, від шевцїв Олексїй Наглюк.

Яко виконавчий комітет „Ґенеральної Ради" й заразом яко прибічна рада таборової управи функціонує „Ґенеральна Старшина", побудована на принципі заступництва інтересів. Тут належать: 1) пять представників таборового населення, вибраних „Ґенеральною Радою", по одному від кождої ґрупи бараків, 2) вибраний „Ґенеральною Радою" голова цїлої орґанїзації —„кошовий отаман", 3) два представники таборової школи, вибрані учительським тїлом, 4) управитель народньої таборової канцелярії, 5) інспектор команди для працї, 6) представник управ ґруп, вибраний урядниками ґруп—Українцями.

„Ґенеральна Рада" має право свобідно нараджувати ся над способом опіки над табором з боку таборової управи й над таборовими інституціями, а її ухвали має виконувати „Ґенеральна Старшина" сим робом, що за посередництвом д-ра Р. Перфецького предкладає відповідні внесення під увагу сольногородському краєвому правительству або управі табору відповідно до справи.

У справах внутрішньої орґанїзації, а саме таких, що не дотикають адмінїстрації табору, виконують ся ухвали „Ґенеральної Ради" й „Ґенеральної Старшини" негайно так, що під сим оглядом вільний розвиток сеї орґанїзації забезпечений. До таких внутрішнїх справ орґанїзації належать дальше уладнанє орґанїзаційного життя в таборі й ухвали щодо просвітної дїяльности між Волиняками (заснуванє народнього унїверситету з відповідними викладами, господарської школи, освітного товариства „Просвіта" з читальнями в кождій ґрупі бараків і т. ин.).

У важнїйших таборових справах, як у справі вижившлення, заощадження засобів поживи на найблизшу будуччину, щодо списів страв, приміщення таборових мешканців, перебудови бараків і ин., „Ґенеральна Старшина" служить прибічною радою в нарадах таборового начальства, а остаточний виславід сих нарад дає головну витичну щодо бажань людей при евентуальних нарадах президії краєвого правительства.

Орґанїзаційне житте табору розпочало ся загально таборовим вічем, що відбуло ся 8 серпня при участи всього загалу табору. На сїм вічу під проводом одного з Волиняків обговорено важнїйші життєві питання в таборі, ряд підписаних домагань і скарг, а одною з важнїйших резолюцій було однодушне домаганнє, щоб їх найскорше відслано на їх рідну землю. Віча уладжують ся тим робом, що відразу приучуєть ся людей до ведення нарад і самостійного обговорення своїх справ. 16 серпня було друге загально-таборове віче, на якім обговорено головно справу створення загально-таборової орґанїзації й ухвалено відбути 19 серпня вибори відпоручників кождого бараку до „Ґенеральної Ради". Сього вибору довершено при участи місцевої інтелїґенції.

Згадані віча й вибори попередили наради інтелїґенції 8 і 16 серпня, а по довершених виборах „Ґенеральної Ради" відбули ся дальші наради загалу інтелїґенції над остаточним усталенєм складу „Ґен. Ради" й „Ґен. Старшини". Такі наради відбули ся: 20 серпня всього загалу інтелїґенції, а 21 серпня всього таборового учительства для вибору відпоручників до „Ґен. Старшини".

Увечері 21 серпня відбуло ся перше передвступне засїданнє вибраної „Ґен. Ради" для установленя порядку урочистого засїдання сеї Ради дня 26 серпня. На сїм засїданнї мав відбута ся вибір її голови — „кошового отамана" й „Ґен. Старшини". Засїданнє мало відбути ся о 4 год. попол. в залї тимчасової таборової церкви з таким порядком нарад: 1. Урочиста промова. 2. Вибір „кошового отамана". 3. Вибір „Ґен. Старшини". 4. Справа списів виселенцїв. 5. Закінченнє, але зістало відложене. Натомість відбуло ся в суботу 25 серпня загальне таборове віче.

Господарське положенне Росії.

Господарське положенне, а зокрема стан харчової справи в Росії дуже грізні — се загальна думка російських економістів, в сїм числї і мінїстра харчової справа Пєшехонова. На засїданню представників виконавчих комітетів він заявив: „Будуччина є загрожуючою: останки старого хлїба вже зїли, а новий ще збирають. Петроград має хлїба на 20 днїв, Москва на два тижнї, а фронт місцями на півтора місяця. В багатьох ґубернїях положенне значно гірше. Жнива в сїм роцї будуть середнї, але не в тім річ. Головною перешкодою в харчовій справі є дезорґанїзація залїзниць. Але не легко стягнути хлїб і до залїзниць. В деяких місцях селяне перешкоджали користувати ся при жнивах машинами, жадаючи, щоб жати давали самим селянам за сніп. Таким робом значна частина поміщицького хлїба розпорошилась і зникла по дрібних селянських господарствах і є таким робом для держави в деякій мірі пропащою. Дістати хлїб від селян тяжко, бо вони віддають його переважно у виміну за вироби промислу. Правительство видало розпорядок випродати селянам 40 мілїонів аршинів ситцю, але се не певне, чи не продадуть його у містах, а селяне знову лишать ся з порожнїми руками.

При дезорґанїзації транспорту довело ся перевозити хлїб почасти водою, почасти залїзницями, але при переладовуванню з барок і пароходів у ваґони повстали великі трудности: поперше нема досить робітників для сього, а подруге по підвищенню платнї робітники скоротили час працї і, заробивши 10—15 рублїв денно, полишають роботу.

Дезорґанїзацію харчової справи використовують темні елєменти для чорносотенної аґітації проти революції. Пєшехонов у кінцї своєї промови кличе до упорядкування харчової справи й до утворення міцної правительственної власти. Для упорядкування харчової справи правительство завело хлїбний монополь, себто держава перебрала увесь хлїб у свою власність. Держава має пособляти хлїборобам при засївї та жнивах, постачати їм машини і т. ин., примусово поділяє робочу силу, інвентарь і т. ин. Держава-ж закуповує цїлий хлїб і розсилає його по цїлій Росії. Але на шляху переведення хлїбного монополю державою є багато перешкод. „Русская Воля" напр. пише, що відчуваєть ся велику недостачу хлїборобських знарядів, нема досить навіть звичайнїсїньких кіс: їх потрібно 5 мілїонів, а вироблено лише 20 тисяч. А для розвитку виробу хлїборобських машин недостає залїза й палива. Для орґанїзування мелення хлїба недостає

також нелише палива й робочої сили, а й самого зерна наслїдком дезорґанїзації транспорту.

Як далеко зайшла кріза транспорту і як швидко вона збільшуєть ся, показують статистичні дані „Торгово-промышленной Газеты“, орґану мінїстерства фінансів, а саме перевіз товарів на південно-східних залїзницях зменшив ся в порівнанню з попереднїм роком в марті о 11%, в квітні і маю о 19%, а в червні о 25%. Не зважаючи на таке зменшенне грузів, залїзниця не може переслати всїх ваґонів і число затриманих ваґонів збільшило ся в сїм роцї в порівнанню з попереднїм у квітні о 32%, а в маю о 88%. На окремих стаціях зібрала ся маса невідісланих товарів, в сїм числї до 30 мілїонів пудів хлїба.

Одною з головних причин дезорґанїзації залїзничого руху є псуттє льокомотив і неможливість їх скоро направити з недостачі робочих рук і матеріялів. Від сїчня 1917 р. до червня виведено з руху 1417 льокомотив, так само стоїть справа і з ваґонами. Справа тим критичнїйша, що плавба по ріках за кілька місяців також припинить ся.

Дезорґанїзація комунїкації, недостача сирих матеріялів і робочих сил та загострена боротьба між підприємцями й робітниками викликали небувалий занепад російського промислу та збільшили до крайньої міри фінансову крізу. В „Русск-ій Волї“ пише М. Боґолєпов: „На теренї фінансових і господарських відносин загальне положенне складаєть ся цїлком зле. Страшна економічна ґанґрена систематично підкопує народно-господарський орґанїзм і неминуче наближає Росію до безодні державного банкротства. По думцї Боґолєпова державне банкротство почнеть ся за кордоном в зовнїшнїх фінансових відносинах, коли союзники відмовлять ся давати Росії нові позички. Але з внутрішнїми фінансами справа стоїть зле“.

Катастрофальний стан російських фінансів посвідчив і мінїстер фінансів Некрасов на московській загально-державній конференції. В 1914 р., в початку війни, в Росії випускали що місяця приближно на 219 мілїонів паперових грошей, а починаючи від марта 1917 р. революційне правительство видавало що місяця паперових грошей пересїчно 832 мілїони рублїв. Збільшенне видатків припадає головним чином на запомоги харчовим комітетам і сягає пів мілїярда рублїв річно. Сильно обтяжує російські фінанси також збільшенне платнї робітникам, зменшенне плачення податків і инших державних доходів. Сильно збільшені безпосереднї податки не вистануть очевидно для покриття державних видатків і доведеть ся завести посереднї податки та ріжні держави й монополї — на цукор, чай, сїрники і т. ин.

Та головною умовою оздоровлення фінансів і цїлого господарства держави Некрасов уважає поворот спокою і ладу в країнї. *М. Троцький.*

Росія і Румунїя.

(Продовженнє)*.

В другім десятилїттю XIX ст. румунське громадянство пережило велику еволюцію у своїх думках, яка потім мала величезний вплив на його полїтичну ідеольоґію та цїлий світогляд загалом. Ся еволюція відбула ся у кількох напрямах. Спричинило її кілька ріжних чинників. Насамперед могутнїй вплив французької революції, яка знайшла неабиякий відгомін серед молодої румунської інтелїґенції. Потім вплинули на румунський загал тогочасний національний романтизм і перші прояви прямувань до національного відродженя серед поневолених, т. зв. „неісторичних“ народів. Найбільший вплив мали під сим оглядом безперечно відомі „ґетерії“, себто грецькі національно-полїтичні й революційні тайні товариства, що простували до визволення Ґреції та які свою дїяльність розпочали властиво на румунськім ґрунтї (в Ясах і Букарештї). Зреволюцінїзуваннє громадянської думки серед Румунів відкрило ще дужче (а подекуди й само було спричинене) соціяльні й станові антаґонїзми в румунськім народї, особливо-ж безпросвітне кріпацьке положенне румунського селянства, яке в тім часї було ще до того правно ствердженне новими румунськими кодексами: Каллїмакі та Караджі (1812-1817).

Отже не можна тому дивувати ся, що волоско-румунська революція, яка вибухла під проводом Т. Владимірєска, була рівночасно національною та соціяльною, а саме аґрарною та простувала до національного визволення румунського народу, а заразом і до усунення в нїм обурюючих суспільних нерівностей та утиску, до визволення бідолашнїх селян-кріпаків, котрих обдерли бояри-поміщики так, що вони липили ся „голими більш від мерців у могилї“. Румунська революція робила кінець „фанаріотському“ режімови в Румунії, а потім спричинила появу серед румунського загалу сильного лїберально-національного напряму, т. зв. партію „карбонаріїв“ (Carbunarii), якій опісля припала чимала роля у національно-визвольнім русї румунського народу.

Російський царизм став з одного боку на чолї тодїшньої абсолютистичної реакції в Европі, з другого приймав дуже живу участь у революціонїзуванню Балкану, патронуючи тайно національно-революційним прямуванням балканських християн і Славян, визискуючи загалом кожду нагоду задля ослаблення отоманської держави.

Під сим оглядом Микола I продовжував полїтику свого попередника.

З приводу Молдавії та Волохії поміж Росією й Туреччиною доходить у 1826 р. до нового озброєного конфлїкту, закінченого відомою аккерманською умовою, котрою царська імперія здобула фактичну суверенність над придунайськими князївствами, коли тимчасом Туреччина лишила ся вже лишень їх номінальним паном *. Незабаром Туреччина, трохи стямивши ся, виповідає з сеї самої причини нову війну Росії, котра закінчуєть ся адріянопольським миром 1829, який потвердив знову попередню аккерманську конвенцію. Крім сього Росія дістала право окупації Молдавії та Волохії на час, аж Туреччина заплатить їй контрибуцію. Придунайським же „господарствам“ признано право дожиттєвих власних князїв, а крім того й власну мілїцію для утримання внутрішнього ладу.

Цїкаво та для майбутнїх полїтичних плянів царизму дуже характеристично, що Росія, зайнявши румуньскі придунайскі князївства, зробила з них одно спільне ґенерал-ґубернаторство, на чолї якого поставлено гр. П. Кісєлєва (1829-34), котрому припала роля заведення нового адмінїстративного устрою в Румунії й котрий був головним творцем т. зв. „Орґанїчного Реґуляменту“ (Réglement Organique), сеї свого роду румунської „charte octroyée“, про яку румунський історик Ксенополь зауважив: „Оскільки Реґулямент був добрий як адмінїстративне знарядє, остільки були обридливі полїтичні засади, на котрих він опирав ся“**.

Загалом же під час сеї окупації царське правительство поводило ся у Молдавії та Волохії таким чином, що викликувало загальне обуреннє проти Росії та причиняло ся до очевидного занепаду полїтичного русофільства навіть і серед консервативного й опортунїстичного румунського боярства. Особливо дошкулювали Румунам своєю безтактністю та нахабним втручуваннєм скрізь і до всього російські консулї, котрі дуже пановито й образливо та згори трактували місцеві полїтичні елєменти. Йорґа таким робом висловлюєть ся з приводу сього царсько-„визвольного“ режіму у власній батьківщинї: „Як у попереднїм часї був неможливим якийсь матеріяльний розцвіт наслїдком турецького визиску, так під протекторатом Росії, котрий фактично турецьке суверенство відсунув глибоко у тінь, кожне перетвореннє князївств на національних основах стало ся абсолютною неможливістю“ (I, ст. 260).

Що царизм свою окупацію Молдавії та Волохії не уважав чимсь епізодичним і тимчасовим, але вихідною точкою

---

* Пор. чч. 147, 157 і 162.

* Борецкій-Бергфельдъ: I. с., 200-201.

** Докладнїйше про сей Реґулямент див. цит. працю Йорґи: II, ст. 251-255

до пізнїйшого цїлковитого прилучення сих країн до Росії, видко подекуди з його політичної тактики, що забезпечувала наперед скрізь його позицію в них і на будуче. Під сим оглядом дуже цїкавою є подія з приводу доповняючої статї до згаданого Орґанїчного Реґуляменту, яку румунському боярству насильно накидував російський консуль барон Рікман, а яка мала сей зовсїм недвозначний зміст: „На будуче всї зміни, які захочуть господарі завести в Орґанїчнім Реґуляментї, мусять бути ухвалені блискучою Портою за згодою Росії". А що блискуча Порта після аккерманської конвенції й адріянопольського миру, як се вже вище зазначено, лишила ся тільки номінальним володарем придунайських князївств, а фактичним стала Росія, пропоноване бароном Рікманом доповненнє Орґанїчного Реґуляменту в дїйсности простувало до обмеження можливого державно-самостійного розвитку Румунії й до політичного підпорядкування її внутрішно-краєвого устрою контролї царського правительства.

Се видко з того, як барон Рікман поводив ся супроти румунських „adunare" (соймових зборів), котрі очевидно протестували проти такого нахабного втручування царських властей у свої чисто домові політичні справи. Барон Рікман злїсно накинув ся на відпорних румунських боярів, нагадував їм підданську залежність від царя (!), якого вони буцїм-то мали покірно слухати, та звертав увагу на те, що придунайські князївства мусять Туреччинї платити лише грошевий податок (трибут), тимчасом коли від „охороняючої" держави, себто Росії, вони в усїм залежні" (N. Jorga, стор. 268). Але тому, що й сї його переконування не помогли, він примусив волоського князя до насильного (з помічю війська) розвязання згаданих „adunare", а потім (1838 р.) царське правительство через Царгород, себто отже за посередництвом турецького уряду, перевело всї свої „реформи" щодо внутрішно-краєвого устрою Румунії, котрих Румуни рішуче не хотїли ухвалити конституційним шляхом.

Загалом уся царська політика 30 років у зайнятій Молдавії та Волохії свідчить про те, що „захисний" протекторат царизму над сими країнами мав бути лише передмовою до майбутнього цїлковитого прилучення їх до Росії, що під сим оглядом їх дожидала на будуче доля забраної Бесарабії. Бо колиб царська Росія не мала заборчих плянів щодо придунайських князївств, вона мусїла-б звідти винести ся вже у 1831 р., себто після остаточного ухвалення вище згаданого Орґанїчного Реґуляменту, заведеннєм якого Румуни мали властиво розпочати коли не самостійне державно-політичне житте, то принаймнї автономне.

Слушно зауважає з сього приводу російський історик Румунії: „Здавало ся, що через се (себто заведенне Орґан. Реґуляменту. Н. В.) мала б скінчити ся роля Росії у внутрішнїх справах придунайських держав Росії, котра не переставала твердити, що її завданнєм на близькім сході є улаштуваннє політичної долї християнських народів. А міжтим, як се видко з дїяльности Кісєлєва, а потім і переговорів, до яких дійшло поміж відпоручниками на балканськім півострові з приводу заведення у Молдавії та Волохії Орґанїчного Реґуляменту, Росія простувала, здаєть ся, до укріплення свого протекторату над Румунами, а можливо й до прилучення сих обох князївств у недалекій будучности..." (Борецкій-Бергфельдъ, стор. 203).

Що такі пляни „возсоєдїненія" придунайських держав з Росією дїйсно істнували в деяких царських урядових сферах, видко між иншим з дипльоматичного листування поміж гр. Нессельроде та Кісєлєвим. Саме в 1831 р. писав перший другому: „Туреччина могла-б у заміну за наше відреченнє від отримання воєнної контрибуції уступити нам свої верховні права щодо князївств, — права, які тепер лише номінальні. Але яку користь мали-б ми зі сього? Чиж би ми могли покрити всї видатки, звязані з управою сих країн, з тих джерел-прибутків, які є у Волохії та Молдавії, та чи ми дістанемо з них ту квоту, котру має нам заплатити Туреччина за останню війну? Ми сумнїваємо ся щодо того. Чи маємо ми проголосити придунайські держави складовими частинами російської імперії? Алеж думка імператора була далека від поширення границь до Дунаю... Все, що слїд нам зробити, се — зорґанїзувати князївства та встановити у них національний престол. Тодї наші війська можуть спокійно покинути межі Волохії та Молдавії, полишивши для себе Сілїстрію та воєнний шлях до Прута" (Борецкій-Бергфельдъ, стор. 204).

Се зразковий документ царської дипльоматичної штуки. З його першої частини промовляють щирі еґоїстичні мотиви, але потім наприкінцї вони закрашують ся гарною, але нещирою псевдо-гуманїтарною балаканиною, на вудочку якої царизм зловлював звичайно і традиційно довірливих турецьких християн і Славян. На сю нещирість у листї Нессельроде звертає увагу та справляє потім і Борецький-Бергфельд, слушно зазначуючи, що „Росія завжди мріяла про поширенне своїх границь, що вона нїколи не відмовляла ся від територіяльних компензат у війні з Туреччиною. Вона чейже не відмовляла ся від набутку такого величезного кусника, як Бесарабія, хоча й тодї говорила про свою неначе захисну місію супроти балканських християн" (тамже, 205).

А саме доля Бесарабії під царським режімом се найтяжше свідоцтво проти буцїм-то „визвольних" прямувань царизму щодо румунського народу загалом. Бо в сїм самім часї, коли царська Росія відограваля „визвольну" комедію, у Волохії та Молдавії почало царське правительство безоглядне й безпросвітне винародовленнє бесарабських Румунів, котрих на своїй урядовій мові не називало инакше, як Молдаванами, й котрих китайським муром відгородило від якихсь культурно-національних зносин з земляками.

Що царизм страшенно гнобив та душив поневолені свої народи, се річ загально відома. Але мало хто знає, що з усїх царських „окраїн" та „інородцїв" нїодна не була так безглуздно скована кайданами неволї, як Бесарабія і тамошнє румунське населенне. Царизм своєю винародовлюючою політикою зробив з сеї нещасної країни справжнє ельдорадо московського чорносотенства та звірючого антисемітизму, перетворивши її у справжнє царство безпросвітної інтелєктуальної темряви та застою.

У Бесарабії істнували людоненависники в роді сумно славетного юдофоба Крушевана; у Бесарабії влаштовано страшенний кишенівський погром Жидів (у 1903 р.); з Бесарабії повиходили найгірші провідники „істінно-русских" людей в роді Пуришкевича та йому подібних. З усїх російських „окраїн" лишень одна Бесарабія була політично чорною, висилаючи до Думи відпоручників „Союза русскаго народа".

Навіть великий підмух першої російської революції не міг розігнати страшенної бесарабсько-румунської темряви. З усїх російських „інородцїв" бесарабські Румуни національно найбільше занепали та найменше прокинули ся до самосвідомости*.

Серед таких обставин у 30 рр. минулого століття у звязку з практикою царського окупаційного режіму почало ся витверезенне румунського загалу з русофільської гарячки, а поруч з тим і поглибленне національно-політичних самостійницьких бажань і прямувань. А до того нелише серед лїберальних „карбонаріїв", але й поміж суто-консервативним боярством, котрому загалом царський деспотичний абсолютизм з його кріпацькими антидемократичними тенденціями був дуже до вподоби. Освічені та політично образовані Румуни почали мріяти про державну унїю придунайських князївств з Сербією під захистом европейських великих держав. Молдавія бажала покликати на свій трон князя-чужинця, але під умовою, щоб сей не був ані Росіянином, ані Греком. Сильнїйше починає жевріти у румунського загалу думка державного зєдинення Волохії та Молдавії (N. Jorga, стор. 263). Революційний 1848 рік — ся

* Царський протирумунський режім у Бесарабії з його всїма безглуздними примхами та неймовірним деспотизмом автор сих рядків докладно та подрібно зясував у своїй спеціяльній праці: „Поневолені народи царської імперії їх національне відродженнє й автономічні прямування, 1916, а саме у VI роздїлї: Румунське питаннє у Росії (Бесарабія). До неї відсилаю читачів, які хотїли-б близше познайомити ся з долею бесарабських Румунів.

загально европейська „провесна народів“ — розпочав нову епоху в національно-політичній історії придунайських Румунів, обмежуючи над ними протекторську руку царської Росії та промощуючи шлях до недалекого вже справжнього визволення Румунії. *Н. В.*

(Кінець буде).

СУМНІВ.

(Нарис).

Тишина та спокій обняли світ у свої обійми. Високі трави та збіжа стояли мертво-непорушні, мов зачаровані. Згори било море звізд, що, моргаючи, немов грали ся, розмовляли з иншими, земними істотами. Така краса розляла ся довкруги, що мимоволі насувала ся думка, що се не галицький, український степ у раннім літі, але якась тропічна, зачарована країна, повна приман і чудес. У повітрі немов уносило ся щастє. Весняна подільська ніч.....

В глибокім, вохкім рові стояв один, одинокий чоловік. Стояв тихо, непорушно, мов зачарований. Моргали до нього зорі, але він не відповідав їм, тільки вперто, тупо дивив ся перед себе. Мов статуя з каміня. Кругом нього розлоге поле, повне запашних квітів, буйні лани збіжа, що під подувом нічного леготу глухо шелестїли. І за кождим сильнійшим шелестом руки того чоловіка, що безвладно лежали перед ним на краю рова й обіймали якийсь предмет, замітно, хоч по тихесеньки, корчили ся; а з очей, що ховали ся під насуненою шапкою, вибігали дві іскри, два промінї й бігли скоренько вперед себе. Се сїчова стійка перед ворогом...

Стояв скамянїлий з встромленим вперед себе поглядом. Думки його, сконцентровані в один напрям, немов зливали ся, уодностайнювали ся, завмирали. Фізичне перемученнє і психічне напруженнє відчували ся неприємно. Находив ся майже у загіпнотизованім станї...

Зі здивування прокинув ся. Протер очі, стиснув кріс, встромив зір, — але зараз зрозумів, що тут не грозить небезпека. Він не помиляєть ся: чує зовсїм виразно голос скрипки. Хтось десь тут близько коло нього грає на скрипцї, а звуки розходять ся мов хвилї моря навкруги та мов нитки павутиння лучать усе зі собою. Так тихо скрізь, — лиш голос скрипки лунає мов знід землї та, як промінї яркого сонця, втискаєть ся у всї закутини.

Сїчовик стрепенув ся. Сконцентрував усю увагу, щоб пізнати, звідки походять ті чаруючі тони. Зза ворожих позицій, як з джерела, випливав сей бальсам і розливав ся кругом. А плив з такою силою, з такою могучістю, що порив усе зі собою, над усїм закидував свої нїжні, хоч сильні сїти. Цїла природа заніміла й приложила ухо під звуки сеї мельодії. Найменша травка не ворохнула ся, нічний легіт завис над чашами квітів. Усе віддихало й думало під такт звуків скрипки. Сїчовик знайшов ся у непереможній їх власти. Цїла його істота пробудила ся розбурхана та сконцентрувала ся у ловленню тих нїжних звуків. Його свідомість працювала тепер з шаленою скорістю, думка думку прошибала, але в такім лише напрямі і з такою силою і в такій формі, як сього бажали собі звуки скрипки. Вони полонили його зовсїм. Він перестав самостійно істнувати, а ступав лиш по тій стежцї, яку йому показувала скрипка. Могла з ним робити, що хотїла, вести кудись, змінювати його, як сама бажала. З неба моргало море звізд і грало ся зі звуками скрипки, що сїтю обхоплювали кругом землю...

Так нїжно грає скрипка, так гармонїйно пливуть тони й так рівно та приємно розвиваєть ся у нього думка. Його душа починає говорити, ставити перед ним образи. Тони беруть його душу в свої обійми й несуть зі собою далеко, далеко, в иншу сторону, инший світ. Перед його очима пересуваєть ся картина за картиною, так легко, весело, ясно. Родинні околицї, рідня, товариші дїточих забав... А все оповите якимсь нїжним, пахучим серпанком щастя, радости, задоволення. Се тони скрипки оповили його душу. Прийшли на чергу більші, з повнїйшим змістом картини, бурливі молодецькі переживання: школа, наука, широкі горизонти, мрії, надії, запал. Він не може відріжнити: чи се скрипка перед ним грає, чи се грає в його середині така мельодійна музика. Щось бурливе приходить тут, якийсь гострійший тон; але первісний тон нїжности не переривається ся, а пробиваючи ся поміж бурливійші та гострійші тони, підносить ся щораз вище й вище. Цїле бурливе життє видираєть ся зі скрипки й котить ся перед його зачарованими очима. Нїжні тони набирають щораз більшої сили, поки не заляли усеї мельодії й не пірвали усього за собою. Се його щира, могутня любов вийшла на світ і голосить усюди свою міць і щастє. Тони скрипки видобувають ся з нечуваною силою та повнотою, немовби хотїли увесь світ наповнити собою або звернути його біг у свою сторону. З захоплення і внутрішнього зворушення замкнув сїчовик очі.

З неба підморгували безчисленні зірки. Повітрє було пересичене щастєм і захопленнєм...

Мов крик притоптаної дитини, мов рев зараненої звірюки, мов зловіщий скрепіт кайдан, мов зойк розпуки та страху вирвав ся нараз зі скрипки. Як крик розбудженої птахи, як свист вітру, що пророкує бурю, так той тон розірнав усю злуду, захопленнє, вдоволенне. Нагло, несподївано вирвав усе з безмежного щастя і кинув нараз у море горя.

Та не був се один блудний тон. Нї — скрипка тепер перемінила ся; щось страшне виходило тепер з неї: понурі, гострі, переразливі тони, що зливали ся у дісгармонїйну цїлість, яка зрушувала все до основ та встромлювала ся мов розпалений дріт у мозок і творила страшні картини в уяві. Душевна рівновага була захитана, повстало страшне замішанне, немов валили ся підстави світа.

Діссонанс прикликав сїчовика знову до притомности. Отряс ся, щоб відогнати від себе неприємне почуванне, але се не помагало. Оглянув ся кругом себе та здивував ся. На небі не стало звізд, поблїдли, а зате на заході стала чорна потвора, що закрила цїле небо й посувала ся щораз вище та близше. Страх пройняв природу. Шуміли глухо й понуро трави та збіжа, навіть далекий лїс не опер ся змаганням зимного вітру, що десь нагло повстав і щораз більше змагав ся.

А скрипка заводила жалїсним плачем, що до глибини душі проникав і тельбухи рвав. Якісь дивні, зачаровані тони виходили з неї, як кіхті хижої птахи, запускали ся вони у його мозок, рвали його на куснї й несли зі собою. Збурила ся його душа й піддала ся знову зовсїм під власть скрипки. І він знов попав у запамороченнє. Тепер він бачив немов ясно то, що перед ним невиразно плакало в його душі й серцї. Він розумів тепер тони й бачив се, що вони викликали. Знав причину їх наглої зміни. Як той гострий діссонанс вирвав його з країни щастя й мрій, так вирвало його в життю з країни захоплення та тихого щастя гасло повстання й боротьби. Се не понурі, депримуючі тони виходили зі скрипки, — се повставало перед його очима страшне життє у тім вирі пристрастей і змаганню сил. Думки з прошибаючою ясністю перелїтали через його голову. Був щасливий: він і ще инші. Нараз усе запало ся. Він кинув їх, вирвав ся споміж них. Пішов вперед у незнану темну будуччину. Лишав за собою сльози й розпуку. То само нїс зі собою у серцї, хоч огрівав його огонь захоплення святим дїлом боротьби за волю.

Поміж понурі різкі тони скрипки плив постійно нїжний, ясний тон захоплення та любови. Теперішність і окруженне стали перед очима його душі: що було тепер побіч нього? Скрипка завила мов ранений звір. Кров, трупи та згарища й чорні, здичілі обличчя з озвіреними палаючими очима. Зі страху подав ся назад. Оглянув ся — чорна, густа пітьма вкрила більшу часть неба та здалека глухо загуркотїв грім. Судороги пройшли його тїлом. Трівожно зашелестїла трава. А скрипка вила самими переразливими, понурими, грубими тонами. В його голові стала ясно думка й не хотїла вступати ся: що він робить? Як одна картина стало перед ним

те, що він зробив, де він знаходив ся, наслїдки його роботи, а яко друга картина ціль, до якої він зміряв. Його „я“ з передумовами й наслїдками стало в повноті й ясности перед ним. Почало ся порівнанне і обрахуванне. Зі скрипки добували ся невиносні, роздираючі тони: чорна безодня горя пробивала ся з них. Чорна пітьма обняла майже увесь небосклін, а грім гуркотів мов у розбитім дзвоні.

Здавало ся йому, що коло нього виростає якась темна, страшна постать. Росте скоро, зрівнюєть ся з ним, вже є так близко, що простягає по нього костисті пазурі, а огнисті очі западають десь аж у глибину душі. Хотїв подати ся назад, — не зміг. Безмежний страх заволодїв ним. Був примушений вдивити ся в свого противника. Пізнавав його... Нагла блискавка розлила осліплююче світло, зі скрипки вирвав ся пришибаючий тон. З перераженя вигнув ся назад. Перед собою пізнав самого себе! Але иншого. Зрозумів се. Бачив перед собою—свій сумнїв. А той запускав свої пазурі щораз глибше в його середину й виривав усе. А очі палили.

Думки гнали ся мов орканові вітри. Що він робить? Чи добре він робить? Чи буде користь з його роботи? Чи має він право робити се? Так, се випливало з його переконання! А чи добре його переконанне? А може з яких инших мотивів він се робить? Може він прикрив лише фразою про загальне добро свої грубі особисті причини? Чи не жадоба слави, блеску, погоня за переживаннями вели його до сього? Чи не взяла над ним верх його звірська природа. яка домагала ся виладування чисто звірської енергії? Може то все, що він робив, робив лише для себе, а закриваючи ся, тим, що се для всїх, нищив инших? Чи мав він право до сього? Чи т а дорога веде до т о ї ціли? А може він заблудив і нищить по дорозї невинні істоти? Що вони йому винні? А як він помиляєть ся? Може та ціль, задля якої він уже так довго таке страшне чинить, не так виглядає; може инша стежка веде до неї?!..

— — — — — — — — — — — — — —

Скрипка шаліла, а громовиця гудїла.

— — — — — — — — — — — — — —

Чи лише він один знав правду? Чому він мав стільки противників, коли боров ся за святе дїло? І хто був його противником?!..

— — — — — — — — — — — — — —

Загуркотів страшний грім, а в скрипцї немов урвали ся струни.

— — — — — — — — — — — — — —

Таж се були його брати, такі самі люде, як він, які задля т о г о самого роблять т о, щ о в і н. Одна мета. І вони проти себе? Се-ж божевілле! Чи сим робом осягнеть ся сю ціль, чи може відсунеть ся її у безмежність? Хтось мусить помиляти ся у дорозї, у способі добування! Чи він лише має бути непомильний? Чи він має нищити противника — брата, товариша, спільника?! А як сей має правду за собою? Що він робить? Що йому робити? Так же не може бути!

— — — — — — — — — — — — — —

Тїнь впала на його очі. Мряка оповила його душу. Страшна змора душила його в своїх обіймах. Страшний тягар давив і стискав його. Чорна безмежна, необнята розпука. Як у снї, приложив гостру збрую до своїх грудей...

— — — — — — — — — — — — — —

Осліплююча блискавка продерла в половинї чорну занавісу неба, а страшний тріск оглушив усе і стряс землею. Впали перші грубі, як сльози, каплї дощу.

М. Опока.

Петро Конашевич Сагайдачний.

Історичний нарис.

Присвячую моїм братам Українцям у Фрайштатї.

I.

Ми не знаємо анї часу анї місця уродженя славного гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного.

Фактом є, що він помер 1622 р. й що довший час побував в острозькій школї, саме тодї, коли там „квітли“ науки. Се мало місце між рр. 1580—1608. Конашевич прийшов до Острога хлопцем. Приймаючи, що прийшов там в шіснадцятім роцї життя коло р. 1586, то його уродини припадали-б на 1570 р. З того міркування виходило-б, що Конашевич вмирав в 52 р. життя. З історичних джерел ми не знаємо, звідкілля і з якого роду походив Конашевич..

Монах Касіян Сакович, здаєть ся, добрий знайомий Конашевича, написав вірші „на сумний погреб зацного рицера Петра Сагайдачного“. Є се одинокий одноцїльний документ про Конашевича. Все инше розкинене по рїжних джерелах. Ті матеріяли до життєписи Сагайдачного ще необроблені, а навіть незібрані, як слїд.

Отже Сакович у тих своїх віршах говорить, що Конашевич походив зі шляхетських батьків з землї „підгірської, перемиської“. Таке недокладне означенне місця вказувало-б на те, що Сакович не знав того і написав собі так зі слуху.

Зате лїтописець Єрлич говорить, що Конашевич походив із Самбора.

На тій підставі приймають історики, що Конашевич походив від Самбора і був шляхтичем, а Конашевичем звав ся тому, що батько його звав ся Конон.

До такої гіпотези дала певно притоку ся обставина, що в поминальнику померших, який лишив ся по Сагайдачнім, був вписаний Конон без близшого означення. Може бути, що батько Сагайдачного звав ся Кононом, але з того не виходить, щоб від того Сагайдачний звав ся Конашевич, бо повинен звати ся-б Кононовичем. Та коли вже вигребти Конона, то слїд би сказати, як він називав ся, бо тодїшня шляхта не вдоволяла ся своїм хресним іменем, а дорожила своїми прадїдними назвищами з додатком „придатків“, якими відрїжняли ся від себе поодинокі шляхетські роди. За такий „придомок“ не можна уважати слова „Конашевич“, бо в цїлій Самбірщинї, де дрібної шляхти найбільше, — Конашевичів нема. Зрештою сам придомок без назвища немислимий.

Один з мемуаристів хотинської війни говорить, що Конашевич своїм шляхецтвом не хвалив ся.

Та коли поміркуєш, що в тих часах, коли-то людина зачинала ся від шляхтича, така скромність немислима, й коли Сагайдачний навіть назвища шляхетського не зраджував, то очевидно, що такого назвища він не мав, і шляхтичем не був. Я провірив, що у шляхетськім селї Кульчицях під Самбором є присїлок, замешканий хлопами. Є тут рід Кінашів. В давнину вони певно звались Конашами або Кунашами. Цїла Самбірщина була колись королївщиною. В королївщинах жилось хлопам далеко краще нїж хлопам—панським підданим. Королївські підданцї відробляли небагато панщини і служили у войську т. зв. лановому.

З такого то хлопчика Петра Конаша, коли попав у школу, легко було зробити Конашевича.

А що він, заки дістав ся в острозьку школу, мусїв вчити ся у якійсь народнїй церковній школї, се хиба що певне.

До речі буде сказати, що Сагайдачним прозвали Конашевича вже на Сїчи, либонь від того, що добре стріляв з лука. За тим промовляє одна старинна гравюра, де представлено Конашевича на конї з сагайдаком на плечах, повним стрїл.

В тім часї, як Сагайдачний прийшов до Острога, — острозька школа стояла дуже високо. Острог був під той час осередком просвіти й культури на цїлу Україну. Тут розвивав ся острозький кружок учених Українців. Миж ними були Герасим і Мелетій Смотрицькі. Обидва вони управляли острозькою школою. Жив тут тодї Демян Наливайко, духовник кн. Константина Острозького, великий оборонець православної церкви.

Під проводом таких учителїв дістававав освіту Конашевич „час немалий“, як впевняє Сакович. Вони вміли вповїти в його серце сильну любов до рідної православної церкви. Усї мемуаристи признають, що Конашевич любив безмежно свою церкву аж до смерти.

Вийшовши з острозької школи, Конашевич побував якийсь час у київського православного вельможі Стефана Аксака гербу Акшак, не знати лише, в якім характері: чи в надворній команді, чи в канцелярії, чи може яко вчитель його дітей.

II.

На Запороже прийшов Конашевич може коло 1600 р. З початку жив там незамітно, бо ще 1606 р. був кошовим Григорій Ізапович.

Конашевичеви приписують здобуттє великої турецької фортеци Варни (1605 р.). Чи він був тоді наказним ватажком у тім поході, чи може чим відзначив ся, — того ми не знаємо. Найблизшого 1606 р. здобувають козаки вже під начальством Конашевича турецький торговельний город Кафу на полудневім березї Криму.

Кафа була великою торговельною пристаню. Тут відбували ся великі ярмарки на християнських невольників. Усе, що хижі Татари й Турки у своїх набігах на християнські землї, українські, литовські, польські, московські наловили, привожено сюди, а звідси розвожено по цїлому світови. Сюди зїздили ся покупцї з цїлого світа, і то не лише мусульмане. Ми знаємо з певного джерела, що й італїйські браття во Христї купували тут радо християнських невольників, особливо здорових, гарних, роботящих і слухняних Українців. Одна побожна ґенуенська пані радить своєму синови, неменше побожному, щоб собі купив невольницю українську дївчину.

Кафа лежала так далеко від шляху козацьких набігів на Татарщину й Туреччину, у такім затишнім місцї, що на таку торговлю саме надавала ся.

Конашевич на вдивовижу цїлого світа розбив се гнїздо людської недолї до тла, ограбив город, освободив кільканадцять тисяч християнських невольників і зруйнував цїлий город. Тут треба згадати про спір між істориками щодо року здобуття Кафи. Більшість ставить 1606 р. Инші, між ними проф. М. Грушевський, приймають 1616 р., опираючись на тім, що на віршах Саковича рік невиразно був написаний. Воно гарно було-б, колиб та певність, що і Сакович щодо року не помилив ся.

Здаєть ся, щойно по тім поході вибрали козаки перший раз Конашевича кошовим. Про се говорить Сакович. Колиб справдї здобуттє Кафи припадало на 1616 р., мілїтарна й полїтична дїяльність Конашевича тривала-б всього 6 років (в 1622 р. він умер), а се абсолютно за мало часу, щоб доказати того, чого Конашевич справдї доказав за свого гетьманства.

Коли маємо прийняти, що Сагайдачного перший раз вибрано кошовим по здобуттю Кафи, імовірнїйшим є рік здобуття Кафи 1606.

Від того часу нема року, щоб Запорожцї не йшли походом на турецькі або татарські землї. Сих походів не злічити. Та всї вони на одну манєру: прокрасти ся хитро крізь турецькі сторожі, попід турецькі фортеци, напасти несподївано, зруйнувати, ограбити, освободити християнського невольника й пропасти без слїду. Усюди видко ґенїяльний плян і ґенїяльне переведеннє.

В 1608 р. руйнують Запорожцї береги Анатолії. В 1612 і 1613 рр. походи на Молдавію, і в сім часї розбивають Татарів над рікою Самарою. В 1614 р. руйнують козаки анатольський город Синопу. В 1615 р. нападають на Царгород, столицю турецького царства, граблять і палять передмістя і відпливають з добичею. Розбивають турецьку фльоту, що пустила ся за ними у погоню, забирають турецькі кораблї і палять їх під Очаковом, на очах турецького війська. В 1616 р. руйнують Запорожцї турецьке місто Трапезунд.

Усї ті походи своєю справністю, сміливістю та геройством перевищають усе, що тільки людська фантазія видумати може. Турецьке військо супроти них безсильне. Цїла Туреччина у лютій скажености грізно підносить кулаки в сторону Польщі. Бо турецьке правительство уважало козаків за підданців Польщі, а й козаки заявляли ся усюди вірними слугами його милости польського короля. Польща бояла ся відплати з боку Туреччини й відхрещувала ся від спільности з козаками: були се, у польських усправедливлюваннях, свавільні розбишаки, збиранина з усього світа, що нїкого не слухає і тому Туреччина може собі з ними робити, що їй завгодно.

Окрім того польський король Жигмонт, боячись справдї погроз Туреччини, на кожду таку турецьку скаргу, по кождім козацькім набігу шле на Вкраїну унїверсали, наказуючи розганяти свавільних людей і не пускати козаків на море.

По зруйнуванню Синопи султан попав у таку лють, що звелїв великого везира Насух-пашу повісити й ледви султанка з доньками випросила його. Везир післав за козаками погоню. Турецька фльота загнала ся у Днїпровий лиман, та тут і застрягла у мілинї, поки її козаки не спалили. Другий турецький паша підплив аж під саму Запорозьку Сїч, а не заставши там нїкого, забрав кілька гармат, спалив кілька човнів та й повернув у Царгород, уласкати розлючене султанське серце добичею.

У всїх тих походах бачимо ґенїяльний провід Сагайдачного.

III.

Заходить питанє, що спонукувало Сагайдачного до таких безнастанних, систематичних набігів на мусульманську землю. Жадоба добичі, відплата за християнські злиднї, освободжуванє з неволї християнських бранців, — були для Сагайдачного надто буденні причини. У його на оцї були дві инші, великі цїли: розріст козацької сили й ослабленнє Польщі.

Сагайдачний виступає на полїтичне поле недовго по страшнім розгромі Лободи й Наливайка на Солониці 1596 р. Не міг він не бачити сього приниженя, у яке попало козацтво й православна віра. Він знав, що козацтво на сю пору було за слабе, щоб шукати відплати на Польщі. Треба було шукати союзника, сильнїйшого від неї, щоб допоміг Польщу ослабити, коли зовсїм не знївечити. Бо тільки при слабій Польщі могла Україна розвивати ся і жити своїм життєм.

Таким союзником могла бути тільки Москва або Туреччина.

Православна Москва була тоді також ослаблена міжусобицями. Зоставала ся Туреччина. Входити з нею в явний союз Сагайдачний не міг, бо народ не був би допустив до сього. Сагайдачний загнув собі инший неменше успішний плян: силою факту зробити Туреччину своєю союзницею, так, щоб нї світ сього не бачив і вона сама щоб сього не догадувала ся.

Знаючи, що Туреччина усї козацькі походи запише на рахунок Польщі, подбав, щоб сей рахунов випав як найбільший. Коротко кажучи, він бив і рвав Туреччину на те, щоб Туреччина била Польщу. Сильна й велика Туреччина придавить слабшу Польщу, знесилить її. Ті міркування великого гетьмана здїйснили ся. По кождім козацькім набігу на турецьку землю наступає з боку Туреччини відплата. Турецькі паші нападають на польські землї, руйнують міста й села. Польща, бачучи таку небезпеку для себе, мусить забігати ласки у козаків, бо знає, що без них не дасть ради нї Туркам нї Татарам.

З того користає Сагайдачний. Козацтво множить ся, як гриби по дощі. Коли під Христофом Косинським стало 5 тисяч козаків, під Сагайдачним стало 50 тисяч добре зорґанїзованого й вишколеного війська.

Розріст козацької сили був сілю в оцї Польщі, особливо польським маґнатам. Гетьман Жолкєвський, погромник козацтва над Солоницею, був би й тепер з великою приємністю справив козацтву кріваву лазню. Та з одного боку він замало мав війська, щоб помірити ся з Сагайдачним, а подруге, що з Варшави заєдно приходили до нього прикази, щоб не дразнив козацтва, бо може леда хвиля козаків буде потреба.

Тож кождий такий набіг кінчив ся погрозою Туреччини, соймовими конституціями, королївськими унїверсалами, обіцянками, комісарами та комісіями, з яких не було нїякого пожитку.

Тоді увійшли в моду комісари, якими радо послугували ся. Ті комісари зїздили ся, радили, прискакували й відскакували від себе, дурили себе й перехитрювали взаїмно, а справу виграв той, за ким стояло більше військо.

Така перша комісія була в Житомирі 1609 р. Там перший раз пактувала Польща з козацтвом, як з рівною стороною. В тих житомирських пунктах була лише мова про те, чого козакам не вільно робити, — про їхні права ані слова. Отже козакам не вільно ходити на море і в постороннї землї, не вільно жити на волости, не вільно заводити своїх автономних козацьких судів і т. ин. Козакам ані снило ся таких пунктів придержувати ся. Ми бачимо з повищого хронольоґічного зіставлення, що по сім житомирськім договорі козаки рік річно нападають на турецьку землю.

Відповідно до свого розросту й сили козаки старають ся здобути для себе щораз нові простори на Українї. Козацькі купи нападають на панські двори, проганяють панських управителїв і займають панські маєтности для себе. У тій роботї помагає їм і місцеве населенне. Воно орґанїзуєть ся в сотнї і пристає до козаків під сильну руку гетьмана Сагайдачного та признає над собою козацькі суди.

Того козацького судівництва Польща не хоче нїяк признати; знову-ж українське населенне, пізнавши раз, що се автономне судівництво відповідає зовсїм його потребам краще ніж польські суди або старостинські, не хоче таких судів покинути.

Йдуть безнастанні панські скарги до Варшави на козацтво. Підносять ся голоси, щоб козацтво знищити до тла, та на те не було нї сили нї сміливости, тим більше, що поважні Поляки ставали в оборонї козацтва яко чинника, конче потрібного для істнування Польщі. Такий голос розваги може був би прогомонїв безслїдно і Жолкєвський з панами був би певно затопив козацтво в потоках крови, якби на чолї козацтва не стояв гетьман Сагайдачний, ґенїяльний полководець і орґанїзатор. Польські пани навіть не сміли обвинувачувати Сагайдачного в тім, що козаки робили, а мусїли складати всю вину на свавільні козацькі купи, які не підходять під булаву Сагайдачного.

IV.

Справдї тодї такої голоти-збиранини з усїх націй було на Українї дуже багато. Тодї польський король Жигмонт III на спілку з кількома польськими панами замішав ся в московську авантуру. Розходило ся про те, щоб користаючи з московських неспокоїв з рїжними самозванцями, відбити назад до Польщі Смоленщину й Новгородщину. Король згадав повести дїло так, аби Московщину получити з Польщею, а королевича Володислава посадити на московськім престолї.

Справа була ведена без ухвали сойму, на власну руку; до того треба було війська. Тодї війни вели ся наємним військом, якому треба було платити. У Поляків на се гроша не було. Треба було шукати дешевенького війська, а такого могло достарчити тільки козацтво. От і причина, чому король мусїв панькати ся з козаками й не на одну козацьку сваволю дивити ся крізь пальцї.

Тодї наємне військо збирано тим робом, що король видавав рїжним людям т. зв. „провідні листи“, себто уповаженне вербувати військо. Новозвербоване військо ставало квартирою по селах, розуміють ся, на кошт населення, поки не вивели його ротмістри на війну. Розуміють ся, що проти таких приємних гостей підіймали ся з усїх боків скарги й нарікання. Тодї була мода козакувати, тож і сї купи, збиранина всїлякої голоти, звали себе козаками й пани тим більш мали притоку у всьому тому пришпилювати вину козацтву.

На найблизшім соймі перевела шляхта конституцію, що провідні листи може король давати не кому иншому, а тільки родовитим шляхтичам. На Україну стали напливати рїжні шляхетські авантурники з провідними листами. Почав ся вербунок чесного товариства, що було правдивою язвою для цїлої околиці. Була то збиранина з рїжних націй. На клик шляхти звелїв король київському воєводї кн. Янушови Острозькому загамувати козацьке свавільство, та воєвода відказав ся від того, вимовляючи ся, що тепер всяка зволоч покликаєть ся на короля і збірає військо, а він не в силї сьому порадити.

Конашевич держав ся осторонь від сих московських авантур. За сей час він орґанїзував козацтво, побільшав і вправляв військо, ходив на море, змагаючи у всїм до поширення козацької ідеї й значіння.

Щойно коли королевич занадто заанґажував ся в московську справу, як попав у скрутне положенне, коли незаплачене й голодне та здеморалїзоване наємне військо розбігло ся по всїм усюдам, а при нїм зостали ся тільки самі Поляки, тодї Сагайдачний виступив королевичеви на підмогу. Стало ся се по довгих прошеннях, намовах і обіцянках з боку королевича.

Поляки втратили вже були усю надію на козацьку поміч, як весною 1618 р. Конашевич з добірним 20 тисячним корпусом виступив у похід через Сївершину, Путивль, Єлєц, Лебедин, Шацк. Коломну. Нїчого його походови не оперло ся. Недалеко Москви старало ся московське військо не допустити до його злуки з Поляками, та не здужало і Конашевич получив ся під Москвою з польським військом. Тут повстала велика радість, бо Поляки не надїяли ся вже нї звідки помочи. Королевич післав для козацької старшини багаті дарунки, а Конашевич віддав королевичеви на врочистій авдієнції пійманих комендантів здобутих городів Єльца й Лївен та перехоплених в дорозї до Криму московських послів.

Зараз змовились Поляки з козаками на нічний приступ на Москву, який одначе не повів ся, бо польські ватажки повидавали суперечні прикази.

Та хоч сей приступ і не повів ся, все-таки зробив він на Москвичах сильне вражіннє й вони стали податливійші на польські домагання.

За той час переспрaвляли польські комісари з московськими делєґатами. Комісари, тямлючи на соймову постанову, що московська війна має покінчити ся до року, напирали на заключенне миру за всяку цїну. Не похочував того миру нї король нї королевич, що ладив ся у Московщинї перезимувати, а з весною вести війну далї. Та комісарам важнїйшою була воля сойму ніж воля короля і вони заключили мир на 14 лїт. Москва відступила Польщі Смоленщину, Новгород Сївєрський, Стародуб, Сївершину, Чернигів, Почеп і Трубчевськ. Королевич зрік ся своїх претенсій до московського престола.

Ми не знаємо напевно, що спонукало гетьмана Конашевича йти походом з підмогою католикам проти православної Москви. Ледви-ж зробив він се задля воєнної слави й багатої добичі. Скорше, здаєть ся, до правди подібне, що гетьман тим походом хотїв зєднати для себе і свого козацтва ласку будучого короля Польщі, на котрого козаки покладали великі надії. Далї може бути, що хотїв Москалям показати козацьку силу й наклонити їх до союза з козацтвом, бо, мовляв, козацтво може дуже стати в пригодї, але може й болюче пошкодити. Зрештою гетьман показав свій стратеґічний талант яко полководець більшого корпуса.

Що Сагайдачний носив ся з пляном заключити союз з Москвою, виходить з того, що 1620 р. посилав він послів до Москви з такою пропозицією саме під пору, коли в Москві пробував єрусалимський патріярх Теофан. Москва не прийняла тої пропозиції. Кажуть, що той самий патріярх не допустив до того, бо в його інтересї було, щоб козаки з Польщею, а не з ослабленою війнами Москвою єднали ся і воювали з Туркамн, бо з того полегчало-б балканським християнам.

(Кінець буде). *Др. Андрій Чайковський.*

Вісти.

З приводу офензиви центральних держав проти Росії звернула ся з покликом до салдатів-Українців Всеукраїнська Рада військових депутатів, вказала на грозу часу й домагала ся виповнення свого обовязку, памятаючи, „що кличемо ми вас не проливати кров нїмецької демократії, не наступати на неї, а обороняти свою землю“ (Р. Г.).

Генеральний Секретаріят для фінансових справ з уваги на те, що в деякі казначейства на Українї впливають податки на імя У. Ц. Ради, які казначейства записують на рахунок державних доходів, — звернув ся до управителя казенних палат на Українї з просьбою запропонувати всїм

місцевим казначействам, аби всі внески, які впливатимуть від сільських громад, приватних осіб і т. д. на імя У. Ц. Ради, — приймали казначейства не яко державні прибутки, а яко переводи на київську контору державного банку для виплати У. Ц. Раді, а переводні білети щоб видавали ся тим особам, від яких вплинули гроші (Р. Г.).

На засіданні Комітету Ц. Ради 2 серпня н. ст. прийнято таку резолюцію в справі збігців: 1. При кожній армії утворюєть ся посада комісара Ц. Ради в справах збігців, а також для управильнення відносин між військом і населеннєм. 2. У Київі при Ц. Раді утворюєть ся нарада для справ збігців з представників Ради, громадянських, національних і загально-революційних орґанізацій для керування всією помічю збігцям на південно-західнім фронті. На тімже засіданні І. Скловський предложив реферат від комісії по виборам в земство. Комісія запропонувала скасувати назву земство й замінити „Народньою Радою", постановила видати до народу відозву з поясненнєм повної демократичности й відмінности народніх рад від старого земства. Реферат комісії прийнято з додатком негайно звернути ся до петроградського правительства з просьбою допустити до виборів усіх салдатів незалежно від віку (Р. Г.).

Всеукраїнський харчовий зїзд у Київі визначено на 28 серпня н. ст. На зїздї мали порушити між иншим питання про орґанізацію Центрального Українського Харчового Комітету та про основи харчової політики на Україні, щодо хлїбного монополю, збуту ріжних продуктів сільського господарства й постачання потрібних на селї предметів (Р. Г.).

Український Комітет допомоги жертвам війни в Москві оголосив поклик до всього українського громадянства в Росії засновувати як найскорше філії Комітету по всїх містах, збирати гроші й надсилати до Москви, бо справа негайна й великої ваги, бо „в першу чергу нашим братам Українцям-Галичанам довело ся зазнати невимовних бід і болїв". Десятками тисяч загнано їх в Сибір і тільки завдяки допомозї Українського Комітету в Москві полекшувала ся доля тих нещасних засланців, наскільки се було можливе. Наближаєть ся хвиля їх повороту до дому й тому Комітет знову звертаєть ся до українських громадян з проханнєм прийти в поміч. „Хай з вдячністю згадають потім вони нас і хай навіки зостанеть ся в їх серцях спогад про те, що земляки пригорнули їх при лихій годинї". Склад Комітету такий: П. Одарченко—голова, Д. Стахура—тов. голови, Д. Чабан—скарбник, М. Герштанський—секретарь, Ю. Авдієв, Н. Синеока, А. Богданова (Р. Г.).

На загальних зборах петроградської орґанізації У. С.-Д. Р. П. 10 липня н. ст. обговорювали ся питання: 1. відношеннє до російської С. Д. Р. П., 2. універсал У. Ц. Ради і 3. всеукраїнський робітничий зїзд. Прийнято такі резолюції: 1. щодо відношення до російської С.-Д. Р. П.: Тому, що в процесї розвитку російської революції та розвитку революційної самодїяльности українських народніх мас з російською соц.-дем. лише її лїве крило, що сполучене з Центр. Ком. Р. С.-Д. П. (большевики), виявило справдї пролєтарське розуміннє національних потреб сих мас, петроградська орґанізація У. С.-Д. Р. П. гадає, що лише з сим крилом рос. с.-д. р. п. можливе тїснїйше порозуміннє. В цїли найпродуктивнїйшої роботи рос. і укр. пролєтаріяту орґанізація уважає потрібним негайно вимагати від Ц. К. нашої партії вирядити представника до Ц. К. Р. С.-Д. Р. П. для координації праці обох партій і для як найскорійшого усунення дрібних орґанізаційних і принципіяльних непорозумінь; 2. щодо відношення до універсалу У. Ц. Ради: Збори петроградської орґан. У. С.-Д. Р. П., ознайомивши ся з дїяльністю У. Ц. Ради, признають, що всї її виступи зроблені в інтересї революційного руху. Вітаючи останнїй виступ У. Ц. Ради, виданнє універсалу, збори уважають його законним актом і справжнїм висловом українського пролєтаріяту і революційної демократії та заявляють, що будуть піддержувати всї заходи Українського Тимчасового Уряду — в інтересї дальшого розвитку революції й орґанізації революційних сил на Україні. Разом з тим збори зазначують, що обєднана українська демократія буде йти і далї вкупі з пролєтаріятом і революційною демократією всієї Росії: 1 Вестиме уперту боротьбу за негайну передачу всієї державної влади автономної України У. Ц. Радї. 2. Вестиме непримирну боротьбу за забезпеченнє необмеженої волї українського народу щодо форми свого життя і звязку України з російською державою, в цїли чого уважає негайним здобуттє таких ґарантій сеї волї: а) У. Ц. Рада яко тимчасове правительство України скликає по чотироприкметниковій формулї Установчі Збори (Сойм) України, котрі цїлком незалежно визначать остаточну волю українського народу щодо форми свого ладу та своїх звязків. б) Лише після такого сойму може ходити про ствердженнє чи нествердженнє форми ладу України всеросійськими Установчими Зборами. в) Всеросійські Установчі Збори не компетентні щодо цїлком незалежної волї революційного українського народу. г) На випадок скликання всеросійських Установчих Зборів до скликання Установчого Сойму України на розгляд їх (всерос. Зб.) статут України не подаєть ся, а лише зголошуєть ся передача земель України її трудовому селянству й манїфест про повне самоозначеннє, зміст якого передаєть ся на розгляд і незалежну компетенцію Українського Сойму". Потім вибрано делєґатів на всеукраїнський робітничий зїзд (Р. Г.).

Зїзд Українців Чорноморщини. Чорноморська Українська Рада в Новоросійську видала до населення Чорноморщини відозву, в якій закликала його пристати до України. В сїй справі Чорноморська Рада в Новоросійську скликала на 12 серпня н. ст. зїзд українських громадських дїячів і представників української людности чорноморської ґубернії. На зїздї мали взяти участь по два дїячі від кожної української політичної або громадсько-просвітної орґанізації на Чорноморщинї, по одному делєґатови-Українцеви від кожного села або заселеної хуторами місцевости, по одному представникови-Українцеви від городських товариств, по одному делєґатови-Українцеви від кубанських козаків і инших військових родів, що є в Новоросійську, а також від українських професійних товариств, пять представників від Чорноморської Ради й орґанізаційне бюро зїзду. Програма зїзду: 1. про сучасне становище української справи, а саме реферат про: а) історію українського руху, б) потребу українізації школи, в) У. Ц. Раду й Ґ. Секретаріят, г) участь українських революційних партій: соціялїстів-революціонерів, соціялдемократів, соціялїстів-федералїстів і ин., д) прилученнє чорноморської ґубернії до України. 2. Урочисте проголошеннє універсалів Ц. Ради. 3. Резолюції з їх приводу й питаннє про оподаткуваннє. 4. Оголошеннє привітів. 5. Звідомлення українських орґанізацій на Чорноморщинї про життє і дїяльність. 6. Реферати делєґатів з місць про те, скільки й де в чорноморській ґубернії української людности, а також инших націй. 7. Орґанізація української людности чорноморської ґубернії на національно-політичнім принципі, обговореннє статутів і питаннє про права инших народів, які живуть на українській території (Р. Г.).

Орґанізаційно-аґітаційна секція заснувала ся 14 липня н. ст. при Всеукраїнській Раді військових депутатів. Вона розсилає по всїй Україні й по всїх військових частинах, в яких є Українці, своїх аґітаторів-орґанізаторів і лекторів. Де є велика потреба орґанізації Українців або де виникають клясові й національні загострення, в таких випадках звертають ся до згаданої секції (Р. Г.).

По скликанню другого всеукраїнського зїзду залїзничників у Київі розпочало свою дїяльність бюро першого всеукраїнського зїзду залїзничників, аби приготовити потрібні матеріяли. Бюро звернуло ся до міністра шляхів з пропозицією, щоб на його утриманнє, на видатки по орґанізації зїзду й на друкуваннє рефератів і протоколів призначено з державного фонду запомогу в сумі 11.400 карб. Пропозицію мотивувало тим, що зїзд має обслуговувати державні, національні, професійні й економічні інтереси України. Щоб справа була певнїйша, бюро вдало ся за помічю до Ц. У. Ради, щоб вона підтримала просьбу бюра (Р. Г.).

Курси в цїли приготовлення орґанїзаторів і дїячів земельних комітетів і Селянської Спілки уладив від 14 серпня н. ст. Ґенеральний Секретаріят для земельних справ при У. Ц. Радї з отсею програмою: 1. Земельний фонд на Україні. 2. Розвиток сїльського господарства. 3. Сїльсько-господарська промисловість. 4. Аґрарні реформи. 5. Земельні й харчові комітети. 6. Селянська Спілка. На курси прийнято тільки тих, хто мав командировку або рекомендацію від земельних комітетів або комітетів Селянської Спілки, й під тою умовою, що потім вони працюватимуть у сих комітетах або в Центральній Радї при Секретарстві для земельних справ. Курси безплатні, а приїзжі одержали помешканнє (Р. Г.).

Всеукраїнський фершалський зїзд у Київі. Київське Товариство лїкарських помічників скликало у Київі всеукраїнський зїзд шкільних фершалів, фершалиць і акушерок на 18—23 серпня н. ст. 1917 р. Програма зїзду: 1. Відношеннє зїзду до сучасного полїтичного моменту. 2. Роля фершалсько-акушерського персоналу в громадськім життю. 3. Орґанїзація фельдшерсько-акушерського персоналу в загально-українську спілку й видаваннє медично-популярного орґану. 4. Реорґанїзація управи медично-санїтарної справи на Україні на демократичних підвалинах по принципу колеґіяльности. 5. Реґляментація працї фершалсько-акушерського персоналу в справі медичної допомоги населенню. 6. Реформа фершалсько-акушерської освіти, повторні курси й умовний вступ на медичний факультет. 7. Умовини працї й становище фершалсько-акушерського персоналу в земствах та инших інституціях і реорґанїзації народньої медицини. 8. Біжучі справи.

Українїзація судівництва. „Южный Край“ з дня 27-VII приносить таку телеґраму з Київа: В київськім зїздї мирових суддїв і в київській судовій палатї звертає на себе увагу українїзація судівництва. Присутний на засїданнях український мінїстер судівництва Садовський пояснив, що українїзація судових установ відбудеть ся постепенно. Побоюваннє деяких кругів, що Центральна Рада усуне теперішніх судових дїячів, безпідставні. По сїм забрав голос предсїдатель палати Григорович-Барський і в своїй промові зазначив, що офіціяльного видання законів на українській мові нема, длятого не можна вже тепер перейти на українську мову. Инші промовці заявляли, що всї суддї розуміють і знають мову, якою говорить Україна, але мало хто знає українську лїтературну мову й длятого суддї не будуть в силї писати рішень українською мовою. Садовський порадив на се звертатись тимчасом до помочи українсько-російського словника.

Обласна комісія при тимчасовім правительстві в Росії. Під час правительственної кризи, коли вийшли з правительства мінїстри кадети, покликано до життя осібну комісію, яка має зайняти ся опрацюваннєм проєкту закона для Установчих Зборів про перебудову Росії на области. На провідника сеї комісії покликано Українця М. Славинського (Смутка).

Синод про окрему українську церкву. „Рѣчь“ з 26 липня н. ст. подає, що Синод відкидає гадку заснування осібної української церкви, мотивуючи се тим, що на Україні нїколи не було автокефальної церкви, а київський митрополит стояв у залежности від царгородського патріярха, від кінця 17 столїття від московського, а наслїдком сього від Синоду. Длятого се питаннє не буде поставлене на загально-російськім церковнім соборі.

Бесарабія проти прилучення до України. Ґубернський виконуючий комітет Бесарабії віднїс ся до тимчасового правительства з представленнєм, що населенне (?) Бесарабії на своїх зїздах висловило ся проти прилучення Бесарабії до України. Бесарабія хоче бути сама автономною (Рѣчь 15/VIII).

Автономія України й мусульмане. До Ґенерального Секретаріяту приїхав представник Мусулманського Виконавчого Комітету в Симферополї: Сей представник широко освідомив ґенерального секретаря по охороні прав національних меншостей про автономічні домагання російських мусульманів і зокрема кримських Татарів. Обсяг сих домагань навіть ширший ніж обсяг домагань Української Центральної Ради. Так напр. у справі національзації війська кримські Татари крім тих пунктів, які виставляють Українцї, домагають ся, щоб усїх Татарів-вояків повернено до Криму й щоб там з них утворено окреме татарське військо й таке инше. Представник мусульманів звернув ся до Ґенерального Секретаріяту та Центральної Ради, щоб вони піддержали автономічні домагання мусульманів Росії. Між иншим він сказав, що Крим бажає увійти в склад автономної України, але з тою умовою, щоб і самому мати автономію. Ґенеральний Секретаріят на однім зі своїх засїдань обміркував сю справу і, незалежно від принципіяльного погляду на домагання мусульманів, в питанні про прилученнє Криму до автономної України ухвалив не робити поки-що нїяких конкретних заходів (Р. Г.)

Лїквідація галицько-буковинського ґенерал-ґубернаторства. Комісарови для справ Галичини й Буковини Дорошенкови, який переїхав до Київа, запропонувало правительство протягом місяця зліквідувати свої справи („Рѣчь“ 5-VIII).

До земельного комітету в Люботинї на Харківщинї вибрано 2 укр. с.-д., 1 с.-р. й 2 безпартійних (Р. Г.).

Соціялїстично-революційне видавництво в Харкові — „Рух“ випустило такі книжечки: 1. Качинський — Що робити з землею; 2. Л. Толстой — Невже так треба? 3. Н. Алексеєв — Вселюдне, рівне, просте, потайне виборче право; 4. А. Заливчий — Хто воює, а хто грабує. Віддано до друку: 5. С. Зак — Земля хлїборобам; 6. В. Коряк — Не к Різдву, а Великодню (Р. Г.).

Поворот митрополита Андрія гр. Шептицького до Австрії. В неділю 26 серпня ранком прибув до Відня митрополит Андрій гр. Шептицький на західний дворець. У залї двірця для членів пануючого дому приготовила йому віденська українська кольонїя урочисте прийняттє, на яке явили ся представники властей. Промовляли през. Романчук, надр. Ясеницький, пос. Сїнгалевич, а їм відповів митрополит, висловлюючи сподіваннє, що український народ жде краща доля від дотеперішньої. Ґенералмайор Павлюх вручив митрополитови золоту плоскорізьбу, виконану різьбарем Терещуком. У Відні забавить митрополит кілька днїв, після чого виїде до Львова.

При сїм числї розсилаємо чеки для відновлення передплати, вирівнання залеглостей і нових замовлень. Адмінїстрація.

Всесвітня Бібліотека,

яка виходить неперіодично поодинокими випусками під редакцією Івана Калиновича, видала досїль такі книжечки:

№ 1. Фрідріха Шіллєра: Поезії, випуск І. (Дрібні поезії, зі вступом проф. Остапа Грицая). Львів, 1914 . . . . . Ц. К—.60

№ 2/3. Фрідріха Шіллєра: Поезії, випуск ІІ. (Баляди. Поеми. Примітки). Львів, 1914. . . . „ „ 1.—

№ 4/6. Александра С. Пушкіна: Драматичні твори, в перекладі, з передмовою та поясненнями д-ра Івана Франка. Львів, 1917. (Останнїй твір-переклад пок. великого письменника). „ „ 3.—

№ 7/8. Й. В. Ґетого: Герман і Доротея, поема в перекладі і з передмовою д-ра Ів. Франка друкуєть ся.

Книжки можна дістати в **Книгарнї Наук. Товар. ім. Шевченка** у Львові, Ринок, ч. 10, або у **Івана Калиновича в Бориславі.** Хто бажає набути видання „Всесвітньої Бібліотеки“, — хай подасть свою адресу видавництву (в Бориславі), а одержить оплатно жадані випуски і чек на висилку грошей.

Зміст: До полїтичної кризи на Україні. — Конституція України. — Російська державна конференція в Москві. — Справа українїзації війська. — Вибори до городських дум на Україні. — Національна справа і справа автономії на IX зїзді партії народньої свободи (кадетів). — З польонїзаційних успіхів в українських землях австрійської окупації. — Самоуправа табору виселенців з Волині в Нідеральмі коло Ґреділ. — М. Троцький. Господарське положеннє Росії. — Н. В. Росія і Румунія. — М. Опока. Сумнів. — А. Чайковський. Петро Конашевич Сагайдачний. — Вісти.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарнї Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублів, піврічна 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редаґує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адміністрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 37. Відень, 9-го вересня 1917. Ч. 167

Caveant consules, ne quid res publica Ucrainae detrimenti capiat.

Під сим латинським заголовком (по нашому: Хай дбають консулї, щоб укр. держава не понесла якої шкоди) помістив М. Ткаченко статю в 100 числї „Робітничої Газети“, яка досить влучно критикує становище тимчасового правительства в українській справі, що найшло свій вислів в інструкції Ґенеральному Секретаріятови. Зазначити належить, що стаття появила ся в друку ранійш, ніж була оголошена інструкція, тим неменше подемічні уступи статї Ткаченка находять своє потвердженнє в змістї інструкції. Передруковуємо сю статю, щоб дати змогу нашим читачам познайомитись, як Українцї інтерпретують угоду Ради з тимчасовим правительством і опрацьовану Радою на підставі сеї угоди конституцію України, яку тимчасове правительство відкинуло, а замість неї видало інструкцію для Секретаріяту. (Ред.)

Двістї пятьдесять років як один день. Знову московські дяки й „Черкаси“*), нинішнї „хохли“. Теж саме воловодженнє, теж саме викручуваннє, хитруваннє, підсїдки, потаємні шахрайства, накладаннє поза спиною тяжкодумних хохлів з їхнєю-ж братїєю „малоросіянами“. Дяки тягнуть, старають ся взяти виголодженнєм і в усякім разї відтягти дорогий час, внести розлад, розклад; що їм, сим спеціялїстам від саботажу, що країна не жде, що стоїмо на розпуттї; се їм корисно, бо знаменита українська зорґанізованість починає розсувати ся від топцювання на порожнїм місцї. Але-ж вони того ждуть, щоб за помічю реакційних ґенералів розформувати, скасувати й... розторощити. Здавало ся-б ясне для „Черкасів“. Аджеж можливі уступки були зроблені, все, що можна й не можна, віддали ми, взяли менше, ніж було до угоди й в угодї, взяли те тимчасово, щоб у мирній роботї з російським урядом іти далї. Колиб совісні, то-б побачили, що хочемо спільної роботи.

Але-ж коли 250 років не навчили Росіян розуму, то сподїваю ся, що може вони навчили наших „хохлів“. Не личило представникам державної української орґанізації брати участь в недостойній комедії нарад юридичних і ріжних там кадетських апаратів, через які сими жрецями також „науки“ наводять ся тумани на голови. Можна було сим „спеціялїстам“ поставити й свого спеціялїста, — нехай любенько погуторять, а представники, звольте говорити лише з урядом.

Але-ж то було нарочите зволїканнє. Без сумнїву українська справа сильно вдарила по кадетах і їх вихід з міністерства був по суті звязаний з тою справою. Отже і в переговорах при укладанню списку нових „спасателей Россіи“ українське питаннє дебатувало ся може і надмірно й очевидно робило ся все, щоб ту угоду з Україною розбити. Отже почасти вихід Церетеллї можна звязати з тою справою: треба було дати кадетам вільнїйшу руку до українських справ. Тим-то нове правительство, оскільки принаймнї йде про його частину, — і мусимо сказати, важнїйшу ролею і значіннєм, центр ваги всього уряду, — антиукраїнське, чи просто скероване против України. Вказати хочби на Кокошкіна, чоловіка нї на що в полїтиці непридатного окрім боротьби з Україною. Звідси сї огидливі зволїкання і одночасне заплющуваннє очей на відкриту погромну антиукраїнську аґітацію „Кіевлянина“ й навіть лївійших газет і ґруп. І се саме збільшило ся і прибрало напруженнє власне в звязку з сим зволїканнєм. Відчуваєть ся напинаннє сїтки ниток від Петрограду на Київ. До „Кіевлянина“ прислухають ся і в Петроґрадї і по занадто високих ґенеральських сферах.

Уряд закриває большевицькі газети на провінції, а карним злочинцям Караваївської вул. (ред. Кіевлянина) спокійно дозволяє розпаляти вогонь національної ворожнечі. Що-ж прокуратор київського суду жде, що ми й о г о потягнемо до відповідальности за закриваннє очей на злочинну аґітацію і провокаційні спроби, як історія з богданівцями. Радимо прокураторови не ждати. Статя Шульгина з дня 11 серпня (н. ст.) має ознаки нетільки провокації, але й инших всяких вчинків.

Так ясно намічаєть ся, безпосереднїй звязок Петрограду з Київом инакший, як встановлений угодою з липня. Удар готуєть ся і контр-розвідцї з чорною сотнею певне призначено повторити у Київі історію 3—5 червня в Петроґрадї. Отже з такого поводження Петрограду маємо вже зробити виводи, хоч може вже запізно, бо треба було 2 тижнї вже схаменути ся. Такого характеру переговорів, які йдуть в Петроґрадї, не могло бути. Коли Центральною Радою законопроєкт конституції затверджений, не могло бути й мови про розгляд якогось там проєкту тимчасового правительства.

Конституцію з дня 29 липня ухвалено по трудній-тяжкій боротьбі в лонї самої Ц. Р. з представниками гострійших метод здобуття автономії, котрі цїлком правильно вказували, що угода з 16 липня ширша ніж конституція 29 липня. І тепер кадети посміли подавати якісь там инші проєкти якихось „непризваних“ мудрих „вчених“. З повною відсутністю такту, особливо характеристичною для кадетів, правительство хоче навязати свою „конституцію“, найважнїйшою ознакою якої є відсутність автономії.

Що хочуть дати вони замість конституції? Поперше се пересуненнє центра ваги на Ґен. Секретаріят. В їхнїм проєктї „Ґен. Секретаріят розглядає, розробляє і подає на затвердженнє тимчасового правительства „предположенія“ щодо життя краю та його управи. Сї „предположенія“ можуть бути попереду подані на обміркуваннє Центральної Ради. Така тонка штука. Перевернути Центральну Раду з повновласного орґану України, у якого власть і законодавча і управи і всяка, на дорадчий орґан при Ґенеральнім Секретаріятї, на се могли піти, розуміють ся, тільки кадети, щоб внести розбитте, ставлячи Ґенеральний Секретаріят на

*) Так звали тоді в Москві Українців.

самостійну точку формально, фактично на виграшку тимчасового правительства.

Згадаймо, що по конституції з 29 липня є Центральна Рада законодавчим орґаном, який сам виробляє закони, а проєкти, подані Ґенеральним Секретаріятом, чи то ним вироблені, чи то представлені тимчасовим правительством, Центральна Рада може відкинути; згадаймо, що законопроєкти Ц. Р. поступають не на затвердженнє тимчасового правительства, а на санкцію, що тільки тактично вжито тут слово законопроєкт, а не закон, і зоставлено слово санкція, себто тимчасовому правительству менше прав дано ніж конституційному монархови, правами якого користуєть ся він тільки в бюджетних справах (свідоме тактичне обмеженнє угоди 16 липня тимчасового характеру). Останнє безперечно розходить ся з угодою 16 липня, де ясно зазначено, що український народ є джерело і творець права.

Звідси бачимо, з яким нахабством кадети йдуть на розбитте угоди. По конституції з 29 липня Ґенеральний Секретаріят Української Центральної Ради є нічим щодо законодавства: є то виконавчий орґан Ц. Ради, законодавчої ініціятиви він не має, — управу веде він і повинен вести з розказу, під контролею і в безпереривнім контакті з Ц. Радою та її Комітетом.

Він не є навіть виконавча влада в розумінні европейського кабінету міністрів, бо управу він переводить, як вказано, під безустанним керунком самої Ц. Ради. Отже стараючи ся перенести вагу на Ґенеральний Секретаріят Ц. Ради, тимчасове правительство і всупереч угоді з 16 липня і наперекір конституції з 29 липня хоче знову вернути на старе, хоче зробити з Ґенерального Секретаріяту Ц. Ради своє знарядде, яким він і став би природним розвитком, колиб наважив ся відірвати ся від найвищої влади України—Ц. Ради. Умисел кадетів ясний, через те замість „законопроекти“ зявили ся „предположенія“, замість „санкція“ — „представленіе“ і т. д. Ще мудрійше хочуть зробити з управою. Центральна Рада здійснює свою власть в управі через Ґ. Секретаріят. Звідси все, що хотїло-б здійснити тимчасове правительство яко федеральний, хоч і не правильної конструкції орґан, має воно подати Ґенер. Секретаріятови, той до Центр. Ради і по ухвалї від неї всї міри тимчасового правительства здійснюють ся на Україні Ґенер. Секретаріятом яко дорученнє Ц. Ради. Кадети-ж хочуть зробити його — Ґенер. Секретаріят — подібним до комісарів. Всяка дурниця, яка спаде до голови якогось кадетського міністра та його товариша, має виконувати ся Ґ. Секретаріятом!

Отже основні пункти, які хочуть кадети провести замість конституції — се усунути власть Ц. Ради, пересунути вагу на Ґ. Секретаріят (навіть без додатку, в якім є суть річи — Ґ. Секретаріят Укр. Центральної Ради), притім відбіраючи від Ц. Р. законодавчу владу, а тому, що Ґ. Секретаріят і по конституції з 29 липня не має законодавчої власти, то й кадети, не подаючи такої власти Ґ. Секретаріятови, цїлком відкидають Україну в дореволюційні часи. Далї по конституції всї урядові посади обсаджує Ґ. Секретаріят; льогічно кадети відкидають те: має призначати тимчасове правительство на поданнє Ґ. Секретаріяту. Даремно було нагадувати про відповідальність Ґ. Секретаріяту перед Центральною Радою, бо сей момент угоди 16 липня перевертає всї видумки кадетських „спеціялістів“ щодо дійсної правної будови Центральної Ради, її Ґен. Секретаріяту та взаємин України й Росії. Що „спеціялістам державного права“ до дійсного права? Треба розбити, то „юрист“ взяв ся до роботи!

Нарештї § 19 і 20. Закони тимчасового правительства, себто федеративного порядку, мають обовязкову силу на Україні тільки від дня проголошення їх українською мовою в Краєвім Урядовім Вістнику. Є то з одного боку вказівка з огляду на § конституції 29 липня, що всї законопроєкти й постанови тимчасового правительства щодо України мають поперше розглядати ся Ц. Радою; бо то має велике значінне, усуваючи суперечки законів Ц. Ради й тимчасового правительства; з другого-ж боку підкреслює се автономний характер права на Україні, себто і федеративні закони, а нетільки краєві, мають силу лише від моменту проголошення їх Ґ. Секретаріятом Ц. Ради.

І отсей § конституції признають кадети таким, що його цїлком не можна прийняти. І з національного боку — обовязковість тільки української державної мови і з політичного боку — признанне єдности всього права України, єдиноджерельности права і звідси єдиної, сильної власти—є то пункт першорядної ваги. Тим-то така ненависть кадетів.

Тонкої отрути хочуть влити в справі території. Ц. Раді мають підлягати тільки ті, хто хоче. Колиб се сказали обивателї, то й тодї-б слїд їх подалї держати і від політики і від управи, але коли се говорять „спеціялісти“ права, то є се свідома торговля наукою. Що то за право управи, основане на добровільнім признанні? Сьогодні Конотоп признає Ц. Р., власть її розширюєть ся і на Конотоп; а завтра він відмовить ся, що тодї!? По середині ґубернії лежить повіт Тараща, — він відмовить ся признати власть Ц. Ради, а навколо нього всї ту власть признають, що тодї? Кому той вільний повіт підлягатиме? Може самостійна держава буде? Нїколи ще послуги юристів не мали такого нахабного характеру.

Але умисел инакший був окрім затягання справи й збільшення тимчасом аґітації чорної сотнї; се внести розбитте сил, бо нїхто же серіозно не міг би прийняти таких юридичних порад до конструкції власти від тих, хто так кричить про єдину сильну власть, а одночасно будує власть на її свідомім безсиллї. Цїль тут внести замішанне і дозволити піднести голову всїм ворогам України. Коли згадаємо, що конституцію 29 липня в останнїм читанні прийнято одноголосно і представниками національних меншостей, тим гострійше маємо натаврувати безстидне поводженнє кадетів, що хочуть розбити ту єдність.

Ся мета й очевидне нерозумінне або свідоме нехотїнне розуміти цїлком відмінний, дуже оригінальний характер будови власти на Україні, як її утворила революція, і ведуть кадетів до розбиття угоди. У нас єсть законодавчий народній орґан, в Росії нема; у нас Українське Тимчасове Правительство — Центральна Рада — єсть і юридично парляментарне, тільки особливого революційного типу, у Росіян же воно парляментарне не юридично, а тільки фактично, та й то кадети хочуть зробити його відповідальним тільки перед п. Мілюковим та англо-французьким імперіялїзмом. Будова нашої власти єсть результат внїшньої боротьби й боротьби внутрішньої, всеї збірности тих тяжких обставин, яких не було у Росіян, і яко вираз того ся конституція не може бути усунена, особливо коли на заміну дають огидливу обманливу дурницю.

Отже сей дивний, може трохи грубий, шаршавий конституційній закон 29 липня, такий милий нам у своїй своєобразній будові, сей історичний унїкум не може бути змінений, — він має бути санкціонований, як єсть. Зміняти ж його, розширюючи, буде сама Ц. Рада, виходячи з сього етапу державного життя України.

Гадаємо, що може хоч не у кадетів вистарчить такту не йти на конфлїкти. Великого бо труду й уміння треба, щоб вести всї українські сили в напрямі угоди, остільки остогидла всїм російська політика крутїйства, повна відсутність політичного розуму й такту, чого їм так треба в інтересї їхньої-ж країни.

І сей занадто різко позначений звязок нашої внутрішньої й внїшньої політики, сей очевидний збіг петроградських викрутасів з нечуваною загостреністю національної ворожнечі на Україні і простого походу чорної сотнї і правих елєментів демократії против української автономії показує нам, що настав уже час кинути на зовнї або — або, а в середині твердою рукою роздавити сю гадину чорної і нечорної сотнї, антиукраїнську контр-революцію.

М. Ткаченко.

Перед затвердженнєм інструкції для Ґенерального Секретаріяту України.

„Новое Время“ з дня 17/VIII доносить з Київа під датою 16/VIII, що Ґенеральний Секретаріят постановив провадити діяльність в попереднїм напрямку незалежно від затвердження чи незатвердження його правительством. Комітет Центральної Ради одобрив сю постанову.

Далї „Новое Время“ подає, що на засїданню Комітету Ради ґенеральний секретарь Мартос, подаючи історію Української Ради, мав між иншим сказати: „Коли ми взяли ся до своєї роботи, ми зовсїм не рахували, що правительство дасть нам яку небудь власть; коли-ж до нас прибули члени тимчасового правительства й запропонували нам узяти власть в свої руки та зробити ся найвищим краєвим орґаном, ми не відмовили ся. За тим обстоював Церетеллї й Центральна Рада протягом пів години розглянула текст угоди з правительством.

В другій телеґрамі „Нового Времени“ з Київа з датою 9/VIII говорить ся, що Комітет Центральної Ради не признав тимчасовому правительству права робити зміни в прийнятій Радою конституції України, котра повинна бути затверджена правительством без змін принципіяльного характеру. Проти такого толкування буцїм-то рішуче виступили всї неукраїнські члени Ради, але українська більшість їх переголосувала й перебуваючим у Петроґрадї українським ґенеральним секретарям послано телеґрафічно відповідні інструкції.

Про перебіг нарад української делеґації з тимчасовим правительством у Петроґрадї дня 9/VIII знаходимо в „Южномъ Краѣ“ (12/VIII) такі інформації:

Нарада відбула ся в Зимовій палатї під проводом Некрасова при участи міністра внутрішніх справ Авксентієва, представників правничої ради й української делеґації. Обговорював ся проект інструкції Ґенеральному Секретаріятови Центральної Української Ради, вироблений правничою радою при тимчасовім правительстві (Зміст сеї інструкції, затвердженої потім і проголошеної 17/VIII, на иншім місці). Правительственний проект викликав рішучий протест з боку української делеґації. Найбільшу опозицію викликали статї, якими означуєть ся територія України й повновласти тимчасового правительства та взагалї центральних державних установ. Делеґація настоювала, щоб у склад автономної України з Центральною Українською Радою у Київі на чолї включено ґубернії: київську, волинську, подільську, полтавську, чернигівську, харківську, катеринославську, таврійську й херсонську, з виділеннєм зі сфери впливу Центральної Української Ради лишень деяких пограничних повітів, де українське населенне становить меншість. Спір був також в справі секретарів для судівництва, почти й телеґрафу та для контролї. Барон Нольде обстоював, що сї ресорти не викликані необхідністю.

„Русское Слово“ доносить, що на засїданню тимчасового правительства дня 10/VIII дальше обговорювано українську справу. Представники Ґенерального Секретаріяту були на протязї дня у Керенського, Некрасова й Авксентієва. Керенський і Некрасов не прийняли представників, Авксентієв обіцяв повну підтримку домагань Ради. Винниченко в розмові з кореспондентом „Р. С.“ висловив крайне здивуванне, що тимчасове правительство відволїкає розвязку українського питання в таку гостру хвилину. Винниченко бачив в сїм закулїсові інтриґи.

До Петроґраду приїхали також комісари українських ґуберній: київської, харківської, полтавської, катеринославської і чернигівської. Перед приїздом комісари нараджували ся у Київі. Комісари висловили повну солїдарність з домаганнями Української Ради. Громадські орґанізації також ухвалили резолюції з домаганнєм приспішення переговорів з правительством.

Інструкція для Ґенерального Секретаріяту України.

В російських часописях оголошено такий комунїкат:

Тимчасове правительство затвердило ось таку тимчасову інструкцію для Ґенерального Секретаріяту тимчасового правительства на Україні:

1. Аж до порішення питання про місцеву управу Установчими Зборами призначуєть ся тимчасовим правительством на предложенне Центральної Ради Ґенеральний Секретаріят, котрий є найвищим орґаном тимчасового правительства в справах управи Україною.

2. Повновласти Ґенерального Секретаріяту розтягають ся на ґубернії: київську, волинську, подільську, полтавську й чернигівську, з виїмкою повітів мглинського, суразького, стародубського й новозибківського; сї повновласти можуть бути поширені й на инші ґубернії або їх части, коли заведені в сих ґуберніях на підставі постанови тимчасового правительства земські установи висловлять ся за бажаністю такого поширення.

3. Ґенеральний Секретаріят складаєть ся з ґенеральних секретарів по міністерствам для справ: а) внутрішніх, б) фінансових, в) хлїборобських, г) просвітних, д) торговельних, і промислових і е) працї, а також секретаря для національних справ і ґенерального писаря; крім того при Ґенеральнім Секретаріятї находить ся для контролї в його справах ґенеральний контролюр, який бере участь в засїданнях Ґенерального Секретаріяту з правом рішаючого голосу.

В числї секретарів неменше чотирьох повинні бути особи, які не належать до української національности.

При Секретаріятї для національних справ заводить ся три посади товаришів секретаря з тим, щоб усї чотири найчисленнїйші національности України мали кожда свого представника в особі секретаря або одного з його товаришів.

4. Ґенеральний Секретаріят розглядає, розробляє і предкладає на затвердженне тимчасовому правительству пропозиції щодо життя краю і його управи. Сї пропозиції перед їх предложенням тимчасовому правительству можуть бути внесені на обговоренне Центральної Ради.

5. Повновласти тимчасового правительства в справах місцевої управи в сферї компетенції перелїчених в § 3 міністерств здїйснюють ся при посередництвї ґенеральних секретарів. Ближче означенне сих справ знаходить ся в осібній прилозї.

6. В усїх справах, означених в попереднїй статї, місцеві власти краю звертають ся до Ґенерального Секретаріяту, котрий, по зносинах з тимчасовим правительством, передає його розпорядки та вказівки місцевим властям.

7. Ґенеральний Секретаріят предкладає кандидатів на правительственні посади, які входять в круг справ, означених в § 5, а які обсаджують ся по призначінню тимчасового правительства.

8. Зносини найвищих державних установ і окремих цивільних міністерств з Секретаріятом і окремими секретарями по приналежности, як рівнож останніх з найвищими державними установами й міністерствами, відбувають ся через осібного комісара України в Петроґрадї, якого призначає тимчасове правительство; таким самим способом направляють ся законодатні наміри й проекти, які відносять ся лишень до місцевих справ України, як також і заходи загальнодержавного значіння, що виникнуть в окремих міністерствах або обговорюватимуть ся в міжміністеріяльних комісіях і будуть вимагати через спеціяльне відношенне їх до України участи представника управи комісара в тих комісіях.

9. В наглих і нетерплячих проволоки випадках найвищі установи й міністерства передають свої постанови місцевим властям безпосередно, повідомляючи одночасно про сї розпорядки Секретаріят.

Підписали: міністер-президент Керенський, міністер судівництва Зарудний. Петроґрад, 4 (17) серпня 1917.

Провокаційний кривавий напад на ешелони полку ім. Богдана Хмельницького у Київі.

На приказ з головної російської квартири дня 8 серпня н. ст. с. р. мав відійти на фронт перший український полк імени Богдана Хмельницького, стаціонований у Київі. З сього приводу дня 7 серпня в присутности Ґенерального Секретаріяту й Центральної Української Ради відбуло ся урочисте посвячення полкового прапору, відправлено напутственний молебень і уладжено парад полкови (Б. В.).

Увечері дня 8 серпня при відході потягів з ешелонами полку на ст. Київ I і на Волинськім посту зроблено оружний напад на богданівців, частину перестріляно, а решту розброєно. Коло 300 з них арештовано, в тім усіх офіцерів, решту пізнійше під військовою ескортою відвезено на фронт (Р. Г.).

Ся нечувана подія потрясла нетільки Київом і цілим краєм, а також відбила ся голосним відгомоном в цілій Росії.

Що-ж властиво стало ся?

Представленнє справи офіціяльною петроградською телеґрафічною аґенцією.

За прикладом инших офіціяльних російських орґанів і петроградська телеґрафічна аґенція вороже відносить ся до української справи й тенденційно представляє факти з українського життя. Тому й сим разом першу офіціяльну телеґрафічну вістку про розстріл богданівців спрепаровано так, начеб не на богданівців напали, а богданівці перші почали стріляти до військової сторожі на стації. Ось зміст сеї телеґрами під датою 9/VIII н. ст.:

„Посаджені у військові поїзди перший і другий ешелони українського полку Богдана Хмельницького, що відходив на фронт, почали без усякої причини близько стації „Київ-пасажирський“ стріляти до кирасірів, що тримали сторожу і відбували залїзничу службу. Кирасіри відповідали. З обох боків є убиті й ранені. На „Волинськім посту“ повстанчий поїзд був стрічений полком кирасірів, уже попередженим з Київа про повстаннє. На пропозицію кирасірів здати ся богданівці відповіли відмовою і новою стрілянином. Після того, як кирасіри почали стріляти з рушниць і машинових крісів, повстанці здали ся і їх роззброєно. Декому з них удало ся втікти. Сьогодня прибув ваґон з 14 убитими. Думають, що ранених з обох боків коло 50 людей“.

Але на другий день 10/VIII телеґрафічна аґенція подала світови вже що инше, а саме: „Свідоцтва очевидців і учасників кривавих подій при відсилці полку Богдана Хмельницького ріжнородні. Як одні заявляють, стріляти почали кирасіри, другі твердять, що перші стріляли богданівці, третї говорять, що стріляти почали якісь провокатори. Є підстава думати, що в подіях відограла ролю провокація темних сил“.

Одночасно аґенція повідомляє, що „на засіданні Малої Ради прийнято резолюцію, яка рішуче домагаєть ся лишити богданівців у Київі, негайно забрати з Київа кирасірів і донських козаків, а також замінити нинїшнього начальника воєнної округи иншою особою“ (Цитуємо за „РЄчью“ з 11 серпня н. ст.).

Отже відразу з офіціозної російської сторони заявлено, ще є підстави думати, що в подіях відограла ролю провокація темних сил.

Представленнє справи ґенеральним секретарем для військових справ Петлюрою.

Перебуваючій в тім часї в Петрограді делеґації Ґенерального Секретаріяту на чолї з Винниченком вислав ґенеральний секретарь для військових справ Петлюра телеґрафічною дорогою представленнє подій:

„Два ешелони полку Богдана Хмельницького вирушили 8 серпня на фронт. Перший ешелон виїхав 9 год. 40 мін. увечері. При виїзді салдати дали сальву у повітрє в честь Київа. Одночасно почули ся вистріли з боку маґазину в напрямі відходячого ешелона. Очевидно се була провокаційна стрілянина. Дальше стрілянина в мірі відїзду ешелона збільшила ся з боку залїзничих шляхів від стації Соломенка. В часї переїзду ешелона попри стацію Київ-пасажирський почали стріляти мілїціонери. Публика протестувала проти нїчим невикликаних вистрілів, але мілїціонери не перестали, поки не відійшов ешелон. Почало ся замішаннє і паніка. Мілїціонери й кирасіри стали запасати ся патронами. Потім, невідомо, на чий розпорядок, часть кирасірів пішла на лїнїю, що веде з товарової стації, де засїли кирасіри близько полотна за будинками й ваґонами, готовлячи ся очевидно на стрічу другого ешелона.

„Другий ешелон мав виїхати в 40 мін. по першім. Його начальник перед відходом ешелона катеґорично заборонив давати сальви. Салдати згодили ся. Патронів не видано салдатам. Коли-ж і лишили ся в когось із салдатів патрони, то очевидно тільки у деяких, по роззброєнню полуботківців. При відході другого ешелона почули ся з боку Батієвої гори поодинокі вистріли, одним з котрих смертно ранено одного богданівця. В міру відїзду ешелона, як з лївого, так і з правого боку залїзничого шляху підпав ешелон обстрілюванню. Коли ешелон зблизив ся до пасажирського двірця, стрілянина з боку стації збільшила ся, не зважаючи на оклики, що почули ся з відкритих ваґонів: „не стріляти“. При оглядинах слїдів від куль сконстатовано, що стріляли в напрямі до ешелона. А слїдів куль, які вказували-б, що ешелон стріляв до публики або до двірця або в напрямі шляхів, не стверджено.

„В часї дальшої їзди ешелона продовжало ся його обстрілюванне. За кадетським мостом, де ешелон затримав ся, устала на час стрілянина. Перевязано ранених, перенесених до особового ваґону. Показало ся, що убитих було 5 людей, ранених 18 людей.

„Ешелон рушив у дальшу дорогу, але коло Волинського посту на приказ команданта стації „I-ий пасажирський“ ешелон затримав ся. В той час з високого насипу знову почули ся чиїсь вистріли до поїзду. Начальник ешелона звелїв згасити світло у ваґонах і не виходити з них, але тим неменше стрілянина продовжала ся і ешелон почали обстрілювати кирасіри з машинових крісів. Хтось навіть кореґував стрілянину, приказуючи стріляти низше. І кулї стали цілять в колеса. У ваґонах почули ся лемент і крики. З деяких ваґонів зроблено поодинокі вистріли у відповідь на обстрілюванне з насипу. Часть ешелона під впливом паніки й розстрілу стала розбігати ся. Треба мати на увазї, що вже при відході ешелона значна його частина роздягла ся й положила ся спати. Тому-то в часї обстрілювання коло Волинського посту люде, розбуджені вистрілами, розбігали ся в паніцї, босі й роздягнені.

„Коли стрілянина устала, ешелон окружили кирасіри й дали команду: „Виходи з ваґону, зоставляй зброю“. Потім стали відправляти богданівців окремими ґрупами на стацію, причім поводили ся з ними грубо. Людей били прикладами рушниць, роззброєнню товаришили насильство й наруга. При сім чули ся оклики: „Ми вам покажемо автономію“. Одного з богданівців-салдатів убито вже після того, як у нього відібрали рушницю. Одного роздягнено шаблями по свідоцтву самих же кирасірів. Лїкарь ешелона просив ротмістра зробити перевязку раненим, але командант ескадрони не позволив і ранені лишили ся без помочи до рана. Офіцерів також роззброєно й вони підпали наругам і насильствам. Ешелон відвели на резервовий тор. Тоді розграблено офіцерські річи. О 4 год. ранком офіцерів відвели до почекальні на стації й на розпорядок Оберучева відіслали назад до Київа. Убитих салдатів богданівського полку нараховують 16, ранених коло 30. Серед кирасірів є двох ранених. Загального числа жертв ще не усталено, бо багато розбігло ся і поодиноко зголошують ся до шпиталїв.

„Часть другого ешелона відправлено на стацію Боярка, де їх стріли кирасіри й донські козаки, вивели з ваґонів на площу й окружили. Окружених тримали під погрозою двох машинових крісів. На просьбу дати торбинки, щоб дістати що попоїсти, кирасіри відповідали погрозою накормити кровю. Коли мешканці Боярки принесли богданівцям хліба й иншої їди, кирасіри не допустили, заявляючи, що вони покажуть Українцям автономію і скоро заведуть старі порядки. Кирасіри взагалї при виладовуванню кидали погрози й наруги на адресу Української Ради та всього українського руху. З деяких посвідчень виходить, що кирасіри щеранїйш готовили ся уладити стрічу богданівцям. Єсть свідоцтва, що деякі приготування пороблено ще за дня. 9 серпня коло 3 год. попол. одного найденого в картоплї салдата, що втїк з ешелона, кирасіри порубали шаблею.

„Коли розпочало ся слїдство, до якого приступили тільки о 2 год. дня 10 серпня, військовий слїдчий суддя двірцевого участку поручник Васильківський, член Українського Правничого Товариства, був чомусь усунений від слїдства. Треба зазначити, що поручник Васильківський яко слїдчий суддя ствердив, що, судячи по характеру напряму й падання куль, вони летїли з боку двірця, а не з боку ешелона. Через час після того військовий прокуратор заявив поручникови Васильківському, що увільняє його від слїдства в його участку. Васильківського замінено иншим слїдчим суддею поручником Плетньовим. Серед кирасірів є два ранені. Є ранені й серед публики, але нема даних, які доказували-б, що до публики стріляли з ешелона, котрий був віддїлений від двірця на шляху його їзди рядом ваґонів і високих домів.

„З усього ясно, що траґічні проводи богданівців приготовила якась уміла й таємнича рука. Є підозрінне на провокацію в цїли викликання непорядків. Головнокомандуючий південно-західним фронтом звелїв утворити спеціяльну комісію з ґенералом Ремером на чолї. У склад комісії входять також два воєнні представники від Центральної Ради, два представники, назначені Оберучевим, військовий слїдчий суддя і з дорадчим голосом яко ґенеральний секретарь Садовський. Сьогодні комісія приступає до слїдства“ („Рѣчь“ з 11 серпня н. ст.).

Заходами Оберучева усуває ся командант полку ім. Богдана Хмельницького Капкан і віддає ся під суд враз з ґен. Кондратовичем.

Начальник київської військової округи Оберучев, який мабуть був тоді в квартирі команданта південно-західного фронту або виїхав туди по подіях, вислав з квартири дня 13/VIII до штабу округи у Київі телеґрафічний розпорядок про усуненнє команданта полку ім. Богдана Хмельницького Ю. Капкана з причини, що він буцїм-то „не відповідає свому призначінню“. Одночасно заявлено Капканови, що він віддає ся під домашнїй арешт. На місце Капкана призначено підполк. Василевського (Р. Г.).

З сього видко, що Оберучев представляв справу перед вищим начальством на некористь богданівців і взагалї ворожо против Українців, як се дальше видно з повідомлення „Нового Времени“ про назначенне слїдчої комісії з рамени верховного команданта фронту та про виточенне слїдства нетільки проти Капкана, але й проти члена Українського Військового Комітету ґен. Кондратовича, який не усмирював повстання полуботківців так, як йому наказувало начальство. Зміст дотичної вістки Н. В. з 17VIII такий:

„На розпорядок верховного головнокомандуючого визначено слїдство в справі поступования члена Військового Комітету Центральної Ради ґен. Кондратовича й команданта українського полку ім. Богдана Хмельницького — Капкана, увільненого з посади й арештованого. Обоїх обвинувачують у невиповненню приказів начальства, першого при усмирюванню повстання українського полку Полуботка, останнього в часї повстання українського богданівського полку. Одержано розпорядок верховного головнокомандуючого скасувати утворену Центральною Радою комісію для розслїду кривавих подій при відсилцї на фронт українського богданівського полку й зосередженя цїлого слїдства в сїй справі в руках ґенерала Ремера, відкомандированого з головної квартири з огляду на вказівки Центральної Ради на провокацію темних сил у сутичцї богданівців з кирасірами. На розпорядок ґен. Корнїлова утворено спеціяльну комісію для розслїду сих вказівок Ради“.

Дальша провокаційна постава кирасірів.

Як доносить „Новое Время“ з 17 серпня н. ст. з Київа, з огляду на інсинуації (?) Центральної Ради проти кирасірів, що усмирювали повстанне українського полку ім. Богдана Хмельницького, полковий комітет лейб-ґвардії подільського кирасірського полку на надзвичайнім засїданні, признавши низше своєї гідности вступати в полеміку з членами Ради, котрі позволили собі кинути явно брехливі обвинувачування проти кирасірів у провокації і зарубанню ранених богданівців, постановив довести до загального відома, що полк складаєть ся 25% з Малоросів і не може чути до Малоросів національного антаґонїзму, а тому, що постійно чують ся погрози розправи з боку невідповідальних осіб у відношенню до поодиноких кирасірів, полк заявляє, що в разї здїйснення подібних погроз нападаючі стрінуть гідну відправу з боку цїлого полку.

Зміст і тон сеї „реляції“ сам собою говорить, з ким маємо дїло, але є й більш прозорі вказівки, що уявляє з себе полк кирасірів, для чого він стоїть у Київі й хто кермував руками тих 25% „Малоросів“, як вони проливали братню кров.

Оберучев, Лєпарський, Ґеровський!

Отсе „чесне“ товариство є духовними виновниками проливу крови.

„Робітнича Газета“ з дня13V/III, займаючи ся справою розстрілу богданівців, вказує яко на посереднїх виноватців на начальника київської військової округи оберучева й бувшого начальника київської міліції Лєпарського, бо поведенне обох їх супротив українського руху було вороже, глузливе, а в окремих випадках провокаційне. Але безпосередню участь сих панів в орґанїзації розстрілу богданівців „Робітнича Газета“ відкидає та припускає, що се ганебне дїло переведено якоюсь військовою орґанїзацією, можливо, що союзом контрреволюційного монархічного офіцерства.

До сього припущення пригадує Око в „Робітничій Газетї“ такі факти: „На початку війни привезли менї з Галичини безграмотну відозву в українській мові, друковану в штабі київської округи. Читав я також приказ ґенерала Іванова до офіцерства про шпіонські орґанїзації москвофілів у Галичинї. Знаємо, як москвофіли з Дудикевичем і Бобрінським нищили там українство. Співробітництво сеї погонї з військовою властю встановлено. Скільки горя принесло галицьким Українцям, про те відомо всьому світови. Про те, щоб по революції сей контакт перервано, ми не чули. Навпаки ми читали донесення комісара Галичини й Буковини Дорошенка, що по вказівкам контр-розвідки військові власти арештували членів українських громадянських орґанїзацій, ми читали про арешт Блонського, нарештї ми бачимо провокацію Оберучева в справі захвату казначейства, провокацію на виступ полуботківців і отсей розстріл богданівців“.

Зваживши, що всї отсї виступи направляють ся провокаційною рукою випробованої на україножерстві орґанїзації, „Робітнича Газета“ запитує, чи не є се дїлом контр-розвідки, в котрій працювали москвофіли, а далї запитує, де поділи ся лицарі „Підяремної Руси“ Бендасюк, Дудикевич, Яворський і инші та чи є правдою, що досї на службі в контр-розвідцї є аґент і шпіон Миколи II Ґеровський?

В найблизшім числї „Робітничої Газети“ (14/VIII) п. Гетьманець подає, що п. Яворський далї находить ся в контактї з окружним штабом і ще недавно брав участь в засїданнї комісії при штабі в справі втїкачів, що він видає якісь посвідки Галичанам і ин. Гетьманець ставить до начальника округи Оберучева запитанне, длячого йому, соц. рев., треба було настягати до Київа таку силу донських козаків? „Як що соц. рев. Оберучев призапас ся донцями та кирасірами против української революції, щоб було кому розігнати Центральну Раду, то чи не жартує він з огнем? Чи не обернуть ся козачі нагаї та списи по здавленню українського руху проти самого п. Оберучева?“

З сих зовсїм неделїкатно поставлених запитань в „Роб. Газ.“ видко, що маємо дїло нї з чим иншим, як з заходами з російської сторони оружною силою здавити український рух, для сього уживають ся випробовані за царизму засоби провокації з боку спеціяльно для сього утворених орґанів шпіонажі й оружної сили ворожих Українцям військ, які находять ся під чорносотенними впливами. І дуже цїкавою є обставина, що в сїм зорґанїзованім походї на українство стоять поруч імена російського соціялїста-революціонера Оберучева, Поляка й мабуть так само соціялїста Лєпарського й аґента та шпіона Миколи II, буковинського москвофіла Ґеровського!

Як доносили деякі часописи, Лєпарського вже усунено з посади й на його місце призначено Українця Крижановського. Можливо, що усунуть і пана Оберучева, але Ґеровського напевно собі лишить Корнїлов яко випробованого ще при Миколї II аґента-провокатора при здушенню революції на Україні.

Змінили ся в Росії особи та зовнїшня форма, але повертає стара система, а запроваджують її „товариші“.

Відгомін київських подій на провінції.

Бердичівська Повітова Рада селянських депутатів, довідавши ся про кріваві події, жертвою яких безвинно полягли козаки полку Богдана Хмельницького, висловила глибоке обуренне на поведенне найвищої власти київської округи та просить Центральну Українську Раду і її Ґенеральний Секретаріят вжити всїх заходів, щоб справу негайно розслїджено й потягнено винуватих до відповідальности та щоб негайно усунено з посади Оберучева.

Кайданівська Українська Громада зажадала, щоб полк ім. Богдана Хмельницького полишено у Київі, а полки донських козаків і кирасірів негайно виведено з Київа.

З'їзд селян полтавського пов. зажадав сурової кари для винуватих і негайної висилки на фронт ворожого Україні війська (Р. Г.).

Похорони жертв бандитського нападу.

12 серпня о 5 год. пополудні відбули ся похорони убитих богданівців.

„Шістьнадцять молодих трупів — читаємо в описї похорону в „Роб. Газ.“ — се проба прорвати фронт революції. Революція в нинїшнїй час дїйсно мусить боронити ся на два фронти, проти двох ворогів і хто знає, який з них страшнїйший!..

„Ще перед 5-ого почали збирати ся громадяне до військового шпиталю. Маячать хоругви, хитають ся прапори й таблиці з надписами: „Ви все віддали“, „Смій ся, враже, та не дуже“ і т. ин.

„Сяє сонце, сипле вечірнїми промінями, а тут в трупах під червоними китайками смерть і руїна. Співає хор, музика жалїбними мотивами зворушує душу. Ось як скошена впала якась молода панна від непереможеного горя...

„Сумна процесія з трупами, уквітчаними гилочками, на возах, запряжених волами, рушила по городу й розтягла ся безконечною лентою...

„На конях козаки полку Хмельницького, озброєна пїхота в рядах, юнкери, жіноцтво. За трупами денеде йдуть родичі забитих з сльозами й сумом на лицях...

„Се ми ховаємо революцію, самих себе, частину свого „я“ кладемо в домовину. Хто з нас забезпечений, що на його голову не впаде новий удар ворога?..

„Процесія дійшла до місця вічного спокою... Беріг Днїпра видно далеко-далеко попід голубим небом... Тут лягло спочити козацьке біле тїло... У братську могилу поклали всїх...

„В останню хвилину знову почув ся плач, сльози торкнули й зворушили всїх... Виносили зомлїлих жінок.

„Промовцї закликали всїх до боротьби за волю з зухвалим ворогом, що нацьковує народ на народ...

„5 квітня (н. ст.) Петроград бачив на своїх улицях море червоних прапорів і тисячі людей з бадьорими революційними піснями... То ховали жертви революції...

„У нас сум, гнїв. Там ворог був поконаний... Тут із трупа вилазить гадюка. Там не було ворога, а ми тут знаємо, хто ворог, та не знаємо, де його знайти“.

Дня 12-VIII полк імени Богдана Хмельницького виступив з казарми для виїзду на фронт відповідно до приказу верховного командуючого військами.

Чорна сотня на Україні підносить голову.

До „Нового Времени“ телеґрафують з Київа під датою з дня 9/VIII, що „протести проти примусової українїзації Малоросії прийняли масовий характер. Щоденно приєднують ся сотнї підписів. Протести походять, як від інтелїґенції, так і від простого народу. Орґанїзуєть ся Союз малоросів імени Гоголя, який поставив собі цїлю збереженне і відстоюванне культурної і політичної єдности південної Руси з рештою Росії.“

Щоб довести сей „масовий“ рух проти „примусової українїзації Малоросії“, „Новое Время“ з дня 17/VIII подає за „Кіевлянином“ два старі факти про бандитський напад чорносотенцїв на учительські зїзди в Немирові й Брацлаві та що в однім селї брацлавського повіту селяне нїби то не хотїли слухати на Великодень евангелія по українськи. „Українцям на Поділлю цїлком не везе“, заключає по сїм „Новое Время“.

Щось инше говорять про настрої українського населення на Поділлю численні жертви сїльських громад на річ Центральної Української Ради, про що довідуємо ся з „Роб. Газ.“, але таких фактів „Новое Время“ не хоче брати на увагу, бо йому треба довести штучність і безпідставність українського руху.

Длятого „Новое Время“ і „Кіевлянин“ інспірують і оголошують нові „поважні“ факти. До сих поважних фактів належить передовсїм протест чорносотенної ради професорів київського університету. В передачі „Нового Времени“ сей протест „против українїзації Малоросії“ звучить так:

„Мова йде — говорить ся в протестї — про осягненне чогось більшого нїж краєвої автономії. Керманичі українського руху змагають до повного політичного відокремлення і відчуження від решти Росії тих областей, котрі уважають ся українськими. Для розвязки питання в сїм дусї й напрямі нема ґрунту в попередній історії Малоросії. Така розвязка йде в розріз з інтересами нетільки великоруського, але й малоруського племени. Нема нїяких підстав твердити, що воно відповідає почуттю і бажанню більшости місцевого населення. Змаганне до заміни загальноросійської літературної мови штучно утвореною і недосить розробленою українською мовою загрожує затримати розвиток освіти того народу, який примушений буде ним користуватись, і не може бути пояснене инакше, як бажаннєм зруйнувати вікову культуру й духову звязь між великоруським і малоруським племенами. Такий напрямок розвязання українського питання Рада

університету уважає суперечним з найбільше життєвими, найсвятійшими інтересами російської держави й російського народу. На жаль — говорить ся далі в протесті — тимчасове правительство нетільки не виказало відповідного протидїлання сьому рухови, але знайшло навіть можливим увійти в переговори й згоду з керманичами українського руху та, не запитавши місцевого населення наперед, рішило про долю величезного краю, згодившись на утворенне краєвого орґану. Рада університету уважає своїм обовязком заявити, що узнає таке відношенне російської правительственної власти до українського руху є нетільки небезпечним для російських загальнодержавних інтересів, але й юридично неправильним длятого, що питанне про автономію тої або другої области, що входить в склад російської держави, може бути розвязане лише волею цїлого російського народу, висловленою через його представників на Установчім Зібранню“ (Н. В. 11/VIII).

Слїдом за професорами найвищої школи пішла якась горстка учеників Росіян київських середнїх шкіл і зі свого боку запротестувала против українїзації південної Руси, уважаючи се насильством над населенням Малоросії! (Н. В. 11/VIII).

Та нїчого страшного не було-б, якби протиукраїнський рух обмежував ся тільки на професорах київського університету. Аджеж сї панове й за царизму те саме робили. Біда в тім, як се показує траґедія з ешелонами полку ім. Хмельницького, що сей рух перекидаєть ся до деяких частей військ, що його направляє активна контрреволюційна сила т. зв. націоналїстів з Шульгиним і Савенком на чолї та що він має вільних чи невільних пособників серед російської лїберальної буржуазії (кадетів) і навіть серед російської революційної демократії.

Що сей рух погрожує поважними небезпеками, про се свідчать ось сї два документи.

Як подають „Биржевыя Вѣдомости“ з дня 18/VIII, прибувший до Петрограду в характері представника національних меншостей України начальник київської почтово-телеґрафної округи А. Зарубін одержав телеґраму від центрального комітету обєднаної жидівської соц. робітничої партії, заступленої в Центральній Раді й Ґенеральнім Секретаріяті, в котрій комітет з обовязку перед революцією і краєною звертає увагу Зарубіна на крайно серіозне становище на Україні й на необхідність найскоршого порозуміння з демократією України щодо заведення автономної управи краєм. Конфлїкт з демократією України, — говорить комітет — утворюючи серіозну небезпеку для єдности революційного фронту, поставив би в особливо важке становище національні меншости на Україні, найбільше заінтересовані в братськім співжиттю народів краю.

Про те саме зателеґрафував українській делеґації, яка перебувала тоді в Петрограді, Ґенеральний Секретаріят Ради. Доносив він, що останнїми днями становище на Україні загострило ся, що зайшли факти, які свідчать, що реакційні впливи підносять голову.

Подавши се до відома Петрограду, Ґенеральний Секретаріят видав на місці відозву до населення, в котрій, звертаючи увагу на контрреволюційну небезпеку, закликує революційну демократію цїлої Росії до рішучої боротьби з контрреволюційними силами, пригадуючи, що доля революції в Росії нероздїльно звязана з долею революції на Україні та що Центральна Українська Рада, в якій обєднані всї революційні сили України, стоїть на сторожі загальноросійської революції і кождий удар по Центральній Радї буде одночасно ударом по революції.

Коли зважити, що в тім часї, як чорна сотня при мовчазній або й активній участи офіціяльних представників російської армії у Київі уладила руками кирасірів погром богданівців, а чорносотенні професори писали свої протести „против українїзації Малоросії“, відбували ся в Петрограді переговори про затвердженне конституції України й Ґенерального Секретаріяту, — то цїль сього руху буде зовсїм ясна.

А петроградське правительство начеб ждало на вислїд сеї протиукраїнської кампанії, відтягаючи порішенне української справи, а порішивши її зламанням попередньої угоди з Радою, напевно покликувало ся на протести „кіевлянинських“ і „нововременських“ професорів, на брацлавських і немирівських громилів і мабуть на кирасірів, котрі „показували“ на богданівцях, яку Українцям треба дати автономію!

І можна уважати, що чорна сотня осягла свою цїль. В Петрограді нетілько зламано угоду з Радою, але й Україну обкроєно на 5 ґуберній, а з фронту від верховного команданта армії Корнїлова вийшов приказ, щоб як покажеть ся, що в подіях 8/VIII винуваті козаки полку ім. Богдана Хмельницького, то полк скасувати, а українїзацію війська спинити! (Р. Г. 13VIII).

Слїдом за сим Корнїлов розпорядив, як доносять заграничні часописи, аби члени українських рад військових депутатів відїхали на фронт!

Київська чорна сотня виступає нетільки против українського руху, але взагалї проти революції і за приверненнем царизму. Корнїлов є верховним командантом революційної армії, яка покликана боронити здобутків революції. Але у відношенню до українства і контрреволюція і репрезентована Корнїловими революція займає однакове становище.

По останнїх подіях у Київі — заявив Винниченко кореспондентови „Русскаго Слова“, причиною яких він уважає інтриґу офіцерів чорносотенної орґанізації у Київі, головне гнїздо якої є в кирасірськім полку, — українські частини фронту посилають Ґенеральному Секретаріятови резолюції з заявами, що вони хочуть йти підтримувати Українську Раду. Але Ґенеральний Секретаріят — каже Винниченко — бореть ся з такими тенденціями й оголосив уже відповідну відозву (Р. Г. 13/VIII).

Отже мабуть таки доведеть ся Винниченкови закликати до Київа ті частини війська з фронту. Тенденції їх дуже добрі й бороти ся з ними — значить підкопувати становище Ради й цїлої української революції.

З поезій полоненого О. Кобця.

Думка.

(Тов. Венедиктови).

Ти все розумом холодним
Важиш, змірюєш життє;
Я-ж — думкам своїм голодним
В пельки кидаю чуттє.

Не провалє — поміж нами
Світ твій дїлить від мого:
Ми шукаєм одного,
Тільки рїжними шляхами.

* * *

Дївчино! Бачила вкутану тїнями
Квітку, що дише жалою життя,
Та необласкана соняшними промінями,
Вяне сердешна, всиха без пуття?..

Хтож поміж гилками поміж тїнистими
Шлях їй поможе в простір проложить?
Хтож поцїлунками соняшними
Дасть їй спромогу упитись, віджить?

Бачила, дївчино? Й мовчки, байдужою
Шляхом повз неї, повз квітку пройшла?
Не зупинилась на мить над недужою,
Втїхи святої їй не принесла?

Нї, бувши доброю, серцем чутливою, —
Важко байдужою бути в той час...
Вірю,—прийшла ти й зробила щасливою
Квітку і квітка й в тїні розцвілась...

Дівчино! Слово одно лиш привітне
З уст молоденьких, щире, свяге, —
Й серце невольника пишно розквітне —
Квіткою в день майовий зацвіте.

*

* *

То не чари весни, то не мрії, не сни,
То не привиди скороминучі, —
То прокинувсь наш край—мов між скель водограй
Понїс хвилї бурхливі, ревучі.

Рве, змітав слїди вікової біди,
Ломить скелї, зрива перепону:
Тож віки він проспав, тож так довго чекав,
Збирав міць для удару — з розгону!

Поривав ся нераз, та неслушний був час,
Тож — він наче безсилий корив ся,
А внизу, там в землї, в тайниках, в глибинї
Живчик волї напружено бив ся.

Та не чули його — Бога Духа свого, —
Хто скорив ся насильнику—богу,
А насильник хоч знав,—похоронних співав,
Та завчасно справляв перемогу.

І здавалось часом, — все завмерло кругом
І нїколи, нїколи не встане,
Так немов без пуття, на світанку життя,
Десь приорана квітка зівяне...

Та настала пора, — мов полуда-мара
З очей рабських так наго упала, —
Мов прорвав ся вулкан,—всїх,—чи раб був, чи пан,
Жага волї до волї помчала.

Всї, що досї брели в брудї бруду свого,
В морі мук, в хвилях самозневаги,
Всї на поклик гучний — під прапор осяйний
Позлїтали ся повні відваги.

Україно свята! Краю наш дорогий!
Будь ти гордий своїми синами!
Ми вільні! Ти вільний! Цитьте ви, вороги,
Тож той мертвий, одспіваний вами!

То не чари весни, то не мрії, не сни,
То не привиди скороминучі,
То прокинувсь народ — із пітьми, з глибини
Встають душі живі, невмирущі!

*

* *

Так мало, мало-б я бажав:
Щоб Велетень, що нинї встав,
На пьдестал піднявсь високий —
Без мір вгору, без меж широкий.

Що — сам віки, віки страждав,
Щоб панував, не унїтав,
Щоб міць Його непереможну
Знав світ, як міць святу, побожну.

Щоб руку Велетень простяг, —
В руцї — блакитно-жовтий стяг;
На нїм слова, слова любови:
„Братерство й Згода! Досить крови!

*

* *

Сїро тут і там і всюди...
Звідки-ж сонця сподївались?
Що пригрів хворі груди,
Дасть спромогу жить, сміятись?

Сїра нїч була. Минула.
Зарожевів схід огнями,
Там десь воля спалахнула,
Там, не тут та не над нами..

І як вчора, так і нинї,
Так і завтра мабуть буде, —
Сїрі тони, сїрі тїнї
Будуть їсти наші груди...
Волї дайте! Та-ж ми—люде!

*

* *

Що за мука — розлука весною!
Що за болї — прощанне в маю!—
У розквітлім гаю...

Там — на гилочках птах безтурботно
Плете пісень серпанок густий,
А ти дивиш ся журно-скорботно, —
Невеселая ти!

Хочу втїшить тебе, моя люба,
Втитить болї серденька твого,
Але чую, розлука — то згуба
І для щастя мого...

І мовчу, потонувши в безоднї
Пережи́вань твоїх і своїх...
Чую, люба, що нам від сьогоднї
Вже не знати утїх...

Чую, знаю й читаю те саме
В твоїх смутком повитих очах...
Та чого-ж то смiється ся над нами
Там — на гилочках птах?

Його пісня сріблом живим лле́ть ся,
Срібні хвильки над гаєм пливуть...
І чомусь, — я не знаю, — здаєть ся, —
Нам їх більше не чуть.

Що за мука — розлука весною!
Що за болї прощання в маю!
Я не знаю, що стане зі мною
Там в шаленім бою...

І не хочу, не можу спитати
І бою ся сказати про те,
Що там смерть мене може спіткати,
Що могила там жде...

— — —

Побажай менї хутко вернути,
Я тобі побажаю — діждать;
Хай в сподїваннї тої мінути
Днї розлуки без мук пролетять!

— — —

Гей, замовкни, безжурний співаче!
Що нам нинї до пісень твоїх?—
Двоє серць, розлучаючись, плаче,
А ти в сльози вплїтаєш свій сміх...

Національні й просвітні відносини у волод.-волинській окрузі.

Володимир-волинський повіт перед війною обіймав 35692.8 квадр. верстов (593.000 десятин). — Положений на правім березі ріки Луга, по обох сторонах залізничої лінії Ковель-Люблин. Є се граничний повіт волинської ґубернії, бо з заходу ріка Буг становить границю між Волиню і Холмщиною. На півдні притикає до округи північна Галичина від Сокальщини в східнім напрямі до Берестечка, яке лежить вже в луцькій окрузі. Звідси потягнена лінія прямовісно на північ аж до містечка Озеряни — становить межу між Луцьком і Володимиром. — Містечко Озеряни лежить в узлі трьох округ: Ковля, Володимира й Луцька. Від Озерян на захід аж до села Доманопіль над Турією, а звідтіля на північ аж до околиць озера Заболоття припетської области, йде границя ковельської й володимирської округи. — З півночі від озера Заболоття до ріки Буга притикає городненська ґубернія.

Володимирщина має вигляд меча з камінної доби, ручку якого становить південна частиця. З ґеоґрафічного боку ділить ся округа на «Поліссє» і «Лїсостеп». Між ними нема природної границі, становить її лінія, потягнена від міста Устилуг над Бугом — через Володимир Вол. до Кисилина. Поліссє відзначаєть ся багатством озер, болот і пісків — Лїсостеп знову представляє поле бою межи степом і лїсом. Тут подибуємо найріжнороднїйші формації ґрунту, земля під управу ріллї дуже добра, а густота населення вдвоє більша нїж на Поліссю.

Володимир Волинський належить до найдавнїйших городів України. Історичні слїди подибуємо при кінцї X-столїття, коли він становив головне місто володимирського князївства. Був се період найкращого розвитку міста. Володимир Великий побудував тут чимало храмів і будівель, останки яких можна ще й нинї оглядати. *). В околицях Володимира шукала під тодїшнїй час захисту українська людність, що була примушена безнастанно бороти ся зі степовими ордами, які мешкали на лївобережу Днїпра й пустошили дооколичні місцевости. З початку ті орди не запускали ся у Володимирщину, тут житте йшло дещо спокійнїйше нїж у Київщинї, але в XIII віцї появили ся Татари, які своїм походом на захід знищили були цїлковито ту країну на довгі лїта. Через короткий час опинив ся Володимир в татарських руках, аж поки в першій половинї XIV столїття не забрав від них сього города князь Ґедимін, а опісля перейшла ся земля під владу Польщі аж до 1795 р. В тім то роцї прилучено цїлу Волинь, Поділлє і Київщину до Росії. Сьогоднї зійшов Володимир Волинський до ряду менших міст і, хоч був кінцевою залїзничою стацією **), зростав дуже незначно.

Перед війною була Володимирщина менша щодо простору від Ковельщини о 766.7 квадр. верстов, за те мала 150.000 ***) жителїв більше нїж Ковельщина. Причина сього та, що Ковельщина цїла в «Поліссю», а Володимирщина цїла є північною частю.

Володимир-волинська округа представляла ся в 1911 р. щодо свого національного відношення ось як: Усеї людности 407.940; з сього в процентах: а) Українцїв 72.1 проц., б) Жидів 10.4 проц., в) Поляків 8.4 проц., ґ) Нїмцїв 5.6 проц., д) Москалїв 2.8 проц., е) Чехів 0.6 проц., ж) инших народностей 0.1 проц.

На перший погляд запримічуємо доволї значний процент Нїмцїв (у Ковельщинї є їх усього 0.9 проц.). Сї кольонїсти мешкають переважно в південній Володимирщинї, де земля під управу ріллї краща нїж на північ. 2.8 проц. Москалїв припадає на адмінїстрацію. Польських кольонїстів є у Володимирщинї о 4 проц. більше нїж в Ковельщинї. Говорять вони здебільша по українськи, а називають себе «каталїками». Про їхню національну свідомість нема що й говорити, бо сама грамотність між ними дуже мала. З розвитком і з піднесеннєм на вищий ступінь головної маси повіту сї польські оази кольонії зіллють ся поволї з українським елєментом. Процент Чехів дуже незначний (0.6 проц.), — вони так само всї майже на півднї, бо вище на Полїссю і в Ковельщинї їх зовсїм нема. — Зі всїх повітів Волинї — Володимирщина має процентово найменше Жидів. Жиди живуть по містах і містечках збитою масою, затрудняють ся торговлею, а у Володимирщинї таких торговельних центрів нема. Окрім самого города й міста Устилуг, пристанї над Бугом, нема нї одного містечка, де-б процвітала торговля.

Як що тільки відкинемо Володимир Волинський, а візьмемо під увагу тільки села й містечка, процент Українцїв підносить ся зараз о 2.1 проц. Села з кольонїстами мають 87 проц. українського елєменту. Ковельщина під сим оглядом представляєть ся багато чистїйшою, бо тут українська людність без Ковеля, зате враз з усїма містечками й кольонїями виносить 84.6 проц. (по російс. статистиці!). Володимирщина без города представляла ся під національним відношеннєм так: Усеї людности 392.220: а) Українцї 74.2 проц., б) Жиди 8.7 проц., в) Поляки 8.4 проц., ґ) Нїмцї 5.8 проц., д) Москалї 2.2 проц., е) Чехи 0.6 проц., ж) инших народ. 0.1 проц.

Місто Володимир Волинський щодо загального числа людности майже вдвоє менший нїж Ковель. І так, як округа має процентово найменше Жидів з усїх округ Волинї, так само місто має найбільше Жидів з усїх повітових городів Волинщини. Жиди становлять в городї абсолютну більшість, під час коли в Ковлї релятивну (48 проц.). Всеї людности у Володимирі було 15.720: а) Українцїв 13.9 проц., б) Жидів 59 проц., в) Москалїв 17.6 проц., ґ) Поляків 7.9 проц., д) инших народ. 1.6 проц. Процент Москалїв рішучо за високий. Тут враховано сурдутовцїв православної віри, залїзничий персонал, що рекрутував ся з місцевого елєменту, та все учительство.

Цїкаве явище можна запримітити у Володимирщинї. На 1000 душ припадало тут: 28 уродин, 17 смерти, отже 11 чистого приросту. Є се найменший приріст з усїх повітів Волинї. Найбільший приріст виказує Житомирщина й овруцька округа (28 душ!). Приріст в Ковельщинї виносить 19. Взагалї Поліссє виказує більший приріст нїж Лїсостеп.

Грамотність Володимирщини дуже низька, бо всього є 15.2 проц. грамотних на цїлий повіт. За те город Володимир має 49.8 проц. грамотних. Є се щодо грамотности перше місто Волинї, бо всї инші стоять на другім і на третім місцї. У всїх городах неграмотні становлять абсолютну більшість, навіть в ґубернїяльнім Житомирі є їх 54.6 проц., на 87.650 людности (1911 р.).

Про шкільництво у володимирській окрузї можна сказати ось се: Було 2 ґімназії мужеська й жіноча з осїдком у Володимирі та доволї значне число т. зв. «церковних» і «мінїстерських» шкіл. Перші тому так звали ся, що стояли під управою св. Синоду, а другі під управою мінїстерства просвіти. — Для нас і одні і другі були чужі, та все-таки в церковних школах міг учитель Українець скорійш подавати рідне слово нїж в инших.

Сї останнї часто навідували ся російськими інспекторами, які наглядали, щоб навчано в русифікаторськім духу. — Про спосіб учення в одних і других родах шкіл говорити не буду, можна тільки сказати, що в церковних школах, як у доборі підручників, так і в методї учення все залежало від учителя, а в мінїстерських мусїло все йти по згори уложеному пляну.

*) Собор Матери Божої і храм Успенія Богородиці.
**) Вже в часї війни прибудовано дальше залїзничий шлях через Володимир до Львова.
***) Статистичні дані з 1911 р. по земській статистиці.

Стан шкіл в 1912 р. був: I мужеська ґімназія з осїдком у Володимирі, учнів 500; приватна жіноча ґімназія під управою Є. Бінковської з осїдком у Володимирі, — учнів — 250. II Дві мужеські дяківські школи: а) св. Володимира у Волод., б) охлоповська в Охлопові — учнів 66; в) жіноча церковна семинарія в селї Зимно, учнів — 103. III Шкіл під управою мінїстерства просвіти було: 1 Дві міські двоклясові, учн. 257: а) хлопців 179, б) дівчат 78; 2 77 дво- і одно-клясових, учнів 4980: з сього а) хлопців 3595, б) дівчат 1385; 3 46 приватних жидівських всїх уч. (хлопців) — 1073. IV Під управою Синоду: 1 3 семинарі — учнів 231: а) хлопців 128, б) дівчат 103; 2 дві двоклясові, уч. — 250: а) хлопців 148, б) дівчат 102, 3 126 шк. одноклясових, де побирало науку 6621: а) хлопців 5539, б) дівчат 1082; 4 41 домашніх приватних шкіл, усїх дітей 1301: а) хлопців 1098, б) дівчат 203. Всїх шкіл без ріжниці типу було 202 з загальним числом учеників 15.632. З сього 12.326 хлопців, а 3.306 дівчат. Дівчата становили всього майже одну четв. частину шкільної молоді.

Слїд би зазначити, що в останніх лїтах почало шкільну акцію повітове земство та за короткий період своєї дїяльности показало не аби яку рухливість. Будувало будинки на школи, вишукувало учителїв і т. д. — Се нове земство, (т. зв. виборне, бо до 1910 р. було тут наказне земство) мало здебільша український характер і добро округи лежало йому дїйсно на серцї. Ми бачимо тут 7 шпиталїв, 4 амбуляторії й 13 фельдшерських станиць. В них діставала людність безплатно лїкарську поміч, пораду, лїки і т. д. —

Теперішня, окупаційна володимирська округа, щодо простору дуже мала. В східній части тягнеть ся бойова лїнїя, північна часть є під нїмецькою окупаційною управою, середня частиця належить до Ковельщини, а позістала тільки південна Володимирщина.

Скорпіон.

Учительська конференція в Дивині.

Як довідуємо ся з «Рідного Слова» чч. 8 і 9 у Білій, відкрила ся у Дивині на Полїссю у будинку дїдича Чернова 31 липня перша учительська конференція українських шкіл на Полїссю в нїмецькій окупації. В конференції взяло участь до 50 людей. В очі кидали ся присутному портрети українських письменників і дїячів, виставлені на показ картини звірят і ростин, шкільні підручники та прилади, коштовний український прапор, мапа України й Европи та ріжні вишивки дівчат. Перед відкриттєм конференції представник «Української Шкільної Ради в Білій» привітав усїх присутних гарячими словами, схарактеризувавши положенне полїського населення і умовини праці, та побажав присутним найкращих успіхів з конференції. При кінцї промовець привітав присутного на залї команданта в Дивині за його льояльне відношенне до українського шкільництва. По виборі президії конференція ухвалила вислати привіти: до У. Ц. Ради у Київі, до президії Союза визволення України в Берлїні й Відні, до команданта в Чернянах, до Української Шкільної Ради в Білій, до Української Громади в Білій і Громади полонених Українців таборів: Зальцведель, Раштат, Вецляр і Фрайштат і до Українських Січових Стрільців.

Програма сеї учительської конференції була така: відкриттє і вибір президії; звідомленне інспектора й делеґата «Української Шкільної Ради в Білій», звідоменння поодиноких учителїв від кожної школи; розмова про технічні шкільні справи: шкільні підручники, прилади, записники, щоденники й инші шкільні речі, плян і розклад науки в школї, шкільну бібліотеку й архив; школа назверх і в середині; орґанізація батьківських комітетів. Виголошено реферати на такі теми: Загальний огляд українського життя. Значінне рідної мови. Огляд української історії. Територія України. Національне вихованнє. Учитель в школї й поза школою. Про шкільну дисципліну. Метода початкової грамоти. Метода навчання історії. Метода навчання ґеоґрафії. Метода навчання аритметики. Наука природознавства. Ґімнастика. Шкільна ґіґієна. Спів. Релїґія. Українська граматика. Відношенне чужих держав до українського руху. Економічне відношенне України до чужих держав. При кінцї дано зразкові лекції.

Зі звідомлень інспектора й учителїв було видко, що дїти вчать ся в рідній школї пильно, а батьки задоволені їх рідною школою. Зі звідомлень довідуємо ся, що в ось яких селах самої чернянської командантури (тут не враховані українські школи в инших командатурах) є українські школи: в Чернянах, Лясовичах, Новоселках, у Новім Дворі, Більську, Доропієві, Заболотї, Ворхолїсї, Дивинї, Клетищах, Осах, Борисівцї, Кортилїсах, Повитї, Рогостові, Вольцї, Лелїкові, Самарах, Оріхові, Боровухах і Хобовичах. У сих школах (21) учило ся 1250 дїтей. По вакаціях число дїтей збільшить ся вдвоє. На конференції нараджували ся над відкриттєм шкіл у тих селах і хуторах, де їх не було досї, радили ся, як усї школи повинні виглядати назверх і в середині, нараджували ся над шкільними підручниками й приладами, науковим пляном і розкладом годин науки.

Що торкаєть ся технїчних шкільних справ, найбільшу увагу звернула учительська конференція на орґанізацію батьківських комітетів при школах. У рефератї на сю тему представлено цїль «батьківських комітетів», їх значінне для школи і цїлої громади — села і краю і всїєї України. Референт підчеркнув, що як на цїлій Українї, так і на Полїссю московське правительство перешкодило українському громадянству піклувати ся своїми дїтьми в школї, своєю рідною школою, як сього жадали вимоги українського життя. Коли давнїйше українським батькам і матерям був заборонений нагляд над школою, тепер школою повинно піклувати ся село, громада, а не державні чинники, що виробляли з дїтей покірних наймитів. По дискусії над рефератом ухвалено отсю резолюцію: «Учительська конференція українських шкіл на Полїссю, розваживши добре цїль і значінне батьківських комітетів при школах, постановила для зацїкавлення і привернення до свого рідного, а також для пізнання ваги своєї рідної школи та піклування нею необхідно при кожній українській школї заснувати «батьківський комітет». У склад батьківських комітетів можуть входити батьки й матері своїх дїтей, а також і инші селяне того чи иншого села. Потім вибрано комісію для вироблення статуту «батьківських комітетів» при школї.

З наукових рефератів звернув на себе увагу реферат про національне вихованнє. Референт зазначив, що тільки національне вихованнє має тепер велике значінне у життю кожного народу, й звернув головну увагу на українське вихованнє, себто які повинні бути вихователї, як виховувати українських дїтей, аби відвернути їх від брехнї та скинути пута народньої темряви. По оживленій дискусії над рефератом прийнято таку резолюцію: «Учительська конференція, розміркувавши добре вагу національного виховання в школах, постановила: українські дїти в своїх рідних школах повинні виховувати ся тільки в дусї свого народу, щоб тим самим загоїти рани від московської неволї, яка погубно відбила ся на українськім життю, позбути ся і инших шкідливих чинників, котрі спричинили багато зла українському народови, та приблизити ся до загально-людського поступу.»

Щодо питання, яким має бути учитель у школї й поза школою, прийнято резолюцію: «Учитель в українській школї повинен бути справедливою, чесною, виховавчою особою, а на селї щирим українським громадянином.»

У справі шкільної дисципліни ухвалено по широкій дискусії сю резолюцію: «Учительська конференція українських шкіл у Дивині на Поліссю, обговоривши дисципліну в школах, постановила, щоб в українських школах при теперішніх обставинах шкільна дисципліна була збудована не на старих педаґоґічних інструкціях, не на страхови, а на любови, як самих учнів, так і вчителя.»

По кождім засіданні конференції учасники відспівували народній гимн «Ще не вмерла Україна». Конференція продовжала ся десять днів.

Росія і Румунія.

(Кінець)*.

Що французька революція в лютім 1848 р. знайшла сильний відгомін в Румунії, причиною сього було нетільки велике напруженне соціяльно-політичних відносин у ній, але й дуже сильні французькі культурні впливи на рух румунського національного відродження.

Під сим останнім оглядом румунське громадянство, особливо-ж інтеліґенція, властиво ще й досі не визволила ся цілком зпід сього переважаючого впливу. Се франкофільство та франкоманія стали ся згодом перешкодою та гамульцем природного поступу національного самоозначення й індивідуалізації румунського народу.

Зрозуміло, що для царизму, який розпростер свою захисну руку над придунайськими державами, був сілю в очах сей „французький дух“ серед молодої румунської інтеліґенції. Він тому бачно стежив за політичними й національними настроями серед Румунів у 1848 р., тайно роблячи всілякі заходи задля зупинення або бодай загальмування революціонїзації румунської громадської думки. За посередництвом Туреччини й румунських „господарів“ царське правительство переводило свій вплив у придунайських князівствах і по скінченню російської окупації.

Тому, що в сім часі серед трансильванських Румунів прокинув ся могутній національно-культурний рух, царизпостарав ся про заведенне свого роду культурної „карантани“ поміж Волохією та Семигородом, як передтим китайським муром ізолював Бесарабію від Молдавії. Усї такі ізоляції, як відомо, ніколи й ніде не досягають своєї мети: бо для поширення думок не істнують жадні державні чи инші кордони, а поліція та штики безсильні в боротьбі з гаслами та засадами. Тому отже і в Румунії — під впливом парізької еміґрації — демократизація й радикалізація громадського думання все зростали, не зважаючи на всї забіги царського правительства.

Домагання і бажання Молодої Румунії були сформульовані у програмових брошурах визначного румунського публіциста й національно-політичного дїяча М. Коґельнічяну, між иншим автора дуже впливового заклику: Бажання національної партії в Молдавії. Зміст молодорумунських прямувань в основному зводив ся до визволення Румунії зпід царського протекторату й боярського соціяльно-економічного утиску, а далї до її національно-політичного усамостійнення. Програмою сього останнього було: повне національне відродженне („реґенерація“), зединенне обох придунайських держав в одну Велику Румунію, скликанне національних зборів у цїли випрацювання основ нового устрою в незалежній майбутній Румунії (N. Iorga, стор. 273—293). Отсї молодорумунські прямування мали виразний сильно підкреслений протиросійський характер. Головно-ж вони були звернені проти зненавидженого Орґанічного Реґуляменту, „сього чужинецького законодавства, зладженого по російським вказівкам“ (Коґельнічяну). Як допекло Румунам втручанне царизму, видко з гірких скарг згаданого вже тут молодорумунського провідника Коґельнічяну, що написав в однім зі своїх політичних закликів: „Чи-ж подано якийсь законопроект на розгляд зборів (дівану) та потверджено або заведено ранійше, ніж предложено Росії для затвердження? Чи-ж призначено хоча одного урядника без дозволу російського консуля? (Борецький-Берґфельд, I, стор. 210).

Царизм, розуміть ся, дуже мало турбував ся сими румунськими скаргами. Він надуживав свого політичного впливу на молдаво-волоське правительство, щоб непохитно утримати старий режім і свій протекторат. Волоський „господарь“ Бібеско отримав з Петрограду приказ не робити ніяких уступок громадським домаганням щодо зміни державного устрою, а особливо-ж щодо якихсь навіть найменших змін в Орґанічнім Реґуляменті (N. Jorga, стор. 274). Серед таких обставин дійшло до вибуху нової (у червні 1848 р.) румунської революції, яка була „з одного боку звернена проти Росіян, а з другого — проти більшости бояр, котрі не хотїли уступити перед вимогами часу“.

Старе правительство змушене було капітулювати. Одначе революція, недобре підготована, не вдала ся від самого початку, а потім здушив її миколаївський царизм, котрий своїм святим обовязком уважав вигубленне „революційної крамоли“ скрізь по всій Европі, де лишень вона появляла ся.

Ось що пише про сю нову інтервенцію царського правительства в румунських справах російський історик: „Загасити пожар, що розгорів ся, задушити революцію, »соціялїстичну« революцію, як називав російський імператор румунські події 1848 р., стало ся невідложним завданнем російського правительства. Воно звернуло ся до Порти й дало їй зрозуміти, що саме час виступити. Разом з Туреччиною Росіяне здушили румунську революцію, втопили її в морі людської крови. Росія зайняла Молдавію, не зважаючи на те, що се суперечило договорови з Туреччиною. Але Микола I зумів переконати турецького султана про необхідність нової окупації придунайських князівств, уводячи туди стотисячну армію. У маю 1849 р. поміж сими обома державами заключено т. зв. балто-лиманську умову, згідно з якою волоського й молдавського господарів скинено, а знову заведено Орґа-д нічний Реґулямент з 1831 р.

На сей раз російська окупація тривала три роки (від серпня 1848 р. до 1851 р.) та мала грізні наслїдки для Румунів. Російське правительство домагало ся, щоб Волохія та Молдавія утримували стоячі в них російські війська; а як тяжко мусїла відбити ся отся контрибуція на добробутї придунайських князівств, можна здогадувати ся з того, що загальна квота, котрої вимагала Росія щорічно, осягала 42 мілїони (30 мілїонів на Волохію, а 12 на Молдавію). Росія і Туреччина поступали в тім часі у придунайських державах солїдарно, хоча провідну ролю грала перша!“ (Борецький-Берґфельд, стор. 211).

На офіціяльній мові царизму вище зясована крівава розправа з Румунами називала ся евфемістично полагодженнем „сожаленія достойнаво недоразуменія“. Аби заґарантувати ся від них на будуче, царське правительство усунуло з дореволюційного ладу в Румунії все, що мало яку конституційну закраску, а насамперед зненавиджене „Adunare“ яко корінь усього зла. Господарі мали бути відпоручниками царизму, але з дуже куцими правами та з офіціяльним титулом найвищих урядників, котрі призначали ся лише на сїм років.

Сей царський погром Румунії спричинив величезну румунську еміґрацію до чужини, особливо-ж до Франції. Вона розпочала там систематичну пропаґанду й аґітацію на користь рідної справи й незабаром здобула для молдаво-волоської справи в західній Европі подібну симпатію, якою передтим користував ся грецький національно-самостійницький рух. Европейський загал почав щиро цїкавити ся й симпатизувати з визвольними прямуваннями „далекого народу римського походження і европейських розвиткових тенденцій“ (N. Jorga, стор. 300).

Царський погром румунської революції в 1848 р. викликав серед Румунів протиросійський настрій, котрий виявив ся відкрито під час т. зв. кримської кампанії (1853/54 рр.), коли Росія знов окупувала придунайські князівства яко

* Пор. в чч. 147, 157, 162 і 166.

застав проти Туреччини, котра на думку Миколи I доживала вже останніх днів свого істнування. Тоді чимало румунської молоді пішло добровольцями у французьку армію, що воювала проти царської держави по боці Туреччини. Рівночасно всі спроби Росії перетягнути на свій бік молдавську міліцію скінчили ся цілковитим неповодженнем.

Ся війна, як відомо, була для Росії невдатною. Віденський конґрес, котрим її полагоджено, мусів між иншим розглянути також молдаво-волоську справу, щодо якої серед представників европейського великодержавного концерту були досить розбіжні погляди. Росія очевидно рада була утримати старе положенне річей, що запевнювало їй провідну політичну ролю в державно-краєвім житю придунайських князівств. Франція (Наполеон III) була за урвореннем зединеної самостійної румунської держави яко заборола проти російського й австрійського прямування на Балкані, а далі задля обмеження турецького впливу й т. зв. славянської небезпеки на близькім сході. Австрія вельми неприхильно ставила ся до сеї думки, не хотячи мати під боком другого Піємонту. Врешті Анґлія тримала ся щодо сеї справи туркофільського становища, а Туреччина, розуміть ся, захоплена ще недавньою побідою, не мала найменшої охоти до якихсь уступок в румунській справі. Серед Румунів найсильнійшим було прямуванне до національно-державного зединення, вільности й незалежности та скинення російського протекторату й турецької сваволї.

Остаточно кримську кампанію злїквідовано паризькою умовою з 1856 р., якою також полагоджено й румунське питанне загалом компромісово наслїдком вище згаданих суперечностей у поглядах великих держав щодо нього. Насамперед сим трактатом скасовано турецьку суверенність над придунайськими державами й полишено лише номінальну суверенність. Поруч з тим формально скинено з них також і російський протекторат. Потім унормовано південно-східну границю поміж ними й Росією, а саме так, що долїшню Бесарабію (повіти болґрадський, каґульський та ізмаїльський) звернено Молдавії. Справу державної унії Молдавії й Волохії признано лише формально й умовно. Остаточне полагодженне справи політично державного устрою полишила паризька конференція самим заінтересованим країнам по засаді плебісциту. Румунський народ сам перевів державну унію країн (1858). Таким чином повстали румунські „Principatele Unite“, себто „Зединені Князївства“, які були передостаннїм кроком на шляху справжнього державного зединення Румунії.

Царизм, як звичайно, пристосував ся швидко до нової ситуації. Не могучи зупинити процесу народження незалежної румунської держави, він почав пособляти його переведенню, щоб ослабити австрійський вплив у балканських справах. Вибором спільного князя для Молдавії й Волохії — Олександра I Кузи (1861) зединенне придунайських держав фактично переведено й утворено перший зразок новочасної самостійної румунської держави, котра в 1866 р. після покликання на румунський престол покійного Карла I Гогенцолєрна отримала правну апробату з боку турецького султана.

Паризька умова була для царської Росії більшою дипльоматичною поражкою ніж кримська кампанія — военною катастрофою. Бо вона справді означала загальмуванне її протитурецької експанзії й імперіялїзму. Ґарантуючи державно-територіяльну суцільність Туреччини, невтралїзуючи Чорне море від російської военної фльоти, відкидаючи Росію від устя Дунаю (відокремленнем долїшньої Бесарабії), — паризький трактат поставив справжню барєру проти дальшого поступу Росії на близький схід.

Одначе московський царизм не був з тих, що уступають або резиґнують зі своїх заборчих плянів. Навпаки по відомому реченню: нїколи нїчого не забувати й нїчого не навчити ся — він тим впертїйше простував до своєї хижацької мети, чим більше клали ся йому перепони та перешкоди. Коли не можна було досягнути її навпростець, він ішов до неї манівцями. Коли не можна було здїйснити її зараз, він зумів виждати догідного моменту, визискуючи сю примусову перерву до підкопної, тайної, руйнуючої праці на свою користь. Так було й на сей раз. Царизм убрав ся неначе в мирну тоґу внутрішньо-краєвої, реформної праці (т. зв. епоха великих реформ у Росії за царювання Олександра II). Але се йому не перешкоджувало розпалювати новий вогонь і пожар на Балканї, аби мати потім нагоду поставити знову на чергу дня — пильну східну справу. Причиняв ся до сього найбільше невтомний „батько брехнї“ в дипльоматичній штуцї — гр. Ігнатїєв.

Помагали йому в сім російська націоналїстична преса катківського напряму й державні царсько-московські панславісти, підіймаючи величезний голос і буцїм то патріотичне захопленне з приводу балкано-славянського питання. Після седанського погрому Франції Нїмеччиною міжнародня політична ситуація була для Росії дуже догідною для нового чинного порушення східного питання з метою ревізії балканських справ узагалї, а турецького зосібна, а насамперед очевидно задля ревізії постанов паризької умови. Серед таких обставин підготовлювала ся нова російсько-турецька війна, т. зв. „визвольна“, себто з метою визволення Болгарії з турецького ярма.

Тимчасом у новоутвореній румунській державі якось не зауважили, саме не зрозуміли добре справжнього, вище схарактеризованого реванж-настрою в царській імперії. Навпаки зовсім повірили у миролюбність, поєднавчий змисл, а навіть „приятельство“... царизму (N. Jorga, стор. 342). Румунський уряд зєднала собі солодко чемним поводженнем царська дипльоматія, котра приємно хвилювала амбіції молодої румунської держави, називаючи її національно-бажаним титулом „România“(Румунія) замість офіціяльного, компромісового „Principatele Unite“. Крім сього офіціяльну Румунію подекуди зблизила з царською Росією одна справа, а саме жидівська. Щодо неї румунська молода держава поводила ся таким робом, що в оборонї положення румунських Жидів змушена була дипльоматично інтервенїювати західна Европа. Лише царська Росія, котра супроти Жидів переводила погромну політику, в сїй справі була по боці Румунії, чим очевидно знову завоювала подекуди її симпатію. Тому Румунія спокійно ставила ся до заходів царського правительства щодо ревізії паризької умови. Бо вона нїчого не знала про плян Ресії утворення „Великої Болгарії“ яко нової бази задля своїх експанзивних махінацій на Балканї. Навпаки від можливої російсько-турецької війни Румунія сподївала ся неминучого розпаду Туреччини, зі спадщини котрої сподївала ся дещо отримати, а загалом укріпити свою державну самостійність.

Одначе царизм не робив на сей раз Румунам жадних ілюзій. Гр. Ігнатїєв уже в 1875 р. відкрито заявив румунському дипльоматови Ґікови, що на випадок нової війни з Туреччиною Росія займе Румунію у „залоґ“.

В 1876 р. Росія офіціяльно запитала Румунію щодо евентуального перемаршу московського війська через румунську територію. В сїй справі з боку Румунії пертрактував у Лївадії Братіяну. Йому відкрито заповіджено знову забранне долїшньої Бесарабії й перехід російських військ через Румунію, за що Румунії приобіцяно Добруджу та признанне державної самостійности. На думку царського правительства Румуни „при сім мали лише виграти“ (N. Jorga, стор. 345).

Після вибуху „визвольної“ (1877-78) війни російська армія нїби зі стратеґічних причин перейшла борзо Прут. Вступ на румунську землю попереджував, як звичайно, царський „визвольний“ манїфест до румунського народу, що запевнював його про приятельські почування царської Росії, але зовсім та майже демонстративно нехтував румунського князя та істнуюче румунське правительство. Манїфест загалом зробив на румунський загал неприємне вражінне і тому незабаром його стягнули царські власти з прилюдного обігу.

Одначе не зважаючи на нове недовірре з боку Румунів щодо справжнїх замірів царської Росії, Румунія хотячи нехотячи мусїла в сїй війні бути царським аґентом наслїдком свого ізольованого політичного положення в европейськім

державнім концертї та задля занепаду румунофільства в европейськім громадянстві у звязку з її антисемітським становищем у жидівській справі. Тому не міг здїйснити ся первісний протиросійський проект Струдзи та Ґіка, щоб на випадок російсько-турецької війни Румунія піддала ся під протектората Европи. Отже таким робом по словам Йорґи „порозуміннє з Росією було необхідністю, але зовсїм невеселою, лишень сумною та неминучою“ (стор. 345).

Румунія мусїла тримати ся Росії, щоб забезпечити ся перед її аґресивними плянами щодо себе, себто конкретно кажучи, щоб урятувати долїшню Бесарабію та заґарантувати своє державне істнуваннє при новім майбутнїм упорядкуванню балканських справ, проєктованім царським правительством. На думку румунської дипльоматії можна було осягнути се через як найтіснїйше співробітництво з Росією проти Туреччини. Тому Братіяну запропонував царську правительству воєнну поміч з боку Румунії. Але російська дипльоматія і ґенеральний штаб рішуче відкинули наразї сю пропозицію, мотивуючи се тим, що „Росія такого спільного дїлання з боку Румунії зовсїм не потребує“ (N. Jorga, стор. 156-7). Одначе колиб Румунія й без запросин та на свою відповідальність активно втягла ся до війни по боцї Росії, то в сїм випадку румунські війська мусїли-б цїлком підлягати російській команді, творячи її орґанїчну, складову частину, а не самостійний, рівноправний чинник.

Незовсїм успішний і легкий перебіг війни, особливо-ж відомий плевненський епізод змусили царську ґенералїцію схаменути ся та відцурати ся сеї своєї недавньої ще пишної погорди щодо Румунів. А навіть більше: покірно благати Румунію негайної помочи. Великий князь Микола Миколаєвич послав румунському володареви Карлови голдовничу телеґраму розпучливого змісту, в якій констатував воєнний успіх Туреччини, котрий мав загубити Росію. „Ми гинемо“ — дословно говорило ся у згаданій телеґрамі. Російський ґенералїссимус прохав тому, аби румунські війська негайно перейшли через Дунай, роблячи таким чином воєнну демонстрацію, котра-б його „рухи облекшила“ (N. Jorga, стор. 357). Загально відомо, як Румунія активно вмішала ся зі значним успіхом у сю війну, справдї чимало пособивши Росії (Плевна). Се не перешкоджувало одначе побідному царизмови більш нїж невдячно заховати ся до неї у сан-стефанськім мировім прелїмінарі, котрий подбав про всї балканські народи та країни, але знехтував абсолютно лишень Румунію та Румунів. Навіть більше: він хотїв ще облупити їх з долїшньої Бесарабії, примушуючи Румунію віддати її без протесту, бо „знову добуттє сеї провінції є безпечною передумовиною царя, справою чести та »полїтичною« необхідністю...“ (N. Jorga, стор. 359). Мало сього: царське правительство вимагало ще від Румунії вільного переходу своїх військ до „нововизволеної“ Болгарії. Слушно іронїзує з сього приводу Йорґа, кажучи: „Більше вимагати від »союзника«, від братів по оружю в кожнім разї не можна, як не можна було ще глибше його образити: чейже розходило ся про його честь та про його всю майбутність“ (стор. 356).

Зрозуміло, що Румунія протестувала проти сього хижацького глитайства царизму й апелювала до суду Европи. Се трохи втихомирило царське нахабство, але тільки щодо форми (взято назад погрозу анексії Румунії), але не щодо змісту. На берлїнськім конґресї (1878), котрий у протиросійськім дусї виправив постанови санстефанської умови, Румунія не знайшла нїякого підтримання та навіть не мала офіціяльного представництва (приватно офіціяльними її відпоручниками були Братіяну та Коґельнїчяну). Европейська дипльоматія зовсїм байдуже поставила ся до румунського питання і трагічного положення Румунії, уважаючи її після румунської помочи у війні „російським знаряддєм, котре тепер заслужено покутує за свою необережність“ (N. Jorga, стор. 360). Наслїдком сього долїшня Бесарабія була страчена для Румунії. Росію змушено до евакуації зайнятої Румунії протягом трьох місяців. Румунія дістала мочароватy Добруджу, при зайняттю якої дійшло одначе до сутичок з російськими військами, котрі неохоче забирали ся звідси, бажаючи заховати постійний контакт з Болгарією. Так само при уреґулюванню болгарсько-румунської границї дійшло до частих конфліктів з російськими військами.

Берлїнський конґрес признав державну самостійність Румунії (але під умовиною відступленнн для Росії долїшньої Бесарабії), котра в 1881 р. проклямувала ся незалежним королївством з конституційно-монархічною державною формою. Полїтично ся новочасна румунська держава після останнїх сумних досвідів з російським царизмом — зайняла протиросійську орієнтацію, реальним висловом, якої було її прилученнє (1883) до бльоку центральних держав. Науково-історичне уґрунтуваннє сеї протиросійської орієнтації зроблено 1890 р. у відомій публїцистичній розвідцї покійного визначного дїяча Д. А. Струдзи: „Europa, Russland und Rumänien“ (Eine ethisch-politische Studie) яка на початку сеї всесвітньої війни перед смертю автора вийшла другим виданнєм яко його полїтичний заповіт і пересторога Румунії перед зрадливим принаджуваннєм з боку Росії та почвірного порозуміння взагалї.

Бо за останнїх тридцять років Румунія зовсїм позабула на сумні досвіди 1877-78 рр. Наслїдком свого культурно-національного франкофільства вона природно й полїтично схилювала ся до „triple entente“. Доля запропащеної Бесарабії менш турбувала румунських націоналїстів нїж Буковини та Трансильванії. „Велика Румунія“ молодого румунського імперіялїзму мала саме повстати через прилученнє сих двох австро-угорських провінцій.

Столїтнї роковини загарбання Бесарабії обходили ся в Румунії під знаком національної жалоби. Але через рік, коли царська дипльоматія улекшила їй дешеву „побіду“ над Болгарією й уможливила рішучу ролю при полагодженню другої балканської війни, старі протиросійські антипатії призабули ся й можлива була навіть приятельська візита екцаря Миколи II румунському королеви. Словом ще перед вибухом сеї війни Румунія досить була полїтично оброблена до переходу в „антантський“ табор. Її первісна невтральність була в дїйсности дуже хитка й непевна. Серед полїтичних орієнтацій очевидно переважала — антицентральна: франко-анґльофільська й русофільська. Австрофільська течія (Карп, орґан „Moldova“) була дуже слаба і малопопулярна, як слабенька була й відома протиросійська „Лїґа визволення Бесарабії“ з відомим українофілом проф. З. Арбуре на чолї. Абсолютної невтральности боронила малочисельна румунська с.-д. партія.

Таким чином на питаннє: „Що має Румунія робити?“ * у сїй війні, вже наперед відповіджено. Керманичі румунської державної полїтики вижидали тільки, як газардні грачі, найвідповіднїйшого моменту для виграння найбільшої ставки. Вкінцї кінцїв Румунія, як і Сербія, поставила все на царсько-російську карту. І як завжди досї, — царизм полишив їх еґоїстично на поталу. Сербію і Румунію розгромлено. Але Сербія своїм геройством і відпорністю — завоювала принаймнї симпатії европейського загалу. Тимчасом Румунія (розуміється ся, офіціяльна й правительственна) своєю крамарсько-лихварською полїтикою на два фронти морально здискредитувала ся в обох воюючих таборах. Вона дуже легко могла-б опинити ся в подібній ситуації полїтичного осамотнення, як під час берлїнського конґресу, колиб не критичне тогорічнє положеннє почвірного порозуміння, змушуюче його до прийняття у число своїх партнерів кожного грача без розбору й без огляду на те, чи він дотримує загально прийняті обовязуючі правила міжнародньої полїтичної порядности.

Але у відношенню до царської Росії положеннє Румунії де в чім дуже нагадувало часи Сан-Стефано й Берлїну.

---

* Так називаєть ся румунська публїкація Иона Франца (псевдонїм): Was soll Rumänien tun? (Ernste Frage in grosser Zeit), Берлїн, 1915, написана в обороні нїмецько-австрійської орієнтації й перестерігаюча Румунію перед активним виступленнєм у союзї з почвірним порозуміннєм.

Правда, не під воєнним оглядом, бо тепер Румунія була на ласці царизму, але навпаки щодо можливого обрахунку після скінчення війни.

За участь Румунії у війні, правда, обіцяно чималу нагороду, але, вступаючи, вона фактично не мала найменших реальних запорук. А найменш саме щодо Росії, від котрої властиво могла-б отримати якийсь фактичний аванс (напр. принаймні долїшню Бесарабію). Їй буцім-то приобіцяно Буковину, але потім проти сього рішуче висловила ся московська напівофіціозна преса, протестуючи проти віддання Румунії сеї „істінно-русской“ землї. Московські царсько-націоналїстичні елєменти так само не хотїли чути про можливий зворот Бесарабії (або принаймні її південної частини), покликуючи ся на те, що бесарабські Румуни почувають ся під Росією, як у себе вдома, та що отже тому не мріють про прилученнє до майбутньої „Великої Румунії“.

Навпаки царські націоналїсти зависним і ненаситним оком поглядали на Молдавію, в якій після окупації російські власти поводили ся, як у своїй батьківщинї. Яський кореспондент „Нового Времени“ з захопленнєм писав про „істінно-русский“ характер молдавської столиці й добачав чималу подібність поміж Молдавією і сусїднїми російськими країнами, підкреслюючи натомісць основну їх ріжницю від зроманїзованого Букарешту та романської Волохії. Московський капіталїзм і промисл почав робити уже під час війни заходи, щоб затягнути Румунію у сферу свого дїлання та визиску. А царські воєнні власти підчинили собі румунську армію так, як се мріяли первісно зробити під час війни у 1877-78 рр. З наведеного вище видко, що покійний московський царизм супроти Румунії лишив ся й у сїй війні на старім ворожім становищі; не згадую вже про його простуваннє до Царгороду й опанування Дарданелїв, що в корінї загрожують будуччину Румунії.

З сього приводу слушно зазначив автор румунської публїкації: „Росія єдиною небезпекою“,—розуміють ся, Румунії; маю на думцї брошуру „Historicus'a“: Singura primejdie Russia, Букарешт, 1915: „Як що Росія колись опанує Дарданелї, доля Румунії буде через се наперед порішена, а її занепад станеть ся потім справою кількох десятилїть“ (стор. 44).

Сьогорічнїй погром царизму побідною російською революцією матиме тому й для майбутньої долї Румунії величезне значіннє, бо в нїм згинув найбільший ворог національно-самостійницьких прямувань нелише румунського, але всїх балканських народів взагалї. Тому можна сподївати ся, що Балкан, здихавши ся провокаторської царської „визвольної“ опіки, перестане бути на будуче політичним вулканом Европи, вибухи якого, можливі у кожній хвилинї, загрожували спричинити всесвітню воєнну пожежу в роді тої, котра вже понад три роки лютує над нещасною людськістю.

Н. В.

Петро Конашевич Сагайдачний.

V.

Поладнавши таку справу на півночі, треба було тепер Польщі взяти ся до обезпечення полудневої границї. Речник тої справи, що тут побував, гетьман Жолкевський подав плян, як се дїло перевести. Перш-усього треба польське військо піднести до сто тисяч, притім впрягти до сього козацькі сили, здобути цїле Подунавє, Течиню, Білгород, Кілїю і забрати у своє васальство Молдавію.

Одначе сойм не прийняв таких далекойдучих плянів і не хотїв на се дати грошей, хоч на обезпеченнє полудневих границь визначив більші кредити. Сойм покладав свої надїї на козаків, хоч давав королеви злегка пізнати, щоб зменшив число козаків і вкоротив сваволю.

З весною 1619 р. розпочав Жолкевський мобілїзацію від Туреччини, де стояв проти Польщі Іскандер-паша з турецьким військом. Але до війни не прийшло, бо молдавський господарь Ґраціянї помирив обидві сторони з честю для обох. В тій мобілїзації козаки не брали участи. Вони взяли на себе пильнувати Татар, а в дїйсности, як усе, ходили походом на Турків.

Молдавський господарь, аби забезпечити себе від козацьких гостей, хотїв викупити себе річним гарачом, як се робили Поляки у Татар. Жолкевський, дізнавши ся про се, запротестував з усїєї сили, бо такий окуп загострив би лише козацькі апетити, а на них потреба зброї, так, як він се зробив на Солониці. Колиб лише з Турком помиритись, а тодї треба буде всею силою вдарити на тих злодїїв-козаків.

Так писав і таким духом дихав на козаків той самий Жолкевський, котрий перед турецькою грозою писав до козаків чемненькі листи у відповідь на їх горді письма з приводу шкоди, яку заподїяли польські жовнїри, переходячи з Переволочі під Білу Церкву.

Сей лист писав Жолкевський до Іскандер-паші, змовлюючи ся з ним на козаків. Той лист перейняли в дорозї козаки й довідали ся заздалегідь про зраду польського гетьмана, довідали ся ще, що Жолкевський збирає військо, щоб несподївано заскочити козаків. Рівночасно король, щоб приспати чуйність козацтва, пише любенькі листи до козаків з подякою за сповнені прислуги й обіцяє свою ласку. Поза ласкою не обіцяв більше нїчого. До козаків мали приїхати королївські комісари, на яких призначено дуже визначні особи.

В тім часї повстали між козацтвом дві партії: старша, до якої залїчав себе гетьман Конашевич, назвала себе поважнїйшою. Вона виминала всяких конфліктів з Польщею. Конашевич бачив ще мало шанс виграти війну з Польщею, а ризикувати тим, що на мирній дорозї здобув, він не хотїв.

Друга партія була радикальна, зложена переважно з таких козаків, які не могли помістити ся в тїсний козацький реєстр. За королївськими комісарами поступав Жолкевський з військом. Те саме зробив і Конашевич, отаборивши ся в 10.000 війська під Білою Церквою. Крім того скликав він синод православного духовенства й чорну раду козацького поспільства. Справа зачинала бути гарячою і конфлїкт здавав ся неминучим. Розпочали ся переговори. За підставу взято житомирські пункти. І знову говорило ся попереч усього, чого козакам не вільно. Потім означено козацький реєстр на 3000 голов. То був справдї поступ, бо дотепер реєстр був лише на 1000 козаків. Та всеж воно супроти того, що недавно ходило під Москву 20.000 козаків, з чого Поляки були дуже раді, таке обмеженнє реєстру на 3000 було безличністю.

Запомогу піднесено козакам з 10.000 зол. на 40.000 зол., та зате не вільно козакам ходити на море, жити на волости, всї реєстрові козаки мали з панської та духовної землї переселити ся на королївщину. Човна мали бути попалені, а ті, що проти королївських унїверсалів ходили у морські походи, мали бути покарані.

Таких пунктів козаки не могли прийняти. Вибирати нереєстрових козаків з козацтва й завертати їх у підданство було-б вельми несправедливим і викликало-б бунт серед самого козацтва. Зрештою годї до такої міри зменшувати силу козацтва, бо не знати, чи за короткий час не буде потреба польській річи посполитій козаків. Так усправедливлювали ся козаки, а попри се жадали правильної виплати підмоги на св. Ілії. Колиб їм в реченцї не було виплачено, можуть йти на море. На те Паляки не хотїли пристати, бо знали, що вони нїколи на час грошей виплатити не зможуть. Козаки устилїзували той пункт так: побираючи плату..., зобовязують ся на море не ходити.

До переселення з панських земель в королївські вторгували собі 9 місяцїв.

Козаки зобовязали ся понищити човна й покарати тих товаришів, що ходили у морські походи, хоч їм і на думку не прийшло одно або друге зробити.

З тої умови Жолкевський був дуже радий. Йому здавало ся, що козаки зі страху перед його силою на таке здали ся, що вони певно тих умов додержать. Тому-то забрав майже все своє військо до Галичини на шлеську й угорську границю

проти лїсовщиків на службі нїмецького цїсаря та против угорських сабатів*).

Розуміють ся, що такий мир не міг бути тривким. Козацтво відчуло глибоко невдячність Польщі за прислуги, зроблені їй у тяжкій годинї.

І польські круги бачили, що такий мир не зможе довго вдержати ся, і длятого, щоб уможливити виладуваннє козацької енергії, толкували договір тим способом, що козакам лише на море не вільно ходити, але на сушу, себто в Крим, вільно.

А на Кримі вела ся тодї міжусобиця у ханській родинї й козаки, користаючи з поклику Шагін-ґірея, пішли у Крим йому помагати.

VI.

В 1620 р. довершив Петро Конашевич вікопомного дїла в історії українського народу, яке перевищило своєю важністю все, що він дотепер зробив. В тім роцї наступила за стараннєм Конашевича злука православної церкви з козацтвом.

Придивімо ся, як воно прийшло до сього.

До початку XVII століття козацтво відносило ся до православної церкви байдуже. Ті бездомні степовики не чули духовної потреби й без церкви обходили ся. Народня сміховинка говорить, що козаки, побачивши скирту у полї, держали її за церкву. Тому-то заведеннє унії не зробило зразу на козацтві великого вражіння.

Як відомо, проголошено унію 1596 р.

Введеннє унії не було-б стрінулось з таким завзятим опором православних, колиб її були як слїд підготовили й не заводили нагально, по магомеданськи, огнем і мечем, тюрмою і всїлякими шиканами православних. В справах віри не можна нїкому лїзти чоботами в душу. Як поводити ся з чужими вірами, показали нам люде з таким великим полїтичним змислом, як Римляне. Инакше робили Поляки, опановані єзуїтським фанатизмом. Тому-то унія, котра з часом у галицькій Українї стала національною церквою, — була тяжко ненавиджена на цїлій Українї, що у всїх договорах Хмельницького з Польщею вимагаєть ся заєдно усуненнє унії.

Унію вводили нагально, брутально. Коли який православний владика перейшов до унії, то вже називало ся, що цїла його дієцезія з цїлим духовенством і вірними уважала ся унїятською, і вже і мови про те не було, щоб сю дієцезію обсадити новим православним владикою. Коли який православний владика помер, його місце займав унїятський епископ. Надто в тих нечисленних дієцезіях, де православні владики були наставлені, наставляв король унїятських епископів. Притім забирано майно православних церков на унію. Православні не могли вести якогось уряду і т. д. Сї сумні картини доволї звісні, щоб їх потрібно було тут повторяти.

Таким самим способом по смерти київського митрополита Рогози поставлено київським митрополитом Потія. Одначе він не важив ся сидїти у Київі й післав свого офіцияла Антона Грековича. Сей добродій був передтим монахом православного манастиря, щось там прогрішив ся, треба було рятувати ся втечею і забіг аж в унію, де зараз виавансував на митрополичого офіцияла. Як кождий ренеґат, був він дуже запопадливий в тім, щоб православним дати ся в знаки. Вже 1610 р. пишуть православні Кияне на Грековича скаргу за рїжні утиски, а в сїй скаржі говорить ся, що варто його, як пса, вбити. Одинокою обороною православя була Київо-печерська Лавра. Вона, не зважаючи на затії унїятів, зостала ся в руках православних завдяки тодїшньому свому архимандритови Єлесеєви Плетенецькому. Се була незвичайна людина з високою освітою і з великим орґанїзаційним талантом, незужитою енергією і дитячою привязанністю до рідної церкви. Се був шляхтич з Галичини з містечка Плетенич.

Він нелише боронив майна православних церков від інвазії унїятів, але ще, користаючи з пригідної хвилї, відбирав унїятам ті маєтности, які вже вони вспіли від православної церкви захопити. Таке було з церковними маєтностями в литовськім княжестві. Вони належали перше до Київо-печерської Лаври. Забрав їх польський король і віддав митрополитови Потїеви.

По смерти митр. Потія Плетенецький, користаючи з побуту козаків на Литві, відібрав маєтности для Лаври й не віддав їх, не зважаючи на те, що митр. Рутський виграв ті маєтности в процесї.

Плетенецький заходив ся щиро, щоб по упадку острозької школи зробити Київо-печерську Лавру осередком української науки й культури. Він купив стратинську друкарню по епископі Ґедеонї Балабанї, перевіз її до Київа й розширив. Далї в Радомишлї заложив фабрику паперу та власну ґісерню. Крім того він заснував при манастирі кружок ученых, до якого увійшли Копистинський, Тарас Земка, Павло Беринда, Лаврентій Зизанїй, а потім Иов Борецький. Се були по найбільшій части Галичане. Взяли ся серіозно за видавництво нових книжок. Щоб зібрати фонди на ті великі дїла, Плетенецький зачав заводити ощадности в монашім життю. Зате монахи повстали проти нього, та Плетенецький здавив сей бунт і таки поставив на своїм.

В 1615 р. 14 жовтня жінка мозирського маршалка Степана Лозки Гальшка Гулевичівна записала свої маєтности, як у Київі, так і в околиці на рїжні релїґійно-просвітні й культурні цїли для православних. Екзекутором сього запису іменувала та ввела в посїданнє Ісаію Кутинського й ще инших черців.

На сій підставі заснувало ся зараз найблизшого року брацтво, до якого вписав ся Петро Сагайдачний з цїлим козацьким військом.

Сим на око малозначним актом заявило козацтво перед світом, що воно стоїть в злуцї з православною церквою і стоїть за її інтересами.

Підготовленнє до такої злуки розпочало ся тодї, як Сагайдачний виступив уперве на історичну арену.

До того часу до православної церкви належала українська шляхта й міщанство. Між тими клясами яко маючими й поспільством і козацтвом був суспільно-економічний антаґонїзм. І саме тепер на ґрунтї віри злучила церква ті два елєменти й вони творять відтепер православно-національний український загал. Сього доконав вихованець острозької школи Петро Конашевич, на якого мав неостаннїй вплив такий оборонець православя, як Дамян Наливайко.

Навіть без великої аґітації той переворот у поглядах козаків на церкву й віру став ся необхідним. Кождий козак виносив з дому ту іскорку любови до своєї церкви. — До усїх подвигів козацтва потрібна була ідейна сторона. І тою ідеєю в життю і дїланню козаків стала ся православна віра й церква.

І саме з почуття того ідейного обовязку: боротьби за віру—вийшла така епохальна річ, як злука козацтва з православною національною церквою. Національна церква знайшла в козаках опору проти затїй ворогів; козаки зискали на ідеї, яка робила з них оборонцїв батьківської церкви й віри. — Православні зачали підносити голови в обороні своєї віри, а вороги, маючи респект перед козацтвом, не сміли їх займати.

Опираючи ся на козацькій силї, київські міщане взяли ся добре до своїх ґнобителїв. У тих заворушеннях взяв участь і київський війт Хведір Ходика. Міщане втопили в полонцї в Днїпрі зненавидженого Грековича. Велямін Рутський, унїятський епископ, внїс скаргу на міщан, вказуючи, що зухвалість міщан має свій корінь в печерськім брацтві та школї. В инших часах були-б Поляки таке свавільство пімстили, але то був 1618 р. Поляки вели війну з Москвою й мусїли забігати у козаків ласки.

Два роки пізнїйше київські духовні круги видали акт, в якім виразно віддали православну церкву під покрову цїлого козацтва. Розуміють ся, що на таку заяву не треба було польського дозволу.

(Кінець буде). *Др. Андрій Чайковський.*

*) Сабати були розбищацькі угорські банди, що наймали ся за гроші до військової служби.

Купуйте Памяткову Книжку Союза визволення України — Календарь на 1917 р.

500 стор. друку. 103 ілюстрацій.

Ціна **2·50 К.**, для австрійських вояків і полонених-земляків **2 К.** На пересилку долучати в обох разах **30 сот.** Оправлений примірник о **1 кор. 20 сот.** дорожше. Замовляти в адміністрації нашої часописи.

Вісти.

Зїзд народів у Київі. „Новое Время“ з дня 18/VIII доносить, що день зїзду представників народів і областей Росії, котрі змагають до автономно-федеративної перебудови Росії, який скликує Центральна Українська Рада до Київа, призначено на 28 серпня н. ст.

Проти нападів на Українців. На зїздї донського козацтва в Новочеркаську військовий старшина Боярінов назвав порожнїм звуком кинений кадетами Українцям докір в справі внутрїшньої перебудови життя України, бо кождий націоналїст, що любить свій край, не може не бажати для нього того добра, яке відвоювали Українцї для свого краю (Н. В. 18/VIII).

Бійка салдатів з козаками. На ст. Фастів, як доносить „Роб. Газ.“, счинила ся бійка між ешелоном салдатів, який їхав на фронт, і козаками. Бійка перейшла у формальну війну. В результатї 7 убитих і багато ранених.

Українїзація на румунськім фронтї. Штаб одеської військової округи дістав розпорядок з мінїстерства війни про українїзацію на румунськім фронтї. Приступлено до формування при штабі округи партизантського відділу добровольців з частей війська, особливо козацьких, а також з приватних осіб обох полів, які не служать у війську (Р. Г.).

Жертви селянських спілок на річ Центральної Української Ради. „Робітнича Газета“ подає, що до подільської Губернської Української Ради вплинули жертви для Центральної Української Ради від таких селянських спілок: чеченівської 74 руб., білоусівської 33 р. 15 к., борсуківської 39 р., мітлинської 45 р., горлівської 100 р., завадівської 30 р., мочульської 74 р. 5› к., лукашівської 15 р.

В адміністрації „Вістника С. В. У.“ можна набути отсї книжки видавництва „Відродженнє“:

Ів. КОТЛЯРЕВСЬКИИ. Наталка Полтавка	Ціна	60 сот.
Гр. КВІТКА-ОСНОВЯНЕНКО. Перекотиполе	„	40 „
Ів. ФРАНКО. До світла	„	40 „
В. ВИННИЧЕНКО. На пристані	„	40 „
М. ГРУШЕВСЬКИЙ. Про укр. мову й укр. школу	„	48 „

В адміністрації „Вістника Союза визволення України“ можна набути отсї книжки:

	К. с.
1. В. Будзиновський. Гадяцькі постуляти і гетьман Виговський	—·60
2. В. Будзиновський. Козаки у Ст. Руданського	—·30
3. В. Будзиновський. Козацькі часи в народній пісні	3·—
4. Ґ. Гауптман. Ткачі, драма з сорокових років	1·20
5. Г. Гейне. Книга пісень	1·60
6. М. Гоголь. Вечерниці на хуторі під Диканькою	—·50
7. Гомерова Одиссея. Перша часть	2·40
8. Гомерова Одиссея. Друга часть	2·—
9. В. Ґете. Іфіґенія в Таврії	—·60
10. Ґете—Франко. Гелена і Фавст	1·20
11. Доманицький. Як хазяюють селяне в чужих краях	—·80
12. М. Драгоманов. Нові українські пісні про гром. справи	3·80
13. М. Драгоманов. Письма К. Кавелина й Ів. Турґенева	3·—
14. Тр. Зїньківський. Писання. Книга перша	2·—
15. Тр. Зїньківський. Писання. Книга друга	2·—
16. Ю. Кенан. Сибір	2·40
17. О. Кониський. Грішники. Роман—Хроніка	1·—
18. П. Кулїш. Крашанка Русинам і Полякам	—·40
19. П. Кулїш. Маруся Богуславка. Поема	—·70
20. П. Кулїш. Хуторна поезія	1·—
21. В. Левенко. Per pedes apostolorum	—·60
22. Ів. Левіцький. Поміж ворогами	1·—
23. Молїєр. Тартюф. Комедія в 5 дїях	—·60
24. Ш. Сеньобос. Сучасна Анґлїя	1·20
25. О. Солтис. Буквар для самоуків	—·30
26. О. Терлецький. Галицько-руське письменство 1848—1865 рр.	1·50
27. Ів. Франко. В плєн-ері. Вірші і проза	—·60
28. В. Чайченко. Байки	—·60
29. В. Чайченко. Книга казок віршом	1·20
30. В. Чайченко. Оповідання	1·60
31. В. Чайченко. На розпуттї	1·60
32. В. Чайченко. Під хмарним небом, вірші	2·—
33. М. Школиченко. Між народ. Повість	—·40

Купуйте дешеві й загально-доступні видання Союза визволення України:

	К. с.
1. **В. Антонович.** Хмельниччина в повісти Г. Сєнкевича	—·40
2. **М. Богданович.** Білоруське відродженнє	—·40
3. **Ів. Бочковський.** Фінляндія та фінляндське питаннє	1·20
4. **H. Boczkowski.** Ukrajina a ukrajinská otázka. (Україна й українське питаннє.) По чеськи. З картою України	1·—
5. **Вяч. Будзиновський.** Як Москва нищила Україну	—·60
6. **М. Возняк.** Наша рідна мова. З 18 портретами	—·20
7. **Памяти Івана Франка.** Опис життя, дїяльности й похорону. Зладив М. Возняк. З 12 малюнками	1·—
8. **Вол. Гнатюк.** Національне відродженнє австро-угорських Українців (1772—1880 рр.)	—·80
9. **Вол. Гнатюк,** Українська народня словесність.	1·—
10. **Prof. M. Hruschewskyj.** Die ukrainische Frage in historischer Entwicklung (Укр. справа в історичнім розвитку)	—·50
11. **Проф. М. Грушевський.** Як жив український народ.	—·50
12. **Вол. Дорошенко.** Українство в Росії. Найновійші часи. З численними портретами	1·20
13. **Б. Заклинський.** Що треба знати кождому Українцеви.	—·30
14. **Памяткова книжка** Союза визволення України і **календарь** на 1917 р. з 103 іл. Ціна 2·50 опр. прим.	3·70
15. **О. Кириленко.** Українцї в Америцї	—·50
16. **G. Cleinow.** Das Problem der Ukraina. Українська проблема.	—·20
17. **О. Кобец ь.** В Тарасову ніч. З образками	—·50
18. **О. Кобець.** З великих днів. З образками	—·50
19. **Др. І. Крипякевич.** Українське військо. З малюнками	—·40
20. **Dr. E. Lewyckyj,** Galizien	—·60
21. **Др. Е. Левицький.** Листи з Німеччини	—·80
22. **Др. М. Лозинський.** Галичина в життю України	—·60
23. **М. Лозинський.** Іван Франко. З портретом Ів. Франка	1·—
24. **Др. М. Лозинський.** Михайло Павлик	—·40
25. **Др. Осип Назарук.** Слідами Українських Січових Стрільців. З малюнками	3·50
26. **Др. Іван Пулюй.** Ukraina und ihre internationale politische Bedeutung	—·80
27. **St. Rudnyćkyj.** Ukraina. Land und Volk. Бр. 10·— в полотнї	12·—
28. **Сїм пісень.** Гостинець для українських вояків. З нотами	—·20
29. **О. Скоропис-Йолтуховський.** Значінне самостійної України	—·20
30. **Проф. С. Томашівський.** Церковний бік української справи	—·30
31. **M. Trotzkyj.** Die ukrainische national-politische Bewegung	—·50
32. **М. Троцький.** Литовці	—·40
33. **V. Choma-Dovski.** Ukrajina i Ukrajinci (по хорватськи)	1·—
34. **Др. Л. Цегельський.** Русь-Україна і Московщина-Росія	—·80
35. **Чужинцї про українську справу**	—·40
36. **Т. Шевченко.** Кобзарь. 2-ий випуск	1·—
37. **Проф. І. Шишманов.** Роля України в болгарськім відродженню	—·20

Набувати можна отсї всї книжки в Адміністрації видань Союза визволення України. **Wien, VIII., Josefstädterstr. 79, II, St., T. 6.**

На жаданнє висилаєть ся почтовий чек ч. 107.090.

Зміст: М. Ткаченко. Caveant consules, ne quid res publica Ucrainae detrimenti capiat. — Перед затвердженнєм інструкції для Ґенерального Секретаріяту України. — Інструкція для Ґенерального Секретаріяту України. — Провокаційний кріваий напад на ешелони полку ім. Богдана Хмельницького у Київі. — Чорна сотня на Україні підносить голову. — З поезій О. Кобця (шість віршів). — Скорпіон. Національні й просвітні відносини у волод.-волинській окрузї. — Учительська конференція в Дивинї. — Н. В. Росія і Румунія (кінець). Др. А. Чайковський. Петро Конашевич Сагайдачний. V, VI. — Вісти.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарнї Адольфа Голцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублїв, піврічна 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редаґує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адмінїстрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

IV рік. Ч. 38. Відень, 16-го вересня 1917. Ч. 168

Перед горожанською війною в Росії.

Загально-російська суспільно-полїтична анархія, а разом з нею і контрреволюційний рух почали зростати систематично й безупинно від часу кривавого здушення повстання большевиків у Петрограді 3—5 липня. Правда, ради робітничих і салдатських депутатів так само, як і меншевицькі соціялдемократичні орґанїзації, стали по боцї Керенського й цїлого тимчасового правительства, але сурові переслїдування большевиків у цїлій державі й на фронтї, розстріли військових частей, що втїкали по проломі фронту в Галичинї, заведенне смертної кари на фронтї, закритте большевицьких газет, обмеженне свободи зборів і инші розпорядки Керенського та Корнїлова, подиктовані бажаннєм привернути дисципліну у війську й порядок у державі, збільшили лише невдоволенне проти правительства серед широких мас робітництва.

Уступаючи давленню робітництва, правительство пробувало або й перевело ще кілька радикальних рішень, як напр. проголошенне республиканського устрою, розвязанне Державної Думи й Ради, потвердило, що обстає при наміченій земельній реформі, поробило уступки національним рухам, а головно Українцям і ин. Сї кроки правительства, пороблені або приготовлювані перед і безпосередно по уступленню з кабінету трьох кадетських мінїстрів, спонукали потім до уступлення зі складу правительства також предсїдателя мінїстрів князя Львова.

Але без кадетів, які мають велику підтримку нелише з боку російської буржуазії, але й з боку західно-европейських союзників Росії, правительство не могло довго проістнувати й воно поручило Керенському. який став предсїдателем мінїстрів по уступленню князя Львова, вести переговори з представниками буржуазійно-демократичних партій про утвореннє коалїційного кабінету. Умовою свого повороту в склад правительства кадети поставили прийняттє деяких точок своєї програми в справах війни та внутрішнїх реформ і увільненнє правительства від контролї Ради робітничих і салдатських депутатів. На таку точку погляду стала і свіжо зорґанїзована з колишнїх поступовців радикально-демократична партія, до якої пристав Некрасов, виступивши з партії кадетів. Жадання кадетів у головних точках прийнято, але найпопулярнїйший представник соціялдемократів — Церетелї мусїв уступити з мінїстерства, бо є далї приклонником зорґанїзованого давлення на правительство революційної демократії.

Новий кабінет зложив ся майже виключно з народницько-соціялїстичних (соц. рев. і трудовики) та кадетських представників, які постановили собі бути відповідальними тільки „перед власною совістю і Росією!..“

З виступленнєм Церетелї з правительства звязок між правительством і радами робітничих і салдатських депутатів ставав на велику радість кадетів щораз слабший. Але тим сильнїйшим робив ся звязок правительства з кадетами і його залежність від них. Народнї соціялїсти всїх відтїнків від радикальних соціялреволюціонерів до поміркованих трудовиків досить легко порозуміли ся з кадетами. Партія соц.рев., граючи на земельних інстинктах темної маси, незвичайно зросла в часї революції, до неї пристала маса людей, які з властивим соціялїзмом нїчого спільного не мають.

Впливати на рїжнобарвну масу т. зв. соціялїстів-революціонерів у дусї своєї імперіялїстично-націоналїстичної програми кадетам було досить легко, завязуючи одночасно тїснїйші зносини з правійшими від них партіями. На нарадах Державної Думи, що відбули ся на кілька тижнїв перед скликаннєм московської конференції, Мілюков і Родічев виступили в зворушуючім зєднанню з прогресистом Масленнїковим і реакціонером Пуришкевичем, жадаючи скасування рад робітничих і салдатських депутатів. А по московській конференції Масленнїков і Пуришкевич зажадали вже відкрито і скасування демократичної республики та виступили прихильниками монархізму.

На торговельно-промисловім зїздї в Москві російські промисловцї й купцї висловили ся против участи представників торговельно-промислової кляси в правительстві. Зїзд осудив навіть участь кадетів у нїм. Все помітнїйше почали ґуртувати ся реакційні елєменти й у війську. Головна рада воєнної лїґи скликала напр. в палаті княгинї Ольги Александровни нараду представників рїжних орґанїзацій, в тім числї ради Союза козацьких військ, Союза „георгієвських кавалєрів“, Товариства 1914 р. і т. ин. Нарада відбула ся при дїяльній участи реакційного члена Державної Думи — князя Мансирева й ухвалила ряд реакційних резолюцій, направлених між иншим і проти Ради робітничих і салдатських депутатів.

Орґанїзуваннє і зміцненнє поміркованих і реакційних елєментів російського громадянства йшло таким робом швидким кроком вперед. Соціялїстична більшість правительства з Керенським на чолї може й бачила в сім небезпеку, але йдучи на руку кадетам, показувала „сильну державну власть“, лише скрайнїм лївим елєментам. Та для поміркованих буржуазійних елєментів Керенський зі своїм соціялреволюційним штабом був, не зважаючи на свою „сильну руку“, всеж соціялїстом і тому не міг дістати від них справжнього, щирого підтримання.

Разом з тим правительство Керенського втрачало щораз більше симпатії нелише соціялдемократичного робітництва, а й широких верств селянства. Демаґоґічна і в своїй основі реакційна, а щодо можливости переведення утопійна аґрарна програма соціялїстів-революціонерів, яку почав Чернов переводити вже на практиці, піднесла до точки кипіння

настрої селянства й викликала масові аґрарні захвати та непорядки, а яко реакцію на се—протести против аґрарних експериментів Чернова нетільки великих земельних власників, а також середнього селянства.

Аґрарна справа поруч з такими розпорядками правительства, як заведеннє хлїбного монополю, твердих цїн на збіже, реквізиції його і т. ин., утворила в цїлім селянстві настрій дуже придатний для контрреволюційної аґітації й орґанїзації.

Таким робом на всїх точках відбував ся розвал стрясеного революцією великого суспільного орґанїзму. Не диво, що й московська державна конференція, на яку правительство Керенського покладало такі великі надії, не дала сподіваних наслїдків. Конференція нелише не принесла зєднання цїлого російського громадянства на точцї дальшого ведення війни й боротьби з антивоєнними крайнїми лївими елєментами, а на відворіт лише причинила ся до пересунення вліво значної части й того робітництва, що досї підтримувало правительство, та до загострення боротьби між буржуазією і робітництвом загалом. На фабриках Москви в часї конференції вибух величезний страйк яко протест проти тенденцій конференції, а на самій конференції ініціятора привернення кари смерти Корнїлова буржуазійна частина учасників вітала з більшим одушевленнєм ніж Керенського. Досить зимно писала про нього і преса союзників.

Як мало Керенський розумів цїлу небезпечність свого положення, видко було нелише з упевнено-хвалькуватого тону його промов, а хочби й з того, що він дозволив собі на нерозважні й нїчим неоправдані виступи проти найвірнїйших прихильників революції — Українців. На жаль похід правительства против Українців на самих словах не обмежив ся. Зламаннє правительством під впливом кадетів попередньої умови про автономію України було лише водою на млин контрреволюційних елєментів на Україні. Боючи ся нарушити згоду з лїбералами й не розуміючи істоти українського руху, Керенський дивив ся, як то кажуть, скрізь пальцї на відновленнє й зміцненнє чорносотенного руху в самім серцї України у Київі.

Російські націоналїсти при дїяльній допомозї галицьких москвофілів розвинули у Київі гарячкову протиукраїнську, але одночасно й протиреволюційну дїяльність. Вони уладили тут ряд провокаційних актів. Почала ся та робота симуляцією нападу на інституції державного скарбу та ледви чи знайшла своє закінченнє в розстрілї богданівців. Корнїлов може навіть з благословлення Керенського старанно усував на фронт українські полки й систематично стягав до Київа реакційних ґвардійців і донських козаків.

Подібне переґрупуваннє військ відбувало ся напевно й в инших великих військових центрах, а коли все було готове, Корнїлов послав Керенському ультимат — уступити разом з цїлим правительством і передати цїлу державну власть йому — диктаторови „всєя Русї“ — Корнїлову! А коли Керенський відповів приказом усунути його з верховного коменданта армії, він постановив помаширувати з „дикими дивізіями“ на здобуттє Петрограду!

Чи авантура Корнїлова стоїть в якім небудь звязку з контрреволюційним монархічним рухом, на чолї якого стоять ріжні Пуришкевичі, Мансиреви, Шульгини і т. ин., а який ґуртуєть ся коло деяких членів родини бувшого царя, чи се тільки боротьба за власть „для оборони революції“,— годі в сій хвилї щось певне сказати. Але ясне, як день божий, що Корнїлов близший до контрреволюції, нїж до революції.

Росія стоїть таким робом може на передодні кривавої горожанської війни. В сій війні можуть пролити ся і ріки української крови. Але ґанґрена контрреволюції не опанує український народ; здобувши волю міцною участю в революції, Україна спроможеть ся боронити її і проти російської контрреволюції.

М. Троцький.

Проф. М. Грушевський про політичні завдання у вільній Україні.

Під спільним заголовком „Вільна Україна“ випустив проф. М. Грушевський статї, друковані в березнї й квітнї 1917 р. в „Новій Радї“ (під рукою маємо третє виданнє, 16 стор., 15 коп.). Які завдання Українців у теперішню велику хвилю, які їх змагання, яке відношеннє до инших національностей, що живуть на Україні, й такі инші питання — ось зміст статей важної для пізнання змагань революційної України брошури проф. М. Грушевського.

З теперішньої великої хвилї закликує проф. Грушевський зробити відповідні виводи. „Минули ті обставини, коли ми мусїли виступати з петиціями, супліками, доказувати свої права навіть на культурне самоозначеннє, навіть на такі елєментарні річи, як уживаннє своєї мови для своїх культурних потреб, допущеннє її до навчання в школї, до уживання в урядах і судї“. Ще рік тому домагали ся Українцї занехання репресій, відновлення скасованої з початком війни української преси й українських орґанїзацій, заведення української мови в школї й урядуванню. Нї уряд, нї російські парляментарні круги, нї російське громадянство не послухали українського голосу. Задоволення тільки таких українських потреб сьогодні вже не можна назвати розвязкою української справи для даної хвилї. Бо вже й нема українського питання, а „є вільний, великий український народ, який будує свою долю в нових умовах свободи“. Проф. Грушевський перестерігає наслїдників царату перед висуваннєм старих споминів і мінїмальних жадань і каже: „Мусимо тримати руку на пульсї народнього життя і йти в ритм його биття. Воно тільки нам закон, йому ми мусимо корити ся, його голосити всїм без огляду, чи воно буде їм приємне, чи нї“ (Велика хвиля).

У статї „Повороту нема“ зазначує проф. Грушевський, що Українцї розгорнуть прапор самостійної України з хвилею, колиб всеросійські централїсти захотїли вирвати з українських рук стяг широкої української автономії в федеративній і демократичній російській республицї (Статї не реферуємо ширше, бо в своїм часї ми її передрукували).

„Від слова до дїла!“ закликує автор у третїй статї з черги. Широка автономія України в її етноґрафічних межах у федеративнім звязку з демократичною російською республикою се плятформа України, се гасло, з яким підіймають ся і стають безмежні лави українського війська, селянства, робітництва, молодї, інтелїґенції і з ними плече об плече все нові й нові ґрупи инших народностей України з неукраїнських меншостей Української Землї. І установленнє автономного ладу в національних територіях і федеративного устрою в російській республицї, як і самої республики, призначуєть ся на Установчі Збори. Але се неясне й невідоме, як скоро можна буде скликати ті збори, чи можливе се буде раніїш кінця війни й демобілїзації армії. Тому до сього часу програма автономії і федерації не має зіставати ся тільки в формі деклярації, і Українцї і инші народности, що змагають до здїйснення автономії і федерації, повинні зайняти ся аґітацією і приготовленнями до виборів до Установчих Зборів. Ся робота на Україні з огляду на великість її території вимагає „більше часу, щоб порозумітись з иншими народами й виробити програму орґанїзаційної роботи в спілцї з ними. Ми не можемо з заложеними руками сидїти й чекати, що нам принесуть Установчі Збори, який там лад буде установлений, який напрям візьме перевагу, централїстичний, чи федералїстичний, чи признає він автономію, якої хочемо, чи заперечить.

„Як і инші народи Росії, але ще більше нїж котрий з них, ми навчені гірким досвідом про те, як сильно сидять централїстичні змагання навіть у кращих представниках великоруської інтелїґенції. Ми мусимо рахувати ся з тим, що й тепер усї наші декларативні заяви про потребу широкої національно-територіяльної автономії, поки вони будуть

тільки деклараціями або не виходитимуть з меж фактичної українізації орґанів місцевого самоурядування або місцевих установ, — будитимуть у тих кругах сумнїви й скептичні рефлексії щодо того, поскільки, мовляв, се домаганнє автономії реальне, дозріле, закорінене в життю. А у великоросійських централїстів знайдуть ся союзники і між недержавними національностями!

„Ми не можемо в таких обставинах рискувати тим, що являєть ся питаннєм життя і смерти в нинїшнїх умовах для нашого народу і для всього краю, для всеї його людности,— його широкою автономією. Ми не зможемо ставити сього домагання в залежність від того, чи збереть ся на Установчих Зборах централїстична чи автономно-федералїстична більшість, чи автономісти-федералїсти потягнуть за собою инших. Ми мусимо йти напевне.

„Тільки поставивши всїх перед фактом, ми розвіємо їх сумнїви — так, як реальні виступи українства в останнїх тижнях примусили замовкнути старі балачки про те, що, мовляв, українство не має ґрунту в масах і т. ин. Тільки творячи самі автономію України, українїзуючи або творячи нові орґани місцевого самоврядування, в контактї й порозумінні з иншими народностями, обєднюючи їх спільними установами й вінчаючи обєднаннє автономним орґаном цїлої України, ми доведемо тим самим реальність, жизненність і корисність сього домагання. Підтримуючи всею силою сеї орґанїзації новий лад, творячи з неї його міцну твердиню, піддержуючи нею тимчасове правительство у всїм, що служитиме скріпленню свободи й демократії, ми будемо йти в контактї з ним і в сїй нашій роботї в краю. І нарештї, ухваливши нову орґанїзацію краю, обєднаного волею представництва України, зорґанїзованого так, щоб воно дїйсно могло виявити волю людности всеї нашої країни, — ми не будемо з трівогою чекати висліду Установчих Зборів, як розграння якоїсь всеросійської льотерії, а будемо знати, що вони нам дадуть.

„Дадуть те, що властиво по самій своїй ідеї дати повинні, — останню юридичну санкцію того устрою, який виробить ся на місцях, в національних і всяких инших областях в згоді з принципами свободи й демократизму, за порозумінням місцевих національних і клясових ґруп, і Установчим Зборам буде предложений вже до остаточного потвердження і затвердження“ (Від слова до дїла!).

Та Українцї здобувають державне право для Української Землї, для українського народу в федерації народів Росії не для того, щоб панувати над національними меншостями України, бо „повнота національного життя, котрої ми добиваємо ся для українського народу, не повинна затоплять инших народностей і обмежувати їх змагання до свобідного розвитку своєї культурної і національної стихії“. Українців не заманить нї метода Угрів, нї Поляків, що поневолили всї инші нації в краях, де дістали власть в руки (Докладнїйша цитата у „Вістях“ одного з попереднїх чисел „Вістника“), бо „ми, ті, що несли прапор визволення в найтяжчі часи неволї, зістанемо ся під ним і виступимо рішучо проти всякого ухилення від тих принципів, котрі написані були на стягу українства. Будемо рішучо поборювати всякі шовінїстичні течії, колиб вони стали прокидати ся серед нашого громадянства або з провокаційними завданнями прищіплювати ся йому з якої небудь сторони. Ми виступимо рішучо проти всяких заходів, звернених до того, щоб поріжнити нас з нашими співгорожанами инших народностей. І ми певні, що українське громадянство, український народ, в політичну розважність котрого ми твердо віримо й високо її ставимо, нас у тім напрямі підтримає твердо, щиро. Оборонці української національности не будуть націоналїстами...“

З другого боку Українцї хочуть вірити, що представники національних меншостей України відповідно зрозуміють своє становище й підуть назустріч українським політичним домаганням та скріплять сим робом позицію оборонців прав національних меншостей. Національний такт і зрозумінне свого власного інтересу повинні подиктувати їм не стояти оподалїк в невтральній ролї постороннїх свідків, а стати рішуче, відкрито й сміливо при Українцях, аби сотворити на будуче міцний духовий, сердечний звязок між українським народом і собою. Бо-ж ті, котрі триматимуть ся оподалїк або ворожо, не можуть мати претенсій до теплих почувань з українського боку. Але в однім і другім разї право національних меншостей: Білорусів, Великоросів, Поляків, Жидів, Чехів, Молдован, мусульман і инших буде забезпечене. Де якась з сих народностей творить означений національний мінїмум, її мова буде прийнята в зносинах з урядами й орґанами самоуправи, відповідне число учеників сеї чи иншої народности дістане змогу вчити ся на своїй рідній мові, всї релїґійні чи національні ґрупи матимуть право закладати свої культурні й релїґійні товариства й установи та діставати для них підмоги з автономного скарбу України і т. ин. Все се намітить у загальних рисах комітет для вироблення автономного статуту України. З сих причин всякі прояви українського шовінїзму, виключности, нетолєранції супротив инших народностей признає автор національним злочинством і радить виступати проти них з усїєю рішучістю (Народностям України).

Вже з сих думок проф. М. Грушевського можна згори дати відповідь на питаннє, поставлене в заголовку найблизшої статї—„Чи Україна тільки для Українців?“ „Україна нетільки для Українців, а для всїх, хто живе на Україні, а живучи, любить її, а люблячи, хоче працювати для добра краю і його людности, служити їй, а не обижати, не експльоатувати для себе“. „Хочемо задержати на місцях всїх старих корисних, ідейних робітників, щирих прихильників свободи й демократизму, готових приноровитись до потреб нового життя українського народу і цїлої України. Коли ми виводимо свідомих Українців на провідні місця, то тільки длятого власне, щоб дати новий напрям, нову орієнтацію дїяльности сих установ і орґанїзацій в умовах визволеного українського життя“. Кожне місце буде лишене в руках созвучної, суголосної людини, що стоїть на ґрунтї інтересів краю та його людности.

В останнїй статї п. з. „По українськім національнім зїздї“ дїлить ся автор гадками з його приводу. Загальне вражінне зїзду втїшне тому, що був людний і представляв собою велику сїть орґанїзацій переважної частини території України, бо вивів на видовище масу нових людей з ріжних українських верств: селянства, салдатів, робітників, а все-таки намітив дуже однодушно основні лїнії української політичної тактики, тим більше політичної платформи, бо вкінцї на зїзд приїхала така велика маса представників на самі повідомлення. Стара ґвардія давнїйших українських орґанїзацій згубила ся серед нового елєменту. „Переважну більшість зїзду становив »новий чоловік«, який орґанїзував ся в останнїх роках і ще більше в останнїх тижнях, без преси, без зорґанїзованої аґітації, більш стихійно, під давнїми рефлєксіями української літератури й публїцистики. І коли тим неменше вся ся маса нового елєменту пішла так однодушно й одностайно, свідомо й дїловито, тут виявила ся, за недостачею підготовки, вся сила великого орґанїзаційного інстинкту й хисту нашого народу і його вікової політичної мудрости“, яка „охоронила його істнуваннє серед найтяжчих обставин його попередньої історії“ і „поведе його до нового розвитку, розцвіту й щастя“. Зорґанїзовані українські ґрупи переконали ся, що їх політична платформа відповіла вимогам і поглядам ширшого українського громадянства.

Намітивши головні лїнії дальшої роботи, зїзд зробив своє. Загальні риси такої роботи се орґанїзація українських комітетів по селах і містечках, де їх ще нема, повітових комітетів так само й обєднаннє їх у густу зорґанїзовану сїть по ґубернїям, обєднану ґубернськими українськими комітетами. По переведенню сеї роботи повітові й ґубернські комітети повинні бути вибрані делєґатами з місць по реорґанїзаційній схемі Центральної Ради. Рівночасно з сим обєднаннєм і утвореннєм українських національних орґанїзацій повинен іти процес творення з їх ініціятиви територіяльних комітетів, зложених з представників нетільки українського

громадянства, а й національних меншостей. По реорґанізації орґанів міської і земської самоуправи такі мішані, територіяльні комітети будуть запасними ініціятивними ґрупами або реґуляторами діяльности місцевих і земських рад. „Повітові“ й „ґубернські“ орґанізації треба розуміти тільки приблизно, бо „коли частина повіту тягне не до свого повітового міста, а до якогось містечка, можна її віддїлити. Коли ґубернія розпадеть ся на зовсїм окремі райони, так само. Полудневі українські повіти Курщини, капризом правительства віддїлені від Чернигівщини й Харківщини, мабуть прилучать ся до тутешніх орґанізацій, так само українські повіти Воронїжчини тощо. Чим природнїйше завяжуть ся сї райони, тим буде корисиїйше. Вони відкриють перед нами дійсний, реальний територіяльний поділ України“. Ся орґанізація на місцях дасть підставу до краєвої орґанізації, яку зїзд признав негайно потрібною в інтересї координації всеї творчої роботи.

Порушуюча сила українського руху.

Нетільки перед чужинцем, але нераз і перед активним дїячем українського руху ставало останніми часами питанне: звідки український рух набрав такої сили й міцности, де та порушуюча сила, що висунула український народ з темряви національного небуття на широку арену свідомої цїли, зорґанїзованої полїтичної боротьби?

Відповідь на се питанне хоче дати проф. Туган-Барановський в своїх „враженнях з місць“, друкованих в „Бирж. Вѣд.“ з дня 22 червня н. ст.

Пише він, що „українське національне почуванне в масї народу до революції було дуже слабе. Я особисто думаю, що українська національність могла зовсїм згаснути й затерти ся в російській національности, якби не було одної випадкової зовнїшньої обставини — сусїдства російської України з Галичиною з її власною українською культурою, котра розвивала ся поза асимілюючим впливом Росії“.

На думку проф. Туган-Барановського „галицько-українська культура відіграла дуже визначну ролю в українськім відродженню. Галичина виробила лїтературні форми української мови, в Галичинї українські дїячі, письменники й учені находили тверду опору та приложенне своїх сил поза умертвляючим впливом російського деспотизму. Завдяки сьому й українська культура в Росії одержала за межами Росії свій центр і точку опори. А що матеріялу для українського відродження в російській Україні було в достаточній скількости, українська мова всеж ще не щезла і в народї жила любов до своєї „рідної мови“, а до російської держави не було зовсїм нїякого привязання, то не дивно, що свобода привела до бистрого злету українства.

„До революції Українців-патріотів було дуже небагато, але всеж вони були. Майже в кождім селї було один-два або більше місцевих інтелїґентів або селян, що з любовю читали українські книжки, збирали українські бібліотеки, передплачували українські періодичні видання. Решта населення всїм тим мало цїкавила ся, але любила свою рідну мову. Одержуючи освіту в російській школї, рядовий Українець не відчував дійсної потреби української лїтератури й прилучав ся до російської культури, не присвоюючи одначе навіть у найменшім ступнї російського державного патріотизму. Російська державність не вміла викликати в Українця любови до себе й ось чому українство, що до революції було ледви тлїючим огником, відразу розгоріло ся ярким полумінем.

„Тепер положенне таке, що судячи по моїм спостереженням в полтавськім селї, в широких народнїх масах можуть мати успіх тільки українські полїтичні партії. По всякій правдоподібности домаганне української автономії видвигне величезна більшість депутатів-Українців. А що се домаганне підтримають і инші національні партії, котрі виступлять з такимиж домаганнями від себе, а також і соціялїсти, нема чого сумнївати ся, що автономія України перейде на Установчих Зборах.

„Україна з її 35-мілїоновим населенням, знаменитим чорноземним ґрунтом, мінеральними багацтвами та прекрасними морськими портами може очевидно дійти до блискучого економічного розвитку. А що торкаєть ся самостійности української культури, ся культура зачне бистро розвивати ся при нових умовах і по кількох десятках лїт українська нація, саме право на істнуванне якої ще донедавна видавало ся таким дуже сумнївним, займе почесне місце серед передових націй усього світа“.

Не можна заперечити, що істнуванне поза російським царським режімом Галичини, де могло сяко-тако розвивати ся українське житте, мало деякий вплив на розвиток українського руху в Росії, на піддержанне сього руху серед незначної части російсько-української інтелїґенції. Але широким народнїм масам галицько-українське житте зовсїм не було відоме і на формуванне їх національного світогляду не мало нїякого впливу. Важнїйшою обставиною для зрозуминя масовости й—будь що будь—великої виразности теперішнього українського руху в Росії є поміченне проф. Туган-Барановського про поверховний вплив на українське населенне російської культури, яка негодна була прищепити йому ні російської державности, ні російського патріотизму. Се є доказ, що український народ представляє цїлком окрему психічну индивідуальність, на витвореннє якої зложились умови його попереднього самостійного культурного й полїтичного життя.

І на нашу думку головною порушуючою силою сучасного українського руху є відтворювана тепер по кількасотлїтнїм приспанню традиція того самостійного в минулім життя.

На сей момент звертає увагу П. Понятенко в статї „Автономізація України“ (Р. Г. 23/VIII):

„Від археольоґів — пише П. Понятенко — доводило ся менї чути, що зустрічаючи подекілька разів вже розкопані могили, якими така багата Україна, сї археольоґи на запитанне: »на що народ розкопує могили, коли відомо, що там вже нема нїчого« — нераз одержували від якогось старенького дїдуся таємничим голосом відповідь:—»бо не одного тільки золота шукають, а шукають і права для народу«. Отже глуха напівмітична традиція тих прав, що їх загубила Україна, по свому жила в народї! Й ми не помилимо ся, коли скажемо, що та запальність, з якою ширить ся на Українї ідея привернення Українї її автономних прав, у великій мірі поясняєть ся тим, що народови властива, хоч і невиразно уявлена та сконцентрована думка про „свої“ осібні народнї права“, себто, що в народї живе національна традиція, яка з півсвідомости видобуваєть ся тепер на поверхню його національно полїтичних прямувань, коли почали сьому сприяти зовнїшнї обставини полїтичного життя.

Шуканне права для народу вже не в розритих могилах, але на відкритій аренї боротьби полїтичних сил держави надало й революційному рухови на Українї своєрідний, цїлком відмінний від решти Росії характер. Є сей рух на Українї наскрізь конструкційний, творчий, гармонійний саме длятого, що він обіймає повноту народнїх прав, коли в Московщинї над усїм горує відчужене від інтересів рідного краю клясове або полїтичне сектанство, джерело всякої анархії.

Сю рїжницю між Україною і Московщиною дуже влучно описує А. Александров у „Биржевыхъ Вѣдомостяхъ“ з дня 26 червня с. р.

Пише він: „Між революційним рухом Великоросів і рухом на Українї уже тепер замітна одна істотна рїжниця: хід революції у Великоросії відбуваєть ся під прапором цїмервальдизму й соціяльних мотивів. Великоросія не принесла революції великої національної ідеї. Така ідея показала ся для Великороса чужою і незрозумілою, звідсїль походить його повний індіферентизм до ідеї рідного краю. Великорос дуже скоро присвоїв собі доктрину про те, що його одинокий во-

рог — „буржуй“, і воює проти сього „буржуя“ та тільки проти нього готовий йти хочби при помочи самого чорта. Навіть Москва, серце Росії, сей старий великоруський культурний центр, показала ся зовсім нездатною вдихнути в революційну стихію почуваннє палкої любови до рідного краю. По 700-літнїм татарськім і царськім ярмі Великоросія явила ся в революції немовби позбавлена усяких культурних і національних спільностей і замісць ентузіязму, котрий двигнув в епоху конвенту французькі революційні баталїони на европейську коалїцію, революційна Великоросія схарактеризувала себе повною недостачею патріотизму й байдужністю до свого дальшого історичного та національного істнування. Нї відпад Фінляндії, нї питання національної чести не порушують Великороса й одиноке, на що він дальше ще реаґує, се — справи соціяльної боротьби.

„Не так на Україні: у революційний рух на Україні влила ся ідея національно-культурного ренесансу й ся ідея показала ся такою могутньою і такою сильною, що скувала в одно всї українські полїтичні партії. На загально-ґуберньскім зїздї одної з українських ґубернїй прийшло ся обсервувати, як під прапором національного відродження зєднали ся для спільної працї соціялїстичні, демократичні й буржуазійні українські партії. І в сїм зєднанню вся сила українського руху, в нїм — його успіх і його красота. Безпомічність Великоросії стає тепер зовсім очевидною: народ не бажає боронити свого власного рідного краю і з почуттєм глибокої байдужности відносить ся до своєї дальшої історичної долї...

„Нї у Поляків, нї серед Українців, нї у Лотишів, Вірмен і Жидів проповідь Лєнїна не має нїякого успіху; серед тих народів вона стрічає живий відпір могутньої національної стихії. Але Великоросія йому повірила і в тім, що вона повірила саме сїй проповіди, і містить ся цїлий траїзм положення“.

Вірність історичній традиції і національна єдність се дїйсно та сила, яка гідна зберети український рух від шкідливих збочень і довести його до остаточної побіди.

До переговорів Ґенерального Секретаріяту з тимчасовим правительством.

Як подає «Русское Слово» з 9 серпня н. ст., члени Українського Ґенерального Секретаріяту, що находили ся в Петроградї, донесли безпосереднїм телеґрафічним проводом Центральній Радї, що 7 серпня н. ст. за дня відбула ся в Петроградї нарада членів Секретаріяту з мінїстром фінансів Н. Некрасовим, на котрій у присутности трьох правників барона Нольде, Гальперіна й Барта обговорювала ся справа статуту Ґенерального Секретаріяту, що є в дїйности конституцією України. Правники були тої думки, що статут, вироблений Центральною Радою, у великім ступнї нарушує довершену угоду членів правительства з Українцями, бо сей статут означає вже щось більше нїж автономно-федеративний устрій. Правники наставали на докладнїйшім поведенню меж управи, особливо полємізували проти того пункту конституції України, згідно з яким усякий закон, виданий тимчасовим правительством, входить у силу на Україні тілько по його опублїкованню в офіціяльнім орґані Секретаріяту в українській мові.

Нарада мала приватний характер. На 8 серпня назначено в Петроградї при участи Н. Некрасова нову офіціяльну нараду в українській справі, на якій правники предложили свої проєкти статуту Ґенерального Секретаріяту.

Ся вістка ґенеральних секретарів обговорювала ся на засіданнї Комітету Центральної Ради 8 серпня н. ст. і викликала живу дискусію. Представник українських соціялїстів-революціонерів Панченко вказав, що барон Нольде яко кадет буде бороти ся з Українцями, але фракція соціялїстів-революціонерів думає, що неможливі нїякі уступки й не можна допустити нїяких змін у статутї Секретаріяту. Українські соціялдемократи прилучили ся до сеї заяви, вказуючи, що пункт конституції, який викликав полємїку, має ультимативний характер. Вони запропонували післати тим секретарям, що находили ся в Петроградї, наказ не годити ся на жадні зміни. Члени Секретаріяту, що лишили ся у Київі, пояснювали повсталий спір походом против Українців з боку кадетів, що знов опинили ся у власти.

Представники не-Українців указували, що не можна позбавляти тимчасове правительство права мати свою думку про предложений йому проєкт. Сей проєкт — ще не закон, а формула остаточної стадії угоди. Тому не можна говорити про ультимати, які можуть пояснювати ся яко бажаннє поставити правительство в неможливе положеннє.

На закінченнє прийняли Українцї, що творять одноцїльну більшість, таку резолюцію: Поручити Ґенеральному Секретаріятови повідомити делеґованих до Петрограду секретарів, що не зважаючи на зміну полїтичної конюнктури, Комітет Центральної Ради стоїть на своїй давнїй точцї погляду, що статут Ґенерального Секретаріяту має затвердити тимчасове правительство без змін принципіяльного характеру, які можна поробити тільки по порозумінню з Комітетом Центральної Ради.» Проти сеї резолюції голосували представники неукраїнських орґанізацій, що творять незначну меншість. Прийняту резолюцію подано тим секретарям, що находили ся в Петроградї.

Представники не-Українців виступили й проти постанови Комітету, прийнятої на тім самім засіданнї, скликати в звязку з надзвичайними обставинами даної хвилї на 18 серпня н. ст. сесію плєнуму Центральної Ради. Вони вказували на те, що згідно з угодою меншости дано в плєнумі Ради звиш 100 місць, які досї не розділені. Для сього треба скликати наперед ряд національних партійних зїздів для вибору делеґатів до Ради, а плєнарну сесію треба відложити. Сеї думки не прийнято під увагу, ухвалено таки скликати сесію на 18 серпня, а окремій комісії поручити виробити плян для поповнення Ради представниками меншостей.

З огляду, що свою ролю відограла в переговорах і справа прилучення бесарабської ґубернії до автономної України, треба зазначити тут, що на тім самім засіданнї Комітет Ц. У. Ради обговорював протести деяких заінтересованих орґанізацій, які появили ся в пресї, проти прилучення Бесарабії до території України. Ряд бесідників указав, що прилученнє до складу України території з більшістю неукраїнського населення було-б нарушеннєм принципу самоозначення народів. По дорозї вияснило ся, що провідники українського руху дїйсно мали намір включити Бесарабію у сферу впливів Центральної Ради. Сей намір підтримував між иншим мінїстер Терещенко. Ухвалено відмовити ся від думки прилучення Бесарабії, а Ґенеральному Секретаріятови поручено уложити вияснення сеї справи для заспокоєння населення Бесарабії.

Заки се відбувало ся у Київі, в Петроградї відвідала українська делеґація майже всїх членів тимчасового правительства, в їх числї й мінїстра-предсїдателя А. Керенського. Найголовнїйша тема розмови Українців з членами тимчасового правительства, як доносить «Русское Слово» з 10 серпня н. ст. з Петрограду під датою попереднього дня, містила ся в тім, щоб тимчасове правительство дало Українї більшу фінансову підтримку. Українські делеґати вказували тимчасовому правительству, що вони мають можливість реалїзувати позичку при умові правительственної ґарантії. Для обговорення української справи в повнім обємі визначено засіданнє тимчасового правительства на 10 серпня н. ст.

13 серпня відвідали члени української делеґації, як доносить «Русское Слово» з 15 серпня н. ст. з Петрограду, державного контрольора Ф. Кокошкіна, з яким мали довгу розмову в українській справі. Кокошкін висловив погляд кадетських кругів і мінїстрів на українську справу. На думку державного контрольора Ґенеральний Секретаріят повинен стати рівночасно орґаном тимчасового правительства й Центральної Ради. У відношенню до обох інституцій Ґенеральний Секретаріят поносить немовби подвійну відповідальність, при чім Ґенеральний Секретаріят повинен уважати тимчасове правительство за верховну власть, а Центральну Раду за парлямент. Далї Кокошкін уважає необхідним різко й докладно відмежити функції Секретаріяту від компетенції центрального правительства. В справі утворення на Україні ґенеральних секретарів почти й телеґрафу, справедливости й комунїкації між тимчасовим правительством і делеґатами українського народу можливе порозуміннє на компромісових основах. Так дїяльність названих ґенеральних секретарів задумуєть ся обмежити й означити окремою інструкцією. Відмінно від инших ґенеральних секретарів їм пропонуєть ся дати право представництва центральної власти, але в нїякім разї не право управи. Справу меж компетенції секретаря війни Кокошкін предложив розвязати отсим робом. Секретарь війни завідує тільки орґанїзацією українських частей. Йому признаєть ся право представництва при головнім штабі, кабінеті мінїстра війни й верховного головнокомандуючого, а також право представлення до номінації й обсади чинів командного складу в українських частях.

По давньому найгострійшим пунктом в ріжниці Українців з тимчасовим правительством є справа меж території. З свого боку Кокошкін і кадети уважають можливим включити у склад України 5 ґубернїй: чернигівську, київську, полтавську, волинську й подільську.

Дня 16 серпня мали виїхати делеґати Винниченко й Рафес до Київа, щоб узяти участь у засіданнях сесії Центральної Ради, що почали ся 18 серпня, і щоб зреферувати їй результат поїздки до Петрограду. Для продовженя переговорів зостав ся у Петрограді член делеґації Барановський, а мали прибути знову Зарубін і Міцкевич, представники національних меншостей.

Те саме «Русское Слово» подає розмову свого кореспондента з В. Винниченком, що висловив ся ось як з приводу переговорів з тимчасовим правительством:

Передовсїм — говорив Винниченко — я бажав би збити те глибоко неправильне представленнє, що зложило ся в останнїм часї в широких шарах російської суспільности з приводу характеру наших домаганъ. Український народ у теперішнїй час нетільки не думає про полїтичну самостійність, але навіть і ми, його революційні представники, в своїх домаганнях до російського тимчасового правительства не настаємо на негайнім установленню на Україні повної автономії. Ми далеко скромнїйші й беремо під увагу тяжкий історичний момент, який переживає вся Росія і дорога всїм нам російська революція. Ми стараємо ся передовсїм в інтересї самого російського народу утворити на Україні авторитетний, близький і зрозумілий для населення орґан власти. Чи можна відкидати національні окремішности українського народу, що домагають ся національної управи краєм?

15 липня мінїстри тимчасового правительства А. Керенський, Церетелї й Терещенко по переговорах з представниками Ц. У. Ради катеґорично приобіцяли нам далеко більше прав, нїж ми жадаємо в теперішнїй час, і нам видаєть ся, що сама гідність і державні інтереси Росії вимагають того, щоб тимчасове правительство в новім складї виповнило зобовязання, взяті на себе давнїм правительством. Уся справа вийшла з причини питання про територію, питання про число ґенеральних секретарів і розміри їх компетенції. Ми думаємо, що безумовно треба включити в склад України ґубернії: київську, полтавську, харківську, катеринославську, херсонську, волинську, подільську й чернигівську. Що торкаєть ся бесарабської і таврійської ґубернії, то наскільки переважаюче неукраїнське населенне сих ґубернїй висловлюєть ся проти прилученя до України, ми радо готові виключити їх зі складу Української Землї, а разом з ними й чотири північні пограничні повіти чернигівської ґубернії з перевагою великоруського (білоруського?) населення. Але тимчасове правительство пропонує нам плебісцит, якого ми не можемо прийняти, бо затягне орґанїзацію власти на Україні. Дальше ждати відповіди тимчасового правительства ми не можемо, бо на 18 серпня назначено відкриттє сесії Центральної Ради, в працї котрої ми мусимо взяти безпосередню участь, і тому, коли до того дня ми не одержимо від тимчасового правительства означеної відповіди на наше домаганнє, ми зробимо зі сього самі той висновок, що переговори перервані не з нашої вини й що порозуміннє з тимчасовим правительством у даній хвилї неможливе.

На питаннє кореспондента, як представляє собі Винниченко полїтичні взаїмні відосини Росії й України в разї некорисного висліду переговорів, відповів Винниченко: Ну, щож, український народ стане перед Росією так само, як стоїть перед нею в теперішню хвилю фінляндський народ, а дальше невиключена можливість і горожанської війни між українським і російським народом.

Те саме «Русское Слово» доносить з Київа під датою 13 серпня, що по вісткам з Петрограду члени Українського Секретаріяту в Петрограді Винниченко, Барановський і Рафес катеґорично наставали, щоб правительство задоволило всї без виїмки домагання Центральної Ради, грозячи припиненнєм дальших переговорів. Ся рішучість, як доносять до «Русскаго Слова», не стріла підтримки у Київі серед тамошньої більшости членів Ґенерального Секретаріяту. 12 серпня відбула ся нарада членів Секретаріяту з приводу становища, зайнятого петроградською делеґацією—Винниченком, Барановським і Рафесом. Нарада признала, що необхідно піти на уступки й передовсїм відмовити ся від 19 пункту конституції, котрий викликав чималу полеміку, а згідно з яким кождий закон тимчасового правительства матиме силу на Україні тільки по опублїкованню його Центральною Радою на українській мові. Дальше ухвалено признати, що Ґенеральний Секретаріят, будучи краєвим орґаном тимчасового правительства, підлягає затвердженню тимчасового правительства. Нарада схилила ся до готовости признати загальнодержавною мовою російську мову. Для познайомлення петроградських делеґатів з точкою погляду більшости Секретаріяту, для склоненя їх до уступок мали виїхати 13 серпня увечері до Петрограду на порученнє Секретаріяту ґенеральний секретарь почти й телеґрафу Зарубін (російський с. р.) і товариш секретаря для міжнаціональних справ Міцкевич (Поляк).

Уступчивість Ґенерального Секретаріяту, щодо якої є того самого погляду й Центральна Рада (?), пояснює телеґрама «Русскаго Слова» такими причинами. Центральна Рада в своїм теперішнїм складї відчуває деяку хитість свого положення. Поперше не всюди на Україні находить Центральна Рада признаннє, подруге сильним ударом авторитету Ради є вибори до городських дум на Україні, які закінчують ся, а на яких Українцї проходять у меншости. Потретє помітне серіозне розєднаннє в самім українськім таборі. І так є багато причин думати, що між Центральною Радою й українськими соціялїстами-федералїстами (найінтелїґентнїйша часть українського громадянства) не все є повна однодушність. Дуже значучим є далї факт відновленя на днях зареєстрованого окружним судом українського товариства «Стара Громада», яка обеднює ряд ви-

значних старих українських діячів, що стоять в опозиції до Центральної Ради. З членів товариства «Стара Громада» згадує телеґрама «Русскаго Слова» бувшого редактора «Кіевской Старины» В. Науменка, нинїшнього попечителя київської округи — історика М. Василенка, історика Трегубова, історика Левицького, відомих українських громадянських діячів: Гамалїю,Кивлицького (?), Новицького, Шрамченка, Чикаленка, Холодного. На становище Центральной Ради вплинула й чорносотенна небезпека, що показала ся при останнїх виборах, після чого Рада стала більше тяжіти до солїдарности з російською демократією. Одначе російська демократія займає поки-що вижидаюче становище; зовсїм виразне становище соціялдемократії. Соціялдемократи (російські) постановили не вступати в склад Ґенерального Секретаріяту до часу заключення повної угоди Українців з правительством і до означення компетенції Секретаріяту. Стоячи на точці погляду збереження державно-економічної єдности Росії, соціялдемократи висловлюють ся проти таких секретарів, як почти й телеґрафу, комунїкації і подібних. Що більше, на окружній с. д. конференції, що відкрила ся 14 серпня, мали поставити запит: Чи брати участь соціялдемократам у плєнарнім засіданнї Центральної Ради, визначенім на 18 серпня? Серед впливової части соціялдемократів висловлюють думку проти такої участи, бо, говорять вони, тепер, після того, як на демократичних основах відбули ся уже вибори в цїлім рядї місцевостей, нинїшнїй порядок представництва в Центральній Радї, позбавлений виборної засади, не відповідає уже умовинам хвилї. Від сеї самої конференції очікують обговорення української справи в її цїлій повноті.

Про реферат у справі переговорів петроградської деле ґації з тимчасовим правительством на засіданнї «Малої Ради» (Виконавчого Комітету Ц. У. Ради) доносить «Русское Слово» з 16 серпня н. ст. під датою попереднього дня з Київа, що сей реферат викликав на згаданім засіданнї пристрасну дискусію. Референт, секретарь для судових справ Садовський, оповів хід переговорів на підставі телеґрафних вісток Винниченка. З сих вісток видко, що часть правительства готова піти на порозумінне і затвердити Секретаріят. Друга часть є — проти, кваліфікуючи статут Секретаріяту яко статут союзної держави. Є рішучі противники розширення компетенції Секретаріяту, є й приятелї в родї Н. Авксентєва. Як повідомляє Винниченко, правительство піддаєть ся впливови часописних чуток. Положенне секретарів, що находять ся в Петроградї, стає з кождим днем незносніїше. Вони зложили-б повновласти, якби не відповідальність за взяту на себе справу. Представляючи дальший хід переговорів, Садовський додав, що київські члени Секретаріяту постановили повідомити Винниченка, що Секретаріят мусить бути затверджений обовязково до 18 серпня, бо дальше відволїканне потягне за собою утрату авторитету Центральної Ради, котра на скликанім на 18 серпня плєнарнім засіданнї має подати звідомленне про переговори з правительством. Секретарь для міжнаціональних справ Шульгин, доповнюючи реферат Садовського, заявив, що Ґенеральний Секретаріят ухвалив, що незалежно від затвердження його правительством він вестиме далї свою роботу.

Заява Шульгина викликала оплески Українців і протести представників неукраїнської демократії. Балабанов від імени соціялдемократів заявив, що вони не можуть одобрити ухвали Ґенерального Секретаріяту, яка особливо не на місці в теперішню хвилю, коли переговори з правительством незакінчені. Ми — говорив Балабанов — стоїмо на ґрунті спільної праці, порозуміння правительства з Радою, тому відносимо ся неґативно до заяви Шульгина й не можемо прилучити ся до оплесків, які з її приводу тут чули ся. Шульгин пояснив, що Секретаріят не змагає до захвату власти. Ми — заявив він — станемо краєвою властю тільки після того, як правительство затвердить Секретаріят. Поки-що уважаємо потрібним продовжати нашу працю. Секретарь для земельних справ Мартос додав, що про захват власти поки-що нема мови, але Секретаріят міг би взяти сю власть, коли плєнарне засіданнє Центральної Ради вкупі з представниками меншостей звелїло-б се зробити. Ковалевський від імени соціялїстів-революціонерів указав, що с. р. цїлком стоять за революційним шляхом творення власти й будуть стояти на нїм незалежно від порішення правительства. Фракція задоволена тим, що правительству визначений реченець до 16 серпня для затвердження Секретаріяту. Статут Секретаріяту повинен трактувати ся в Петроградї яко статут, а не інструкція. Угода з правительством вплинула тільки корисно на економію громадянських сил. Українські соціял демократи прилучили ся до с. р. Українські федералїсти також прилучили ся, але з застереженнем, що результат угоди має порішити плєнум Центральної Ради, а не її Комітет. До сеї заяви прилучили ся представники решти українських і неукраїнських партій крім російських с. д., «Бунду» й кадетів. Ухвалено формулу переходу: «Вислухавши пояснення Ґенерального Секретаріяту, Комітет Центральної Ради переходить до чергових справ.» Представники с. д., «Бунду» й кадети здержали ся від голосування.

15 серпня увечері одержано у Київі безпосереднїм телеґрафічним проводом з Петрограду нові вістки від ґенеральних секретарів з приводу переговорів з тимчасовим правительством, як доносить «Русское Слово» з 17 серпня з Київа під датою попереднього дня. Суть вісток містить ся ось у чім: 15 серпня відбула ся нарада членів правительства з представниками Секретаріяту. Відбула ся виміна думок з приводу території, на яку простягатиметь ся дїяльність Секретаріяту. Представники тимчасового правительства наставали на обмеженню области дїяльности пятьма ґубернїями: київською, подільською, волинською, чернигівською і полтавською з тим, що инші ґубернії можуть прилучити ся, як сього забажає населенне тих ґубернїй. Спори викликало питанне про скількість секретарів. Відмічено сильну течію, щоб секретарів було 10. Представники тимчасового правительства говорили, що зовсїм не повинно бути секретарів почти й телеґрафу, комунїкації і для військових справ. Далї обговорювано справу компетенції Секретаріяту. 15 серпня приступлено до обговорення інструкції Секретаріяту, виробленої юридичною комісією.

З сього представлення перебігу переговорів видко, що деле ґація Ґенерального Секретаріяту на чолї з Винниченком в переговорах з петроградським правительством твердо й до кінця стояла при конституції України, ухваленій Радою. Поставивши тимчасовому правительству реченець, до якого справа мусїла бути залагоджена, Винниченко, не діждавши ся сього, виїхав разом з Рафесом до Київа для участи в засіданнях плєнума Ради. Натомісць виїхали до Петрограду представники національних меншостей М о с к а л ь Зарубін і П о л я к Міцкевич. Коли з боку Ґенерального Секретаріяту взагалї була в якій небудь формі згода на ту інструкцію, що її видало тимчасове правительство, то сю згоду дали-б хиба сї два н е Українцї. Уступчивість неукраїнської части Секретаріяту в так важній справі, к о л и в о н а м а л а м і с ц е, відповідала-б і дуже невиразному поведенню неукраїнських елєментів у Комітетї Ради у Київі. Се поведенне дїйсно далеко відбігає від належитого розуміння змагань і інтересів українського народу.

Отже нема нїчого дивного, що Винниченко, повернувши до Київа та заставши тут передану телеґрафічно з Петрограду інструкцію для Секретаріяту, зголосив ди-

місію цїлого Секретаріяту. Був се протест проти тимчасового російського правительства й проти зломання ним угоди з радою. Рада прийняла сю димісію також напевне не з недовірря до Винниченка, а яко вислів протесту проти Петрограду. Докладних вістей про перебіг кризи в Ґенеральнім Секретаріяті досі не маємо. Знаємо тільки з заграничних часописей, що на місце Винниченка прийшов на предсїдателя Секретаріяту Дмитро Дорошенко, бувший ґенеральний ґубернатор Галичини й Буковини. Винниченко також лишив ся в Секретаріяті, обнявши теку секретаря праці. Обставина, що Винниченко лишивв ся в Секретаріяті, показує, що полїтична позиція його та його партії дуже міцна, що полїтична лїнїя, яку репрезентує Винниченко, лишаєть ся далї полїтичною лїнїєю більшости Ради. Отже проби деяких спеціялїстів від роблення революції на Україні з сього боку бойового фронту і з одної невтральної держави представити уступленнє Винниченка яко побіду тих кругів у Київі, яких вони уважають «своїми», є нїчим иншим, як спекуляцією на звишку своїх «революційних акцій»...

Українцї-католики на правобережній Україні.

В „Робітничій Газетї“ з дня 4 серпня н. ст. знаходимо цїкаві інформації про католиків-Українців на лївобережній Україні в статї п. Ометинського п. з. „На західнім фронтї реакції“. Довідуємо ся звідси, що по городах, селах і хуторах Поділля, Київщини, Волинї та Полїсся живе звиш мілїона (1,100.000) католиків-Українців. Хоч і розсїяні вони, але складають одну ґрупу. Та ще на Холмщинї живе їх 200.000 компактною масою. Офіціяльно пишуть ся вони усяково, а звуть себе католиками, а подекуди „шляхтою“. Здебільшого се хлїбороби, а в городах — робітники. З маси українського працюючого люду не видїляють ся вони. Заводити рїжниці й видїляти їх щойно тепер почали непевні сили під польським знаком. Поляками себе ті католики не називають, хиба що заангітовані „на сей предмет“. Вони й не є й не були Поляками. Але вони приписані до католицких приходів, отже стоять в сферї впливів ксьондзів, а ксьондзи є завсїди Поляками... Проте увесь сей мілїоновий люд, як був, так і лишив ся своєю істотою й виглядом українським. Мова, одежа, звичаї тих католиків часто-густо більше типові та зразкові нїж сусїдньої православної та штундитської людности, більше зрусифікованої. Але царські бюрократи називали сих Українців „лїцами польскаво проісхожденїя“.

Хоч сї католики й не піддали ся польонїзації, проте й їх національна свідомість яко дуже темного люду мусить розвивати ся у тяжкій атмосферї мудро зорґанїзованого задурення. Завтрішнїй день сих мас загрожений. Їх свідомість спочиває сповита білочервоними (польськими) та фіолетовими (клєрикальними) сповивачами. Фальшиві голоси співають над дитиною фальшивої польсько-клєрикальної пісні. Завтра ся дитина буде взята до польської захоронки при костелї, щоб выросла на оборонця прав і маєтків своїх опікунів! Реакційна клїка (польських панів і ксьондзів) мусить мати маси. Їх нема,— треба утворити. Матеріялом будуть Українцї-католики... Костел благословить се добре дїло... Костел є дуже зручною трибуною. Жерцї виголошують відповідні промови. Люд впрост з храму виводить ся під білими орлами на вулицю або на ярмарок,— треба й байдужих притягати. Кожде підприємство потребує реклями. Королївські орли й на костелах! „Націоналїзація“ храму має довести віруючим, що за ким пани, за тим і Бог! А перед чужими манїфестуєть ся „ворушливе обєднанне всього народу“.

Далї автор статї п. Ометинський з докором говорить, що робота польських ксьондзів досї не зустріла протесту з боку польської демократії, хоч серед сеї демократії є відлам, що хоче працювати у згоді з українською демократією. До сеї демократії звертаєть ся п. Ометинський з закликом, щоб вона протестувала проти фальшування національних рубрик..., щоб католики-Українцї не попали в паутину реакції...

Напевно сей заклик буде голосом вопіючого в пустинї, бо де-ж серед Поляків може знайти ся такий демократ, щоб протестував проти затягання всїх католиків на землях бувшої Річи Посполитої до Поляків і щоб займав ся протидїланнєм польонїзації? Всї Поляки без виїмки, що живуть на наших землях, є чимсь більше нїж польонїзаторами,—всї вони наїздники-завойовники, що хотїли-б з українських земель створити Польщу. Не під тою адресою вдаєть ся п. Ометинський! Коли католицьке населенне на Україні є походженнєм і мовою українським, то до нього безпосередно Українцї й повинні звертати ся, поминаючи всяке польське посередництво.

---

* *
*

Зійшла зоря свободи,
Великий час настав,
Пригноблені народи
Світ волї осяв.
Народе український,
Зазнав ти лютих мук,
Бери-ж ізнов свободу
І не пускай із рук!
Ярмо ганебне впало, —
Достойний волї будь:
Братерство, рівність, право
Хай у тобі цвітуть.
Ані раба, ні пана
Вкраїна хай не зна,
Освічена і вільна
Нехай живе вона.
Хай слово українське
Із себе знявши гнїт,
Лунав в спільнім хорі
За рівність, право, світ.
До праці-ж, громадяне!
Часу нїхто не гай!
Нас до роботи кличе
Окрадений наш край.

(„Нова Рада“, 1917, ч. 4). *М. Загірня* (*Марія Грінченко*).

* *
*

Гей, вдарте в струни, кобзарі,
Натхнїть серця піснями!
Вкраїнські прапори вгорі —
Мов сонце над степами...
Гей, рясно всипте цвітом шлях,
У дзвони задзвоніте!
Вкраїнське військо на полях
Йде, славою повите.
Дзвенять слова мов у сріблї,
Братерськії, веселі.
А десь на морі кораблї
Розбили ся об скелї...
Земля схотїла жити знов, —
Шумлять потужно ріки.
Благословіть ви чесну кров,
Хвала борцям навіки.
Хвала борцям, що на зорі
Лягли в холодні ями.
Гей, вдарте в струни, кобзарі,
Натхнїть серця піснями!

(„Нова Рада“, 1917, ч. 4). *П. Тичина.*

Населенне Ковельщини в часї війни.

Подані отсе дати оперті на урядовій австрійській переписи населення ковельської округи з жовтня 1916 р. На 209 зазначених в урядовім списї місцевостей подані яко знищені: Арбайтергавс, Гвіздок Кол., Головачів, Ґлясгітте, Коваль, Марисин, Орана, Осова, Паски, Петрівка, Студенець, Троскіт, Тростянка, Трудень, Йосифин, Йосифівка Кол., разом 16; яко спалені: Гиляр, Добринськ, Кульчин, Никодимів, разом 4; яко незаселені: Броварня, Єфимівка, Казнополь, Надатин, Омаків, Осівці, Поставє, Сичиха, Сологубівка, Стакур, Химка, Хоромці, Юлїянів, разом 12. Коли додати ще, що Лещинецьке злучено з місцевістю Бірки, дані про населенне подає згаданий урядовий виказ в отсих 175 місцевостях:

П.ч.	Назва місцевости	Українцї	Поляки	Жиди	Разом
1.	Адамівка	1	3		4
2.	Бакшинка	7			7
3.	Бахова	140			140
4.	Бережцї	10	12	135	157
5.	Бик	264		4	268
6.	Білево	8			8
7.	Бірки	123	156		279
8.	Биличі	79		11	90
9.	Божа Воля	164		2	166
10.	Борзова	228			228
11.	Борова	22			22
12.	Брідки	234			234
13.	Брунетівка	213		5	218
14.	Бутники	76			76
15.	Буцин	555		45	600
16.	Вербка	6			6
17.	Вигнанка	211			211
18.	Видинти	64	8	6	78
19.	Вижва	988		397	1385
30.	Вижва Стр.	773		25	798
21.	Вижівка	25			25
22.	Вишнїв	56	13	62	131
23.	Вільшанка	93			93
24.	Вовчків Перевіз		48	11	59
25.	Воля	415			415
26.	В. Островецька		577	12	589
27.	Волянщина	97			97
28.	Галиноволя	489		34	523
29.	Голєндри Свір.		60		60
20.	Голєндри Зам.		142		142
31.	Годовичі	107	21	5	133
32.	Головно	826		18	844
33.	Городно	820		32	852
34.	Городище	445		7	452
35.	Грабово	749	8	8	765
36.	Гридки	227			227
37.	Гумінцї	180		19	199
38.	Гушин	448			448
39.	Гуща	761	23	13	797
40.	Датин	1002		107	1109
41.	Довгоноси	82			82
42.	Дольськ	55	34	42	131
43.	Доротище	656		7	663
44.	Дошно	57	81		138
45.	Дубова	341			341
46.	Заболотє	500		22	522
47.	Заглинки	47		24	71
48.	Залїсцї	2			2
49.	Замлинє	30	142	7	179
50.	Заполє	516	12	24	552
51.	Заріче	332			332
52.	Зачернече	329	3		332
53.	Згіряни	367		57	424
54.	Зїлїв	23			23
55.	Калинівка	7			7
56.	Кізе	123			123
57.	Клевецьк	273			273
58.	Клечковичі	46	4	4	54
59.	Комарів	355		26	381
60.	Комарово	349		2	351
61.	Коцюри	21	52		73
62.	Кошари Нові	349		14	363
63.	Кошари Старі	72	7	7	86
64.	Красна Воля		17		17
65.	Красна Воля	59			59
66.	Краснодубє	10			10
67.	Кругель	317	4	8	329
68.	Кукурики	394		9	403
69.	Купрачі		198	3	201
70.	Кустичі	86		4	90
71.	Кути	7	292		299
72.	Кучани	788		28	816
73.	Кушнищі	738		34	772
74.	Лапнї	446			446
75.	Лесняки	65	11		76
76.	Лесняки	363		10	373
77.	Лучичі		49		49
78.	Люблинець	3	85		88
79.	Любовень	279	145	3248	3672
80.	Масловець	326		17	343
81.	Матїїв	145	42	2198	2385
82.	Машів	320	3	51	374
83.	Мельники	154	1		155
84.	Мельники	26			26
85.	Мизово	940	3	32	975
86.	Миляновичі	76		85	161
87.	Мільцї	79		75	154
88.	Мировичі	7		12	19
89.	Мислина	17	84	23	124
90.	Мощена	390			390
91.	Мшанець	195			195
92.	Ничі	416			416
93.	Новосїлки	457	4		461
94.	Новосїлки	308		6	314
95.	Нудижі	229		10	239
96.	Облапи	946		7	953
97.	Окунин	20		6	26
98.	Олеськ	435	15	74	524
99.	Осереби	188			188
100.	Острівцї		430	14	444
101.	Охотники	169	23		192
102.	Паридуби	465	22		487
103.	Пасїка коло Зап.	32			32
104.	Пендюк к. Зап.	69			69
105.	Перевали	29	44	36	109
106.	Перевісє	128			128
107.	Перекурка	321		21	342
108.	Пески	382		13	395
109.	Підгородно	1240		65	1305
110.	Підсинівка	289			289
111.	Пилуга	32			32
112.	Пискурів		23		23
113.	Пісочно	452		4	456
114.	Полапи	162	5	74	241
115.	Почапи	243		7	250
116.	Радехів	58	7	57	122
117.	Раковець	7	222	17	246
118.	Растів		6	10	16
119.	Рівне	52	342	70	464
120.	Римачі	30	812	70	912
121.	Руда	199		1	200
122.	Рудка	37			37
123.	Рудники	392		4	396
124.	Рудники	9	137		146
125.	Ружин	69	36	19	124
126.	Савоші	87	52		139
127.	Селищі	240		18	258
128.	Сереховичі	867	9	72	948
129.	Сїконь	480		8	488
130.	Сїльно	270			270
131.	Сїмаки	197	51		248
132.	Синово	927		28	955
133.	Скиби	223		25	248
134.	Скрипиця	294		6	300
135.	Смідинь	1332	8	81	1421
136.	Смолярі	320		25	345
137.	Соколь	53		7	60
138.	Соколище	404			404
139.	Соловєво	683			683
140.	Соловичі	1	11	2	14
141.	Сомин	61	8	11	80
142.	Соснівка	28	49	8	85
143.	Ставок		168		168
144.	Стакурок	5			5
145.	Станиславів. К.	5	91		96
146.	Стара Гута	1075		61	1136
147.	Старуха	33			33
148.	Сукачі	307		23	330
149.	Сушки	322		11	333
150.	Тарасівка	5			5
151.	Текля	535		15	550
152.	Теребейка		335	6	341
153.	Торговище	88		26	114
154.	Трублї	64	1		65
155.	Тупали	8			8
156.	Турійськ	6	13	1913	1932
157.	Турійськ передм.	6	5	100	111
158.	Туровичі	2	3	19	24
159.	Хворостів	421		23	444
160.	Хотивль	146			146
161.	Цецилівка		28		28
162.	Чевель	587		22	609
163.	Черемошно	280		8	288
164.	Черемшанка	236	2	5	243
165.	Черкаси	92			92
166.	Чмикос	13	32	13	58
167.	Чорноплїс	320		11	331
168.	Шайно	617		12	629
169.	Шкроби	503		9	512
170.	Штунь	93	10	45	148
171.	Явірник	208			208
172.	Ягодин	7	860	18	885
173.	Іванівка Кол.		121		121
174.	Іванківцї	7	394	29	430
175.	Ковель	385	390	13206	13981
	Разом	42776	7109	23472	73358
	в %	58·3	9·7	32·0	100

З загального числа населення припадає на мущин, жінок і дітей:

	мущин	жінок	дітей	разом
У Українців	10016	14003	18757	42776
У Поляків	1751	2318	3040	7109
У Жидів	6592	8030	8850	23472
Разом	18359	24351	30647	73357
в %	25·0	33·2	41·8	100

По даним з року 1912 число населення Ковельщини представляло ся так:

Національність:	в місті Ковлї	на селах в повіті	разом місто з повітом
Українцї	12927	197972	210899
Поляки	3284	9178	12462
Жиди	12365	21811	34176
Нїмцї	128	2418	2546
Чехи	51	—	51
Москалї	24	2374	2398
Инші	133	38	171
	28912	233791	262703
В %			
Українцї	44·7	84·7	80·3
Поляки	11·4	3·9	4·8
Жиди	42·8	9·4	13·0
Нїмцї	0·5	1·0	1·0
Чехи	0·1	0·0	0·0
Москалї	0·0	1·0	0·9
Инші	5	—	—
	100·0	100·0	100·0

З наведених статистичних даних бачимо, що населенне ковельського повіту наслїдком примусового виселення обома воюючими сторонами зменшило ся майже в чотири рази (на 72%), при чім се зменшенне діткнуло головно Українців. Хоч Жиди й Поляки мають також втрати в числах, але натомісць виказують значний приріст у процентовім відношенню до загалу населення в порівнанню з 1912 р. Коли перед війною Українцї становили 80·3% усього населення повіту, то тепер лише 58·5%. Натомісць дуже збільшило ся число жидівського й польського населення. Перші становили перед війною 13·0%, тепер 32·0%, другі — перед війною 4·8%, тепер 9·7%. Не зважаючи на се, українське населенне становить абсолютну більшість, а Поляки все-таки зникаючу меншість (9·7%) і всякі їх претенсії до Волинї можна уважати хиба розбоєм на гладкій дорозї.

Скільки є землї в Росії.

Під таким заголовком помістив у „Русск-ім Слов-і“ з 6/VII с. р. цїкаву статю В. Голґовський. Виймаємо з неї найцїкавійші місця.

Для наділення працюючого населення землею правительство має намір використати всї землї, як державні (скарбові), кабінетські й удїльні, що находять ся в ж е в руках держави, так і манастирські, церковні та приватні земельні володіння, що лишають ся ще в руках їх старих власників до розвязання земельної справи Установчими Зборами.

Тимчасове правительство почало вже списувати всї землї, щоб подати Установчим Зборам відомости про їх скількість. Але й тепер є вистарчаючі й недуже старі дані, щоб знати, що може дістати населенне, якому потрібна земля.

При останнїм списуванню землї в 1905 р. в европейській Росії було разом 395,192.443 десятин. Ся земельна площа поділена між власниками ось як: Селянської землї, яку вони дістали від поміщиків при скасуванню кріпацтва, є 138,767.587, державних (скарбових) земель 138,086.168, удїльних—7,843.015, церковних—1,871.858, манастирських—739.777, городських—2,042.570, земель інституцій і козачих військ — 4,115.910 і земель приватних власників (панських) —101,735.343 десятин.

Колиб сю цїлу землю поділити між селянами, на кожде господарство припало-б приближно 25 десятин. Але значна частина сих земель непридатна до оброблення, а в деяких місцях і клїматичні умови такі, що там майже неможливо жити.

Більша частина державних земель знаходить ся в 5-ох північних ґубернїях (архангельській, вологодській, олонецькій, вятській і пермській), а саме біля 120 мілїонів десятин; значна частина сих земель лежить під болотом, де й жити не можна, а до тогож і північне лїто таке коротке, що хлїб не має часу дозріти.

З рештки державних земель (біля 18-ти мілїонів) в инших ґубернїях Росії лише 4.1 мілїони десятин вільні від лїса; а з лїсом треба поводити ся ощадно, бо знищенне лїсів могло-б сильно пошкодити хлїборобству. З означених 4.1 мілїонів десятин державних земель селянам продано по 1905 р. біля одного мілїона десятин так, що лишаєть ся небільше 3-х мілїонів десятин.

Удїльні землї, хоч і лежать на півднї (на Українї) й могли-б стати в пригодї малоземельним господарствам, але й вони по більшости зайняті лїсами; вільної від лїсу землї було в 1905 р. біля 2 мілїонів десятин, але з них лишило ся 655 тисяч десятин, бо селянам продано по 1906 р. 1.245 тисяч десятин. Городські землї ледви чи можна брати в рахубу, бо вони потрібні під забудуванне.

Лишають ся таким робом ще церковні, манастирські та приватні землї, з яких і складаєть ся головним чином земельний запас.

Коли церковні й манастирські землї можна буде передати цїлком до розпорядимости працюючого населення, то з приватними се буде тяжче зробити. Передовсїм з 101 мілїонів сеї землї 39 мілїонів десятин припадає на землї, куплені селянами. До 1905 р. селяне й селянські громади купили 24,606.209 десятин, особливо-ж багато землї купували селяне по революції 1905-06 рр.; від 1905 до 1914 р. приватні власники продали при допомозї Селянського Банку біля 14 мілїонів десятин. Частина сих куплених селянами земель повинна була-б також пійти до земельного запасу разом з приватною власністю, оскільки окремі господарства перевищували-б визначену „трудову норму“. З загальної скількости куплених селянами 39 мілїонів десятин господарства, що перевищують 10 десятин, мають неменш 12 мілїонів десятин, які можна віддати до земельного запасу.

З приватної власности, що не належить селянам і виносить до 63 мілїонів десятин, майже 30 мілїонів по даним 1887 р. знаходило ся під лїсом, який треба щадити, не дїлити, а передати до розпорядимости державі або земствам.

Коли виключити з решти землї, зайняті взірцевими господарствами, засїяні буряками, тютюном і иншими культурами, провадити які у селян не вистарчило-б капіталів, то з приватної, н е с е л я н с ь к о ї власности до земельного запасу відійшло-б приближно 30 мілїонів десятин.

Цїлий запас таким робом складатиметь ся з таких земель: земель державного скарбу—3 мілїони десятин, удїльних — 655 тисяч десятин, церковних — 1.872 тисяч десятин, манастирських— 740 тисяч десятин, селянських куплених — 12 мілїонів десятин і нарештї земель приватних власників —30 мілїонів десятин. Разом біля 48 мілїонів десятин.

На питанне, чи вистарчить сеї землї для хлїборобського населення, можна відповісти лише приближно. По сїльсько-господарському списку безземельних дворів було біля 1.600 тисяч; господарств, що мали землї менше 10 десятин, було до 8.4 мілїонів.

Коли дати на кождий безземельний двір лише по 10 десятин, для безземельних треба буде до 16 мілїонів десятин; коли дати на кожде малоземельне господарство пересїчно 5 десятин, се виноситиме разом до 42 мілїонів десятин.

Таким робом для наділення землею потрібно що найменше 58 мілїонів десятин, а в земельнім запасї налїчуєть ся приближно лише 48 мілїонів. Отже ясно, що в европейській Росії недостає землї для всїх. Лишаєть ся ще Сибір.

Але й там придатних до оброблення земель вже мало і багато переселенців, що ходили туди шукати землї, повернули цілком зруйновані. Правда, сибірські болота можна висушити, а безводні степи наводнити, але для сього треба багато часу й грошей, а тепер треба рахувати ся з зазначеними вище землями в европейській Росії.

Волинсько-українська школа в таборі для евакуованих Волиняків у Нідеральмі (Зальцбурґ-Австрія).

(Причинок до історії українського народнього шкільництва воєнної доби).

Колиб хто, роблячи екскурсію по таборі для виселених із західних земель України в Нідеральмі, заінтересував ся тутешньою школою, нелише що голосно зацитував би відомі слова Бопляна про шкільний рух і змагання українського народу до здобуття шкільної науки, але й дав би вислів свому здивованню, що сей рух відбуваєть ся не там серед українських ланів і степів, серед цвітучих садів — української природи, але — на клаптику землї, далекої, непривітної, чужинецької землї, ще й обведеної колючим дротом, і серед воєнного горя і злиднів баракової долї-недолї... не так серед життя, як животіння із дня на день... Кочуюче життє українського народу не зменшило анї на волос тих традиційних культурно-просвітних змагань, що червоною ниткою тягнуть ся в історії туземного паломництва української нації й були усе та й є маркантною границею між Україною і її західними й північними сусїдами: Московщиною і Польщею.

Волинсько-українська таборова школа в Нідеральмі се не та школа у розумінню шкіл по инших австрійських таборах, де сконцентровано виевакуованих людей з Галичини чи Буковини. У Хоценї, Ґмїндї, Вольфсберґу, Оберголлябрунї, чи де там по инших концентраційних місцях нашого народу ведеть ся школа та шкільна наука звичайним способом. Вона лише перенесена з рідної землицї на чужину. Ріжниця хиба в тім, що напр. галицька школа з хвилею перенесення до табору — стала чисто національною, стрясши з себе польське ярмо...

Волинсько-українська школа в нідеральмських бараках се каденційне навчанє звичайної грамоти дїтей шкільного й позашкільного віку. Тут самі перші кляси, чи там перші річники науки, зглядно курси для неграмотних, абстрагуючи від близько двох соток менше, чи більше грамотних на кругло 2.220 дїтей у віцї від 6—14 року життя. Коли зважити й се, що „грамотних“ треба переучувати, учити українського вислову, української термінольогії, покажеть ся, що про подїл на кляси й науку по плянах народніх шкіл в Австрії не було що й думати в українській школї в таборі Нідеральм. Перше всього вся учительська праця витрачувала ся тут на орґанїзуванє школи в як найвузшім розумінню сього слова, — на розбиванє-лупанє тої скелї, якою царсько-московський режім загородив нелише дорогу, але й найменшу щілину парусам сонця правди й науки на українських землях. З московської школи-домовини треба було обережно видобути-воскресити ледви що жевріючі познаки колишньої слави дїдівщини... Ще більше! Треба було перше науки подбати про „здорове тїло“ у тих, кого мало ся учити... Струджені, бліді, знеможені від утяжливої дороги, доскулюючої кварантанни, дезінфекцій в парнях чи банях, змарнїлі від голоду й холоду українські дїти, дїти землї, текучої молоком і медом, попали в хоробу, що обявляєть ся абсолютною утратою сил і розмякшенням костей. Поборовши се з грубшого, дійшовши до якої такої згоди з засадою „mens sana in corpore sano“ (в здоровім тїлї здоровий дух), можна було щойно думати про веденє систематичної науки.

За дротом нідеральмських бараків є наші люде з луцької, дубенської, ковельської й пинської округи, разом кругло 10.000 людей. Тому то звістки про нідеральмську українську школу є рівночасно доповненням історії творення і розвитку українського народнього шкільництва на землях Волинї й Підляша. Коли там на місцї сю культурно-просвітну працю розпочало наше національне військо У. С. С. (комісаріяти), а нерідко й жовнїри армії (навіть зпосеред угорських Українців), отже нефахові люде (з малими виїмками), щоб опісля передати дїло до дальшого формування у фахові руки учителїв з Галичини, чи місцевих, то в Нідеральмі будова нашої національної школи, що разом з українськими номадами вернеть ся у „рідню“, — припала українському учительству обох австрійських українських земель: Галичини й Буковини. Першими її будівничими були: надучитель з Нових Мамаївців на Буковинї й голова буковинсько-українського учительства Омелян Іваницький і учитель міської народньої школи зі Стрия Іван Рибчук, відомий зі своєї учительської дїяльности в бараковій школї в Хоценї.

Зразу як управителї ґруп—баракових віддїлів Іваницький і Рибчук зачали „збирати“ дїтей для школи під зиму 1916 р. Се збиранє йшло до початку 1917 р. З прибуванєм учительства школа стала постепенно розвивати ся. Дїтвору розпайовано поміж учителїв страшно великими ґрупами, по 300 дїтей на учителя. Се число зменшало ся з кождочасним приходом нових учителїв так, що при остаточнім полагодженню шкільної справи припадає на поодинокого учителя від 60—140 дїтей. Сей стан триватиме, здаєть ся, й дальше.

Волинсько-українську школу в таборі в Нідеральмі обсаджує президія сольногородського правительства, зглядно мінїстерство для внутрішніх справ.

Сї учителї, що зайняті тут, дістали ся сюди, наскільки вони з Буковини, стараннєм „Буковинського запомогового Комітету“ у Відні (Schwarzspanierg. 15) чи то в Празї, а головно за особистою інтервенцією президента „Союза українських послів на Буковинї“ д. Василька. Галицькі учителї прийшли тут стараннєм „Української Культурної Ради“, що повставши на віденськім ґрунтї заходом українських послів з Галичини й Буковини, мала на цїли бути ембріоном майбутньої української шкільної власти в австрійській Україні.

Систематична наука в нідеральмській українській школї зачала ся неоднаково, бо й неоднаково закінчено матерію науки за перший шкільний рік, що тривав до 31 липня 1917 р. Шкільні дїти розділено на окремі ґрупи, при чім „грамотних“ зібрано в окремі віддїли. Таким способом повстало 27 ґруп з 1950 дїтьми — на 19 учителїв.

Наука в нідеральмській українській школї обмежуєть ся лише вивченнєм української грамоти й підставових рахункових операцій звичайними числами та навчаннєм закону. Наука відбуваєть ся тут раз на день, перед полуднем або зза недостачі кляс пополудні. Друга часть дня призначена на проходи й вільні забави під управою надучителя Волод. Романовського, абсольвента курсу для дїточих забав у Дрезденї в Нїмеччинї.

Дїти дістають у школї друге снїданє: кухлик конденсованого молока та грінку хлїба з мармолядою, а деколи ковбаси, часом овочі, цукерки, чи кавуна. Волинсько-українська школа в Нідеральмі виписала собі за цїль розвивати в як найбільшій гармонії душу й тїло молодї, піддержувати та скріпляти її фізичні, тїлесні сили як одиноку охоронну заполуку перед невмоленим „косарем“, що трупом-трупом начиняє масові гробовища на нідеральмськім узгірю під лїском... Вернути землї короля Данила її маковий цвіт незівялий, але горючо-червоний, свіжий, повний цїлющих соків, красного, многонадїйного життя — отсе обовязок, головна цїль волинсько-української школи в нідеральмських бараках,—обовязок перед Воскресаючою Україною.

Українська душа, душа української дитини така жива, плідна, дїйсна „божа краса“, що вже силою самої аперцепції сеї чи тої тямки даного предмету науки — пливе вся наука десь сама від себе. Наука-мука для українських дїтей взагалї чуже слово! Ся сама веселість духа, свобода рухів, влучна та скора концепція, жива творчість і самостійність, змаганє до самостійности—„лишіть мене, пане, я самий...“

—се живе життє, яке бачить ся у волинської дїтвори, коли то вона виводить „воротаря“, „подоляночки“, чи „подунайчика“,—царить і в школї — в часї науки. Се ґенїй української школи в нїдеральмських бараках. Його живить і піддержує та плекає дуже старанно все учительство школи. Наповняючи своїм духом кождий її куток, розганяє він — ґенїй—то горе-недолю, що сїрою мрякою, густим туманом висїтеме, здаєть ся, до суду-віку над місцем, де вже другий рік до гіркого вихиляєть ся чаша українського народу Волинї...

І в казцї не оповісти би про поступи в науцї у волинсько-українській школї в Нїдеральмі. Переведена з кінцем року клясифікація, себто розділ дїтей по їх духовій здатности—індивідуально слабших кождої ґрупи виділено від розвинених-здатних осягнути більші поступи в працї—говорить про се як найкраще. На 1.743 дїтей (968 хлоп.+775 дївч.), що більше менше правильно ходили до школи, є всього на всього 172 дїтей (105 хл.+67 дївч.) індивідуально слабше розвинених. Є се переважно сироти й калїки, а нерідко круглі сироти. Ноторичних туманів, бортаків між ними нема. Всї вони поступають, правда, черепашяним ходом, але все-таки з успіхом. Загальне число записаних не доходить до двох тисячок: 1950 дїтей (1064 хл.+886 дївч.), з чого 207 дїтей належить до тих, що виїхали з батьками на роботу або лежать тяжко хорі у шпиталї. Між індивідуально більше розвиненими (1571 дїтей = 863 хл. + 708 дївч.) є визначні (419 дїтей=202 хл.+217 дївч.), що почавши науку в сїчнї чи хто в мартї 1917 р., читають змістові уступи. Коли до них додати 160 дїтей, що прийшли сюди грамотїями, то число їх (579 дїтей) є підставовим для перетворення волинсько-української школи в Нїдеральмі на школу з пляном більшеклясової школи. Є проєкт (уч. Рибчука) надати волинсько-українській школї в Нїдеральмі пропедевтичний характер для підготування дїтей до дальших, вищих студій в середнїх чи фахових школах (ґімназії, учитель. семинарії). Очевидно від спливу обставин у таборі залежатиме здїйсненнє сього проєкту, як і взагалї шкільне життє у найблизшім шкільнім році.

Ідучи слїдом поодиноких ґруп, — „і серце одпочине...“ Ще в сїчнї зовсїм неграмотні дїти (у загальнім віцї 10—12 лїт) з ґрупи учит. Рибчука, перемігши всї трудности початкової кляси, переробили матерію науки з другої кляси, доповнивши її історією і ґеоґрафією (в загальних рисах) України. Читають плавно, передаючи прочитане словом і письмом, доповняють все набуте в школї приступною приватною лектурою. Ґрупа учителя з Нових Драчинців на Буковинї Петра Подара вивчила за сей час книжку для буковинських шкіл „Читанка, ч. II“ й дещо з галицької книжки ч. III. Дїти з ґрупи учит. з Купчинців у Галичинї Івана Завадовича скінчили буковинську „Читанку, ч. I“, даючи ще й задачі на питання (В якім повітї лежить моє село? Як зветь ся наша ґубернія? і ин.). Ґрупа уч-ки з Ворохти на Ґуцульщинї Анни Твердохлїбівної читає уступи й пише задачі на питання. Ґрупа раніших дїтей (I ґрупа) надучит. з Стебнїв на Буковинї Волод. Корниляка читає так само змістові уступи, передаючи прочитане письменно. До мая учив сю ґрупу, як і другу (пообідню), надучит. з Бергомету-Підкрай Опанас Руснак. Від 3 мая став учити Корниляк, перейшовши до Нїдеральму з таборової української школи в Хоценї на Чехах. Скінчили всю азбуку й дійшли до читання уступів: ґрупа уч-ки вид. школи в Рогатинї Марії Ґурґулової, ґрупа надучителя з Рівнї коло Волоського Банилова Волод. Романовського, що перейшов до волинсько-української школи з школи для воєнних виселенців з міст у Празї на Нуслях, як і ґрупи уч-ки з Ревної на Буковинї Анни Федоровичевої, та пообідня (II) ґрупа надучит. Корниляка. Дїти з сих ґруп пишуть диктати й легкі задачі на питання. Пп. Ґурґулова, Федоровичева й Романовський ведуть ще науку на курсах для старших віком неграмотних. Матерію науки для першої кляси перейшли дїти з ґрупи надучит. в Ленківцях на Буковинї Каїна Горвацького, надучителя з Онута на Буковинї Дениса Омельського, що до свого приходу до Нїдеральму вчив у хоценській бараковій школї, і надучителя в Костинцях на Буковинї Михайла Вітана. Сю ґрупу вчив до кінця мая учитель з Боянчука на Буковинї Василь Іванович. Потім вів її від 5 червня. Ґрупи уч-ки з Жукова п. Бережани Леокадії Яворської, дальше надучит. Дениса Омельського (II ґрупа), надучит. в Новій Жучцї на Буковинї Івана Синюка, учит. в Жадові на Буковинї Костя Вітана й дїти з таборової школи у Скт. Леонардї (St. Leonard), що учать їх надучитель з Черенківців на Буковинї Денис Евстафієвич, приділений тут з баракової школи в Хоценї, дальше згаданий уже надучит. Руснак і уч-ка з Бергомету-Підкрай Софія Руснакова, перемогли вже всї вступні вправи й пишуть і читають в крузї набутого знання, вибиваючи ся щораз більше з малих букв.

Ґрамотних розділено на дві ґрупи: низшу й вищу. Вища ґрупа надучит. з Ґатної на Буковинї Николая Ґелки вивчила матерію науки по науковому пляну для четвертої кляси. З письменних праць давано: диктати з увагою на відміну іменників з прикметниками. Низша ґрупа упр. школи з Жукова п. Бережани Андрія Яворського переробила другу часть „Букваря“, а опісля лекші уступи „Читанки, ч. III“ з усїх розділів, доповняючи відомости з рідної історії проф. М. Грушевського „Коротка історія України“ та лектурою з Шевченка, Франка й Руданського. Крім диктатів писано задачі на питання (Хто належить до родини? Хто є головою родини? Як повинні жити члени родини? XVI задача була така: Хто були козаки? Де вони проживали? Як управляли ся? Хто був найславнїйший споміж гетьманів?). У St. Leonard-ї учив грамотних надучит. Євстафієвич з буковинської „Читанки ч. III“, доповняючи знанне дїтей і справляючи московський виговір і спосіб писання.

Ось так беруть ся щиро волинські дїти до працї-науки в рідній школї й мові, йдучи за словами Грінченка: „...праця єдина з недолї нас вирве...“

Дня 16 й 17 липня віддала школа великий поклін Тарасови Шевченкови. Увінчала ся тодї успіхом праця учителя співу й дириґента Петра Подара та всього учительства. На памятку сеї хвилї запрезентувало учительство п. Подарови гарну батуту.

При школї є добірна бібліотека для дїтей і учителїв, як і збірка наукових приладів.

Черговими нарадами-конференціями помагає собі учительство у своїм дїлї, — дїлї „лупання скелї, рівнання правдї путї“... Розкладає, пробує складові части, доповняє їх і зводить старанно та кладе на жертівник святинї національного гаразду, розуміючи се, що лише при такій працї „...сонце засвітить колись...“, лише за таку працю „...з дякою люде про нас ізгадають...“

Технїчну часть школи, адмінїстрацію школи в найширшім розумінню веде її орґанізатор надучит. Іваницький. Великий приятель дїтей, безоглядний у виповнюванню обовязку, здобув собі Іваницький симпатію і довірре між учительством і у управи табору, а популярність у Волиняків від дитини до старушка.

При управі табору є окремий уряд для адмінїстративних справ школи — шкільний реферат. Тут урядує інсп. шкіл з Чернівців Олександер Купчанко.

Всї провини шкільних дїтей, поповнені поза школою, належать до компетенції баракового суддї. Сей уряд справував поліційний надінсп. з Чернівців Осип Хомицький. Яко свідомий Українець ішов він усе назустріч школї в її виховуючій дїяльности.

Школа містить ся поки-що в т. зв. столових, не відповідаючи в нїчім вимогам модерної шкільної світлиці. Тепер будують для школи окремий будинок, т. зв. шкільні павільони, як і учительський дім — квартири для учителїв. Та не сього очікує бажанне всїх! Волиняки бажають як найскорше вернути у рідний, вольний край, на ясні зорі... куди кличе їх дух короля Данила, могилу якого розкопати завзяло ся ненаситне племя..., куди кличе їх у свої материнські обійми Воскресша Україна-Мати, кличе їх невольничих дїтей... помолити ся на волї...

В. Корниляк.

Петро Конашевич Сагайдачний.

VII.

Виданнє такого акту було приспішене одною важною подією. Єрусалимський патріярх Теофан вертав того року з Москви й поступив у Київ. Православні показали йому всї культурні здобутки, представили йому страшний занепад православної церкви через недостачу владик і просили, щоб висвятив їм владик. Патріярх не хотїв сього зробити, боячи ся Ляхів. Та козаки запоручили йому повну безпечність, він дав намовити ся і висвятив пятьох епископів, між ними київського митрополита. Патріярх, почуваючи себе у Київі зовсїм безпечним, обїздив тут школи й манастирі.

Гетьман Жолкевський довідав ся про се, та не смів тої роботи перепинити. Він загадав підступом піймати патріярха. Писав отже до нього любенькі листи й запрошував, аби з поворотом поступив до Польщі. Навіть прислав йому свого комісара, який мав його перевести. Та Сагайдачний, переймивши прикази Жолкевського, щоб арештовано патріярха, як лише появить ся на польській землї, відкрив зраду завчасу. Він відправив комісара з нїчим, а патріярха відпровадив з військом в безпечне місце до молдавської границї.

Зараз опісля стали православні заходити ся у короля, щоб затвердив нововисвячених владик. Одначе король, йдучи за радою своїх фанатичних дорадників, відмовив сьому, хоч сей поступок мусїла Польща спокутувати цецорським погромом.

У тім часї провадив нїмецький цїсарь війну з семигородським князем Бетлєн-Ґабором, що був васалем Туреччини. У тій війнї послугував ся цїсарь наємним військом — лїсовщиками. Їх уважали Турки за козаків, а тим самим за підданців польського короля. Крім того султан мав на тямцї ті смїливі козацькі набіги на його землї. Тому виповів Польщі війну. Жолкевський шукав союзників, бо війська було у нього мало. Рахував він на молдавського господаря Ґраціянї та на козаків. Сагайдачний не спішив ся, а Жолкевський у письмах до Варшави жалував ся, що козаки обіцюють прийти, та не приходять.

Начеб на глум прийшло 1600 козаків. Сагайдачний прислав їх на те тільки, щоб не помовляли його о змову з Туреччиною.

Рахуючи на молдавську поміч, Жолкевський перейшов на той бік Днїстра, та Ґраціянї, побачивши так мало польського війська, не хотїв авантурувати ся і до Поляків не пристав. Жолкевський зостав ся сам. До того у польськім війську ширила ся страшна дезерція. Шляхта втїкала до дому, не оглядаючи ся.

Турки окружили Жолкевського з усїх боків під Цецорою і просто роздавили їх при відворотї. Жолкевський наложив головою, Конецьпольський попав у полон. Згинув тут і сотник Михайло Хмельницький, Богданів батько, а сам Богдан попав у турецьку неволю (7 жовтня 1621 р.).

Польща налякалась. З Жолкевським пропала остання оборона перед турецькою навалою. Всї приписували ту невдачу тому, що при Поляках не було козаків.

Небезпека висїла у повітрі. Правда, турецькі війська не йшли далї на Польщу, але могли се зробити весною, бо така легка побіда могла їх підбадьорити.

Треба було знову забігати ласки у козаків. Козаки жадали затвердженнн своїх епископів, король не відмовив просто, а дурив обіцянками.

Він висловив ся перед своїми, що краще зложити корону нїж затвердити одного православного владику.

Рівночасно з сими обіцянками й воловодженнєм в дальших від Київа околицях настали страшні переслїдування православних. Нововисвячений полоцький владика Мелетій Смотрицький, як лише приїхав у свою парохію, був заарештований. Його брали ся засудити на смерть, — з тяжкою бідою повелось йому втекти до Київа. Зате постигла кара тих всїх міщан, що подавали свому епископови помічну руку. З усїх українських земель приходили скарги до київських православних на страшні утиски від уряду й унїятів. У київських православних сферах настало страшне розяреннє і вони цїлою силою змагали ся здержати козаків від того, щоб давали поміч Польщі проти Туреччини, а до того ще заєдні походи козаків на Турків і Татар дратували Турків на Польщу.

VIII.

Тодї Сагайдачний не був гетьманом. Як вже було сказано, належав він до партії старших, поважнїйших. Як він пішов походом на Татар, радикальні елєменти серед козацтва, користаючи з його неприсутности, скинули його з гетьманства й вибрали Яцька Немирича Бородавку.

До речі буде зауважити, що Сагайдачний не був гетьманом безперестанно від 1606 р. Він був незвичайно великий риґорист, не стерпів непослуху й неслухняних гостро карав. Задля того його кілька разів скидали з гетьманства. Ми знаємо, що в 1610 р. кошовим був Григорій Тисконович, а в 1617 р. Дмитро Богданович Барабаш. Може бути, що той вибір відбув ся лише на Сїчи, а на Українї між міським козацтвом Сагайдачний гетьманував безперервно.

Польський король побоював ся, щоб козаки знову не лишили Поляків так, як під Цецорою, і змагав ся всїма силами та способами наклонити козаків до походу. Вистарав ся про лист того самого патріярха Теофана, якому перед роком мали вязи скрутити. До козаків післано знатних панів та й не з порожнїми руками, бо привезено 20.000 зол. залеглої для козаків платнї. Позатим козакам не давали нїчого й дурили обіцянками. Навіть в таку скрутну годину перед небезпекою заглади Польщі від Турків не хотїли нїчого попустити в користь православної церкви й українського народу. Стара козацька партія стояла кріпко на тім, що перше уступки для козаків, а потім поміч. Сагайдачний прийняв з великою пошаною лист патріярха, поцїлував його та приложив до чола, але уступити не хотїв. Инакше зробила радикальна братія. Побачивши гроші й надїючи ся в молдавських землях великої воєнної добичі, про нїщо більше не дбала й, не вижидаючи кінця договорів з королївськими комісарами, не зважаючи на протест старших, постановила йти в похід. Договори опісля. До їх докінчення виправила Сагайдачного з владикою Єзекіїлом Курцевичем до Варшави.

Нїчого було робити. Поляки радїли, що їм повело ся дешевим коштом, не зобовязуючи ся до нїчого, обдурити козаків.

Без приготування рушило 40 тисяч козаків під булавою Бородавки під Хотин. У козаків була звичайно добре зорґанїзована інтендантська служба. Йдучи в похід, брали зі собою подостатком припасів для себе й коней, брали подостатком амунїції. Тепер того всього не було. Колиб лише скорше вийти та пустити ся грабити. До такого поважного походу на довший час Бородавка не надавав ся. Військо було здеморалїзоване, неслухняне. Цїле змаганнє в тім, щоб як найбільше захопити добичі. Як лише перейшли Днїстер, Бородавка розпустив загони рабувати Молдаван. Ті чети без найменшої тактичної злуки робили на свою руку, попадали на сильнїйші турецькі віддїли й гинули марно. До того ще не стало сїна для коней. Військо, бачучи невдалий провід, ще більше деморалїзувало ся. З Поляками не хотїли злучити ся, поки Поляки не перейдуть Днїстра. Козаки бояли ся зради. Поляки мусїли на те пристати. Якийсь український мужик-тесля підняв ся за дешевенькі гроші покласти через ріку міст, по якім польське військо перейшло на другий беріг і тут опинило ся напроти переважаючої турецької сили, з якою був сам султан.

В козацькім таборі гинули коні з недостачі паші. Козаки заходили у польський табор, жебраючи вязанку сїна.

До рішаючої битви не приходило, бо не було кому раду завести. Польським військом командував старий і хорий гетьман Хоткевич.

Саме тодї вернуло козацьке посольство з Варшави, везучи повну торбу солодких обіцянок. Здаєть ся, що поробив їх королевич Володислав, який відносив ся приязно до козаків, а особливо до Сагайдачного ще від часів московської війни.

Сагайдачний вернув з Варшави дуже вдоволений. У польськім таборі прийняли його дуже радо. Поляки бачили, що козацьке військо без справного ватажка користи не принесе, а дотепершній досвід навчив, що Бородавка нездатний. Сагайдачний пустив ся з невеликим почотом 300 людей до козацького табору. Не дали йому Поляки провідника й він пустив ся навманя. Змилив дорогу й натрапив саме на татарський табор. Зразу думав, що се козацькі огні й їхав сміло. Завчасу побачив помилку. Татари кинулись на нього. Сагайдачний, відбиваючи ся, доскочив лїса й тут скрив ся, не могучи зміркувати, де він є. Дібрав ся щасливо до берега Днїстра й тут блукав три днї по комишах і верболозї. В тій стрічі він був тяжко ранений в руку і від тої рани потім і помер.

Нарештї добив ся до своїх. Козаки дуже зрадїли і його поворотом і тим звідомленнєм з посольства, яке він зложив козацькій старшинї.

Тепер цїле невдоволенне виступило проти Бородавки. Його зараз скинули з гетьманства й віддали під суд, який засудив його на смерть. Йому відрубали голову. Сагайдачного вибрано гетьманом останнїй раз.

Сагайдачний зумів залїзною рукою справити все на властиву дорогу. Запанував у війську лад, хоч воно не могло відразу вилїчити ся з тої деморалїзації, в яку попередно попало. Коли саме здобули штурмом один турецький табор, не могли як слїд використати тої побіди, бо все військо кинуло ся грабувати турецькі багацтва. Не зважаючи на се, козаки доказували чудес хоробрости. Вони підлазили нічю під турецькі шанцї і брали їх приступом з такою бравурою, що Турки на сим воєнний оклик козаків не устояли на становищі.

Турки хотїли зразу перетягнути козаків на свою сторону, обіцюючи їм поміч проти Поляків, та коли се не вдало ся, вони цїлою силою наперли на козацький обоз, міркуючи, що коли зломлять козаків, з Поляками піде справа легко, як під Цецорою. Козаки відбивали всї штурми та ще робили болючі для Турків вилазки.

Хто знає, яким шляхом була-б пішла наша історія, колиб козаки послухали Турків і від Хотина завернули й полишили Поляків їх власній долї.

По тих турецьких невдачах заключили Поляки корисний для себе мир,—а козакам приказано йти до дому. Хорий тяжко гетьман поїхав до Київа. Козацтво стало домагати ся зреалїзування обіцянок зперед війни. Поляки не хотїли й чути про якісь уступки та права, бо тепер їм козаків не було треба.

Сагайдачний на смертній постелї побачив свою помилку, що збочив з дороги, якою ішов попередно, не допустив до знищення Польщі, — та тепер вже було запізно, бо й сили у нього вже не стало. Він побачив, як тяжко його обманули й одурили.

Кажуть, що перед смертю написав сумний лист до королевича, котрого просив гаряче, щоб узяв в опіку козацтво та православну церкву, бо побоювання про ті дві найдорожші його серцю річи не дали йому спокійно вмерти. Він говорив гіркі слова правди на адресу Поляків.

Перед смертю зробив запис свого майна на школи й церкви. Свою рідню полишив зовсїм. Здаєть ся, що не було у нього щасливого домашнього пожиття.

Помер 10 квітня 1622 р., оплакуваний цїлою Україною.

Ми навіть не знаємо, де лежать кости того найкращого сина неньки України.

Др. Андрій Чайковський.

Вісти.

Поповненнє Центральної Української Ради представниками неукраїнських орґанїзацій. Ухвалою Комітету Центральної Української Ради повна Рада поповнена представниками національних меншостей і неукраїнських революційних орґанїзацій в такім числї: від Жидів 50, ради робітничих депутатів 30, ради військових депутатів 20, Поляків 20, соц. дем. 20, соц. рев. 20, ради громадянських орґанїзацій 10, кадетів 10, народніх соціялїстів 4, Молдаван 4, Нїмцїв 3, Татарів 3, Греків 1, Чехів 1, Білорусів 1, менонїтів 1, Болгарів 1. Три місця лишили ся необсаджені. Скільки є всїх членів Ради,— точних відомостей не маємо. Зразу по національнім конґресї було вибраних на конґресї й делєґованих коло 150 членів. Опісля Рада поповняла ся делєґатами військового, селянського, робітничого й инших зїздів. На робітничім зїздї вибрано Раду робітничих депутатів у числї 100 осіб, яка мала увійти в склад Ради. Коли й від військового та селянського зїздів увійшло до Ради по 100 делєґатів, то разом з первісними було-б коло 450 членів, тепер по доповненню Ради відпоручниками неукраїнських орґанїзацій мала-б вона числити всїх членів коло 650.

Центральна Українська Рада з приводу реконструкції петроградського правительства. „Рѣчь“ з дня 10/VIII подає за Р. С., що Комітет Центральної Ради постановив висловити жаль з приводу уступленнія з правительства Церетелї і предложив Ґенеральному Секретаріятови поробити заходи в справі повороту Церетелї в склад тимчасового правительства. Що торкаєть ся відношення Центральної Ради до нового правительства, постановлено підтримувати його остільки, оскільки воно буде признавати умови згоди, довершеної між Центральною Радою і тимчасовим правительством.

Заборона українського церковного зїзду. Оберпрокуратор Синоду заборонив загально-український зїзд духовенства, котрий скликувала Центральна Українська Рада до Київа (Н. В.).

Заступники ґенеральних секретарів. В часї побуту ґенерального секретаря почти й телєґрафу Зарубіна й помічника секретаря для національних справ Міцкевича в Петроградї заступали в урядуванню першого К. Суховик, а другого — В. Рудницький (Р. Г.).

Вакуючі посади ґенеральних секретарів праці і торговлї та промисловости мали бути обсаджені перша — представником російських соц. дем., а друга — представником лїберальних промислових кругів (Р. Г.).

Українїзація шкільництва. З усїх повітових земств Катеринославщини найенерґічнїйше береть ся до українїзації народнього шкільництва новомосковське земство, зорґанїзувавши курси українознавства й української мови, котра заводить ся в школах з початком шкільного року (Р. С.).

Миргородську мистецьку школу ім. Гоголя перемінено на внесенне ґенерального секретаря просвіти на керамічний інститут (Р. Г.).

Домагання катеринославських Українців. Як доносить „Русское Слово“ з 27 липня з Катеринослава, домагання Українців стають з кождим днем усе настирливійші. В ґубернськім земстві вони домагають ся українїзації земської газети й народньої школи, на епархіяльнім зїздї — українїзації церкви. Від ґубернського виконавчого комітету зажадали Українці 30 місць, трохи не половини всїх місць.

Про „гаразди“ української школи в Ковлї читаємо в „Рідним Слові“ ч. 11 в дописи з Волинї п. з. „По нашому краю“ ось що: З окупацією Волинї осередніми державами почали тут зявляти ся школи на рідній нашій мові. Розвиткови тутечка шкільництва багато допомогли комісаріяти Українських Сїчових Стрільців. Але скоро комісаріяти були розвязані і школи в нашій ковельській окрузї опинили ся під владою інспектора-Поляка. „Корисна“ для нас дїяльність того інспектора трохи відома українському суспільству з наших часописей. Українська школа в Ковлї дотягла свій вік до шкільного року з великими труднощами. Так напр останню чверть шкільного року 74 учнїв треба було розмістити на 12 лавках. Лавки з української школи по наказу інспектора забрано до новозаснованої польської школи. На кожній з лавок могло помістити ся тільки двоє дїтей. Розтягнувши завдяки тому науку на цїлїсїнький день, одній учительській силї мріяти про збільшенне школярів було годї: багатьом дїтям через згадані причини відмовлено. Коли на візитації того інспектора (а він мистець вдавати з себе нашого прихильника!) на його запит, чим він тут міг би допомогти, учителька вказала йому на відсутність у школї лавок, на трудноші одній упоратись із таким числом дїтей,

на мізерність учительської пенсії в українській школі, кепкуюча відповідь інспектора була така: „Що-ж, ваші ідеї збулись, а для ідеї можна й побідувати“. Доповнюючи келих гіркої тієї труженицї, пан інспектор повідомив комісаріят м. Ковля, щоб з кінцем шкільного року припинити виплату пенсії. Стурбоване немало громадянство вдало ся з відповідним проханнєм залишити їм ту учительку й на далї. Відповідь на се була, що пан інспектор годить ся на те, щоб та вчителька провадила науку в ковельській школї від 1 серпня, а про виплату пенсії за два місяцї—анї телень!

Складка на робітничу друкарню у Київі. Центральний комітет УСДРП. розписав складку на закупно друкарнї для „Робітничої Газети“ до суми 30.000 руб. Досї зібрано на сю цїль 5.193 руб. 70 коп. (Р. Г.).

Київський комітет УСДРП. скликав на 23 серпня ґуберньску конференцію в справі виборів до земств київської ґубернії (Р. Г.).

Обласні конференції УСДРП. Бюро центрального комітету УСДРП. завізвало партійні орґанїзації до скликання обласних конференцій у Київі, Полтаві й Катеринославі (Р. Г.).

Зїзд селянських робітників, що працюють на бурякових плянтаціях, скликав на 26, 27 і 28 серпня до Київа орґанїзаційний комітет, зложений з відпоручників: 1) Всеукраїнської Ради робітничих і селянських депутатів, 2) київської Ради робітничих і салдатських депутатів, 3) усїх соціялїстичних партій, 4) головного харчового державного комітету, 5) петроградського мінїстерства працї, 6) Ґенерального Секретаріяту працї Центральної Української Ради, 7) всеросійської спілки працюючих у цукровій промисловости, 8) центрального бюра професійних спілок м. Київа. У відозві орґанїзаційного комітету говорить ся, що делеґатів на зїзд посилають волосні комітети по виборі на сходах всїх тих, хто працює на бурякових плянтаціях. Делеґатам наказуєть ся обїхати перед зїздом свою виборчу округу й зібрати дані про число десятин, засїяних буряками в кождім селї і волости, скільки робітників може поставити кожде село для копання і воженнє буряків та які цїни платили ся за копанне і воженнє буряків в рр. 1914, 1915 і 1916 (Р. Г.).

Про міжпартійні відносини на Україні коротко згадував на робітничім зїздї дня 26 липня Порш. Сказав він таке: З початку революції, коли всї українські партії увійшли до Центральної Ради, се був бльок. Нема нїчого дивного, що російська демократія ставила ся вороже до сього бльоку. Коли до Ради увійшли військові й селянські депутати, ми змінили свою тактику — угоду знищено, бльок розірвано (Р. Г.).

Харківські соц. рев. за автономією України. В деклярації, зложеній на засїданню харківської думи фракцією російських і українських соц. рев., яка творить більшість радних думи, є такий уступ в українській справі: „Обстоюючи завше повне право кождої нації на самоозначенне і рахуючи ся з тим, що Харків находить ся в межах України, ми в повній мірі будемо пособляти здійсненню національно-територіяльної автономії України при повнім забезпеченню прав усїх національних меншостей“ (Ю. К.).

В Харкові відбув ся дня 5 серпня зїзд членів Української ґубернської Ради, а дня 11 серпня зїзд представників „Просвіти“. Відбувають ся в дальшім тягу українські педаґоґічні курси, зорґанїзовані ґубернською земською управою. Дня 5 серпня в убікаціях епархіяльної школи відбуло ся відкритте української народньої свальби в національних костюмах. До міської думи замісць вибраних по демократичному українському списку Сердюка й Ткаченка увійшли Хоткевич і Багалїй (Ю. К.).

Українська національна сотня. В Харкові орґанїзуєть ся українська національна сотня з вихованців трьох найвищих кляс середнїх наукових заведень. У сотнї заведено строгу військову дисципліну, обовязкове навчанне військового строю в українській мові. Записувати ся до сотнї можна щодня крім свят в редакції „Рідного Слова“, де й можна одержати всї поученнє про орґанїзацію, устав, форму одїжи і т. ин. (Ю. К.).

Товариство-Музей Слобожанщини заснував у Харкові великий артист С. Васильківський. Фундаментом сього музею є дар його основника — артиста С. Васильківського, що дає музеєви більше нїж шістьсот картин—видів України, жанрів, типів, старинних будівель в українськім стилю і ин., свої колєкції старовинної зброї, українських історичних костюмів і т. ин. Картини, що не відносять ся до України: види Анґлії, Франції, Італії, Іспанії, Африки, Криму, Кавказу і т. ин., С. Васильківський також передає музеєви з тим, аби сї картини розпродано, а щоб одержані ґроші пішли на сей музей. Крім того С. Васильківський має на думцї в будуччинї дати музеєви деякий капітал так, що місту, земствам і українським центральним орґанам лишаєть ся тільки дати землю і ґроші на будову спеціяльного будинку. „Южный Край“ з 7 серпня н. ст., що приносить сю вістку, пише до того: Треба сподївати ся, що з відкриттєм національного українського музею люде, що люблять свій народ, що люблять Україну, відгукнуть ся і поможуть своїми руками та співробітництвом, а власники окремих творів народньої штуки або колєкцій, які ілюструють українську народню творчість або історію України та її культуру, зійдуть з еґоїстичної точки погляду й понесуть свої скарби в народнїй музей, де сї дари лишуть добру память по жертводавцях, а краєви принесуть багаті плоди, розбуджуючи та збагачуючи душу народу, підвищуючи його творчість і радість життя.

Український зїзд на Сибірі. В Омску томської ґуб. на Сибірі мав відбути ся 12 серпня зїзд представників усїх українських орґанїзацій Сибіру й Туркестанського краю. Головна цїль зїзду — утвореннє Центрального Українського Комітету на Сибір, котрий обєднював би всї українські орґанїзації Сибіру й Туркестану, керував би життєм тих орґанїзацій і дбав про піднесенне культурно-національного й економічного рівня української людности в своїм краю (Р. Г.).

Українцї й Румуни. „Южный Край“ з 7 серпня н. ст. доносить про різкий розкіл, який зайшов між Українською Радою і румунською військовою орґанїзацією, яка донедавна підтримувала акцію Ради проти російської демократії й тимчасового правительства. Сьогоднї Румуни рішуче протестують проти змагань Центральної Ради включити Бесарабію в круг своєї управи. Кореспондент Ю. К. пише, що Румуни називають се пробою узурпації, якою обурюєть ся увесь румунський народ.

Самоуправа Білоруси. До Петрограду прибула депутація білоруського Народнього Союза, котра представила тимчасовому правительству вироблений Союзом проєкт основ самоуправи Білоруси. Уважаючи потрібним зберегти тїсний звязок з центром Росії й обмежуючи круг дїяльности краєвої

білоруської самоуправи лише питаннями соціяльного та місцевого характеру, Союз пропонує утворити „Раду Білоруси“ яко найвищий розпорядчий орґан в краю, обраний на основі пропорціонального представництва національностей, що живуть на Білоруси, та вселюдного, безпосереднього, рівного й таємного голосування. Права меншостей повинні бути забезпечені виконавчими орґанами. На думку Союза мають бути: 1. управи начальників ґубернїй, 2. земські й городські самоуправи, 3. ґубернїяльна управа хлїборобства, харчу й палива, котра має обєднати істнуючі нинї земельні, харчові і т. ин. комітети і т. д. Начальники ґубернїй та їх помічники мають обірати ся на трьохрічча ґубернїяльними земськими комітетами. Основні питання життя білоруського народу, а саме: автономія Білоруси, знищенне або якесь обмеженне прав власности на землю та знарядя виробництва, обмеженне праці торгу та промисловости і т. ин. можуть бути розвязані лише всенароднїм голосуваннєм (Р. Г.).

Всеукраїнський педаґоґічно-професійний зїзд скликали на 28 серпня Українське Тов. шкільної освіти й центральне бюро Всеукраїнської Учительської Спілки. Програма зїзду обіймає справи українїзації школи, плян шкільної науки й цїлий ряд орґанїзаційних справ з поля орґанїзації шкільництва й учителїв (Р. Г.).

Обмеженнє свободи зборів у Росії. Тимчасове правительство дало на час війни мінїстрови внутрішнїх прав і мінїстрови війни право не допускати й закривати всякі збори та зїзди, що можуть представляти небезпеку під воєнним оглядом або щодо державної безпечности. Ся постанова входить у життє до проголошення її сенатом (Н. В.).

Виміна полонених і інтернованих-цивільних осіб між Австро-Угорщиною і Росією. Дня 4 серпня відбула ся у Стокгольмі під проводом шведського князя Карла зустріч гр. Шпіґельфельда й Кіс де Немескера з боку австро-угорського уряду з сенатором д'Арбуровим і Навашиним з боку російського уряду для обговорення близших умов виміни полонених і інтернованих цивільних осіб між Австро-Угорщиною і Росією. На сїй конференції стверджено, що обидва уряди годять ся зовсїм на виміну: 1) полонених, що скінчили 60 рік життя; 2) полонених—тяжко хорих, зокрема сухітників. Ведуть ся далї переговори щодо виміни тих полонених, що перебувають у полонї від довшого часу, як також щодо виміни інтернованих цивільних осіб і заложників. Сї переговори знаходять ся на найкращій дорозї. Обидва правительства ріжнять ся тільки в думках щодо дороги, якою має відбувати ся транспорт обостороннїх полонених, інтернованих і т. ин. А саме російське правительство пропонує морську дорогу, себто через Північне море, вузька смуга якого мусїла-б бути на час транспорту зневтралїзована й забезпечена перед ударом підводних суден і водних мін, а австро-угорське правительство пропонує сухопутню дорогу через бойовий фронт, а саме від Пинська через Берестє Литовське до Лунинця. Обраховано, що сухопутнїм шляхом можна перетранспортувати місячно коло 18000 людей з Австрії до Росії і стільки-ж з Росії до Австрії, а морським шляхом, як пропонує Росія, місячно найвище 4000 людей і з поворотом. Виміна відбувала ся-б сим робом, що на обох кінцевих точках залїзничого шляху Пинськ—Лунинець урядували-б окремі невтральні комісії, які відбирали-б транспортованих і відсилали-б їх у глибину краю.

В справі передісторичного каміня з Підгородя. Мою статейку про сей камінь, поміщену у „Вістнику“ з 1 липня с. р., зреферував п. В. К. в „Дїлї“, додаючи між инш., що я охрестив сей камінь „камінем Велеса“. Заявляю отсим, що я яко нефаховець не додав про сам камінь нїодної власної уваги, а тільки переповів те, що чув від инших (мої міркування і комбінації на мітольоґічну тему легко відріжнити від опису каміня і замітки про нього). „Камінем Велеса“ мав охрестити його місцевий священик, покликуючи ся притім на те, що в тій місцевости є річка Велесянка і т. ин. Звертаю також увагу на те, що той камінь, оскільки менї відомо, відкрито не на ставищі, тільки біля ставища. Докладнїйших інформацій могли-б удїлити деякі професори української ґімназії в Рогатинї, як п. Лотоцький і ин. О. Н.

Василь Бобко, поміщик з Будятич володимирської округи, етапна почта 259, шукає за Варварою Констенською (перебувала в Полтаві, ґубернська земська управа) й Евгеном Бобком (перебував у Москві: Петровско-Разумовское, Выселки, дача Васильева, квартира Сергієвой). Хто мав би яку вістку про них, зволить ласкаво донести.

Бібліоґрафія.

Володимир Гнатюк. Народнї новелї. З образками Володимира Кобринського. Накладом Української Видавничої Спілки. Львів, 1917. Стор. XI+182. Ц. 2·50 К.

Зміст: Переднє слово й 30 новель: Як учити норовитих; Як багач зійшов на біду; Два побратими; Про чоловіка, що служив за розум; Жінцї правди не казати; Люта жінка; Про суддю, що любив хабарі; Як дбаєш, так маєш; Про наймита, що нїколи не гнївав ся; Як жартун мудрував дурнїв; Догадливий багач; Мужик із Жидом у спілцї; Як немудрий обдурив мудрих; Горе з дурнями; Збиточна небіжка; Войовничий бик; Убійники рідного сина; Пригода вояка з вовками; Ловля на ведмеді; Европеєць і Африканин; Як вояк став паном; Дяк злодій і піп ворожбит; Як Циганка украла у дїдича сина; Дївчина і розбійники; Як панич набирав ся розуму; Чудна машина; Як царівна бідувала і таки царицею стала; Як мудра дївчина стала королевою; Вовк і царь на ловах; Майстерний злодій. По „Народнїх байках“ се друга збірка народньої лїтератури в лїтературній мові заслуженого досліїника та збирача української устної словесности для широкого круга читачів, на який вона вповнї заслугує своїм змістом, вартістю і ілюстраційною частю.

О. Гавриїл Костельник. У відповідь проф-ови Станиславови Смольцї з нагоди його книжки „Die reussische Welt“. Львів, 1917. Стор. 63. Ц. 1 К.

Зміст: І. Назва і річева цїль книжки. ІІ. Становище автора. Його „peccatum originale“. ІІІ. Безбожність нашого духовенства. Поверховний католицизм нашої церкви. „Рани“ в нашім релїґійнім життю. ІV. Обєктивна вартість брошури „В імя правди“. Останнє посланнє еп. Хомишина. V. Відповіди на поодинокі обвинувачення. — За велику честь робить ся польським памфлєтистам Смолькам, Брікнерам і їм подібним, коли на елюкубрації україножерних хоровитих мозків відповідаєть ся основно. На сих памфлєтистах і так справдила ся наша пословиця: Пес бреше, вітер несе...

Степан Чарнецький. В годинї задуми.. (Поезії). Новітня Бібліотека, ч. 24. Львів, 1917. Стор. 46+(2). Ц. 1·20 К.

Збірка складаєть ся з вісьмох роздїлів: І. З днів бурі (17 поезій). ІІ. Тиха мова (8). ІІІ. Мій альбом (6). ІV. Відзвуки (4). V. З життя і сцени (4). VI. Зі старого двора. VII. Жмуток (З Гайного — 10 поезій). VIII. Ійоля Юрія Жулавського (фраґмент з драми).

Виказ жертв.

На Український Фонд. Робітники полонені з Дунасардагель: Хв. Гаврась, М. Чабан і Ів. Заяць 19 К 80 сот.; Павло Скоробенїя 13 К 10 сот. (з того: Гр. Смага і П. Шкарабик по 2 К; Ол. Бирдіян, М. Воробець, Д. Гладкий, М. Єфремов, Ів. Лавриненко, Гр. Максимчук, Хв. Марцинюк і П. Стецюк по 1 К; Ів. Єлшин [Великорос], С. Демов і П. Корчак по 20 сот.); Ілля Сологуб 10 К; П. Яблонський 6 К 35 сот. і Ол. Давиденко 5 К. **На волинські школи.** Хв. Вінчур 25 К (збірка серед вояків 24 полку) і 6 К. Усїм жертводавцям сердечна подяка.

Зміст: М. Троцький. Перед горожанською війною в Росії. — Проф. М. Грушевський про політичні завдання у вільній Україні. — Порушуюча сила українського руху. — До переговорів Ген. Секретаріяту з тимчасовим правительством. Українці-католики на правобережній Україні. — М. Загірня (М. Грінченко). Зійшла зоря свободи.. — П. Тишина. Гей, вдарте в струни, кобзарі... — Населенне Ковельщини в часї війни. — Скільки є землї в Росії. — В. Корниляк. Волинсько-українська школа в таборі для евакуованих Волиняків у Нідеральмі.—Др. А Чайковський. Петро Конашевич Сагайдачний (закінченнє). — Вісти. — Бібліоґрафія.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарнї Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублїв, піврічна 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редаґує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19. Адмінїстрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

IV рік. Ч. 39. Відень, 23-го вересня 1917. Ч. 169

Перемога Керенського.

Неминучість боротьби між двома кандидатами на становище російського диктатора — між Керенським і Корнїловим — виразно виявила ся вже на московській конференції. Одушевлене прийняттє, яке уладили Корнїлову в Москві помірковані елєменти російського громадянства, завернули очевидно йому голову та спонукали до кроків остільки рішучих, як і нерозважних. Відповідаючи на жаданнє Корнїлова наділити його диктаторською властю усуненнєм його з високої посади верховного комманданта армії, Керенський примусив тим самим Корнїлова до виступу мабуть ранійше, ніж се входило в пляни Корнїлова і як сього хотїло ся всїм прихильникам військової диктатури в Росії. А що Корнїлов заранї приготовляв ся до свого дїла, видко з того, що він стягав прихильні правительству війська з Петрограду й ин. міст, а українські війська з Київа.

Отже в момент вибуху відкритої боротьби між Керенським і Корнїловим до розпорядимости останнього стояли вже неабиякі сили нетільки на безпосереднїх тилах армії, а також в самім Петрограді і деяких инших містах держави. На боцї Корнїлова опинила ся відразу велика частина визначних російських ґенералів: отаман донських козаків Каледін, ґенерали Лукомський, Денїкін, Валуєв і т. ин. Навіть Клембовський, якого Керенський призначив на посаду шефа ґенерального штабу, показав ся незабаром прихильником Корнїлова й опинив ся в числї тих понад 40 ґенералів, проти яких розпочато тепер судове доходженнє. Як мало було вірних правительству ґенералів, показує між иншим і та обставина, що Керенський мусїв оголосити самого себе верховним комманданом армії, а шефом ґенерального штабу призначити Алєксєєва, якого перед кількома тижнями пустили були остаточно на спочинок.

Між офіцерами, які в значній мірі рекрутують ся з демократичних верств населення, Корнїлов ледви чи міг мати багато прихильників, хоч в останнїм часї реакційні круги і розвинули сильну аґітацію у війську. Найбільше підтриманнє сподївав ся дістати Корнїлов від донських козаків. На останнїм зїздї представників козацьких військ сам Каледін аґітував проти демократії й соціялїстів. Окрім того козаки почували себе загроженими демократичними аґрарними реформами й утратою козацьких привилеїв і тому більш ніж хто инший готові були підтримувати переворотову акцію Корнїлова. Столиця донських козаків Новочеркаськ зробила ся одним з центрів акції Корнїлова. Такимиж корнїловськими центрами, як то не дивно, зробили ся Київ, Одеса, Ростов н/Д. і деякі инші українські міста. Тут, на Україні, а зокрема у Київі, Корнїлов збирав найбільш чорносотенні части війська для боротьби з українським рухом, щоб потім ужити їх на боротьбу проти петроградського правительства, а зглядно проти його соціялїстичної частини з Керенським на чолї.

На фронтї деякі віддїли війська стероризував Корнїлов масовими розстрілами в такій мірі, що міг їх вести так само добре проти ворога, як і проти Петрограду. До тогож Корнїлов розпустив між своїм військом чутку, що веде його на поміч правительству проти большевиків, які нїби-то знов зробили в Петрограді повстаннє. Корнїлов не чекав очевидно серіозного опору з боку Керенського й демократії та зявив ся в Гатчинї (30 верст від Петрограду) з досить невеликими, порівнюючи, силами, з кількома дивізіями піхоти, кінноти й артилєрії.

В самім Петрограді положенне Керенського було досить небезпечне. Партії, правійші кадетів, майже відкрито показували свою ворожість супроти соціялїста Керенського та свою прихильність до Корнїлова. Бувший оберпрокуратор святїйшого Синоду Львов виступив яко парляментарь з боку Корнїлова й заявив, що Корнїлов жадає передання йому яко диктаторови всеї військової та цивільної власти й утворення нового кабінету, в якім Керенському обіцяло ся скромне місце мінїстра справедливости; в разї відкинення його жадань Корнїлов загрожував маршом на Петроград, щоб силою вимусити своє.

У відповідь на се жаданнє Керенський звелїв арештувати Львова. Незабаром заарештовано також Ґучкова, Пуришкевича, майже всїх правих членів четвертої Думи, а також і деяких реакціонерів поза Петроградом; у Київі напр. заарештовано відомого ворога Українцїв Шульгина. Реакційні часописи „Новое Время“, Кіевлянина“ й деякі инші припинено. Про арешти кадетів нїчого не відомо, хоч їх симпатії до Корнїлова, які так яскраво виявили ся на московській конференції, не підлягають жадному сумнїву. Але кадети тримали ся дуже обережно й чекали, хто переможе: Керенський чи Корнїлов, щоб кинути ся тоді на бік переможця. Проти Керенського безпосередно кадети не виступали, а висували наперед своїх октябристських та ще правійше стоячих попихачів. Обережність кадетів показала ся цїлком усправедливленою.

Коли у Керенського знайшло ся мало вірних ґенералів, у Корнїлова на відворіт знайшло ся дуже мало вірних салдатів. Керенському помогла та сама Рада робітничих і салдатських депутатів, від якої він почав був відхиляти ся, стараючи ся позискати кадетів. Реакційні елєменти, на які опирав ся Корнїлов у своїм походї проти Петрограду, не спромогли ся утворити тривкої орґанізації й окремі віддїли військ Корнїлова дуже скоро втратили звязки між собою. А до тогож добре зорґанізовані залїзничники всїма способами стримували перевезенне військ Корнїлова. І він, дійшовши до Гатчини, зістав відрізаний від своїх помічників.

Ставши на чолї революційного війська, Керенський приготував на швидку руку Петроград до оборони, озброївши навіть знову частину робітництва, а з друго боку постарав

ся затримати Корнїлова в Гатчинї, не спиняючи ся для сього навіть перед висадженнєм у повітрє мостів і зірваннєм залїзничих шин. До одурених салдатів Корнїлова Рада робіт. і салдат. депутатів післала своїх делеґатів і вони пояснили їм, що Корнїлов іде не проти большевиків разом з правительством, але разом з реакціонерами проти демократії й правительства. В результатї велика частина війська Корнїлова перейшла на бік правительства, а його самого в Могилеві заарештовано. Таке саме в тій чи иншій формі стало ся очевидно й з иншими віддїлами війська Корнїлова.

З рїжних міст Росії й України почали приходити вислови вірности правительству й обурення проти Корнїлова. Як доносять через Голяндію, всї українські війська зайняли становище рїшучо вороже Корнїлову; проти Корнїлова виступила й Українська Центральна Рада. Опустили Корнїлова очевидно й козаки, бо з головних центрів Донщини також поприходили вислови довірря правительству, хоч Каледін і тримав ся міцнїйше останнїх, а навіть нїби-то носив ся з думкою оголосити себе диктатором південної Росії! По останнїм відомостям арештовано й Каледіна, який мусїв уступити зі свого становища.

Пробу полїтичного перевороту Корнїлова можна таким робом уважати безпосередно зліквідованою, а Корнїлов зі своїми помічниками має стати перед воєнним судом. У звязку з сим доносять з Росії шведським часописам, що суддї Корнїлова, зважаючи на його воєнні заслуги, не будуть судити його суворо. Повідомляють навіть, що Керенський має намір помирити ся з Корнїловим і покликати його під тим чи иншим титулом до участи в правлїнню. Остання вістка очевидно досить неправдоподібна, але Керенський має, розуміють ся, поважні причини не виступати дуже гостро проти своїх противників зправа. Деяких правих полїтиків повипускали вже навіть з арешту, напр. Ґучкова.

Здушенне бунту Корнїлова мало своїм безпосереднїм наслїдком зріст сили та значіння революційної демократії й оживленне дїяльности робітничих орґанізацій. Зміцнили ся знов і большевицькі впливи. По відомостям петроградської телеґрафної аґентури большевики спромогли ся на Радї роб. і салд. депутатів перевести ряд своїх жадань, а між иншим: негайне проголошенне демократичної республики, анулюванне всїх тайних дипльоматичних договорів і негайне запропонованне всїм воюючим державам миру, задоволенне всїх жадань Фінляндії й України, розвязанне Державної Думи й Ради і т. ин. Зібрали вони під сими резолюціями 279 голосів на 394 голосуючих. Хоч на другий день, як повідомляє та сама аґенція, збори Ради робітничих і салдатських депутатів при збільшенім числї членів і відкинули попередні ухвали, але се не міняє ваги факту. Всеж правительство мусїло врештї негайно оголосити заведенне демократичної республики в Росії, з чим носило ся вже кілька разів раннїйш.

На другім засїданню Ради робітничих і салдатських депутатів по відкиненню попередніх большевицьких резолюцій постановлено — негайно скликати загальну конференцію представників цїлої зорґанізованої революційної демократії для розвязання питання про форму правлїння державою й инших справ.

Реконструкція кабінету відбула ся з перенесеннєм точки ваги вправо. Про се говорить фактъ усунення з мінїстерства Чернова й Пешехонова та Савінкова й Лебедєва, як також імена деяких нових мінїстрів, напр. Коновалова. Склад нового мінїстерства такий: Керенський — мінїстер-президент і верховний командант військ, Терещенко—мінїстер заграничних справ і заступник голови мінїстрів, Кішкін — внутрішнїх спраґ, Карташов—віроісповідних справ, Бернацький—фінансів, Коновалов—торговлї, Прокопович—суспільної опіки, Лїверовський—комунікації, Малянтович—судівництва, Архангельський—хлїборобства, ґенерал Верховський—війни, адмірал Вердеревський—фльоти, Буришкін (?)—державної контролї, Скобелєв — публичних робіт, Єфремів — апровізації, Нїкітін—почти й телеґрафу.

Правительство в такім складі мусить бути приготоване на сильний опір з боку крайньої лївої демократії. Конференція, яку скликує Рада робітничих і салдатських депутатів, буде мати мабуть такий наслїдок, як і нещаслива московська конференція. Отже перемога Керенського над Корнїловим не забезпечує ще правительства перед дальшими ударами справа та зліва й не заощадить Росії нових внутрішнїх потрясень. *М. Троцький.*

Демократичний централїзм.

Що уявляє з себе російський „демократичний централїзм“ і як він ставить ся до українських визвольних змагань, се саме тепер відчуває на собі дуже реально український рух в Росії. Тому незайвим буде навести міркування на сю тему, у приложенню до питання федерації й аґрарного питання, найбільше поширеної і найвпливовійшої на Україні нетільки демократичної, але й „соціялдемократичної“ часописи „Кіевская Мысль“ та познайомити ся з її „арґументами“ проти федерації й проти автономної розвязки на Україні земельної справи.

Саме під заголовком „Демократичний централїзм“ умістив був свого часу (17/V) В. Рудін статю в „Кіевск-ій Мысли“ в якій, обговоривши централїстичні тенденції капіталїстичного господарства, почав доказувати неісторичність і реакційність домагання розчленування російського державного орґанїзму на ряд самостійних державних одиниць, хочби навіть і в тій цїли, щоб після розчленування вони знов обєднали ся на договірних основах. Рудін виводив: „Хай буде, що Росія—ще молодий капіталїстичний край, хай буде, що окремі його частини ще слабо споєні економічними вузлами, але всеж вони споєні й те споєнне з бігом часу міцнїйшає, всеж можна говорити про Росію яко про один економічний орґанїзм. Тепер нема в нїй таких округ, що жили-б ізольованим самодовільним життєм. А коли так маєть ся справа, було-б мильною річю дробити державу на окремі части, полишаючи кождій право самостійно установлювати свій звязок з цїлістю“.

Тут хочеть ся запитати автора, чи є взагалї такі держави, що жили-б ізольованим економічним життєм та чи не уважає він часом коли не цїлого світа, то принаймнї Европи одним економічним орґанїзмом? Щось подібне до сього, бо далї читаємо таке:

„Федеративна республика—се крилате гасло тих, котрі, одушевляючи ся провінціяльним партикуляризмом (!), забувають про спільні інтереси краю. Вони бачуть один бік історичного розвитку — процес дезінтеґрації, але не хочуть бачити другого, який має значно більше значіннє, епоху надкапіталїзму,—процес інтеґрації.

„Федеративний лад Росії грозить — на думку автора— розколенням єдиного (?) державно-господарського орґанїзму. Сього не можуть скрити оборонці федерації. Напр. на конференції української соц.-дем. роб. партії кілька бесїдників говорило про економічну експльоатацію України Великорусю, про якесь фантастичне (?) переповненне місцевого ринку виробами великоруського промислу, про шкідливий для України вивіз сирих продуктів і поворот їх у переробленій формі. Очевидно бесїдники, що слабо орієнтують ся в економічних справах (Ну, як же, тільки пп. Рудіним дано міцно орієнтуватись в економічних справах. Р е д.), уже наперед розвязали для себе питанне охорони українського господарства митовими межами. Але коли федералїсти мріють навіть про митові межі, то ледви чи є у них яка причина обиджувати ся, коли їх підозрівають у сепаратизмі, партикуляризмі, провінціялїзмі й инших гріхах воюючого міщанства.

„Федералїсти надурно відхрещують ся від „самостійників“. Тенденції у них спільні, але самостійники доводять сї тенденції до льоґічного кінця, а федералїсти не мають такої відваги, бо очевидно все-таки здають собі справу з протиісторичности державного дроблення в таку хвилю, коли на чергї стоїть питанне федерування великих держав“.

По сїй „лекції“ з полїтичної економії п. Рудін застерігаєть ся, що „неґативне відношенне до федеративної республики зовсїм не заставляє підтримувати бюрократичного цен-

тралїзму. Децентралїзація управи необхідна й неминуча. Не можна не зважати на те, що центробіжні сили капіталїзму не нищать процесу історичної діференціяції (От тобі й на! Ред.). Не рахувати ся з економічними, культурно-побутовими й національними окремішностями окремих округ Росії було-б легкодушністю. Треба конче окремим областям і окремим націям, що дійшли до історичної зрілости (!), лишити право на широку місцеву самоуправу з тим ступнем політичної самостійности, котрий, не нарушуючи державної єдности, рівночасно давав би можливість приспособлення форм державного життя до індивідуальних окремішностей кождої округи.

„Напр. наданнє Україні автономії з власним соймом є політичною необхідністю. Україна одержить можливість культурно-національного самоозначення. Вона повинна мати той ступінь політичної незалежности, котрий забезпечив би їй можливість свобідно творити самостійні національні форми свого культурного та громадянського життя. Але вона у власних (?) інтересах і в інтересах усього краю не повинна претендувати на політичне й економічне відокремленнє, не повинна видвигати штучних меж на шляху єдиного історичного процесу“.

Тої самої теми, тільки з иншого боку торкаєть ся „Кіевская Мысль“ з дня 10/V в статї п. з. „Аґрарна реформа та федерація“. Читаємо тут, що „ріжнородність земельних відносин переносить центр ваги підготовчої праці на місця. Було-б дуже легкодушно гадати, що до земельного питання можна підійти з якимись шабльонами. Поки ми не підійшли до самих реальних реформ земельних відносин, не можна оперувати загальними кличами. Вони привабливі й безтїлесні. Вони формують соціяльні сили, які братимуть участь в боротьбі, виявляють істнуючі тенденції і під сим оглядом грають значну ролю. Але як прийде момент, коли доведеть ся загальні формули одягнути в дійсність, зараз же покажеть ся їх нестійність перед складними та заплутаними земельними відносинами. Їх уперте переведенне могло-б викликати таку революцію, яку викликало в свій час уперте підтримуванне непорушности старого ладу“.

По сїм вступі можна було-б чекати від автора статї дійсно розумного поставлення аґрарної справи, міжтим бачимо той самий шабльон, проти якого він воює. „Земельну реформу — читаємо далї — розуміють ся, всї уявляють собі в загально-російськім маштабі. Загальні норми й її засади зазначать Установчі Збори. Сї норми будуть загально-обовязкові для всїх областей і районів. Але в межах загальних норм безперечно буде велика ріжнородність конкретних форм розвязання аґрарного питання. На орґани широкої обласної самоуправи, здавало ся-б, природно ляже роля того механїзму, при помочи якого загальні форми аґрарного закону будуть виповнені в кождім районї своїм окремим змістом“.

Тут ще „все в порядку“, але далї вже починаєть ся крутня. „Та можна побоювати ся, —трівожить ся часопись, — що прихильники федералїзму зараз доведуть сю ідею до нїсенїтниці. Замість аґрарної реформи вони виставлять жаданнє десятка аґрарних реформ відповідно до числа областей з власною самоуправою. В кождім районї тоді свої спеціяльні основи реформи: в однім місцї конфіскація, а деинде викупленнє, в однім місцї скасуванне приватної власности, а в иншім дальше її скріпленнє, там „соціялїзація“ з рівним користаннєм землею, а тут подїл у власність »на завше«“.

Ну, а як же инакше, щоб уникнути шабльону та пристосувати ся до реальної дійсности?

Та часописи про що инше ходить. „Звичайно, багаті землею области виграють, — читаємо далї, — а малоземельні програють від такого способу розвязки справи. Між окремими районами почнеть ся ворожнеча. В руках держави не буде того єдиного земельного фонду, при допомозї якого вона могла-б вирівнювати земельну тїсноту в поодиноких федерованих одиницях. Сибірська республика, маючи великі простори, постаралась би відмежувати ся муром від зайд. Українська республика навідворіт втратила-б величезний земельний резервуар, який протягом десятків лїт втягав у себе „зайве“ населенне Чернигівщини, Полтавщини, Київщини й инших ґубернїй. Дїдичівських земель за мало, щоб цїлком задоволити голод українських селян. Переселенне певно буде ще довго одним зі способів боротьби з малоземеллєм та перенаселеннєм“.

Отже, заключає часопись, „при тих сепаратистичних тенденціях, які показують прихильники федеративної республики, земельний фонд може бути розбитий і тоді нормальний розвиток кольонїзації буде утруднений. Такі малоземельні ґубернії, як ґубернії нашого краю, можуть опинити ся в дуже тяжкім положенню“. Длятого „селяне українських ґубернїй повинні поставити питанне про федеративну республику в тїсний звязок з земельним питаннєм“, иншими словами—відкинути думку про федерацію, бо... стратять земельний фонд на Сибірі!

Лишіть, панове, Українців при їх земельнім фондї. Не перешкаджайте їм улаштуватись у себе вдома по своїй уподобі, а вони вже вам подарують сибірський земельний фонд!

Чернівцї під управою Д. Дорошенка.

„Буковина“ принесла в 16 ч. ряд цїкавих подробиць про те, що дїяло ся в Чернівцях в часї зайняття Буковини Росіянами.

Як відомо, комісаром революційного правительства на правах ґенерал-ґубернатора, тільки з поглибленим ще кругом дїлання, став на зайнятій території Галичини й Буковини український дїяч Дмитро Дорошенко. Одначе він довго не обіймав урядування. Врештї заповів Дорошенко свій приїзд, оповіщаючи, що зміг обняти свій уряд тільки по перепертій згоді петроградського правительства на поставлені ним умови. Місцем осїдку ґенерал-ґубернаторства на зайняті области обох східних країв монархії був до того часу Тернопіль. Обнявши урядуванне, Дорошенко перенїс ґенерал-ґубернаторський уряд до Чернівців. Йому підчинений був черновецький ґубернатор Лотоцький, також Українець. Черновецьким старостою іменовано унів. проф. Багрія, також Українця. Загалом скрізь по цїлій Буковинї старостами стали Українці. Ось так у Вижницї був старостою Українець Іваницький. — Ґенерал-ґубернатор вів своє урядуванне строго обективно, не вмішуючи ся до місцевого політичного життя, яке від часу революції поплило живим річищем. Тим пильнїйше займав ся політичним життєм староста Багрій, котрий відразу потрапив увійти в близькі звязки з місцевим населеннєм. Його заходами відбули ся збори черновецького магістрату в Нїмецькім Домі, які вибрали там нову черновецьку громадську раду з Шандру яко бурмістром на чолї. Нїчого не помагали заходи скиненого бурмістра Віттека. Делеґація міщанства предложила свої ухвали ґен.-ґуб. Дорошенкови, котрий їх затвердив. Панованнє чорної сотнї скінчило ся одним махом.

Аж ось виринув на арену публичного життя покровитель чорної сотнї, „знаменитий“ Ґеровський. Треба знати, що Ґеровський зявив ся з повною урядовою військовою властю, непідчиненою Дорошенкови, яко начальник вивідного уряду, т. зв. контр-розвідки, при армії Брусилова. Йому прислугувало право арештом робити нешкідливими людей, невигідних його плянам. А носив ся сей царський посїпака з неабиякими плянами. На тайних нічних зборах з своїми однодумцями постановив скликати до Чернівців і до Тернополя збори селян і, розаґітувавши їх, ухвалити на зборах і перевести в дїло не менше нї більше як: увязненнє нового магістрату, а передовсїм також Дорошенка, Лотоцького й Багрія та проголосити тоді назад царський режім. Та припадково попав на слїд замаху один український горожанин, котрий зараз, нічю, удав ся до помешкання проф. Багрія, а опісля вкупі з ним до Дорошенка, щоб нарадити ся над способами, як запобігти лиху. Недовго радили, бо зараз видав Дорошенко приказ розігнати банду Ґеровського, котрий сам мав ще одначе відвагу перехвалювати ся, що до чотирнадцятьох

днів таки поставить на своїм. В дійсности розбивав ся Ґеровський далї по Чернівцях і з пімсти велїв приарештувати 47 черновецьких горожан під замітом шпіонажі та грозив відіслати їх на Сибір. І знову вибрала ся делеґація українських міщан до Дорошенка з просьбою рятунку з таким успіхом, що Дорошенко велїв арештувати Ґеровського. Він боронив ся, леґітимував ся своїм високим чином, та надаремно. Перед приходом австрійських військ роблено з українського боку заходи, щоб Ґеровського стерегли в арештї російські салдати аж до приходу австрійського війська, щоб так сей москвофільський пташок у клїтцї дістав ся в руки австрійської справедливости. Сьому спротивила ся рада робітничих і салдатських депутатів, котра натомісць перла на те, щоб Ґеровського перевезти як українського вязня до Київа. Була ще й така пропозиція, щоб хтось з українських міщан перебрав Ґеровського у сховок за ґарантією, що одначе не пішло, бо кождий бояв ся, щоб не накликати на себе халепи з боку чорних духів при відворотї російського війська.

З дїяльности Ґеровського варто занотувати ще скликані ним з б о р и с е л я н, на котрих ухвалено поділ земель великої посїлости. Ґеровський хотїв демаґоґічним способом зашахувати Дорошенка, до котрого й вислав він депутацію згаданих зборів, яка передала українському ґенерал-ґубернаторови дотичні ухвали. Одначе Дорошенко скоро справив ся з лукавством Ґеровського. Він пояснив наперед селянам депутатам, що Ґеровський се москвофіл, царський прислужник, і що їм як Українцям не пристоїть слухати його. Далї вказав на те, що чейже вислїд війни непевний і що селянам треба поводити ся так, аби вони могли відповідати за свої поступки й перед австрійськими властями. Селяне дякували Дорошенкови за батьківську пораду й одержали навіть з ґен.-ґубернаторської каси грошї на поворот до дому. — Замітні були далї скликані Ґеровським з б о р и п р а в о с л а в н и х с в я щ е н и к і в, що відбули ся у великій синодальній залї. Одначе українські панотцї не взяли участи в сих зборах і протестували проти їх важности й правосильности їх ухвал. —Коли вже мова про збори, варто ще згадати про з б о р и л ї к а р і в у Чернівцях, на котрих російський санїтарний шеф давав у російській мові вказівки лїкарям. Коли він запитав зібраних лїкарів, чи вони його порозуміли, один з присутних лїкарів-Українців заявив, що по московськи не розуміє, і просив дати пояснення в українській мові. Сьому домаганню спротивили ся одначе два лїкарі Волохи, кажучи, що жадають і на далї пояснень у державній російській мові, не зважаючи на се, що обидва добре знають українську мову, а московської мови ні в зуб...

Ґенерал-ґубернатор Дорошенко зоставив по собі дуже гарний спомин, зєднавши собі признанне населення всїх народностей і передовсїм, розуміють ся, Українців. За його управи переведено в багатьох громадах громадські вибори на основі загального виборчого права. В деяких містах повірено управу комітетови, зложеному з відпоручників по двох від кождої нації. В Чернівцях мали вести управу міста по 10 відпоручників, одначе не стало часу перевести вибір. Дорошенко зоставив по собі милий спомин. Але з проклоном згадуватимуть Буковинцї ті московські орди, що при відворотї гірш Татарви руйнували край, дарма що Дорошенко, опускаючи Чернівцї, під гострими карами заборонив допускати ся якихсь насильств на мешканцях краю. Часто дуже зле поступили московські салдати-нетяги з українськими православними панотцями, а о. Тимінського навіть зневажили чинно.

Скільки землї дасть селянинови земельна реформа?

Під сим заголовком помістив у „Русск-ім Слов-і“ з 9 серпня н. ст. (ч. 170) М. Туган-Барановський статю, з якою познайомлюємо наших читачів з огляду на вагу порушеної в нїй справи й на авторитетне імя автора.

Дколадної чисельної відповіди, хочби приближно, на поставлене в заголовку питанне не можна дати для усієї Росії з причини недостачі відповідних даних. Ми знаємо число нашого населення, але сї дані зовсїм не вистарчають для розвязки згаданого питання з тої причини, що згідно з аґрарними програмами всїх партій вивласненню підлягатиме тільки та земельна площа, котра перевищає трудову норму. А земля, оброблювана трудом власника в межах трудової норми, зостанеть ся в користанню її теперішнїх власників і не піде на вирівнюючий поділ між малоземельним селянством.

Таким робом земельний фонд, що підлягає вирівнюючому поділови, дає ріжниця між усією земельною площею краю і земельною площею, яка находить ся у посїданню землевласників, що її оброблюють. Сеї ріжниці не можна означити, бо не відомий відємник.

Та сього мало. Колиб ми навіть могли приближно облїчити, скільки буде вивласненої землї в земельнім фондї для доповнюючого наділення малоземельного селянства, — се не дало-б нам бажаної розвязки. Бо нам треба знати не загальну великість наділу, який одержить при вирівнюючім поділї селянське господарство (двір). Сю останню цифру можна отримати лишень отсим робом. До земельного фонду, що підлягає вивласненню, треба додати площу земельного господарства тої части селянства, котра буде додатково наділена землею, а суму треба поділити через число наділюваних селянських господарств. Тодї ми дістанемо середнїй вирівнюючий наділ усїх призначених для додаткового наділення селянських господарств потім, як довершить ся земельна реформа. Але для такої рахункової операції недостає нам двох цифрових даних: числа селянських господарств, що підлягають додатковому наділови, й площі землї, яку вони мають у посїданню.

Ось чому до переведення статистичного досліду в Росії в потрібних напрямах не можна навіть приближно сказати, що дасть усьому російському селянству майбутня ґрандіозна земельна реформа. Одначе для небагатьох областей Росії є вже тепер відповідні дані. В найповнїйшім виді маємо їх для полтавської ґубернії. На сих даних я задержу ся, бо хоч вони й відносять ся лише до зазначеної вузької области, все-таки мають і загальний інтерес.

Полтавська ґубернія є одинокою в Росії, де переведено послїдовно три земські статистичні переписи в цїлій ґубернії. Останню перепись переведено недавно — в 1910 р. Для полтавської ґубернії маємо в досить повнім виді дані для відповіди на поставлене питанне. Отже скільки землї отримає полтавський селянин, як увесь земельний фонд на Полтавщинї, що підлягає вивласненню, буде вирівнюючо поділений між малоземельне селянське населенне ґубернії. Се питанне дістало повне освітленне в цїкавій брошурі М. Рклицького „Земля и земельныя отношенія въ Полтавщинѣ“ (Земля і земельні відносини на Полтавщинї), яка тільки що вийшла. Виводи М. Рклицького незовсїм годять ся з тими, до яких я приходив на основі того самого статистичного матеріялу, але до них досить близькі.

Трудову земельну норму М. Рклицький означує для полтавської ґубернії ненизше 50 десятин придатної землї. Таким робом земельний фонд, що підлягає вивласненню, складатиметь ся з господарств звиш 50 десятин. Всї господарства полтавської ґуб., що перевищають названу норму, дають, включаючи сюди, як землї приватних власників, так і манастирські, державні й удїльні, 1.112 тисяч десятин. Відійнявши відсїль землю, що лишить ся власникам яко визначена трудова норма, на доповнюючий наділ відійде 859 тисяч десятин. Сей фонд при вирівнюючім поділї його між безземельним і малоземельним населенням ґубернії, включаючи сюди й ту часть городського населення, джерелом істнування котрої є хлїборобство, дасть можливість довести найменший земельний наділ в ґубернії д о 4 д е с я т и н п р и д а т н о ї з е м л ї.

У своїх облїченнях я приймав, що найменший земельний наділ можна довести на Полтавщинї до звиш пятьох десятин землї. Але що обрахованя М. Рклицького оперті на повнїйших даних, я уважаю їх правдоподібнїйшими. „І так у результатї земельної реформі осягнеть ся, — говорить М.

Рклицький,—бодай в перший рік її здійснення, що на Полтавщині не буде ніодного господарства з земельним забезпеченнєм низше 4 десятин придатної землї. Таких господарств буде тут у найгіршім разї коло 275 тисяч, себто поправить своє земельне забезпеченнє більше половини всїх господарств". Чотири десятини придатної землї на селянське господарство (двір) — се далеко від земельного багацтва та значно нижше від потрібної норми. На чотирьох десятинах навіть на благословенній Полтавщині нетільки не можна оснувати достаточного селянського господарства, але й не можна прохарчувати ся, коли нема зарібків з боку.

В кождім разї більше половини хліборобських родин в полтавській ґубернії значно збільшить завдяки земельній реформі своє користуванне землею, хоч далеко не доведе його до тих розмірів, при яких можна прохарчувати ся з землї. Їм треба буде шукати в доповненнє до працї на своїй землї побічних зарібків. Нелегко представити собі, де найдуть вони сї зарібки. Поміщицьких економій не буде, а на дрібний промисл надії погані.

Чотири десятини на господарство — як се мало, порівнюючи з тими веселковими мріями, яким віддають ся селяне, думаючи про щасливий будучий час, коли землю відберуть у панів! Все-таки більше половини селян одержить землю. А як відібєть ся земельна реформа на інтересах тої дуже значної части селянства (коло 44%), яка не одержить жадної землї (ті, що мають поверх 4 десятин)? Сї господарства потерплять від земельної реформи в двох напрямах. Поперше вони позбавлять ся свого арендного фонду, тих земель у великих господарств, які вони арендують дотепер; подруге вони позбавлять ся своїх підрятовуючих їх зарібків на поміщицьких економіях.

Автор обговорюваної брошури уважає особливо важним, аби селянське населенне Полтавщини присвоїло собі дві засади, які видають ся йому неспірними: „Перша з них — се те, що земельна реформа, переведена на основах передання всеї землї в користанне трудового хліборобського населення, може дати безземельним тільки чотири десятини на господарство й поправить тому положенне тільки тих господарств, що мають землї менше чотирьох десятин, давши їм необхідну до тої норми скількість землї. Друга засада та, що земельна реформа бодай у перших роках безумовно погіршить житте инших господарів, починаючи від господарів, що мають звиш чотирьох десятин землї".

Менї здаєть ся, що виводи М. Рклицького дещо надто песимістичні. Але, розуміють ся, він має слушність щодо того, що земельна реформа дасть далеко менше, ніж ждуть від неї. Здійсненне земельної реформи викличе в народніх масах найглибше розчарованне, котре треба завчасу передбачити й котре може мати дуже великі політичні наслїдки. Щоб ослабити се неминуче розчарованне з усїма його небажаними наслїдками, треба робити все можливе, щоб поширити в селянській масї вже тепер правильну думку про те, що може й чого не може дати земельна реформа.

Та може багато читачів подумає, що наведений обрахунок, який відносить ся до полтавської ґубернії, зовсїм не є показчиком у відношенню до всїєї Росії, бо полтавська ґуб., як звичайно думають, забезпечена землею далеко гірше від инших ґуберній Росії. Одначе останнє зовсїм невірне й такий погляд се в данім разї небільше ніж поширена помилка. Дійсно в 44 ґуберніях европейської Росії крім полтавської ґубернії приходить на одну душу населення майже три рази більше землї ніж на Полтавщині. Але треба взяти під увагу, що на Московщині тільки четвертина всїєї земельної території зайнята під ріллю, решта землї се лїс, сїножати й непридатна земля, а в полтавській ґуб. під ріллею є неменше трьох четвертин усїєї землї. А коли брати тільки ріллю, покажеть ся, що на Полтавщині на одну душу населення мирного часу припадає землї 1·1 десятини, рівно стільки, скільки припадає в середнїм для цїлої европейської Росії. Так отже щодо скількости запасу рільної землї на одну душу населення полтавська ґубернія зовсїм відповідає середнїм даним для цїлої Росії.

Та се не все. Середня урожайність Полтавщини значно перевищає середню урожайність Росії. Беручи під увагу середню урожайність, можна сказати, що 1 десятина середньої землї для всїєї европейської Росії дає тільки 0·55 десятин полтавської землї. Иншими словами земельне забезпеченнє населення Полтавщини не низше, а далеко вище щодо свого сїльсько-господарського значіння від земельного забезпечення решти Росії. Таким робом полтавські дані кидають дуже поучаюче світло на можливі результати земельної реформи і в решті Росії. *М. Туган-Барановський.*

Чехи й Австрія.

Зложені на першому засїданню віденського парляменту державно-правні заяви славянських народів у червнї 1917 р. безперечно належать до визначних політичних подій в Австрії. Від 1848 р. чорноживта монархія не була свідком такого непереможного прояву волї до життя тих зі своїх народів, які наслїдком її дуалїстичного ладу з одного боку та штучно викроєних коронних країв австрійської половини монархії з другого протягом часу були відсунені на другий плян, мовляв, здеклясовані на політичних чинників низшого сорту.

Ми хочемо в сїй працї звернути спеціяльну увагу на державноправну заяву „Чеського Союза", а то з причини своєрідного характеру чеського питання в австрійській державі. Задля лїпшої орієнтації в дальших увагах насамперед пригадаємо зміст сеї чеської заяви, яка викликала чимале вражінне і політичне зацїкавленнє, як в Угорщинї, так і в Нїмеччинї та яка крім сього мала дуже цїкаву свою передпарляментську історію.

Ось її дослівний текст в українськім перекладї:

„Представники чеського народу зо всїх країн корони святого Вячеслава, вступаючи до Державної Ради в часї воєнних подій всесвітнього значіння, коли загальними стали ся прямування до усунення панування народу над народом, — проголошують: Посли чеського народу глибоко переконані, що існуючий дуалїстичний лад витворив з очевидною шкодою для загальних інтересів пануючі й поневолені народи та що задля усунення всякого безправства поміж народами й задля запевнення всестороннього розвитку народів в інтересї держави й династії неминуче потрібно, щоб габсбурзько-льотаринську великодержаву перетворено в державну спілку вільних і рівноправних національних держав. Тому опираючи ся під сю історичну хвилину на природнім праві народів на самоозначенне і вільний розвиток, яке у нас ще зміцнене непохитними історичними правами та вповнї признаними державними актами, ми домагаємо ся, стоячи на чолї свого народу, зєдинення всїх галузей чесько-славянського народу в демократичній чеській державі, при чім не можна поминути й чесько-словацької галузи, що так само живе у звязку з історичною чеською батьківщиною".

В наведеній вище заяві заслугує на спеціяльну увагу домаганнє внутрішньої державної перебудови Австро-Угорщини по національному принципу, себто у федералїстичнім напрямі. Се домаганнє — се свого роду головний мотив усїєї чеської політики від 1848 р. Перетвореннє австрійського державного ладу на основі національної рівноправности й автономного федералїзму тягнеть ся червоною ниткою через усї головнїйші прояви чеської політики від перших початків конституційного життя Австро-Угорщини.

Чехи дуже швидко й добре зорієнтували ся у своїй новочасній державній позиції в Европі. Вони з огляду на ґеоґрафічне положенне своєї батьківщини й на державні відносини на сході та півночі (Росія і майбутня зєдинена Нїмеччина) інстинктом, так сказати, відчули життєву неминучість своєї австрійської державної приналежности. Через прилученнє Чех до Австрії (у 1526 р.) фактично даний був початок пізнїйшої і теперішньої австро-угорської держави. Потім Чехи завжди стояли на сторожі великодержавного характеру габсбурзької монархії, в істнуванню якої вони

бачили найкращу запоруку свого національного й державно-політичного буття, як з другого боку свою приналежність до Австрії слушно уважали за одну з необхідних умовин істнування сеї останньої.

Можна сказати без перебільшень, що властиво чеські політики винайшли рацію державного буття новочасної Австрії. Найліпше її теоретичне умотивуванне дав славетний чеський історик і національний дїяч Ф. Паляцький у своїй загальновідомій політичній монографії „Idea státu rakouského“ (Ідея австрійської держави, 1865). Властиво вперше він сформулував її вже в 1848 р., а саме у своїй знаменитій відповіди франкфуртському парляментови [1]), в якій, вияснюючи причини, чому він не може прийняти запрошення до участи в нарадах сього нїмецького сойму, Паляцький таким чином зясував новочасну рацію буття австрійської держави: „Вам відомо, що в південно-східній частинї Европи вздовж границь російської держави є чимало народів, що відрізняють ся дуже походженнем, мовою, історією та звичаями, себто Славян, Волохів, Мадярів, і Нїмцїв, не говорячи вже про Греків, Турків і Шкипетарів, з яких жадний недосить сильний, аби з поводженнем міг у цїлій будуччинї боронити ся проти всеміцного свого східного сусїда (Паляцький має тут на думцї царську імперію, яка по його передбаченням простувала до утворення універсальної монархії, себто „безпросвітнього й невисловного лиха, нещастя без кінця та краю“. Н. В.) і се буде можливе лише тодї, коли їх лучитиме в одно тїсна й певна спілка. Справжньою життєвою жилою сеї потрібної спілки народів є Дунай; її центральна сила не має нїколи далеко відхилювати ся від сеї ріки, як що вона хоче мати дїйсне значіннє. Отже й справдї, як що віддавна вже не було-б австрійської держави, ми в інтересї Европи й навіть цілої людськости мусїли-б причинити ся, щоб її як найшвидше утворити“ [2]). Очевидно, чеський історіограф має тут на думцї не абсолютистичну ґерманїзаційну Австрію, але наддунайську державну спілку рівноправних і автономно самостійних малих придунайських народів. В сїмже цитованім листї він ясно формулує сю основну державну засаду Австрії, її, як він каже, „святий якір“ (sacra ancora), кажучи, що „всї під її берлом зединені народи та всї релїгії мають користувати ся взаїмною повною рівноправністю і значіннєм“ (тамже, стор. 109).

За рік (у 1849 р.) у своїй статї „Про централїзацію та національну рівноправність в Австрії“ Паляцький докладно й конкретно зясував свої думки про необхідність автономно-федералїстичної перебудови австрійської держави по національній засадї.

Згадана його розвідка про „Ідею австрійської держави“ з 1865 р., яка повстала з низки часописних статей, була отже тільки докладнїйшим і програмовим розвиненнем вище наведених думок з листу до Франкфурту, зясованих на сей раз в освітленню історичної минулости Австрії від її початку та сумних подекуди досвідів з конституційними заходами в нїй від 1848 р. до 1861 р. В дїйсности ся розвідка „батька чеського народу“ є знаменитою обороною прав поневолених австрійських народів, заслуженим засудом австрійського ґерманїзаційного централїзму, переконуючою апотеозою засади національної рівноправности яко невідложної основи австрійського державного істнування й будуччини сеї держави, що Паляцький дуже добре висловлює у III розд. сеї своєї працї таким чином: „... Австрійське правительство не має бути анї нїмецьке, анї мадярське, анї славянське, анї романське, але австрійське у вищім і загальнім змислї, себто однаково справедливе для всїх своїх народів“ (стор. 34-35).

Автор клясичної „Історії чеського народу“ (Dějiny národu českého), поборюючи централїстичну основу австрійської держави яко таку, що запевнює в нїй нїмецьку геґемонію, був також рішучим противником і австро-угорського дуалїзму, добре передбачаючи, що в дїйсности він зведеть ся до нїмецько-мадярського панування у наддунайській монархії та що зовсїм не причинить ся до полагодженя в нїй пекучої національної справи. Ще перед заведеннєм дуалїстичного ладу він так пророчо висловив ся про нього в свїй розвідцї „Idea státu rakouského“: „Я переконаний, що дуалїзм в усякій формі в недовгім часї покажеть ся шкідливійшим нїж повний централїзм. Бо се безперечно буде подвійна централїзація, одна, як і друга, проти природи та проти права, а подвійне лихо й по найпростїйшому розуму гірше нїж одно“.

Тому він постійно вертав ся до того та вперто пропаґував необхідність федералїстичної перебудови австрійської держави. Недовго до своєї смерти у статї про чесько-російські відносини (Rusové a Češi з 1873 р.) Паляцький знову та зі спеціяльним підчеркненнем висловив сю улюблену свою думку, свого роду своє політичне „вірую“: „Австрія—писав він у сїй статї—може утримати ся на будуче яко держава тільки на федералїстичнім ґрунтї або її взагалї не буде. Про її »роздробленнє«, котре буцїм-то було-б спричинене федералїзмом, або про розпад на »первісні елєменти« — звичайно гарячкують ті люде, котрі властиво не бажають жадної Австрії, бо їм розходить ся лише про Нїмеччину або Мадярщину. Неначеб федеративна держава з успіхом не могла розвинути більшої та тривкійшої сили нїж силоміць злучені сцентралїзовані держави з незадоволеними й сепаратистично настроєними елєментами“. Паляцький був найвизначнїйшим і найбільше переконаним ідеольоґом рациї державного буття новочасної Австрії, яка на його думку мала бути деякою запорукою малочисельних беззахисних наддунайських народів, а насамперед чеського, який суцїльно знаходить ся в сїй державі так, що не може мати жадних ірредентистичних прямувань або сепаратистичних надїй.

На жаль від заведення дуалїзму дальший розвиток Австро-Угорщини пішов по лїнії подвійного централїзму та хронїчного національного антаґонїзму, що так добре передбачав і наперед передсказав чеський історик. Він тому з резиґнацією подекуди й без ілюзій уже дивив ся на політичну еволюцію Австро-Угорщини після 1867 р. Одначе се було тільки політичне, але зовсїм не національне зневірре „батька чеського народу“. Бо щодо будуччини свого народу, як і австро-угорських Славян взагалї, він не сумнївав ся. Перестерігаючи перед шкідливістю й небезпечністю дуалїзму, він робив такі висновки щодо майбутньої долї своїх земляків і австрійських Славян загалом: „Коли буде переведене запереченнє думки новочасної австрійської держави й коли ся рїжноманїтна та єдина в своїм роді держава признає неоднакову справедливість для всїх, але панованнє і силу одних над иншими; коли Славяне справдї будуть признані низшим племенем і, як уже сказано, матеріялом для правительств двох инших народів,—тодї природа також здобуде своє право, а її неминучий відпір перетворить домовий спокій у неспокій, надїю замінить розпукою та спричинить врештї сутички й боротьбу, напряму, розміру та краю яких не можна навіть передбачити. День проголошення дуалїзму станеть ся неминучою потребою природи, заразом днем народження панславізму в найменш бажаній його формі. А що прийде потім, читач сам легко додумаєть ся. Ми, Славяне, зі щирим жалем дивимо ся тому в будуче, але без страху. Ми були перед Австрією, ми лишимо ся й після неї!“ (Idea státu rakouského, стор. 100-101).

Сю політичну зневіру в Австрію, як і непохитну віру у свій народ ще яскравійше висловив Паляцький у своїм політично-національнім заповітї своїм землякам, в якім щодо нашої теми знаходимо отсей уступ: „Я на жаль тепер і сам зневірююсь у тривке захованнє австрійської держави; а се не тому, щоб вона не була бажана або сама в собі неможлива, але тому, що Нїмцям і Мадярам уможливлено панованнє і заведеннє в нїй одностороннього племінного деспотизму, який у конституційній та рїжномовній державі не може бути тривкий, будучи політичним безглуздєм (супереченістю в поняттях, contradictio in adiecto). А Нїмцї й Мадяри

[1]) В моїй статї „Відозва чеських письменників до чеської парляментарної репрезентації“ (Вістн. ч. 153, стор. 360, 34—35 рядок з гори) вкрала ся друкарська помилка: „до французького“ замість „до франкфуртського парляменту“. Н. В.

[2]) Цитую з додатку сього листа до книжки Idea státu rakouského, Прага, 1907, стор 108, 107.

не хочуть иншої Австрії, як такої деспотичної. Через їх вину, бо вони як і в 1848 р., щиро бажають розбити державу,—вони опинили ся на жаль на похиленій площі, котра веде до пропасти. Не зважаючи на се, я недуже боюсь за свій народ. І хочби йому судило ся знову перейти пробу огня і заліза, він має вже в собі досить живого та здорового ядра, щоб не загинути під час сього іспиту, але прокинути ся знову до дїяльного життя серед усяких уже обставин [3]).

Ми тут подекуди докладнїйше розглянули погляди й думки Паляцького про Австрію та чехо-австрійські відносини, бо в його писаннях і полїтичній дїяльности австрійська орієнтація Чехів знайшла свій найвиразнїйший і найбільш принципіяльно умотивований вислів. Але, як ми вже на початку сеї статї зазначили, австрійська орієнтація є провідною думкою чеської полїтики від початку конституційної ери в Австрії взагалї.

Задля ілюстрації, як і задля характеристики сього полїтичного чеського австрофільства, ми наведемо тут ще кілька його зразків. Найбільший та найвизначнїйший чеський публїцист і національний дїяч з першої половини минулого столїття Карло Гавлїчек Боровський—вже перед Паляцьким був переконаним австрофілом та одним з камінярів полїтичного австрославізму яко реального вислову думки славянської взаємности у відношенню до романтичного або й зовсїм глитайського загального панславізму. „Ми, західні Славяне, — писав він у своїй часописи „Duch Národních Novin“, — вільні Славяне: Чехославяне, Югославяне й Поляки, твердо стоїмо при австрійській державі, уважаючи її за природний лучник, який нас, рідних братів, тїсно взаїмно зєднює, а у спілцї збільшує силу проти великої небезпеки“.

Гавлїчек дивив ся на Австрію як на природний захист західних Славян і лише тому бажав її захованя у критичних та бурливих подїях 1848-49 рр. „Що Славяне — писав він у згаданій вище вже часописи—хотїли утримати Австрію, мусить бути самозрозуміле, бо Славяне бачили в захованню Австрії свій власний інтерес, свою власну свободу“. На його думку сила Австрії спочивала саме у Славянах, без яких вона не могтиме істнувати самостійно. Тому він, як згодом Паляцький, доказував необхідність національної федералїзації Австрії та її конституційної перебудови в дусї національної рівноправности. Австрія мусить здемократизувати ся і змодернїзувати ся,—навчав він,—мусить здихати ся февдального абсолютизму, але й безглуздого централїзму, який суперечить основному духови конституційного ладу та життя. Австрія, що поневолює свої плебейські народи, легко може розпасти ся та стати жертвою царської аґресивности,—добре та заздалегідь передбачив сей ґенїяльний чеський публїцист пізнїйші пляни гр. Іґнатїєва. Він доказував, що справжнї інтереси габсбурзької династії покривають ся з інтересами австрійських Славян, чому вони триматимуть ся династичного й монархічного принципу. Але й він, як опісля Паляцький, перестерігав Австрію перед манівцями та нетрями бюрократичного централїзму й національного поневолювання, кажучи, що „Австрія мусить бути такою, як ми радимо, або перестане істнувати“. Се значить, що вона має признати поодиноким своїм народам повну національну рівноправність і державну самоуправу.

У своїй полїтичній програмі Гавлїчек з сього приводу висловив ся таким чином: „У жаднім випадку не хочемо бути австрійською провінцією: чеській коронї має бути признана повна самостійність, чим більша, тим лїпше, а то так, аби Австрія (коли не буде прийнята инша назва замісць сеї зненавидженої багатьома народами) була тільки федерацією, союзом самостійних країн і народів“ [4]). Зрозуміло потім, що перші соймові відпоручники чеського народу з 1848 та 1849 рр. офіціяльно та принципіяльно висловили ся щодо Австрії в дусї вище наведених думок двох найвизначнїйших своїх національних і полїтичних провідників. Наведу тут дві під сим оглядом дуже типові виїмки з їх тогочасної заяви про свою соймову дїяльність: „Ми уважаємо федеративний лад в Австрії за неминучий і необхідний висновок великої ріжноманїтности її народів і засади повної їх рівноправности. Бо чи-ж може в дїйсности істнувати однакове право там, де мова й тим самим і народність одного з членів піднесена буде законно або фактично в цїлім державнім орґанїзмі до ступня пануючої?“ А далї читаємо у згаданій заяві з приводу централїзму отсе: „Централїзм вже з тої причини не надаєть ся для Австрії, бо він є у безпосереднїй і неминуючій суперечности з етичною підвалиною всїєї держави й конституції, як і з рівноправністю народів“.

Відомий чеський полїтичний провідник і національний дїяч минулого столїття — Ф. Л. Ріґер — так само тримав ся австрійської орієнтації щодо чеської справи, домагаючи ся державної перебудови Австрії на федералїстичних засадах. В одній зі своїх соймових промов він у таких словах зясував провідну думку та рацію державно-полїтичного буття габсбурзької монархії: „Поміж російським і нїмецьким кольосом бачимо тут на европейській картї кілька менших країн і народів, які самостійно істнувати не можуть та які, колиб були полишені самі собі, тяжіннєм більших сусїдніх орґанїзацій могли-б дуже легко бути позбавлені своєї самостійности. Всесвітнїм завданнєм Австрії є зєднити отсї країни, які самостійно не можуть утримати ся, злучити отсї малі народи в одну громаду, щоб вони взаїмно захищали себе та боронили ся проти сусїдів, аби взаїмно підтримували ся у своїм розвитку та взаїмно признавали свої права й сумлїнно їх шанували. Панове, се є на мою думку всесвітнє завданнє Австрії, се її післанництво, лише в сїм спочиває її життєва сила та її змисл і будуччина. Коли вона не матиме сього всесвітнього завдання, тодї не має його взагалї; далї не має на що істнувати на світї, не має жадної рації буття. Коли вона сього свого завдання не зрозуміє, далї не матиме в собі життєвої сили та провідної думки, а тому мусить загинути від внутрішньої слабости та старости. Коли-ж вона зрозуміє се своє завданнє у повній мірі, тодї очевидно вона може зміцнїти, тодї знову прийде до старої слави й могутности, додержуючи непохитно гасла: „Всїм моїм народам однакове право, всїм однакова любов! Під сим прапором побідиш!“ [5])

З огляду на історичну долю і ґеоґрафічне положенне чеського народу й Чехії Ріґер иншим разом у чеській соймі (в 1867 р.) ляпідарно висловив австрійську орієнтацію чеської полїтики отсим гаслом: „. . . Насамперед нашим завданнєм і першим прямуваннєм має бути: заховати Австрію і себе в Австрії заховати“ . . .

Ріґер, як і вся тодїшня старочеська полїтика, був прихильником історичного права, тому отже й перебудову Австрії уявляв собі на історично-державних засадах. Звідсїль катеґорична його опозиція против австро-угорського дуалїзму, якого Чехи не хотїли признати та проти якого протестували відомою пасивною резистенцією, бойкотуючи центральний австрійський парлямент. На жаль ся опозиція чеської полїтики незавжди рахувала ся з реальними обставинами й можливостями, в нїй було инодї чимало радикального романтизму й державно-правного доґматизму, тому після 1867 р. вона скінчила ся фіяском. Перебудову австрійської держави по дуалїстичній засадї переведено проти Чехів і без Чехів.[6])

У розгляненім тут розвитку чеської полїтики у відношенню до габсбурзької монархії варто звернути увагу на дві обставини, насамперед, що Чехи не дивили ся на Австрію яко на якийсь припадковий державний зліпок, мертвий орґанїзм без життєвих сил і перспектив дальшого

---

[3]) Головнїйші полїтичні думки й засади Паляцького добре зібрані в цїкавій публїкації: „Politické myšlenky Františka Palackého“, Прага.

[4]) Провідні думки цитованого вище чеського письменника зібрані в інформаційній добрій книжцї: Politické zásady Karla Havlíčka-Borovského, Прага, 1898.

[5]) Politické výroky a zásady F. L. Riegra, Прага, 1899, ст. 42—43.

[6]) Розвиток чеської полїтики до заведення і після заведення дуалїзму добре зясований у відомій працї французького історика Е. Денї „Чехія після Білої Гори“, популярне чеське виданнє вийшло у Празї 1911 р. (пор. т. II, ч. 2 і 3).

природного розвитку, як здебільшого прийнято дивити ся на придунайську державу (згадаємо лише становище російської публіцистики: „лоскутное государство“ або знаменитий афоризм Герцена, що висмівав усякий сенс Австрії); навпаки Чехи самі винайшли державну й культурну рацію буття Австрії, як се ми вже бачили вище (Палацький, Гавлічек) та як се можемо ще зясувати цитатою з соймової промови (1865 р.) Ріґера, в якій принціпіяльно ставить ся та рішаєть ся та справа: „На мою думку — казав Ріґер — Австрія є неминучою потребою своїх народів. Вся річ спочиває в тім: чи австрійська імперія має якесь всесвітно-історичне завданнє, чи ні; бо коли вона має його, тоді має й право на істнуваннє, тоді знайде сама в собі силу для захованнія свого життя. Панове, я гадаю, що австрійська імперія є нелише припадковим злїпком народів, неначе звязаних взаїмно тільки спільною династією; я переконаний, що вона має вище завданнє. Сим всесвітно-історичним її завданнєм є: зєдинювати всї отсї менші народи, котрі живуть довкруги Карпат і наддунайської долини, в одну громаду, щоб вони захистили своє бутте та свою своєрідність против аґресивности сусїдніх велетнїв і спільними силами, кожний по своїй особистій вдачі, могли простувати до найвищих цїлей людства. Се завданнє уважаю за життєву мету Австрії, за її душу; воно додає їй і додаватиме на віки віків життєвої сили, права на істнуваннє, словом того, що називаємо рацією буття. Отсе всї ми, народи, особливо-ж ми менші — у повній мірі почуваємо. Ми всї почуваємо та знаємо, що для нас Австрія необхідна потреба для захованнія власного нашого істнуванння . . . Коли-ж одначе Австрія такого всесвітно-історичного завданння не має, то вона розпадеть ся, не зважаючи на всї наші прямування; тодї не утримають її жадні октроа, жадна лютова конституція; далї не утримає її нїякий абсолютизм і навіть залїзний круг баґнетів. Всї прямування будуть зайві. Але хто має віру у всесвітно-історичне пїсланництво Австрії, той мусить також вірити, що під сю рішучу хвилину в нашім серцї, голові й нашій волї знайдуть ся також засоби для її утримання.“[7])

Другою цїкавою обставиною в чесько-австрійських відносинах є відсутність у Чехів державно-полїтичного ірредентизму чи сепаратизму. Ся обставина так само має своє головно ґеоґрафічно-етноґрафічне умотивуваннє, яке визначний чеський соціял.-дем. полїтик і посол Модрачек добре зясував на партійній дебатї (в 1913 р.) з приводу австрійської державної проблєми й відношення чеської справи до неї отсими словами: „. . . Ми, Чехи, не зважаючи на те, що стільки витерпіли в сїй державі, є народом, котрий не має куди з неї втекти. Инші народи, хай назву Нїмцїв, Італїйцїв, а врештї Поляків, або хай назву Сербів, Хорватів, — усї вони мають за кордоном своїх дядьків, своїх земляків. Вони мають куди сховати ся, колиб не мали тут стріхи над собою, але ми дїйсно не маємо куди дїти ся. Ми істнуємо лише в сїй державі та не можемо на нїкого покласти ся. А тому саме ми є народом, котрому вельми залежить на тім, аби ся держава істнувала, аби вона мала будуччину, щоб вона була захована . . .“

Як бесїдник далї слушно підчеркнув, ся австрійсько-чеська залежність обостороннє: „Ми потребуємо Австрії, але й Австрія потребує також нас!“ [8]) Сеї своєї взаїмної приналежности до Австрії були Чехи добре свідомі від самого початку своєї полїтичної дїяльности, себто від 1848 р. У своїм національнім манїфестї про бажаність злученнія Моравії та Шлеска з Чехами (в маю 1848 р.) чеський народнїй комітет прилюдно заявив своє становище щодо сеї справи: „А коли хтось каже, — читаємо в згаданім манїфестї, — що ми в Чехах маємо намір відокремити ся від австрійської держави, той або не є приятелем правди, або був впроваджений в блуд. Для сього ми не досить невірні анї недосить нерозумні; бо всеж добре знаємо, що наша країна, яка лежить посеред европейського континенту, не могла анї сама, анї разом з Моравією та Шлеском на довший час утримати ся яко самостійна держава . . . Одначе хоча вся наша країна бажає бути неминуче й нерозділно прилучена до нашого рідного австрійського дому, се ще зовсїм не значить, що вона мала-б з рештою країн держави суцїльно зілляти ся, щоб у нїй навіть занепасти й щезнути; задля сього вона своєю вдачею й історією занадто своєрідна та вельми відрубно самоозначена“.[9])

Вороги Чехів, правда, нераз закидали їм сепаратистичні або ірредентистичні думки, тенденційно надуживаючи для сього відомого анґльофільства. Всї сї чеські „фільства“ (vzájemnost) в дїйсности первісно виринули з національно-расового романтизму минулого столїття, а потім конкретно проявляли ся виключно на культурно-лїтературнім полї та з добре зрозумілою й вповнї розумною метою: за посередництвом тїснїйшого духового зближенння західної та східної культури піднести й обагатити та зробити кращою свою власну культуру та своє народнє життє. Дошукувати ся реально-полїтичного або державного характеру в отсих ріжноманїтних чеських „vzájemnostéch“, себто плеканню національних симпатій до неавстрійських народів, було-б даремною працею.

Досї ми розглянули тут лишень один бік справи, що цїкавить нас, а саме відношенне Чехів до Австрії. Але ся справа природно має й другий свій бік, себто відношенне Австрії до Чехів і чеського питання. Одначе докладне обговоренне сього вимагало-б окремого великого нарису. Тому ми обмежимо ся тут лише загальною його характеристикою.

Коротко кажучи, Австрія (а саме — австрійський правительственний абсолютизм, протинаціональний централїзм і ґерманїзаційна полїтика по сей бік Ляйти) — зробила все можливе й навіть неможливе, щоб стати як найбільше непопулярною серед Чехів і відштовхнути від себе безперечно свій найбільш австрофільський народ. Вистарчить переглянути вище цитовану тут уже історію „Чех після Білої Гори“ або познайомити ся з єдиними свого роду чеськими збірниками: Плач чеської корони в 1869—1873 рр. — (Прага, 1894) та доповненнєм до нього: Переслїдуванння чеського народу у 1869—1873 рр. (Прага, 1896), сими страшенними оскарженнями австрійського протического абсолютизму), щоб зрозуміти повищу характеристику чеської полїтики Австрії.

Не без слушности казав з сього приводу цитований вже тут чеський соц. дем. посол Модрачек: „Австрія недобре записана серед народнїх мас. Австрія починаєть ся у нас Білою Горою (битва під Прагою у 1620 р., яка порішила про долю чеської держави й народу так само, як полтавська в 1709 р. — означала кінець самостійницьких прямувань поневоленої України. Н. В.), протиреформацією, тридцятилїтньою війною. Які сумні спомини полишила в нас історія австрійського абсолютистичного, полїцейського та парляментарного режиму! До сьогодня саме серед широких мас чеського люду Австрія конкретно означає нїмецьку національну ґеґемонію, полїцейську систему та клерикалїзм. Австрія не має нїчого, чим дїйсно могла-б стати ся популярною“.[10])

В часї війни правительство покійного гр. Штірка розпочало свою відому ґерманїзаційно-абсолютистичну полїтику під знаком відомих націоналїстичних нїмецьких „передумовин“. В Австрії неначе повернули ся знову старі часи бюрократичної сваволї метернїхівського або бахівського фанатичного централїзму. Супроти Чехів вела ся протягом трьох років систематична погромна полїтика, обрахована на абсолютне винищенне чеської культури й цїлковите задушенне чеського національного життя. Полїтичні процеси, масові арешти культурних і національних дїячів, погром інтелїґенції загалом, розвязуванння та заборона дїяльности чеських національних стоваришень і орґанїзацій, безглуздні

[7]) Politické výroky a zásady F. L. Riegra, стор. 41—42.
[8]) Див: Protokol XI sjezdu československé soc.-dem. strany dělnické, Прага, 1913, стор. 126—127.
[9]) Politické myšlenky F. Palackého, стор. 47—48.
[10]) Protokoly, стор. 126.

конфіскати чеських книжок — навіть старих зперед півстоліття, фактична ґерманізація урядового життя в Чехах — се лише загальний і зверхній реєстр протичеської політики Австрії під час війни. Докладне її зясуванне вимагатиме нового видання „Плачу чеської корони“, який безперечно під кожним оглядом перевищить свій згаданий першовзір з середини минулого століття.

Чеські політики з парляментської трибуни виступили вже з першими причинками до сеї „Чорної книги австрійського абсолютизму“, а „Чеський Союз“ предложив віденському урядови провізоричний акт оскарження який обіймає 400 сторін друку. Отже з повним правом можна сказати, що в часі війни офіціяльна й нїмецька Австрія зробила все, щоб ущерть здискредитувати ся в Чехії, а тим самим помагала почвірному порозумінню в його протекторській політиці супроти чеського питання, як і ірредентистичній аґітації чеської політичної еміґрації за кордоном.

* * *

Політична траґіка чеського народу є в тім, що супротив Австрії йому доводить ся, так сказати, тримати ся фатальної ґалілеївської засади: „А всеж вертить ся“, що в перекладї на чеську політичну мову означає: а всеж Австрія, бо, як сказав Модрачек та як сього добре свідомі чеські політики, лишень одним Чехам нема куди втїкати з габсбурзької держави. Австрійська орієнтація чеської політики є в своїм роді детермінована зовнїшнїми (ґеоґрафічними й економічними) обставинами. Тому Чехи до неї все повертають ся яко до вихідної точки, хоч тяжкі умовини внутрішнього політичного австрійського режиму иногді силоміць пхають їх на манівці неавстрійських політичних комбінацій.

Дуже невдячне завданнє ревізії чеського політичного відношення до Австрії новочасного умотивування, отже й до відновлення австрійської орієнтації припала чеській соц. дем. партії, а саме її автономістичному напрямкови (себто партії більшости чеського соціялїстичного пролєтаріяту). Чисельно се найбільша чеська політична партія. Її вплив і значіннє у чеськім політичнім життю спочиває у камінярській працї задля справжньої демократизації чеської політики, а потім визволення її з полону національного й історично-державно-правного романтизму та радикалїзму, які в дотеперішнїм політичнім розвитку чеського народу нераз (напр. у 1871 р.) більш Чехам зашкодили нїж принесли користи. Під сим оглядом дуже радикальним чином з боку чеської с. д. був її відомий (у 1897 р.) протест у віденськім парляментї проти чеського історичного державного права. Для чеської політики мав він подібне значіннє, як у культурно-національнім чеськім життю боротьба молодої чеської науки проти підроблених „старочеських“ рукописей. Правда, чеський загал зареаґував на сей рішучий крок чеської соціялдемократії її фактичним збойкотованнєм і майже виключеннєм з національного лона, але фактично ся подія чимало причинила ся до вилїчення Чехів з архаїчно-романтичного й радикального націоналїзму.

Далї се заслуга чеської соціялдемократії, що переведено ревізію чеського політичного відношення до Австрії. Зроблено се обєктивним шляхом новочасної соціялїстично-наукової аналїзи: не з вузько-націоналїстичного, але загально-національного чеського й загально державного австрійського становища. Уперше порушено сю справу на IX партійнім зїздї (в 1909 р.) під час програмової дебати з приводу відношення партії до національної проблєми в Австро-Угорщинї. В основнім рефератї д-ра Шмераля щодо питання, яке цїкавить нас, сконстатовано: „ ... Національну справу, особливо-ж чеського народу, можна полагодити серед теперішнїх обставин лише в межах Австро-Угорщини. Теоретично чисто соціялїстичним її полагодженнєм була-б злука Нїмців Австрії з Нїмцями Нїмеччини, Італїйців з Італїєю, Українців з Київом, далї зєдиненнє Сербів і Хорватів, укінцї відновленнє суцїльної Польщі. Але се повне переведенне засади зєдинення кожного народу буде лише тодї можливе, коли щезнуть границї теперішнїх держав, які розділюють інтереси династій, та сила мілїтаризму, й коли вся західня Европа буде перетворена через здїйсненнє соціялїстичної мети в один суцїльний економічний орґанїзм. Лишень у республиканській соціялїстичній федерації европейських народів усї народи осягнуть повне здїйсненнє всїх своїх національних прямувань“.[11]) Далї переведено в рефератї річеву критику чеського державного самостійницького сепаратизму, знову відкинуто чеське історичне державне право та зайнято позитивне становище супротив австрійської політичної орієнтації яко неминучої для чеського народу.[12]) Рівночасно зроблено безапеляційний засуд фатального австро-угорського дуалїзму, виставлено програмове жаданнє національно-федералїстичної перебудови Австрії, начеркнено нові директиви державного розвитку габсбурзької монархії та зясовано новочасну її рацію державно-політичного буття. „Австро-Угорщина — читаємо ми з сього приводу у програмовім рефератї д-ра Шмераля — стоїть перед добою великих конституційних перемін. Дуалїстична державна думка є в розкладї. Держава, яка в історії протягом цїлих століть мала своє узасадненнє яко охоронний вал Европи проти турецької небезпеки, тепер потребує нової великої, відповідаючої новому часови цїли свого істнування“.[13]) Трохи низше ся провідна мети Австрії зясована таким чином: Сьогодня лишаєть ся сїй придунайській державній орґанїзації єдина, що правда, але велика й висока мета, щоб вона зєднила всї рїжноманїтні народи своєї области у велику громаду плїдної господарської дїяльности, щоб рівночасно, будучи підвалиною задля спільного їх господарського розвитку, дала кожному народови повну самоуправу й національно-культурну самостійність, а при сїм аби кождому народови яко суцїльному орґанїзмови й кождій одиниці признала стільки вільности й рівности, щоб народи та всї його члени пригорнули ся до держави, зідентифікували ся з нею, а таким чином аби в їх інтересах, в їх заспокоєнню і любови, держава мала запоруку своєї будуччини.[14])

Щодо необхідности перебудови наддунайської імперії — завданнє майбутньої Австрії сформуловано таким робом: „Перетворити в основах свою конституцію, замісць дуалїзму завести такі конституційні відносини, котрі відповідали-б сьогочасним господарським і культурним, отже фактично-реальним, клясовим і національним відносинам — се є під сей час життєвою справою, її буттєвою необхідністю“.[15]) Про те, як се має стати ся, знаходимо у цитованій програмовій промові таке розясненнє: „Австро-Угорщина мусить бути конституційним шляхом перебудована з істнуючої дуалїстично-централїстичної недемократичної форми в демократичну федерацію вільних і рівноправних народів“.[16])

Таким чином чеська пролєтарська політика фактично відновила знову старе відоме гасло Паляцького: „Колиб Австрії не було, то треба-б було її винайти“. Психольоґічно цїкавим є, що се робило ся у часах, коли чеський політичний настрій радше покликував ся на инший неменш відомий афоризм сього батька народу: „Ми (себто Чехи) були перед Австрією, ми істнуватимемо й після неї“.

Наведені соціялїстичні дебати на IX партійнім конґресї мали щодо Австрії більш теоретичний нїж реально-політичний характер. Щойно в часї балканської війни та у звязку з нею, коли небезпека всесвітнього европейського пожару почала захмарювати міжнароднїй політичний обрій, — треба було реально висловити ся з приводу чесько-австрійських політично-державних відносин, що й зроблено в позитивнім дусї на XI черговім с. д. конґресї (у 1913 р.). На сїм зїздї ухвалено щодо справи, яка цїкавить нас, таке становище: „... Велика державна область посеред Европи, історичним виразом якої є Австро-Угорщина, є потребою, як чеського народу, так і чеського пролєтаріяту ..., а не супе-

[11]) Пор. окрему відбитку протоколу зїзду про національну дебату: Socialní-demokracae a otázka národnostní, стор. 22.
[12]) Тамже, стор. 24—28.
[13]) Тамже, стор. 8.
[14]) Тамже, стор. 8—9.
[15]) Тамже, стор. 8.
[16]) Тамже, стор. 9.

речить дійсно життєвим інтересам жадного з инших народів, що живуть в сій области"...[17]) В кінцевій резолюції повищу думку ще точнійше зясовано таким робом: „... Чесько-славянська соц. дем. робітнича партія уважає сю державу (себто Австро-Угорщину Н. В.) за історично дану підвалину для своєї дїяльности, а всї инші думки, особливо-ж якісь надії в напрямі тенденцій, котрі означають яко загально-прийняті поняття полїтичного всенїмецтва й полїтичного панславізму, уважає суперечними з інтересами чеського робітництва, отже й зі своєю пролєтарсько-клясовою полїтикою". [18]) Передумовиною сеї австрійської орієнтації чеської соціялдемократії є необхідна й неминуча державна перебудова Австро-Угорщини у „федерацію автономно сконституованих народів і угрунтуваннє держави на основі інтернаціональної невтральности..."

Таку позицію щодо Австро-Угорщини займав чеський соціялїзм перед війною. Але всесвітня катастрофа спричинила скрізь загальну переоцїнку всїх цїнностей зперед війни, а насамперед очевидно в области національно-полїтичних орієнтацій недержавних народів. Отже насуваєть ся питаннє, чи не змінило ся в часї війни також вище зясоване полїтичне становище чеської соціялдемократії? На се позитивну відповідь дає нам сьогорічня статя центрального орґану партії „Právo Lidu" (1917, ч. 14) — з приводу ноти Вільсона про визволеннє поневолених народів, між иншим також і чеського, під заг. „Чеський народ і австрійська держава", в якій рішучо відкидаєть ся протекторство американського президента щодо Чехії та звертаєть ся увага на орґанїчний звязок сеї країни з наддунайською імперією, при чім сей останнїй зясовуєть ся вище згаданими ухвалами та розясненнями IX й XI партійних конґресів. Не підлягає жадному сумнїву, що в тяжких і критичних часах війни ся виразна та певна австрійська орієнтація була якором охорони чеського народу супроти безглуздного протичеського лютування правительственного деспотизму й абсолютизму. Фактично з незначними відхиленнями — се полїтичне становище чеської с. д. щодо Австрії лягло в основу програмової державно-правної заяви „Чеського Союза", котру ми навели на початку сього нарису, через що воно з партійної набуло подекуди загальної, національно-полїтичної санкції та стало ся таким робом висловом чеського народнього полїтичного реалїзму під сей час.

* * *

Наприкінцї ще кілька слів про те, чому сей нарис написано, а до того ще на сторінках українського журналу. На се зложило ся кілька причин. Насамперед бажаннє познайомити український загал з розвитком полїтичної думки в чеськім народї, в дечім подібним до полїтично-ідеольоґічної еволюції російських Українців. Чехи були й лишили ся камінярами австрійського федералїзму й децентралїзму, як російські Українці — російського федералїзму й національної рівноправности. Навіть хронольоґічно думка національного федералїзму майже одночасно (біля 1848 р.) виринає серед Українців і Чехів.

Зі становища полагодження національних справ у Росії й Австро-Угорщинї, як і на Балканї, федералїзм яко думка утворення спілкових держав з автономно-самостійних народів і досї лишаєть ся неминучою та пекучою необхідністю, а заразом чи не єдиним способом заспокоєння, як державно-полїтичних і економічних, так і національно-культурних прямувань недержавних і поневолених народів у східній Европі, на Балканї та навкруги Дунаю.

Під час сеї війни полагодженнє національних справ стало ся особливо пекуче. Через се знову й цїлком зрозуміло виринула думка національно-державного федералїзму та децентралїзації. Та се зовсїм не припадок, що прапор сеї думки підняли знову Чехи й Українці. Наведена тут заява „Чеського Союза" щодо Австро-Угорщини й післяреволюційна пропаґанда російських Українців у напрямі федералїстичної перебудови майбутньої російської республики — в сути взаїмно так само близькі, як федералїзм українських „братчиків" і перших чеських національних дїячів з середини минулого столїття.

Тому близше взаїмне познайомленнє з полїтичною ідеольоґією обох сих народів — на нашу думку — матиме чимале реально-полїтичне значінне під сей час, коли під знаком федералїстично-державної перебудови стоїть уся східня Европа, Балкан і чималий кусник середньої придунайської Европи. Таким чином сей нарис, по свому змісту історичний, має також і своє актуальне значінне — яко причинок до взаїмного зближення і ідейного пазнайомлення федералїстів вище згаданих европейських областей.

На нашу думку під сей час ґаслом поневолених і недержавних народів має бути: федералїсти всїх країн і держав зєднайте ся! Кремінним муром станьте проти державного імперіялїзму й централїзму, против історичного державно-правного глитайства пануючих народів, проти хижацької ненаситности оборонців істнуючих „національних станів посїдання", словом, — проти кождого замаху на національну вільність, рівноправність і незайманість! Хай провідною засадою будівничих нової Европи буде: природне право на повне життє всїм народам, великим і малим, історичним і неісторичним, державним і поневоленим, панським і селянським. . . . *Н. В.*

Стрілецька преса.

1. Сьогодня дуже рідко можна зустріти людину, котра дійсно живе. Звичайно люде тільки істнують.
2. Життє лише тоді змарноване, коли уранний його розвиток: щоб убити природу, треба її тільки зреформувати.
3. Людина будуччини вийде лишень з радости.
4. Нерішучість у молодечім віцї — се знак духового занепаду, а в старечім—фізичного.
5. Вірність у наших почуваннях — се те саме, що послїдовність у нашім інтелєктуальнім життю: доказ слабости.

З афоризмів Оскара Уайльда.

Як „вівцї по плаю", розбрили ся наші люде по світї. То більшими, то меншими ґуртками живуть вони в ріжних сторонах широкої австро-угорської монархії або й поза її межами. Одні Українські Січові Стрільцї, зібрані в поважну громаду, творять свій л е ґ і о н і можуть спільно працювати (як що на те позволяє їх неспокійне життє) у ріжних напрямах між своїми. Ширшому українському загалови дуже мало відомо про їх внутрішнє життє, а ще менше про їх працї в духовім напрямі. Тому думаю, що незайва річ згадати на сім місцї коротко про один віддїл такої працї, а то про в н у т р і ш н ю с т р і л е ц ь к у п р е с у. Будь що будь воно цїкаве хочби з того погляду, що ті видання се дух і настрій самих стрільцїв, невимушений ґумор у днях недолї, праця дуже часто в невідрадних обставинах, котра має свої цїли та змагання. Неможливо в сих часах бачити ширшому загалови ті видання, тому старати ся буду познайомити бодай в части наш цїкавий загал з тими виданнями й по можности наведу деякі цїкавійші уступи. Правда, свого часу „Громадський Голос" подав був коротку замітку про одно виданнє „Самохотник" і навіть навів був з нього „Стрілецьку думу", одначе то була коротенька згадка, написана дуже загально.

Думаю, що український загал цїкавий буде довідати ся дещо більше про сї небуденні видання, котрим судило ся побачити світ у ґлухих ґірських або подільських селах або й на самім фронтї, в замкненім від світа крузї молодих Січовиків. Тепер може видаєть ся декому уся та робота нїкому непотрібною й тільки марнуваннєм часу, та инакше представляєть ся вона на будуче. Вже тепер уміють оцїнити ту працю инші народи, як Нїмцї, Французи, Мадяри, Анґлїйцї, а навіть наші сусїди Поляки, котрі старанно ховають всякі видання до архивів, музеїв і бібліотек, а також зайві числа продають і то за високу суму, бо 150-200 корон за число. Та у нас „народу без історії", як каже один з українських публїцистів, рішучо ще далеко до того. Ми не знали й не знаємо дійсної вартости, на яку воно заслугує, тому цїлком не новина й не дивниця,

[17]) Protokol XI sjezdu, стор. 117.
[18]) Тамже, стор. 140—141.

коли часто можна почути такі голоси, як „дурниці!“, „непотрібне марнуванне часу!“... Як чудово можна приложити до Українців ще отсї слова з афоризмів Уайльда: „Сьогодня знають усьому ціну, але не знають вартости!“...

Стрілецька преса в порівнанню напр. з внутрішньою пресою польського леґіону за убога. Там бачимо більше видань в одним віддїлї, ніж у нас у цїлім леґіонї. Не кажу се тому, щоб натякнути, що замало появляєть ся полевих видань у наших стрільців, та бажаю, щоб більше виходило їх!.. Кождий признасть то, що живе слово се корм душі, розбудженнє приспаних ідеалів, тим більше в полї. (Не думаю тільки про гумористичні часописї!). От візьмім і порівняймо „Пресову квартиру“ польського леґіону й нашого. В „Прес. кв.“ польського леґіону працюють визначнїйші сучасні письменники й публїцисти, як: В. Оркан, Г. Левартовський, Й. А. Тесляр, Данїловський, Ю. Каден, Б. Похмурський, др. Б. Мервін, др. Ефенберґер-Сліївінський і инші. До того майже не слїдно у них людей, байдужних і противних тій працї. За стараннєм їх „Пр. кв.“ бачимо численні друковані видання про польський леґіон, що познайомлюють народ з подїями їх національного війська в часї війни та їх орґанїзацією. Наведу деякі видання, що вийшли тільки заходом І-шої бриґади: „Szlakiem bojowych Legionów (стор. 274). Z bojów brygady Piłsudskiego, Kalendarz legionistów, Wielka wojna“, не згадуючи уже дрібнїйших видань, як альбоми, нариси, новелї та кілька повістей. У нас же за цїлий час істнування стрілецтва появили ся: Виданнє Союза визволення України „Українські Січові Стрільцї“ В. Темницького, „Стрільцї в Карпатах“ (вид. У. Б. У.) „Крівавим шляхом Укр. Сїч. Стрільців“ (зредаґоване д-ром Назаруком вид. „Просвіти“), „Слїдами У. С. С.“ д-ра Назарука (виданнє Союза визволення України), „У. С. С. над Золотою Липою“ д-ра Назарука (вид. У. Б. У.) та „Календарь-альманах“ зібраний і виданий силами й заходами самих стрільців.

З полевої преси польського леґіону бачимо друкований „Goniec polowy legionów“, де містять ся усї прикази й розпорядки головної команди, вістки зі світа, а крім того виходять (тільки в першій бриґадї!) видавані самими леґіонїстами „Jednodniówka legionistów“ (гумор. збірка), „Legionówka“ (гуморист. часопись), „Drut“, сатиричний орґан телєфонїстів, „Reluton“, гумор. часопись обозу й ин.

У нас подібна праця незвичайно обмежена. Хочби глянути на авторів друкованих видань про У. С. С., побачимо, що все обертаєть ся кругом одної-двох одиниць. Гурток людей, котрий взяв на себе добровільно відповідальність працювати пером, аби дати грядучому поколїнню доказ дїл У. С. С. живим словом, звичайно робить то у вільних хвилях поза службовими обовязками (головно в полї). Не дивниця-ж, що др. Назарук, як згадує у своїх спогадах, вельми здивував ся, коли приїхав обняти уряд у „Прес. квартирі У. С. С.“ і побачив, що кількомісячна праця се кільканадцять аркушів записаного паперу без належних дат і уступів, як звичайні записки молодих ґімназистів... Сею працею зайняли ся люде, котрим довело ся вперве стрінути ся з нею, а до того не мали вони потрібних інструкцій.

Стрілецька преса се кілька видань, переважно гумористичних, котрі появляли ся або появляють ся дальше неперіодично, бо їх правильне видаванне неможливе й залежне від обставин. Звісно, що воєнне житте (думаю про військо!) се розбурхане, неспокійне море, крім того кочовниче. Не треба зараз думати, що гумористичні видання тільки длятого появляють ся, щоб розбудити веселість у приспаних, знидїлих душах стрільців і що в них поміщують ся нїчого неварті жарти, які по хвилевім перечитанню та сміху перестають бути цїнними. Так не є! Гумористичні й сатиричні видання мають на цїли переважно всї їдким гумором чи сатирою направляти хиби одиниць або загалу, як зі стрілецького, так і з позастрілецького світа. Найдете в них цїкаві нотатки з нашої полїтики, себто гірку іронїю її дїл, найдете й болючу, а правдиву сатиру зі сучасного нашого життя, що правда, недуже засмієте ся, а сльози в очах закрутять ся вам. Хиба-ж се не доказ, що стрільцї у сїрім мундїрі, знеможені тяжкою та довгою недолею, не забувають про своїх дорогих, що їх також болить серце задля гіркої недолї власного народу?..

Внутрішнї видання Українських Сїчових Стрільців звичайно писані або відбивані на „шапіроґрафі“ (гектоґрафічній масї, лїтоґрафії). Зміст се переважно теми біжучих днїв. Звичайно появляють ся вони за дозволом стрілецької команди. Видавцї — самі стрільцї, котрі заразом є й авторами змісту. Дуже часто „друкують“ свої видання у вільних хвилях від своїх службових обовязків (напр. ночами).

Кождого видання виходить смішно малий наклад, бо найвище 80—100 примірників, а то тому, що мізерні технїчні прилади не позволяють своєю слабою тривкістю побільшити наклад. Не дивно, що по випуску якогось видання стрільцї рвуть ся, щоб купити його, й густо — часто жалують, що не можуть усї набути їх. Видавництва не мають нїяких фондів, розпоряджають виключно тими малими засобами грошей, що дістануть з розпродажі. За них купують папір, чорнила, краски. Кожда редакція постійно передає свої випуски архивови „Союза визволення України“ й „Українській Боєвій Управі“.

Дотепер появили ся у стрільців отсї видання: „Самохотник“, „Бомба“, „Вістник Прес. Кват. У. С. С.“, „Самопал“, „Усусу“ й „Тифусна Однодневка“.

Найстарший з усїх є „Самохотник“, значить самоохотник (доброволець). Так називали стрільців старі ополченцї, котрі в 1914—1915 р. бороли ся в Карпатах враз зі стрільцями.

З усїх видань наведу деякі цїкавійші уступи, одначе багато ще цїкавійших неможливо подати до відома тому, що то справи, взяті з внутрішнїх стрілецьких відносин. Тому можливо читачеви видасть ся усе те за слабке, що довідаєть ся зі змісту тих видань, одначе годї инакше... Се кождий повинен зрозуміти й усправедливити.

Перше число „Самохот.“, видане т. А. Б., появило ся 21 липня 1915 р. під час перебування Коша в Камінцї коло Сколього. Цїле писане пером. Цїлий наклад то... 8 чисел. На першій сторінцї представлений стрілець з крісом, як іде до приступу в авреолї промінїв сонця. Споміж промінїв виринає назва „Самохотник“, потім ідуть дальші написи: „Рік I, ч. 1. Камінка, 21 липня 1915. Гумористично-сатиричний часопис У. С. С. Виходить, коли сам хоче. Цїна 10 сот. Як що буде інтерес, »Сам.« обіцює 15% на Пресовий Фонд У. С. С. Редакція під оборогом, адмінїстрація ще не знайшла кватирі. Ч. телєфону 0·04. Редактор боїть ся признати“. (Сторін 8. Формат чвертка аркушевого паперу. 17+21 цм.).

В першій довшій статї „Самохотник“ „представляєть ся“... себто відкриває читачам свою програму. Статя кінчить ся: „Се виданнє забезпечене, бо грошевих кар зі сторони прокураторії не боїть ся, бо грошей на войнї »Сам.« не накував, а »ленунґи«[1]) усї в Мрочка[2]). Криміналу також нї, бо зі завідателем арешту »Сам.« знаєть ся, бо разом воювали. Конфіската для нього також нестрашна, бо вона не в силї злизати галицького чорнила! Абонаменту не приймає і банкроцтва не боїть ся...“

В рубрицї „Телєґрами“ на 4 сторінцї доносить „С.“, що „з поля прийшла піша телєґрама, котра в скорім бігу згубила кріс, пояс з набійницями та баґнетом, і звучить коротко, що в полї строго заборонений австрійським військам відворот!“ В другій знов оповідає про добро в полї. Там „кождий стрілець »фасує« 100 консерв і дві кулї (що дїєть ся противно! А. Б.), а тими останнїми вбиває 10 Москалїв“.

Рисунок на 5 сторонї представляє на тлї гірського краєвиду старого ополченця в задумі, як іде з крісом на плечах, а на нїм висить торба. За ним біжить дитина та кричить: „Хлїба, тату!“ Підпис: „Ох, Боже, Боже, коли буде „ґляйх“[3]). Зараз по сїм іде нарис: „Не буде нїколи мира!“ підслухана бесїда стрільця з ополченцем. Оповіданнє правдиве, тому наведу його в цїлости:

Ополченець стоїть з „верндлем“[4]) на вартї, стрілець переходить побіч і зачинає розмову:

[1]) Ленунґ — виплата, жовнїрська заслуженина.
[2]) Мрочко — кошовий кантинярь (власник базару).
[3]) Ґляйх. нїмецьке слово, значіннє його тут — спокій, мир.
[4]) Верндль — кріс на один набій, стара система.

— Славайсу Христу, вуйку!
— Слава на віки Богу!
— Не чули ви, вуйку, що нового?
— Та як ви не чули, то я відки? Письма не знаю, та й нїби відки?
— Не знати, коли вже буде той спокій?
— Ой, де ваш спокій, спокою нїколи не буде! Може би й був спокій, аби не ті Українцї [5])... Та же слухайте, то ті молоді Українцї то аж пищать бити ся. Я був з ними в „швармі“. Кау вам, сидїлим кілька день і було тихо, ми не стрілєли та й Москаль нє. Але прийшли тоті Українцї, то не можу вам сказати! Та то хлопцї, то дїти, ми гадали, що то буде бояти сї, а то „гиндри било“ в „дикунках“, а далї як зачєло стрілєти, то роздрочили Москалів, як осей. І зробило сї чисте пекло, але дєкую Богови, що мене вратував, А до „штурми“ як то біжить, аж страшно. Ну, та й де буде мир божий через тих Українців?!.. Та й є їх є, кау вам, всюди повно... Ми маємо своїх Українців, Нїмець має своїх, Москаль своїх, Серб своїх, Француз своїх, Анґлїк своїх, ну й де ту буде спокій, кажіть сами?!..
— Ой, правду кажете, вуйку, не буде спокою через тих Українців...“

Се перше число повітали стрільцї з великою радістю й одушевленнєм. Се й додало охоти видавцям і за 4 днї появило ся друге, котре більше дописало гумором, одначе вийшло тільки у трьох примірниках, тому тепер є воно дуже великою рідкістю. Воно й принесло 10 стрілецьких заповідей:

I. Я є твій сотник, котрого маєш слухати.
II. Не будеш мати пана над свого сотника.
III. Памятай, щоб ти день „лєнунґу“ святив і все до Мрочка відносив.
IV. Шануй батька й матїр свою, щоб тобі грошей присилали, щоб ти дав Мрочкови вторгувати.
V. Не забивай з порожного кріса.
VI. Бреши при „рапортї“, щоб ти кари не мав.
VII. Не кради, як не умієш, бо зловлять.
VIII. Хочби ти сам мав потерпіти як свідок, то борони товариша, хочби брехнею.
IX. Не жадай в свого товариша дївчини, бо він тобі її не дасть.
X (Найважнїйша). Не жадай дві „менажі“ бо не дістанеш.

Третє число появило ся в більшім числї примірників, бо писане й відбиване вже на гектоґрафічній масї, про котру постарав ся один добродїй. В нїм починаєть ся статя Семена Смика: „Д е щ о з н е б а“, котра продовжуєть ся потім числами цїлих два роки. Се алєґорично представлені відносини в стрілецтві. Також на численні домагання виходить другий наклад І-го числа.

В дальших числах пізнати уже инший напрям і дотепнїйші й вартіснїйші уступи.

В пятім числї ілюстрація: „Десятий раз в поле“ представляє карикатуру стрільця, худого, згорбленого вдвоє, з познаками тяжкої недолї, як обвантажений тягарами, вибірає ся 10-й раз в поле. Рисунок знаменитий! Є в сїм числї ще одна ілюстрація, котра вколола „красний пол“, і тому один непокликаний до того „добродїй“, хитрим способом сконфіскував у „Базарі“ сливе цїлий наклад. Також у сім числї порушує (автор Дворський) отсе питаннє:

Що на світї вічне?

I. Вічний Жид.
II. Вічний революціонер.
III. Вічний правник.
IV. Вічний „маркирант“.

В иншім числї, як у Кіш приїхала висудча комісія, щоб признати призначених до висуду (супровіту) стрільців (хорих, ранених) за нездатних, описує „Сам.“ той віддїл, що простує перед комісію, так:

Виють, виють пси зза плота,
Се-ж бо струями болота
Бродить славний „супровіт“,
Намір в нього йти до хати,
Де би можна показати,
Що „хороба“ кличе в світ!..

В десятім числї (1915 р.) хвалить ся „Самохотник“ у передовиці своїм істнуваннєм і говорить:

У час війни, у час зараз
Нехай стрільцї читають!
Десятий раз, десятий раз!
У Кіш мене пускають!

Як хто не звик, — даремний крик,
Той з ним нехай таїть ся!
Моє перо і мій язик
Нїкого не боїть ся!

Десятий раз! Десятий раз!
У Кіш мене пускають, —
У час війни, у час зараз
Нехай стрільцї читають!

Також в сїм числї поміщена „Стрілецька дума-сатира“ про нараду старшини, котра була уже передрукована в „Гром. Голосї“.

11 число присвячене походовій сотнї, що на днях відходила в поле. Є се перерібка з „Гамалїї“ Шевченка на „Стара война — Гуцулїя“. Автор Поперечний. Кінчить ся вона прощальним питаннєм:

Стара войно! Гуцулїє!
Ти йдеш в поле знову!
А по тобі що зостанесь?
Дїло, — а не слово...

В найблизшім числї у вірші „Прелюдія“, як у Кіш приїхала нова (друга) сотня з Відня, потїшає „Сам.“ усїх тим, що в нїм є й дївчата.

Прийшла недавно сотня з Відня,
Прегарна сотня молодцїв.
Радїй же, Коше! матко плідна!
Не вмре чей слава про стрільцїв!

Не вмре! Не вмре! Не вмре нїкоми!
Хочаб нестало гір Карпат!
Та-ж маєш в лонї спільні пчоли:
Нових представників дївчат.

*

Як хто з уроду любить даму,
Кому вже чорно у вочах,
Нехай спішить запити „штаму“,
Бо й кожда—чар, лиш жаль... (що) в штанах.

Тимчасом рознесла ся чутка, що появить ся нове виданнє „Самопал“ і „Самох.“, затрівожений сим немало, пише на иншім місцї:

„Самопале“ — Самопале!
Гей, старий козацький дїду!
Щож тобі на мозок впало,
Що говориш: „Я вже їду!?“

Га, як їдеш, їдь, небоже!
Лиш шануй себе і всїх
І все “брацтво“ — Запороже,
Щоб не впхало в темний міх!

В міх — і бух до Нараївки [6]),
Впав би рибам там на жир, —
Тож не випив-б в нас горівки,
Як загостить „чудом“ мир!

У річницю видання святкує „Самох.“ ювилей і в передовиці приносить ось таку розмову між читачами й собою:

[5]) Українцями називають усїх стрільців. Ополченець розуміє під сею назвою воєнних добровольців, як наших, так і чужих.

[6]) Нараївка — річка в тодїшнїм місцї постою.

I. Читачі вчителеви:
Рік отсе... як раз сьогодні —
„Самохотник“ вийшов в світ!
Ми у честь його, — коб' годні, —
Знесли-б з світа весь ґраніт...
І високу піраміду
Ми поставили-б йому,
А цїкавим для розвіду
Вбили-б т а б л и ц ю в стїну:
„Самохотник, майстер духа,
Веселив в Коші стрільців;
Брав за се він поза вуха,
Брав нераз і штовханців.
Часто... ай, та часто били
І нераз ломив ся бук,
Заким його похвалили,
Зак' послухали наук...
Та тепер тут слїд признати:
„Самохотник“... докір... жарт...
Вмів... без злоби в світ пускати,—
Тим то й піраміди варт!“ Вдячні читачі.

II. Відповідь до слїз зворушеного „Самохотника“. Motto: „Ах“...

Я щасливий до безміру
За признання всї від вас...
Вашій щиростї я вірю, —
Дух тим більше мій не згас!
Піраміди — непотрібні!
Навіть хочби був і мир, —
Тїшусь тим, що ви вже здібні
Слухать жартів та сатир!..

Поручаю ся докладному студіюванню Самохотник-ювилят.

В тім самім числї старає ся „Самох.“ розбудити легким натяком у стрільців занепале духове житте і у вірші „Кошовикам“ говорить:

Тодї, як вас віддали рідні
В обіймы тій страшній війні,
Ви були ще зовсїм погідні
Та з нїжним блеском на лицї.

Ну, хто-б тепер під гук гармати
Не сквасив ся неначе сич...
Ще кілька лїт війні тривати,—
Та й дехто став би: чиста дич!..

Так чей — у т и х і м ви постою,—
Можлива-б тут зарада в вас:
Д у х о в а п р а ц я н а д с о б о ю
Істерла-б з лиць... і злість і квас... (К. Р. К.).

Дальше йде ще сатира-пісня на козака Нитку, що є світливцем Коша. Зачинаєть ся:

Гей, у славних Усусусів козак Нитка жив...

а кінчить ся його заповітом:

...І до свого апарату Нитка так припав,
Що в свойому заповітї таке написав:
„Як умру я, — то в апарат мене положіть,
А ізверха на могилї таке напишіть:
„Тут лежав у апаратї світливець Коша,
Коша славних Усусусів; вмер та й вже нема;
Що всїх славних Усусусів в апарат хапав,
А по смерти в апаратї і себе сховав...“ (Тото-Долото).

Відзнаки на стрілецькі шапки-мазепинки появили ся у видї льва, в котрого на хвостї є два наросты, що виглядають так, неначеб він мав два хвости. І от „Самох.“ в однім числї оповіщує конкурс для малярів намалювати льва з трьома хвостами, а то тому (так поясняють собі смішком стрільці), що український лев з кождим роком війни дістає новий хвіст...

Гей, артисти—малярі!
Ось робота є для вас:
Другий рочок вже війні,
Третїй вже біжить до нас.
За рік другий — другий хвіст
Славний лев наш роздобув,
З роком третїм новий ріст,
Щоб хто з вас не забув
Причепити третїй в час, —
Конкурс тут голосим ми:
Хто найкраще з усїх вас
Намалює т р и хвости,
В нагороду сей візьме
На три сотки три квітки, —
Ну... ще й славу, як нїде,
Тож розроблюйте хварби!!..

(Підписана одна з українських інституцій).

(Далї буде). *А. Бабюк.*

Вісти.

Представники Української Парляментарної Репрезентації в австро-угорського міністра заграничних справ гр. Чернїна. 11 вересня зявили ся в гр. Чернїна др. Ев. Петрушевич, др. Трильовський і др. Ев. Левицький в цїли обговорення української справи. Авдієнція була продовженнєм конференції з 7 серпня, коли з боку Української Парляментарної Репрезентації предложено рїжні національні бажання щодо зайнятих українських територій Росії. Делеґація Української Парляментарної Репрезентації зложила тепер застереженнє проти того, щоб при задуманій ступневій розвязцї польської справи зачіплено якимсь робом українські національні території. Гр. Чернїн прийняв се застереженнє до відома.

Приїзд митрополита Андрія гр. Шептицького до Львова. По однотижневім побутї у Відні відїхав митрополит Андрій гр. Шептицький 9 вересня увечері до Львова. На повітанне митрополита у Львові в імени цїсаря Карла приїхав до Львова в неділю архикнязь Вільгельм. Від укр. делеґації промовив др. Кость Левицький в нїмецькій і українській мові, а архикнязь відповів так само в обох мовах. По дорозї на більших стаціях вітали митрополита делеґації, напр. у Кракові рад. Ів. Кивелюк. У самім Львові на двірцї перший повітав митрополита архикнязь Вільгельм, далї в імени львівської гр. кат. капітули офіціял Андрій Білецький, від міста рад. Фідлєр, від Жидів Вассер і рабін Бравде, а в імени комітету для привітання митрополита промовив др. Степан Федак, доводячи, що царизм не вспів довершити того, що задумав, бо засланцї мали щастє побачити в серцї України власну укр. державну управу. Др. Кость Левицький зазначив, що воля України вернула митрополита галицькій землї, й висловив сподіваннє, що в теперішнїм тяжкім лихолїттю, яке переживає наш народ, стане митрополит у перших рядах борців за волю і право українського народу, буде з Українцями дїлити всяку долю і недолю, відбиватиме всякі затїї супостатів, які загрожують вільному життю нашого наро-

ду на його прадїдній землї, та не спочине доти, доки разом з Українцями не виборе воскресення українського народу. Шкільна молодїж, усякі орґанїзації, церковні процесії й товпи народу утворили шпалір по дорозї з двірця до площі св. Юра й залили останню. Тут др. Володимир Загайкевич указав між иншим на особливо важке положенне Українців по сїм боцї фронту, бо від нашого національного тїла відірвано Холмщину, а подібне творить ся на Волинї. Український народ—говорив бесїдник — жде від митрополита слів і дїл, що стали-б на сторожі прав українського народу. В церкві св. Юра, по молебнї промовив директор української жіночої ґімназії о. Теодосій Лежогубський, висловлюючи надію, що між вільними народами й український знайде належне йому місце. По сїм забрав слово митрополит, вказав на те, що його віра сповнила ся, бо на російській Українї вже засвітало, а і в австро-угорській мусить бути Українцям краще. „По багатьох великих хрестах, які такі потрібні, приходять і для нас — говорив митрополит — кращі днї. Се вам заповідаю, бо знаю про се!“ Тїшив ся, що матиме нагоду заповнити люки в народнїй працї, й обіцяв посвятити всї свої сили для народу, стати в ряди поруч з иншими до народньої працї. Увечері було прийнятте в митрополита для української інтелїґенції, в якім брав участь і архикнязь Вільгельм, маючи нагоду зійти ся з частиною провідників народу, котрим живо цїкавить ся.

В справі повороту Волиняків до Рідного Краю. В імени Української Парляментарної Репрезентації й українського запомогового комітету відбули посли др. Ев. Петрушевич і проф. др. Ол. Колесса дня 15 вересня півторагодинну конференцію з мінїстром внутрішнїх справ гр. Тоґенбурґом у справах виселенців і в справах полїтичних домагань українського народу в Галичинї. На авдієнції прирік мінїстер між иншим, що в справі повороту Волиняків будуть видані незабаром відповідні розпорядки.

Про віроісповідні й національні відносини на Холмщинї пише А. Мечник в одній зі серії кореспонденцій п. з. „Провінція в часї війни“ в „Kurjer-і Warszawsk-ім“ ось що: „Ті, котрі були православні або бажали лишити ся такими, виеміґрували. Пішло з ними також напр. з холмського повіту з 8000 католиків. У сїй хвилї в холмськім повітї напр. число православних доходить до 2000, а католиків є звиш 50.000. Менше більше зайшло те саме відношенне на час війни й в инших повітах з мішаним населенням. Ті католики, що походять з бувших унїятів, охрещених урядово православними, не показують нїякої охоти повороту до унії. Є католиками й хочуть ними лишити ся, а притім усї уважають себе за Поляків. Католик — се Поляк у нас. Тому не вдали ся всї галицькі місіонарські проби. Був тут недавно якийсь український священик з Галичини й хотїв заложити українську школу. Вдало ся зібрати щось з пятеро дїтей з тутешнїх, а 11 зза Буга. Внїс просьбу до шкільного інспектора. Розуміть ся, інспектор відмовив дозволу з тим, аби священик постарав ся наперід про дїти до науки. На цїлій Холмщинї, як довга й широка, нема тепер ґрунту під український сепаратизм. Народ учить ся по польськи, жадає польської школи й уживає в розмові польської мови. Се все Поляки. І тутешнї православні уважають себе за Росіян, а про Українців не хочуть і чути. Є тут військовий священик грецько-унїятського віроісповідання; відправляє богослуженя в церкві св. Духа. Давнїйше був се католицький костел. Отже нетільки наші католики, але й наші православні не хочуть ходити на сї богослуженя. Православні ходять на ґарнїзонові богослуженя, які відправляє православний священик для вояків східного обряду. Так є тепер, але що буде по війнї, не відомо. Всеж бодай частина виселенців повернe...“ От власне! Не часть, але в с ї виселенцї повернуть на свої місця і тодї відай буде кінець польським радостям, що Холмщина чисто польський край! Хиба що сей нещасний край завше буде находити ся в таких полїтично-адмінїстраційних умовах, як тепер під австрійською окупацією.

Катеринославська ґуб. прилучаєть ся до України. „Русское Слово“ з дня 9/VIII доносить з Катеринослава, що комісія в справі орґанїзації обласної управи постановила прилучити катеринославську ґуб. до України на основі угоди правительства з Радою.

Бесарабія хоче бути автономною. „Русское Слово“ з дня 9/VIII доносить з Кишинева, що відбули ся там збори представників громадянських орґанїзацій і полїтичних партій в справі взаємних відносин Бесарабії й України. Збори постановили признати за Бесарабією полїтично-територіяльну автономію з однаковими правами для всїх національностей, що її заселяють. Границями Бесарабії взято Прут і Днїстер. Про сю постанову повідомлено Раду й правительство.

Кадети проти включення Одеси до України. На чутку, що Українцї хотять включити Одесу до будучої свобідної України, зібрали ся одеські кадети на надзвичайні збори й ухвалили розпочати кампанїю проти прилученя Одеси до України (Р. В.).

Чорносотенний рух против Української Центральної Ради. „Новое Время“ з дня 18/VIII доносить: Заходи Центральної Української Ради коло українїзації південно-західних доріг викликали на лїнії обуреннє і протести, написані в дуже рїшучій формі. Взагалї рух проти Центральної Української Ради й її Ґенерального Секретаріяту прибрав такі широкі розміри й такий гострий характер, що Рада постановила звернути ся до населення з відозвою, в котрій, проголошуючи протиукраїнський рух контрреволюцією, відкидає обвинувачування її в австрофільстві та в користанню для своїх цїлей австрійськими грішми.

Перші ластівки контрреволюції у Київі. В ночі з 13 на 14 серпня н. ст. появила ся на Хрещатику ґрупа пяних офіцерів і салдатів, котрі співали „Боже, царя хранї“, а разом з тим кидали погрози на адресу рад робітничих і салдатських депутатів, Центральної Української Ради, міліції, Українців і Жидів. Зблизивши ся до гостинниці „Савой“, пяна товпа почала бешкетувати. Закликано міліціонерів, які арештували одного з пяної компанії, однорічняка Амесова. Инші розбігли ся (Р.С.).

Український Ґенеральний Секретаріят в справі Оберучева. Як доносить „Русское Слово“ з 15 серпня н. ст. з Київа під датою попереднього дня, відбуло ся там нове засїданнє Ґенерального Секретаріяту, на якім знов обговорювала ся справа дальшої долї постанов Центральної Ради щодо перенесення начальника київської округи К. Оберучева, а також щодо забрання з Київа кирасірів і донців. Нараді предложено телеґраму начальника штабу південно-західного фронту Духонїна, в котрій він у відповідь на подану йому постанову Центральної Ради про забраннє з Київа донців і кирасірів відповідає, що ні донцї ні кирасіри не будуть забрані з Київа. По довгій дискусії ухвалено довести постанови Ради без подання мотивів до відома правительства через Винниченка, що находив ся тодї в Петроградї.

Правительственним комісаром (ґубернатором) на полтавську ґуб. вибрано, як доносить „Дїло“ за „Кіевск-ою Мыслю“, А. Левицького. Є се адвокат Андрій Левицький, визначний член української соціялдемократичної партії. Під час першої російської революції 1905-1907 рр. жив у Лубнях, полтавської ґуб., і належав тут до керуючих осіб в революційнім і громадянськім життю.

Меморіял Володимира Темницького, предложений ним соціялїстичному бюрови в Стокгольмі, видрукувала київська „Робітнича Газета“ в чч. 89 і 90. Тутже передруковано письмо Темницького до російської Ради робітничих і салдатських депутатів.

До городських рад пройшли: в Тифлїсї на Кавказї 2 Українцї, в Єлисаветградї двох українських соц.-фед. на 90 всїх радних; соціялїстичний блок, в який входять, здаєть ся, й українські соціялїсти, дістав 47 мандатів. У Херсонї на 101 радних соц. блок дістав 68, кадети 5, Жиди 9, Росіяне 8, Українцї 1. В Ромнах на Полтавщинї соц. блок одержав 25 на 45 всїх радних, жидівські соц. 15, кадети 4.

Відгомін справи полуботківців. „Русское Слово“ з дня 10 серпня н. ст. доносить з Київа, що 7 серпня в день пять міліціонерів конвоювали на Печерськ для замкненя в Косім

Канонїрі одного з провідників бунту полуботківців Бугаєва й салдата Білика. Коло гіподрому арештовані буцім-то пробували утекти. Мілїціонери вистрілили й убили Білика, а тяжко ранили Бугаєва, що по дорозї до шпиталю скінчив житте. Стрілянина на гіподромі стягнула три до чотиротисячну товпу, головно салдатів, котрі окружили труп салдата Білика й піднесли крик, що вбито невинувату людину. Товпа хотїла зробити самосуд над мілїцією. Прибувші військові денутати даремне пробували успокоїти товпу. Коли прибувші власти хотїли забрати труп для покраяння, товпа не видала його, а поставила як умову видання трупу, що краяннє відбудеть ся в присутности товпи, яка залежно від висліїдів прийме міри проти мілїціонерів. Віча, на котрих виступали большевики, відбували ся цїлу ніч. Дуже численна товпа зостала ся коло трупа. Задумували уладити похід з трупом з військовою оркестрою через усе місто. Вранцї прибув слїдчий суддя і заявив, що слїдство по закону мусить бути тайне. Товпа заявила, що не признає нїяких тайних судових доходжень. Труп лишив ся на місцї, як і давнїйше, окружений величезною товпою. Настрій на Печерську трівожний.

Полонені табору Дунасердагель на Угорщинї з приводу нападу на полк ім. Богдана Хмельницького у Київі. Прочитавши в ч. 167 „Вістника“ статю „Провокаційний кріваний напад на ешелони полку ім. Б. Хмельницького“, ми, полонені Українцї табору Дунасердагель, дуже вражені сїєю нечуваною подїєю, висловлюємо своє найрішучійше обуреннє з приводу дикого нелюдського нападу темної московської орди, насланої злими духами України з цїлю розгрому її вірних синів і розбиття українських зорґанїзованих сил, котрі своїм зєднанням доказують невмиручість ідеї вільної України й крок за кроком здїйснюють її в життю, за що й наложили головами. Московським фарисеям, що кричать про братерство, а роблять такі звірські вчинки, змагаючись згасити сонце вільної України, шлемо проклятте, перед світлими тїнями полеглих синів України клонимо низько чоло, щиро й глибоко вірячи в те, що нїякі адові сили не здолають звалити нас і що на крови всїх мучеників України, пролитій за святе дїло здобуття золотої воленьки, мусить збудувати ся вільна, незалежна, самостійна Україна. Табор Дунасердагель (на Угорщинї). 17 вересня 1917 р. Голова т-ва „Просвіти“ П. Починок, секретарь М. Панас, скарбник Н. Одаренко, бібліотекарь А. Головатенко, члени: Т. Заднїпровський, С. Прокопенко, М. Сїкерин, Я. Пилипенко, І. Лукянченко, М. Козак, Т. Калюжний, Г. Гончарук, А. Тимошенко, О. Нестеренко, І. Лихошерст, Н. Вакулович, Ф. Балицький, І. Зайцев.

До справи українїзації війська в одеській окрузї подаємо такі припізнені, але недруковані ще нїде вісти: Дня 7 липня н. ст. рано до будинку штабу військової округи в Одесї підійшли зі своїми прапорами салдати й офіцери Українцї й рішуче заявили ґенералови Марксови, що вони не позволять відіслати на фронт нїодного Українця, доки не сформують ся нетільки дозволені вже роти, але й полки, дивізії, батерії й доки сї части не будуть підлягати українському начальству. Далї Українцї робили закид з того, що при наступі в Галичинї першими послано Українців, через що вони зазнали багато втрат, що се зроблено свідомо, наче з пімсти. На вулицях Українцї відбули віче. До Українців прилучили ся Молдаване. Зібрало ся всїх кількадесять тисяч людей, тримали себе демонстративно. Ґенерал Маркс устроїв нараду. Дня 9/VII відбула ся в сій справі нарада громадянських орґанїзацій, яка прийняла резолюцію з осудом Українцям, що не хотять іти на позиції для підтримання розпочатого наступу. На нарадї предсїдатель одеської Української Ради др. Луценко заявив, що Українцї не довіряють ні Установчим Зборам, ні російській демократії і перестерігав, що для уникнення ексцесів потрібно задоволити всї жадання Українців.

Закон про вибори до Установчих Зборів у Росії вже оголошено, але самі вибори з причини непевного внутрішнього становища держави мабуть будуть відрочені на неозначений час. Всїх депутатів установлено 800, вибиратимуть їх усї горожане без ріжниці полу, у віцї від 20 лїт. Виборчі округи становлять ґубернії й области. В найблизших числах подамо ширший реферат про основи виборчого закону та способи виборів.

Скасуваннє обмежень римо-католицької й греко-католицької церкви в Росії. Тимчасове правительство на звичайнім засїданнї, розглянувши представленнє мінїстра внутрішнїх справ про скасуваннє правосильного законодавства в справах римо-католицької церкви в Росії, постановило: усунути всї обмеження проти католицизму, передбачені законом про римо-католицьку церкву, та зберігти за державою тільки право нагляду над законністю поступування римо-католицької церкви в її самоуправі. Згідно з сим признано необхідним у заміну й доповненнє правосильних законів установити ряд нових правил щодо будови костелів і складок на релїґійні потреби, заведення нових римо-католицьких парохій, обсади рим. кат. духовних місць, заснування нових римо-кат. епархій, релїґійних орґанїзацій, шкіл, вїзду єзуїтів і т. ин. Ті самі постанови відносять ся і до греко-католицької церкви (Р. В. з 10/VIII н. ст.).

Дорожня предметів фабричних на Україні. На засїданню київської ґубернської харчової управи предсїдатель Черниш говорив, що заможні селяне не хотять продавати хлїба, бо за одержані гроші не можуть нїчого дістати з фабричних предметів. Як сильно підскочили цїни на сї предмети, видко хочби з сього, що пуд цвяхів перед війною коштував 4 рублї, а тепер 120 рублїв! (Р. С.).

Окремий комісар для прифронтової полоси. Український Ґенеральний Секретаріят запропонував зосередити всї справи евакуації й оборони населення евакуованих місцевостей від усякого роду ексцесів у руках окремого комісара. Квартира команданта південно-західного фронту віднесла ся прихильно до сього предложення (Р. С.).

Бібліоґрафія.

Нові книжки (Винотовуємо з „Нової Ради“ нові книжки, які вийшли на Україні).

1. **М. Саєнко.** Як треба провадити збори?
2. **С. Русова.** Національні відносини в Бельґії.
3. **Сучасне становище на Україні і Автономія та Федерація.** Вид. Ахтирської Української Громади. Ахтирка, 1917, ц. 10 коп.
4. **Норець** (Т. Лубенець). Граматка (Український букварь). Вид. 2, поповнене, Є. П. Череповського. Ц. 45 коп.
5. **Т. Хуторний** (Т. Лубенець). Читанка перша після граматки. Вид. 3, поповнене, Є. П. Череповського. З малюнками. Ц. 1 р. 20 коп.
6. **Вас. Різниченко.** Земляки, достопамятні уроженці землї Конотопської. Вип. 1-й: М. Драгомиров (З нагоди 10 роковин з часу його смерти). Київ, 1916, стор. 16, ц. 20 коп.
7. Йогож. Національний колїр України (В справі українських національних емблємів). Київ, 1917, ст. 16, ц. 20 к.
8. **М. Міхновський,** підпоручик. Відносини до війни. Промова, виголошена на першім українськім військовім зїздї у Київі 6 травня 1917 р. Вид. Військового Товариства ім. Павла Полуботка. Київ, 1917, стор. 8.
9. **Я. Головко.** Який державний лад мусить бути. Вид. київського комітету української партії соц.-рев. Київ, 1917, стор. 16, ц. 12 коп.
10. **Лист від Українців-католиків з Київа.** До селян та міщан Українців римо-католицької віри. Виданнє полтавської Спілки Споживчих Товариств. Полтава, 1917, ст. 19, ц. 20 к.
11. **Г. Хоткевич.** Хто ми й чого нам треба. Харків, 1917.
12. **Олександр Невинський.** Про бжіл. Вид. „Української Бжоли“, Nr. 2. Валки на Харківщинї, 1917, ст. 24, ц. 15 коп.
13. **Вільна Праця.** Спеціяльне число російської газети „Свободный Трудъ“ (ч. 15), що виходить у Смілій на Київщинї. Вийшло в день Шевченкового свята у Смілій 22 травня 1917 р. (Зміст: 1. „Панове Громадо!“ [Передова —

про Шевченка]; 2. Поезії Шевченка: Заповіт, Сестрі, Я не нездужаю, Хоча лежачого й не бють, Молитва, І тут і всюди; 3. Єв. Малий, Чи бути Росії федеративною республикою; 4. Є. Вировий, Л. Дейч та Н. Поссе про українську справу; 5. А. Фельдштейн, Братам Українцям; 6. Поезії: Ще не вмерла Україна, Стяг, Похоронний марш).

14. **К. Дубняк.** Російсько-український словничок термінів природознавства та ґеоґрафії. Ц. 35 коп.

15. **Петро Мальців.** Україна в буджетї Росії. Вид. т-ва „Український Аґроном". Ц. 30 коп.

16. **Земельна справа.** Виданнє тов. „Просвіта" в Білій Церкві. Ц. 5 коп.

17. **М. Левицький.** Рідна мова. Вид. того-ж тов. ц. 10 к.

18. **Ф. Матушевський.** Права національних меншостей. Київ, 1917, стор. 16, ц. 8 коп. Виданнє „Союза Автономістів-Федералїстів".

19. Його-ж. Установче Зібранне.

20. **М. Грушевський.** Вільна Україна. Статї з останніх днів (березень-квітень 1917). Київ, 1917, стор. 16, ц. 10 коп.

21. Його-ж. Хто такі Українцї і чого вони хочуть. Київ, 1917, стор. 15, ц. 10 коп.

22. **Мих. Гордієвський.** Установчі Збори та народній суверенїтет. Одеса, 1917, стор. 13, ц. 20 коп.

23. **М. Шаповал.** Лїсові ритми. Поезії. Збірник III-й. Ц. 1 р. 50 коп.

24. **В. Дубровський.** Українсько-московський словник. Вид. 3-е, побільшене (В друку його-ж: Московсько-український словник).

25. **М. Левицький.** Співи (Музика на слова Кримського „Скали і кедри", Конїського „Сподївання" й Грабовського „До матері"). Для сопрана або тенора.

26. **Іван Федорченко.** Летюча Зоря. Поема з часів революції 1905—1908 рр. Ц. 35 коп.

27. **М. Грушевський.** Українська мова і українська школа. Вид. 2-е.

28. **Т. Шевченко.** Кобзарь, 2 томи. Вид. „Друкарь" у Петроградї. Ц. 1 р. 25 коп. за том.

Виданнє т-ва „Криниця" (з 1917 р.):

1. **Ф. Волховський.** Як мужик попав у ярмо. Ц. 20 к.
2. **М. Драгоманів.** Віра й громадські справи. — 10 —
3. **Б. Грінченко.** Як жив український народ. — 30 —
4. Його-ж. Якої нам треба школи. Ц. 20 коп.
5. **Т. Шевченко.** Заповіт та инші вірші. Ц. 15 коп.
6. Його-ж. Царі. Ц. 15 коп.
7. Його-ж. Сон (У всякого своя доля). Ц. 10 коп.
8. **О. Назарук.** Суспільні кляси. Ц. 20 коп.
9. **Якого ладу нам треба.** Ц. 20 коп.
10. **Вікул.** Про автономію. — 15 —
11. **М. Коцюбинський.** Ів. Франко. Ц. 25 коп.
12. **Ще не вмерла Україна.** } Музика Сїчинського, ц. 20 к.
13. „ „ „ „ } „ Стеценка —10—
14. **М. Загірня.** Хто народові ворог.
15. **С. Єфремів.** Як визволити ся робочим людям з бідности.
16. **Дікштайн.** Хто з чого живе.
17. **М. Загірня.** Про державний лад у всяких народів.
18. **Т. Шевченко.** Кобзарь (повний).
19. **Б. Грінченко.** Граматка для науки читання й писання.
20. **Б. і М. Грінченки.** Рідне слово. Книжка для читання в початкових школах.
21. **О. Олесь.** На зелених горах. Поезії. Том V.

Готують ся до друку:

22. **М. Коцюбинський.** Повне зібранне творів.
23. **Ів. Франко.** Панські жарти.
24. **Пісні волї.** Ц. 5 коп.

Видавництво „Українська Школа":

1. **С. Черкасенко.** Початок. Граматка до науки читання й письма.
2. Його-ж. Рідна Школа. Читанка, рік 2-й.
3. **Я. Чепіга.** Задачник для початкових народніх шкіл. Рік 1-й.
4. Його-ж. Теж. Рік 2-й.
5. **Українська Педаґоґічна Бібліотека:**
   1. **С. Русова.** Нова школа.
   2. **В. Науменко.** Загальні принципи українського правопису.
   3. **Я. Чепіга.** Проєкт української школи.
   4. **Р. Панасенко.** В сучасній школї.
   5. **С. Черкасенко.** Шевченко й дїти. Шевченко педаґоґом.

Друкують ся:

6. **Рідна Школа.** Рік 1-й.
7. **С. Русова.** Ґеоґрафія України.
8. **Задачник.** Рік 3-й і 4-й.
9. **Ол. Левитський.** Методика української мови.
10. **Я. Чепіга.** Методичні замітки до навчання грамоти по слуховому методу.
11. **С. Русова.** Методика колєктивного читання.
12. **Ю. Сїрий.** Природознавство в школї.
13. **Книжечки до колєктивного читання.**
14. **Розрізна азбука** й багато инших.

Видання т-ва „Вернигора". Крім занотованих передше випустило се видавництво ще такі брошури:

1. **Катехізм Українця.** Ц. 25 коп. (Передрук брошури Б. Заклинського „Що треба знати кождому Українцеви" вид. СВУ.).
2. **А. Хомик.** Російські Установчі Збори чи міжнароднїй конґрес, ц. 12 коп.
3. **Ів. Франко.** Лисичка кума. Вовк старшиною (Ілюстр. казки).
4. Його-ж. Королик і Ведмідь (Ілюстр. казки).
5. Його-ж. Як воювали Запорожцї.
6. **Робінзон Крузо.**
7. **Шерстюк.** Граматика, ч. 1 й 2.
8. **Петренко-Попович.** Граматика для народніх шкіл, ч. 1.
9. **В. К.** Історія українського народа. Стор. 48, ц. 50 к.
10. **Поезія війни** (Збірка поезій, друкованих головно у „Вістнику Союза визволення України" й инших українських виданнях по сей бік фронту). Ц. 15 коп.
11. **О. Кобилянська.** Юда (Новеля), стор. 16.
12. **О. Маковей.** Подорож до Київа, поезії. Ц. 25 коп.
13. **В. Пачовський.** Гетьман Петро Дорошенко. Ц. 10. к.
14. **Мученик за волю України гетьман Павло Полуботок.** Ц. 10 коп.
15. **О. Островський.** Зруйнованнє Батурина, істор. опов. Ц. 25 коп.
16. **С. Я.** Опис Рідного Краю (коротка ґеоґрафія України). Ц. 50 коп.

Видання т-ва „Просвіта" у Катеринославі:

1. **Б. Грінченко.** Чудова дївчина та инші опов. Ц. 35 к.
2. **Ще не вмерла Україна.** Збірочка революційних пісень.
3. **Листки „Просвіти":**
   1. Про Установчу Раду. Ц. 3 коп.
   2. Царь чи республика. — 3 —
   3. Для чого потрібна Українська Селянська Спілка. Ц. 3 коп.
4. **Б. Грінченко.** Як жив український народ. Ц. 25 коп.
5. **Т. Шевченко.** „Заборонені поезії". Ц. 50 коп.
6. **В. Винниченко.** В чому наша сила? (Статї з „Украинск-ої Жизни"). Ц. 30 коп.

Видавництво „Шлях":

1. **Хведір Коломийченко.** Економіка й Україна. Ц. 15 коп.
2. Його-ж. Революція й житте. Будівництво України. Ц. 25 коп.
3. **О. Агієнко.** Вільний театр. Ц. 15 коп.

Зміст: М. Троцький. Перемога Керенського. — Демократичний централїзм. — Чернівцї під управою Д. Дорошенка. — М. Туган-Барановський. Скільки землї дасть селянинови земельна реформа? — Н. В. Чехи й Австрія.— А. Бабюк. Стрілецька преса. — Вісти. — Бібліоґрафія.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.

Preis 40 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.

Річна передплата виносить 15 К., 15 Мар., 3 Дол., 6 рублїв, піврічна 8 К., 3 рублї, квартальна 4 К. 50 сот., 1·75 руб. Кожда зміна адреси 50 с. Ціна сього числа 40 сот., 15 коп.

Редаґує Комітет.

Видає і відповідає за редакцію: Микола Троцький.

Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II, Tür 19.

Адмінїстрація: Tür 6. Телефон: 13430. Чек. конто: ч. 107.090.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в ніяку переписку.

IV рік. Ч. 40. Відень, 30-го вересня 1917. Ч. 170

Внутрішня боротьба в Росії й українська справа.

Невдача затїяної і досї ще нецїлком зліквідованої афери Корнїлова внесла деяку гостроту у взаїмні відносини російських партій. Безпосереднїй наслїдок сеї афери був той, що вона зміцнила лїве крило російської революцийної демократії й оживила її дїяльність. В боротьбі проти Корнїлова Керенський мусїв оперти ся на радах робітничих і салдатських депутатів, серед яких почав зміцнювати ся вплив немилосердно пересліґуваних передтим большевиків. Концентрація реакційних сил Росії під проводом Корнїлова автоматично викликала концентрацію і зміцненнє демократичних сил. Виступ Корнїлова безперечно причинив ся до скристалїзування суспільно-полїтичних ґруп російського громадянства та примусив показати властиве обличчє ті партії, що, ховаючи ся під плащиком демократизму, вже від довшого часу працювали для реакції. Нелише праві й октябристи та поступовцї, які цїлком неслушно почали себе називати радикальними демократами, а й велика частина кадетів досить виразно показали своє спочуттє до переворотової акції Корнїлова.

Акція Корнїлова, спинена на самім початку опором зорґанїзованої демократії, не привела до крівавої розвязки внутрішнього російського спору, а скінчила ся лишень одною парадою реакційних сил Росії. І треба признати, що ся парада випала досить величаво й показала, що орґанїзація реакційних сил пішла далеко наперед. Становище дипльоматії почвірного порозуміння в Петроґраді й голоси анґлїйської та французької преси в часї контрреволюційного походу Корнїлова показали досить недвозначно, що союзниці Росії готові підтримувати кадетів проти демократії так само, як підтримували їх проти царизму. Можна думати, що сила контрреволюційних елємєнтів у Росії й підтриманнє їх за кордоном не дозволили Керенському зробити відповідних висновків з акції Корнїлова та зруйнувати реакційні орґанїзації. Керенський, що так немилосердно душив большевиків по їх петроґрадській авантурі з липня, показав себе дуже ласкавим супротив учасників реакційної акції Корнїлова. Відомі розпорядки правительства проти Корнїлова з його ґенералами та цивільними прихильниками не стоять в жаднім відношенню до їх злочинної акції. Керенський стараєть ся очевидно не так закріпити хочби лишень тимчасову побіду демократії над реакцією, як осягти хоч на короткий час помиренне ворогуючих таборів російського громадянства.

Єдиним рішучим кроком правительства Керенського в бік демократії є проголошенне російської республики. Але се є лише тактичний козир в боротьбі демократичного табору проти буржуазійного, а не остаточний результат перемоги більшости громадянства над меншістю. Республику проголосив у Росії не загально признаний орґан, а тимчасове правительство, яке само ледви тримаєть ся у власти. Проголошенне республики не зробило й великого вражіння на російськім громадянстві, бо фактично нїчого не змінило у внутрішнїх відносинах Росії. Російська республика не має навіть свого президента й Керенський вагаєть ся, чи проголошувати себе тим президентом, чи нї. Зрештою основою республиканського ладу є не так президент, як правосильний демократичний парлямент, який може бути вибраний лише по відбуттю Установчих Зборів, отже по введенню в життє конституції держави. Та „парляментарна“ репрезентація, яку хочуть вибрати на демократичній конференції рад робітничих, салдатських і селянських депутатів, очевидно не може заступити правосильного парляменту, як не може демократична конференція заступити Установчих Зборів.

До тогож і теперішнє правительство зовсїм не показує бажання опирати ся на самій лише демократії й правити проти заможних кляс. На відворіт при зреформуванню свого кабінету Керенський віддав важнїйші ресорти кадетам або людям, що стоять близько до них. Соціялдемократи дістали другорядні портфелї, а крім того не послали до мінїстерства жадного з своїх визначнїйших провідників. Та не успіло мінїстерство зложити ся, як вибухла в нїм кріза, виступили з нього соціялдемократ Скобелєв і соціялреволюціонер Авксентїєв. Коли конференція рад робітничих, салдатських і селянських депутатів удасть ся, то буде се, здаєть ся, кінцем теперішнього правительства, не зважаючи на вміле балянсуваннє Керенського між демократією і консервативними кругами громадянства.

Що-ж-до відносин між Петроґрадом і Україною — то вони так само заплутані, як і відносини в самім російськім громадянстві. Рішучий виступ українських військових і цивільних орґанів по боцї тимчасового правительства в конфлїктї з Корнїловим повинен би, здавало ся-б, причинити ся до усунення дотеперішнїх непорозумінь між Петроґрадом і Київом. Але ми поки-що не маємо жадних відомостей про якийсь крок тимчасового правительства в сїм напрямі. Українців, як і всї недержавні народи Росії, не може задоволити проголошенне самої лише республики, бо вони жадають федеративної республики. Але в заявах правительства нетільки нема вказівок в сїм напрямі, але не видко й наміру змінити своє дотеперішнє неґативно-вичікуюче відношенне до українських жадань. По здержанню воєнної акції Корнїлова лише максималїстична частина Ради робіт. і салд. депутатів висловила ся відкрито за сповненнєм українських жадань. З сього можна виводити, що як правительство далї буде тримати ся своєї дотеперішньої полїтики супротив Українців, як не загал Українців, то бодай їх крайнї партії можуть зєднати ся з російськими максималїстами в боротьбі проти правительства. Ся небезпека для правительства тим більша, що вплив большевиків у Радї

робіт. і салд. депутатів постійно зростає. Більшість меншевиків і инших поміркованих елєментів, що підтримують правительство, така незначна, що прихильники Керенського Чхеїдзе, Анїсїмов, Їоц, Дан, Скобелєв і Церетелї виступили з президії Ради.

Перед вибухом корнїловської афери становище Українців було дуже важке, особливо для їх національно-політичних провідників. Против Українців ужито всїх засобів боротьби чорносотенного російського шовінїзму від спроб провокаційних погромів до фальшування розмови предсїдателя Українського Їенерального Секретаріяту з французькими журналїстами й обвинувачувань у „їерманофільстві“. Дивовижну в їх положенню льояльність Українців супроти Росії російські націоналїсти уважають чомусь річю самозрозумілою, але самозрозумілі змагання Українців до національно-політичного усамостійнення в рамах федеративної Росії кваліфікують яко державну зраду, жадаючи від правительства гострих репресій. Не зважаючи на піднесений і подражнений настрій українського громадянства, витворений наслїдком накинення правительством знаної інструкції Їенеральному Секретаріятови, нїде на Україні не повстало жадного замішання й дезорїанїзації. Коли повстанне большевиків у липні знайшло на Україні деякий відгук у відомім виступі полуботківців, то реакційна акція Корнїлова в українськім громадянстві знайшла лише найрішучійший опір. Старання російських націоналїстів викликати розкіл в українськім таборі, що знайшли свій найяскравійший вислів у провокаційнім походї проти Винниченка, не мали найменшого успіху. Але напади чорної сотнї безумовно викликали в українськім таборі зміцненне радикальних елєментів.

Отже російське безладде, найбільшим висловом якого є продовженне боротьби між двома таборами російського громадянства під проводом Керенського й Корнїлова, не спинило орїанїчного розвитку українських національних сил. А зріст сили лївої російської демократії в Петрограді й поражка російських чорносотенців на Україні, що так завзято підтримували Корнїлова, творять сприяючі умови для дальшої боротьби українського народу за національно-політичну волю.

М. Троцький.

Кріза в Українськім Їенеральнім Секретаріяті триває далї.

В звязку з відкиненнєм тимчасовим російським правительством виробленої Радою і предложеної правительству до затвердження тимчасової конституції України (див. „Вістник“, ч. 166, стор. 562), замість якої видало правительство дня 17 вересня н. ст., інструкцію Їенеральному Секретаріятови України (див. „Вістник“, ч. 167, стор. 579), уступив з предсїдательства в Їенеральнім Секретаріяті Винниченко, а за ним зложили свої мандати й инші їенеральні секретарі. Прийшло до утворення нового Секретаріяту на чолї з Дм. Дорошенком, але по останнїм відомостям і Дорошенко зложив свої повновласти. Кріза в Їенеральнім Секретаріяті перед трьома тижнями, до якого часу маємо автентичні вісти, не була ще залагоджена.

Та виразних даних про причини й мотиви уступлення Винниченка й инших членів Їенерального Секретаріяту таки не маємо. На сю тему маємо тільки коротеньку згадку в тій части дискусії на повній Раді дня 21 серпня н. ст. про відношенне до центрального російського тимчасового правительства, яка дійшла до нас. Коли депутат Чапковський замітив, що „не втома, не незадоволенне з інструкції, а просто зрозуміннє неможливости працювати при такім апараті заставило його (Винниченка) уступити з Секретаріяту“, Винниченко на се заявив: „Говорячи про димісію, я не подавав мотивів... Мотиви я готовий предложити Радї, коли вона того захоче. Поки-ж-що заявляю, що жаден з мотивів, наведених попереднїм промовцем, не є причиною мого уступлення“. На запитанне слїдом за сим депутата Стасюка, чи Винниченко зголосив уже свою димісію, Винниченко відповів, що поки-що він ще є секретарем, але має намір уступити...

В „Рѣчи“ з дня 26/VIII була видрукована така телеїрафічна вістка з Київа: „Дня 25/VIII на довірочнім засїданню Малої Ради обговорювано димісію цїлого складу Їенерального Секретаріяту. Українські соц. дем., а також представники неукраїнської демократії висловились за неприйняттєм димісії. Винниченко на се заявив від імени всїх секретарів, що вони беруть свою димісію назад“.

Коли ж Винниченко таки уступив, на се зложили ся хиба обставини, що стоять за Ц. У. Радою та її партіями. Є деякі підстави думати, що уступлення Винниченка зажадало тимчасове російське правительство й не виключене, що тут відоірала свою ролю афера з кореспондентом французької часописи „Intransigeant“, який перекрутив подані йому Винниченком інформації про українську справу, зазначивши, що, по словах Винниченка, в Центральній Українській Раді засїдає деяке число їерманофілів.

На всякий випадок виключене те, щоб уступленнє Винниченка й цїлого попереднього складу Їенерального Секретаріяту наступило наслїдком недовірря до нього хочби одної значнїйшої їрупи в Раді, а тим більше наслїдком опозиції соціялїстів революціонерів, як се хотїли пред-

Дмитро Дорошенко.

ставити в заграничній пресї деякі „поінформовані“ особи, не зважаючи на се, що Винниченко вів несимпатичну для сих елєментів компромісову політику у відношенню до инших національностей, щоб позискати їхнє співробітництво, і у відношенню до російського правительства, щоб не зривати з ним усїх мостів і не позбути ся в часї зросту реакції публично-правної основи для дїяльности автономічного орїану управи наразї частиною України.

Подавало ся ще в одній віденській часописи в телеїрамі зі Стокгольму, що міродатною партією на Україні є саме партія соц. рев. і що се вона повалила Винниченка. Якою ся партія є „міродатною“, можна судити по тім, що в попереднїм Їенеральнім Секретаріяті було всього двох членів сеї партії, а в Секретаріяті Дорошенка нема, здаєть ся, жадного. Та й не диво, бо ся партія становить в Раді лише невелику їрупу, яка, що правда, займає симпатичне нам радикальне становище в національнім питанню, але складаєть ся з дуже пестрих, політично незрілих елєментів, які незавше вміють відріжнити принципіяльне поставленнє національних постулятів від способу переведення на практиці конкретних завдань національної політики. Першенство в Раді належало й належить ся українським соціялдемократам, і як се показало голосуванне в Раді дня 22/VIII в справі відкинення

російським правительством конституції України, за сею партією пішла ціла Рада в її українській части з виїмкою найскрайнїйшої національної ґрупи, а саме національних революціонерів і лівої частини українських соціялїстів революціонерів. Резолюція українських соц. дем. зібрала 247 голосів проти 36, а в другім читанню 227 проти 16.

Про особистий склад нового Ґенерального Секретаріяту подає відомости краківська „Nowa Reforma“ за московським „Echo-м Polsk-им“ з дня 31 серпня н. ст. Читаємо тут: „Ґенеральний Секретаріят нїяк не може залагодити кризи, яка витворила ся останнїми часами в його лонї. По уступленню Винниченка та значної части инших членів Секретаріяту покликала Мала Рада до власти новий Секретаріят, поручаючи предсїдательство й портфель внутрішнїх справ бувшому комісарови Галичини й Буковини Дорошенкови (у. с. ф.), а дальші секретаріяти Зарубінови (рос. с. р.), Винниченкови (у. с. д.), Рафесови (бундовець), Савченко-Більському, Весоловському, Стешенкови й Потоцькому. Віцесекретарями для справ національних вибрано Поляка Міцкевича і Жида Зільберфарба. Одначе й сей Секретаріят, як доносить „Русское Слово“, не утримаєть ся при власти. Передовсїм зголосив димісію Дорошенко, покликуючи ся на те, що склад Секретаріяту утворено без порозуміння з ним. Домагаєть ся він цїлого ряду змін у складї Секретаріяту, в противнім разї відмовляєть ся прийняти предсїдательство“.

З сього складу Секретаріяту бачимо, що лїчить він вісїм осіб. Отже менше на одного, нїж передбачує видана російським правительством інструкція. Певно нема тут ґенерального писаря. Щодо осіб — то з попереднього складу лишили ся з Українців Винниченко та Стешенко (обидва с. д.), з представників національних меншостей Зарубін і Рафес. Новими особами є Весоловський (у. с. д.), Савченко-Більський і Потоцький, імена, які перший раз зустрічаємо. Віцесекретарями для національних справ лишили ся ті самі особи. Таким чином бачимо, що українські соціялдемократи і в сім зменшенім Секретаріяті є репрезентовані найсильнїйше, при чім лишив ся Винниченко, що є потвердженнєм, що його нїхто не думав усувати від проводу в полїтиці крім тих Українців поза межами Росії, які дуже симпатизують з „соціялїстами революціонерами“.

Що Винниченко добре стоїть серед Українців у Київі, свідчить отся вістка, яку подаємо за „Биржевыми Вѣдомостями“ з дня 7 вересня н. ст.: „Сьогоднї опускає Петроград українська делеґація. Вчора Дорошенко побував у заступника мінїстра предсїдателя Некрасова, котрому подав мотиви своєї димісії. Дорошенко звернув увагу Некрасова, що Винниченко тїшить ся великою популярністю і тимчасове правительство зробить помилку, коли його не затвердить. Тимчасове правительство не противить ся затвердженню Винниченка на предсїдателя Секретаріяту. Але до сьогоднїшнього дня Рада не предложила лїсти членів Секретаріяту на затвердженнє тимчасового правительства“.

В сїй вістцї саме находимо потвердженнє того, що уступленнє Винниченка було наслїдком неприхильного відношення до нього й репрезентованої ним лїнії полїтичного поведення російського тимчасового правительства, бо коли тепер „тимчасове правительство не противить ся затвердженню Винниченка“, то значить, воно противило ся сьому раніїш. З сього, як не мож краще, видко, що Винниченко уступив під давленнєм зовнїшнїх обставин, мабуть наслїдком ріжних денунціяцій на нього й на український рух, яким давало віру правительство, та що невиключений його поворот до власти.

По останнїм відомостям прийшло до остаточного полагодження кризи в Секретаріятї. Предсїдателем став знову Винниченко. До Секретаріяту увійшов відомий учений економіст проф. Туган Барановський.

Інструкція Ґен. Секретаріятови на сесії Ц. У. Ради.

В днях 18 до 22 серпня відбула ся сесія повної Центральної Української Ради, предметом обрад якої була головно справа виданої петроградським тимчасовим правительством інструкції для Ґенерального Секретаріяту України. З сих нарад маємо на жаль звідомленнє тільки з другої половини засїдань, яке подаємо тут за „Кіевск-ою Мыслю“ з 22 й 23 серпня н. ст.

На вечірнїм засїданню Ц. У. Ради 20 серпня н. ст. промовляв А. Золотарев (бундів.) від ім. російських соц.-дем. і Бунду та виступив в оборонї прийняття інструкції. Правда, в інструкції є багато слабих місць, — говорив Золотарев — і вона далеко не відповідає тим домаганням, які піднесено в статутї. В інструкції нема додатного відношення до української демократії. Ціла інструкція пересякнена недовіррєм до орґанів революційної демократії і в нїй можна найти багато поживи для критики. Та треба рахувати ся зі зміною взаїмного відношення сил у краю. І треба прийняти інструкцію. Не можна підстьобувати революції різкими резолюціями злїва, бо се буде ударом в порожнє місце. Не можна проривати революційний фронт демократії. Можна думати, що правительство робить помилку, робить кроки, які не заслугують одобрення, але ще не можна обвинувачувати тимчасове правительство в контрреволюційности. Далї доказував бесїдник, що з точки погляду на увесь хід російської революції теперішня інструкція всеж є побідою, бо в нїй містить ся виразне ствердженнє ідеї орґану краєвої власти. Реальна полїтика вимагає, щоб інструкцію використати яко базу для дальших завоювань. Теперішня хвиля не надаєть ся до бою. Зближають ся вибори до Установчих Зборів. На черзї — величезний процес, величезні завдання. Інструкція дає повну можливість працювати в потрібнім напрямі. Всї наші надії — говорив Золотарев на закінченнє своєї великої промови — на наше єднаннє. Треба передовсїм думати про інтереси єдности всїєї революційної демократії і з сеї точки погляду не можна відкидати інструкції, а треба її прийняти (Оплески серед частини Ради).

Священик Матюк з Холмщини (безпарт.) піддав різкій критиці позицію тимчасового правительства в українській справі. Недавно тимчасове правительство боронило принципу самоозначення народів,

Ми — говорив бесїдник — не боїмо ся польської демократії. Але ми боїмо ся консервативно-клєрикальної польської буржуазії. Переходячи до інструкції, бесїдник говорив: «Я не чув нїодного бесїдника, котрий одобрив би інструкцію. Всї критикують її різко, всї говорять, що вона не годить ся, але всї додають... а ви все-таки прийміть її (Бурливі оплески). Се нагадує менї 1915 р., коли ми відступали, але вперто твердили: ми побіджаємо. Інструкція се мертвороджена дитина недавно повінчаної пари — демократичного Петрограду й буржуазійної Москви (Бурливі оплески). З угоди 16 липня протягом одного місця лишили ся самі крихти. Де-ж ґарантія, що за місяць не відберуть від нас і сих крихток? Як можна довіряти тим, хто вже раз не дотримав свого слова?

А. Шульгин (соц. федер., секретарь для міжнаціональних справ) виступив з великою промовою. Від розвязки отсеї справи — говорив бесїдник — залежить доля нашої автономії, доля України й доля цїлої російської революції. Тут пропонували видати правительству війну, війну без зброї, иншу війну — не давати грошей, хлїба, салдатів і т. ин. Та ми знаємо, що коли зачнемо гостру боротьбу, затрясеть ся фронт, буде новий прорив і доля України буде повтореннєм долї Польщі. Не час говорити про війну й гостру боротьбу. Треба шукати иншого шляху. Правительство видало інструкцію, не питаючи нас о думку. Воно дало нам куцу автономію і не питає про наше одобреннє. Питаннє в тім, наскільки відповідає інструкція нашим сподіванням. В другім універсалї ми самі відмовили ся від самовільного здїйснення автономії України до Установчих Зборів. І льоґічним наслїдком сеї нашої постанови й була інструкція, що зовсїм не нарушує другого універсалу. Се не крок назад, а льоґічний вивід з другого універсалу. І коли повстає вражіннє, що ми пішли назад, се викликане тільки тим, що ми самі утворили статут Ґенерального Секретаріяту, який не відповідає основам другого універсалу. І треба згодити ся, що преславний § 19 дїйсно містить поняттє союзної держави. Бесїдник пропонував прийняти інструкцію й максимально використати її. Під сим оглядом на окрему увагу заслугує § 4 інструкції, який дає право Секретаріятови вироблювати й предкладати до розгляду правительства законопроєкти, що торкають ся життя краю. Необхідно використати сю точку не для того, щоб іти шляхом угоди, а для того, щоб іти шляхом боротьби (Оплески). Треба виробити новий проєкт статуту й, користуючи ся § 4, предложити його правительству. Підтримувати новий статут будемо вже ми не посилкою одної тільки делеґації до Петрограду, а делеґаціями з усїх кінцїв України. Треба прийняти інструкцію яко річище для дальшої боротьби. (Отсю передачу змісту промови спростовує Шульгин в «Кіевской Мысли» письмом в редакцію такого змісту: «Моя останя промова, виголошена на засїданню Ради, у вашій і деяких инших часописях передана з деякими перекрученнями її дїйсного змісту. Зосібна в «Кіевской Мысли» сказано, що я назвав статут Ґенерального Секретаріяту відступаючим від угоди з дня 16 липня. Міжтим я говорив з сього приводу таке: Статут Ґенерального Секретаріяту містить в собі ті основи, на яких ми будемо стояти до Установчих Зборів, але які відкинемо, як тільки одержимо можливість на всю ширину поставити нашу федеративну програму. Що-ж торкаєть ся акту з дня 16 липня, я зовсїм не заявляв і не міг заявляти, що статут Ґенерального Секретаріяту, одним з авторів якого я себе назвав, відступає від умови з Церетелї й иншими членами правительства. Моя думка зводила ся до того, що деяка неясність акту 16 липня дала можливість правительству, опираючи ся на сей акт, видати таку невдоволяючу, вузьку та явно недоброзичливу у відношенню до українського народу інструкцію.»).

Ісаєвич (укр. соц. рев.) гостро полємізував проти прийняття інструкції. Між Українцями й тимчасовим правительством викопана пропасть. З російскою демократією ми не будемо поривати, але тимчасове правительство? Воно само пірвало зі своєю демократією. Прийняти інструкцію значить поставити в фальшиве положеннє Центральну Раду у відношенню до всієї української демократії і у відношенню до тої части України, котра тепер відорвана від неї. Відкинувши інструкцію, Центральна Рада ще не підіймає прапору повстання. Але Центральна Рада й далї піде шляхом революційної творчости, инакше Центральна Рада все втратить в очах народу, котрий поки-що, слава Богу, має до неї довірре.

Григорєв (безп. соц.) також полємізував проти прийняття інструкції. Бесїдник говорив, що з великоруським народом ми жили, як браття, а торгуємо ся, як кадети (Оплески). Ви підготовляєте не автономію України, а чорт знає що! (Оплески). Знавці державного ладу заявляли в Петроградї нашій делеґації, що нїде вони не находили прикладу утворення такого статуту, якого домагаєть ся Ґенеральний Секретаріят. Треба було їм відповісти: творять ся нові форми життя, а коли у ваших книжках се не написане, то панове-держазнавці, запишіть се собі (Сміх. Оплески). Чейже Центральної Ради також нїхто не затверджував. Ми утворили її самочинно. І тепер також не потрібні нам нїякі штемплї. Авторитет Центральної Ради зріс по виданню першого універсалу, а по другім універсалї він починає падати. Інструкції не можна прийняти. Поступім так: Передаймо справу в комісію і хай вона тягне її так довго, як тягнула справу юридична нарада (Оплески). Даймо сей непотрібний папір до архиву, а самі творитимемо життє по свому статуту (Оплески), по нашому статуту, що авторитетнїйший від «цидулок» правительства (Бурливі оплески).

На дневнім засїданню 21 серпня вели ся далї дебати над відношеннєм до правительственної інструкції під проводом М. Грушевського. Лїста бесїдників обіймала 61 осіб. Перший говорив А. Чапковський (безп. соц.). Він признав, що інструкція звернена не по адресї, бо се не результат бажань Української Цетральної Ради. Говорячи в дальшій части своєї промови про відношеннє тимчасового правительства до українського народу, бесїдник навів факт одержаного того дня приказу військового начальства відправити ся негайно на фронт двом членам Всеукраїнської Ради салдатських депутатів. На підставі сього й инших фактів бесїдник виводив, що до такого тимчасового правительства не може бути нїякого довірря. Полємізуючи з В. Винниченком, Чапковський думав, що інструкція є не реалїзацією ідей автономії, а тільки її компромітацією. Єднаннє з неукраїнською демократією необхідне, але чи відходячи звідси в разї розриву з правительством, представники неукраїнської демократії пійдуть з нами на розрив? На підставі заяв деякої части не-Українців у Малій Радї бесїдник не допускав такого їх відношення до Українців. Предкладаний правительством Секретаріят не є апаратом власти, а тільки її фікцією. «Я розумію — говорив Чапковський — уступленнє Винниченка. Не втомленість, не невдоволеннє інструкцією, а просто розумінне неможливости працювати при такім апараті заставило його уступити зі Секретаріяту.» На основі таких думок ґрупа безпартійних соціялїстів запропонувала зовсїм зіґнорувати інструкцію і перейти до чергових справ.

З особистою заявою виступив В. Винниченко: «Говорячи про димісію, я не наводив мотивів і тому тих, хто говорить про се, прошу не творити замотанини й не наводити мотивів, не запитавши про них мене. Мотиви я готов подати Центральній Радї, коли вона забажає сього. А поки-що заявляю, що нїодин з мотивів, наведених попереднїм бесїдником, не є причиною мого уступлення.

М. Стасюк запитав, чи В. Винниченко вже подав ся до димісії. В. Винниченко відповів, що поки-що він ще секретарь, але має намір димісіонувати.

По рішенню обмежити дискусію тільки промовами фракційних бесїдників забрав слово проф. Косинський (кадет). Почав він вказівкою, що в Радї чують ся нарікання на кадетів двоякого роду з приводу ріжниці партії народньої свободи з иншими партіями та з приводу приписуваного партії великого впливу на полїтичне положеннє. «Так, ми маємо — говорив бесїдник — деякий вплив навіть тодї, колї не беремо участи у власти. Наші ріжниці з иншими партіями містять ся в тім, що наша партія — надклясова й позанаціональна. Ми представляємо собі ясно, що не може бути держави, зложеної з одної кляси,

Тому наша партія державна, неклясова. Ми говоримо, що необхідно найти таку державну будову, при котрій всім можна жити однаково. Що торкаєть ся розвязки національної справи, ми говоримо про краєву, а не територіяльно-національну автономію. Ми, партія реальної політики, не обіцюємо раю на землї; треба подбати за нинїшнїй день, щоб завтра було краще. Завдань, яких не можна здійснити, ми не ставимо. В цілости признаю глибоку й талановиту аналїзу Винниченка. Він ясно сказав: одержати те, чого хочемо, ми не можемо тепер. Не можна повести порівнання між Фінляндією і Україною. Тут нема таких даних для утворення різко відокремленої держави. Я повинен звернути ще увагу на ту обставину, що всяка державна орґанізація нетільки дає права, але й накладає деякий тягар ообовязків. В теперішнїй час війни ледви чи можна все осягнути. Тому наша партія пропонує прийняти інструкцію і таку формулу переходу: «Вислухавши реферат ґенеральних секретарів і інструкцію, Українська Центральна Рада, уважаючи, що інструкція утворює правову базу для розвитку законних змагань українського народу, переходить до чергових справ.» Я прилучаю ся до думки високоповажаного товариша Винниченка (в залї грімкий сміх), що дана інструкція представляє собою базу. Ви бачите, що взаїмні відносини сил зміняють ся. Партія боїть ся, що реакція піде дуже далеко. Я бою ся, що коли інструкція не буде прийнята, реакція піде ще дальше.» Бесїдник заявив, що його партія дуже цїкавить ся українською справою й, покликуючи ся на М. Грушевського, навів на доказ факт інформування про українську справу Мілюкова в період першої Думи партією народньої свободи тут у Київі. На закінченнє своєї промови проф. Косинський бажав, щоб український народ працював і дїлав у порозумінню з усїма народами Росії, а в такім разї партія піде з ним і обіцяє свою сильную підтримку. Промова представника кадетів, переривана кілька разів іронїчним сміхом авдиторії, закінчила ся повною недостачею знаків одобрення.

Гутман (жид. об. соц. пар.) заявив, що його партія виставила своїм гаслом домаганнє національно-територіяльної автономії, за що накинули ся на неї сусїди-соціялїсти, називаючи її націоналїстичною. Але партія не відмовить ся від сього гасла. При помочи соціялїзму вона бажає позіставити пролєтаріятови національну культуру та признає кождому народови право на самоозначенне аж до відокремлення. Проти відокремлення України партія, в принципі не маючи нїчого, стоїть тепер в залежности від умов. Федерацію партія розуміє яко союз рівних. Автономію треба переводити по строго-етноґрафічнім принципі. Волю Установчих Зборів можна передрішити не шляхом практичного здійснення, а принципіяльною заявою про автономію. Признаючи істотні недостачі інструкції, Гутман уважав її тільки кільцем у ланцюзї й задержав ся на її додатнім значінню. Вислїдом її відкинення був би розрив з демократією, а сей розрив зміцнить зазїханнє і без того наполоханого вже обивателя до буржуазійних партій, що скріпить контрреволюцію. Горожанська війна покажеть ся в теперішню хвилю грізною небезпекою для цілої революції. Тому треба прийняти інструкцію як основу для дальшої боротьби.

На вечірнїм засїданню головував проф. М. Грушевський. Виступив ряд бесїдників за інструкцією і против інструкції. Вислухано реферат Х. Барановського, що вернув з Петрограду. Він подав нові дані про перебіг переговорів з правительством і запропонував не піддавати ся провокації та не йти на розрив з тимчасовим правительством.

Дубинський (жид. дем. обєд. п.) думав, що не можна допустити шляхів противників прийняття інструкції. Шлях розриву веде до небезпечної ізоляції від тимчасового правительства й від російської демократії.

Ф. Крижановський (укр. труд. п.) вказав, що інструкції не можна прийняти. Коли-ж правительство забажає мати на Україні Секретаріят, трудова партія не противить ся сьому.

В. Рудницький (поль. дем. центр.) думав, що не можна робити угоди з недемократичним правительством, але його акт треба використати: цїлий Секретаріят затвердить Рада, а 9 секретарів — правительство.

М. Порш (укр. с.-д.) пропонував розвязати справу на основі гострої аналїзи сил у хвилю перелому настрою революційної демократії і, не приймаючи інструкції, але стаючи на її ґрунт, розвивати дальше її основи. Бесїдник предложив резолюцію фракції с.-д.

Панченко (укр. с. р.) заявив, що фракція соц. рев. прилучаєть ся до резолюції с. д. з поправками. З 14 секретарів 9 посилаєть ся на затвердженнє правительства; в резолюції вказуєть ся, що інструкція не задоволяє нетільки Українців, але й національної меншости.

Г. Бойко (соц. фед.), Матушевський (лївиця), Лукашевич (револ. фракція п. п. соц.) висловили ся за прийняттєм інструкції.

Денне засїданнє 22 серпня почало ся о 11 год. перед полуднем. Головував проф. М. Грушевський.

По залагодженню деяких инших справ приступила Рада до голосування над резолюціями. Перед голосуваннєм виступив цїлий ряд бесїдників, головно представників фракцій. Від р. с. д. п. меншевиків виступив М. Балабанов, що мотивував і прочитав резолюцію меншевиків і Бунду. Від фракції рос. соц. рев. говорив Сарадженев, котрий заявив, що фракція р. с. р. прилучаєть ся до резолюції укр. с. д. з деякими поправками, які внесуть ся в часї читання по пунктам. Представник фракції соціялїстів-федералїстів Бойко вказав, що фракція с. ф. голосуватиме за резолюцією укр. с. д. Трудовики, як заявив Крижановський, лишили членам фракції волю при голосуванню. М. Шаповал (київський повітовий комісар) від імени меншости укр. с. р. заявив, що стримуєть ся від голосування. Г. Крупнов від партії народньої свободи заявив, що фракція стримуєть ся від голосування. Представники польської централї прилучили ся до резолюції укр. с. д. з поправкою укр. с. р. Фракція лївиці п. п. с. заявила, що прилучаєть ся до резолюції укр. с. д. Любинський (укр. нац.-рев.) вніс від фракції націонал-революціонерів окрему резолюцію, та запропонував, аби всї резолюції, внесені фракціями, прочитати відразу. Збори відкинули сю пропозицію. Потім українські націонал-революціонери й меншість українських соціялїстів-революціонерів покинули залю. На пропозицію укр. с. р. зроблено коротку перерву та національні революціонери й меншість с. р. вернули. Вкінцї поставлено під голосуваннє резолюцію українських соц.-демократів з поправкою соціялїстів-революціонерів. Текст резолюції відчитав М. Порш. За резолюцією голосувало 247, проти 36; стримало ся 70. Далї поставлено резолюцію націонал-революціонерів, за якою голосувало 21 членів Ради.

А. Чапковський вніс резолюцію від імени безпартійних українських соціялїстів. Але безпартійні заявили, що вони голосували «за» резолюц. націонал-революціонерів.

Потім почало ся читаннє прийнятої резолюції у. с. д. по пунктам. В результаті відбуто друге засїданнє з поправками. За резолюцією голосувало 227, проти 16 членівъ Ради. Стримали ся від голосування рос. соц. дем., «Бунд» і деякі Українці.

Текст прийнятої резолюції такий:

І. «Вислухавши реферат Ґенерального Секретаріяту Української Центральної Ради про переговори з тимчасовим правительством у справі затвердження Ґенерального Секретаріяту й вислухавши видану 17 серпня н. ст. тим-

часовим правительством інструкцію Ґенеральному Секретаріятови, Українська Центральна Рада, признаючи, що інструкція:

1) подиктована недовіррєм до змагань усієї демократії України;

2) пересякнена імперіялїстичними тенденціями російської буржуазії у відношенню до України;

3) нарушує угоду Української Центральної Ради з тимчасовим правительством з 16 липня;

4) не дає можливости демократії України утворити власть на цілій території, заселеній українським народом;

5) звужує й ослаблює значіннє власти Ґенерального Секретаріяту, не обхоплюючи всіх краєвих справ і потреб населення України (справи: харчова, військова, судова, комунїкації, почт і телеґрафів);

6) перешкаджає утворенню і праці міцної революційної краєвої власти (§§ 6 і 9);

7) признаючи всупереч порозумінню української і неукраїнської демократії невідповідаюче взаїмним відносинам націй в краю число (4) ґенеральних секретарів для представлених в Українській Центральній Раді неукраїнських національностей, вона має на цїли знищити єдність української і неукраїнської демократії;

8) зовсїм не відповідає потребам і бажанням нетільки українського народу, але й національних меншостей, що живуть на Україні, —

Українська Центральна Рада уважає необхідним твердо й рішуче вказати тимчасовому правительству:

а) що інструкція з 17 серпня стоїть у суперечности з угодою У. Ц. Р. з тимчасовим правительством з 16 липня, від котрого тільки й могла й може виходити У. Ц. Р. в справі приготування усієї України до автономного ладу, Українського Установчого Зібрання і всеросійських Установчих Зборів;

б) що інструкція служитиме перешкодою в дїйсній роботї по орґанїзації краю, викликуючи зайві й непотрібні загострення і ослаблюючи силу та твердість революційної краєвої власти;

в) що в інтересї добрих взаїмних відносин між Україною і Росією необхідно в найкоротшім часї поробити заходи в цїли переведення в життє норм взаїмних відносин між тимчасовим правительством і відповідальним перед цетральною властю (?) Ґенеральним Секретаріятом, які випливали-б з угоди 16 липня.»

II. «В інтересї можливо швидкого установлення міцного ладу, закріплення і поглибення завойовань революції на Україні та здїйснення необхідних для сього заходів, — У. Ц. Р. уважає необхідним:

а) предложити з числа 14 секретарів Ради — 9 ґенеральних секретарів, указаних у тимчасовій інструкції, на затвердженнє тимчасовому правительству;

б) поручити Комітетови У. Ц. Р. й Ґенеральному Секретаріятови виробити статут, що означив би взаїмні відносини між Українською Центральною Радою і її Ґенеральним Секретаріятом;

в) поручити Ґенеральному Секретаріятови виробити ряд законопроєктів у справі плянового задоволення потреб трудових мас населення, а саме: в робітничій справі, земельній, харчовій і просвітній;

г) підняти перед тимчасовим правительством питанне про війну й мир, смертну кару й инші репресії;

д) негайно приступити до приготовної праці по скликанню Українського Установчого Зібрання і всеросійських Установчих Зборів;

е) звернути ся до всїх націй України з вказаннєм на всї недостачі тимчасової інструкції й зазивом трудових мас населення усієї України до зорґанїзованої боротьби за свої інтереси та до обєднання довкола Української Центральної Ради.»

По прийняттю резолюції від імени президії української фракції с. д. Єремієв запитав, як розуміти відношенне до інструкції тимчасового правительства, бо в резолюції нїчого не говорить ся про прийняттє інструкції. В. Винниченко відповів, що інструкція приймаєть ся до відома. Далї заявив В. Винниченко, що він зложив обовязки члена Ґенерального Секретаріяту. Секретарі лишуть ся на місцях, поки Комітет Ради не затвердить нового Секретаріяту.

М. Балабанов відчитав і мотивував таку резолюцію, предложену фракцією рос. соц. дем. робітничої партії (меншевиків) і «Бунду».

«Українська Центральна Рада признає, що опубліґована тимчасовим правительством інструкція Ґенеральному Секретаріятови не дає тих ґарантій, які потрібні для краєвої власти, маючої потрібну силу й авторитет.

Разом з сим, приймаючи під увагу, що інструкція, містячи в собі признанне принципу автономного устрою України й негайного установлення в нїй окремого краєвого орґану управи, є безсумнївним завоюваннєм української і всеросійської демократії, що загальні норми краєвого орґану, творені інструкцією, можуть стати вихідною точкою для дальшого розвитку краєвого орґану та для утворення в краю твердої революційної власти;

висловлюючи переконанне, що тимчасове правительство, зостаючи на ґрунтї програми 21 липня, здїйснятиме свою власть в дусї угоди з Центральною Радою 16 липня, признаючи дальше, що відмова предложення до затвердження Секретаріяту тимчасовому правительству, на основі опубліґованої інструкції в теперішнїх умовах, — негайно потягне за собою розрив загальнонаціонального фронту в той час, як запобіжить сьому предложенне до затвердження Секретаріяту та признанне твореного краєвого апарату базою для дальшого укріплення революційної власти на Україні, приведеної до закріплення єдности української і неукраїнської демократії, — Українська Центральна Рада предкладає Секретаріят, відповідальний перед нею, до затвердження тимчасового правительства.»

З огляду на те, що значна більшість фракцій висловила ся за прийняттєм резолюції, предложеної українськими соціялдемократами, фракція російських соціялдемократів заявила, що бере назад свою резолюцію, полишивши собі право робити поправки в резолюції українських соціялдемократів. Але з огляду на відкиненне українськими соціялдемократами пороблених меншевиками й «Бундом» поправок фракція р. с. д. п. заявила, що стримуєть ся від голосування над основною резолюцією.

В позачерговій заяві ґенеральний секретарь М. Рафес повідомив про телеґраму Зарубіна й Міцкевича з приводу правительственного пояснення щодо Ґенерального Секретаріяту. Ось її текст: В розмові з представниками Ґенерального Секретаріяту Зарубіним і Міцкевичем у звязку з обговореннєм у Київі Центральною Радою інструкції Ґенерального Секретаріяту товариш мінїстра предсїдателя Некрасов яко представник тимчасового правительства дав такі пояснення:

«Згідно з інструкцією тимчасове правительство затвердить трьох ґенеральних секретарів не-Українців замість чотирьох наслїдком установлення Ґенерального Секретаріяту в числї 9, а не 14 ґенеральних Секретарів. Пункт 9-й інструкції про можливість безпосереднього передавання тимчасовим правительством місцевим властям своїх постанов у наглих випадках, що не терплять проволоки, мотивований умовами воєнного часу, бо не можна поставити тимчасове правительство в неможливість безпосереднїх зносин з місцевими властями у воєнний час. Іменуванне комісара України при тимчасовім правительстві відбудеть ся в порозумінню з Ґенеральним Секретаріятом. Подрібне означенне компетенції ґенеральних се-

кретарів відбудеть ся при їх безпосереднїй участи по їх затвердженню тимчасовим правительством.»

Про инші справи, які були предметом обрад Ради, подамо в найблизчім числї.

Уконституованнє київської городської думи.

Вибрана на основі нового виборчого закона київська городська дума відбула 21 й 22 серпня н. ст. перші засїдання, на яких переведено вибори предсїдателя думи та його заступників і городського голови, його заступників і членів управи. Сї вибори остаточно виявили полїтичне обличче нової думи й визначили напрямок взаємин між поодинокими партійними й національними угрупованнями в Київі.

Щоб мати ключ для зрозуміння ситуації, подивимо ся, які партії і яким числом мандатів заступлені в думі. На загальне число всїх радних мають: бльок російських соціялїстів революціонерів, соціялдемократів меншевиків і жидівського Бунду 44, бльок українських соціялдемократів і соціялїстів-революціонерів 25, безпартійні Росіяне, під якими криють ся головно російські націоналїсти, 18, кадети 10, російські соціялдемократи большевики 7, Поляки 6, жидівський демократичний бльок 5, жидівський соціялїстичний бльок 3, українські соціялїсти-федералїсти 1, польські соціялїсти 1. Таким чином соціялїсти всїх відтїнків і національностей мають 2/3 всїх радних і могли-б утворити міцну більшість, якби... якби не було між ними великих ріжниць, що майже виключають співробітництво. Бльок російських соц. дем. меншевиків з соціялїстами револ. і Бундом дїлять від російських соц. дем. большевиків гострі тактичні ріжниці, а від українських соціялїстів — національні ріжниці. Так звані „російські“ соціялїсти в Київі, що рекрутують ся головним чином з жидівських і українських ренеґатів та всяких московських зайд, використовуючи своє хвилеве верховодство в революційнім русі, з правдивою московською нахабністю хотять верховодити і в міськім життю нашої столиці Київа. Цїлком справедливе жаданнє українських соціялїстів, щоб на чолї думи стали Українцї та щоб до городської управи не пустити жадного кадета, які показали себе явними ворогами Українців, бльок „російських“ соціялїстів брутально відкинув і пішов на угоду з кадетами, Поляками й Жидами против Українців!

Українцї виставляли на становище предсїдателя Думи Дмитра Антоновича, а на становище городського голови Миколу Порша. Обидва кандидати є заслуженими українськими революційними дїячами та провідниками української соц. дем. роб. партії. При наміченню кандидатів на предсїдателя Думи на кандидата російського соціялїстичного бльоку соц. дем. меншевика Дрелїнґа подано 33 картки, на кандидата Українців Антоновича 25. Супроти того Антонович зняв свою кандидатуру, а Дрелїнґа вибрано 57 голосами соціял. бльоку, кадетів, Поляків і Жидів проти 8 голосів націоналїстів. Українцї й большевики не брали участи в голосуванню.

На другий день при виборах заступників предсїдателя думи виявило ся, що наступило порозуміннє між російським соціял. бльоком і українськими соціялдемократами, які відступили від жадання не пускати до городської управи кадетів. Але від сього жадання не хотїли відступити українські соц. рев. і між ними й укр. соц. дем. наступив розрив. При наміченню кандидатів на заступників предсїдателя на Антоновича подано 57 карток, на російського соц. рев. Суховиха 48 карток. Кадети, націоналїсти й Поляки заявили, що вони не будуть голосувати. При тайнім голосуванню Антонович дістав 63 голосів за й 8 проти, Сухових 53 за і 15 проти. При голосуванню, хто з заступників предсїдателя має бути першим, більшість висловила ся за Суховихом, не зважаючи на се, що він дістав значно менше голосів, і не зважаючи на се, що Антонович є репрезентантом другої з ряду думської ґрупи.

Здаєть ся, отся дрібна обставина була безпосередньою притокою, що згода українських соц. дем. з російським соціял. бльоком відразу порвала ся. При виборах городської управи всї українські соціялїсти в ультимативній формі зажадали з початку, щоб городським головою був Порш, а вкінцї щоб хоч старшим заступником голови був Українець. Але російський соціялїстичний бльок і на се не згодив ся та запропонував Українцям місце другого заступника голови й 4 членів управи на 10. Коли до згоди з Українцями не прийшло, соціялїстичний бльок в цїли переведення своїх кандидатів запропонував два місця в управі кадетам та по одному Полякам і Жидам, щоб позискати їх голоси. Зібравши таким способом більшість, російський соціял. бльок перевів вибір на голову рос. соц. рев. Рябцова 48 голосами проти 22, а на заступника голови Жида Гінзбурґа, рос. соц. дем. меншевика, 47 голосами проти 23. Кандидати Українців — Порш на голову і Маєвський (с. р.) на заступника голови — перепали, бо дістали тільки українські голоси (по 22). Російські націоналїсти зовсїм не брали участи у виборах.

На членів управи вибрано рос. соц. дем. меншевиків Спіцина й Крутіцького, рос. соц. рев. Львова, Сїньковського і Морейнїса та кадета Ярошевича. Вибір другого заступника голови й решти (4) членів управи мав наступити на другім засїданню. Чи переведено вибір другого заступника голови й решти членів та кому дістали ся сї місця, відомостей не маємо. З огляду на те, що соц. бльок приобіцяв кадетам 2 місця в управі, а вибрано наразї одного, та що по одному місцї мають ще дістати Поляки й Жиди, виходило-б, що для Українців недостане місця в київській городській управі.

Ось так „товариші“ ріжної масти на спілку з кадетами й Поляками усунули з управи столиці України Українців! Сеї обиди Українцї нїколи не забудуть і нїкому її не подарують.

В деклярації, яку зложив у думі Довженко іменем укр. с. д., про се поступованнє російських соціялїстів згадано такими словами: Російські соціялїсти револ. й соц. дем. не захотїли піти з нами, а пішли разом з буржуазійними партіями. Про се повинні знати наші виборцї, щоб було для них ясно, чому ми не матимемо змоги проводити все те, що проводити перед ними зобовязали ся...

З сих засїдань думи варто занотувати ще, що на московську державну конференцію послала дума пятьох відпоручників: Гінзбурґа (рос. соц. дем. меншевик), Незлобіна (рос. соц. рев.), Золотарйова (бундовець), Льва Чикаленка й Довженка (укр. соц. дем.). Кандидати кадетів (Григорович-Барський і Чолгановський) перепали. Укр. соц. рев. поставили ся неґативно до обіслання конференції і у виборах відпоручників не брали участи. — Платню городському голові, його заступникам та 10 членам управи визначено всїм рівно по 7600 руб. річно.

З голосів нїмецької преси про українську справу.

Як оцїнюють Нїмцї недавнї події на Україні, яку вагу до них привязують з точки погляду своїх інтересів і як взагалї ставлять ся до несподїваного для них українського руху, видко з ріжних голосів нїмецької преси.

„Хто знав перед війною у Нїмеччинї багато про Україну“ — запитує радник Болєрт у „Schlesische Zeitung“ з 27 мая с. р. І відповідає: „Знали ми, що правда, Русинів, галицьких Українців яко путящих сїльських робітників і читали принагідно про гнет і зле обходженнє з Русинами з боку Поляків,— але взагалї се було все. Про російських Українців — десять одинадцятих усїх — чули ми ще

менше. Певно мало хто в Німеччині давнійше глибше вглянув в історію, спосіб життя і серце сього народу. Війна й під сим оглядом стала учителькою". Далі йдуть враження з галицької України. Своє відношенне до українського руху виявляє автор в отсих словах: „Коли тепер очевидно російські Українці хочуть саме в свої руки взяти долю свого народу, за їх змаганнями новоприєднані приятелі в Німеччині слідять з живим заїкавленнем і щирими бажаннями".

Один з таких „приятелів" пише в „Kieler Zeitung" з 30 мая у статї „Фінляндія і Україна": „Вільна Україна на південнім сході се сильне запевненне нашого забезпечення хлїбом, бо сей могутнїй пшеничний край може наситити багато мілїонів людей. Пособляєм нашим власним інтересам, коли улекшимо інородцям Росії осягненне їх полїтичної самостійности".

З приводу пущеної у світ „поінформованими" людьми неправдивої вістки про проголошенне України себе республикою помістив Ф. Рід у „Deutsche Zeitung" (Берлїн) з 12 липня статю п. з. „Україна й ми", в котрій автор зазначив, що се (фіктивне) проголошенне означає для Німеччини „так само велику некриваву побіду, як для Росії тяжку поражку, котра відібєть ся глибоко на цїлім економічнім життю велетенської держави".

З того само приводу написана й статя д-ра Фалька Шуппа в 15 зош. „Osteuropäische Zukunft" під многозначучим заголовком „Наша цїль осягнена!" Автор висловлює сподіванне, що полїтика Німеччини піде сильнїйшим шляхом в українській справі, а саме в напрямі узискання економічних користей. „Коли наша участь у розвитку української справи — пише п. Шупп — була досї переважно полїтична, тепер може вона, коли осягнено велику цїль (?), простягнути ся на культурні й торговельно-полїтичні точки! В сім змислї вітають держави почвірного союза новий державний твір над Днїпром!"

Инші надії привязує до українського руху Сільвіо Бредріх-Курмален (Kurmahlen) у „Berliner Neueste Nachrichten" з 28 червня. Моральним і полїтичним обовязком Німеччини — каже він — признати фінляндську державну незалежність, скоро Фінляндцї проголосять її. „Про 30-мілїоновий український народ треба сказати те саме. Чи можемо не зважати на їх заяви (Тут приводить автор резолюції всеукраїнського національного зїзду у Київі в справі фактичного здїйснювання автономії України до Установчих Зборів і в справі повновласників України на мировім конґресї). Коли Українцї змагають енерґічно до своєї так сформулованої цїли, маєм усяку причину стати їм помічними при сім і вже тепер заявити, що ми готові признати їх самостійність, скоро вона стане фактом. Се могло-б принести Україні волю, а нам мир. Ми сього не уважаєм зовсім за виключене, що знайдеть ся комбінація, в якій Австро-Угорщина повітала-б порозуминнє з Українцями, а вони порозуминнє з Австро-Угорщиною, але не хочемо докладнїйше вглиблювати ся в сї питання, які належать до сфери інтересів наших союзників". Автор противник побільшення Польщі коштом України, бо Польща хоче також зрости коштом Литви. До того Поляки не утворили польської армії, зате мріють про Польщу від моря до моря.—Ту саму статю передрукувала „Magdeburger Zeitung" з 30 червня п. з. „Ми й Росія" і „Rhein- und Ruhrzeitung", Duisburg, з 30 червня п. з. „Східні питання".

З сеї точки погляду дивить ся на український рух і якийсь шведський полїтик у „Berliner Neueste Nachrichten" з 11 червня, про якого замічає часопись, що його пророкування дивним дивом усе потверджували ся пізнїйшими фактами. На думку сього зручного в пророкуванню шведського полїтика „жаден український салдат не стрілив би більше на Німеччину, колиб Українцї знали, що Німеччина хоче поперти їх змагання до незалежности всїма своїми засобами могутньої держави. Се шлях до миру з Росією. Може він невигідний, але має сю добру прикмету, що творить щось тривке. Иншою дорогою не можна осягнути безпосереднього порозуминня з Росією. Окремий мир може був колись з царською Росією можливий. Окремий мир з Росією, яка находить ся на шляху розпаду, належить до неможливостей". Сей голос шведського полїтика надрукував також штутґартський „Der Türmer" у 19 ч. п. з. „Одинокий шлях до мира з Росією".

Коли отже таке значінне могло-б мати утвореннє окремої української держави, не бракує й голосів, що закликують Українців просто до повстання. Таку пораду дає емеритований ґенерал піхоти Лїберт у передовиці „Tägliche Rundschau" з 30 липня ч. 384 в статї „Як виглядає на Сході". Він пише: „Українї мусимо пособити, щоб вона найшла поміч проти Московщини, оперла свою самостійність, яку треба здобути, на осередні держави й щоб так само, як Польща, відсунула ся від Сходу та й під економічним оглядом аби прилучила ся до центральної Европи. Є воля до сього кроку"... „Німецький перелім у східній Галичині прибуває в саму пору. Треба думати, що успішнїйше не можна помогти піднесенню поневоленого народу нїж тим походом наперед союзних військ у напрямі Одеси (?). Утеча побитої російської 11 армії й уступанне найблизших армій з обох боків являють ся немов гаслом для південно-руського (?) народу до повстання проти гнобителїв".

Далеко обережнїйше дивить ся на сю справу менший чином автор, полковник Імануель, в ч. 176 ілюстрованої части берлїнської часописи „Der Tag" з 31 липня. У статї „Фінляндія і Росія яко явища розкладу Росії" він висловлює сумнїви, чи Україна схоче зовсїм позбавити ся всякого звязку з Росією. „Що Україна відірветь ся зовсїм від Росії й утворить зовсїм незалежну державу, як се може стати ся з Фінляндією, ледви чи можна се прийняти". Подавши короткі дані з історії й визвольного руху України, пише автор: „Останнї події на Україні з певністю вказують на те, що там сильний рух за відокремленнем перемінив ся в дїло". „Залежить від того, чи центральна власть досить сильна, щоб здавити змагання до відокремлення або погодити ся з ними, коли в зародку не можна здушити руху. Питанне, що виходить далеко поза російські внутрішнї відносини й відноситиметь ся до будуччини европейського державного твору, котрий тут починає здїйснювати ся. Не хочемо його перецінювати, але не сміємо зменшувати його значіння, особливо тому, що події у Фінляндії й на Україні, не зважаючи на основну рїжницю народностей, в середині близько споріднені з собою".

Ще дальше йде в своїй обережности п. Евген Бухгольц у довшім історичнім виводї „Росія і Русь" в „Germania" з 31 мая. Він бажає „багато перетерпівшому, але також неспокійному (розумієть ся, українському) народови всього добра". Але хотїв би бачити „доказ здатности до позитивної полїтичної дїяльности", бо-ж „Українцї, як задля свого числа, так і заселеної ними території дуже добре є в силї утворити здатну до життя державу. Полїтичний розвиток сучасности пособляє всупереч усякому людському передбаченню зовсїм незвичайно українським змаганням до волї. Без теперішнїх подій, що порушують світ, Українцї ще дуже довго могли-б ждати на здїйсненне своїх ідеалів, бо українські народні маси в своїй цїлости ще нїяк не переконані про потребу самостійности української держави".

Инші знов часописи менше песимістично дивлять ся на український рух, як попередній автор, бачуть в нім велику силу, що переросла всякі сподівання, а Україну яко територію уважають здатною до самостійного державного життя.

„Події на Україні, — пише сараєвська „Bosnische Post" в ч. 143 з 26 червня, — блискуче зорґанізований український рух, що так швидко увійшов у житте, належить до великих несподіванок, які зайшли в часї всесвітньої війни. Коли Москалї й Поляки вже з еґоїстичних причин у слові й письмі неґували істнуванне україн-

ської справи, була навіть у таборі осереднїх держав між дослїдниками історії сильна партія, котра була того погляду, що навіть колиб удало ся визволенне України осереднїми державами, ми може дожили-б видовища, що Українцї се нїщо инше, як Москалї, й не хочуть жадного визволення. Ще перед не таким давнїм часом викликала зацїкавленне полемїка в справі сього між д-ром Гансом Гартмаєром і професором Олександром Брікнером. А тепер перший зі згаданих, котрий твердив, що ще доживемо на Українї чудес народньої сили, блискуче регабілїтований".

А „Kölnische Volkszeitung" з 27 червня просто каже, що „українська держава сьогоднї вже не утопія. Україна має все для самостійної держави, вугле, руду, залїзо, дерево та збіже. Росія жила досї з того; Україна давала, Росія брала. Головна українська ріка Днїпро сполучує Чорне море з Балтійським морем і обливає великоруську область". Але жалкує автор, що для руху за незалежністю України не впало досї в Нїмеччинї зі стола правительства приязне слово, хибно думаючи, що таке слово впало в Австро-Угорщинї.

Було багато статей в нїмецькій пресї з приводу перших переговорів і угоди Центральної Української Ради з тимчасовим правительством. Се дало підставу часописям зайняти ся полїтичним відношенням України до Росії та висловити свій погляд на останню угоду.

В статї „Злучені Держави Росії" в „Berliner Neueste Nachrichten" з 14 червня автор пригадує умови переяславського договору. „Самостійна козацька республика нїяким чином не ставала російською провінцією, тільки заключувала вічний союз з Московщиною, задержуючи всю свою полїтичну й соціяльну окремішність". „Сьогоднї жадають Українцї управильнення свого відношення до російської держави на підставі договору з 1654 р. — й незвичайно забавне се видовище, як лїберальні російські полїтики й лїберальна преса надармо силкують ся їм так само, як Полякам і Фінам, »ласкаво промовити до серця«".

„Kölnische Zeitung" у передовиці з 18 липня п. з. „Рух на Українї" пише про переговори й угоду ось що: „Межи змаганнями до самостійности російських граничних народів, які то змагання автоматично розпочали ся по упадку царської власти, котра при помочи кнута держала разом велетенську державу, й котрі справляють великі клопоти новим петроградським володарям, рух на Українї безперечно найнебезпечнїйший. Бо тут не розходить ся, як у Фінляндії, де положенне по найновійшим вісткам щораз більше загострюєть ся, про малий відломок великої фінсько-монгольської раси, кров якої заплїдняла цїлу східноевропейську низину аж на Угорщину, але про більше нїж 30-мілїоновий народ зі славною минувшиною, з живими ще сьогоднї споминами про щасливі часи національної самостійности. Петроградські керманичі знають се краще нїж заграница, все ще слабо познайомлена з сею справою, не зважаючи на всю освідомлюючу працю в сїм напрямі в часї війни, що великодержавність Росії стоїть і паде з посїданнем урожайної чорної землї з її безмежними мінеральними скарбами, до якого остаточно дійшла Росія в північній війнї між Петром Великим і Карлом XII. Тому вони ужили всїх способів, аби щораз грізнїйший український рух для цїлости держави направити в безпечне річище". Далї зазначено, що вибір мінїстрів для переговорів зроблено з розмислом. „Керенський — герой мартових днїв і Церетелї — мученик між російськими соціялїстами се найпопулярнїйші мінїстри, а Терещенко яко співвласник великих світових цукрових фабрик коло Київа та власник розлогих земельних дібр має сильний особистий вплив на Українї яко її син. Правда, здаєть ся, не відчуває він сього так, як його батько, котрий з простого селянина доробив ся на одного з найбагатших людей краю і все був гордий на своє українське походженне". Уступки Українцям називає часопись „так добре, як нїчим". „Кручена заява се зразковий приклад демократичної фразеольогії і пересякла зовсїм духом неясної полїтики, яка тепер робить ся у Петроградї". Керуючі полїтики нової Росії заслонюють ся мілїтарними необхідностями, щоб хоробрі українські полки падали жертвою безсенсових масових наступів Брусилова. Установчі Збори будуть складати ся у більшости з Великоросів, отже се дїйсно невідповідна корпорація, щоб мати справедливу думку про російських інородцїв. Без запеклої боротьби Москалї не упустять з руки своєї власти над інородцями. Українцї повинні піти на думку „K. Z." за прикладом Фінляндцїв.

Щоб помогти Нїмцям „зорієнтувати ся" в українській справі, помістив І. Вайнберґ, управитель стокгольмського бюра петроградської Ради робітничих і салдатських депутатів, статю в берлїнській соц. дем. „Vorwärts" 24 мая, в якій між ин. читаємо: „Задоволенне національних бажань Українцїв, довершене наслїдком звідомлення Церетелї, Терещенка й Керенського, руйнує по думцї Шінґарйова, Мануїлова, Шаховського й Некрасова (мінїстрів, що уступили) єдність Росії. Се задоволенне українських бажань, кажуть вони, противить ся просто засадї неподїльности Росії, яку без змін прийнято зі старих основ до конституційного договору, котрий зробили з собою партії, що брали участь у революції. Краще відійти, сказали кадетські мінїстри, нїж брати участь у подїлї великої Росії, сотвореної столїтньою працею. Чи воно дїйсно так? Чи дїйсно Церетелї й Керенський пожертвували інтересами Росії партійній програмі або злочинній слабости, страхови перед невдоволенням Українцїв? — запитує аатор і відповідає:

„Для кождого неупередженого обсерватора не підлягає жадному сумнїву, що впертість національних домагань Українцїв ослаблює незвичайно тепер потрібне скупленне революційних сил. Не підлягає жадному сумнїву, що національні гасла, які опановують Україну, се нїщо инше, як хороблива реакція національного почуття, давленого так довго старим режімом. Дальше не підлягає жадному сумнїву, що українська буржуазія (?) використала сю реакцію і скрїпила її хоробливий характер, пособляючи сепаратистичним змаганням поміж селянськими масами України. Сим робом українська буржуазія займаєть ся реакційною справою (?), що свідомо звернена проти російської революції.

„А всеж могла тільки партія кадетів, найгірший ворог революції, що зі сховку недовірливо обсервувала правительство, побачити знак розпаду, початок кінця в мінїмальних ґарантіях, які дало тимчасове правительство національній самосвідомости Українцїв, хоч сї ґарантії були далеко менші від тих, які дало Фінляндії перше тимчасове правительство. Кадетський плян ужити насильств старого режіму супроти хоробливих змагань України подібний до ради влїзти в болото, щоб очистити ся з бруду. Вони хочуть склонити правительственну власть упорати ся з Україною так, як се зробила Австрія з Чехами. Та се робити значило-б знеславити нашу молоду волю і відібрати їй моральний авторитет, її головну зброю в нерівній боротьбі з імперіялїстами цїлого світа. Се значило-б творити нову Австрію на північнім Сході Европи, що була-б менше щаслива. На се не могла згодити ся і не згодить ся російська революція".

Бачимо тут чисто російський соціялїстичний трафарет зводити національний рух до буржуазійности й реакційности, хочби сей рух репрезентували, як се є з українським рухом, майже виключно трудові маси робітництва й селянства, ведені соціялїстами.

Добре, що автор хоч пляни ужити репресій против українського руху порівнює з порадою влїзти в болото, щоб очистити ся з бруду. І за се спасибі!

Стрілецька преса.

(Докінченнє).*

Осіннє число з 1916 р., прикрашене краєвидом з часу, починаєть ся: „Осіньою елєґією“, котра написана досить поважно, одначе має в деяких місцях дуже болючі й вразливі слова.

Наводжу дещо з неї:

Злїзла осінь нехлюйна, брудная
На дороги й поля розлогі,
З дерев здерла зівялую зелень
І понесла на вихрах під ноги
Та й змішала з болотом розкислим
Наче наші мрії молодії,
Що їх буря всесвітня звялила
І згасила останні надії...
Синє небо все саваном сїрим
Вслала осінь од краю до краю
Й небо плаче слотою: криком
Ворон чорних по соняшнім маю...
Недобитки селян в селах вбогих
Не для себе стягають добитки,
Реквірує війна їх для себе,
Пожирає останні добитки...

Різдвяне число 1917 р., прикрашене дуже вдатними рисунками, принесло вірш, котрий наводжу також, бо неменше інтересний:

Мороз тріскучий, люта снїговиця,
Вибігли дїтки маленькі з хати,
Хоч напів босі щоби подивить ся,
Чи там на небі зірки не видати.
І тужним зором шлють ся дїти в небо:
„Зіронько, зірко ясна, покажи ся,
Нам тебе дуже, ах, дуже так треба,
Скажем матусї: »Христос вже вродив ся!«
Ми тії дїти із тугою в небо
Зовемо: „Зірко м и р а, покажи ся,
Нам тебе дуже, ах, дуже так треба,
Бо вже задовго війна люта злить ся.
Рік третїй пісню, чудовий гимн мира
Й благоволеннн зглушують гармати,
Гимн, що лунав в нас від Володимира,
За гармат громом мина наші хати.
Ми, тії дїти, зіроньки шукаєм,
Вона-ж далеко в безвісти темряві,
Тільки надїя шлях до неї знає,
Не вмить засяє вона ще на яві.
Не вмить, — та геть від нас буде зневіра,
Хоч тільки в снах нам сяє сяйво зорі,
Як труд і праця і в народ наш віра
Сіяти буде на нашім прапорі!“

До лютого появило ся 21 число „Самох.“, а з новим 1917 роком загордїв він на титуловій картцї написю: „Р і к в и д а н н я т р е т ї й“. Редакція позістає дотепер в тайнї. Додати мушу, що в сїй часописи дуже часто можна побачити чудові карикатури й рисунки визначних стрілецьких артистів-малярів. На численні домагання видає тепер редакція „Сам.“ річники за 1915 і 1916 рр.[7])

Другим з ряду виданнєм є гумор.-сатиричний журнал „Б о м б а“. Появило ся воно в полї над Стрипою в мартї—квітнї 1916 р. Формат — купецький папір (23×30 цм.). Число в більшім обємі сторін, старанно писане рукою і багатьома артистичними (часто кольоровими) ілюстраціями та змістом, котрі перевищають може всї инші видання. Виходить поки-що в однім примірникови, а хто хоче перечитати, може позичити собі у видавців (видавці, члени „Артистичної Горстки УСС.“ в полї). Зміст—се переважно теми дня з внутрішнього життя стрільців та нашої політики. Кожде число буває присвячене комусь, напр.: старшинї, Боєвій Управі, Кошеви, Бозови і т. ин. До лютого появили ся 3 числа. Видавцї заду[illegible]ють видати другим накладом усї числа в більше примірниках, аби могли задоволити своїм вельми цїкавим журналом увесь стрілецький загал. Не наводжу нїчого з його змісту, бо невідповідний в теперішнїм часї до опублїкування.

В маю 1916 р. появляєть ся в Коші поважний журнал: „В і с т н и к П р е с о в о ї К в а т и р и УСС.“ і виходить яко місячник. Формат, як „Бомби“, сторін 16, ц. 40 сот.

Вже здавна відчувала ся недостача такого журналу, котрий був би „дзеркалом життя стрілецької »новітньої« Сїчи, де попри звідомлення з життя в Коші та в полї містили ся-б й лїтературні твори, що були-б також дзеркалом життя стрілецтва, його думок, ідей, змагань шляхом сонця й краси...“

Редакцію підписали УСС. Микола Угрин-Безгрішний і Антін Лотоцький.

У сїм числї крім звідомлень з дїяльности „Прес. Кват. УСС.“ є кілька поезій, нарисів і новель, авторами котрих є стрільці.

Ось одна з них, підписана псевдонїмом А. Бе[illegible]:

Сміх крізь сльози.

Вечір на Вкраїнї.

Садок вишневий коло хати,
Кулї над вишнями летють, —
Не йдуть, співаючи, дївчата,
З плугами плугачі не йдуть,
Вечерять матері не ждуть.

*

Семї немає коло хати,
Хоч вже й вечірниця встає, —
Дочка вечерять не дає,
Не хоче мати научати, —
Хоч соловейко їй дає...

Не клала мати коло хати
Дїток, а смерть поклала всїх,—
На вік заснула й мати їх,
Затихли соловій й дївчата,
Та гук ґранатів не затих...

Також приносить се число довшу статю: „Дещо про чистоту нашої лїтературної мови“ — автор А. Л. М. У. Б. В нїй доказує автор, що велика частина Українців не знає своєї рідної мови й уживає частенько багато польонїзмів, москалїзмів і т. ин. Наводить також деякі уступи з українських часописей сього часу, котрі пишуть часом так, як писало ся у нас перед 10—15 роками. Статя, продовженнє котрої заповідаєть ся в другім числї, легко й зрозуміло написана, незвичайно корисно, думаючи про інтелїґентів, котрі, вихованї на правописи австрійської шкільної ради, не вміють по українськи писати!

Є ще поезія „Іронїя весни“, автором котрої стрілець — Юра:

Батько гасне на постели...
Сповідь щойно лиш провели...
А синочок на печи:
„Мамо, хочу вийти з хати
З дїточками погуляти
І віночків наплести!..“

Син побіг; а тут з розпуки
Рідна мати ломить руки, —
Муж на постелї кона,
Син побавив ся, вертає,
Двері на розстїж втвирає, —
Бачить: батько погаса:

* Пор. ч. 169.

7) Вже вийшли. Р е д.

Мати [illegible] і ридає:
„Сину [illegible]ко помірає!“
Впа[illegible]рава в покіс...
А синок [illegible]Маму[illegible]ню, прошу,
Що за ка[illegible]ку прехорошу
Я із поля вам приніс!..“

Другий випуск, подвійне число за червень — липень, присвячений памяти Івана Франка. В довгій символічно написаній статї, присвяченій його памяти, малюєть ся цїле трудне житте великого працьовника:

— Прийшов час жнив... — говорить ся в однім уступі. Настигла буря, страшна, велика, увесь світ обняла... І в тій бурі впав великий плугатирь,

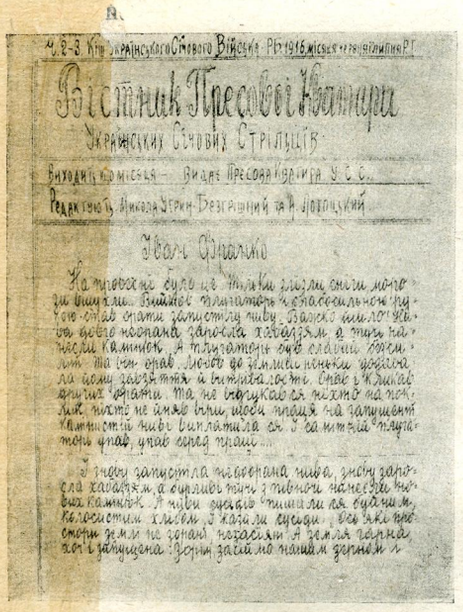

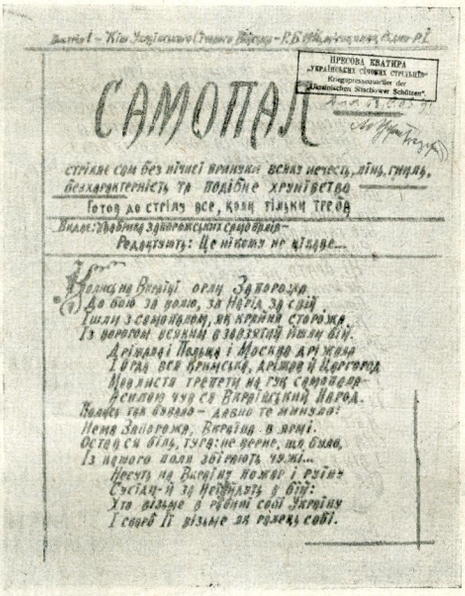
Всї найкращі хвилї життя
Посвятїть для народа, —
Ідеал ваш хай буде: в е с н а,
А мета вам: с в о б о д а.

Не зважайте, що клятий сусїд
Наставляє на вас сїти, —
Ви не впадете в них, лиш глядїть,
Щоб не впали в них дїти!

Та однак між своїм і чужим
Будьте все справедливі, — — —
Так сповнїть тільки мій заповіт,
А будете щасливі!...

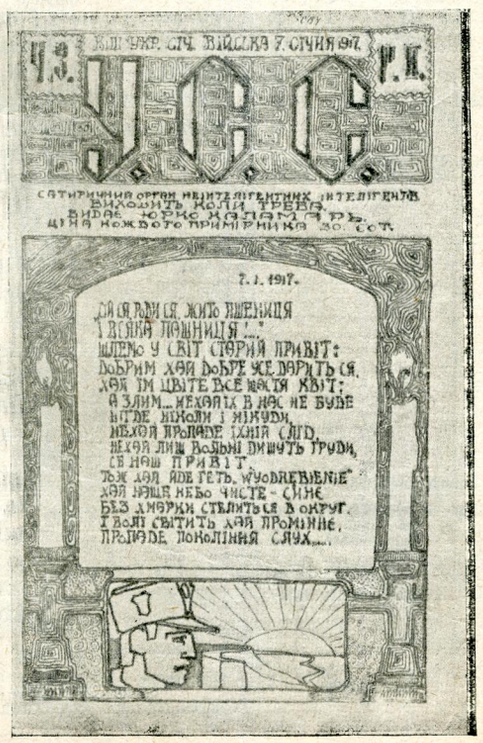
По сїм іде статя, підписана криптонїмом А. Ч. „Про Івана Франка“, в котрій автор виводить, чим міг був бути Франко у инших народів, на иншім ґрунтї та чого міг дока-

змучений, обезсилений сороклїтнїою працею. І ховали його брати й ховали його дїти... Ховали й ридали. Ридали та плакали й ті, що перше каміннєм кидали на нього... тепер кидали на його могилу грудки землї й говорили: „Пером Тобі земля, великий Брате! В страшну годину кидаєш ти нас, без проводу лишаєш“...

За нею йде довша поезія Юри: „Заповіт Пророка“, котрий кінчить ся:

...Я лиш те для народа зробив,
Що було в моїй силї, —
Ви ступайте в дорогу мою, —
Я спочину в могилї.

Не бичуйте язиком народ,
Не кричіть, не горлайте, —
Ви спокійно на сонце глядїть
І вперед поступайте!

зувати ще своєю працею в инакших обставинах, як він у нас жив. Колоди й брили каміння, що кидали тому великому працьовникови на його шляху під ноги одиниці власної суспільности, припинювали його працю, приневолювали тільки бороти ся цїле житте...

За нарисом А. Б-юка: „Стрілецька грудка землї на могилу громадянинови“ поміщена поезія Т. В. (М. Угрина-Безгрішного).

„Безконечний глум“...

Умер борець од куль в борнї,
Поклав ся в домовину, —
Ридають рідні і... чужі
У ту сумну годину...

Борець для всїх добра бажав,
Був батьком всїм й... слугою, —
За теж і мав він ворогів,
Де-б лиш не став ногою...

У перехресному вогні
Од куль чужих і... рідних
Упав таки, по вік заснув, —
Покинув світ негідних...

А над могилою вони
Убійників прокляли —
Та й на нових борців своїх
Гармати лаштували...

Борець — се Франко, його життє та відносини двох кордонів до нього, потім смерть і її вражіннє під сю хвилю. Форма вірно приложена до сьогоднїшніх часів.

Ідуть ще спогади з московської неволї стрільця Т. Вогника (псевдонїм): „На білім столї“, звідомленнє з дїяльности „Пресової Кватири У. С. С.“ та продовженнє статї: „Про чистоту нашої лїт. мови“.

Та на великий жаль дотеперішня редакція заповідає при кінцї сього числа, що перестає видавати „Вістник Прес. Кв.“ Стало ся се тому, що дотеперішнїй голова „Прес. Кв.“ уступив зі свого уряду й тим самим перестав видавати орґан тої інституції. Нїхто не зайняв ся дальшим видаваннєм того такого корисного видавництва й воно перестало істнувати.

Четвертою стрілецькою часописю є „Самопал“, що „стріляє“ всяку нечисть, лїнь і т. ин. Формат, як „Вістника Пр. Кв.“, сторін 16.

Перше число появило ся 15 мая 1916 р. й продавало ся для стрільців по 50 сот., для старшини по 1 коронї, для цивільних тільки по 10 корон.

В передовиці оголошує свою програму. Згадує коротко нашу славну бувальщину та її героїв-Запорожців, що самопалами проганяли ворогів...

Гей, браття, не згибла козацька ще мати,
Не згинув ще в нас для народу запал,
Любов до свободи, охота посвяти, —
Будити їх буде: новий „Самопал“.

І заповідає, що:

Буде безпощадно стріляти, вбивати
Між нами зневіру й знемогу усю...

На дальших сторінках А. Бей представляє одну картину п. заг.: „Канцелярія“ (світлина, виконана несвітливцем). І починає так:

— Було собі таке військо, а в сїм війську була... також канцелярія, а в сїй канцелярії, як у кожній канцелярії, були канцеляристи. Були великі, менші й іще менші, як се скрізь водить ся при війську... ба, нї, не при війську, а при „такому“, при „також війську“...

Стрілець Полукіпок Гаврило подає пісеньку (уривок):

Я стрілець собі моторний,
На приказ як стій стріляю, —
Дївчат люблю й без приказу
Й без приказу все співаю...

Не лякаю ся нїчого,
Не то кріса а й лопати, —
Навіть з плугом, коли треба,
Все готов я йти орати...

Ідуть ще спогади Т. Б-юка з карпатських походів про „плащ-самольот“, кілька віршів, довша „Дума про козацьку раду в Коші „Українського Сїчового Війська“ Р. Б. 1916, місяця мая, 7 дня, в другу неділю по Великоднї“. „Вісти“ від Перебендї з Правобережжя й анонси. На кінцї поміщений малий вірш від редакції:

Всїх, хто правду щиро любить,
А неправду — кривду губить,
Хто сміхом вміє колоти,
До пера не без охоти,
На сім місцї ми прохаєм,
Хай нам „віців“ присилає...
„Віців“ навіть і стодвадцять,
Одбере Feldpost 17.

Всї у скриночку кидайте,
А в коверту заліпляйте
І адресу нашу дайте,
А про решту не питайте...
Редакція.

Другий „вистріл“ появив ся в червнї й принїс незвичайно цїкаву й гарну статю: „Слово характерника“. Характерник — се людина, котра живе ще від козацьких часів. Бурлакуючи по світї, заблукав характерник і між новітнє Сїчове Військо. І в довшій статї говорить він про своє довге життє та пророкує, як то будуть згадувати теперішнїх стрільців за сто лїт. Представляє се у виді переписки малого Тарасика зі своїм дядьком, батько котрого був „колись сотником УСС.“ Є се справа стрілецьких шапок — мазепинок й одностроїв. Малий Тарасик, читаючи всякі книжки про стрільців, оглядає їх світлини й не може пояснити собі, чому не ходили УСС. у рідним одностроєю, як напр. польські, а аж пізнїйше зачали убірати їх? Про се питає він свого дядя й той пояснює йому.

Є се, розуміють ся, тільки натяк, щоб приспішити справу одностроїв, котра незвичайно пиняво посуваєть ся.*

Ряд вдатних карикатур і віршів та нарисів заповнює дальші сторінки.

Одначе по випуску сього числа приказом команди Сїчового Коша заборонено аж до відкликання дальше видаваннє й „Самопал“ перестав „стріляти“.

Заповідженого напряму тримав ся совісно „Самопал“ і їдкою—болючою (часто поважною сатирою (або критикою) старав ся вказати всякі хиби у внутрішнїм життю й по змозї направити їх.

„Усусу“ (так стрільцї вимовляють букви У. С. С. й звичайно називають себе так) появляєть ся в Коші яко перший і заразом другий випуск. Є се „орґан неінтелїґентних інтелїґентів“, видає Юрко Каламарь. Виходить, коли треба, ціна 30 сот. Сторін 12, формат 14+23 цм.

Неінтелїґентними інтелїґентами називають себе ті стрільцї, котрим не судила ще доля здати матури. (А недостачу такого патенту можна часто болюче відчути).

Виданнє незвичайно симпатичне, як з естетичного, так і гумористичного боку. Редакція до сьогоднїшнього дня окрита строгою тайною. Заповідженої в першім числї програми, себто рішучої — безоглядної сатири, придержуєть ся „Усусу“ точно у всїх числах. Наперід заповідає „орґан неінтелїґентних інтелїґентів“, що:

...Допекти умієм ми.
В нас сатири повна миска, —
Ой, дріжать будуть (людиска),
Як той Брисько під дверми.

Бо не з мила се є банька,
Що пускає дїтям нянька, —
Але скрізь фактичний факт,
Фактом ствердженій віддавна,
Щось неначе просьба правна
З печатками, важний акт.

Звісно, що „стара вся война“
На сатиру здавна гойна,
Вміє впхати кольку в бік, —
Бо сатира се наука, —
А наука не без бука
(Людським) примхам добрий лїк...

* Сьогодня є уже примусовий приказ УСС. з найвищої військової команди носити шапки—мазепинки.

[illegible]лька гуморесок і довша статя (з портретом авто-„[illegible]ів стрільця Гриця Запеки“ — та ряд знаменитих загадок.

Дальше йдуть чудові карикатури „нїжнесенького“ стрільця, що бавить ся стрільцем-лялькою, наче „у давнї дитячі лїта“, портрет на конї лицаря Івана Перського, що „іменований“ у Відні наказним обозним, вибірає ся зі своїм обозом повним любисток, до — „дорогих борців“ — на свята — та карикатура одного полїтичного дїяча, що замість шаблї має припоясаний топорець і чухає ся в навечерре 5 падолиста 1916 р. „Вісти з Усусущини“ й „Зі світа“ та найновійша пісня з нотами доповнюють число.

Велике поперте й признанне знайшов собі новий — небувалий орґан у стрільців, але тільки у стрільців.

Третїй випуск появив ся на саме Різдво. Окрашений гарною вінетою, як бачимо на поданій світлинї. В новорічних бажаннях на другій сторінці написано віршом:

І ось уже наспів четвертий
Воєнний рік до нас,
Чи й він царь руїн і смерти,—
Чи й мир принесе враз?...

Здаєть ся, нї! И він ріки крови
Й гори руїн нам в дарі дасть,
Далеко ще, нїм царь любови
І мира візьме власть...

Та щож він нам принесе, браття,
Чи хоч надїю скріпить в нас
На кращу долю і багаття
Волї розведе враз?..

Чи може нас за кров й терпіння,
Як попереднїй, обдарить,
Кине під ноги нам каміння
І все житте в нас роздавить?..

Нї! у розпуку не вдаваймось,
Бо й попереднїй нелиш зло
Дав нам, — ми радше пригадаймо,
Як то колись у нас було!

І згадує дальше, що попереднїй рік принїс нам рідні однострої і шапки—гетьманки.

...І прийде час: батько до сина
Скаже: „Ось, синоньку, гляди!
У сих шапках ми воювали
За волю України всї;
З їми ми спомини звязали
І мрії наші золоті...“

В дальших рядках бажає гурток „Усусусників“, аби як найскорше уся старшина й стрільці вбрали свої шапки, свій однострій, щоб наші рідні не мали нас за чужих...

Стрілець Гриць Запека продовжує дальше свої жалї:

— „Ой, чи знаєш, любий брате, що війна се річ страшна, — се є ризико народів — у великі карти гра!

Але доля справедлива: знає, що кому подать, на презлобних вражих грудях вибє все свою печать.

Ось Румунїя недавно ликувала, що аж ну, нинї каєсь, плаче гірко, що вплелась в сесю війну...

Отже знайте, що приславє нинї вже инакше є: „Де два бють ся, не пхайсь, третїй, бо оба набють тебе!“ і т. д.

Один рисунок з Вишколу новобранців УСС., дві коляди, „Вісти з Усусущини“ й „Зі світа“ доповнюють число.

Четверте число — саме тепер, як пишу се, — в „друку“.

Шосте з ряду виданнє — се „Тифусна Однодньївка“, памяткова збірка кварантанників в Коші УСС. Зредактував Юрко Каламарь“. Формат — чвертка аркушевого паперу.

В Коші вибухла хороба — тиф і на неї захворів кухарь підстаршинної харчівнї. Хорого вивезли в приют, а всїх членів харчівнї замкнули на 21 днїв, аби виказало ся, чи й з них хто не має сеї хороби. Там то й побачила у запертї світ „Однодньївка“... Сторін у неї 44, цїла писана чорнилом і вийшла тільки в однім примірнику, як памятка „тифусників“.

На першій сторінцї виднїє присвята:

„Радуй ся, воєводо, великий тифоборче!“
(Зі стрілецького акафісту).

Дальше йде інформаційна статя: „Ой, щож то за шум учинив ся? — котру написав у „гарячцї“ Ю. Каламарь. Потім переписка й „гимн кварантанників“. „Наш альбом“ — се окремий роздїл, в котрім поміщені поезії усїх „кварантанників“. Під назвищем кождого є коротка поезійка.

Наведу кілька для прикладу:

1. Пише працьовник одної з кошових канцелярій:

Щож менї на світї сиротї дїлати?
Взяли в кварантанну мене з мої хати...
І я тутки мушу сидїть — нудьгувати,—
Ані „пасіршайнів“ нї „маршрут“ писати
Не дають ось тутки, ані виходити,
Нї на баль поїхать, нї дївчат любити...
На колїнах зовсїм подерлись штанята,
Одно тільки добре: можна довго спати...

2. Залюблений Юра: (уривок).

...Снїжок паде,
Мороз тріщить,
А „пост“* так змерз,—
Аж весь дрижить.
Та що менї,
Лиш в блюзцї я
З огнем в душі
Біжу туда,
Де жде мене
Моя любов, —
Горить душа
Кипить вся кров...
То щож мороз,
Що снїг менї?
Хай ніс, як боз,
Синїє мій, —
При нїй, при нїй
Розгріюсь я
Увесь як стій. —
Ось є вона!..

3. Инший журить ся, що менше їсти дають, і каже (уривок):

Кварантанна то мій гріб.
Ах, який маленький хлїб!!
На обід лиш бараболя, —
Ах, тяженька моя доля!!..

4. Ще инший, нудьгуючи, каже:

Кварантанна та проклята!
Гей, за що така заплата?
То для мене колька в бік, —
Згине марно чоловік.
Моя муза ледви дише,
Десь статї поїли миши, —
А мої святі новелї,
Довгі—довгі аж до стелї,
Влежуть ся мов грушка та, —
Ах, біда моя, біда!..

5. Двох стрільців з „вартового віддїлу“ пишуть разом (уривок):

Чи чував, чи видав хто таке:
Щоби варту під варту давати?
Се-ж порядку—ладу все підпора знай є, —
Якже можна її замикати?

* Вартовий.

6. Стрілець—вістовий (Meldereiter) говорить:

Мій коник — вороник
Чогось то поник, —
Ой, знаю, чого то:
До мене привик.

А там чужі люде
Гарцюють на нім —
І він так сумує
За паном своїм.

А я в кварантанні
Сиджу та й сиджу,
Неначе на грані
На вихід той жду...

Збірку закінчує рисунок: „Кварантанний годинник". Його вказівки показують схід сонця на 10 год., полудне на 4 пополудні, захід на 11 в ночі, значить, пори дня, коли „тифусники" будили ся зі сну, обідали й лягали спати.

Останніми часами ходять глухі вістки, що незабаром появить ся поважний журнал — місячник „Січові Кличі". Поки-що ще нічого певного не знати.

Отсе й усе, що міг я сказати про внутрішню — стрілецьку пресу та висвітлити невідомі дотепер деякі її відбитки ширшому загалови. Може воно дещо й неясне та неточне, одначе не моя в сім вина... Щоб мати повний образ і пізнати наскрізь дух тих видань, треба-б перечитати їх, а се, думаю, нелегка справа. Цілість тих видань є уже тепер дуже великою рідкістю. Зрештою я представив тільки кістяк з деякими його відтінками...

Все-ж-таки се доказ, що у стрільців неприспані, незниділі душі, що їх буйна — молодеча — в самім розквіті фантазія й веселість навіть у таких тяжких — жорстоких часах робить своє.

Будучому-ж історикови смію поручити звернути увагу на всі видання, а певно він знайде в них неодно таке, чого ніде не дошукаєть ся, хоч усі ті видання творять окремий розділ в історії У. С. С., а також є дуже важним знадібком до неї.

Усі видання заховають ся певно в цілости в наших архивах або бібліотеках.

Писано в лютім 1917.

Андрій Бабюк.

Вісти.

До президії Української Парляментарної Репрезентації вибрано 25 вересня: головою д-ра Евгена Петрушевича, заступниками голови д-ра Льва Бачинського й д-ра Евгена Левицького; до парляментарної комісії вибрано віцепрезидента австрійського парляменту Юл. Романчука, д-ра Костя Левицького й посла Вас. Стефаника, заступниками проф. унів. д-ра Ст. Смаль-Стоцького й дра М. Лагодинського, секретарем д-ра Л. Цегельського, котрий згідно з приписами статуту входить у склад президії.

Нові переговори. „Русская Воля" з дня 5 вересня н. ст. в телеґрамі з Київа з попереднього дня подає, що до Петрограду виїхала делеґація ґенеральних секретарів Центральної Української Ради. — З инших часописей довідуємо ся, що в делеґації був новий предсідатель Ґенерального Секретаріяту Дорошенко, який зголосив свою димісію, і Зарубін, який конферував з міністром почти й телеґрафу Ніkітіним про орґанізацію почтової справи на Україні.

Дорошенко чернигівським ґубернатором. Російські часописи доносять, що петроградське правительство хотіло-б бачити Дорошенка на становищі ґубернського комісара на Чернигівщину, колиб уступив з предсідательства в Українськім Ґенеральнім Секретаріяті. З „Рѣчи" довідуємо ся, що дня 23 серпня відбули ся в Чернигові збори ґубернського виконуючого комітету, на яких переведено вибір кандидатів на ґубернського комісара та його заступників. Вибрано Дмитра Дорошенка, рос. соц. рев. Савича і рос. соц дем. Гонжу.

Відпоручники Українського Військового Комітету в ґенеральнім штабі. „Новое Время" доносить, що ґенеральний штаб віднісся до Українського Військового Комітету з предложеннем вислати до штабу трьох своїх відпоручників для навязання зносин між Радою і військовою управою.

Катедри українознавства в київськім університеті. Згідно з ухвалою тимчасового правительства міністерство просвіти вносить у найблизших днях законопроєкт у тимчасове правительство в справі оснування від 1917/18 шк. р. чотирьох катедр українознавства в університеті св. Володимира (трьох звичайних професур і одної надзвичайної), а саме катедр: української мови, української історії, української літератури — на історично-фільольоґічнім факультеті й історії українського права на правничім факультеті (Рѣчь з 8/IX).

Почаївська друкарня. Як доносить „Рѣчь" з 8 вересня н. ст., захоплену українськими салдатами в Андріївськім скиті, бердичівського повіту, евакуовану туди друкарню почаївської лаври доставлено до Київа й передано в розпорядимість Центральної Ради. В звязку з сим прибув до Київа наставник почаївської лаври архимандрит Віталій, що звернув ся до прокуратора окружного суду зі скаргою на захопленнє друкарні.

На зїзді попечителїв шкільних округ в Петрограді предложив попечитель київської шкільної округи Василенко реферат про українізацію шкільництва в окрузї. Мабуть сей реферат налякав Москалїв, бо представник державного комітету по народній просвіті звернув ся з запитаннєм до Василенка, чи признає Україна ті заходи, які будуть подиктовані з центру, на що Василенко відповів, що він не уважає себе уповновласненим для відповіди на таке питанне (К. М.).

Зміни в управі київської шкільної округи. Дотеперішній попечитель київської шкільної округи Василенко став товаришем міністра для справ просвіти в Петрограді, а його помічник Науменко попечителем київської округи (Б. В.).

Київська Рада салдатських депутатів. Утворена на початку революції Рада салдатських депутатів у Київі опинила ся була в руках неприхильних українському рухови елементів. Головою Ради був якийсь Таск, російський соц. дем. меншевик, поведенне якого в справі орґанізації полку ім. Б. Хмельницького та в инших українських справах викликало серед Українців справедливе обуреннє. Українці становили в Раді досить поважне число (коло 100 на 300 з чимсь депутатів), але, будучи в меншости, не могли впливати на дїяльність Ради в бажанім для себе напрямі. Як показало ся пізнїйше при нових виборах депутатів від військових частей, перевага Росіян була припадковою, „захватною" і зовсім не відповідала чисельному відношенню Українців і не-Українців у військових частях і впливови неукраїнських партій на салдатські маси. Дня 21 серпня, як подає „Кіевская Мысль", відбули ся вибори виконуючого комітету Ради по засаді пропорціональности. Бороло ся 5 лїст. У виборах брало участь 285 депутатів. Найбільше голосів зібрала лїста українських соціялїстів (137), потім лїста російських соціялїстів-революціонерів (83). Соціялдемократи меншевики, які в попередній Раді мали найбільше голосів, зібрали тепер лише 32 голоси, соціялдемократи большевики 19 голосів і російські народні соціялїсти та трудовики 5 голосів. Вибрано: десятьох українських соціялїстів: Григорієва (безп.), Марченка (с.д.), Бесала (с.р.), Прокопенка (с.д.), Бедулу (с.р.), Корольчука (с.р.), Карпенка (с.д), Коцюбу (с.р.), Постного (с.р.); шістьох російських соціялїстів революціонерів: Рябцова, Аласїна, Точилїна, Кузїновича, Телешова й Марченка; трьох російських соц.дем. меншевиків: Таска, Страхова й Ніколаєва й одного російського соц. дем. большевика Богданова. До президії Ради вибрано таких осіб: Григорієва головою, Рябцова та Страхова заступниками голови, Телешова й Точилїна членами, Дригу (у.с.р.) секретарем, Коцюбу заступником секретаря.

„Національний Музей-Архив" постановила заснувати у Київі культурно-просвітна комісія Всеукраїнської Ради військо-

вих депутатів. Він має на ціли збирати все те, що має якесь відношенне до війни, а також до революції і до руху на Україні, як і взагалі до національного життя, як сучасного, так і минулого. Комісія звернула ся з прошеннем до громадянства надсилати їй такий матеріял: 1) відозви, оголошення, плякати і т. ин.; 2) малюнки, карикатури, гравюри та все те, що торкаєть ся руху на Україні й війни; 3) газети, журнали й ріжні книжки, як українські, так і инші; 4) прапори з ріжними написями, а також ріжні стрічки й инші відзнаки, які носили громадяне в часі революції й українського руху; 5) фотоґрафічні картки українських дїячів (письменників, орґанізаторів, представників зїздів), а також фотоґрафічні знимки з ріжних процесій і т. ин.; 6) спомини про ріжні події та дневники; 7) зброю, що торкаєть ся війни (отруйні стріли, бомби, рушниці і т. ин.); 8) старосвітську одежу, рушники, сорочки та взагалі ріжний етноґрафічний матеріял: посуди, грамоти й унїверсали, річи з розкопів, а також військову одежу нашого часу (форма російського вояка: піхотинця, кавалєриста, артилєриста, сапера й ин.; форма закордонних вояків і ин.) (Р. Г.).

До історії полку ім. Богдана Хмельницького. Командуючий військами київської воєнної округи К. Оберучев подає в „Кіевской Мысли“ з дня 23/VIII історію сформування першого українського полку ім. Богдана Хмельницького, очевидно в тенденційнім, ворожім для Українців освітленню. Для-того вибираємо зі статї Оберучева, яка має заголовок „Перший український піхотний полк ім. Богдана Хмельницького“ тільки фактичні відомости, опускаючи сос, яким попримащував Оберучев ті відомости.

Під кінець квітня с. р. на київській роздїльній стації зібрало ся коло 3000 салдатів, які самовільно покинули свої части, а яких нїяк не можна було повернути назад до їх частей. Сї салдати зорґанїзували ся в полк, вибрали своїм командантом штабскапітана Путника-Гребенюка й зажадали признати їх першим полком імени Богдана Хмельницького. Рада салдатських депутатів, до якої представники новосформованого полку віднесли ся зі своїм жаданнем, поставила ся до сього неґативно. Українська Центральна Рада противно висловила ся за тим, щоб признати сей полк. Вкінцї постановлено звернути ся в сій справі до ґенерала Брусилова.

Ґенерал Брусилів, тодїшнїй командант південно-західного фронту, дав дня 3 мая н. ст. згоду на сформуванне охочекомонного полку, а на його засновок дозволив взяти 500 людей з тих салдатів, що зібрали ся на роздїльній стації. Докомплєтуванне полку мало відбувати ся необовязаними до військової служби добровольцями. По сїм відібрано було 500 людей, а решта розійшла ся, хто куди хотїв. По якімсь часї новий полк був скомплєтований, правда, з добровольців, але тих, що вже служать у війську, але самовільно покинули свої попередні части. Прийшло ся погодитись з фактом.

Тимчасово відступлено для нового полку бендерські касарнї у Київі й опорожнювано з польських військ касарнї в Грушках, сїм верстов від Київа, для постійного розквартерування там полку. Але полк, бажаючи полишитись у Київі, не захотїв переходити до Грушок, заявляючи, що він нїкому не вірить і з Київа не піде.

Коли полк під наглядом полковника Глинського був уже остаточно сформований, почало ся в середині червня безуспішне відсиланне його на фронт, що тривало цїлі два місяцї. Полк не хотїв покинути Київа. На передодні офензиви на галицькім фронтї зі штабу південно-західного фронту зажадано відсилки полку на фронт, 8 липня н. ст. се жаданне повторено в гострій і катеґоричній формі, а саме, щоб полк відійшов на стацію Озірна в розпорядок одинадцятої армії, але полк не хотїв рушити з місця. Нїякі пригадки не помагали. Нарештї полк постановив відійти на фронт і йому визначено день виступу на 7 серпня н. ст. Але полк виступив на другий день в ночі, коли стала ся відома траґедія нападу на перші два ешелони полку кирасірів.

Протести проти розстрілу богданівців у ніч св. Пантелеймона. „Роб. Газ.“ принесла в 111 ч. пять таких протестів з приводу пантелеймонової ночи: 1. Від салдатів на фронтї: Ми, представники 700 озброєних зорґанїзованих Українців-вояків шостого гренадерського Таврійського полку, зібравши ся на засїданнї ради старшин 13 серпня н. ст. с. р. й довідавши ся про сумні події з богданівцями, одноголосно ухвалили прохати Центральну Раду: а) негайно домагати ся виводу з Київа явно контрреволюційного війська; б) Центральна Рада має взяти в свої руки слїдство в сїй справі та притягти всїх винуватих, які понесли-б законну кару; в) домагати ся усунення з посади начальника київської військової округи Оберучева, начальника мілїції Лепарського яко нездатних, а замість них призначити людей, яких вкаже Центральна Рада. Російська демократія повинна підтримувати свою молодшу сестру в боротьбі з чорною сотнею і тою нагінкою, яку вона завше веде против української демократії. 2. З Катеринослава: Ми, робітники друкарнї катеринінської залїзниці, зібравши ся 21 серпня 1917 р. й обміркувавши події, які виникли у Київі 8 серпня під час виїзду частини полку ім. Богдана Хмельницького на фронт, ухвалили, що сей вчинок не що инше, як контрреволюційна робота ворогів нашої Неньки-України. З приводу сього ми, робітники друкарнї, всї як один протестуємо проти такого вчинку й домагаємо ся найскорійшого розслїдження подій та щоб винуваті були покарані за свій злодїйський вчинок по військовому закону, щоб усунено полковника Оберучева й Лепарського, а донців і кирасірів аби виведено з України (29 підписів). 3-5. Від залїзничників південно-західних залїзниць: Загальні збори служащих, майстрів і робочих ст. Роздїльна, вислухавши 16/VIII 1917 р. реферат члена орґанїзаційної української залїзничої комісії Різниченка про події з полком Богдана Хмельницького 8 серпня, винесли постанову, що розстріл богданівців є провокаційним актом чорної сотнї, котра веде свою брудну аґітацію, щоб скасувати здобутки революції. Той самий референт Різниченко реферував про богданівців на подібних зборах стацій Одеса й Голта, де ухвалено такі самі протести.

Складки на жертви пантелеймонової ночи. На пошанованнє памяти й забезпеченнє родин українських козаків, убитих з 8 на 9 серпня н. ст. 1917 р. (в ніч св. Пантелеймона) у Київі, зібрав утворений у сій цїли комітет в останніх днях серпня 1077 р. 19 коп. Крім сього окремо будуть опубліковані жертви, зложені на підписні листи. В користь фонду випустив комітет брошуру „До всїх Українців в Україні і не в Україні сущих“ по 20 коп. за примірник (Р. Г.).

Українська Армійська Рада подає, що в деяких дивізіях, призначених для поповнення виключено Українцями, розпускають ся провокаційні чутки, немовби всї офіцери й салдати не-Українці будуть переведені з тих дивізій, не зважаючи на їх бажаннє, до инших частей. Армійська Рада, поясняючи, що українїзація полягає не на усуванню з дивізій всїх давнїх членів, а в поповненню її виключно Українцями, уважає зрадником кождого такого, що поширює вістки, які викликують ворожнечу між українською і російською демократією, й закликує армійські орґанїзації припинити дїяльність таких осіб. Рада звертаєть ся до корпусних, дивізійних і полкових комітетів з просьбою як найшвидше зорґанїзувати українські дивізійні й корпусні комітети, що поможуть українській революційній демократії відмежити ся від реакційних елементів (Б. В.).

Участь українських полків у повітанню Керенського в Москві. У привітї Керенського, коли він приїхав до Москви на конференцію, представники українських полків заявили, що українські полки грудьми боронитимуть свободи Росії. Відповідаючи їм, сказав Керенський, що тимчасове правительство відносить ся з повним спочуттєм до широкої автономії України. Прийшов кінець поневоленню Українців і инших народностей. Великороси й Українці браття по крови й разом повинні кувати свободу та щастє для спільної матери Росії (Рѣчь з 26/VIII).

Зїзд інструкторів У. Ц. Ради Слобожанщини. В днях 16—18 серпня н. ст. відбув ся в Харкові зїзд інструкторів У. Ц. Ради харківської ґубернії й українських повітів Курщини й Воронїжчини. З рефератів інструкторів з місць зїзд

довідав ся, що крім громадських орґанізацій, рад робітничих і салдатських депутатів — у деяких повітах ведуть ворожу аґітацію против Українців російські соціялісти (особливо в змієвськім повіті). Останніми часами помічаєть ся збільшеннє протиукраїнської аґітації, яку провадять нетільки невідповідальні елемснти, але на жаль і представники російської демократії, котра стає на перешкоді справі орґанізації населення на національно-політичнім ґрунті. В більшости повітів громадські й державні інституції (земства, комітети тощо), не ставлячи перепон дїяльности інструкторів, ведуть вичікуючу політику, сподївaючи ся, що У. Ц. Рада сама звернеть ся до них з відповідним закликом піти за нею в справі орґанізації України. Інструктори входили в контакт з істнуючими російськими орґанізаціями, домагаючи ся права рішаючого голосу на зібраннях. Під впливом російського централїзму найменше йдуть назустріч дїяльности інструкторів робітничі орґанізації (ради робітничих і салдатських депутатів). Навпаки з боку рад селянських депутатів спостерегли інструктори прихильне відношеннє і спочуттє. Земства дають грошеву допомогу учительським курсам, лекційним, на літературу й таке инше, але в пропорції, що зовсїм не відповідає місцевим умовам, а вже кооперативи не дають майже нїчого. На села, а навіть до міст приходить дуже мало української орґанізаційної літератури з причини неприхильного відношення до справи з боку російських урядових інституцій, а натомісць занадто багато в порівнанню з українською російської літератури.

По обговоренню всїх справ прийнято на зїзді одноголосно такі резолюції: 1. З огляду на русифікаторську роботу теперішньої управи Товариства грамотности всї інструктори У. Ц. Ради, що працюють на Харківщинї, повинні стати членами Товариства грамотности, щоб його зукраїнщити. 2. Ціллю інструкторів повинна бути українізація всїх кооперативів, сущих на Слобожанщинї, й поверненнє їх орієнтації на Київ, а також звернення уваги на харчові управи й комітети. 3. Необхідно заснувати лекційну комісію і кореспонденційне бюро, що має на ціли зукраїнщити земські часописи на Слобожанщинї. 4. При спілці Просвіт Слобожанщини заснувати інформаційне бюро.

Щодо сучасного моменту зїзд, вислухавши реферат ґубернїяльного інструктора Одоєвського, прийняв таку резолюцію: У звязку з тим, що гидра контрреволюції підіймає голову, зїзд уважає потрібним для охорони здобутої волї та спокою на місцях зорґанїзувати вільне козацтво-міліцію по селах і для помочи інструкторам в орґанізації запросити Звенигородців-козаків. Крім сього щодо праці інструкторів на будуче прийнято між иншим ось що: 1. Працю на місцях повинні вести інструктори виключно на соціялїстичнім ґрунті, уважаючи на те, що український рух виключно демократичний. 2. Дїяльність інструкторів мусить бути обєктивна, щоб не було непорозумінь між українськими соціялїстами-революціонерами й соціяльними демократами. 3. Національне питаннє провадити поруч з соціяльним питаннєм (Р. Г.).

Дальші вісти про вибори до городських дум на Україні. Одеса. На 120 радних соціялїсти-революціонери дістали 65 мандатів, кадети 15, жидівський блок 14, соц. демократи (які?) 8, українські соціялїсти 5, большевики 3, праві державники 2, решта мандатів дістала ся дрібним заводовим ґрупам. Житомир. Блок соц. рев. і жидівських соціялїстів дістав 20 мандатів, блок с. д. і „Бунду“ 14, кадети 10, Поляки 17, Жиди 13, Українці 9, Союз православних одновірських громад 6, Союз урядників правительственних і громадських інституцій 4, решта дістала ся дрібним ґрупам. Павлоград (на Катеринославщинї). На 44 радних дістали соц. рев. 23 мандати, соц. дем. меншевики 5, Жиди 5, народно-трудова партія 4, міщане 3, урядники 2, кадети 1. Новоград-Волинський (на Волинї). Соціялїстичний блок (який?) 9, Українці 9, безпартійні Жиди 6, друга ґрупа безп. Жидів 5, Поляки 5, урядники правит. інст. 3, промисловці 1, жидівський Жіночий Союз 1, виборці житомирської ул. 1. Кандидати кадетів і комітету помочи родинам резервістів перепали. Кремінчук (на Полтавщинї). На 101 радних дістали: блок соціялїстичних партій (яких?) 50, український соціялїстичний блок 14, жидівські ґрупи 17, безпартійні Українці 3, кадети 5, домовласники 4, ремісники 2, мешканці Занасипу 2, інженїри 1, мешканці Крюкова 1, квартиранти 1, посередники 1. Чернигів. На 60 радних дістали: соціялїстичний блок (який?) 16, блок української буржуазійної демократії, Поляків, урядників 16, кадети 14, большевики 2.

На Підлясю. „Громадська Думка“ (ч. 64) приносить такі відомости про деякі села на Підлясю на основі письма від перебуваючої там для культурної праці людини: „Село Б. має 90 господарств. Мешканців, рахуючи від 15 років, 312 людей. Матеріяльно живуть добре. На цїле село є лише 10—12 господарів, що не мають худоби. Решта-ж майже всї мають корови, коні, є навіть і такі, що мають по 3—5 коров. Населеннє — унїяти (греко-католики) й православні; є 4 людей католиків, але вони й не признають ся. Як і треба було сподївати ся, люде цїлком темні, зовсїм „дїти природи“, але більшість добре розуміє все, що їм кажеш. Грамотних є тільки 6—8 людей і то мало, один лише староста вміє добре читати. За кожну роботу одержують платню; на Нїмців не скаржать ся. В недїлю 5/VIII зібрав я до 60 людей. Оповів, хто я й чого приїхав, потім став говорити про теперішнїй стан на Україні, а тодї прочитав і пояснив „Що треба знати кожному Українцеви“ й дещо з „Кобзаря“. Слухають радо. В селї є школа: новий гарний будинок. Дїтей шкільного віку 60—70. Минулої зими науки не було. Дїти бажають вчити ся, але тепер вони вештають ся без роботи й догляду. — Село М. має мешканців понад 250, з них 71 Жид, решта православні, є лишень одна польська родина. Інтелїґенції нема. Старостою є Жид, неінтелїґентний, звичайний крамарь. Є ще дяк, дуже старий, попівського роду, мало цїкавий. Є церква. Школу спалили Москалї. Усї кращі будинки позаймали Жиди. Колишнїй будинок „монополькн“ здав ся-б під школу, але в нїм живуть Жиди й торгують горілкою й усячиною. А школа тут конче потрібна, бо дїти бажають учити ся навіть дорослі дівчата ходили-б до школи. — Сьогодня 6/VIII їду в село О., потім С., бо вчора зранку було в мене кілька людей звідсїль і прохали книжок та часописей. На жаль не міг дати, бо не мав. Є тут поблизу старий підполковник Р., живе в своїм маєтку, але кажуть, що з нього не буде для нас користи. Вчора зранку був на селї, зібрав понад 100 людей. Пояснив що ми за люде, чого і як приїхали, що тут за край і хто в нїм живе. Потім прочитав дещо з газет „Хто ми“, „Межі України“, „Всеукраїнські зїзди“ і т. ин. Прочитав і пояснив „Як жив український народ“ та „Про державний лад у всяких народів“. Люде дуже цїкавили ся. Від селян я довідав ся, що в селї Б. є учителька К., буду там післязавтра. 8/VIII по дорозї на село зустрів людей з ковельського повіту і я їм віддав усї часописї, які мав з собою“. Здало ся-б побільше таких фактичних відомостей про зайняті українські землї.

Краєвий зїзд російських соціялїстів-революціонерів у Київі. Дня 22 серпня н. ст. відкрив ся у Київі краєвий зїзд соціялїстів-революціонерів. Зразу був плян скликати зїзд усїх партійних орґанізацій десятьох українських ґубернїй, але потім вияснило ся, що українська область орґанізуєть ся коло двох осередків: Харкова й Київа, і зїзд відбув ся в межах ґубернїй, означених інструкцією Ґенеральному Секретаріятови. Зїзд розпочав К. Сухових рефератом про українську справу. Референт подав історію української справи у Київі, ріжні етапи взаїмних відносин між українською і неукраїнською демократією, підчеркуючи сприяючу ролю угоди в тім змислї, що здорові й щиро революційні українські елєменти відмежували ся від політичних невідповідальних дїячів національного большевизму, входячи в блок з неукраїнською революційною демократією (К. Мысль з 23 серпня н. ст.).

Зміст: М. Троцький. Внутрішня боротьба в Росії й українська справа. — Кріза в Укр. Ген. Секретаріяті триває далї. — Інструкція Ген. Секретаріятови на сесії Ц. У. Ради. — Уконституованнє київської городської думи. — З голосів німецької преси про українську справу. — А. Бабюк. Стрілецька преса. Вісти.

Відповідає за редакцію: Микола Троцький.
З друкарні Адольфа Гольцгавзена у Відні.